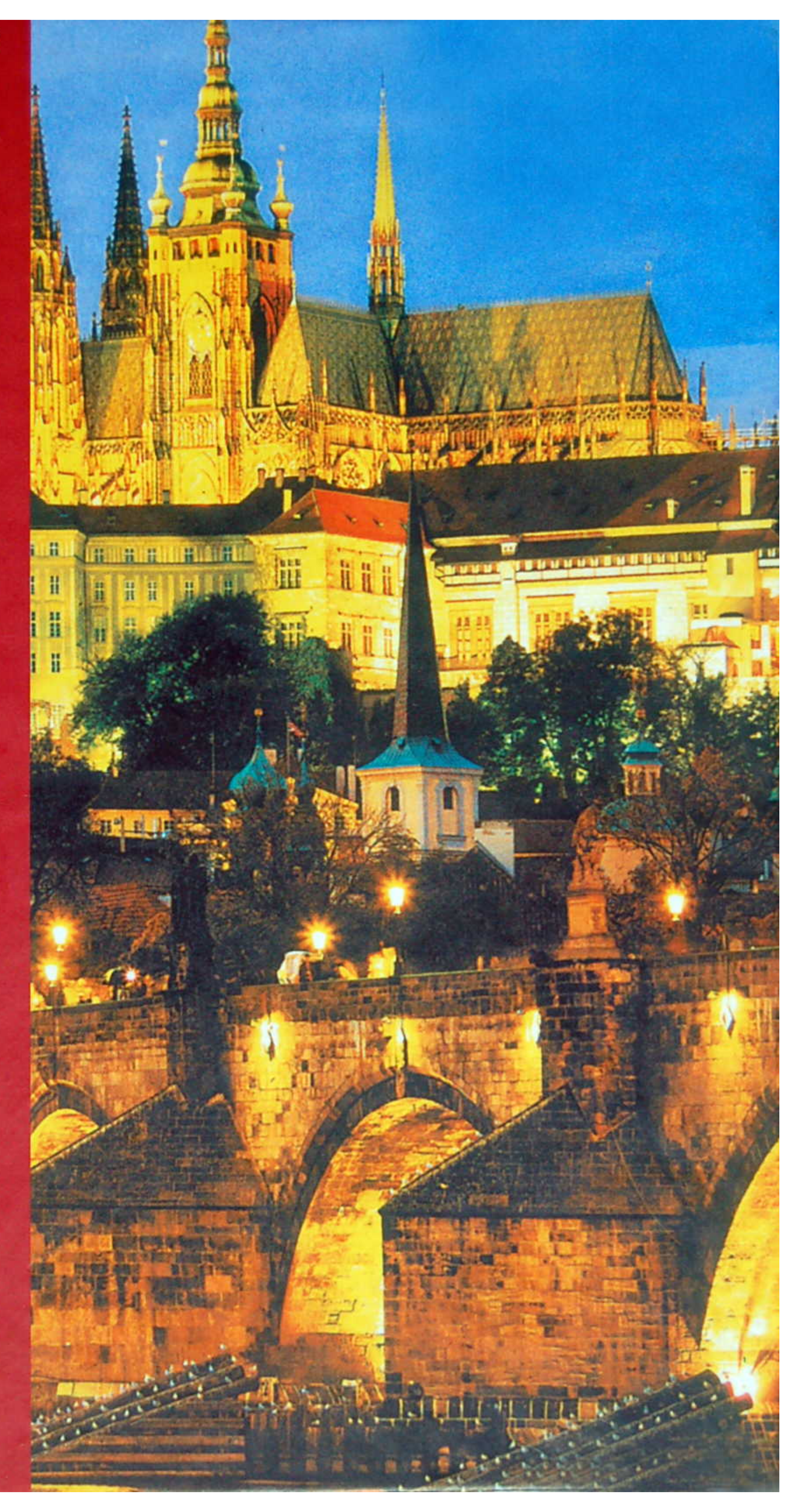
Л. І. ДАНИЛЕНКО

Чеська мова

ПІДРУЧНИК

Česká republika
PRAHA
PLZEŇ
KARLOVY VARY
ČESKÉ BUDĚJOVICE
LIBEREC
ÚSTÍ n. L.
DĚČÍN
TEPLICE
MOST
CHOMUTOV
LITVÍNOV
BÍLINA
LOVOSICE
LITOMĚŘICE
ROUDNICE
MĚLNÍK
KRALUPY
KLADNO
SLANÝ
RAKOVNÍK
BEROUN
ŽATEC
LOUNY
KADAŇ
SOKOLOV
CHEB
MARIÁNSKÉ LÁZNĚ
TACHOV
DOMAŽLICE
KLATOVY
ROKYCANY
PŘÍBRAM
BENEŠOV
VLAŠIM
TÁBOR
MILEVSKO
PÍSEK
STRAKONICE
PRACHATICE
ČESKÝ KRUMLOV
JINDŘICHŮV HRADEC
PELHŘIMOV
KOLÍN
KUTNÁ HORA
NYMBURK
ČELÁKOVICE
ŘÍČANY
MLADÁ BOLESLAV
ČESKÁ LÍPA
NOVÝ BOR
VARNSDORF
RUMBURK
TURNOV
JABLONEC
JIZERSKÉ HORY
KRUŠNÉ HORY
DOUPOVSKÉ HORY
ČESKÝ LES
ŠUMAVA
NOVOHRADSKÉ HORY
BRDY
ZITTAU
ANNABERG BUCHHOLZ
SCHNEEBERG
JOHANNGEORGENSTADT
FALKENSTEIN
CHAM
ZWIESEL
REGEN
DEGGENDORF
STRAUBING
DINGOLFING
LANDAU a. d. Isar
VILSHOFEN
PASSAU
ZWETTL
Donau

ČESKÁ REPUBLIKA
Czech Republic • Tschechische Republik
1 : 1 200 000
0 10 20 30 40 50 km
JELENIA GÓRA
ŚWIDNICA
WAŁBRZYCH
DZIERŻONIÓW
BIELAWA
KŁODZKO
NYSA
PRUDNIK
KĘDZIERZYN-KOŹLE
GLIWICE
RACIBÓRZ
HRADEC KRÁLOVÉ
PARDUBICE
CHRUDIM
NÁCHOD
TRUTNOV
JAROMĚŘ
NOVÉ MĚSTO nad Metují
RYCHNOV nad Kněžnou
ÚSTÍ nad Orlicí
VYSOKÉ MÝTO
ČESKÁ TŘEBOVÁ
LANŠKROUN
LITOMYŠL
SVITAVY
HLINSKO
ŠUMPERK
ZÁBŘEH
JESENÍK
BRUNTÁL
RÝMAŘOV
VRBNO pod Pradědem
KRNOV
OPAVA
OSTRAVA
HAVÍŘOV
KARVINÁ
BOHUMÍN
FRÝDEK-MÍSTEK
ČESKÝ TĚŠÍN
NOVÝ JIČÍN
KOPŘIVNICE
PŘÍBOR
STUDÉNKA
BÍLOVEC
FRENŠTÁT pod Radhoštěm
ROŽNOV pod Radhoštěm
VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ
VSETÍN
HRANICE
LIPNÍK nad Bečvou
PŘEROV
OLOMOUC
UNIČOV
ŠTERNBERK
LITOVEL
MOHELNICE
MORAVSKÁ TŘEBOVÁ
PROSTĚJOV
BOSKOVICE
BLANSKO
VYŠKOV
KROMĚŘÍŽ
HOLEŠOV
BYSTŘICE pod Hostýnem
ZLÍN
OTROKOVICE
UHERSKÉ HRADIŠTĚ
UHERSKÝ BROD
VESELÍ nad Moravou
HODONÍN
BŘECLAV
KYJOV
BRNO
TIŠNOV
ŽĎÁR nad Sázavou
NOVÉ MĚSTO na Moravě
BYSTŘICE nad Pernštejnem
JIHLAVA
VELKÉ MEZIŘÍČÍ
TŘEBÍČ
ZNOJMO
HAVLÍČKŮV BROD
KRKONOŠE
ORLICKÉ HORY
HRUBÝ JESENÍK
ODERSKÉ VRCHY
DRAHANSKÁ VRCHOVINA
HOSTÝNSKO-VSETÍNSKÉ VRCHY
MORAVSKOSLEZSKÉ BESKYDY
BÍLÉ KARPATY
ŽĎÁRSKÉ VRCHY
TRENČÍN
POVAŽSKÁ BYSTRICA
PÚCHOV
DUBNICA
NOVÁ DUBNICA
MYJAVA
SENICA
SKALICA
HOLÍČ
PIEŠŤANY
TOPOĽČANY
PARTIZÁNSKE
TRNAVA
ZLATÉ MORAVCE
MISTELBACH
HOLLABRUNN

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

Л. І. Даниленко

ЧЕСЬКА МОВА

Підручник для студентів вищих навчальних закладів

Друге видання

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО "ДОВІРА"
2007

ББК 81.2ЧЕХ-923
Д18

Підручник "Чеська мова" є базовою навчальною книгою, в якій системно викладено основи фонетики, морфології та синтаксису чеської мови в зіставленні з українською мовою з позицій комунікативного підходу і з урахуванням особливостей рідномовного оточення. Курс складається з фонетико-орфографічної (10 уроків) і граматичної (36 уроків) частин, розрахованих на початковий і середній рівні навчання (близько 450 годин). Уроки включають фонетичні, орфографічні, лексико-граматичні і мовленнєві вправи, основний і додаткові художні та суспільно-публіцистичні тексти, діалоги, чесько-український словник. Засвоєння курсу дозволить сформувати мовні, мовленнєві та лінгвокраїнознавчі компетенції студентів.

Підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів — філологів, міжнародників, істориків, економістів, а також для всіх бажаючих ґрунтовно вивчити чеську мову.

Відповідальний редактор
академік НАН України **В. М. Русанівський**

Рецензенти:
Б. М. Ажнюк — доктор філологічних наук,
провідний науковий співробітник Інституту мовознавства
ім.О. О. Потебні НАН України.
Н. Ф. Баландіна — доктор філологічних наук, професор,
зав. кафедрою загального і слов'янського мовознавства
Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.
В. Лендєлова — кандидат філологічних наук,
зав. відділенням української мови і літератури
Карлового університету в Празі (Чеська Республіка).
В. М. Мокієнко — доктор філологічних наук, професор,
зав. кафедрою українських студій університету ім. Ернста-Морітца-Арндта
м. Грайфсвальд (Німеччина), професор кафедри слов'янської філології
філологічного факультету Санкт-Петербурзького державного університету.

Затверджено до друку вченою радою
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
(протокол № 6 від 23 червня 2005 р.).

ISBN 978-966-507-216-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Пропонований підручник "Чеська мова" призначений для студентів, які вивчають чеську мову у вищих навчальних закладах України як основну або як другу слов'янську мову. Він може бути використаний також для підготовки спеціалістів (міжнародників, істориків, економістів) зі знанням чеської мови, на курсах іноземних мов і у спеціалізованих середніх навчальних закладах. Підручник розрахований приблизно на 450 годин і написаний з урахуванням пріоритетів, визначених Державною національною програмою "Освіта" ("Україна XXI століття") та програмою вузів України, де вивчається чеська мова.

Особливість цього видання полягає в тому, що воно є першою спробою викладу з навчальною метою основ граматики чеської мови в зіставленні з українською мовою на фонетичному, морфологічному і синтаксичному рівнях.

Методичним підґрунтям побудови підручника є ситуативно-комунікативний принцип подачі матеріалу, послідовний перехід від простого до складного, урахування фактора рідної мови. У такий спосіб реалізуються основна мета навчання іноземній мові — формування мовленнєвої і мовної, соціолінгвістичної, країнознавчої і лінгвокраїнознавчої компетенцій.

Теоретичною базою підручника послужили колективні праці "Граматика чеської мови" (К., 1992), "Коротка граматика чеської мови" ("Stručná mluvnice česká") Б.Гавранека і А.Єдлічки (Прага, 1993), "Чеська мова — мовлення і мова" ("Čeština — řeč a jazyk") М.Чехової (Прага, 2000), дидактичні рекомендації М.Чехової і В.Стибліка "Викладання чеської мови" ("Čeština a její vyučování", Praha, 1998), "Спільна європейська референтна рамка для іноземних мов. Як вивчати іноземні мови, як їх викладати і оцінювати" ("Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycívh hodnotíme") (Olomouc, 2002).

Мета і завдання підручника визначаються його науково-практичною спрямованістю — дати систематичні знання граматики сучасної чеської літературної мови у поєднанні з практичними вправами і завданнями, щоб студенти могли вільно читати чеською мовою, розуміти прочитане і перекладати на українську мову розмовно-побутові, художні, публіцистичні тексти, володіти усним розмовним мовленням, вести діалог, здійснювати усне реферування, писати чеською мовою і перекладати з української мови на чеську. Формування зазначених умінь і навичок враховує факт нерозривного зв'язку мови і мовлення: мовлення неможливе без мови, а мова реалізується лише у мовленні.

Підручник складається з 46 уроків: вступного фонетико-орфографічного курсу (10 уроків) і основного граматичного курсу (36 уроків).

Перші 10 уроків знайомлять студентів з загальними відомостями про Чеську Республіку, спорідненістю чеської мови з іншими слов'янськими мовами, з

ческим алфавітом, звуковою системою чеської літературної мови, вимовою і правописом. Вправи цієї частини зорієнтовані на особливості артикуляції голосних і приголосних звуків, на оволодіння найпростішою лексикою, граматичними і орфографічними нормами чеської мови.

Кожний з 1 по 22 урок основної граматичної частини містить монологічний текст, діалоги, максимально наближені до живої розмовної мови, словничок, лексико-граматичні і лінгвокраїнознавчі коментарі, позначені верхніми індексами, виклад граматичного матеріалу, лексичні і граматичні вправи. Тематика уроків визначається вимогами програми початкового курсу навчання чеській мові і включає теми "Сім'я і родина", "Зовнішність і характер", "Моя квартира", "Школа", "Університет", "Професія", "Робочий день", "У місті", "Транспорт" та ін.

Тексти з 23 по 36 урок є адаптованими оригінальними уривками з творів чеської класичної і сучасної літератури. Тексти різних стилів і жанрів постають водночас і об'єктом, і засобом навчання. У коментарі до них подається тлумачення слів і виразів, які можуть становити трудність для українських студентів. Зокрема, це вислови з різним в обох мовах дієслівним керуванням, усталені словосполучення і кліше, ідіоми, фразеологізми і прислів'я.

Мета лексичних і граматичних вправ — закріпити лексику і граматику уроку, автоматизувати навички письма і перекладу. Підручник містить вправи творчого характеру.

Вправи, направлені на формування соціолінгвістичних компетенцій, включають такі завдання, як оволодіння формулами мовного етикету (привітань, прощань, поздоровлень, прохань, побажань, порад, вибачень), вживання виразів ввічливості та реакції на повідомлення, вираження власних позицій і суджень і под.

Додаткові тексти для читання пов'язані з уроками тематично. Їх можна використовувати для розвитку навичок читання і перекладу на українську мову або як завдання для позааудиторного читання.

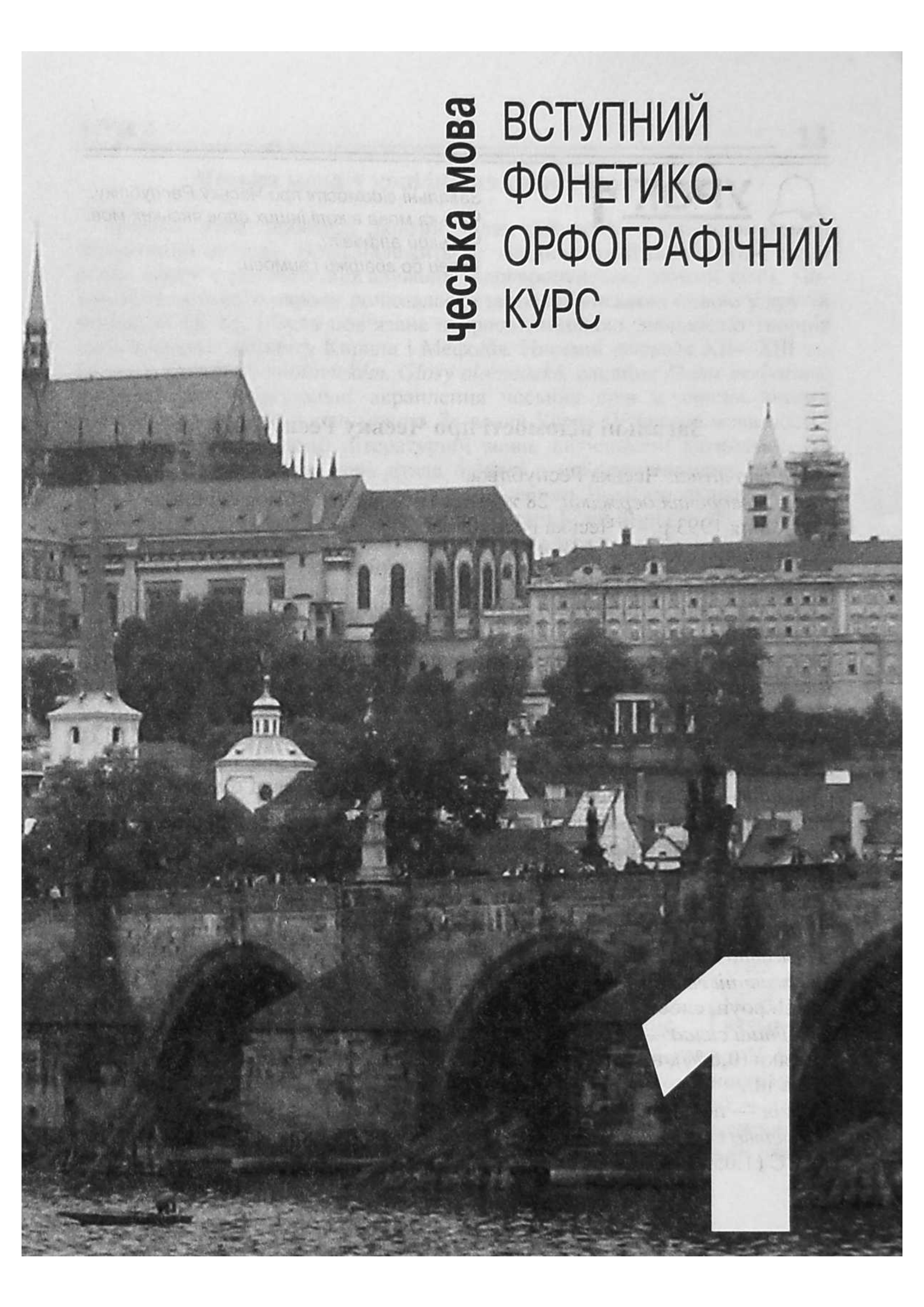
З метою комбінування навчальних вправ до уроків додаються рубрики: афоризми, цікаві факти з чеської історії та культури, чеський гумор.

У кінці підручника вміщено чесько-український словник, який включає лексику усіх 46 уроків з граматичним апаратом і стилістичними ремарками.

У роботі над навчальною книгою допомагали доброзичливі поради українських та чеських спеціалістів. Висловлюю свою глибоку і щиру вдячність за великий труд редагування підручника академіку В. М. Русанівському, рецензентам — провідному науковому співробітнику Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України д. ф. н. Б. М. Ажнюку, зав. кафедрою загального і слов'янського мовознавства Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка д. ф. н., проф. Н. Ф. Баландіній, зав. кафедрою українських студій університету ім. Ернста-Морітца-Арндта м. Грайфсвальд (Німеччина) д. ф. н., проф. В. М. Мокієнку. Особлива подяка завідувачці відділенням української мови і літератури Карлового університету в Празі к. ф. н. Вірі Лендєловій, яка внесла корективи до чеської частини підручника і надавала постійні консультації стосовно його структури і змісту. В укладанні української частини післятекстових словничків брав участь О. В. Тертичний.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

citosl. citoslovce — вигук
dok. dokonavý (vid) — доконаний (вид)
expr. expresívně, expresívní — експресивний (вираз)
hovor, hovorově, hovorový — розмовний (вираз)
hromad, hromadné (jméno) — збірне
j. jednotné číslo — однина
kniž. knižní — книжний (вираз)
m. mužský rod — чоловічий рід
mn. množné číslo — множина
n. nebo — або
např. například — наприклад
ned. nedokonavý (vid) — недоконаний (вид)
neos. neosobní — безособовий (вираз)
neskl. nesklonné — невідмінюване (слово)
ob. obecně, výraz obecné češtiny — загальнорозмовне (слово)
os. osoba — особа
pomn. pomnožné podstatné jméno — іменник, уживаний тільки в множині
s. střední rod — середній рід
slang. slangový (výraz) — сленговий (вираз)
spis. spisovný, spisovně — літературний (вираз)
ve spoj. ve spojení — у сполученні
význ. význam — значення
zast. zastaralé n. zastarávající (výraz) — застарілий (вираз)
zdrob. zdrobnělina, deminutivum — зменшена форма, демінутив
zprav, zpravidla — звичайно, як правило, здебільшого
ž. ženský rod — жіночий рід

чеська мова
ВСТУПНИЙ ФОНЕТИКО-ОРФОГРАФІЧНИЙ КУРС
1

Загальні відомості про Чеську Республіку.
Чеська мова в колі інших слов'янських мов.
Чеський алфавіт.
Уваги до графіки і вимови.

Загальні відомості про Чеську Республіку

Офіційна назва: Чеська Республіка.
Дата утворення держави: 28 жовтня 1918 р. (Чехо-Словаччина), 1 січня 1993 р. — Чеська Республіка.
Державний устрій — республіка.
Форма влади — парламентська республіка.
Глава держави — президент (обирається парламентом на п'ятирічний термін).
Законодавча влада — двопалатний парламент (палата депутатів і сенат).
Виконавча влада — президент, уряд.
Площа — 78 865 км^2.
Населення — 10 200 000.
Географічне розташування — Центральна Європа.
Столиця — Прага (населення 1 216 000).
Інші великі міста — Брно, Острава, Оломоуць, Ческе Будєйовіце, Плзень, Градец Кралове, Ліберець.
Найвища гора — Снєжка (в Крконашах) — 1602 м.
Найбільша ріка — Влтава — 433 км.
Валюта — 1 крона чеська = 100 гелерів.
Державна мова — чеська.
Державний гімн (1919) — "Kde domov můj", музика — Франтішек Ян Шкроуп, слова — Йозеф Каєтан Тил.
Етнічний склад — чехи, моравани, сілезці (94,4 %), словаки (3,1 %), поляки (0,6 %), німці (0,5 %), цигани (0,3 %), румуни, українці, росіяни та ін.
Релігія — переважає католицизм (40 %).
Членство в головних міжнародних організаціях — ООН, НАТО, ЄС (1.05.2004), ОБСЄ, СОТ, МВФ, МАГАТЕ та ін.

Чеська мова в колі інших слов'янських мов

Чеська мова пройшла довгий шлях розвитку в доісторичний і історичний періоди. Вона належить до західнослов'янської групи, яка в свою чергу є одним з відгалужень індоєвропейської мовної сім'ї. Писемність чеського народу починалася старослов'янською мовою у другій половині IX ст. і була пов'язана з просвітницькою діяльністю творців слов'янського алфавіту Кирила і Мефодія. Писемні джерела XII—XIII ст. (*glosy v Homiliáři opatovickém, Glosy olomoucké,* словник *Mater verborum*) свідчать про маргінальні вкраплення чеських слів в тексти, писані літературною латинською мовою. За влади Карла IV чеська мова поступово набувала функцій літературної мови, витісняючи латинську. На кінець XVI ст. чеська мова стала однією з найрозвиненіших слов'янських літературних мов. Проте із входженням Чехії до складу імперії Габсбургів, особливо після поразки чехів при Білій Горі (1620), у ній дедалі більшого поширення набувала німецька мова, яка витісняла чеську із школи і літературного вжитку. Наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. в Чехії розгорнувся національний рух за збереження і розвиток чеської мови, національної культури. Чеські "будителі" (buditelé) Ф. Палацький, В. Ганка та інші діячі рішуче виступили проти понімечення чехів, боролися за відновлення давньої літературної мови. Становлення сучасної чеської літературної мови пов'язане з іменами учених і письменників Й. Добровського, Й. Юнгмана, П. Й. Шафарика, Я. Коллара, Ф. Л. Челаковського.

Чеська мова має багато спільних рис з іншими слов'янськими мовами. Порівняймо деякі часто вживані слова в різних слов'янських мовах:

чеська	otec	chléb	dům	slunce	vítr
словацька	otec	chlieb	dom	slnce	vietor
польська	ojciec	chleb	dom	słońce	wiatr
українська	отець *діал.*	хліб	дім	сонце	вітер
російська	отец	хлеб	дом	солнце	ветер
словенська	oče	hleb	dom	solnce	veter
хорватська	otac	hljeb	dom	sunce	vjetar
болгарська	отец	хляб	дом	слънце	вятър

Деякі спільні риси об'єднують чеську мову з українською. У фонетиці це фрикативне **h** (noha, host, husa, hra, hrách), непом'якшуваність приголосних перед **e** (den, bez, devět, nemálo); у морфології — наявність кличного відмінка (ženo! sestro! studente! hochu!), чергування k/c, h/z, g/z перед закінченням давального і місцевого відмінків однини

в іменниках жіночого роду (matka — matce, kniha — knize, Olga — Olze), закінчення -ovi в давальному відмінку іменників чоловічого роду на приголосний (studentovi, Pavlovi, Novákovi) та ін.

Проте значно більше фонетичних, а особливо лексичних рис єднає чеську мову з іншими західнослов'янськими. Це так зване неповноголосся (kráva, hlava, hrad, bláto, mléko), послідовне вживання сполучень **hv, kv** (замість **zv, cv,** як в багатьох інших слов'янських) на початку слова (hvězda, květ), **c** на місці звичного для східнослов'янських мов **ч** (noc, pec, téci), наявність сполучення **dl** (mýdlo, prádlo).

З усіх слов'янських мов найближчою до чеської є словацька мова. Їх об'єднує насамперед постійний наголос на першому складі слова (з переходом на прийменники), розрізнювання коротких і довгих голосних, складотворчі приголосні **r** та **l** (krk, hrb, vlk, slza). Проте і між ними існує чимало розбіжностей на граматичному і лексичному рівнях. У чеській мові є шиплячий вібрант **ř**, лише один "власний" дифтонг **ou** (в словацькій мові є дифтонги uo, ia, ie, iu, напр.: nôž, stôl, bratia, viera, obiliu та ін.), але у словацькій — м'яке **l'** (l'ud), недиференціюються деякі ознаки твердого — м'якого типу відмінювання (у словацькій ulica, mužom та ін.). Існують також відмінності в лексиконі, пор.: oblok "okno", robotník "dělník", iba "jen", teraz "nyní", fajčiť "kouřit" та ін.

ЧЕСЬКИЙ АЛФАВІТ

Алфавіт (abeceda) — сукупність усіх літер, прийнятих у писемності якої-небудь мови і розміщених у певному усталеному порядку. Чеська назва **abeceda** походить від назв перших літер: á, bé, cé, dé — abeceda, пор. в українській мові — від назв двох кириличних літер "аз" та "буки" — азбука.

Чітка послідовність літер в алфавіті з давніх-давен (кінець 2 тис. до н. е.) була пов'язана з тим, що літери одночасно виконували цифрову функцію.

Рукописні літери

a A b B c C č Č d D ď Ď e E f F

g G h H ch Ch i I j J k K l L m M

n N ň Ň o O p P r R ř Ř s S š Š

t T ť Ť u U v V y Y z Z ž Ž

Літера	Назва літери	Звук у чеській мові	Приблизна відповідність в українській мові	Приклади
A a	a (krátké)	[a]	[а]	matka, rada, pravda
Á á	á (dlouhé)	[ā]	[а]	práce, zábava, káva
B b	bé	[b]	[б]	barva, budova, beseda
C c	cé	[c]	[ц]	cesta, noc, krabice
Č č	čé	[č]	[ч]	často, čekat, večer, meč
D d	dé (tvrdé)	[d]	[д]	dopis, doma, dárek
Ď ď	ďé (měkké)	[ď]	[дь]	děkovat, radit, zeď
E e	e (krátké)	[e]	[е]	pero, metro, seno
É é	é (dlouhé)	[ē]	[е]	éra, nést, vést, nové
ě	ije	[je]	[є]	něco, vědět, oběd
F f	ef	[f]	[ф]	firma, fronta, bufet
G g	gé	[g]	[ґ]	gramatika, dogma
H h	há	[h]	[г]	mnoho, kniha, horko
Ch h	chá	[ch]	[х]	hoch, chodit, chléb
I i	i (měkké, krátké)	[i]	[і]	informace, divadlo, milovat
í	í (měkké, dlouhé)	[ī]	[і]	místo, sníh, víno
J j	jé	[j]	[й]	jaro, jeden, čaj
K k	ká	[k]	[к]	kraj, koruna, konec
L l	el	[l]	[л]	lekce, film, kolej
M m	em	[m]	[м]	málo, most, nemoc
N n	en	[n]	[н]	nebo, noviny, cvičení
Ň ň	eň	[ň]	[нь]	někdo, večerní, kuchyň
O o	o (krátké)	[o]	[о]	potom, sobota, voda
Ó ó	ó (dlouhé)	[ō]	[о]	mimóza, haló, pólo
P p	pé	[p]	[п]	pole, kopat, pivo
Q q	kvé	[kv]	[кв]	quasi, quasar
R r	er	[r]	[р]	rodina, ruka, papír
Ř ř	eř	[rž], [rš]	[рж], [рш]	dobře, tři, středa
S s	es	[s]	[с]	sport, sobota, stroj
Š š	eš	[š]	[ш]	šaty, košile, menší
T t	té (tvrdé)	[t]	[т]	taška, telefon, teplota
Ť ť	ťé (měkké)	[ť]	[ть]	ještě, kotě, štěstí
U u	u (krátké)	[u]	[у]	ulice, univerzita
Ú ú	ú (dlouhé)	[ū]	[у]	úkol, úloha, ústav
ů	ů kroužkované	[ū]	[у]	růže, nůž, sůl, domů
V v	vé	[v]	[в]	mluvit, váza, napravo
W w	vé dvojité	[v]	[в]	whisky [vis-], western, kiwi, Darwin
X x	iks	[ks], [gz]	[кс], [гз]	text, xerox, fax, exotický
Y y	ypsilon (tvrdé, krátké)	[y]	[і]	Kyjev, syn, chyba
Ý ý	ypsilon (tvrdé,dlouhé)	[ý]	[і]	mladý, sýr, dým
Z z	zet	[z]	[з]	zahrada, obraz, cizí
Ž ž	žet	[ž]	[ж]	družba, živý, žádný

Уваги до графіки і вимови

Від самого початку свого існування чеська літературна мова користувалася латинським алфавітом, у якому бракувало літер для позначення всіх чеських звуків. На початку XV ст. Ян Гус запровадив у чеському правописі діакритичні знаки. Діакритики (від грец. *διακριτικός* — розрізняльний, розпізнавальний) — надрядкові знаки, що вживаються для зміни значень окремих літер. Для диференціації довгих і коротких голосних пропонувалося довгі звуки позначати діакритичним знаком ´ (čárka), а шиплячі звуки — відповідними літерами з крапкою у вигляді надрядкового знака, напр. **ż.** Діакритичний правопис Яна Гуса зазнавав змін. Свої пропозиції до чеського правопису вносили також Й. Добровський (на початку XIX ст.), Я. Гебауер (1902 р.).

Сучасна чеська літературна мова використовує такі діакритичні знаки: знак ´ (čárka) — для розрізнення довгих і коротких голосних **a, o, u, e, i, y,** знак ° (kroužek) — для позначення довгого голосного **ů** [ū]. Довгі голосні в чеській мові вимовляються приблизно вдвічі довше, ніж короткі голосні. У порівнянні з українською голосною під наголосом, яка теж вимовляється трохи довше, ніж ненаголошена, чеська довга голосна відзначається довшою тривалістю. Недотримання при вимові довготи голосної є однією з причин акценту в іноземців.

Знак ˇ (háček) позначає м'які приголосні **ž, š, č, ř,** м'якість великих **Ď, Ť, Ň,** малий приголосний **ň** у кінці слова (kůň, tíseň, zeleň, síň, daň) і рукописні м'які приголосні *ď*, *ť*.

Для позначення м'якості приголосних **ť, ď** у кінці слова і перед голосними **a, o, u** використовується друкований знак ': pleť, neboť, vždyť, měď, teď, sáď, přiveď, měšťan, foťák, ťopan, ťulpas, Kanaďan, ďas, ďobat, ďubat.

Літера **ě** не позначає особливого звука, у сполученнях dě, tě, ně вона вказує лише на м'якість попередніх приголосних: děda, těsto, něco.

В поєднанні з губними **b, p, v, m, f** літера **ě** сигналізує про вимову [**je**]: oběd, opět, květina.

Графічне сполучення **m + ě** передає три звуки [m-ň-e], тобто при вимові між **m** та **ě** з'являється **n [m ň e]**: město [mňesto], měna [mňena], měnit [mňenit].

Літери **ú** і **ů** є графічними варіантами довгого **u.** Літера **ú** пишеться на початку слова (напр., únor, úzký) і на "морфологічному шві" (префікс — корінь) слова, напр.: předúnorový, zúžit. В інших випадках, тобто в середині й у кінці слова, пишеться **ů:** stůl, můstek, pět bodů. Винятком з цього правила є слова іншомовного походження, у яких **ú** пишеться також у середині слова, пор.: múza, túra, Bejrút.

Літери **i/í** та **y/ý** в чеській мові не різні голосні, а лише різні графічні знаки (так звані м'які і тверді) для передачі одного й того ж звука **[i/ī]**, тобто в словах bil — byl, mi — my м'яке і тверде **i** вимовляється однаково.

Наголос у чеській мові динамічний (силовий) і постійний (фіксований), він завжди є на першому складі слова. Наголос на письмі окремо не позначається.

Чеський алфавіт має 42 літери — 26 простих, 15 з діакритичними знаками й одну лігатуру **ch**.

ВПРАВИ

1. **Запишіть назви чеських міст в алфавітному порядку.**
2. **Розшифруйте прислів'я. Номери позначають порядковий номер чеської літери в алфавіті:**
   а) 31, 27, 25, 10, 19, 15, 36, 23, 29, 31 | 25, 28, 15, 21, 2, 30, 16 | 27, 35, 42, 8.
   б) 42, 2, 6, 21, 40 | 33, 5, 8, 21, 40 | 41 | 21, 8, 3, 8 | 21, 8, 29, 25, 1, 6, 19.

Звукова система чеської літературної мови.
Співвідношення графічної та звукової форм.
Довгі і короткі голосні.
Голосні звуки **[a], [ā], [i], [ī], [u], [ū]**.
Наголос.
Відмінювання дієслова **být** *у теперішньому і в майбутньому часі.*

Звукова система чеської літературної мови

Звуки чеської літературної мови, як і української, поділяються на голосні і приголосні. Основою голосних є тони, основою приголосних — шуми. Голосні називають складотвірними, оскільки вони є носіями складу. В чеській мові, на відміну від української, розрізняють довгі та короткі голосні. Крім того, носіями складу в чеській мові є приголосні [r], [l] (у поодиноких випадках [m], [n]) у позиції між приголосними (prst, krk, vlna) або в кінці слова (vítr, nesl, sedm). В українській мові жодний приголосний не є складотворчим.

Робота органів мовлення у процесі мовотворення називається артикуляцією. При творенні голосних голосовий канал максимально відкритий, звук виникає в гортані, його висота і забарвлення залежать від роботи рухомих органів, якими є язик, губи, нижня щелепа. При вимовлянні приголосних утворюються шуми, видихуваний струмінь повітря проходить через певну перепону, яку утворюють органи мовлення. Багато приголосних у чеській мові за місцем артикуляції і вимовою близькі до українських приголосних, а саме: **b, p, v, f, m, r, s, z, c, k, ch, j.**

Звукова система чеської літературної мови має свій стандарт, зокрема вимову. Основою кодифікованого стандарту стала відносно однорідна за складом область Центральної Чехії. Правила чеської літературної вимови опрацьовані в посібниках: Z.Palková. Fonetika a fonologie češtiny. Praha, 1994; J. Hůrková. Česká výslovnostní norma. Praha, 1995.

Співвідношення графічної та звукової форм

У письмовій формі чеської мови різниця в якості голосних обов'язково фіксується. У трьох випадках використовуються два варіанти запису того самого голосного: i, y = i; e, ě = e; ú, ů = u. Таким чином, слова vír — výr, byli — bili і под. вимовляються однаково.

Довгі і короткі голосні

Систему голосних чеської літературної мови утворюють п'ять звуків. Найсуттєвіша їх функціональна особливість — тривалість звучання. За цією характеристикою розрізняють довгі та короткі голосні:

короткі: **[a], [e], [i], [o], [u]**

довгі: **[ā], [ē], [ī], [ō], [ū]**.

Різниця якості голосного за ознакою "короткий звук — довгий звук" на письмі передається знаком довготи (´), який називається čárka.

Наявність коротких і довгих голосних є типологічною відмінністю чеської мови від української.

В чеській літературній мові якість голосного не залежить від його позиції у слові, від наголосу, типу складу, темпу мовлення. Короткі голосні дещо коротші, ніж наголошені українські голосні, а чеські довгі голосні вимовляються приблизно вдвоє довше, ніж короткі. На відміну від голосних української мови, чеські ненаголошені голосні не редукуються. Редукція (зміна мовних характеристик) є неприпустимою, оскільки значно впливає на зрозумілість висловлення і як наслідок — спричиняє ефект "іноземного акценту".

Дотримання правильної довготи голосного звука — це основна вимога норм оволодіння чеською літературною мовою.

Довгота голосного в чеській мові є дуже важливою характеристикою. Значення слова або його форма часто змінюються залежно від того, яким є голосний — коротким чи довгим, наприклад:

rada — ráda	порада — я рада
bila — bílá	вона била — біла
stolu — stolů	столу — столів
česky — český	по-чеськи — чеський

Чеські голосні під наголосом не подовжуються. Кількість довгих голосних у слові не обмежена, пор.:

dávat — nedáme — nedají — dávají — dáváme — dávání.

За якістю артикуляції довгі і короткі голосні повинні бути однаковими, за винятком пари **[i]** та **[ī]**, у якої **і** довге є більш закритим.

Голосні звуки [a], [ā]

Ці голосні характеризуються низьким підняттям язика. Вони є найбільш відкритими з усіх чеських голосних. При їх артикуляції язик залишається на дні ротової порожнини. Чеське **[a]** вимовляється майже так само, як відкритий або широкий звук [а] в українській мові:

lak	лак
sad	сад
palec	палець
Praha	Прага

Голосний **[ā]** порівняно з відповідним коротким відкритіший, широкий і нижчий, відрізняється від нього тривалістю вимови:

mák	мак
pán	пан
zákon	закон
zábava	розвага

Голосний **[a]** не буває на початку власне чеських слів (виняток становлять експресивно забарвлені вигуки a/á/aá, ach — пор.: á, to jsi ty?, ach, ty to víš?, а також такі службові слова, як сполучник ať, прислівники až, aspoň, alespoň тощо), проте досить часто він трапляється на початку іншомовних слів (agent, akcie, akustika та ін.).

Голосні звуки [i], [ī]

Вони належать до переднього ряду і характеризуються високим підняттям. При їх артикуляції язик просувається вперед і нагору до твердого піднебіння, а вістря язика досягає коренів нижніх різців, наслідком чого є значне збільшення глоткової порожнини, яка в такий спосіб подовжується, досягаючи передньої частини м'якого піднебіння. З усіх чеських голосних звуки **[i]** та **[ī]** найзакритіші, оскільки губи при їх утворенні зближуються максимально, причому довгий **[ī]** закритіший, ніж **[i]** короткий. При вимові довгого **[ī]** спостерігається більший порівняно з вимовою **[i]** зсув язика вперед і нагору.

Голосний **[ī]** більш закритий, ніж **[i]**, за своїм звучанням він ближчий до українського [і] під наголосом (místo — *місто*, bílý — *білий*).

Суттєва особливість щодо голосних **[i]** та **[ī]** полягає в тому, що у сучасній чеській графіці вони передаються двома літерами — **i, y** та **í, ý**. Дві літери у правописі на позначення голосних **[i]** та **[ī]** зберігаються лише традиційно (на відміну від сучасної української мови, де двом різним фонемам відповідають у графіці дві різні літери — **і** та

и). До XV ст. у чеській мові існували дві різні фонеми, яким відповідали в графіці дві різні літери **i (í)** та **y (ý)**. Ці голосні добре розрізнялися ще в XIV ст., про що свідчить правопис деяких текстів. Проте, за Я. Гусом, вони вже в XV ст., принаймні у празькій вимові, почали зливатися.

Отже, **i (í)** та **y (ý)** після приголосних, крім **d, t, n,** вимовляються однаково:

pivo	пиво	pytel	мішок
vina	вина	vy	ви
mít	мати	mýt	мити
síla	сила	syn	син
bitva	битва	byt	квартира
lípa	липа	lyže	лижі

Голосний **[i]** на початку слова зустрічається лише в запозичених словах (ilustrace, idiom, igelit); з чеських слів у цій позиції він наявний лише в сполучнику та частці **i,** прислівнику **ihned** та вигуку **inu.**

В сучасній чеській мові букви **i, í** пишуться після м'яких приголосних **j, š, ž, č, ř, c:** jih, široký, život, čistý, říkat, cibule. Після твердих **h, k, ch, r** пишеться **y, ý,** крім слів іноземного походження: drahý, kyslý, chytrý, ryba, але historie, kino, kinematografie, kiosk, chiméra, Riga.

Голосні звуки [u], [ū]

Ці голосні належать до заднього ряду і характеризуються високим підняттям. При їх утворенні язик настільки посунутий назад і вгору, що іноді навіть торкається язичка. Одночасно вістря язика відтягається трохи назад. В артикуляції цих звуків активну участь беруть губи, які, утворюючи дуже вузьку щілину, одночасно витягаються вперед.

Звук **[u]** вимовляється в чеській мові майже так само, як в українській:

budova	будова
budu	буду
buk	бук
suchý	сухий
humor	гумор

Голосний **[ú]** є відносно більш закритим звуком, має вищий ступінь лабіалізованості, ніж **[u]** — при його вимові губи заокругленіші, ніж при вимові **[u],** пор.: ucho і účel, muž і můj.

Голосний [ū] має подвійну графічну передачу: **ú, ů.** На початку слів пишеться **ú,** а в середині й у кінці — **ů:**

úvod	вступ	dům	будинок
úvaha	міркування	hůl	палиця
úzký	вузький	vůl	віл

Після префіксів у слів з початковим **ú** правопис не змінюється, пор.:

úroda — neúroda	врожай — неврожай
úplný — neúplný	повний — неповний
účet — vyúčtovat	рахунок — підрахувати
ústit — vyústit	впадати (*про річку*) — впасти

Наголос

1. У сучасній чеській літературній мові, на відміну від української, наголос (přízvuk) сталий — на першому складі. Наголос у чеській не впливає на довготу і якість наголошеного голосного. Між наголошеними і ненаголошеними голосними немає помітних якісних відмінностей.

➢ ***Запам'ятайте:*** в чеській мові ненаголошені голосні не редукуються, а вимовляються так само чітко, як і голосні під наголосом.

Чеський наголос, як і український, є силовим (динамічним), однак він значно слабший від наголосу української мови.

У чеській мові носієм наголосу в слові є склад. Склади, які мають наголос, є наголошеними, решта — ненаголошені. На відміну від української, де такти з підвищеним наголосом можуть припадати на кінець або середину слова, в чеській пік наголосу припадає на перший, або початковий, склад:

lid, vláda, východ, pracovat.

2. Якщо перед словом стоїть односкладовий прийменник, наголос переходить на прийменник, таке сполучення вимовляється як одне слово, напр.:

do školy [doškoly], **na** fakultě [nafakultě], **na** Ukrajině [naUkrajině].

Прийменники, які не становлять складу — s, z, v, k, вимовляються разом із словом, до якого належать, і змінюють свою якість за ознакою дзвінкості/глухості попереднього приголосного: v **prá**ci [f**prá**ci], v **Ky**jevě [f**Ky**jevě], s **te**bou [s**te**bou], k **to**bě [k**to**bě].

У разі, коли ці прийменники набувають форми складу — se, ze, ve, ke, ku, вони стають наголошеними:

ve váze [**ve**váze], **se** sestrou [**se**sestrou], **ke** knize [**ke**knize].

Якщо односкладові прийменники od, nad, pod, před, bez розширюються, тобто набувають складу (ode, nade, pode, přede, beze), головний наголос залишається на них і до них також приєднується наступне слово: **ode** mne [**ode**mne], **nade** vše [**nade**vše].

Відмінювання дієслова **být** в теперішньому й у майбутньому часі

Форми дієслова **být** “бути” в теперішньому часі:

Особа	Однина	Особа	Множина
1. (já)	jsem	(my)	jsme
2. (ty)	jsi	(vy)	jste
3. (on, ona, ono)	je	(oni, ony, ona)	jsou

На відміну від української мови, в чеській дієслово **být** у теперішньому часі вживається як дієслово-зв’язка в усіх особах:

Jsem student.	Я студент.
Jsme studenti.	Ми студенти.
Jsou zde.	Вони тут.
Matka není doma.	Мами немає дома.
Nejsme doma, jsme v práci.	Нас немає дома, ми на роботі.

В українській мові вживання дієслова-зв’язки можливе, але необов’язкове, пор:

Kdo je to?	Хто це?
To je Ivan.	Це Іван.
Co je to?	Що це?
To je hotel.	Це готель.

Заперечна форма дієслова **být** в теперішньому часі утворюється додаванням частки **ne** до вищезазначених особових форм, крім 3-ої особи однини, запам’ятайте цю особливу форму — **není:**

nejsem	nejsme
nejsi	nejste
není	nejsou

Запам’ятайте, що на відміну від української, в чеській мові форма 3-ої особи однини **není** вживається з іменником у називному відмінку, пор.:

Markéta není v práci.	*Маркети* немає на роботі.
Kniha není na stole.	*Книги* немає на столі.

У чеській мові необов'язково вживати особові займенники, тому що на особу вказує закінчення дієслова, але особові займенники вживаються з дієсловами в розмовній мові, або якщо у реченні на них падає логічний наголос:

Já jsem doma. — Я дома.
On není student, on je dělník. — Він не студент, він робітник.

Форми дієслова **být** у майбутньому часі:

Особа	Однина	Особа	Множина
1. (já)	budu	(my)	budeme
2. (ty)	budeš	(vy)	budete
3. (on, ona, ono)	bude	(oni, ony, ona)	budou

Наприклад:
Dnes budu v práci. — Сьогодні я буду на роботі.
Květiny budou ve váze. — Квіти будуть у вазі.

ВПРАВИ

1. Прочитайте слова. Ненаголошені голосні вимовляйте чітко, без редукції:

ano, anketa, barva, bota, bufet, darovat, deska, duben, macecha, mapa, mluvit, musit, kamna, sama, samota, muka, mudrovat, váza, venkov.

2. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову a — á:

máma — matka, dárce — dar, dálka — dal, nálada — naladit, rád — nerad, mák — makový, past — pást, stát — stan, ruda — rudá, káva — kavárna, zákaz — zakázat, kapat — kapátko, svátek — svatý.

3. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову u — ú — ů:

účes — učesat, úkaz — ukázat, úraz — urazit, úroda — urodit se, únava — unavit se, úprava — upravit; hůl, sůl, původ, důstojný, studentů, různý, růže, růžový, dům — domů, vůz — vozu, kůstka — kost, půst — postní, kůže — kožní, růst — rostu.

4. Прочитайте слова з -i, -y та -í, -ý, пам'ятайте про їх однакову вимову:

а) bít — být, nabít — nabýt, mi — my, mít — mýt, mýlit se — milý, píchá — pýcha, pil — pyl, síra — sýr, sípat — sypat, vír — výr;

б) bída, bídný, bytost, bitva, bývat, bystrý, milost, milovat, mimo, mýdlo, mince, známý, umím, prosím, nosím, vozím, sirotek, syn, synek, sytit, nový, výkon.

5. Прослухайте слова, потім запишіть їх у два стовпчики і визначте кількість коротких і довгих голосних:

máma, zábava, váza, voda, jídlo, káva, dům, český, krásný, dráha, chudý, veselý, dobrý, ráno, milý, mírný.

6. Прочитайте пари чеських і українських слів. Порівняйте наголос в обох мовах:

voda — вода
ruka — рука
noha — нога
malina — малина
adresa — адреса
zákony — закони
národ — народ
učit se — учитися

7. Прочитайте словосполучення, дотримуйтесь правильного наголосу:

na ulici, na stole, na obraze, na okně, na noze, do Prahy, ve váze, ve škole, ve vodě, v Praze, v pokoji, v hotelu, v práci, ode mne, u Jaroslava.

8. Вставте пропущені форми дієслова být у теперішньому часі:

Martin … moudrý. … (oni) z Prahy? … Jan dělník? To … staré domy. Ty … student? Kde … (oni)? Vy … také doma? Kde … nový obraz? Jaké … okno? Kde … tvůj pokoj? Oni … tady. … tam Marta? Jaký … dům? Jaká … voda? (My) … studenti.

9. Утворіть заперечні речення:

Jsem student. Jsi starý. Jsme doma. Jsou v Praze. Je v knihovně. Váza je na okně. Karel je v práci. Voda je dobrá. Jitka je v parku. Jste ve škole.

SLOVNÍČEK

dělník, -a *m.* робітник
doma дома
dům, domu *m.* будинок, дім
knihovna, -y *ž.* бібліотека
moudrý мудрий
nový новий
obraz, -u *m.* картина
pokoj, -e *m.* кімната
student, -a *m.* студент
tady тут
také також
tvůj твій

Голосні звуки **[е], [ē], [о], [ō].**
Особові займенники.
Дієслово **mít** *у теперішньому часі.*
Заперечна форма дієслова.
Називний відмінок прикметників в однині.
Інтонація.
Порядок слів у питальному реченні.

Голосні звуки [е], [ē]

Ці голосні належать до переднього ряду і характеризуються середнім підняттям. На відміну від нейтральної позиції язика при вимові голосного [а], при утворенні голосних **[е]** та **[ē]** язик просувається вперед настільки, що його вістря піднімається до коренів нижніх різців, а ротова порожнина є менш відкритою, ніж при утворенні [а]. Звук [е], близький за утворенням до українського напруженого голосного [е], передається в чеській графіці двома літерами: **е** та **ě**. Літера **ě** не позначає особливого звука, у сполученнях dě, tě, ně вона вказує лише на м'якість попередніх приголосних:

dělit	ділити	tělo	тіло
děj	дія	něco	щось
těsto	тісто	někdo	хтось

У поєднанні з губними **b, p, v, m, f** літера **ě** сигналізує про вимову **[je]**:

bě читається як [bje]: oběd, běhat, tobě
pě читається як [pje]: pět, pěšky, spěchat
vě читається як [vje]: květina, věž, Věra
fě читається як [fje]: (v) Ufě, fěrtoch.
Про правопис **bě, pě, vě, fě** та **bje, vje** див. урок 10.

Графічне сполучення **m + ě** передає три звуки [m-ň-e], тобто при вимові між **m** та **ě** з'являється **n [mně]**: město [mňesto], měkký [mňekī], měsíc [mňesīc], mě [mňe].

Літера **e** вказує на твердість попередніх приголосних: pes, den, nemoc, med.

Чеський довгий голосний [ē] трохи закритіший, ніж **[e]**, але дещо відкритіший і ширший, ніж відповідний український голосний. Звук [ē] тягнеться вдвоє довше, ніж **[e]**, за вимовою він близький до українського наголошеного [e], але є звуком відкритішим і ширшим, оскільки трапляється тільки між твердими: nést, vést (пор. українські *нести, вести*) або після твердих приголосних у кінці слова: krásné, staré, mé, tvé та в кількох іноземних словах на початку слова, напр. éra, éter, éterický. Чеський короткий голосний **[e]**, як правило, вживається на початку іншомовних слів (пор.: efekt, ekonomika, elegance та ін.); з чеських лексем він наявний у експресивно забарвлених вигуків **e** та **eh, ech, ehm**.

Голосні звуки [o], [ō]

Вони належать до заднього ряду. При їх утворенні масив язика пересувається з нейтрального положення назад, трохи піднімаючись у напрямі м'якого піднебіння, а вістря язика тримається в ротовій порожнині вільно. Саме таке підвищення язика призводить до звуження ротової і до подовження глоткової порожнини. В утворенні цих звуків активну участь беруть губи, які при цьому заокруглюються.

Голосний **[o]** в чеській мові менш лабіалізований і більш відкритий, ніж український голосний [o]:

okolí	околиця
olovo	олово
opadat	опадати
ochrana	охорона

Звук **[ō]** більш закритий і більш заокруглений, ніж [o]; при його вимові язик займає положення ближче до задньої частини піднебіння. За вимовою **[ō]** мало чим відрізняється від українського [o]. В чеській мові **[ō]** вживається лише в словах іноземного походження:

haló	алло
lóže	ложа
pól	полюс
fórum	форум

В сучасній чеській літературній мові спостерігається тенденція [ō] на письмі не позначати, напр.: milion, citron, trombon, šampon та ін., але móda, fórum, tón, metamorfóza.

Особові займенники

У чеській мові особові займенники в основному ті самі, що й в українській. Виняток становлять займенники 3-ої особи множини: українському займеннику *вони* в чеській мові відповідають три займенники, які розрізняються за родами:

oni — вживається для іменників чоловічого роду істот;
ony — вживається для іменників чоловічого роду неістот і для жіночого роду;
ona — вживається для іменників середнього роду.

Однина	Множина
1. já	1. my
2. ty	2. vy
3. on, ona, ono	3. oni, ony, ona

Дієслово mít у теперішньому часі

Форми дієслова **mít** "мати" в теперішньому часі:

Особа	Однина	Закінчення	Особа	Множина	Закінчення
1. (já)	mám	**-ám**	1. (my)	máme	**-áme**
2. (ty)	máš	**-áš**	2. (vy)	máte	**-áte**
3. (on, ona, ono)	má	**-á**	3. (oni, ony, ona)	mají	**-ají**

В чеській мові особові форми дієслова **mít** відповідають українським конструкціям "у мене є", "у тебе є", "у нього (неї) є", "у нас є", "у вас є", "у них є", напр.:

Mám knihu.	У мене є книга.
Má knihu.	У нього є книга.
Mají knihu.	У них є книга.

Заперечна форма дієслова

Заперечна форма дієслова утворюється шляхом додавання до нього заперечної частки **ne**. В чеській мові частка **ne** з дієсловами, на відміну від української мови, пишеться завжди разом, напр.: nemám knihu *я не маю книжки / у мене немає книжки;* nemají *вони не мають книжки / у них немає книжки,* neznám to *я цього не знаю.*

Крім того, частка **ne** вживається для заперечення змісту усього речення, напр.:

Máš knihu?	У тебе є книга?
Ne, (nemám knihu).	Ні, (книжки у мене немає).

Називний відмінок прикметників в однині

В чеській мові, як і в українській, прикметники поділяються на тверду і м'яку групи і відповідають на питання jak**ý**? jak**á**? jak**é**? Пор.:

nov**ý** dům	нов**ий** будинок
nov**á** kniha	нов**а** книга
nov**é** okno	нов**е** вікно

У називному відмінку однини прикметники чоловічого роду твердої групи мають закінчення **-ý,** в українській мові — **-ий,** закінчення прикметників твердої групи жіночого і середнього роду в називному відмінку однини майже однакові: чеське **á** — українське **-а**; чеське **é** — українське **-е.**

На відміну від української мови, в чеській прикметники м'якої групи в називному відмінку однини мають однакове закінчення для усіх трьох родів **-í**:

letn**í** den	літн**ій** день
letn**í** noc	літн**я** ніч
letn**í** pole	літн**є** поле

➢ ***Запам'ятайте правопис:*** У чеській мові закінчення прикметників завжди довгі.

Інтонація

Інтонація в чеській мові залежить від типу речення. Так, у реченнях розповідних і стилістично нейтральних інтонація є спадною в напрямі до кінця речення:

To je Praha. Praha je velká a krásná.
→ ↗ ↘ ↘ ↗ ↘ ↗ ↗ ↘ → ↘ ↘

У питальних реченнях можливі два основних типи інтонації:

а) висхідна: Je to pra vda? Je tam Mar ta?
→ → ↗ ↗ → → ↗ ↗

б) висхідно-спадна: Jsou ještě v po kladně líst ky?
↗ ↗ ↗ → ↘ ↘

Порядок слів у питальному реченні

У питальному реченні на першому місці стоїть питальне слово kdo? хто? co? що? або прислівник kdy? коли? kde? де? kam? куди? odkud? звідки? Якщо у реченні немає питального слова або прислівника, на першому місці стоїть дієслово, напр.:

Kdo je to?	Хто це?
Kdy budeš doma?	Коли ти будеш дома?
Je to student?	Це студент?
Máš byt?	У тебе є квартира?

ВПРАВИ

1. Прочитайте українські і чеські слова з твердими приголосними перед -е. Зверніть увагу на подібність вимови:

день	den
сестра	sestra
перо	pero
Петро	Petr
мед	med
метро	metro
мете	mete
везе	veze
несе	nese
теплий	teplý
зелений	zelený

2. Прочитайте слова з твердими приголосними перед -e:
beseda, besedovat, beton, bez, bezbarvý, bezesporu, bezvadný, led, leden, lekce, len, medovina, menza, peklo, peníze, perla, pes, pestrý, sedat, sekat, sekunda, semafor, semestr, seno, vedro, vedle, vést, zelí, zezadu.

3. Прочитайте слова з губними приголосними перед -ě:
běhat, během, běloruský, oběd, pěna, pět, pěvec, pětiletka, pěstovat, pěšky, spěchat, pěkně, nápěv, měna, měnit, měsíc, město, země, náměstí, úsměv, vědomý, věk, věta, svědek, svět, světlý, květina, medvěd, věno. věrný, vědět.

4. Прочитайте слова. Зверніть увагу на вимову o — ó:
osoba, rodina, sokol, sobota, dopis, kolo, pošta, pokoj, potom, podobný, rovný, haló, lóže, fórum, tón, kód.

5. Дайте відповіді на запитання за зразком.
Зразок: Máš nový byt? — Ano, mám nový byt. — Ne, nemám nový byt.
Máš volný čas? — Má Petr barevný papír? — Máme krásnou školu? — Máte staré květiny? — Mají hodně práce? — Máš dobrý oběd? — Máte velké okno? — Máš světlý oblek? — Máte tmavé fotografie?

6. У відповідях на подані речення використайте антоніми:
Зразок: Je obraz nový? — Ne, starý. Obraz je starý.
Je dům vysoký? Je cesta stará? Je jídlo špatné? Je okno nízké? Je váza nová? Je káva dobrá? Je práce špatná? Je rada dobrá?

7. Замість крапок вставте пропущені форми дієслова mít:
Matka … hodně práce. Já … nové fotografie. … krásný dům? Studenti … dnes volný čas. Karel … knihu na stole. Děti … zábavu v kině. Vy … krásné metro? Ty … dobré jídlo? Já … starý oblek.

8. Прочитайте запитання і відповіді. Зверніть увагу на правильну інтонацію:
Kdo je to? To je matka. — Kdo je to? To je student. — Co je to? To je okno. — Co je to? To je voda. — Co je to? To je váza. — Kde je park? Park je tam.

9. Дайте відповіді на запитання:
Kdo je to? Co je to? Kdo je tady? Co je tady? Kdo je tam? Co je tam?

10. Прочитайте відповіді. Поставте до них запитання.

_______________? To je matka.
_______________? To je okno.
_______________? Tady je student.
_______________? Tady je mapa.
_______________? Je tam Mirek.
_______________? Tam je park.

11. Перекладіть на чеську мову:

У мене є новий стіл. На столі у мене чеський словник. У студентів немає вільного часу. У нас красиве місто. У місті є старий парк. Тут нове метро. Сьогодні у мене багато роботи. У нього поганий будинок. У Ніни кольоровий папір. Тут у них хороша кава. У кого є вода?

SLOVNÍČEK

barevný кольоровий
byt, -u *m.* квартира
čas, -u *m.* час
český чеський
cesta, -y *ž.* дорога, шлях
dítě, -ěte *s.*, *mn.* дитина, **děti** *мн.* діти
dnes сьогодні
dobrý добрий, хороший
fotografie, -e *ž.* фотографія
hodně багато, надто
jídlo, -a *s.* страва, їжа, харчі
káva, -y *ž.* кава
krásný красивий
město, -a *s.* місто
metro, -a *s.* метро
ne не
oběd, -a *m.* обід
oblek, -u *m.* **1.** одяг **2.** чоловічий костюм
papír, -u *m.* папір
práce, -e *ž.* робота, праця
slovník, -u *m.* словник
světlý світлий
tmavý темний
volný вільний

➤ ***Запам'ятайте антоніми:***

nový новий
vysoký високий
dobrý добрий, хороший
starý старий
nízký низький
špatný поганий

Дифтонги **[ou], [au], [eu].**
Приголосні: дзвінкі і глухі, м'які і тверді.
Асиміляція.
Відмінювання дієслів **jít, jet**
у теперішньому часі.

Дифтонги [ou], [au], [eu]

Систему голосних у чеській мові доповнюють дифтонги. Дифтонг — це поєднання двох голосних елементів в одному складі. У звуковій системі чеської мови представлено дифтонги **[ou], [au], [eu]**, утворені поєднанням голосних [o], [a], [e] з нескладовим [u]. Обидва голосних елементи у складі дифтонга вимовляються повністю, без редукції: to ouško, tou ulicí.

Для чеської мови типовим є дифтонг **[ou]**, він зустрічається у власне чеських словах, напр.: kout, koupit, mouka, soud, dlouhý та ін. Дифтонги **[au]** і **[eu]** є лише в запозичених словах, напр.: automat, autobus, eukalypt і под. Виняток становлять вигук **au,** який виражає відчуття болю, а також звуконаслідувальні слова, напр. mňau.

У деяких дієслів дифтонг **[ou]** відіграє смислорозрізнювальну роль, пор.: vezou — *вони везуть,* vezu — *я везу;* soud — *суд;* sud — *діжка.*

В чеській мові, яка уникає груп з двох голосних, досить поширеним є сполучення двох голосних на межі частин слова, зокрема на місці поєднання префікса і кореня. У таких словах сполучення **ou, au** не є дифтонгами, слід їх вимовляти як окремі голосні елементи, пор.: poučit [po´učit], poukázat [po´ukázat], nauka [na´uka].

Приголосні
Дзвінкі і глухі

У чеській літературній мові 25 приголосних звуків:

b, c, č, d, ď, f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ť, v, z, ž.

Загальна класифікація чеських приголосних побудована на кількох критеріях: участі/неучасті голосу в їх вимові; способу артикуляції, тобто способу утворення в ротовій порожнині перепони, через яку проходить видихуваний струмінь повітря, і місця артикуляції, тобто місця, де ця перепона утворюється.

За участю голосу чеські приголосні поділяються на дзвінкі й глухі. Дзвінкі й глухі приголосні мають назву парних, оскільки вони об'єднуються у 8 пар, тобто кожному дзвінкому відповідає його антипод — глухий приголосний:

Дзвінкі: b v d ď z ž g h

Глухі: p f t ť s š k ch

При вимові дзвінких приголосних голосові зв'язки коливаються, при вимові глухих — перебувають у ненапруженому стані й не дають голосу. Весь процес утворення дзвінких приголосних супроводжується наявністю голосу, участь якого, особливо при вимовлянні сонорних приголосних, така сама, як при артикуляції голосних. При утворенні глухих приголосних голосові зв'язки віддалені одна від одної, не вібрують і пропускають потік повітря під час видиху перед тим, як утворюється звук.

До постійно дзвінких належать у чеській мові [m], [n], [ň], [j], [l], [r], [ř], тому вони називаються непарними приголосними.

За статистичними підрахунками, глухі приголосні в чеській мові трапляються набагато частіше, ніж відповідні дзвінкі.

За способом творення чеські приголосні поділяються на три групи:

1) зімкнені, або проривні [b], [p], [d], [t], [ď], [ť], [g], [k], [m], [n], [ň], при їх вимові перепона виникає шляхом прилягання язика до переднього піднебіння;

2) щілинні, або фрикативні [v], [f], [z], [ž], [s], [š], [h], [ch], [j], [l], [r], [ř]), при вимові яких струмінь видихуваного повітря проходить крізь вузьку щілину, утворювану між язиком і піднебінням;

3) напівзімкнені — це приголосні [c], [č], у яких повна перепона, або зімкнення, долається при вимові не одразу, а поступово.

За місцем творення чеські приголосні поділяються на:

1) губні (або лабіальні): [b], [p], [v], [f], [m], при утворенні яких перепона утворюється за допомогою губ;

2) альвеолярно-зубні, або альвеодентальні: [d], [t], [n], [s], [š], [z], [ž], [c], [č], [l], [r], [ř], які утворюються вістрям або передньою частиною язика, що знаходиться між зубами і піднебінням;

3) передньоязикові: [ď], [ť], [ň], [j], які утворюються підняттям спинки язика до твердого піднебіння;

4) задньоязикові: [k], [g], [ch], які утворюються підняттям задньої частини спинки язика до м'якого піднебіння, вони мають ще назву м'якопіднебінних, або велярних;

5) фарингальний (гортанний) [h], який утворюється в гортані, артикулюючим органом тут виступають голосові зв'язки.

М'які і тверді

На відміну від української мови, у якій більшість приголосних можлива і в м'якому, і в твердому варіанті (пор.: бік — бик, мій — мий, січ — сич та ін.), в чеській мові усі приголосні звуки, за винятком кількох, тверді.

До м'яких приголосних належать непарний приголосний [j], а також [d], [t], [n], яким відповідають члени їх пари [ď], [ť], [ň]. Приголосні [d], [t], [n] можуть бути як твердими, так і м'якими. При утворенні м'яких [ď], [ť], [ň] кінчик язика спирається на нижні зуби, а спинка язика торкається твердого піднебіння. Тверді [d], [t], [n] є альвеолярними, при їх вимові кінчик язика прилягає до переднього піднебіння. Різниця складів di, dí — dy, dý; ti, tí — ty, tý; ni, ní — ny, ný полягає в якості приголосного звука, голосна за артикуляцією залишається у всіх позиціях без змін.

На письмі на м'якість [d], [t], [n], як уже зазначалося, вказують літери ě, i, í (děti, těsto, něco, dílna, tichý, nic), на твердість — e, é, y, ý (deset, ten, nenese, dýmka, tykat, nyní).

Для позначення м'якості приголосних [d], [t] у кінці слова та перед голосними **a, o, u** використовується знак ʼ : zeď, plet', síň, t'ukat, d'ábel, для м'якості [n] — діакритичний знак ˇ (háček — "гачок"): kůň, tíseň, zeleň. Рукописні м'які приголосних [d], [t], на відміну від друкованих, також позначаються знаком ˇ (háček): *dˇ, tˇ*.

Приголосні b, f, l, m, p, s, v, z називаються "правописно подвійними" (obojetné), тому що за нормами правопису після них пишеться як м'яке **i, í**, так і тверде **y, ý:**

bít	být
liška	lysý
mít	mýt

pít	pytel
síla	sytý
zima	brzy

Приголосний **j** близький за вимовою до українського **й.** Пор. у середині й у кінці слова:

kraj край
můj мій
tvůj твій
pokoj кімната
dejte дайте

На початку слова стандартом літературної вимови допускається необов'язкова вимова **j** лише у формах дієслова být: jsem [jsem і sem], jsi (jsi і si). Якщо **j** стоїть після голосного, його вимова обов'язкова: nejsem, nejsi і т.д.

У сполученні з голосними **a, e, i, u** приголосний **j** вимовляється як ja, je, ji, ju: jaro, jakost, jeden, jeho, jiný, jitro, jubilejní, junák.

Асиміляція

На початку, в середині й у кінці слова чеські приголосні часто складають групи з двох і більше звуків: střed, srdce, lehký, obchod та ін.

Якщо групи приголосних містять парні приголосні, один з яких є дзвінкий, а другий — глухий, у вимові цих сполучень часто відбуваються зміни — асиміляція.

У кінці слова і перед глухими приголосними дзвінкі приголосні вимовляються як парні їм глухі:

zpěv — [zpjef] **v — f**
obchod — [opchot] **b — p**
hádka — [hātka] **d — t**
lehký — [lechkī] **h — ch**
hezký — [heskī] **z — s**
až potom — [aš potom] **ž — š**

Глухі приголосні, навпаки, вимовляються як парні їм дзвінкі:

kdo [gdo] **k — g**
kde [gde] **k — g**
kdy [gdy] **k — g**
někdy [njegdy] **k — g**
prosba [prozba] **s — z**

Глухі приголосні **c, č** вимовляються як їх дзвінкі антиподи dz, dž: leckdy — [ledzgdy], léčba [lédžba].

Відмінювання дієслів jít, jet у теперішньому часі

Дієслова **jít** "іти" та **jet** "їхати" відмінюються в теперішньому часі за таким зразком:

Особа	Однина	Закінчення	Множина	Закінчення
1.	jdu, jedu	**-u**	jdeme, jedeme	**-eme**
2.	jdeš, jedeš	**-eš**	jdete, jedete	**-ete**
3.	jde, jede	**-e**	jdou, jedou	**-ou**

ВПРАВИ

1. Прочитайте слова, зверніть увагу на повну вимову обох голосних елементів у складі дифтонгів:

bouda, mouka, houska, kout, kocour, soud, soudce, souhlas, soused, souhláska, trouba, hloupý, moudrý, dobrou noc, lehnout, sáhnout, s knihou, s Petrou, s Martou, s Irenou, se mnou, s tebou, s matkou, se sestrou, moudrý, hloupý, bloudit, soudit, nesou, vedou, vezou, jedou, jdou, auto, automat, automobil, autor, Austrálie, kosmonaut, euro, euforie, neurolog; používá, poukazuje, poučuje, doučuje.

2. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову приголосних у кінці слова, перед глухими і дзвінкими:

krev, nůž, let, led, hned, med, zub, výzkum, obraz, sníh, trh, roh, tvaroh, věž, polévka, tužka, shora, oběd, nízký, odpoledne, loďka, bez tebe, nad Prahou, nad stolem, pod koly, z chalupy, nad sebou, v peci, sbor, prosba, kdo, kde, kdy, odkud.

3. Прочитайте речення, випишіть слова з глухими і дзвінкими приголосними:

Tenký led je nebezpečný. Mám dobrý med. Nesou zelenou tužku. Dojala nás vaše prosba. Kdy má sestra svatbu? Je to hezká kresba. Na čele má pot. Mám to udělat hned?

4. Прочитайте слова з м'якими приголосними перед -i, -í, -ě:
díl, dílo, díra, divadlo, dívat se, divit se, divný, divý, nic, nikdo, nitka, nízký, ticho, tichý, tisíc, tisk, tiskárna, tíha, naproti, děkovat, děvče, dědeček, sedět, tělo, štěstí, kotě, něco, někdo, špatně, němý.

5. Прочитайте пари слів, зверніть увагу на твердість і м'якість приголосних d, t, n:
dým — dívat se, den — dělat, debata — děkovat, mladý — mladí, dni — dny, vody — vodí, ty — ti, čistý — čistí, ten — těžký, tykev — tisk, tykat — tichý, pány — paní, rány — ranní, nyní — nic.

6. Прочитайте слова:
jádro, jahoda, jaký, jazyk, jeden, jediný, jednobarevný, jednooký, jemný, jinak, jinde, jiný, jiskra, jistý, jód, jódový, Josef, junácký, jurta.

7. Знайдіть і випишіть слова з дифтонгами:
Auto má pneumatiky. Koukol je plevel. Souhlasím s tebou. Vezmi si s sebou pouzdro s pastelkami. Každý pátek chodím do sauny. Doufám, že se brzy zase uvidíme. Má u mě vroubek. Neurolog je odborný lékař. Učitel poukazuje na nedostatky. Česká pohádka o hloupém Honzovi a moudrém kocourovi. Automat na osvěžující nápoje. Karel Čapek je známý autor českých románů. Oni jdou do školy s Tamarou a Martou. Česká republika má také svého kosmonauta. To je známé české auto Škoda. Nastoupí dovolenou a pojedou do Austrálie.

8. Від дієслів в однині утворіть множину, а у множині — однину:
Dnes jedu do Kyjeva. Jdu s vámi do obchodu. Jsi tady? Kde jsme? Jste v pokoji? Jsem v Praze. Jedeme domů. Je v knihovně? Jdou tam. Jsou doma? Je na okně.

9. Перекладіть на чеську мову:
Ти студент? Куди вони їдуть? Мірек також їде в Київ? Ні, він їде в Москву. Її тут немає. Хто тут є? На картині квіти. На столі ваза. Де ви сьогодні будете? У другій половині дня вони їдуть додому. Коли ви будете на роботі?

10. Вивчіть напам'ять діалоги:

— Jedou dnes děti do města?
— Ano, odpoledne.
— Co tam budou dělat?
— Půjdou do divadla.

— Діти їдуть сьогодні у місто?
— Так, після обіду.
— Що вони там робитимуть?
— Вони підуть в театр.

* * *

— Jste, prosím, profesor?	— Вибачте, Ви професор?
— Ne, nejsem profesor, jsem student. Kdo jste Vy?	— Ні, я не професор, я студент. А Ви хто?
— Jsem také student, jsem z Kyjeva.	— Я також студент, я з Києва.
— Jste Ukrajinec?	— Ви українець?
— Ano.	— Так.
— Těší mě.	— Дуже приємно.
— Také mě těší.	— Мені також.

 SLOVNÍČEK

divadlo, -a *s.* театр
domů додому
hloupý дурний
Kyjev, -a *m.* Київ
Moskva, -y *ž.* Москва
odpoledne, -e *s.* у другій половині дня
svůj свій
Ukrajinec, -e *m.* українець

 Запам'ятайте антоніми:

moudrý мудрий — **hloupý** дурний
dlouhý довгий — **krátký** короткий

Вимова приголосних **[l], [h], [g]; [ž], [š], [č].**
Теперішній час дієслів **žít, šít, číst.**
Прислівники на **-e (-ě).**

Приголосний [l]

У чеській мові вимовляється середнє [l], що не збігається ні з твердим, ні з м'яким українським **л.** При вимові приголосного [l] язик утворює перепону посередині і видихуваний струмінь повітря проходить з обох її боків, утворюються дві щілини, у зв'язку з чим приголосний [l] має назву бокового приголосного. У словах типу les — lid, lupa — lípa приголосний [l] вимовляється однаково.

Приголосні [h] і [g]

Вимова приголосного **[h]** для українців не становить труднощів. Чеське **[h]** близьке за вимовою до українського [г], пор.: hora — гора, noha — нога, host — гість, hra — гра та ін.

Щодо місця артикуляції — це гортанний звук, артикулюючим органом виступають голосові зв'язки. Його звучання є виразним на початку слів перед голосними, між голосними й у групі приголосних: hodina, holka, rohy, mnoho, hrad, hlad.

Звук **[g]** у чеській мові вимовляється лише в словах іноземного походження, за своєю акустичною характеристикою він близький до російського **г:** generál, globální, globalizace, gramatika та ін.

Приголосні [ž], [š], [č]

За акустичною характеристикою чеські приголосні **[ž], [š]** відрізняються від українських [ж], [ш]. Чеські **[ž], [š]** вимовляються м'яко. Вони називаються альвеолярно-зубними й утворюються передньою частиною язика, що знаходиться між зубами і піднебінням: živý, žaludek, růže, škoda, pošeptat, rozkoš. Так само утворюється чеський напівзімкнений звук **[č],** який близький до українського твердого **ч:** čaj, černý, časopis, Čechy, míč, včera, oči, sáček, čtu, český.

Теперішній час дієслів žít, šít, číst

Форми дієслів **žít, šít, číst** у теперішньому часі:

Особа	Однина			
	žít	**šít**	**číst**	Закінчення
1. (já)	žiji / žiju	šiji / šiju	čtu	**-i, -u**
2. (ty)	žiješ	šiješ	čteš	**-eš**
3. (on, ona, ono)	žije	šije	čte	**-e**
	Множина			
1. (my)	žijeme	šijeme	čteme	**-eme**
2. (vy)	žijete	šijete	čtete	**-ete**
3. (oni, ony, ona)	žijí /žijou	šijí / šijou	čtou	**-í, -ou**

У дієслів **žít, šít** у 1-ій особі однини закінчення **-u** та у 3-ій особі множини закінчення **-ou** є розмовними.

Такі ж самі особові закінчення, як у дієслів **žít, šít,** мають дієслова **pít** "пити": piji / piju — я п'ю, pijí / pijou "вони п'ють"; **mýt** "мити": myji / myju — я мию, myjí /myjou "вони миють"; **psát** "писати": píši / píšu — я пишу, píší /píšou "вони пишуть" та ін.

Прислівники на -e (-ě)

В чеській мові багато прислівників утворюються від прикметників і мають закінчення **-e (-ě):**

krásný — krásně
pěkný — pěkně
nový — nově
rychlý — rychle
dobrý — dobře

Чеські прикметники krásný, pěkný і hezký є синонімами. Вони мають різні відтінки значення і часто вживаються в різних контекстах:

krásný — гарний, красивий, вродливий, чудовий, прекрасний;
pěkný — гарний, красивий, чудовий, прекрасний;
hezký — гарний, красивий, добрий, хороший, непоганий.

Наприклад:

krásná žena — красива, вродлива жінка
krásná hudba — чудова, прекрасна музика
krásný den — чудовий, прекрасний день
pěkné děvče — гарна, красива дівчина
pěkné počasí — гарна, чудова погода
hezký den — гарний, чудовий день
hezký byt — гарна, хороша, красива квартира

ВПРАВИ

1. Прочитайте пари українських і чеських слів:

добрий вечір!	dobrý večer!
далеко	daleko
учитель	učitel
учителька	učitelka
липа	lípa
наш	náš
ваш	váš
число	číslo
пишеш	píšeš
живеш	žiješ
миєш	myješ

2. Прочитайте слова, зверніть увагу на однакову вимову [l] в усіх позиціях:

lak, luk, lákavý, lila, lakomý, léto, laskavý, lavice, velmi, led, daleko, leden, lék, pole, leknout, film, les, lira, list, loni, lopata, volný, lůžko, máslo, stůl, loupit, lidé, linka, lampa, lupa, lusk, lyže, kolem.

3. Вимовляйте чітко приголосний h:

hotel, mnoho, hospoda, kniha, hanba, noha, duha, hned, housle, hudba, zahnout, hluk, dlouho, hlad, hladový, hluboký, hledat, hodný, hodit,

sáhnout, lehnout, lehký, hustý, hezký, heslo, hlas, hloupý, pohár, pohled, pohyb, pohoda, pohoršit, pohromadě, tehdy.

4. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову приголосних [ž], [š], [č]:
žena, manžel, žízeň, rýže, žádat, žije, žádný, život, zboží, židle, žádost, žák, železný, ženich, žert, živý, tužka, žlutý; šest, šedý, široký, škola, šatník, šaty, ošklivý, šlehačka, myšlenka, špatný, šašek, štěstí, sešit, šum, pošta, šustět; český, Čech, Češka, čas, cvičení, často, časopis, černý, červený, číslo, červen, červenec, člověk, rodiče, ručník, večer, čistý, kočka, klíč, číšník.

5. Прочитай скоромовки:
Šil švec sešlý se šlí sesli.
Šel pštros s pštrosicí a pštrosáčaty na pštrosí závody.
Roli lorda Rolfa hrál Vladimír Leraus.
Od poklopu ku poklopu Kyklop koulí koulí.
Pan kaplan v kapli plakal.
Nenaoleluje-li mi to Julie, naolejuji si to sám.
Naše lomenice je ze všech lomenic nejlomenicovatější.

6. Замість крапок вставте пропущені форми дієслів žít, šít, číst:
Naše rodina … v Kyjevě. Milan s Lenkou … český časopis. Kde (vy)…? … v Žilině. Tomáš …zajímavý historický román. (Já) … šedé šaty. Studenti … nový článek v časopise. Vaše rodiče … v Česku. Velmi často (my) … knihy. (Ty) … sám? Žena ... červený oblek.

7. Прочитайте і перекладіть речення:
Miloš píše dopis svému bratrovi do Česka. Naši rodiče žijí v Praze na Malé Straně. Tomáš dobře čte a píše ukrajinsky. Učíme se češtině. Česky už čteme a píšeme. Studenti čtou povídky od Karla Čapka. Ráno pijeme kávu nebo čaj. V Čechách se pije pivo, na Moravě víno. Pijete studenou vodu? Čeho se napijete? Naše dívky šijí ve škole. Často tam myjí okna. Jsou pracovité. Milý pane Vašku, zapomněl jste tašku. Naše šedá kočička čistila si očička.

8. Перекладіть речення на українську мову:
Я живу в Києві. Наші батьки також тут живуть. Моя сестра живе в Москві. Що ти читаєш? Я читаю чеський роман. Що мама шиє? Мама шиє плаття. Я п'ю солодкий чай. Наше вікно брудне. Діти миють вікно. Мілан пише вправу. Вправа легка. Він працьовитий. У школі ми читаємо і пишемо.

9. Вивчіть напам'ять діалоги:

— Prosím vás, co znamená slovo "špatně"?
— To znamená "ne dobře".
— Děkuji.
— Rádo se stalo.

— Скажіть, будь ласка, що означає слово "погано"?
— Це означає "не добре".
— Дякую.
— Прошу.

* * *

— Co to píšeš?
— Píšu české cvičení. Pak napíšu dopis domů.
— Také rád čteš?
— Ano, velmi rád čtu naše knihy a časopisy.

— Що ти пишеш?
— Я пишу чеську вправу. Потім напишу листа додому.
— Ти любиш також читати?
— Так, я люблю читати наші книги і журнали.

SLOVNÍČEK

bratr, -a *m.* брат
cvičení, -í *s.* вправа
čaj, -e *m.* чай
často часто
Česko, -a, Čechy *mn.* Чеська Республіка, Чехія
česky по-чеськи, чеською мовою
čeština, -y *ž.* чеська мова
dívka, -y *ž.* дівчина
dopis, -u *m.* лист
Morava, -y *ž.* Моравія
pivo, -a *s.* пиво
povídka, -y *ž.* оповідання
ráno, -a *s.* ранок
rodiče *mn.* батьки
román, -u *m.* роман
šaty, -ů *pomn.* одяг
ukrajinsky по-українськи, українською мовою
víno, -a *s.* вино

➢ ***Запам'ятайте антоніми:***

velký великий — **malý** малий
široký широкий — **úzký** вузький
teplý теплий — **studený** холодний
sladký солодкий — **kyselý** кислий
líný лінивий — **pracovitý** працьовитий
vlhký вологий, мокрий — **suchý** сухий
lehký легкий — **těžký** важкий
hezký красивий — **ošklivý** гидкий, бридкий
hezký гарний — **špatný** поганий
čistý чистий — **špinavý** брудний
světlý світлий — **tmavý** темний
veselý веселий — **smutný** сумний
silný сильний — **slabý** слабкий

Складотвірні [r], [l].
Приголосний [ř].
Дієприкметник минулого часу на -l.

Складотвірні [r], [l]

На відміну від української мови, в якій носієм складу є лише голосний, в чеській мові складотвірну функцію мають також приголосні **[r], [l]**, а у поодиноких випадках — **[m]**.

Складотвірні **[r], [l]** з'являються в позиції між двома приголосними, а також у кінці слів після приголосних: vlk, jablko, Brno, trn, vítr, nesl. В словах osm, sedm і похідних від них (напр., sedmkrát, osmnáct) літературна норма має вимову [sedum], [osum].

Приголосний [ř]

Приголосний **[ř]** — своєрідний чеський звук. У чеській мові, як зазначалося вище, майже усі приголосні тверді. Їх розрізнення за ознакою твердий — м'який було остаточно ліквідовано на початку XIV ст. У першій половині XIII ст. м'яке **[r']** перейшло у дзвінкий дрижачий приголосний або вібрант **[ř]**. При артикуляції **[ř]** вібрує кінчик язика, повітря проходить крізь вузький отвір між піднебінням і спинкою язика. Виникає звук, який приблизно відповідає сполученню **[рж]** або **[рш]**, що вимовляються як один звук.

Вібрант **[ř]** вимовляється дзвінко (приблизно як **[рж]**):

1) на початку слова: řada, řeka, řidič;
2) між голосними: moře, kořen, věřit;

3) перед дзвінким приголосним: dřevo, řvát, zemřít.

Вібрант [ř] вимовляється глухо (приблизно як [рш]):

1) у кінці слова: keř, lékař, věř;

2) перед і після глухих приголосних: vařte, tři, středa.

Дієприкметник минулого часу на -l

У чеській мові минулий час дієслів складається з особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі і дієприкметника минулого часу на **-l** значеннєвого дієслова. Форма на **-l** утворюється від інфінітива (суфікс інфінітива **-t** замінюється на **-l**) або від основи теперішнього часу пор.:

děla**t** — děla**l**, nés**t** — nes**u** — nes**l**, véz**t** — vez**u** — vez**l** та ін.

Форми минулого часу розрізняються за родами і числами:

Особа	Однина	Множина
1.	nesl, -a jsem	nesli, -y jsme
2.	nesl, -a jsi	nesli, -y jste
3.	nesl, -a, -o	nesli, -y, -a

ВПРАВИ

1. Прочитайте слова із складотвірними [r], [l]:

mrkev, Plzeň, krtek, krčma, Petr, bratr, Vltava, vlk, trh, vítr, prst, prsten, slza, vlna, zrno, vrba, brzo, čtvrtek, kufr, litr, metr, cukr, čtvrt, prkno, prchavý, plnoletý, srp, hrdý, plný, první, tvrdý, hltat, mlčet, prchat, pršet, splnit, nesl, vedl, četl, rostl.

2. Прочитайте скоромовки:

Strč prst skrz krk.

Tři sta třiatřicet stříbrných křepelek přeletělo přes tři sta třiatřicet stříbrných střech.

Kmotře Petře, nepřepepřete mi toho vepře. Jestli mi, kmotře Petře, toho vepře přepepříte, tak si, kmotře Petře, toho přepepřeného vepře sám sníte.

Řekl mi Řek, abych mu řekl, kolik je v Řecku řek.

3. Прочитайте словосполучення:

hrdý Petr, plnoletý bratr, první zrno, tvrdý cukr, vrchní prkno, plný trh, slzný plyn, vlněný svetr, drzý kluk, mlsný jazyk, dlouhý krk, poraněný prst,

slané slzy, líný kapr, plstěný klobouk, plná hrst, trnitý plot, čerstvý kopr, raněná srna, mrtvý brouk, mrkací panna, modré chrpy, hladový vlk, tvrdý rohlík, bratr zmlkl, brzo splnit.

4. Прочитайте слова з вібрантом [ř]:

řád, pořádek, řeka, Řím, Řek, křemen, řepa, přednáška, řemeslo,tři, třicet, kouřit, bříza, přesný, keř, pekař, lékař, tvář, břeh, hřeben, dřevo, úřad, pořádek, řada, řemen, středa, řídký, říkat, řidič, hořet, přenesl, přijedu, před, hříva, hřmí, hřebík, nekuř!

5. Прочитайте речення:

Přejdeme přes most. Vltava teče do Labe. Bratr to nesl. Petr přijede z Brna. Rodiče se přestěhovali do Plzně. Ve čtvrtek pršelo. Řekl to Věře. Četl to Jindřich. Řekl to Řek. Přijedu v říjnu do úřadu. Říká mi to zřídka. Nekuřte před dveřmi! Přejeme vám dobrou noc!

6. Вивчіть напам'ять діалог:

— Máš plný kufr?	— У тебе повна валіза?
— Ne, co potřebuješ?	— Ні, а що ти хочеш?
— Potřebuji vzít ještě vlněný svetr.	— Мені потрібно ще взяти вовняний светр.
— Máš pravdu. Je říjen. Často prší a je zima.	— Ти правий. Зараз жовтень, часто іде дощ і холодно.

SLOVNÍČEK

čtvrtek, -tka *m.* четвер
Labe, -e *s.* Лаба
literární літературний
most, -u *m.* міст
pršelo (*inf.* **pršet**) дощило, йшов дощ
před dveřmi перед дверима
přejeme (*інф.* **přát**) бажаємо
přes через
přestěhovat se переселитися
Řek, -a *m.* грек
říjen, -jna *m.* жовтень
studují *inf.* **studovat** вони вивчають
teče *inf.* **téct** тече
úřad, -u *m.* установа, управління
Vltava, -y *ž.* Влтава
zajímavý цікавий
zřídka рідко, не часто

Запам'ятайте антоніми:

plný повний — **prázdný** пустий, порожній
tvrdý твердий — **měkký** м'який

Гортанний вибух **(ráz).**
Вимова прийменників **přes, s.**
Вимова груп приголосних.
Чесько-українські звукові паралелі.

Гортанний вибух (ráz)

Гортанний приступ, або гортанна експлозія (чеською мовою ráz [’]) — це глухий гортанний вибух, що з’являється, як правило, перед початковим голосним слова: [’ano], [’ahoj], [po’ otevřit], [po’ obědě], [ne’ obvyklý], [matka ’a ’otec], а також у складних словах типу [modro’ oký], [severo’ americký], [pravo’ úhlý]. В інших випадках використання гортанного приступу є факультативним. Так, наприклад, з приступом або без нього вимовляється голосний після префікса, що закінчується на приголосний: [zorganizovat] і [s’ organizovat], [bezútěšný] і [bes’ útěšný].

Прийменники **bez, od, z, nad, pod, v** та інші, що закінчуються на дзвінкий приголосний, перед голосним наступного слова вимовляються з приступом, або оглушуються, напр.: v Evropě [v’ Evropě], z úst [s’ úst], k autu [k’ autu]. Вимова без приступу (напр. [v Evropě, z úst, k autu]) вважається нелітературною.

Вимова прийменників přes, s

1. Прийменник **přes** перед глухими приголосними вимовляється як [přes]: přes pole, přes kmen, а перед дзвінкими — як [přez]: přes louku [přez louku], přes rybník [přez rybnīk], přes noc [přez noc].

2. Прийменник s перед дзвінкими приголосними **m, n, r, l, v** вимовляється як [s] і як [z]: s radostí [sradostī i zradostī], s Janem [sjanem i zjanem].

Але у сполученні з особовими займенниками завжди вимовляється [s]: s námi, s ním, s nimi [snāmi, snīm, snimi].

Вимова груп приголосних

1. У групі приголосних **sh-** нормативними є два варіанти вимови: глухо як [sch] вимовляють у Центральній Чехії: shoda [schoda], shromáždění [schromāžd'enī], na shledanou [naschledanou]. Дзвінко як [zh] — у Моравії: [zhoda], shromáždění [zhromāžd'enī], na shledanou [nazhledanou].

2. Приголосний [n] у позиції перед задньопіднебінними **k, g** вимовляється як задньопіднебінний носовий [ŋ]: sponka [spoŋka], Anglie [Aŋglie], tenký [teŋkī].

3. Два однакових приголосних вимовляються як один: Anna [ana], měkký [mňekī], denní [denī], činnost [činost], babiččin [babičin], leccos [lecos]. Це поширюється і на групу приголосних, що вимовляються за правилами асиміляції: nižší [ňišī], vítězství [vīt'estvī], rozsáhlý [rosāhlī].

4. Приголосні **t** і **d** у сполученні з **s, z, š** вимовляються як африкати [c], [č]: lidský [lickī], dětský [d'eckī], kratší [kratčī]. Але у префіксальних словах і у кінці слів вимовляються обидва приголосних, пор.: nejjasnější, poddaný, oznamme. Повністю вимовляються також групи **t't, d't, šs, žs, zš, čc, čs:** plat'te, nahrad'te, vlašský, pražský, babičce, rozšířit та ін.

5. Вимовляється група приголосних у середині слів: prázdný, prázdniny, zdvihnout, šťastný, švestka, kostka, vlastní, šestnáct, jestliže, zvláštní, deštník, svlékat, schválně, takhle, vezme. Лише у деяких словах один з приголосних не вимовляється: dcera [cera], srdce [srce], ctnost [cnost].

Чесько-українські звукові паралелі

Спільні і відмінні явища звукової системи чеської та української мов нижче представлені у таблиці. На місці групи голосних в українській мові в чеській мові часто виступають довгі голосні, які утворилися шляхом злиття кількох голосних в один довгий звук. Довгота таких голосних ніколи не скорочується. Типова ознака чеської вокалічної системи у порівнянні з українською — функціонування дифтонгів, передусім дифтонга **[ou]** у власне чеських словах. Чеські складотвірні **l, r** є тими перехідними утвореннями, що зближують у чеській мові систему голосних і приголосних. Жодна приголосна фонема в українській мові не буває носієм складу. Водночас і для чеської, і для української мов є характерним явище асиміляції — уподібнення глухих приголосних парним дзвінким або дзвінких — парним глухим.

Голосні звуки		
У чеській мові	В українській мові	Приклади
-á	**-а**	nová — нова, dobrá — добра
-á	**-оя**	má — моя, tvá — твоя, stát — стояти, bát se — боятися
-a	**-я**	maso — м'ясо, pátý — п'ятий, polární — полярний, vzal — взяв
-é	**-е**	nové — нове, dobré — добре
-é	**-оє**	mé — моє, tvé — твоє
-e (-ě)	**-я**	pět — п'ять, deset — десять, země — земля
-ý	**-ий**	nový — новий, dobrý — добрий
-í	**-ій, -я, -є**	letní (den, noc, slunce) — літній (день), літня (ніч), літнє (сонце)
-í	**-і**	letní dny — літні дні, víra — віра, cíl — ціль, hřích — гріх, střílet — стріляти
-i, -í	**-ю, -я**	klíč — ключ, lidi — люди, míč — м'яч
дифтонги **[ou], [au], [eu]**	голосний **-у**, сполучення **-ав, -ев**	mouka — мука, soud — суд, moudrý — мудрий, autor — автор, neurolog — невролог
Приголосні звуки		
У чеській мові	В українській мові	Приклади
-dl-	**-л-**	hrdlo — горло, sádlo — сало, mýdlo — мило
складотвірні **-l, -r**	**-ол, -ов, -ер, -ор**	vlk — вовк, plný — повний, srp — серп, vítr — вітер, vrch — верх, hrdý — гордий
асиміляція	асиміляція	sad — сад, holub — голуб, lehký — легкий, prosba — просьба
Сполучення звуків		
-la- (-lá-), -le- (-lí), -ra- (-rá-), -ře- (-ří-) між приголосними	**-оло-, -оро-, -ере-** між приголосними	hlava — голова, hlad — голод, bláto — болото, mléko — молоко, mlít — молоти, kráva — корова, vrána — ворона, strana — сторона, mráz — мороз, břeh — берег, dřevo — дерево, bříza — береза

-ej	**-ай**	**dej — дай, vstávej — вставай, nejnovější — найновіший, nejlíp — найкраще**
je- на початку слова	**о-, -я** на початку слова	**jeden — один, jezero — озеро, jelen — олень, jeseter — осетер, jehně — ягня, jesle — ясла**

ВПРАВИ

1. Прослухайте пари слів. Визначте їх приналежність до чеської і української мов:

den — день, ticho — тихо, syn — син, ryba — риба, pivo — пиво, dým — дим, nový — новий, dobrý — добрий, lehký — легкий, svatý — святий, prostý — простий, dieta — дієта, fialka — фіалка, region — регіон, poezie — поезія.

2. Прочитайте словосполучення. Правильно вимовляйте прийменники перед дзвінкими і глухими приголосними, а також перед початковими голосними слів:

а) bez teploty, bez táty, bez matky, bez sněhu, bez pasu; nad tetou, nad stěnou, nad papírem, nad polem; v Praze, v Plzni, v Brně, v komínu, v zimě, v létě; z Prahy, z Kyjeva, z domova, z továrny; přes pole, přes pokoj, přes bláto, přes bazén.

б) v okolí, v autě, v Evropě, v Anglii, v Itálii, v ústavu; z olova, z auta, z Evropy, z Anglie, z Itálie, z úst; k oknu, k autu, k ostrovu; u Ivana, u Evy, u Olgy, u auta, do okna, do Evropy, o otci.

3. Прочитайте речення. Правильно вимовляйте слова з групою приголосних:

Zpěv byl radostný. Vjezd byl uzavřen. Shoda byla plná. Svatba byla veselá. Padal měkký sníh. Jdu s bratrem do kina. Anna jede z Anglie. Lenka letí z Ameriky. Blanka má cenný papír. Naše vítězství je velké. Je to šťastný a neobvyklý den v jeho životě. Babiččina rada je dobrá. Ranní ptáče dál doskáče. Prázdný sud se nejvíc ozývá.

4. Від прикметників чоловічого роду утворіть прикметники жіночого і середнього роду, запишіть їх як словосполучення.

Зразок: bílý dům — bílá váza, bílé auto.

bílý, veselý, nový, vysoký, nízký, dlouhý, světlý, starý, krásný, pěkný, hezký.

5. Прочитайте і перекладіть речення. Порівняйте звукову форму прикметників у чеській та українській мовах:

Je to lehký úkol. Kyjev je starobylé a krásné město. Naše škola je nová a světlá. Tatínek si koupil nový vůz. Zimní noc je dlouhá. Letní noc je krátká. Jarní jitro je krásné. Letní moře je teplé. Pozdní podzim je studený.

6. Прочитайте прислів'я. Знайдіть слова, близькі за формою і значенням в українській мові.

Jaký pán, takový krám.
Jaký strom, takové ovoce.
Jiný kraj, jiný mrav.
Tichá voda břehy mele.
Malý oheň velký les spálí.
Dobrý počátek, půl práce.
Dobré jméno nad zlato.
Malé děti, malá starost — velké děti, velká starost.

7. Замість виділених слів вставте слова, подані у дужках:

Z okna je vidět most (z autobusu, z auta).
Sestra žije **v Praze** (v Ostravě, v Brně).
Bez rodičů tam nepojede (bez tebe, bez tety).
Dostal dopis **z domova** (z Polska, z Kyjeva).

8. Вивчіть напам'ять діалог:

— Ahoj, Hanko. Vlasta s Janem jdou do kina. Půjdeš s nimi?	— Привіт, Ганко. Власта з Яном ідуть в кіно. Підеш з ними?
— Bohužel ne. Otec se vrátil z Londýna. Od února nebyl doma.	— На жаль, ні. Батько повернувся з Лондона. З лютого його не було дома.
— To je škoda. Půjdou bez tebe.	— Шкода. Вони підуть без тебе.
— Nic, necháme to napříště.	— Нічого, залишимо це на наступний раз.

SLOVNÍČEK

babiččin бабусин
bez без
cenný цінний, дорогий
dál далі
den, dne *m.* день
do до; **do kina** у кіно
doskáče *inf.* **doskákat** дострибає
jarní весняний
jeho його
jitro, -a *s.* ранок

letní літній
modrooký синьоокий, голубоокий
moře, -e *s.* море
nejvíc найбільше
neobvyklý незвичний, незвичайний
noc, -i *ž.* ніч
ozývá se *inf.* **ozývát se** лунає, чується
plný повний
podzim, -u *m.* осінь
Polsko, -a *s.* Польща
pozdní пізній, запізнілий
prázdný порожній
ptáče, -ete *s.* пташеня
rada, -y *ž.* порада
radostný радісний
ranní ранній
shoda, -y *ž.* подібність, схожість
sníh, sněhu *m.* сніг
starobylý стародавній, давній
sud, -u *m.* діжка
svatba, -y *ž.* весілля
světlooký світлоокий
šťastný щасливий
tatínek тато, татусь
tmavooký темноокий
úkol, -u *m.* завдання
uzavřen *inf.* **uzavřít** закритий, зачинений
veselý веселий
vítězství, -í *s.* перемога
vjezd, -u *m.* в'їзд
vůz, vozu *m.* **1.** віз **2.** автомобіль
z з, із, зі
zimní зимовий
zpěv, -u *m.* спів (и)
život, -a *m.* життя

Чергування голосних.
Чергування приголосних і груп приголосних.
Присвійні займенники в називному відмінку однини.

Чергування голосних

У сучасній чеській літературній мові голосні чергуються на словотвірному (напр., при утворенні зменшувальних слів: dar — dárek) і граматичному (напр., vítr — větru) рівнях. Чергування голосних можуть бути кількісними (довгий / короткий голосний, напр., **a // á, e // é, i // í**) і якісно-кількісними (довгий / короткий голосний + спосіб його утворення, напр., **o // ů, e // í, u // ou**). Крім того, споріднені слова або різні форми одного й того ж слова часто мають цілий ряд голосних, що чергуються. Порівняйте зазначені явища в таблиці:

Кількісні чергування		
Короткий	Довгий	Приклади
a	**á**	hl**a**s — hl**á**sek, zahr**a**da — zahr**á**dka, d**a**l — d**á**t, br**a**l — br**á**t
e	**é**	chl**e**ba — chl**é**b, l**e**tadlo — l**é**tat, m**e**te — m**é**st, v**e**de — v**é**st
i (y)	**í (ý)**	l**i**st — l**í**stek, b**i**je — b**í**t, v**y**myslit — v**ý**mysl, m**y**je — m**ý**t
Кількісно-якісні чергування		
e (ě)	**í**	zp**ě**v — zp**í**vat, kv**ě**tina — kv**í**tko, b**í**lý — b**ě**lejší, s**í**t — s**e**tba, v**í**tr — v**ě**trník

o	**ů**	dokázat — důkaz, slon — slůně, podkova — podkůvka, stůl — stolu, sůl — soli, moje — můj
í	**ů**	koník — kůň
u	**ou**	hluboký — hloubka, zub — zoubek, vnuk — vnouček, ucho — ouško, kupovat — koupit
u	**ú**	uděřit — úder, utlačovat — útlak
Ряди голосних		
i // í // e		řidič — řídit — řídící — ředitel, dřevo — dřívko
e // é // ý		okenní — okénko — okýnko, postel — postýlka
e // á // í		devět — devátý — devíti
a // í		nosatý — nosíček
o // í // ů		slovo — slovíčko — slůvko

Чергування приголосних і груп приголосних

Явище чергування приголосних (або їх груп) дуже поширене в чеській мові, як і в інших слов'янських мовах, і є результатом процесу палаталізації. Приголосні та їх групи чергуються в чеській мові при словотворенні і словозміні. Найчастіше чергуються кінцеві приголосні кореня слова або основи. Для чеської мови характерні такі типи чергування:

Приголосні або їх групи	Приклади	Приклади в українській мові
k // c // č	ruka — ruce — ručka, oko — oči, otec — otče	рука — руці — ручка, око — очі, отець — отче
h // z // ž	kniha — knize — knížka, dráha — na dráze — nádražní	книга — книзі — книжка, дорога — на дорозі — подорожній
g // ž // z	Olga — Olžin — Olze	Ольга — Ольжин — Ользі
ch // š	suchý — sušit, moucha — mouše, hluchý — hlušší	сухий — сушити, муха — мушка
s // š	psát — píšu, nosit — nošen	писати — пишу, носити — ношу
t // c	zaplatit — zaplacený, chytit — chycen	*т // ч:* платити — плачу, світити — свічу
d // z	chodit — přicházet, hodit — hozen	*д // дж:* садити — саджу, будити — пробудження
z // ž	mazat — mažu, vozit — vožen	мазати — мажу, казати — кажу

r // ř	sest**r**a — sest**ř**e, dob**r**ý — dob**ř**í	*р // р'*: сестра — сестрі
ck // čť	někme**ck**ý — němeč**t**í	
sk // šť	ukrajin**sk**ý — ukrajin**št**i	
st // šť	pu**st**it — pu**št**ěn	*ст // щ*: ростити — рощу, пустити — відпущений
zd // žď	je**zd**it — odjí**žd**ět	*зд // жд҆ж*: їздити — від'їжджати *з // зл*: вимерзати — вимерзлий
sl // šl	my**sl**it — my**šl**enka	

Присвійні займенники в називному відмінку однини

В чеській мові присвійні займенники, як і в українській мові, змінюються за родами, числами і відмінками. У називному відмінку однини вони мають такі повні і короткі форми:

чоловічий рід: můj — мій, tvůj — твій, svůj — свій, náš — наш, váš — ваш;

жіночий рід: moje (má) — моя, tvoje (tvá) — твоя, svoje (svá) — своя, naše — наша, vaše — ваша;

середній рід: moje (mé) — моє, tvoje (tvé) — твоє, svoje (své) — своє, naše — наше, vaše — ваше.

ВПРАВИ

1. Перепишіть слова і підкресліть голосні, що чергуються:

stůl — na stole, dům — v domě, nůž — bez nože, kůň — na koni, dvůr — na dvoře, sůl — bez soli, důl — v dole, hůl — na holi, vůz — ve voze;
kráva — krav, jáma — jam, žába — žab, lípa — lip, síla — sil, chvíle — chvil, bouda — bud, díra — děr, vrána — vran, trouba — trub, houba — hub, péro — per, léto — let, jméno — jmen, chléb — chleba;
vítr — větru, sníh — sněhu, víra — věřit, míra — měřit, východ — vycházet, západ — zapadat, nákup — nakoupit, výbor — vybírat, údiv — udivit, únava — unavit se, ústup — ustoupit;
dům — domek, stůl — stolek, dvůr — dvorek, zub — zoubek, dub — doubek, kus — kousek, kruh — kroužek, květ — kvítek, žák — žačka;
nést — nesu, vést — vedu, vézt — vezu, růst — rostu, plést — pletu, žít — žiji, pít — pil, být — byl, bít — bil, mýt — myl.

2. Прочитайте словосполучення. Зверніть увагу на чергування голосних і приголосних:

jeden dům — mnoho domů, jedna vrána — mnoho vran, jedno péro — mnoho per, jeden vůz — mnoho vozů, jedna lípa — mnoho lip, jedno jméno — mnoho jmen, jedna jáma — mnoho jam;

ruka — na ruce, noha — na noze, Praha — v Praze, hora — na hoře, Věra — Věře, střecha — na střeše;

bratr — bratři, kluk — kluci, hoch — hoši, Čech — Češi, Polák — Poláci, soudruh — soudruzi;

vrátit — vracet, obrátit — obracet, hodit — házet, nosit — přinášet.

3. Зазначені іменники змінюйте так, щоб відбулося чергування приголосних h, k, ch, g, r:

Зразок: matka — matce

dívka, kniha, moucha, sestra, babička, díra, Olga, zahrádka;

Зразок: dělník — dělníci

doktor, Slovák, Maďar, voják, pták, pstruh, číšník, úředník, rolník, zedník.

4. Прочитайте речення, перекладіть їх на українську мову. Знайдіть пари слів, у яких відбуваються чергування:

Je to ruční práce. Máme velký dvůr. Mladý doubek a lípa rostou za domem. Jsou to ukrajinští studenti z Kyjevské univerzity. Náš dům je na Malé Straně. Přes řeku vede most. Na dvoře roste vysoký dub. Babiččina rada je vždy dobrá. Maceše to nebudu říkat. Praha je krásné historické město. Je to ukrajinský student. Na náměstí je mnoho lip. V Praze je stanice metra Můstek. Ruce jsou čisté. Kolik vran bílých, tolik macech dobrých. V pokoji je velký stůl a malý stolek. Moje babička je velmi laskavá. Vrána vedle vrány sedá, rovný si rovného hledá.

5. Утворіть пари слів за зразком:

dům — domek	vůz — vozík	zub — zoubek	žít — žiji
stůl —	nůž —	dub —	šít —
dvůr —	kůň —	kus —	pít —
most —		kruh —	nést —

6. Від поданих слів у непрямих відмінках утворіть форму називного відмінка:

Зразок: na noze — noha

o matce — , na louce — , o sestře — , na pohovce — , v řece — , k Olze — ,

k Věře —, na ruce —, v knížce — , na křižovatce — , o památce —, o Praze — , k Helence — .

7. Замість крапок вставте пропущені присвійні займенники:

To je … nový dům. … otec není doma. … nová kniha leží na stole. … rada sestře pomohla. … péro dám na stůl. … okno je vysoko. To je laskavé … slovo. Na pohovce leží … svetr. Hezké … auto stojí vedle domu.

8. Вивчіть напам'ять діалог:

— Jste cizinci?	— Ви іноземці?
— Ano, jsme Poláci. Jsme z Polska.	— Так, ми поляки. Ми з Польщі.
— A ti tři kluci? Jsou také z Polska?	— А ті троє хлопців? Вони також з Польщі?
— Ne, ten jeden kluk je z Ruska, ti dva jsou čeští studenti. Jsou z České republiky. A kdo jste Vy?	— Ні, цей хлопець з Росії, а ті двоє — чеські студенти. Вони з Чеської Республіки. А ви хто?
— Jsem Slovák. Slováci jsou vaši dobří sousedé.	— Я словак. Словаки — ваші добрі сусіди.

SLOVNÍČEK

auto, -a *s.* автомобіль
babička, -y *ž.* бабуся
dub, -u, doubek *m.* дуб, дубок
dvůr, dvora *m.* двір, подвір'я
hledá si *inf.* **hledat si** *(він, вона)* шукає собі
kluk, -a *m.* хлопець
kolik скільки
laskavý ласкавий, привітний
leží *inf.* **ležet** *(він, вона)* лежить
lípa, -y *ž.* липа
macecha, -y *ž.* мачуха
na на
náměstí, -í *s.* площа
péro, -a *s.* перо
pohovka, -y *ž.* диван, канапа
Polák, -a *m.* поляк
přes через
roste, rostou *inf.* **růst** росте, ростуть
rovný рівний
ruční ручний
Rusko, -a *s.* Росія
říkat говорити, казати
sedá *inf.* **sedat** *(він, вона)* сідає
Slovák, -a *m.* словак
slovo, -a *s.* слово
soused, -a *m.* сусід
stanice, -e *ž.* станція, зупинка
stojí *inf.* **stát** *(він, вона)* стоїть
stolek, -u *m.* столик
svetr, -u *m.* светр, джемпер
tolik стільки
tři три
ukrajinský український
vede *inf.* **vést** *(він, вона)* веде
vedle біля, поблизу
velmi дуже
vrána, -y *ž.* ворона
vysoko високо
vždy завжди
za за

Основний і побічний наголос.
Вокалізація прийменників.
Типи інтонації в чеських реченнях.

Основний і побічний наголос

1. У сучасній чеській літературній мові наголос (přízvuk) стабільний — на першому складі (*див. урок 2*). Стабільним він був не завжди, наприклад, у старочеській мові наголос подекуди був різний навіть у різних формах одного слова. Час виникнення стабільного наголосу — кінець XII — перша половина XIII ст. Існують різні думки щодо причин виникнення в чеській мові стабільного наголосу з колишнього вільного. Деякі вчені пояснювали появу стабільного наголосу впливом німецької мови, інші вбачали в ньому граматичний смисл або ж аналогію.

2. Поряд з головним наголосом у словах (принаймні трискладових) є побічний наголос (vedlejší), частіше на непарних складах (третьому, п'ятому), рідше — на парних (зокрема в словах складних), тобто на четвертому, шостому тощо. Побічний наголос слабіший, ніж головний; він факультативний, з'являється при повільній і старанній вимові, служить увиразненню мовлення:

devade*sá*tý, **čer**veno*bí*lý, **se**be*o*vládání.

3. Деякі слова в мовленні не мають наголосу, вони зливаються при вимові з попереднім словом, а тому ніколи не можуть стояти на початку речення. Це слова-енклітики (příklonky), які утворюють ритмічну цілісність (такт) з попереднім наголошеним словом: особові і зворотні займенники (mi, ti, si, tě, se, mu, ho), форми дієслова být (jsem, jsi.., bych, bys…), сполучники і частки a, však, tedy, напр.: **dej** mi knihu [´**dej**mi knihu], **viděl**

jsem ho [´**vidĕl**semho], **řekli** jsme mu to [´**řekli**smemuto], **vezmi** si to [´**vezmi**sito], **koupil** by nám to [´**koupil**bynāmto], **ve** škole však nebyl [**ve**školevšak nebyl].

4. Двоскладні прийменники **mezi, mimo, místo, vedle, kromě, kolem, podle** не мають основного наголосу, наголос переходить на слова, що ідуть за ними, напр.: vedle školy [vedle´školy], mezi okny [mezi´okny], podle rozkazu [podle´rozkazu].

Вокалізація прийменників

Вокалізація прийменників — це приєднання до однолітерних прийменників **s, z, v, k** або односкладних прийменників **bez, nad, od, pod, před** голосного **e** для зручнішої вимови: **se, ze, ve, ke, beze, nade, ode, pode, přede.**

Вокалізація відбувається:

1) коли наступне за прийменником слово починається приголосним, однаковим або подібним до прийменника: se sestrou, ze země, ve váze, ke konci;

2) перед групою з трьох приголосних або перед сонорними приголосними **r, l, m, n, j**:: ve vlaku, ve mlýně, ve středu, ke stromu, ke mně, se mnou, se stropu, se školou, ze skříně, beze lži, nade mnou.

Перед групою з двох приголосних прийменник може мати форму як однолітерну, так і дволітерну: k známým — ke dnu, v pracovní dny — ve svátek.

Прийменник **k** у деяких словосполученнях набуває форми **ku:** ku podivu, ku prospěchu, ku Praze, ku příkladu.

Типи інтонації в чеських реченнях

До комплексу звукових засобів, який позначається узагальненим терміном “інтонація”, належать динамічні, мелодичні засоби, а також пауза й темп мовлення.

Специфіка інтонації чеської мови виявляється, зокрема, в тому, що зміни висоти тону використовуються в ній для створення так званої мелодики речення. Наголос у реченні припадає або на слово, або на словосполучення, яке є ядром висловлювання. Звичайно, найважливіший елемент мелодики речення — це наголошений склад ядра висловлювання, яким здебільшого буває останнє слово речення. Однак мелодика чеського речення не є стабільною. Інтонація в чеській мові залежить від типу речення

(розповідного, питального, спонукального, бажального) та його емоційного забарвлення.

1. У стилістично нейтральних реченнях інтонація є спадною в напрямі до кінця речення:

Přijedou
poz
dě
ji.

Přijeďte
poz
dě
ji!

Proč až
poz
dě
ji?

2. У питальних і спонукальних реченнях можливе стрибкоподібне підвищення інтонації:

ji?
Přijedou
poz dě

dě
Přijedou **ji?**
poz

poz
Proč až **dě**
ji?

dále
Pojďte **pro**
sím.

Přijeďte **dě**
poz
ji!

3. Прояв сумніву виражається через пониження інтонації:

Proč bych
tam
šel.

ВПРАВИ

1. Прочитайте словосполучення:

do lesa, na stole, od tebe, od tety, bez vás, za vámi, beze mne, ode mne, nade mnou, od fakulty, před fakultou, za fakultou, vedle fakulty, ve škole, do školy, o škole, ze školy, před školou, se školou, za týden, za měsíc, mezi stromy, mezi okna, podle přání, podle rozkazu, od našeho přítele, od vašeho přítele, od známého profesora.

2. Виберіть варіант прийменника:

k // ke: … slovu, … škole, … tobě, … mně, …konci, … lesu, … lékaři, … stromu, … stanici;
s // se: … tebou, … mnou,… matkou, … sestrou, …Karlem, … známou, …klukem, …studentem;

v // ve: ... Kyjevě, ...váze, ... škole, ...vodě, ...Vltavě, ... divadle, ... velké prodejně, ...středu, ... čtvrtek;
z// ze: ... fakulty, ...školy, ... divadla, ... prodejny, ... skříně, ... staré kavárny, ... stanice, ... rozhovoru.

3. Прочитайте речення. Зверніть увагу на правильну інтонацію:
Vaše jméno prosím. Děti chodí do školy. Je ve škole mnoho nových učitelek? Pojď se mnou, Karle! Bez tebe to nemůžu udělat. Jak se dostanu ke křižovatce? Od fakulty tam jede autobus. Sejdeme se před fakultou? Ve filmu hrají známí herci. Jak se dostanu ke gotickému chrámu? Ve velké knihovně je mnoho lidí. Znám to od známého profesora. Vrátíš se za týden? Rád bych tě navštívil, maminko! Udělám to podle vašeho přání. O mě se nemusíš starat. Udělám to pro tebe. Spí se mi dobře.

4. Відповідайте на запитання, використовуючи подані слова :
Ke komu jdeš? S kým jdeš? K čemu jdete? Kde leží péro? Kde jsou děti? Kde budete večer? Kde roste lípa? S kým mluvíš? Kde to je? Kdy tam jedeš?
Слова для вставок: se sestrou, ve čtvrtek, k stanici metra, ve stole, ke Karlovi, v divadle, za domem, ve škole, s tebou, ve velké prodejně.

5. Відповідайте на запитання за зразком:
Зразок: Ukážeš mi to? — Ano, ukážu ti to.

Dáš mu to? — Řekneš mi to? — Viděli jsme ho v knihovně? — Zeptáš se ho? — Matka jim to už koupila? — Sejdeme se před fakultou? — Žil by tam?

6. Дайте заперечні відповіді за зразком:
Зразок: Ukážeš mi to? — Ne, neukážu ti to.

Dáš mu to? — Řekneš mi to? — Viděli jsme ho v knihovně? — Zeptáš se ho? — Matka jim to koupila? Sejdeme se před fakultou? — Žil by tam?

7. Вивчіть напам'ять діалог:

— Pojď sem, Jane!
— Ano, už jdu.
— Říkala jsem ti, abys ji poslal tu knihu?
— Ano, vy jste mi to říkala.
— Proč jsi to nesplnil?
— Chtěl bych si ji přečíst sám.

— Іди сюди, Яне!
— Так, я вже йду.
— Я говорила тобі послати їй цю книгу?
— Так, ви мені про це говорили.
— Чому ти це не виконав?
— Я хотів її прочитати сам.

SLOVNÍČEK

dáš *inf.* **dát** даси
dobře добре
fakulta, -y *ž.* факультет
film, -u *m.* фільм
gotický готичний
herec, -ce *m.*актор
ho *займ.* його
hrají *inf.* **hrát** *(вони)* грають
chodí *inf.* **chodit** *(вони)* ходять
chrám, -u *m.* собор, храм
křižovatka, -y *ž.* перехрестя
lidé, -í *mn.* люди
mluvíš *inf.* **mluvit** говориш
mnoho багато
nemůžu *inf.* **nemoci** я не можу
od від
pojď *inf.* **jít** іди
pro за, для
profesor, -a *m.* викладач, професор
před перед
řekneš *inf.* **říci** скажеш
sejdeme se *inf.* **sejít se** зустрінемося
starat se *o koho* піклуватися
tě *zájm.* тебе
to це, оце, ну
udělat зробити
večer, -a *m.* вечір
vrátíš se *inf.* **vrátit se** повернешся
za за, через
zeptáš se *inf.* **zeptát se** запитаєш
znám *inf.* **znát** я знаю
známý знайомий, відомий

Основні правила чеського правопису.
Вимова і правопис іноземних слів.

Основні правила чеського правопису

Правопис — це сукупність загальновизнаних і загальнообов'язкових правил, що встановлюють способи передачі мови на письмі. У 1993 р. була опублікована нова редакція "Правил чеського правопису" у двох версіях — академічній і шкільній (скорочена версія академічного). У 1994 р. вийшов Додаток до цих правил, у якому регламентувався правопис дублетних форм деяких груп іноземних слів. Одним з основних орфографічних і тлумачних довідників сучасної чеської мови є "Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost" (Praha: Academia, 1998).

Чеський правопис ґрунтується в основному на фонетичному принципі, який передбачає точне відтворення звуків, що вимовляються: matka, oko, voda, stará. Як правило, кожний самостійний звук на письмі позначається однією літерою (лише ch — сполученням двох). Винятки з цього правила стосуються як чеських, так і іноземних слів.

Для питомо чеських слів встановлені такі правила правопису:

1. Дві різні літери **i, í** та **y, ý** позначають один звук [i] та [ī]. М'які **i, í** пишуться після м'яких приголосних **j, š, ž, č, ř, c:** jih, široký, život, čistý, říkat, cibule, а також після м'яких **d, t, n:** divadlo, ticho, nikdo.

Тверді **y, ý** пишуться після твердих приголосних **h, k, ch, r,** крім слів іноземного походження, вигуків та їх похідних: drahý, kyselý, chytrý, ryba, але historie, kino, chirurg, Riga; hihi, chichotat se, kikiriki (i kykyryký).

Після так званих “правописно подвійних” (obojetných) приголосних **b, f, l, m, p, s, v, z** пишеться як м’яке **i, í,** так і тверде **y, ý.** В основах питомо чеських слів і в словах, що від них утворені, пишеться тверде **y, ý.** Це такі слова (vyjmenovaná slova):

B	být, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, babyka
L	slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, vzlykat, plynout, plýtvat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys
M	my, mýt, mýdlo, myslit i myslet, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, mýtina, zamykat, smýkat, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, mýto, mykat, mys, sumýš
P	pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýří, pýřit se, pyj
S	syn, sytý, sýr, syrový, syrý, sychravý, usychat, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V	vy, vykat, vysoký, výt, výskat, zvykat, zvyk, žvýkat, vydra, výr, vyžle, povyk, výheň, cavyky, vyza
Z	brzy, jazyk, nazývat (se)

У закінченнях іменників і прикметників правопис м’якого **i, í** та твердого **y, ý** після “правописно подвійних” приголосних **b, f, l, m, p, s, v, z** залежить від приналежності слова до м’якого або твердого типу відмінювання, напр.: ženy, byty, nový, cizí, moderní, holubí.

2. Для позначення довгого [ū] також використовують дві літери — **ú** і **ů,** які раніше розрізнялися за своїм походженням.

Довге **ú** пишеться на початку питомо чеських слів (напр.: únor, útok, účet, ústav), після префіксів (напр.: vyúčtovat, vyústit, neúplný, neúroda, bezúčelný, zúčastnit se, trojúhelník) і у вигуках (bú, hú, vrkú та ін.).

В середині і в кінці слова пишеться — **ů:** dům, stůl, domů, dolů.

Довге **ú** пишеться також в окремих запозичених словах: múza, kúra, túra, manikúra, skútr, fúze, fúrie та ін.

На початку слова пишеться також коротке **u:** ubrus, ubrat, učit, uhlí, uchopit та ін.

3. Літера **ě** означає після губних приголосних **b, p, v, f** два звуки: **j** та **e.** Розрізняється правопис сполучень **bě, pě, vě, fě** та **bje, vje**. Після приголосних **b, v** (рідко **f**), як правило, пишеться **ě:** oběd, běžet, věnec, věc, fěrtoch. Сполучення **pě** завжди пишеться без **j:** zpěv, opět, pět та ін. Сполучення **bje, vje** пишеться лише в словах з префіксами **ob-, v-,** у яких корінь починається на **je-:** objednat — jednat, objevit — jevit, vjezd — jezdit та ін.

Правила правопису сполучень **mě, mně:**

а) у корені слів завжди пишеться **-mě-:** město, měsíc, umění, umět, měna та ін.

б) у словах, утворених від основ з **-mn-**, завжди пишеться **-mně-**: pomnit — zapomněl, vzpomněl, pomněnka, domněnka та ін.

в) від прикметників на **-mý** утворюються прислівники на **-mě**: vědomý — vědomě, soukromý — soukromě;

г) від прикметників на **-mný** утворюються прислівники на **-mně**: rozumný — rozumně, skromný — skromně. Запам'ятайте правопис **tamější.**

4. В чеській літературній мові короткі голосні пишуться у таких словах: dc**e**ra, n**e**jen, n**e**ní, vč**e**ra, z**e**lí, v**ě**řil; n**a**dějě, op**a**čný, pr**a**por, vz**a**du, jin**a**k, jin**a**m; zb**o**ží, m**o**ře, p**o**le, nah**o**ře, d**o**le, sp**o**lu; k**u**žel, t**u**ze, **u**silovný; př**i**jde, př**i**jď, p**i**jte, p**i**vo, j**i**trnice, kn**i**ha, n**i**tě, d**i**vadlo, l**y**že, tch**y**ně.

Довгі голосні пишуться у словах: pom**á**hat, půl p**á**té, jm**é**no, nal**é**hat, spol**é**hat, l**é**to, upř**í**mný, nyn**í**, nen**í**; p**ů**jdu, p**ů**jčit, z**ů**stat, r**ů**zný, vzhůru, dol**ů**, dom**ů**, ne**ú**navný.

5. Написання дзвінких або глухих приголосних, як і в українській мові, перевіряється формами того ж слова або формами споріднених слів: dub — dubu, chléb — chleba, schůzka — schůze, budka — bouda, soutěž — soutěžit, prosba — prosit.

У поодиноких випадках написання дзвінких приголосних там, де замість них вимовляються глухі, залежить від правописної традиції: když, až, totiž, též, kéž, pokud.

6. У випадку поєднання однакових або подібних приголосних, де згідно з правилом вимовляється один приголосний, на письмі відтворюються обидва: kamenný [kamenī], měkký [mňekī], vyšší [vīšī], nižší [ňišī], vítězství [vīt'estvī], rozsáhlý [rosāhlī].

7. Написання прийменників **s** і **z** розрізняють за такими правилами:

а) з орудним відмінком із семантикою спільності вживається тільки прийменник **s:** s bratrem, se sestrou, s tebou.

б) з родовим відмінком переважно вживається прийменник **z:** ze stolu, z Prahy, z knihy, ze dřeva.

З родовим відмінком зрідка може вживатися прийменник **s** лише в поєднанні з назвами матеріальних предметів і частин тіла у значенні "зняти з поверхні" або "по поверхні вниз": shodit se střechy, se stolu.

2. Написання великої літери:

1. З великої літери пишуться імена та власні назви: Jan, Božena Němcová, Praha, Kyjev, Evropa. У власних імен, що складаються з кількох слів, з великої літери пишеться лише перше слово: Česká republika, Spojené státy americké, Organizace spojených národů, Akademie věd České republiky.

2. У географічних, які складаються із кількох слів, назвах обидва слова пишуться з великої літери: Nové Město, Karlovy Vary, Nízké Tatry. Службові слова, які входять до складу цих назв, пишуться завжди з ма-

лої літери: Nové Město na Moravě, Rožnov pod Radhoštěm, Kostelec nad Černými lesy та ін.

3. На відміну від української та інших східнослов'янських мов, у чеській мові з великої літери пишуться назви народностей, національностей, регіональні назви: Čech, Ukrajinec, Evropan, Pražan, Kyjevan та ін.

4. З великої літери пишуться, як правило, присвійні прикметники, утворені від власних імен: Smetanovo divadlo, Ševčenkova univerzita, Čapkovy spisy.

5. В офіційних назвах установ, громадських і політичних організацій, вищих шкіл, інститутів, заводів, підприємств тощо, утворених від кількох загальних назв, з великої літери пишеться лише перше слово: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Kancelář prezidenta republiky, Občanská demokratická strana, Palackého univerzita (але Univerzita Palackého), České vysoké učení technické та ін.

6. З великої літери пишуться назви книжок, журналів, мистецьких творів, назви видів товарів, пароплавів, марки машин тощо, причому, на відміну від української мови, ці назви не беруться в лапки, пор.: Písmo svaté (Bible), Pravidla českého pravopisu, Smetanova Prodaná nevěsta, Čajkovského Patetická symfonie, automobil Škoda.

7. З великої літери пишуться назви історичних подій, свят, культурних акцій, конгресів, відзнак: Pražské povstání, Nový rok, Štědrý den, Mezinárodní hudební festival Pražské jaro, Řád T.G.Masaryka.

8. З великої літери пишуться займенники Ty, Tě, Tvůj, Vy, Vás, Vám та ін. у листуванні, де вони виступають як ознака ввічливості, деякі традиційні титули Excelence, Vaše Magnificence, Jasnosti.

Вимова і правопис іноземних слів

Іноземні слова в чеській мові мають ряд особливостей щодо вимови і правопису. Їх вимова не збігається із звучанням у мові-оригіналі, вона не відповідає також первісному правопису в тій мові, з якої слово запозичено.

1. Приголосні [d], [t], [n] в словах іншомовного походження вимовляються твердо, тобто як [dy], [ty], [ny], напр.: diplom [dy-], diplomat [dy-], politik [ty-], kritika [ty-], univerzita [uny-], nikotin [ny-tyn], organizace [ny-].

2. Сполучення **i** + голосний вимовляється з **j**, напр.: dieta [dyje-], dialekt [dyja-], anatomie [-mije], historie [-rije], kiosk [kijo-], studium [-dyjum], stadion [-dyjon і dyjón].

3. Орфографічне **i** після голосного перед приголосним вимовляється як **[j]**, напр.: detail [detajl], celuloid [-lojt].

4. У словах із суфіксом **-ismus** за новими Правилами чеського правопису (1993 р.) та його Додатком (1994 р.) можливе написання **-izmus**, але вимовляється тільки **[-izmus]:** impesionismus — impesionizmus [-izmus],

realismus — realizmus [-izmus], organismus — organizmus [-izmus] та ін. Перевага при написанні надається формам з **s.**

5. Голосні в основах іноземних слів і закінченнях є довгі: árie, móda, túra, skútr; turné, klišé.

6. У словах akát, plakát, inkoust, крім орфографічного [k], допускається також літературна вимова [g]: [plagát], [ingoust].

7. У запозичених словах типу dres, patos, chaos у непрямих відмінках вимовляється [s], тобто [dresu, patosu, chaosu], вимова [z] є неправильною.

8. Літера **x** вимовляється як [ks]: praxe [-kse], taxa [-ksa], maximální [maksi-], experiment, expres [eksp-], а перед голосними — як [gz]: existence [egzi-], exemplář [egzem-], exaktní [egza-]. Там, де **ex-** є префіксом, вимовляється [eks]: exministr [eks-].

9. Сполучення **th** читається як [t], написання **th** залишилося лише у вузько спеціальних термінах, пор. dithyramb [dyty-]. В інших випадках, де раніше писалося **th,** зараз пишеться **t:** téma, Atény, mýtus.

10. Правопис власних імен і географічних назв залежить від того, з якої мови запозичено те чи інше ім'я або назва.

Власні імена і географічні назви, запозичені з мови, у якій використовується латинська графіка, здебільшого зберігають правопис цієї мови, але при цьому вимова відрізняється від написання, напр.: Goethe [gé-], Schiller [ši-], Flaubert [flobér], Chopin [šopén], Rousseau [ruso і rusó], Shakespeare [šejkspír]; Heidelberg [hajdl-], Chile [či-], Provence [-ans], Cambridge [kembrič], New Jork [n'u jork], Rio de Janeiro [žanejro] та ін.

Цілий ряд власних імен, які географічно або історично широко відомі, втратили свою первісну орфографію і вимову і стали чехізованими, напр.: Drážďany — Дрезден, Paříž — Париж, Londýn — Лондон, Benátky — Венеція, Berlín — Берлін, Lipsko — Лейпциг, Varšava — Варшава, Bělehrad — Бєлград, Záhřeb — Загреб, Lublaň — Любляна, Salcburk — Зальцбург, Hamburk — Гамбург.

Власні імена і географічні назви, запозичені з мов, що користуються не латинською, а іншою графікою, передаються засобами чеської графіки відповідно до чеської орфографії: Ševčenko, Puškin, Kateřina Veliká, Kyjev, Charkov, Užhorod, Irán, Nizámí.

Імена відомих історичних осіб пишуться, як правило, за чеським правописом: Kryštof Kolumbus, Mikuláš Koperník, Tomáš Edison та ін.

ВПРАВИ

1. Прочитайте речення й у підкреслених слів поясніть відмінності між вимовою звуків та їх відтворенням на письмі:

Ještě v dětství nosil oběd svému dědečkovi do zaměstnání. Zprávu přinesl rozhlas již v ranním hlášení. O tom psali také v denním tisku. Máš rád

med? Naše zahrádka je malá, ale pěkně upravená. Český textil je známý ve světě. Matka má k tobě prosbu. To bylo moje první vítězství. Objednal si dobrý oběd. Vjezd je zakázán. Anna je rozšířené české jméno. Je to moje věc. Domov je místo, na které se nikdy nezapomíná. Českým nejzápadnějším městem je Aš. Je ve škole až do večera.

2. Прочитайте і перекладіть речення. Замість крапок доповніть приголосні. Перевірте себе за словником:

t, d	Pá… z výšky je nepezpečný. Pohá…ka má dobrý konec. Plo… je starý. Maminka koupila me… . Souse…ka nese dopis.
ť, ď	Malá lo…ka je na vlnách. Cho… jde domů.
ch, h	Malý ho… leze na oře… Je to rychlý bě…
p, b	Je tam malá kolé…ka. Ža…ka hu… do vody.
s, z	Se…tra má novou blů…ku. Je to ní..ká chaloupka.
š, ž	V rohu je nový ko… . Je to zajímavá kní…ka.
f, v	To byl slušný pozdra… . Fotogra… má výstavu. Ku…r byl dole.

3. Прочитайте прислів'я. Зверніть увагу на правопис виділених приголосних:

Mrá**z** kopřivu nespálí.
Le**ž** má krátké nohy.
Pýcha předchází pá**d**.
Tě**ž**ce na cvičišti, le**h**ce na bojišti.
Hla**d** je nejlepší kuchař.

4. Замість крапок доповніть і/í або y/ý. Перевірте себе за словником:

L…sá hora je nejvyšší hora Besk…d. Star… ml…n je na břehu řeky. Lehce nab…l, lehce pozb…l. Pob…t v přírodě nás osvěžil. V naší ulici staví nové b…ty. Na stole je č…stý b…lý ubrus. Bab…čka sl…b…la, že v l…stopadu zase přijede. Matka š…je nové šaty. To je oškl…vý zlozv…k. Každ… rok jezdíme na j…h. Mateřský jaz…k je nejm…lejší. Je to ch…trý kluk. Už dlouho ž…jí ve městě. Za městem bylo š…roké pole. S…tý hladovému nevěří.

5. Знайдіть спільнокореневі слова і запишіть їх:

být, mlynář, žvýkat, umývat, jazyk, myšlenka, omyl, myš, vysoký, mýt, obyvatel, mlýn, jazýček, myslit, umyvadlo, obyčejný, vysočina, nábytek, žvýkačka, myší, obyčej.

6. Доповніть u або ú або ů і поясніть правопис:

d…ležitý …kol, ne…rodný kraj, krátký …vod, těžký pr…mysl, jedeme dom…, jdou dol…, vysoký d…m, jeho m…za, r…zné děti, z…stal doma.

7. Доповніть ě або je і поясніть правопис:

rodná zem…, číst p…kn…, velké m…sto, v…rný pes, máme ob…dnávku, sytý ob…d, p…t m…st, rozum…t všemu, ob…dnat si kávu, hodiny na v…ži.

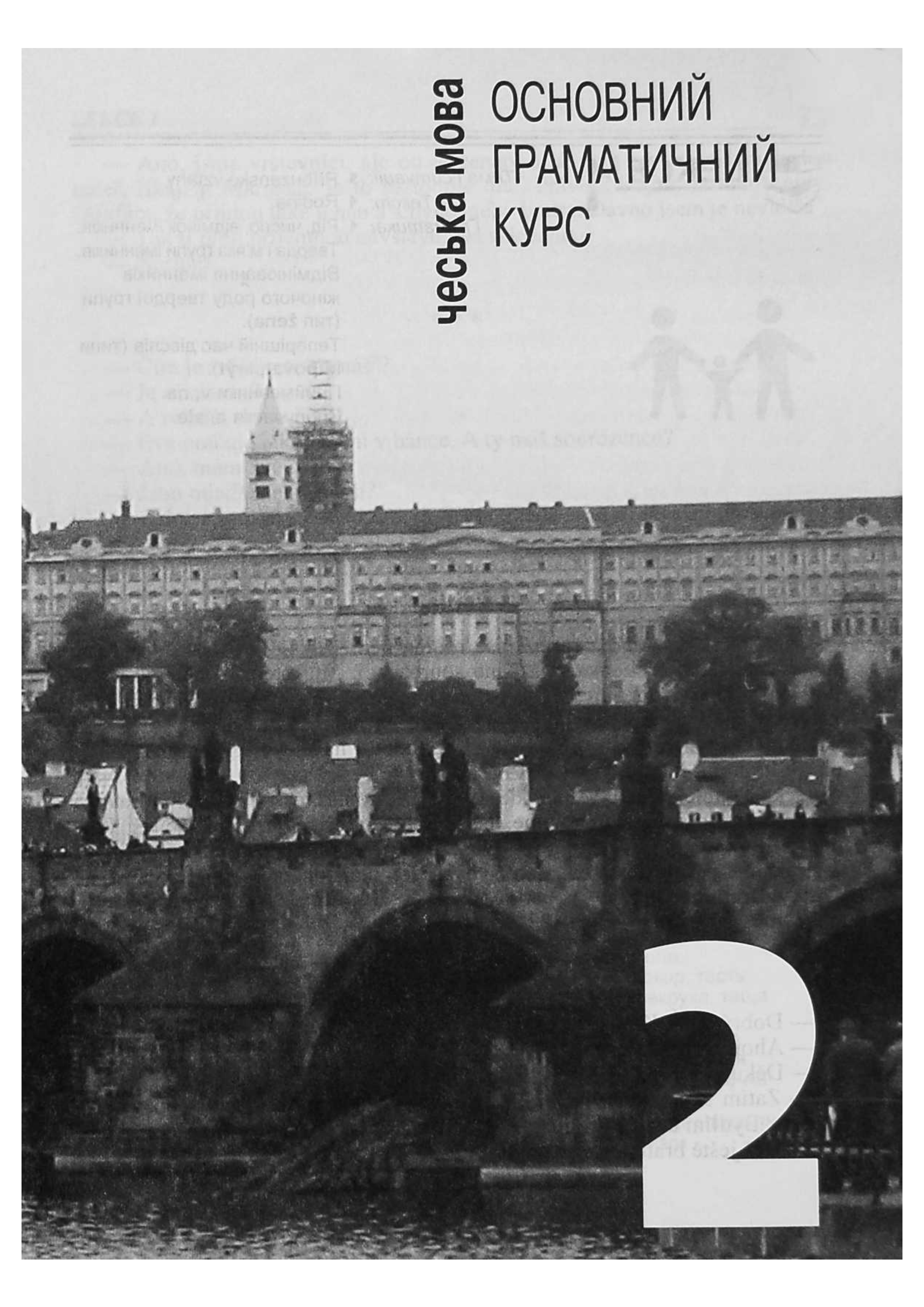
8. Закрийте книжки і напишіть подані слова під диктовку:
bystrý, běh, bylina, věnec, slyšet, běžet, lysý, lyže, pětka, oheň, díra, tisk, pěkný, mýdlo, myšlenka, těsto, život, starý, široký, dědeček, omyl, diktát, pytel, měkký, dívka, syn, brzy, nazývat, šiška, cirkus, historie, kritika, organizace, Česká republika, Ukrajinec, Pražan.

9. Прочитайте слова іноземного походження:
diagnóza, diář, dilema, diplom, diktát, diktatura, disciplína, disident, disketa, nitrát, nivelace, poetika, poetický, motiv, nominativ; fialka, filozofie, gymnázium, fantazie, poezie, region, triumf, euforie, televize, univerzita; romantismus, mechanismus, pluralismus, impresionismus; diskuse, renesance, režisér, impuls konkurz, kurz; exkurze, export, expertiza, exponát, exteriér, exot, exprezident.

10. Прочитайте речення. Зверніть увагу на вимову іноземних слів:
Česká republika je členem Evropské unie. V Česku se může platit také eury. Studenti studují českou gramatiku. Dnes mají literární historii a literární kritiku. Je to literárněkritická disciplína. Čtou o diskusi v univerzitním časopise. Často tam píšou o romantismu a impresionismu. Na gymnáziu studuje filozofii. Má diplom režiséra. Náš export je velký. To bude zajímavý konkurz. Je to dobrá praxe.

SLOVNÍČEK

ale але, однак
až самий, аж
denní денний, добовий
dětství, -í *s.* дитинство
domov, -a *m.* рідна домівка
hlášení, -í *s.* повідомлення, рапорт
hledat шукати
jehla, -y *ž.* голка
ještě ще, іще
již уже
jméno, -a *s.* ім'я
k до
který який, котрий
kupka, -y *ž.* купка, гірка
med, -u *m.* мед
místo, -a *s.* **1.** місце **2.** замість
nejzápadnější найзахідніший
nikdy ніколи
pěkně красиво, добре, гарно
prosba, -y *ž.* прохання
první перший
přinesl *inf.* **přinést** принести
rozhlas, -u *m.* **1.** радіомовлення (точка) **2.** радіо (організація)
rozšířený розширений, поширений
seno, -a *s.* сіно
textil, -u *m.* текстиль
tisk, -u *m.* преса
tobě тобі
zaměstnání, -í *s.* **1.** заняття, робота **2.** професія, праця

чеська мова
ОСНОВНИЙ
ГРАМАТИЧНИЙ
КУРС
2

Тема і ситуації: ◄ Příbuzenské vztahy.
Текст: ◄ Rodina.
Граматика: ◄ Рід, число, відмінок іменників. Тверда і м'яка групи іменників. Відмінювання іменників жіночого роду твердої групи (тип **žena**). Теперішній час дієслів (типи **kupovat, krýt**). Прийменники **v, na.** Сполучники **a, ale.**

Rodina

Jmenuji se Tomáš Novák[1]. Naše rodina není velká. To jsou rodiče, já a moje sestra Lenka. Lenka a já jsme sourozenci. Můj otec se jmenuje Pavel Novák, matka se jmenuje Marie Nováková. Otec pracuje na univerzitě[2] jako profesor matematiky. Matka je lékařkou v nemocnici. Sestra chodí do základní školy, je v páté třídě. Má ráda hudbu[3], navštěvuje hudební školu a dobře hraje na klavír. Já studuji na univerzitě český jazyk a literaturu. Mám dědečka a babičku, jsou v důchodu. Bydlí[4] blízko nás, často k nim chodíme na návštěvu nebo jim telefonujeme. Našimi blízkými příbuznými jsou strýc a teta. Žijí v jiném městě. Strýc má syna, je to můj bratranec. Teta má dceru, je to moje sestřenice. Sestřenice je už vdaná, její malá dcerka chodí do mateřské školky. Bratranec je ještě svobodný.

* * *

— Dobrý den[5], Katko. Jsem rád, že tě vidím.
— Ahoj, Ivane. Jak se máš?[6]
— Děkuji, dobře. A co ty? Máš rodinu?
— Zatím ne, nemám na to čas. Studuji na univerzitě. Jsem v posledním ročníku. Bydlím u svých rodičů.
— Máš ještě bratra, ne?[7]

— Ano, jsme vrstevníci, ale on je ženatý a já jsem už teta. Mám malou neteř, říkají jí Maruška. Je to roztomilé dítě. Právě k ní jdu na narozeniny. Doufám, že přijdou také tchán a tchyně mého bratra. Dávno jsem je neviděla[8].

— Tak ti přeji příjemnou návštěvu. Na shledanou!

— Nashle!

* * *

— Čím je tvůj bratr Tomáš[9]?

— Je obchodník.

— A mladší sestra Eva?

— Eva pracuje jako účetní v bance. A ty máš sourozence?

— Ano, mám dvě sestry.

— Jsou mladší nebo starší?

— Jedna sestra je starší než já, druhá je mladší než já. Já jsem prostřední.

SLOVNÍČEK

babička, -y *ž.*бабуся
blízký близький
bratr, -a *m.* брат
bratranec,-nce *m.* двоюрідний брат
bydlet, -ím, -í жити, мешкати
být zaměstnaný працювати
dcera, -y *ž.* дочка
dětí, -í *pl ž.* діти
důchod, -u *m.* пенсія
chodit, -dím, -dí ходити
jedináček, -čka *m.* єдина дитина
klavír, -u *m.* фортепіано
lékařka, -y *ž.* лікарка
mateřská školka, -y *ž.* дитячий садок
matka, -y *ž.* мати
narozeniny, -in *ž. pomn.* день народження
navštěvovat, -vuji, -vují відвідувати, ходити в гості
neteř, -e *ž.* племінниця
obchodník, -a *m.* бізнесмен
otec, otce *m.* батько
pracovat, -cuji, -cují працювати
prostřední середній, *розм., тут:* середульший (син)
přát, přeji, přejí бажати
příbuzenský родинний
příbuzný, -ého родич
příjemný приємний
rodina, -y *ž.* сім'я
roztomilý милий, чарівний
říkat, -kám, -kají говорити
sestra, -y *ž.* сестра
sestřenice, -e *ž.* двоюрідна сестра
strýc, -e *m.* дядько
studovat, -duji, -dují учитися
svobodný неодружений, нежонатий
syn, -a *m.* син
synovec, -vce *m.* племінник
škola, -y *ž.*, школа **hudební š.** музична школа
tchán, -a *m.* свекор, тесть
tchyně, -e *ž.* свекруха, теща
třída, -y *ž.* клас
účetní, -ího *m.* бухгалтер
vdaná одружена, заміжня
vnučka, -y *ž.* внучка, онучка
vnuk, -a *m.* внук, онук
vrstevník, -a *m.* одноліток, ровесник
vztah, -u *m.* зв'язок

 LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. jmenovat se — зватися, називатися (на ім'я, прізвище)
Jmenuji se Tomáš Novák. — Мене звуть Томаш Новак.
Matka se jmenuje Marie Nováková. — Матір звуть Марія Новакова.

➢ *Запам'ятайте:*

В чеській мові прізвища жінок утворюються від прізвищ чоловіків за допомогою суфікса **-ová**. При звертанні до чоловіків і жінок вживаються відповідно слова pan і paní, а до молодих дівчат — slečno: pan Husák — paní/slečno Husáková; pan Topinka — paní/slečno Topinková. Це правило поширюється також на прізвища іноземного походження: pan Ivanov — paní/slečno Ivanovová. Від чоловічих прізвищ прикметникового походження на твердий приголосний утворюються жіночі прізвища за допомогою суфікса **-á**: pan Lipovský — paní/slečno Lipovská; pan Novotný — paní/slečno Novotná. Жіночі прізвища можуть також мати закінчення **-í** або **-ů**, збігаючись з формами чоловічих прізвищ: pan Hořejší — paní/slečno Hořejší; pan Janů — paní/slečno Janů.

2. Запам'ятайте вживання прийменників:
studovat **na** univerzitě — вчитися **в** університеті
žít **na** venkově — жити **у** селі
chodit **na** návštěvu — ходити **у** гості
chodit **do** školy — ходити **в** школу/ вчитися **в** школі
Sestra chodí do základní školy. — Сестра вчиться в середній школі.

3. Má ráda hudbu. — Вона любить музику.

В чеській мові для вираження значення "я (ти, він...) люблю *кого, що*", "охоче, із задоволенням щось робити", "я радий, що...", вживається форма **rád**, яка змінюється за родами і числами:

on je rád — oni jsou rádi
ona je ráda — ony jsou rády
ono je rádo — ona jsou ráda.

Форма **rád** реалізується в таких конструкціях:

а) mám, máš... rád + іменник у знахідному відмінку:
Má ráda hudbu. — Вона любить музику.
Mám ráda maminku. — Я люблю маму.

б) rád + особова форма дієслова:
Rádi studují na univerzitě. — Вони із задоволенням вчаться в університеті.

Ráda učím češtinu.	Я охоче вивчаю чеську мову.
в) jsem (jsi, je…) rád, že…	Я радий, що…
Jsem rád, že vás vidím.	Я радий, що вас бачу / Я радий вас бачити.
Jsme rádi, že to víte.	Ми раді, що ви це знаєте.

4. bydlet *i* bydlit *kde* (v bytě, v ulici)	мешкати, проживати (в квартирі, на вулиці)
žít *kde* (ve městě, na venkově, spolu)	жити, існувати (у місті, у селі, разом)
Bydlí v ulici… (např.T.G.Masaryka).	Він проживає на вулиці… (напр. Гоголя).
Bydlím v novém bytě.	Я живу в новій квартирі.
Otec a matka žijí (žijou — *hovor.*) ve městě.	Батько і мати живуть у місті.
Žije se nám dobře.	Нам живеться добре.

5. Протягом доби використовуються такі етикетні формули вітання і побажання:

Dobré ráno! Dobré jitro! Dobrý den!	Доброго ранку! Доброго дня!
Dobré dopoledne!	Доброго дня!
Dobré poledne! Dobrý den!	Доброго дня!
Dobré odpoledne! Dobrý den!	Доброго дня!
Dobrý večer!	Добрий вечір!
Dobrou noc!	На добраніч! Добраніч!
Na shledanou! Nashle! *розм.*	До побачення!

Серед молоді поширені такі етикетні формули:

Ahoj!	Привіт! *(при зустрічі і прощанні)*
Nazdar!	Привіт! *(при зустрічі)*
Čau!	Привіт! [Ну] бувай! *розм.*
Sbohem!	Прощавай!
Pa! Měj se!	[Ну] бувай!

6. Jak se máš?	Як поживаєш?
Jak se ti vede? / Jak se ti daří?	Як твої справи?
Výborně. Prima, fajn, bezva *(розм.)*.	Дуже добре.
Skvěle.	Чудово. Блискуче. Прекрасно.
Dobře.	Добре.
Docela dobře.	В цілому добре.
Jde to. Ujde to.	Нічого, помаленьку.
Nic moc.	Щось не дуже добре.
Špatně. Nevalně.	Погано.

Moc špatně. Hrozně. Strašně. — Дуже погано.

7. Máš ještě bratra, ne? — У тебе є ще брат, чи не так?

8. Dávno jsem je neviděla. — Я давно їх не бачила.

9. Čím je tvůj bratr Tomáš? — Хто твій брат Томаш за професією? Чим займається?

Деякі чеські імена та їх розмовні, фамільярні або пестливі відповідники

Чоловіче ім'я		Жіноче ім'я	
повне	розмовне, фамільярне, пестливе	повне	розмовне, фамільярне, пестливе
Jan	Honza, Honzík, Honzíček	Marie	Maruška, Mařenka
Jaroslav	Jarda, Jarek, Jaroušek	Kateřina	Káťa, Káča, Kačka, Katka
Jozef	Pepa, Pepíček	Dagmara	Dáša, Dášenka
Jiří	Jirka, Jiříček	Hana	Hanka, Hanička
Václav	Vašek, Venca, Venoušek	Anna	Anka, Anča, Andulka, Anička
František	Franta, Fanda, Fanoušek	Ludmila	Lída, Lidka, Liduška
Vladimír	Vláďa, Vládík, Vládíček	Tereza	Terka, Terinka
Petr	Péťa,Petřík, Petříček	Jana	Janička

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Рід іменників

В чеській мові, як і в українській, іменники належать до одного з трьох родів: чоловічого (mužského), жіночого (ženského) або середнього (středního). Для позначення цих термінологічних понять використовують також латинські назви maskulinum, femininum, neutrum. Розрізнення

іменників за родами здійснюється за відмінковими закінченнями. Серед іменників чоловічого роду виділяється категорія істот і неістот.

До **чоловічого** роду належать:

а) іменники, що означають назви істот і неістот і в називному відмінку однини закінчуються на твердий або м'який приголосний: pán, syn, bratr, student, muž, otec, chlapec, učitel, kůň, pes, byt, jazyk, zákon, stát, národ, hotel, stroj, nůž, klíč, stupeň, déšť, cíl;

б) іменники та субстантивовані прикметники, що означають осіб чоловічої статі і закінчуються в називному відмінку однини на **-a, -ce, -ý, -í**: předseda, hrdina, starosta, Ota, soudce, průvodce, dárce, vrátný, známý, nemocný, průvodčí, cestující, vedoucí.

До **жіночого** роду належать:

а) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на голосні **-a, -e (-ě)**: žena, matka, dcera, kniha, voda, hlava, Máňa, růže, práce, země, předsedkyně, košile;

б) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на твердий або м'який приголосний: kost, bolest, část, smrt, nit, obuv, věc, lež, píseň, tvář, dlaň, hůl, zem, krev;

в) іменники та субстантивовані прикметники, що означають осіб жіночої статі і закінчуються в називному відмінку однини на **-á, -í**: známá, vrátná, nemocná, účetní, vedoucí.

До **середнього** роду належать:

а) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-o**: město, jméno, mléko, slovo, maso, železo;

б) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-e (-ě)**: moře, pole, srdce, ovoce, nebe, letiště;

в) іменники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-í**: nádraží, náměstí, bydlení, pití, množství, obilí;

г) субстантивовані прикметники, що в називному відмінку однини закінчуються на **-é, -í**: vstupné, jízdné, vepřové, hovězí, telecí, kuřecí.

Тверда і м'яка групи іменників

При відмінюванні іменників залежно від твердості або м'якості кінцевого приголосного основи розрізняються іменники твердої і м'якої груп. Основа іменників твердої групи закінчується на тверді приголосні **n, t, d, h, ch, k, g, r, p, b, v, f, m**. До них належить також більша частина іменників на **r, l,** наприклад:

чоловічий рід: bratr, syn, stůl, byt, jazyk, zákon, strom;

жіночий рід: matka, žena, Praha, moucha, mapa;

середній рід: město, okno, křeslo, auto, jablko.

Основа іменників м'якої групи закінчується на м'які приголосні **j, ň, ť, ď, š, ž, ř, c, č**, а також у деяких іменників на **l, z,** наприклад:

чоловічий рід: stroj, strýc, cíl, učitel, kůň, nůž, klíč, stupeň, déšť;

жіночий рід: tramvaj, píseň, růže, měď, sůl, nůše;

середній рід: moře, pole, slunce, letiště, hřiště.

Серед іменників середнього роду розрізняють також так званий "довгий" тип відмінювання — на **-í:** stavení, nádraží, náměstí, pití, obilí.

Число іменників

Іменники всіх трьох родів змінюються за числами. В чеській мові, як і в українській, є дві форми числа — однина (číslo jednotné — *singulár)* і множина (číslo množné — *plurál*), наприклад: student — studenti, byt — byty, žena — ženy; město — města і под. Деякі іменники вживаються лише у формі однини (singularia tantum, скорочено *hromad.*): ovoce, umění, máslo, listí або лише у формі множини (pluralia tantum, скорочено *pomn.):* šachy, dějiny, vrata, kamna.

Чеські відмінки

Відмінювані іменники змінюються за відмінками. В чеській мові, як і в українській, сім відмінків, але їх розташування відрізняється від українських відповідників. Чеські відмінки називаються порядковими числівниками (перший, другий, третій...) або латинською мовою:

První pád (Nominativ)	kdo? co?	Називний відмінок
Druhý pád (Genitiv)	koho? čeho?	Родовий відмінок
Třetí pád (Dativ)	komu? čemu?	Давальний відмінок
Čtvrtý pád (Akuzativ)	koho? co?	Знахідний відмінок
Pátý pád (Vokativ)	—	Кличний відмінок
Šestý pád (Lokál)	(o) kom? (o) čem?	Місцевий відмінок
Sedmý pád (Instrumentál)	kým? čím?	Орудний відмінок

➢ ***Запам'ятайте:*** у множині закінчення кличного відмінка завжди збігається із закінченням називного відмінка.

Відмінювання іменників

Відмінювання іменників — це спосіб вираження їх роду і числа. Іменники відмінюються за зразками (типами або класами). Зразки відмінювання означають, що належні до них іменники відмінюються однаково.

Відмінювання іменників жіночого роду твердої групи (тип žena)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	žen**a**	žen**y**
G.	žen**y**	žen Ø
D.	žen**ě**/ruc**e**	žen**ám**
A.	žen**u**	žen**y**
V.	žen**o**	žen**y**
L.	(o) žen**ě**/ruc**e**	(o) žen**ách**
I.	žen**ou**	žen**ami**

За зразком іменників типу **žena** відмінюються всі іменники жіночого роду, що в називному відмінку однини закінчуються на **-a** з попереднім твердим приголосним основи.

Особливості форм однини

1. У давальному і місцевому відмінках:

а) відбувається палаталізація (пом'якшення) приголосних. Після приголосних **d, t, n** та **b, p, m, v, f** пишеться закінчення -ě: voda — vodě, teta — tetě, knihovna — knihovně, hudba — hudbě, lampa — lampě, firma — firmě, Ostrava — Ostravě, strofa — strofě; в інших випадках пишеться закінчення **–e**, напр.: škole,břízе.

б) в іменниках з основою на **k, h, ch, g, r** перед закінченням **-e** відбувається чергування:

k / c: matka — matce, babička — babičce, doktorka — dortorce;
h / z: kniha — knize, podlaha — podlaze, Praha — Praze;
ch / š: moucha — mouše, sprcha — sprše, macecha — maceše;
g / z: Olga — Olze, tajga — tajze;
r / ř: sestra — sestře, Věra — Věře.

в) іменник dcera має закінчення **-i**: dcera — dceři.

2. У кличному відмінку, як і в українській мові, іменники жіночого роду мають закінчення **-o**: sestra — sestro, paní doktorka — paní doktorko, і под.

Особливості форм множини

1. У родовому відмінку іменники мають нульове закінчення. У групі кінцевих приголосних з'являється вставне **-e**, а саме:

а) завжди в односкладних словах: hra — her, mzda — mezd;

б) часто перед **-k**: látka — látek, dívka — dívek, otázka — otázek;

в) іноді перед **-n, -m, -v, -b, -r:** pokladna — pokladen, knihovna — knihoven; forma — forem, firma — firem, vrstva — vrstev, volba — voleb, sestra — sester;

г) іменник husa має паралельні форми hus / husí.

2. У деяких двоскладних іменниках у родовому відмінку чергуються кореневі голосні:

á / a: dáma — dam, váha — vah, tráva — trav, dráha — drah, rána — ran;

í / i / ě: síla — sil, díra — děr, míra — měr;

ou / u: houba — hub, smlouva — smluv, moucha — much.

3. На відміну від української мови, у знахідному відмінку множини іменники жіночого роду завжди мають закінчення **-y**, пор.:

Já vidím sestry, ženy.	Я бачу сестер, жінок.
Já znám ty dívky.	Я знаю цих дівчат.

➢ ***Запам'ятайте:*** у давальному і місцевому відмінках множини закінчення завжди мають довгий голосний: matkám — o matkách, knihám — o knihách; але в орудному відмінку множини закінчення завжди з коротким голосним: matkami, knihami.

Теперішній час дієслів (типи kupovat, krýt)

У чеській мові частина дієслівних форм утворюється від основ інфінітива, а частина — від основ теперішнього часу. Залежно від закінчень 3-ої особи однини теперішнього часу **-e, -ne, -je, -í, -á** відмінювання дієслів (časování) розподіляється на п'ять класів:

I. -e (nes-e)
II. -ne (tisk-ne)
III. -je (kupu-je)
IV. -í (pros-í)
V. -á (děl-á)

За зразком дієслів III-го класу **kupovat** відмінюються усі дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-ova-**, а в основі теперішнього часу — суфікс **-uj-**: děkovat, jmenovat se, pracovat, milovat, pozdravovat, navštěvovat та ін.:

Osoba	Číslo jednotné	Koncovky	Číslo množné	Koncovky
1.	kupuji (-u)	**-i (-u)**	kupujeme	**-eme**
2.	kupuješ	**-eš**	kupujete	**-ete**
3.	kupuje	**-e**	kupují (-ou)	**-í (-ou)**

У першій особі однини й у 3-ій особі множини у дієслів типу **kupovat** можливі паралельні закінчення:
/já/ kupuj**i** — /oni/ kupuj**í** — книжні
/já/ kupuj**u** — /oni/ kupuj**ou** — розмовні

Тип **kupovat** "купувати" є найпродуктивнішим серед усіх дієслівних типів, за його зразком постійно утворюються нові дієслова, серед них значна частина запозичених дієслів із значенням "виконувати те, що означає іменник-дериват", напр.: studovat, diskutovat, telefonovat, manipulovat, kontaktovat, mailovat, faxovat, surfovat, internovat та ін.

За зразком дієслів цього класу відмінюється також група непродуктивних дієслів типу **krýt** "крити, накривати і под.", у яких основа теперішнього часу має суфікс **-j-** (напр., bít — bi**j**i, bi**j**eš, bi**j**e…):

bít	бити	pít	пити
dít se	відбуватися	přát	бажати
hrát	грати	smát se	сміятися
hřát	гріти	šít	шити
lít	лити	zout	роззути
mýt	мити	zrát	дозрівати
obout	взути	žít	жити

➢ ***Запам'ятайте:*** у багатьох з наведених дієслів відбувається чергування голосних основи:
dít se — 3 os. č.j. děje se;
lít — 3 os. č.j. lije/ leje;
obout (se, si) — 3 os. č.j. obuje;
přát (si) — 3 os. č.j. přeje;
smát se — 3 os. č.j. směje se;
zout (se, si) — 3 os. č.j. zuje.

У дієсловах přát (si) *бажати, хотіти (собі),* obout (se, si) *взути(ся),* zout (se, si) *роззути(ся)* зворотні частки se, si виражають дію, направлену на суб'єкт.

Прийменники v, na

Прийменники **v, na** є багатозначними. Виражаючи просторові відношення, вони відповідають на питання kde? і вживаються з місцевим відмінком: fakulta — na fakultě, stůl — na stole, Praha — v Praze, dům — v domě.

Іноді можуть вживатися обидва прийменники *v* і *na*: zahrada — na zahradě / v zahradě, skříň — na skříni / ve skříni, lavice — na lavici / v lavici.

Сполучники a, ale

1. Чеському єднальному сполучнику **a** в українській мові відповідає сполучник **i**: otec a matka, já a ty, škola je nová a hezká. Перед сполучником **a** ставиться кома лише в тих випадках, коли він вживається у протиставному значенні, напр.:

Už bylo pozdě, a otec se ještě nevrátil.	Вже було пізно, але батько ще не повернувся.

Кома перед сполучником **a** ставиться також тоді, коли він є компонентом наслідкових сполучних виразів a proto, a tak, a tedy, a tudíž:

Bylo zima, a proto zůstali doma.	Було холодно, а тому вони залишилися дома.
Pohádka byla zajímavá, a tak pozorně naslouchali.	Казка була цікава, тому вони уважно її слухали.

2. Сполучник **ale**, як і в українській мові **але**, є найбільш поширеним протиставним сполучником. На письмі перед ним ставиться кома:

Pracují pomalu, ale pečlivě.	Вони працюють повільно, але сумлінно.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jak se jmenuje vypravěč?
2. Jak se se jmenují jeho otec, matka, sestra?
3. Čím jsou?
4. Jak se jmenujete vy?
5. Jak se jmenují vaši rodiče?
6. Máte sourozence?
7. Jak se jmenuje váš bratr nebo sestra?
8. Jaké máte příbuzné?
9. Kde žijí vaši babička a dědeček?
10. Žije ještě vaše prababička a pradědeček?
11. Kdo je jedináček?
12. Znáte rodinu, která má dvojčata nebo trojčata?
13. Jak se nazývají děti vašich sourozenců?
14. Má vaše sestra rodinu?

15. Kde pracují vaši rodiče?
16. Je vaše matka zaměstnaná?
17. Kde studujete?

2. Vyberte fráze, které se Vás týkají:

1. Mám oba rodiče.
2. Mám jenom matku, otec zemřel.
3. Mám už jen otce, matka zemřela.
4. Nemám už ani otce, ani matku.
5. Mám jednoho staršího bratra a jednu mladší sestru.
6. Mám dva (tři, čtyři) bratry.
7. Mám dvě (tři, čtyři) sestry.
8. Nemám ani bratra, ani sestru, jsem jedináček.
9. Nemám žádné sourozence.
10. Mám už jen jednoho dědečka (jednu babičku).
11. Jedna babička ještě žije, druhá zemřela.
12. Nemám už ani dědečka, ani babičku.
13. Mám ještě oba dědečky a obě babičky.

3. Sestavte rodokmen Vaší rodiny; použijte jména a slova označující příbuzné.

4. Tvořte věty podle vzoru:

Vzor: Jdeš k matce. — Ke komu jdeš?

Bydlí vedle knihovny. Píšu dopis sestře. Vidíme ženy. Mluvíme o knihách. Stojíme před zahradou. Čekám tady na maminku. Bydlí v Praze. Hrají si na zahradě. Myjí si ruce. Piješ kávu. Je tam s Janou. Nesu vázu babičce.

5. Podstatná jména v závorkách dejte do správných pádů:

Vím to od (sestra, teta, babička, učitelka, Věra).
Nesu to (dcera, sestra, teta, babička, matka).
Sedíme na (tráva, podlaha, pohovka, fakulta, chodba).
Mluvíme o (voda, tráva, podlaha, fakulta, škola, přednáška).
Vrátím se s (váza, kniha, voda, tužka, dcera, matka, Věra).
Přišel bez (kniha, květina, tužka, jízdenka, teta).
Poslouchá (hudba, přednáška, pohádka, hra).
Stojí před (budova, knihovna, škola, zástavka, univerzita, třída).

6. Podstatná jména v závorkách dejte do množného čísla:

Pracujeme v (továrna). Bez (jízdenka) nepojedeme. Děti jdou do (škola). Známe (doktorka) dobře. Vedle (knihovna) jsou parky. Čekáme na

(studentka). Kupujeme (květina). Píšeme ve (třída). Stojíme vedle (váza s květinou). Jdeš také do (samoobsluha)? Ty dopisy nejsou z (firma).

7. Slova v závorkách dejte do vokativu:
Dobrý den, (Hanka). (Maminka), mám se dobře. (Paní doktorka), žijete v Praze? (Teta), co je to? (Olga), kde je knihovna? (Slečna Nováková), budete v práci? Děkuji, (sestra). (Babička), pojedeš se mnou? (Věra), kde studuješ? (Helena), proč se směješ? (Kamarádky), přejete si kávu nebo čaj?

8. Slovesa v závorkách uveďte ve správné osobě:
Sestra (studovat) na univerzitě. Kde (hrát si) děti? Otec (pracovat) v továrně. Jak (jmenovat se) vaše paní učitelka? Milan a Tomáš (kupovat) knihu. Komu (telefonovat — ty)? (Vystupovat — vy), prosím? Co (dít se)? S kým (diskutovat) pan Nový? Komu (šít) matka šaty? (Přát) Vám štěstí a zdraví. Ivan (milovat) svou rodinu. Ovoce špatně (zrát). Každé ráno (pít) rodiče čaj. Studenti (děkovat) profesorce za zajímavou přednášku. V Kyjevě (žít — ona) od narození. Venku (lít) jako z konve. (Nakupovat — my) často v samoobsluze. Kde (žít) vaši rodiče? Sestra (potřebovat) novou knihu. Jsou děti, které (nepít) mléko. Syn (zout si) nové boty.

9. Časujte slovesa: mýt, pít, přát, smát se, šít, žít.

10. Doplňte do následujících vět předložky v, na:
Náš bratr studuje … univerzitě. … Kyjevě je mnoho historických památek. … náměstí rostou krásné růže. Odpoledne budu … knihovně. Jízdenky kupujeme … pokladně. Dlouho čekáme … tebe. Děti si hrají … zahradě. Bydlím s rodinou … Ukrajině.

11. Doplňte spojky a nebo ale:
Otec … matka žijí v Kyjevě. Sestra je už vdaná … má svůj byt. Knihy … sešity jsou na stole. Dům je starý, … útulný. Babička nepracuje, … proto pomáhá matce v domácnosti. Slunce svítí, … nehřeje. Klára hraje na klavír … flétnu. Kupují si něco dobrého, … ne zmrzlinu.

12. Přeložte do češtiny:
Мене звуть Мілада Новакова. — Я одна дитина в сім'ї. — Батько працює на заводі. — Брат вчиться в університеті. — Бабуся й дідусь живуть у селі. — Сестри зараз немає дома. — Ніно, де ти вчишся? — Книжки лежать на столі. — Квіти стоять у вазі. — Я часто роблю покупки в магазині самообслуговування. — Ми працюємо сумлінно. — Дякуємо, до побачення!

Тема і ситуації: ◂ Bydlení.
Текст: ◂ Můj pokoj.
Граматика: ◂ Теперішній час дієслів (типи **dělat**, **tisknout**, **začít**).
Відмінювання прикметників жіночого роду твердої групи і присвійних займенників **moje/ má, tvoje/ tvá, svoje/svá.**
Функціональні особливості дієслова **být**.
Прийменники **blízko, u, vedle, do, nad, pod, naproti.**

Můj pokoj

Můj pokoj je velký a moderní. Zde je obyvací stěna. V rohu vedle stěny stojí gauč. Blízko je barevná televize, hudební věž a video. Naproti televizi mám křeslo. Sednu si do křesla[1], dívám se na televizi[2], poslouchám hudbu nebo čtu noviny a knihy. Vepředu je okno. U okna stojí hnědý psací stůl a hnědá židle. Na stole je šedý počítač, slovníky, sešity a pero. Napravo jsou nové poličky na knihy[3]. Nad vysokým oknem visí krajkové záclony. Nalevo mám vestavěnou skříň na šaty a na prádlo, knihovnu a malé rádio. Uprostřed pokoje leží zelený koberec. Na stropě visí hezký křišťálový lustr. Vzadu je stojací lampa a stolek. Na stolku je telefon a bílá váza s červenými květinami. Na stěně visí obrazy a fotografie. V pokoji přijímám návštěvu[4].

* * *

Karel: Ivane, vím, že máš nový pokoj. Jak vypadá?
Ivan: Pokoj je malý, ale dost světlý a útulný.
Karel: A co nábytek? Všechno máš zařízeno?[5]
Ivan: Je tam to, co potřebuji pro všední život. U stěny je postel, vedle okna stojí stůl, lampa a židle, do skříně dávám knihy a učebnice.
Karel: Televizi nemáš?
Ivan: Jak jinak! Jistě že mám[6], ale v knihách ležím celý den[7].
Karel: To vím, že rád studuješ.
Ivan: Ano, baví mě to.[8]

* * *

Lenka: Máš pěkně zařízený pokoj!
Marie: Ano? Líbí se ti?[9]
Lenka: Opravdu se mi moc líbí. Jenom ten koberec…
Marie: Nelíbí se ti?
Lenka: Bohužel moc ne[10]. Mám ráda jemné barvy. Tenhle koberec je moc křiklavý.
Marie: Myslíš, že se sem nehodí?
Lenka: Každý máme jiný vkus[11].

SLOVNÍČEK

barevný кольоровий
barva, -y *ž.* фарба
bohužel на жаль
gauč, -e *m.* тахта
hodit se, -dím, -dí підходити
hudební věž, -e *ž.* музичний центр
jemný ніжний, делікатний, тонкий
jenom лише
koberec, -ce *m.* килим
krajkový мереживний
křiklavý крикливий
křišťálový кришталевий
líbit se, -bím, -bí *komu* подобатися *кому*
moderní модерний, сучасний
noviny *mn. ž.* газета
opravdu насправді, дійсно
psací stůl, -u *m.* письмовий стіл
rádio, -a *s.* радіо
roh, -u *m.* куток
sešit, -u *m.* зошит
skříň, -ně *ž.* шафа, **vestavěná s.** вбудована шафа
slovník, -u *m.* словник
stěna, -y *ž.* стіна, **obyvací s.** меблева стінка з кількох шаф
stojací lampa, -y *ž.* торшер
strop, -u *m.* стеля
telefon, -u *m.* телефон
televize, -e *ž.* телебачення, *розм.* телевізор
ten цей
video, -a *s. hovor.* відео
záclona, -y *ž.* гардина, занавіска
zařízený умебльований, обставлений
židle, -e *ž.* стілець

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Sednout si do křesla / na gauč. — Сісти у крісло / на тахту.

2. Dívat se na televizi. — Дивитися телевізор.

3. Poličky na knihy. — Полички для книг.

4. Přijímat návštěvu. — Приймати гостей.

5. A co nábytek? Všechno máš zařízeno? — А що з меблями? Ти умеблював квартиру?

6. Jak jinak! Jistě že mám.	А як же! Звичайно, маю.
7. V knihách ležím celý den.	Я з головою поринаю в книжки.
8. Ano, baví mě to.	Так, це мені приносить задоволення.
9. Líbí se ti? Nelíbí se mi.	Тобі подобається? Мені не подобається.
10. Bohužel moc ne.	На жаль, не дуже.
11. Každý máme jiný vkus.	У кожного свій смак.

➢ ***Запам'ятайте назви деяких кольорів :***

bílý	білий	modrý	синій
žlutý	жовтий	bleděmodrý	блакитний
červený	червоний	hnědý	коричневий
zelený	зелений	béžový	бежевий
růžový	рожевий	šedý	сірий
fialový	ліловий	černý	чорний

➢ ***Запам'ятайте антоніми:***

nalevo, vlevo наліво, вліво	**napravo, vpravo** направо, вправо
nahoře угорі, наверху	**dole** унизу
v(e)předu спереду, попереду	**vzadu** позаду, ззаду
tady, zde тут	**tam** там
sem сюди	**tam** туди

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Теперішній час дієслів типу dělat

1. За зразком дієслів V-го класу **dělat** відмінюються дієслова теперішнього часу, які в інфінітиві (й у минулому часі) мають суфікс **-a:** vstávat, snídat, dávat, poslouchat, dívat se, obědvat, říkat, znát, nechat, ptát se та ін.:

Osoba	Číslo jednotné	Koncovky	Číslo množné	Koncovky
1.	dělám	**-ám**	děláme	**-áme**
2.	děláš	**-áš**	děláte	**-áte**
3.	dělá	**-á**	dělají	**-ají**

Проте ціла низка дієслів із суфіксом інфінітива **-а** належить до іншого типу дієвідмінювання, зокрема: mazat, lhát, česat, kousat, lízat, plakat, řezat, skákat, tázat se, vázat, chápat, psát, brát, sypat.

Теперішній час дієслів (типи tisknout, začít)

1. До II-го класу дієвідмінювання належать дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-nou** з попереднім приголосним або голосним, а в 3-ій особі однини теперішнього часу закінчуються на **-n (e):** tisknout, lehnout, usnout, sednout, přijmout, táhnout, zdvihnout, vypnout, zapnout; minout, prominout, zapomenout:

Osoba	Číslo jednotné	Konc.	Číslo množné	Konc.
1.	tisknu, minu	**-u**	tiskneme, mineme	**-eme**
2.	tiskneš, mineš	**-eš**	tisknete, minete	**-ete**
3.	tiskne, mine	**-e**	tisknou, minou	**-ou**

Подібні закінчення мають дієслова **začít, vzít, říci:**

Osoba	Číslo jednotné	Konc.	Číslo množné	Konc.
1.	začnu, vezmu, řeknu	**-u**	začneme, vezmeme, řekneme	**-eme**
2.	začneš, vezmeš, řekneš	**-eš**	začnete, vezmete, řeknete	**-ete**
3.	začne, vezme, řekne	**-e**	začnou, vezmou, řeknou	**-ou**

Відмінювання прикметників жіночого роду твердої групи (тип mladá) і присвійних займенників moje/ má, tvoje/ tvá, svoje/svá

За зразком **mladá** відмінюються прикметники жіночого роду, які перед закінченням **-á** мають твердий приголосний: dobrá, krásná, veselá, dlouhá, velká та ін.:

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	moj**e** /m**á** mlad**á** (žena)	moj**e** /m**é** mlad**é** (ženy)
G.	m**é**, mlad**é**	m**ých**, mlad**ých**
D.	m**é**, mlad**é**	m**ým**, mlad**ým**
A.	moj**i**, m**ou** mlad**ou**	moj**e** /m**é** mlad**é**
V.	moj**e** /m**á** mlad**á**	moj**e** /m**é** mlad**é**
L.	(o) m**é**, mlad**é**	(o) m**ých**, mlad**ých**
I.	m**ou**, dobr**ou**	m**ými**, mlad**ými**

Як видно з наведеної таблиці, прикметники жіночого роду твердої групи і присвійний займенник **moje** у непрямих відмінках мають однакові зікінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник **moje** має повні й короткі форми. Короткі форми вживаються частіше, а повні — у складі дієслівно-іменного присудка: Ty dcery jsou moje.

Інші присвійні займенники **tvoje/ tvá, svoje/svá** відмінюються так само, як **moje/ má.**

Поширені в чеській мові прізвища прикметникового походження Nová, Kopecká, Tichá відмінюються, як прикметники твердої групи.

Функціональні особливості дієслова být

1. Одна з основних особливостей функціонування дієслова **být** у чеському реченні полягає в тому, що його особові форми (jsem, jsi, je, jsme, jste, jsou) обов'язково вживаються в теперішньому часі, на відміну від української мови, в якій натомість обов'язково вживаються займенники без дієслівної зв'язки, пор.:

Jsem student .	Я студент.
Jsme zdrávi.	Ми здорові.
Jste spokojeni?	Ви задоволені?

2. Крім основного значення "бути", дієслово **být** при перекладі на українську мову може виражати локальне значення, напр.:

Lampa je na stole.	Лампа є (знаходиться) на столі.
Kde jsi?	Де ти (знаходишся, перебуваєш)?
Byl nějaký čas u dcery.	Він був (жив, знаходився) деякий час у дочки.

3. Дієслово **být** у чеській мові може виражати семантику існування, в українській мові йому відповідають дієслова *є, існує*:

V té knize jsou obrázky.	У цій книзі є картинки.
Ten zvyk je (existuje) už dávno.	Цей звичай існує давно.
Tam jsou krásné domy.	Там є красиві будинки.

4. Заперечна форма дієслова **být** у третій особі однини *není* в українській мові перекладається дієсловом *немає*, напр.:

V pokoji není křeslo.	У кімнаті немає крісла.
Jarmila není ve škole.	Ярміли у школі немає.
Rodiče nejsou doma.	Батьків дома немає.

➢ ***Запам'ятайте***, що на відміну від української мови, в якій заперечні конструкції вживаються з родовим відмінком *(немає кого, чого)*, в чеській мові після заперечних форм *není, nejsou* іменник стоїть в називному відмінку однини або множини:

Babička není na zahradě.	Бабусі немає у саду.
Studenti nejsou na univerzitě.	Студентів немає в університеті.

Прийменники blízko, u, do, nad, naproti, pod, vedle

1. Прийменники **blízko** та **u** вживаються з родовим відмінком, відповідають на питання kde? (де?) і означають місце знаходження когось або чогось. В українській мові їм відповідають прийменники **близько, поблизу, біля, коло:**

Sedět blízko stolu.	Сидіти біля столу.
Bydlet blízko školy.	Жити близько школи.
U okna stojí psací stůl.	Біля вікна стоїть письмовий стіл.

Blízko вживається також як прислівник:

Je to blízko.	Це поблизу.
Má do práce blízko.	До роботи йому близько.

2. Прийменник **do** вживається з родовим відмінком, відповідає на питання kam? (куди?) і означає напрям руху. В українській мові йому відповідають прийменники **в/у:**

Vstoupit do pokoje.	Увійти в кімнату.
Chodit do lesa.	Ходити в ліс.
Jet do Prahy.	Їхати в Прагу.

3. Прийменник **nad** у просторовому значенні вживається з орудним або зі знахідним відмінком, відповідає на питання kde? kam? (де? куди?). В українській мові йому відповідає прийменник **над:**

Nad oknem visí záclony.	Над вікном висять штори.
Lampa visí nad stolem.	Лампа висить над столом.
Pověsím lampu nad stůl.	Я повішу лампу над столом.

4. Прийменник **(na)proti** в просторовому значенні вживається, на відміну від української мови, з давальним відмінком. В українській мові йому відповідають прислівники **(на)проти, навпроти:**

Bydlím naproti škole.	Я живу навпроти школи.
Naproti křeslu je televize.	Напроти крісла є телевізор.

5. Прийменник **vedle** означає місце розташування поблизу когось або чогось, рух уздовж чогось, вживається з родовим відмінком і відповідає на питання kde? (де?). В українській мові йому відповідає прийменник **біля,** прислівники **поряд, поруч, уздовж**:

V rohu vedle stěny stojí gauč.	У кутку біля стіни стоїть тахта.
To není daleko, je to hned vedle.	Це недалеко, це зовсім поруч.
Domky postavili vedle silnice.	Будиночки збудували уздовж шосе.

6. Прийменник **pod** означає "бути розташованим нижче чогось", вживається з орудним відмінком (відповідає на питання kde? — де?) і зі знахідним відмінком (відповідає на питання kam? — куди?)

Pod oknem stojí psací stůl.	Під вікном стоїть письмовий стіл.
Pod stolem leží pes.	Під столом лежить пес.
Dám kufr pod gauč.	Я покладу валізу під тахту.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jaký je pokoj?
2. Co stojí vedle stěny?
3. Kde je křeslo?
4. Co dělám v křesle?

5. Co je vpředu?
6. Co je na stole?
7. Je v pokoji také skříň?
8. Jaký je koberec?
9. Kde visí lustr?
10. Kde je telefon?
11. Jaké květiny jsou ve váze?

2. Doplňte vhodná slova z textu:

1. Pokoj je ....
2. V křesle ....
3. U okna stojí ....
4. Nad .... oknem ....
5. Napravo stojí ....
6. Na stolku je ....
7. .... obrazy a fotografie.
8. .... přijímám návštěvu.

3. Odpovídejte podle vzoru:

а) *Vzor:* Co je tam vzadu? Televize? — **Ano,** vzadu je televize.
Co je tam vlevo? Stůl?
Co je tam dole? Koberec?
Co je tam nahoře? Lustr?
Co je tam uprostřed? Křeslo?
Kdo je tam vpravo? Profesor?

б) *Vzor:* Je pokoj velký? (malý) — **Ne**, pokoj není velký, je malý.
Je stůl hnědý? (černý). Je lampa modrá? (bílá). Je to okno nízké? (vysoké). Je postel žlutá? (růžová). Je telefon na stole? (na stolku). Je televize napravo? (nalevo). Je rádio dole? (nahoře). Je skříň vzadu? (vepředu). Je koberec úzký? (široký).

4. Výrazy v závorkách dejte do jednotného a množného čísla:
Čteme o tom v (tvá stará kniha). Chodíme po (nová chodba). Mluvíme s (stará babička, má nová kamarádka, dobrá teta, nová učitelka). V (stará budova) už nikdo není. Stojí vedle (městská knihovna). Poslouchá (tvá zajímavá přednáška). Chodí do (malá vinárna) vedle (stará brána). Vidíme tam (mladá dívka). Znají (nová učitelka, pěkná krajina). Bydlí v domě s (velká zahrada). U (široká řeka) je dřevěný most.

5. Doplňte správné tvary zájmen má, tvá, svá:
Jedeme dnes na venkov k … staré babičce. Pamatuješ na … dobrou radu. Nesu knihu … sestře Boženě. Čtu dopis od … tety. Vedle … domu je pěkná zahrada. Dědeček často sedí na … zahradě. Jdeme do zahrady s … kamarádkami. Začnou dnes pracovat na … zahradě? Bydlím u … tety. To jsou … knihy? Děkuji … matce. Seznámím vás s … učitelkami. Tady vidím … ženu. Mluví s …matka. … cesta vede přes park. Profesor jede do hor s … studentkami.

6. Slovesa v závorkách uveďte ve správné osobě:
Honza se večer (dívat) na televizi. Zítra to (udělat — já) určitě. Co tomu (říkat — ty)? (Zpívat — oni) moc nahlas. Aleno, co (dělat) dnes večer? (Překládat — já) text. Zítra (začít — on) pracovat na zahradě. (Říci — já) to až potom. (Neprominout — on) nám to. (Začít — my) znova. Božena (zapomenout) na film. Jaký plán (navrhnout — vy)? (Poslouchat — já) pozorně. (Sednout — já) si do křesla. Michal (přijímat) v pokoji návštěvu. Jeho matku (znát — on) dobře. Ona to (nechat) na zítřek. Večer (zapnout — já) rádio. (Vzít — oni) se sebou slovník. Rád (poslouchat — já) hudbu. (Usnout — vy) brzy. Ráno (nesnídat — já).

7. Dejte slovesa do množného čísla:
Lehnu si na gauč. Snídá kávu nebo čaj. V křesle poslouchá hudbu. Na co se ptáš? Dávám přednost knihám před televizí. Promineš mu to. Nechám práci na zítra. Dívá se na krásný obraz. Určitě na to zítra zapomene. Do kina vezme sestru. Co tomu říkáš? Dnes obědvám bez tebe. Řekne to matce.

8. Tvořte otázky na podtržená slova:
Obraz visí nad stolem. Bydlím naproti škole. Jsme v pokoji. Do Prahy pojedeme vlakem. Naproti křeslu je televize. Často vidím u školy pana profesora. Blízko univerzity je park. Do práce chodím pěšky. U stolu stojí židle. Vedle domu rostou květiny. Potok teče vedle silnice. Dám vázu na stůl. Pověsím obraz nad postel.

9. Z výrazů v pravém a levém sloupci tvořte věty:

Můj pokoj	opravdu složitý
Domácí úkol	slunečný, ale studený
První jarní den	oblíbenou dětskou knihou
Ten dětský film	prodavačkou v obchodě
Můj kamarád Mirek	velký a moderní

Sestra zajímavý
Ta kniha zdráv

10. Místo teček doplňte vynechané předložky blízko, u, do, nad, naproti, vedle:

Sedím … stěny. … univerzitě je hezký park. Zítra bratr jede … Prahy. Lampa visí …stolem. Sednu si … kamaráda. Spolu jezdíme … práce. …pohovkou visí obraz. Sestra studuje v Praze a bydlí … příbuzných. Děti stojí … škole. … kina vidím kamarádky. Vesnice leží … řeky. Sedí … stolu a něco si vypisuje z knihy.… poličkami visí fotografie. … školy děti chodí od šesti let.

11. Přeložte do češtiny:

Моя кімната мала, але світла і затишна. В кімнаті є кольоровий телевізор і комп'ютер. Біля вікна стоїть стіл і стілець. На столі є ваза з квітами. На підлозі лежить великий килим. Крісла в кімнаті немає. На стіні висить картина. У кутку біля тахти є торшер. Книги і журнали лежать на столі. У мене є телефон, він стоїть на журнальному столику.

12. Sestavte dialog podle klíčových slov:

pokoj, obraz, stůl, rádio, okno, židle, skříň, velký, nízký, nový, starý, vepředu, vzadu, dole, nahoře.

13. Popište svůj pokoj.

Тема і ситуації: ◂ Bydlení (pokrač.).
Текст: ◂ Dům a domácnost.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот (тип **hrad**). Теперішній час дієслів (типи **nést, brát, psát**). Кількісні і порядкові числівники **від 1 до 10**. Вказівні займенники в називному відмінку.

Dům a domácnost

Lidé mají svůj vlastní dům nebo bydlí v několikaposchoďových domech. To jsou panelákové nebo cihlové domy, které stojí jeden vedle druhého a tvoří sídliště. Na našem sídlišti jsou samé paneláky. Uvnitř domů jsou chodby, ze kterých je vchod do bytů. Byty mají ústřední topení. Dole v přízemí[1] je výtah. Byt má různý počet pokojů[2]. Tři plus jedna znamená, že byt má jednu kuchyni a tři pokoje. Zpravidla je to obývací pokoj (obývák), ložnice a dětský pokoj. Malý byt je garsoniéra (garsonka). Má jednu místnost a příslušenství. Vchod do bytu je obvykle přes předsíň. Bydlím v paneláku, má deset poschodí. V předsíni je věšák a zrcadlo. V obývacím pokoji je moderní nábytek, televize a video, počítač. Skoro celý den tam svítí slunce. Máme dvě velká okna a jeden balkon. Na okně jsou dva květináče. V ložnici stojí postel. Na posteli je prostěradlo, polštář a přikrývka. Vedle je noční stolek. Na stolku je malá lampička. Prádelník stojí v rohu místnosti. V dětském pokoji máme postel a poličky na hračky. Kuchyň není velká, ale je praktická a útulná. Tam je sporák na plyn, lednička a mraznička (mrazák), automatická myčka, kulatý stůl a židle. V kuchyňské sektorové skříňce je nádobí. V koupelně je u nás umývadlo a vana, sprcha tam není. Na poličce leží mýdlo, kartáček na zuby, zubní pasta. Vedle visí ručník. Je tu také pračka. Každá žena moc potřebuje pračku, protože často pere prádlo.

* * *

— Kde bydlíš?
— Jsem na privátě[3].
— Máš hezký byt?
— Ani moc ne. A je taky dost drahý. Platím hodně[4]. Budu se stěhovat.
— Taky do privátu?
— Ovšem. Kolej nemám ráda. Tam člověk nemá žádné soukromí[5].
— Máš pravdu[6].

* * *

— Ve kterém poschodí bydlíš?
— V sedmém.
— Máte tam výtah?
— Máme , ale někdy nefunguje, a proto musíme jít nahoru pěšky.
— To je nepříjemné, viď[7]?
— To je.

SLOVNÍČEK

automatický автоматичний
balkon, -u *m.* балкон
cihlový цегляний
druhý другий
fungovat, -uji, -ují працювати, функціонувати
garsonka, -y *ž.* однокімнатна квартира
hračka, -y *ž.* іграшка
chodba, -y *ž.* коридор
jejich їхній
kartáček, -čku *m.* (na zuby) зубна щітка
každý кожний
kolej, -e *ž.* гуртожиток
koupelna, -y *ž.* ванна кімната
kuchyňě/kuchyň, -ně *ž.* кухня
kuchyňská sektorová skříňka кухонна секційна шафка
kulatý круглий
květináč, -e *m.* вазон
lednička, -y *ž.* холодильник
ložnice, -e *ž.* спальня
místnost, -i *ž.* приміщення, кімната
moc дуже, вельми, забагато
mrazicí skříň, -ně *ž. розм.* **mrazák** холодильна камера
myčka, -y *ž.* посудомийка
mýdlo, -a *s.* мило
nábytek, -u *m.* меблі
nádobí, -í *s.* посуд
několikaposchoďový кількаповерховий
noční нічний
obvykle зазвичай
ovšem звичайно, певна річ, авжеж
panelákový dům, *розм.* **panelák** панельний будинок
plus плюс
počet, -čtu *m.* кількість, чисельність

pokoj, -e *m.* кімната; **dětský p.** дитяча кімната; **obývací p.**, *розм.* **obývák** жила кімната
polička , -y *ž.* поличка
polštář , -e *m.* подушка, матрац
poschodí, -í *s.* / **patro, -a** *s.* поверх
postel, -e *ž.* ліжко
potravina, -y *ž., zprav. mn.* продукти харчування
potřebovat, -buji, -bují потребувати
pračka, -y *ž.* пральна машина
prádelník, -u *m.* шафа для білизни, комод
prádlo, -a *s.* білизна
praktický практичний
prát, peru, perou прати
prostěradlo, -a *s.* простирадло
protože тому що
předsíň, -ně *ž.* передпокій, прихожа
přes через
přikrývka, -y *ž.* ковдра, покривало
příslušenství, -í *s.* зручності (у квартирі)
přízemí, -í *s.* перший поверх
ručník, -u *m.* рушник
různý різний
sám, sama, samo сам, сама, само
sídliště, -ě *s.* район, житловий масив
skoro майже
slunce, -e *s.* сонце
sporák na plyn, -u *m.* газова плита
sprcha, -y *ž.* душ
svítit, -tím, -tí світити, світитися
tvořit -řím, -ří створювати, творити
umývadlo, -a *s.* умивальник
ústřední topení, -í *s.* централізоване опалення
utěrka, -y *ž.* кухонний рушник
uvnitř всередині
vana, -y *ž.* ванна
věšák, -u *m.* вішалка
vchod, -u *m.* вхід
video, -a *s. hovor.* відеомагнітофон
výtah, -u *m.* ліфт
záchod, -u *m.* туалет
znamenat *3. os.* **-ná, -nají** значити, означати
zpravidla як правило, зазвичай
zrcadlo, -a *s.* дзеркало
zubní pasta зубна паста
že що

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. V přízemí je výtah. — На першому поверсі є ліфт.

У Чехії відлік поверхів починається з того, на який піднімаються. Чеське přízemí означає в українській мові "перший поверх", а první poschodí / patro в українській мові — "другий поверх". Чеські слова poschodí і patro є синонімами. Пор. їх вживання:

kde? — v prvním poschodí / patře. — де? — на першому поверсі.
kam? — do prvního poschodí / patra. — куди? — на перший поверх.

2. Byt má různý počet pokojů. — У квартирі різна кількість кімнат.

3. Jsem na privátě. — Я знімаю квартиру.
Privát = soukromí. — Приватна квартира.
Bydlet v soukromí/ na privátě. — Жити на приватній квартирі (винаймати її).

4. Platím hodně. — Я багато плачу.

5. Tam člověk nemá žádné soukromí. — Там у людини немає ніякого приватного життя.

6. Máš pravdu. — Ти маєш рацію.

7. To je nepříjemné, viď? — Це неприємно, правда ж?

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот (тип hrad)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	hrad Ø	hrad**y**
G.	hrad**u**, les**a**	hrad**ů**
D.	hrad**u**	hrad**ům**
A.	hrad Ø	hrad**y**
V.	hrad**e**, jazyk**u**	hrad**y**
L.	(o) hrad**u/ě**	(o) hrad**ech**, les**ích**, kousk**ách**
I.	hrad**em**	hrad**y**

За зразком іменників типу **hrad** відмінюються всі іменники чоловічого роду, що в називному відмінку однини закінчуються на твердий приголосний: dům, byt, stůl, dvůr, vchod, most, park, výtah, Kyjev, Lvov, Londýn і на приголосні **-z, -s, -l** (крім суфікса **-tel**): kus, les, rybíz, rosol, titul, topol, účel, úhel, uzel, vrchol, živel, mozol.

Особливості форм однини

1. У родовому відмінку, як правило, є закінчення **-u:** byt — bez bytu, hotel — vedle hotelu, strom — se stromu, sešit — bez sešitu, dub — z dubu.

Проте ціла група слів у родовому відмінку має закінчення **-a.** До них належать:

а) деякі загальні назви: les — do lesa, národ — národa, kostel — z kostela, večer — do večera, oběd — u oběda, dvůr — ze dvora, svět — do

světa, chléb — bez chleba, jazyk — jazyka, sýr — sýra, mlýn — do mlýna, zákon — ze zákona, život — života, oves — ovsa.

Сюди ж належать слова: dobytek, domov, hřbitov, chlév, klášter, kout, ostrov, potok, rybník, tábor, venkov.

Слово *rok* має закінчення **-u** у словосполученні *toho roku* "цього року" і закінчення **-a** в усталеному виразі *do roka a do dne* "точно через рік, день у день";

б) назви місяців і днів (**-e-** випадає): leden — ledna, únor — února, březen — března, duben — dubna, květen — května, červen — června, srpen — srpna, říjen — října (але: listopad — listopadu), pondělek — pondělka, úterek — úterka, čtvrtek — čtvrtka (але: pátek — pátku); včerejšek — včerejška, dnešek — dneška, zítřek — zítřka;

в) деякі топонімічні назви (зокрема чеські на **-ov, -ín**): Kyjev — z Kyjeva, Tábor — z Tábora, Beroun — z Berouna, Benešov — z Benešova, Kojetín — z Kojetína (але: z Mostu, z Písku, z Havlíčkova Brodu та ін.).

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-u** та **-a:** budík — budíku// budíka, bochník — bochníku//bochníka, kalich — kalichu // kalicha, sputnik — sputniku// sputnika, trojúhelník — trojúhelníku// trojúhelníka, popel — popelu/ popela i popele.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується або чергується коренева голосна: dům — domu, stůl — stolu, mráz — mrazu, chléb — chleba, sníh — sněhu, vítr — větru.

3. У родовому відмінку в словах на **-jem, -et, -ek, -en, -eb, -ep, -ev** випадає **-e-:** dojem — dojmu, zájem — zájmu, počet — počtu, účet — účtu, majetek — majetku, spánek — spánku, následek — následku, sen — snu, len — lnu, šev — švu, název — názvu та деякі ін.

4. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-e:** hrade, byte та ін. У слів на **-r** відбувається палаталізація: vítr — větře.Закінчення **-u** мають іменники на **-h, -ch, -k, -g:** prah — prahu, jazyk — jazyku, kožich — kožichu, gong — gongu.

5. У місцевому відмінку іменники мають два закінчення: **-u** та **-e/-ě.**

Закінчення **-u** мають іменники на **-h, -ch, -k, -g:** břeh — na břehu, vzduch — ve vzduchu, mír — o míru, vlak — ve vlaku, ring — v ringu, більшість іменників на губні приголосні: film — o filmu, ústav — v ústavu, а також запозичені іменники, напр.: hotel — v hotelu, džez — v džezu.

Закінчення **-e/-ě** є у більшості іменників, які в родовому відмінку мають закінчення **-a:** les — v lese, život — v životě, mlýn — ve mlýně, oběd — po obědě, ostrov — na ostrově, dvůr — na dvoře, klášter — v klášteře, klín —

na klíně, kout — v koutě, Kyjev — v Kyjevě. Крім того, закінчення **-e/-ě** мають іменники: dům — v domě, most — na mostě, stůl — na stole, strop — na stropě, úřad — v úřadě, záchod — na záchodě.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-u** та **-e/-ě:** jazyk — o jazyku// o jazyce, potok — o potoku// o potoce, rybník — v rybníku// na rybníce, papír — na papíru// na papíře, trávník — o trávníku// o trávníce, kožich — o kožichu// o kožiše, okres — v okresu// v okrese, spis — ve spisu// ve spise.

Особливості форм множини

У місцевому відмінку основне закінчення іменників — **-ech:** byt — v bytech, dům — v domech, stůl — na stolech, strom — na stromech.

Іменники з основою на **k, h, ch, g** мають закінчення **-ích**, перед яким відбувається чергування **k//c, h//z, ch//š, g//z:** slovník — v slovnících, chodník — na chodnících, břeh — na březích, dialog — v dialozích. Закінчення **-ích** виступає також у деяких інших слів, напр.: les — v lesích. Крім того, іноді можливі паралельні закінчення **-ech// -ích:** hotel — v hotelech// v hotelích, okres — v okresech// v okresích або **-ách// -ích** (у слів на **-ek**): domek — v domkách// v domcích, kousek — v kouskách// v kouscích.

Теперішній час дієслів (типи nést, brát, psát)

До 1-го класу дієвідмінювання належать дієслова з основою інфінітива на приголосний або на **-a (-á),** в 3-ій особі однини теперішнього часу вони закінчуються на **-e:**

Osoba	Číslo jednotné			Konc.
	nést	**brát**	**psát**	
1.	nesu	beru	píšu (-i)	**-u (-i)**
2.	neseš	bereš	píšeš	**-eš**
3.	nese	bere	píše	**-e**
	Číslo množné			Konc.
1.	neseme	bereme	píšeme	**-eme**
2.	nesete	berete	píšete	**-ete**
3.	nesou	berou	píšou (-í)	**-ou(-í)**

1. За типом **nést** відмінюються дієслова з основою інфінітива, теперішнього і минулого часу на приголосний: číst — čte — četl, klást — klade — kladl, kvést — kvete — kvetl, krást — krade — kradl, lézt — leze — lezl, nalézt — nalezne — nalezl, plést — plete — pletl, růst — roste — rostl, vést — vede — vedl, vézt — veze — vezl, třást se — třese se — třásl se.

За цим самим зразком відмінюються всі дієслова з основою інфінітива на **-ct/-ci** типу **péct і třít.** У цих дієсловах чергуються задньопіднебінні приголосні з шиплячими: péct — peču / peku — pekl, moct — můžu / mohu — mohl, pomoct — pomůžu / pomohu — pomohl, téct — teču / teku — tekl, tlouct — tluču — tloukl.

Примітка: форми 1-ої особи однини **peku, mohu, teku** і под., а також 3-ої особи множини **pekou, mohou, tekou** є книжними. В розмовній мові вживаються форми **peču, můžu** і под.

Дієслова на **-ř**: třít, u-, ze/mřít, o-, po-, za/přít, ote-, za/vřít — відмінюються так:

Osoba	Číslo jednotné	Konc.	Číslo množné	Konc.
1.	zavřu	**-u**	zavřeme	**-eme**
2.	zavřeš	**-eš**	zavřete	**-ete**
3.	zavře	**-e**	zavřou	**-ou**

Нагадаємо, що до цього ж зразка належать нерегулярні дієслова **jít, jet.**

2. За типом **brát** відмінюються дієслова з основою інфінітива минулого часу на **-a (-á),** в теперішньому часі — з основою на приголосний: chápat — chápu, hnát — ženu, lámat — lámu, prát — peru, stlát — stelu, zvát — zvu, kašlat — kašlu, klamat — klamu. Деякі дієслова цієї групи мають паралельні закінчення за типом **dělat**: klepat — klepe / klepá, koupat — koupe / koupá, šlapat — šlape / šlapá.

3. За типом **psát** відмінюється група дієслів, у яких відбувається чергування приголосних основи: lhát — lže, mazat — maže, plakat — pláče, poslat — pošle, skákat — skáče, tázat se — táže se, ukázat — ukáže, vázat — váže. У деяких з них спостерігається тенденція паралельного вживання за зразком **dělat**:

česat — češe / česá, češou / česají;
kousat — kouše / kousá, koušou / kousají;
lízat — líže / lízá, lížou/ lízají;
řezat — řeže / řezá, řežou / řezají.

Примітка: у дієслів типу **psát** форми 1-ої особи однини **píši** і 3-ої особи множини **píší** є книжними. В розмовній мові вживаються форми (já) **píšu**, (oni) **píšou**.

Кількісні і порядкові числівники від 1 до 10

1. Кількісні числівники від 1 до 10:

1 — jeden, jedna, jedno	6 — šest
2 — dva, dvě	7 — sedm
3 — tři	8 — osm
4 — čtyři	9 — devět
5 — pět	10 — deset

Кількісний числівник **jeden**, як і в українській мові, розрізняється за родами: jeden student, dům, jedna škola, jedno město.

Але на відміну від української мови, в чеській кількісний числівник **dva** має однакові форми для жіночого і середнього роду:

для чоловічого роду: dva і oba (dva domy, oba studenti);

для жіночого і середнього роду: dvě і obě (dvě školy, obě studentky, dvě okna, dvě sídliště).

2. Порядкові числівники від 1 до 10:

1. — první	6. — šestý
2. — druhý	7. — sedmý
3. — třetí	8. — osmý
4. — čtvrtý	9. — devátý
5. — pátý	10. — desátý

Порядкові числівники теж розрізняються за родами, пор.: druhý dům, druhá škola, druhé okno. První і třetí, як і прикметники м'якої групи, мають однакове закінчення **-í** для усіх трьох родів: první, třetí dům, škola, okno.

➢ ***Запам'ятайте:*** В чеській мові після порядкового числівника, написаного цифрою, ставиться крапка, напр.: 2. byt — druhý byt, 3. auto — třetí auto.

Вказівні займенники в називному відмінку

Číslo jednotné		
mužský rod	ten, tento (tenhle), tamten (tamhleten)	student, dům
ženský rod	ta, tato (tahle), tamta (tamhleta)	koupelna, židle
střední rod	to, toto (tohle), tamto (tamhleto)	okno, sídliště
Číslo množné		
mužský rod životný	ti, tito (tihle), tamti (tamhleti)	studenti
mužský rod neživotný	ty, tyto (tyhle), tamty (tamhlety)	domy
ženský rod	ty, tyto (tyhle), tamty (tamhlety)	koupelny, židle
střední rod	ta, tato (tahle), tamta (tamhleta)	okna, sídliště

1) Вказівні займенники чоловічого роду в називному відмінку множини розрізняються за ознакою істоти — неістоти: ti studenti — ty domy.

2) До займенників **ten, ta, to** можуть приєднуватися різні частки **-to, -hle** або прислівник **tam-**. Займенники tento, tato, toto вказують на найближчий предмет, а займенники tamten, tamta, tamto — на віддалений предмет, напр.: Tento dům je nový, tamten dům je starý.

3) Займенники **tenhle, tahle, tohle** (tamhleten, tamhleta...) вживаються в розмовній мові: Tenhle dům je nový, tamhleten je starý.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Bydlíte sám / sama nebo u rodičů?
1. Máte byt nebo dům?
2. Je lepší bydlet ve vlastním domě, nebo v bytě? Proč?
3. Ve kterém patře bydlíte?
4. Co děláte, když nejezdí v domě výtah?
5. Které místnosti jsou ve vašem domě / bytě?
6. Co je v předsíni, v obýváku, v kuchyni, v koupelně?
7. Jak se jmenuje malý byt?
8. Líbí se vám váš byt?
9. Co se vám v něm nelíbí?

2. Přečtěte text a vyberte správnou odpověď:

1. Dům, kde bydlí ten člověk, je: a) vila, b) rodinný domek, c) činžák, d) věžák, e) panelák.
2. Má a) šest, b) devět, c) deset poschodí.
3. Místo, kde jsou samé paneláky, se jmenuje: a) centrum města, b) předměstí, c) sídliště, d) parkoviště.
4. Každý panelák má v přízemí: a) byty, b) výtah, c) sklep.
5. V předsíni je: a) gauč, b) sporák, c) sprcha, d) věšák.
6. Kuchyň je: a) malá, b) tmavá, c) útulná.

3. Doplňte vhodná slova z textu:

1. Domy jsou ....
2. Výtah je ....
3. Byty mají ústřední ....
4. Malý byt je ....
5. Má .... místnost
6. V obýváku je moderní ....
7. Na stropě visí ....
8. Slunce ....
9. Máme .... okna a .... balkon.
10. V kuchyni je ....
11. Každá žena moc potřebuje ......, protože .... prádlo.

4. Podstatná jména v závorkách užijte v náležitých tvarech:

Bydlíme blízko (park). Stojím u (strom). Ode (dnešek) je v (dům) sám. Zbytek (papír) je ve (stůl). V (úřad) není, máme mu zatelefonovat do (byt). Po (oběd) jde na procházku. V (kostel) ani na (zámek) nikdy nebyl. Do (rok) vyjde zbytek (slovník). V (časopis) vyšla jen část (článek). Teď jsme blízko (most). V (les) je stín. Od (pondělek) do (pátek) budeme na (výlet). Na (stůl) našel kousek (chléb). Až do (říjen) chodím bez (kabát). Na (strop) visí barevný lustr. Koupím si kus (sýr), nebo kousek (salám). Máš poznámky na (papír), nebo v (sešit)? Jdu do (obchod) pro láhev (ocet) a pro kilo (cukr). Do (park) vede od (most) cesta. Část (nábytek) je v tom (kout). U (stolek) stojí křeslo.

5. Utvořte tvary 2.pádu jednotného čísla a 6. pádu množného čísla:

chléb, hotel, vzduch, rok, kurs, časopis, stůl, autobus, lístek, břeh, obraz, slovník, rozhovor, stolek, dům, název, ostrov, mír.

6. Podstatná jména v závorkách uveďte ve správné formě singuláru nebo plurálu:

Děti stojí na (chodník). Cukr prodávají v (sáček). Zahraniční hosté jsou ubytováni v (hotely). V (balíky) byly knihy. V pátek chodíme po (obchody). Mluvíme o různých cizích (jazyky). Do práce jezdíme (autobusy). Na (břehy) rostou mladé (stromy). Napíšu to do (sešit). V (dům) jsou nové (výtah). O (slovníky) vím z (dopisy). Na (koncert) je vždy mnoho lidí. Letadlo zmizelo v (mraky). Chodíme po (les). Po (svátky) to přinesu. Profesor mluví o (úspěch) studenta. Na (stromy) rostou hrušky. Blížil se k (lesy).

7. Podstatná jména v závorkách doplňujte do vět:

Dá to do (starý stůl, vědecký ústav, můj byt, hustý rosol). Jdeme z (pěkný park, velký závod, velký podnik, nový dům, můj byt). Stojím u (zelený strom, starý most, nový vchod, plynový sporák). Jdeme k (zelený strom, starý most, nový vchod, plynový sporák). Čekáme na (tvůj návrh, nový titul, český časopis, městský autobus, můj výtah). Je to v (hluboký les, starý dvůr, nový byt, velký ústav). Mluvíme o (český jazyk, zelený les, krásný park, vysoký strom, tvůj časopis). Letí nad (starý most, krásný park, vysoký strom, nový dům, jiný dvůr).

8. Místo teček doplňte slovesa psát, číst, nést, skákat, ukázat, prát, zvát, upéct, pomoct, téct v přítomném čase:

Přítel … překlad z ukrajinštiny do češtiny. Katko, kam … ty hračky? Maminka … spodní prádlo každý den. Babička nám dnes … buchty s mákem. Pane Novotný, … vás na návštěvu. Studenti pravidelně … odbornou literaturu. Honzo, …mi ten nábytek dát do bytu? Dítě … radostí. … nám cestu do středu města? Řeka … v horách.

9. Slovesa v závorkách dejte do správných tvarů:

Na zahradě (kvést) hezké letní květiny. Děti určitě (pomoct) své babičce. Nikdy (neklamat). Čas (utéct) rychle. On (růst) jako z vody. Někdo (klepat) na dveře. Lenko, musíš to udělat, (chápat)? Učitel vám (ukázat) mapu Čech. Karel (poslat) dopis do ciziny. Honza (lhát), až se mu od úst práší. Mařenka (lízat) bonbon. Studenti (tázat se) na ročníkovou práci. Malé dítě (kousat) jablko.

10. Přečtěte úryvek z české lidové písně. Vypište slovesa a časujte je:

Já mám rád tu kudrnatou Káču,
já pro tu Káču ve dne v noci pláču[1].

Já mám rád tu kudrnatou Káču,
já se pro tu Káču upláču.

[1]ve dne v noci — і вдень, і вночі

11. Odpovězte na otázky podle vzoru:

Vzor: Přečteš si noviny? — Ano, přečtu si noviny. — Ne, nepřečtu si noviny.

Píšeš dopis babičce? Pleteš svetr sestře? Bereš to vážně? Třeseš se strachy? Dostaneš se tam jedničkou? Můžeš to udělat na zítřek? Zveš nás na návštěvu? Upečeš nám dort? Pomůžeš mamince s prácí? Nikdy nekradeš? Čteš o úspěchu našich sportovců?

12. Čtěte číslovky:

2, 3., 7, 5, 8, 1., 9, 4., 3, 6., 10., 9., 1, 2., 6, 7., 4, 8., 10.

13. K uvedeným podstatným jménům přidejte zájmeno a číslovku podle vzoru:

Vzor: ten jeden byt — ty dva byty
ta jedna koupelna — ty dvě koupelny
to jedno sídliště — ta dvě sídliště

Podstatná jména: výtah, poschodí, místnost, zrcadlo, vana, obývák.

14. Vyprávějte o domu, kde bydlíte.

15. Přeložte do češtiny:

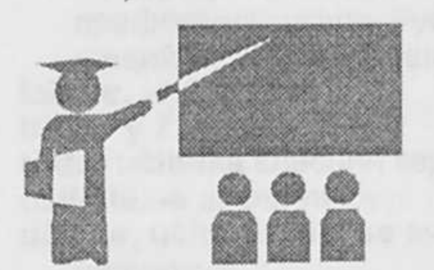
Ми живемо в новому районі в панельному будинку. Це дев'ятиповерхова будівля з ліфтом. Я не користуюся ліфтом, тому що живу на першому поверсі. У нас двокімнатна квартира. Моя квартира мені подобається. У вітальні стоять сучасні меблі. У спальні є два ліжка, шафа для одягу і для білизни. На кухні у нас електрична плита, холодильник і кухонні секційні меблі з посудом. На стіні висить годинник і кухонний рушник. Поряд з ванною є туалет.

16. Naučte se zpaměti přísloví:

Kdo se bojí, nesmí do lesa.
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Тема і ситуації: Vzdělání.
Текст: Škola.
Граматика: Теперішній час дієслів (типи **prosit, umět, sázet**). Модальні дієслова в теперішньому і майбутньому часі. Утворення прислівників. Кількісні числівники **від 10 до 20**. Синтаксичний зв'язок числівників з іменниками.

Škola

Do šesti let může dítě navštěvovat mateřskou školku, pak musí chodit do základní školy. Toto období se nazývá povinná školní docházka[1]. Chlapci se říká žák[2] nebo školák, dívce — žákyně nebo školačka. Ve škole je ředitelna, sborovna a třídy. V kanceláři pracuje paní sekretářka. Naše třída je velká místnost. Jsou zde lavice a židle. Napravo vidíme čtyři okna, nalevo jsou dveře. Vepředu visí tabule, leží křída, hadr a houba. V rohu je koš. Denně máme čtyři vyučovací hodiny. Učíme se[3] český jazyk a literaturu, dějepis, zeměpis, fyziku, přírodopis. Umíme angličtinu. Naše třídní učitelka nás učí matematiku. Ve velké oblibě[4] jsou u nás hodiny tělesné, hudební a výtvarné výchovy. Ve škole chceme dostávat jen dobré známky. Někdo má samé jedničky, někdo jedničky a dvojky[5]. Trojku v naší třídě nemá nikdo. Ve dvanáct hodin začíná velká přestávka.

Základní škola má devět tříd, školní docházka končí v patnácti letech. Pak následuje střední škola. V Čechách je několik typů středních škol. Je to gymnázium, střední odborná škola, učiliště. Střední školu končí studenti maturitou. Maturita je podmínkou pro vstup na vysokou školu[6] (univerzitu). Maturitě se také říká zkouška dospělosti.

* * *

— Prosím vás, kde je tady sborovna?
— Pořád rovně, druhé dveře napravo.

— Chci mluvit s paní učitelkou Novotnou.
— Ano, je tam.
— Děkuji.
— Prosím.[7]

* * *

— Kdo má dnes službu[8]?
— Ivan má službu[9].
— Tak prosím, smažte tabuli[10]!
— Ano. Hned to bude.
— Kdo dnes chybí[11]?
— Nikdo.
— Kdo chce dávat otázky[12]?
— Karel.
— Kdo chce odpovídat? Nikdo? To je škoda[13]!

SLOVNÍČEK

angličtina, -y *ž.* англійська мова
dějepis, -u *m.* історія (*предмет*)
denně щодня, кожен день
dívka, -y *ž.* дівчина
domácí домашній
dospělost, -i *ž.* дорослість
dostávat, -vám, -vají одержувати, діставати
dveře, -í *ž. pomn.* двері
fyzika, -y *ž.* фізика
gymnázium, -ia *s.* гімназія
hadr, -u *m.* ганчірка
hned одразу
hodina, -y *ž.* урок, заняття
houba, -y *ž.* гриб
chodit, -ím, -í ходити
jazyk, -a *m.* мова
jen лише
kancelář, -e *ž.* канцелярія
končit, -čím, -čí кінчати, закінчувати
koš, -e *m.* корзина
křída, -y *ž.* крейда
lavice, -e *ž.* лава
literatura, -y *ž.* література
matematika, -y *ž.* математика
maturita, -y *ž.* іспит на атестат зрілості
musit / muset, -ím, -sí мусити, бути повинним
následovat, -duji, -dují йти слідом, наслідувати
navštěvovat, -vuji, -vují відвідувати, ходити в гості
nazývat se, -vám, -vají називатися
někdo хтось
několik кілька, декілька
nikdo ніхто
období, -í *s.* період, сезон
odpovídat, -dám, -dají відповідати
pak потім, далі
paní, -í *ž.* жінка, пані
podmínka, -y *ž.* умова
předmět, -u *m.* предмет; **vyučovací p.** навчальна дисципліна
přestávka, -y *ž.* перерва
přírodopis, -u *m.* природознавство
rovně прямо
ředitelna, -y *ž.* кабінет директора

sborovna, -y *ž.* учительська
sekretářka, -y *ž.* секретарка
škola, -y *ž.* школа, навчальний заклад; **základní š.** початкова школа, **střední š.** загальноосвітня середня школа, **odborná š.** професійна школа, **vysoká š.** вищий навчальний заклад
tabule, -e *ž.* дошка
třída, -y *ž.* клас
třídní učitelka класний керівник
učiliště, -ě *s.* училище
učit se, učím se, učí se вчитися, навчатися
úkol, -u *m.* завдання
vstup, -u *m.* вступ
výchova, -y *ž.* виховання; **tělesná v.** фізичне виховання, фізкультура, **hudební v.** музичне виховання, **výtvarná v.** уроки малювання та естетичного виховання
vyučovací навчальний
zeměpis, -u *m.* географія
zkouška, -y *ž.* екзамен, іспит
známka, -y *ž.* оцінка
žák *i* **školák, -a** *m.* учень, школяр
žákyně , -ě *i* **školačka, -y** *ž.* учениця, школярка

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Povinná školní docházka.	Обов'язкове навчання у школі.
2. Říkat *komu, jak.* Říkají mu Pavel. Chlapci se říká žák.	Називати *кого, як.* Його звуть Павлом. Хлопця називають учнем.

3. Дієслово **učit se** має кілька значень:

a) učit se *čemu, co, s inf.* Učím se češtinu, češtině, českému jazyku. Učím se zpívat.	а) учитися *чому*, навчатися *чого*, *з інф.* Я вивчаю чеську мову. Я вчуся співати.
b) učit se *kým* Učím se zámečníkem.	б) учитися *на кого* Я вчуся на слюсаря.
c) učit se *kde* Učím se v základní škole.	в) вчитися *де* Я вчуся в середній школі.
d) učit se *jak* (mít dobré, špatné známky apod.) Učím se výborně, dobře, průměrně…	г) вчитися *як* (мати хороші, погані оцінки і под.) Я вчуся відмінно, добре, посередньо.

Дієслово **učit** має кілька значень:

a) učit *koho, s inf., čemu, co, s inf.*	а) учити *чому*, навчати *чому, чого, з інф.*
Učím češtině, českému jazyku, češtinu.	Я навчаю чеській мові.
Učím dítě zpívat.	Я навчаю дитину співати.

b) učit *koho čemu, co; kde*
Učím zahraniční studenty češtinu.

Učím na střední škole.

б) учити *кого чому*
Я викладаю іноземним студентам чеську мову.
Я викладаю в середній школі.

4. Mít něco v oblibě.

Ve velké oblibě jsou u nás hodiny tělesné výchovy.

Бути популярним, прихильно ставитись *до чого.*
Популярними у нас є уроки фізкультури.

5. Система оцінок в Чехії інша, ніж в Україні. Пор. в початкових, середніх школах і гімназіях:
1 — jednička "výborně" — 5 — "відмінно"
2 — dvojka "chvalitebně" — 4 — "дуже добре"
3 — trojka "dobře" — 3 — "добре"
4 — čtyřka "dostatečně" — 2 — "задовільно"
5 — pětka "nedostatečně", *розм.* koule — одиниця. — 1 — "незадовільно"
У вищих навчальних закладах:
1 — jednička "výborně"
2 — dvojka "velmi dobře"
3 — trojka "dobře"
4 — čtyřka "nevyhověl".

6. Maturita je podmínkou pro vstup na vysokou školu.

Іспити на атестат зрілості є обов'язковою передумовою вступу у вищий навчальний заклад.

7. Prosím.
Пор.: Za málo або Není zač.

Будь ласка.
Нема за що / Не варто подяки.

8. Kdo je dnes služba?

Хто сьогодні черговий?

9. Ivan má službu.

Сьогодні чергує Іван.

10. Tak prosím, smažte tabuli!

Будь ласка, витріть дошку!

11. chybět *(ve škole)*
Kdo dnes chybí?

бути відсутнім
Хто сьогодні відсутній?

12. Kdo chce dávat otázky?

Хто хоче задавати питання?

13. To je škoda!

Шкодá.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Теперішній час дієслів (типи prosit, umět, sázet)

1. За зразком дієслів IV-го класу **prosit** у теперішньому часі відмінюються дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-i:** mluvit, chodit, nosit, myslit/ myslet, bydlit/bydlet, jezdit, vodit, končit, učit se, vrátit, platit, řídit, hrozit, tvrdit та ін. або суфікс **-e (-ě):** držet, vidět, trpět, běžet, hledět, hořet, letět, ležet, mlčet, pršet, sedět, slyšet, viset.

Osoba	Číslo jednotné	Koncovky	Číslo množné	Koncovky
1.	prosím	**-ím**	prosíme	**-íme**
2.	prosíš	**-íš**	prosíte	**-íte**
3.	prosí	**-í**	prosí	**-í**

У 3-ій особі однини і множини у дієслів типу **prosit** однакове закінчення **-í**:

/on, ona, ono/ prosí — /oni, ony, ona/ prosí

За цим зразком відмінюються також нерегулярні дієслова **vědět, jíst, stát, bát se, spát:**

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
	vědět		**jíst**	
1.	vím	víme	jím	jíme
2.	víš	víte	jíš	jíte
3.	ví	vědí	jí	jedí

Osoba	Č.j.	Č.mn.	Č.j.	Č.mn.	Č.j.	Č.mn.
	stát		**bát se**		**spát**	
1.	stojím	stojíme	bojím se	bojíme se	spím	spíme
2.	stojíš	stojíte	bojíš se	bojíte se	spíš	spíte
3.	stojí	stojí	bojí se	bojí se	spí	spí

2. За зразком дієслів **umět** відмінюються дієслова, які в інфінітиві мають суфікс **-e (-ě):** házet, ztrácet, přicházet, vymýšlet, přijíždět, rozumět, vyprávět, klanět se та ін.:

Osoba	Číslo jednotné	Koncovky	Číslo množné	Koncovky
1.	umím	**-ím**	umíme	**-íme**
2.	umíš	**-íš**	umíte	**-íte**
3.	Umí	**-í**	umějí	**-ejí (-ějí)**

Суфікс **-ě** завжди пишеться у дієсловах після **d, t, n, b, p, v, m.**

До цього ж зразка приєднуються дієслова типу **sázet,** у яких допускаються паралельні закінчення у 3-ій особі множини: chybět, stavět, smět, zatápět, klanět se, kácet, krvacet, míjet, otálet та ін.:

Osoba	Číslo jednotné	Koncovky	Číslo množné	Koncovky
1.	sázím	**-ím**	sázíme	**-íme**
2.	sázíš	**-íš**	sázíte	**-íte**
3.	sází	**-í**	sázejí i sází	**-ejí (-í)**

Модальні дієслова в теперішньому і майбутньому часі

До модальних дієслів у чеській мові належать дієслова **muset/musit, mít, moci/moct, chtít, smět, umět.** Вони розрізняються за значенням і вживанням, але всі виражають різний ступінь можливості, необхідності чи бажаності якоїсь дії, вираженої інфінітивом.

Дієслово **muset/musit** "мусити" виражає максимальний ступінь необхідності здійснення якоїсь дії, воно відповідає українським "мусити, бути повинним, потрібно + інф.", у теперішньому часі відмінюється за зразком дієслова **prosit:**

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	musím	musíme
2.	musíš	musíte
3.	musí	musí

Musím přečíst tu knihu.	Я повинен прочитати цю книжку.
Musíš přečíst tu knihu.	Ти повинен прочитати цю книжку.
Musí přečíst tu knihu.	Він повинен прочитати цю книжку.
Musíme přečíst tu knihu.	Ми повинні прочитати цю книжку.
Musíte přečíst tu knihu.	Ви повинні прочитати цю книжку.
Musí přečíst tu knihu.	Вони повинні прочитати цю книжку.

Mít "мати" як модальне дієслово має відтінок не категоричної обов'язковості якоїсь дії, воно відповідає українським "маю, потрібно + інф.":

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	mám	máme
2.	máš	máte
3.	má	mají

Mám odejít včas. Я маю піти вчасно.
Máš odejít včas. Ти маєш піти вчасно.
Má odejít včas. Він має піти вчасно.

Máme odejít včas. Ми маємо піти вчасно.
Máte odejít včas. Ви маєте піти вчасно.
Mají odejít včas. Вони мають піти вчасно.

Дієслово **moci/moct** відповідає українському "могти", воно має відтінок можливості якоїсь дії. У теперішньому часі **moci/moct** відмінюється так:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	mohu, *розм.* můžu	můžeme
2.	můžeš	můžete
3.	může	mohou, *розм.* můžou

Mohu už začít? Я можу вже починати?
Můžeš už začít? Ти можеш вже починати?
Může už začít? Він може вже починати?

Můžeme už začít? Ми можемо вже починати?
Můžete už začít? Ви можете вже починати?
Mohou už začít? Вони вже можуть починати?

Дієслово **chtít** відповідає українському "хотіти", воно має відтінок бажаності якоїсь дії. Інфінітив дієслів руху іноді пропускається: chci domů, chci do Brna (= jít, jet). У теперішньому часі дієслово **chtít** відмінюється так:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	chci	chceme
2.	chceš	chcete
3.	chce	chtějí

Chci pracovat. Я хочу працювати.
Chceš pracovat. Ти хочеш працювати.
Chce pracovat. Він хоче працювати.

Chceme pracovat. Ми хочемо працювати.
Chcete pracovat. Ви хочете працювати.
Chtějí pracovat. Вони хочуть працювати.

Дієслово **smět** означає "сміти, наважуватися, насмілюватися" виконати якусь дію, мати дозвіл на виконання якоїсь дії. Воно відмінюється так само, як і дієслово **umět:**

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	smím	smíme
2.	smíš	smíte
3.	smí	smějí

Smím už jít? Я вже можу йти? / Дозвольте мені вже йти?
Smíš už jít? Ти вже можеш іти? / Тобі вже дозволили йти?
Smí už jít? Він вже може йти? / Йому вже дозволили йти?

Smíme už jít? Ми вже можемо йти? / Нам дозволили вже йти?
Smíte už jít? Ви вже можете йти? / Вам вже дозволили йти?
Smějí už jít? Вони вже можуть йти? / Їм вже дозволили йти?

Дієслово **umět** відповідає українському "уміти", у ролі модального воно має відтінок можливості виконання якоїсь дії:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	umím	umíme
2.	umíš	umíte
3.	umí	umějí

Umím číst česky.	Я вмію читати чеською мовою.
Umíš číst česky.	Ти вмієш читати чеською мовою.
Umí číst česky.	Він вміє читати чеською мовою.
Umíme číst česky.	Ми вміємо читати чеською мовою.
Umíte číst česky.	Ви вмієте читати чеською мовою.
Umějí číst česky.	Вони вміють читати чеською мовою.

Заперечні форми усіх модальних дієслів утворюються, як і в інших дієсловах, додаванням частки **ne-**:

Nemusíš číst tu knihu.	Ти не повинен читати цю книжку.
Nemáš tam chodit.	Ти не маєш туди ходити.
Nesmíš přijít pozdě.	Ти не смієш прийти пізно.
Nechceš to udělat.	Ти не хочеш це зробити.
Nemůžeš to napsat.	Ти не можеш це написати.
Neumíš to říct.	Ти не вмієш про це сказати.

Модальні дієслова в майбутньому часі

На відміну від української мови, модальні дієслова **muset/musit, moci/moct, chtít** мають лише складений майбутній час, пор. в українській простий майбутній час *муситиму, зможу, захочу*:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	budu muset, moci, chtít	budeme muset, moci, chtít
2.	budeš muset, moci, chtít	budete muset, moci, chtít
3.	bude muset, moci, chtít	budou muset, moci, chtít

Budu muset tam chodit často.	Я муситиму туди ходити часто.
Až budu moci, napíšu ti.	Коли зможу, напишу тобі.
Budeš-li chtít, udělej to.	Якщо захочеш, зроби це.

Дієслова **mít, smět, umět** у ролі модальних не мають форм майбутнього часу.

Утворення прислівників

Від якісних прикметників на **-lý, -tý, -dý, -rý, -ný, -bý, -pý, -vý, -mý** прислівники утворюються за допомогою суфікса **-e (-ě):** rychlý — rychle *швидкий — швидко,* hlasitý — hlasitě *голосний — голосно,* tvrdý — tvrdě

твердий — твердо, dobrý — dobře *добрий — добре*, krásný — krásně *красивий — красиво*, pilný — pilně *старанний — старанно*, hloupý — hloupě *дурний — по-дурному*, zdravý — zdravě *здоровий — виглядати здоровим*, lakomý — lakomě *скупий — скупо*.

Від прикметників на **-ský, -cký, -zký** прислівники утворюються шляхом скорочення довготи кінцевого **-ý → -y:**

jaký jazyk?	**mluvit jak?**
český	česky
německý	německy
ruský	rusky
polský	polsky
hezký	hezky

Кількісні числівники від 10 до 20

10 — deset	16 — šestnáct
11 — jedenáct	17 — sedmnáct
12 — dvanáct	18 — osmnáct
13 — třináct	19 — devatenáct
14 — čtrnáct	20 — dvacet
15 — patnáct	

Синтаксичний зв'язок числівників з іменниками

В чеській мові при сполученні числівників з іменниками діють такі правила:

1. Числівник **jeden** розрізняється за родами (*див. Lekce 3*). Іменники у сполученні з числівником **jeden** стоять у називному відмінку однини: To je jeden byt, jedna škola, jedno okno.

2. Числівник **dva** теж розрізняється за родами: dva byty, dvě školy, dvě okna.

Іменники у сполученні з числівниками **dva, tři, čtyři** стоять у називному відмінку множини:

To jsou dva byty, dvě školy, dvě okna.

To jsou tři, čtyři byty, školy, okna.

3. У сполученні з числівниками від п'яти і більше (5, 6, 7...) всі іменники стоять у родовому відмінку множини:

To je pět, šest,... deset, ...sto bytů, škol, oken.

➢ *Запам'ятайте* форми дієслова **být** з числівниками 1, 2, 3, 4, 5 і більше:

je 1 + N. sg.	je 1 dům
jsou 2, 3, 4 + N. pl.	jsou 2, 3, 4 domy
je 5, 6, 7 + G. pl.	je 5, 6, 7… domů

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. V jakém věku začínají děti chodit do základní školy?
2. Jak se nazývá toto období?
3. Kdo se učí ve škole?
4. Jaké místnosti jsou ve škole?
5. Co je ve třídě?
6. Jaké vyučovací předměty znáte?
7. Kolik hodin denně mají žáci?
8. Jaké známky dostávají žáci v české škole?
9. Čím se liší známky v české a ukrajinské škole?
10. Kolik tříd má základní škola a kdy končí?
11. Co pak následuje?
12. Co je maturita?

2. Slovesa v závorkách uveďte ve správném tvaru:

Otec (mluvit) úplně jasně. Naši rodiče (bydlet) blízko středu města. O prázdninách (jezdit — my) domů často. (Nevědět — vy) prosím, kolik je hodin? Dopis (ležet) nahoře. (Sedět — já) tady dost dlouho. Ještě (neumět — oni) dobře česky. Jak se (učit) vaše dcera? (Jezdit — já) tam jen někdy. Každé ráno (jíst — oni) čaj s rohlíkem. Stále (myslet — já) na zkoušku z češtiny, (bát se — já), že ji (nesložit). Vyučovací hodina (začínat) brzy, (končit) ve dvě. Děti (chodit) do školy pěšky. Ráno (nejíst — já). Zítra ti Hanka (vrátit) knihu. Na hodině žáci (mlčet) a (poslouchat) učitelku. Kdo (odpovědět) na otázku?

3. Sloveso v singuláru nahraďte slovesem v plurálu:

Někdy chodím do kina. Bydlíš daleko? Učíš se dobře? Kdy se vrátíme domů? Proč mlčíš? Smím se vás na něco zeptat? Mapa visí na stěně. Na které zastávce stojíš? Vždy ho chválím. Ona se v noci bojí. Ráno jí kaši. Už spí dost dlouho. Chybí mi kniha. Tváříš se nejistě. Češtinu umí špatně.

4. Sloveso v plurálu nahraďte slovesem v singuláru:

Už to víme. Vidíte dobře? Už se nezlobíte? Chodíme tam často. Večeříme doma. Neplatíte nic. Poletíme tam zítra. Spí celý den. Kniha leží na stole. Sedíte na pohovce. Neslyšíme vás vůbec. Běžíme domů. Stavíme nový dům. Květiny stojí na stole.

5. Poslechněte si věty. Odpovídejte podle vzoru:

a) *Vzor:* Já mluvím nahlas. — **Karel** také mluví nahlas. **Oni** také mluví nahlas.
Já chodím do školy. — Já bydlím u rodičů. — Já to vím dobře. — Já se bojím. — Já myslím, že je to pravda. — Já ho neslyším. — Já běžím rychle.
б) *Vzor:* Oni tomu rozumějí. — Ale já tomu nerozumím.
Oni to tvrdí. — Oni tam bydlí. — Oni stále mlčí. — Oni tady sedí. — Oni tady stojí. — Oni všechno vidí. — Oni hodně trpí. — Oni jedí ovoce. — Oni to umějí.
c) *Vzor:* **Ty** se bojíš? — **Já ne, ale Karel** se bojí.
Ty to tvrdíš? — Ty to víš dobře? — Ty to vyprávíš? — Ty tam jezdíš? — Ty se tam učíš? — Ty se tam vrátíš? — Ty za to platíš? — Ty tam sedíš? — Ty to vymýšlíš?
d) *Vzor:* Pamatuje si to. — Já si to také pamatuji.
Zeptá se ho na to. — Vrátí se až večer. — Něco si koupí. — Pořád se zlobí. — Vezme si trochu. — Učí se hodně. — Uvědomuje si to. — Umyje si ruce. — Dnes se bojí.

6. Poslechněte si věty. Odpovídejte podle vzoru:

Vzor: Vy tam **bydlíte**? — **Chci** tam taky **bydlet**.
Vy se na to těšíte? — Vy ho dobře znáte? — Vy to umíte? — Vy o tom něco víte? — Vy tam sedíte? — Vy se tam vrátíte?

7. Doplňte modální slovesa podle smyslu:

Venku … zůstat do sedmi hodin. To slovo neznám, … se podívat do slovníku. Nevím, jestli mu to … říci. Zítra to … být hotové. Dnes nikam nepůjdu, … se učit. Vím, že mu to … odnést. Na to se … zeptat ještě jednou. Napíšeme, kdy to … udělat. Vlasta k nám… přijít? … se na něco zeptat? … to udělat včas. Prosím, … to opakovat? … tam jet také? … s námi dnes mluvit?

8. Z uvedených přídavných jmen utvořte příslovce. Napište si několik vět:

milý, světlý, dobrý, tvrdý, svobodný, silný, špatný, slabý, špinavý.

9. Přečtěte číslovky, podstatná jména uveďte ve správném tvaru:
1 (žák), 2 (stůl), 5 (firma), 8 (dům), 3 (sestra), 10 (kniha), 15 (vůz), 12 (byt), 6 (strom), 4 (dcera), 11 (knihovna), 7 (škola), 18 (otázka), 9 (učitelka), 1 (žákyně), 20 (zkouška).

10. Číslovky s podstatnými jmény v závorkách uveďte ve správném tvaru:
Škola začíná (8, hodina). Denně děti mají (4, hodina). Ve škole je (1, sborovna), (20, třída) a (2, knihovna). Ve třídě je (1, tabule). Mám (2, kamarádka). Máme (7, předmět). Půjčím sestře (5, kniha). Tato červená tužka stojí (19, koruna). Ve (2, hodina) jdeme na oběd. Do oběda máme ještě (10, minuta). Mám (3, sestra). (1, sestra) žije v Čechách. Čekáme na vás (2, hodina). Byt má (1, pokoj). Základní škola má (9, třída). Žák končí základní školu v (15, rok).

11. Přeložte do češtiny:
Діти можуть відвідувати дитячий садок. Вони повинні ходити в школу. Спочатку діти відвідують початкову школу. У ній 9 класів. Тут вивчають різні навчальні предмети. Я люблю уроки історії та фізичного виховання. Уроки починаються о 8 годині ранку. У класі є дошка, крейда, корзина для сміття. На стіні висить карта. Направо ведуть двері в коридор. Вчителька пояснює нову граматику. Ми маємо записати домашнє завдання. Всі хочуть добре вчитися. Я одержую четвірки. О 12 годині у нас велика перерва. Після початкової школи діти можуть учитися в середній школі. Середня школа закінчується екзаменом на атестат зрілості. Атестат зрілості дає право вступу до вищого навчального закладу.

Humor

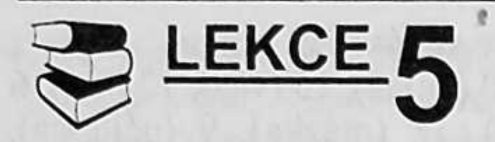
Udělá tatínek přístroj, který když někdo zalže, pípne. Přijde Pepíček domů a řekne: Tati dostal jsem jedničku — píp — dvojku — píp — trojku — píp — čtyřku — píp — pětku — nic — a tatínek říká: Víš, Pepíčku, když já jsem byl malý jako ty, tak jsem měl samé jedničky. Píp.

* * *

Pepíčkovi se ráno nechce do školy: "Mami, já nechci do školy, oni se mi tam posmívají, někdy mě tam i bijou."
"Ale Pepíčku," říká maminka "ty tam musíš jít. Děláš tam přece ředitele."

* * *

Přijde ředitel do třídy a vidí, že půlka třídy brečí a půlka se směje. Ředitel se ptá té půlky, co se směje: "Proč se tak smějete?" Oni odpoví: "Pan učitel vypadl z okna." Potom se zeptá druhé půlky: "A proč vy tak brečíte?". A oni odpoví: "Protože jsme to neviděli."

Тема і ситуації: ◂ Vysokoškolské vzdělání.
Текст: ◂ Univerzita.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот (тип **pán**).
Відмінювання прикметників чоловічого роду твердої групи (тип **mladý**) і присвійних займенників **můj, tvůj, svůj.**
Займенник **který.**
Прийменники **z, za.**

Univerzita

Nejstarší vysokou školou v Čechách je Univerzita Karlova (UK) v Praze. Jako každá univerzita má Karlova univerzita různé fakulty humanitního a přírodovědeckého zaměření: pedagogickou, právnickou, sociálních věd, teologickou, přírodovědeckou, matematicko-fyzikální, lékařskou. Na rozdíl od Národní Ševčenkovy univerzity v Kyjevě tady se studuje jazyk a literaturu na filozofické fakultě. Do Prahy přijíždí mnoho zahraničních studentů z různých států. Jsou to Ukrajinci, Slováci, Bulhaři, Angličané, Arabové a mnozí jiní. Nejdřív se musí učit češtině. Všichni studenti poslouchají přednášky[2] z různých předmětů.

Každá fakulta má různé katedry. Na mnohých fakultách jsou různé vědecké ústavy a laboratoře. Například filozofická fakulta má Ústav slavistických a východoevropských studií, kde Češi studují ukrajinštinu. Studijní materiál přednášejí profesoři a docenti. Asistenti vedou semináře a praktická cvičení. Přednášejí zde také lektoři ze zahraničí. Na univerzitě jsou posluchárny, knihovny, studovny s počítači. Každý student má zajištěn přístup na Internet. Bakalářské studium trvá tři roky, magisterské — pět let. Každý student má index, který předloží profesorovi u zkoušky. Zkoušky se dělají[3] dvakrát za rok — během zimního a letního semestru. Studenti mají k dispozici sportovní areály, menzy a kluby. Univerzita myslí nejen na své studenty, ale rovněž i na absolventy a jejich budoucí uplatnění na trhu práce. Za tímto účelem široké služby poskytuje Informačně-poradenské centrum[4], které každoročně pořádá veletrh pracovních příležitostí[5].

* * *

— Dobrý den! To je Informačně-poradenské centrum Univerzity Karlovy?
— Ano. Přál byste si něco?
— Chci se letos přihlásit[6] na filozofickou fakultu. Jaký je prosím termín podání přihlášky?
— Do konce února.
— Kdy jsou přijímací zkoušky?
— Převážně v červnu.
— Platí se u vás za studium?
— Ne, ale musíte zaplatit poplatek 500 Kč za přijímací řízení[7].

* * *

— Ahoj Honzo! Jak se ti vede?
— Fajn[8]. Studuji informatiku na matematicko-fyzikální fakultě.
— Ty se ale máš[9]! Vždyť o tento obor je největší zájem[10].
— To je.
— Ve kterém jsi ročníku?
— Ve třetím.
— Máš zkoušky za sebou[11]?
— Kdepak! Zítra dělám zápočet z teorie informačních systémů. Za dva dny skládám první zkoušku.
— Tak já ti držím palce[12]. Zlom vaz[13]!

* * *

— Lenko, jakou máš známku z českého jazyka?
— Dvojku.
— Jseš úspěšná také v historické mluvnici?
— Bohužel ne. U ní jsem propadla. Budu muset jít k opravné zkoušce[14]. Právě se na ni připravuji[15]. Snad se mi to povede[16].

SLOVNÍČEK

absolvent, -a *m.* випускник вищого навчального закладу
asistent, -a *m.* асистент
budoucí майбутній
cvičení, -í *s.* вправи; **praktická c.** практичні заняття
červen, -vna *m.* червень
docent, -a *m.* доцент
fakulta, -y *ž.* факультет; **filozofická f.** філософський факультет, **f. sociálních věd** факультет соціальних наук, **f. mezinárodních vztahů** факультет міжнародних відносин, **historická f.** історичний

факультет, **biologická f.** біологічний факультет, **matematicko-fyzikální f.** фізико-математичний факультет, **teologická f.** теологічний факультет **přírodovědecká f.** природознавчий факультет
humanitní гуманітарний
index, -u *m.* залікова книжка
informatika, -y *ž.* інформатика
katedra, -y *ž.* кафедра
každoročně щороку, кожен рік
každý кожний, кожен
kdepak де, *експр.* де там!, куди там!
klub, -u *m.* клуб
konec, -nce *m.* кінець
laboratoř, -e *ž.* лабораторія
menza, -y *ž.* студентська їдальня
mít k dispozici мати в своєму розпорядженні
mluvnice, -e *ž.* граматика; **historická m.** історична граматика
myslit, -lím, -lí *na koho, co* думати *про кого, що*
na rozdíl *od čeho* на відміну *від чого*
nejdřív спочатку
nejen — ale не лише, але й; не тільки, але й
nejstarší найстаріший
pedagogický педагогічний
podání, -í *s.* заява
pořádat, -dám, -dají організовувати,
poskytovat, -tuji, -tují подавати, надавати
posluchárna, -y *ž.* аудиторія
praktický практичний
právnický правничий
profesor, -a *m.* викладач, професор
promoce, -e *s.* вручення диплома про вищу освіту
předložit, -ím, -í *co komu* показати *що кому*
přednášet, -ším, -šejí читати лекцію, викладати, читати курс
převážně переважно
přihláška, -y *ž.* заява
přijíždět, -dím, -dí приїжджати, приїздити
připravovat se, -vuji, -vují *k četi* готуватися *до чого*
přírodovědecký природознавчий
ročník, -u *m.* курс
rok, -u *m.* рік; **dvakrát do roka** два рази на рік, **za rok** через рік
rovněž так само, однаково
různý різний
semestr, -u *m.* семестр; **zimní s.** зимовий семестр, **letní s.** літній семестр
seminář, -e *m.* семінар
slavistický славістичний
služba, -y *ž.* **1.** послуги, обслуговування **2.** служба, служіння
sportovní areál спорткомплекс
stát, -u *m.* держава
studie, -e *ž.* стаття, нарис
studium, -ia *s.* навчання; **bakalářské s.** бакалаврат, **magisterské s.** магістратура
studovna, -y *ž.* кімната для занять
termín, -u *m.* **1.** термін **2.** строк, термін
trh práce ринок праці
trvat, -vám, -vají тривати, продовжуватися
účel, -u *m.* мета, ціль; **za tímto účelem** з цією метою
úkol, -u *m.* завдання
únor, -a *m.* лютий
uplatnění, -í *s.* застосування, запровадження
ústav, -u *m.* інститут
vědecký науковий
všichni усі
východoevropský східноєвропейський
vysvětlovat, -luji, -lují пояснювати, висвітлювати
vyučování, -í *s.* уроки, заняття, навчання
zahraniční закордонний
zajištěný забезпечений
zaměření, -í *s.* спрямованість, направленість
zápočet, -čtu *m.* залік
zdravit, -vím, -ví вітатися

zkouška, -y *ž.* іспит, екзамен;
přijímací z. вступний екзамен,
závěrečná z. випускний іспит,
státní z. державний екзамен,
maturitní z. іспит на атестат зрілості, **uspět u zkoušky** скласти іспит

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Іменник student має кілька значень:	а) учень загальноосвітньої середньої школи, гімназії; б) студент, слухач вищого навчального закладу.
2. Poslouchat přednášky *z něčeho.* Poslouchat přednášky z české mluvnice.	Слухати лекції *з якогось предмета.* Слухати лекції з чеської граматики.
3. Dělat / skládat zkoušky *z něčeho.*	Складати іспити *з якогось предмета.*
4. Informačně-poradenské centrum.	Інформаційно-консультаційний центр.
5. Veletrh pracovních příležitostí.	Ярмарка вакансій.
6. Přihlásit se *k čemu, na co, kam.* Přihlásit se na Karlovu univerzitu.	Подати заяву *куди.* Подати заяву в Карлів університет.
7. Zaplatit poplatek za přijímací řízení.	Заплатити за вступні іспити.
8. Fajn *розм.* = Prima *розм.* = Skvěle.	Дуже добре. Чудово.
9. Ty se ale máš!	Ну й везе ж тобі!
10. Vždyť o tento obor je největší zájem. Mít zájem *o něco.*	Адже до цієї спеціальності є найбільший інтерес. Цікавитися *чим.*
11. Máš zkoušky za sebou?	Ти вже склав іспити?
12. Tak já ti držím palce.	Бажаю тобі успіху.
13. Zlom vaz!	Ні пуху, ні пера!

14. Propadnout u zkoušky. — Провалитися на іспиті.
Jít ke zkoušce *z něčeho.* — Іти на іспит *з якогось предмета.*
U ní jsem propadla. Budu muset jít k opravné zkoušce. — На ньому я провалилася. Муситиму складати іспит повторно.

15. Připravovat se *k čemu, nač.* — Готуватися *до чого.*
Právě se na ni (zkoušku) připravuji. — Якраз до нього (іспиту) готуюся.

16. Snad se mi to povede. — Можливо, мені повезе.
Пор.: Jak se ti vede? — Як твої справи? Як ти поживаєш?

➢ ***Запам'ятайте*** назви деяких народів, їхніх мов, а також похідні прикметники та прислівники:

muž. r.	**žen.r.**	**jazyk**	**jaký?**	**jak?**
Čech	Češka	čeština	český	česky
Ukrajinec	Ukrajinka	ukrajinština	ukrajinský	ukrajinsky
Rus	Ruska	ruština	ruský	rusky
Slovák	Slovenka	slovenština	slovenský	slovensky
Francouz	Francouzka	francouzština	francouzský	francouzsky
Ital	Italka	italština	italský	italsky
Angličan	Angličanka	angličtina	anglický	anglicky
Němec	Němka	němčina	německý	německy
Španěl	Španělka	španělština	španělský	španělsky
Polák	Polka	polština	polský	polsky
Srb	Srbka	srbština	srbský	srbsky
Chorvat	Chorvatka	chorvatština	chorvatský	chorvatsky
Maďar	Maďar	maďarština	maďarský	maďarsky
Arab	Arabka	arabština	arabský	arabsky

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот (тип pán)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	pán Ø	páni/ pánov**é**, sousedé
G.	pán**a**	pán**ů**

D.	pán**ovi**, pán**u**	pán**ům**
A.	pán**a**	pán**y**
V.	pan**e**, hoch**u**	pán**i**, pán**ové**, soused**é**
L.	pán**ovi**, pán**u**	pán**ech**, hoš**ích**
I.	pán**em**	pán**y**

За зразком іменників типу **pán** відмінюються всі іменники чоловічого роду, що означають назви істот і в називному відмінку однини закінчуються на твердий приголосний: student, bratr, dělník, profesor, Pavel, Jan та ін.

Особливості форм однини

1. У родовому відмінку ці іменники мають закінчення **-a:** studenta, bratra, dělníka.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується коренева **-ů:** Bůh — Boha, vůl — vola.

3. У родовому відмінку в словах на **-ek, -el** випадає **-e-:** dědeček — dědečka, potomek — potomka, sirotek — sirotka, Hašek — Haška, pes — psa, lev — lva, orel — orla, datel — datla.

4. У давальному і місцевому відмінках іменники мають закінчення **-ovi** або **-u.** Особові імена, прізвища, загальні назви осіб, як правило, мають закінчення **-ovi:** dej to bratrovi, mluvím o bratrovi, jdu k Janovi, píšu Novákovi. При сполученні двох подібних іменників у першого вживається закінчення **-u,** а у другого — **-ovi,** напр.: jdu k Janu Novákovi, píšu panu Novákovi, Josefu Václavu Sládkovi. Отже, імена можуть мати паралельні закінчення **-ovi/-u,** а прізвища — лише закінчення **-ovi,** пор.: dej to panu Janu Novákovi.

5. У знахідному відмінку форма іменників, що означають назви істот, збігається, як і в українській мові, з формою родового відмінка: vidím student**a,** znám jeho bratr**a**.

6. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-e:** studente, pane profesore, doktore, inženýre та ін. У слів на **-r** відбувається палаталізація після приголосних: ministr — ministře, bratr — bratře, Petr — Petře, mistr — mistře. Закінчення **-u** мають іменники на **-h, -ch, -k, -g:** hoch — hochu, kluk — kluku, soudruh — soudruhu, а також іменник **syn** — syn**u** (винятки: Bůh — Bože, člověk — člověče).

Особливості форм множини

1. У називному відмінку іменники мають три закінчення: **-i, -ové, -é.** Найбільш поширеним є закінчення **-i**, причому перед ним відбувається чергування приголосних:

h // z	soudruh — soudruzi.
ch // š	hoch — hoši, Čech — Češi.
k // c	kluk — kluci.
r // ř	doktor — doktoři.

Закінчення **-i** мають також назви птахів і звірів: pták — ptáci, holub — holubi, havran — havrani, slon — sloni, medvěd — medvědi, vlk — vlci, vůl — voli, tygr — tygři.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-i, -ové:** Čech — Češi // Čechové, historik — historici // historikové, host — hosti // hosté, soused — sousedi // sousedé, synáček — synáčci // synáčkové, drozd — drozdi // drozdové, datel — datli // datlové. Ці ж закінчення **-i/ -ové** мають іменники іноземного походження на **-at, -it:** diplomati — diplomaté, demokrati — demokraté, akrobati — akrobaté, favoriti — favorité.

Закінчення **-ové** мають:

а) прізвища і імена: Václavové, Čapkové;

б) іменники іноземного походження: radikál — radikálové, pedagog — pedagogové, ekonom — ekonomové, filozof — filozofové;

в) деякі питомо чеські слова: pán — pánové// páni, syn — synové, děd — dědové;

г) односкладові та іноді двоскладові назви народностей і національностей: Rus — Rusové, Řek — Řekové, Arab — Arabové, Hucul — Huculové.

Закінчення **-é** мають іменники на **-an:** občan — občané, měšťan — měšťané, Slovan — Slované, Angličan — Angličané, Pražan — Pražané.

➢ ***Запам'ятайте:*** Назви національностей і народностей у чеській мові пишуться з великої літери: Ukrajinci, Češi, Poláci, Italové.

2. У знахідному відмінку іменники мають закінчення **-y.** Отже, форма знахідного відмінка не збігається з формою родового відмінка, як в українській мові. Пор.:

Vidím svoje bratry.	Я бачу своїх братів.
Znám české inženýry.	Я знаю чеських інженерів.

3. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-ech** або **-ích.** Найбільш поширеним є закінчення **-ech:** studenti — o studentech, pánové — o pánech, sousedé — o sousedech.

Закінчення **-ích** мають іменники з основою на **k, h, ch, g,** перед якими, як у іменників-неістот, відбувається чергування **k//c, h//z, ch//š, g//z:** divák — o divácích, soudruh — o soudruzích, hoch — o hoších, filolog — o filolozích.

Паралельні закінчення **-ách// -ích** можливі у зменшувальних іменників на **-ček**: koníček — o koníčkách// o koníčcích, králíček — králíčkách// o králíčcích.

➢ ***Запам'ятайте:*** відмінювання іменника *člověk:*

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	člověk Ø	**lidé**
G.	člověk**a**	**lidí**
D.	člověk**u**	**lidem**
A.	člověk**a**	**lidi**
V.	člověč**e**!	**lidé!**
L.	(o) člověk**u/-ovi**	**lidech**
I.	člověk**em**	**lidmi**

Відмінювання прикметників чоловічого роду твердої групи (тип mladý) і присвійних займенників můj, tvůj, svůj

За зразком **mladý** відмінюються прикметники чоловічого роду, які перед закінченням **-ý** мають твердий приголосний: dobrý, krásný, veselý, dlouhý, velký та ін.:

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	můj mladý (strom)	moje /mé mladé (stromy), moj**i**/ m**í** mlad**í** (kluci)
G.	**mého**, mlad**ého**	**mých**, mlad**ých**
D.	**mému**, mlad**ému**	**mým**, mlad**ým**
A.	můj, mladý (strom), **mého**, mlad**ého** (kluka)	moje /**mé** mlad**é**
V.	můj mladý	moje /mé mladé, moj**i**/ m**í** mlad**í**
L.	(o) **mém**, mlad**ém**	(o) **mých**, mlad**ých**
I.	**mým**, mlad**ým**	**mými**, mlad**ými**

Особливості форм відмінювання

1. У прикметників чоловічого роду твердої групи, що означають назви неістот, в однині збігаються форми називного і знахідного відмінків, пор.: Je to můj mladý strom — Vidím můj mladý strom.

2. У прикметників чоловічого роду твердої групи, що означають назви істот, в однині збігаються форми родового і знахідного відмінків, пор.: Je u mého mladého kluka — Vidím mého mladého kluka.

3. У називному відмінку множини прикметники чоловічого роду мають два закінчення. Ті, що відносяться до назв неістот, мають закінчення **-é:** To jsou mé mladé stromy. Ті, що відносяться до назв істот, мають закінчення **-í:** To jsou mí mladí kluci. Перед закінчення **-í** відбувається чергування:

k // c	velký — velcí, hezký — hezcí;
h // z	drahý — drazí;
ch // š	tichý — tiší;
r // ř	dobrý — dobří;
sk // šť	český — čeští;
ck // čť	německý — němečtí.

4. У знахідному відмінку множини усі прикметники чоловічого роду (і істоти, і неістоти) мають одне закінчення **-e:** Vidím mladé stromy, mladé studenty — Я бачу молоді дерева, молодих студентів.

5. Поширені в чеській мові чоловічі прізвища прикметникового походження Nový, Kopecký, Tichý відмінюються як прикметники твердої групи.

6. Як видно з наведеної таблиці, прикметники чоловічого роду твердої групи і присвійний займенник **můj** у непрямих відмінках однини і множини мають однакові зікінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник **můj** має повні і короткі форми. Короткі форми вживаються частіше. Повні — у складі дієслівно-іменного присудка: Ti kluci jsou moji.

Інші присвійні займенники **tvůj, svůj** відмінюються так само, як **můj.**

Займенник který

Питальний займенник **který** відповідає в українській мові займенникам *який, котрий*. Він виражає питання з метою вибору, виділення особи або речі з певної однорідної сукупності суб'єктів чи об'єктів, напр.:

Který autor se vám líbí?	Який автор вам подобається?
Který je dnes den?	Який сьогодні день?

У реченні займенник **který** змінюється як прикметник твердої групи — který, která, které. У підрядному означальному реченні **který,** як і в українській мові, виконує функцію сполучника, напр.:

Je to index, který máš předložit u zkoušky.	Це залікова книжка, яку ти маєш показати/ пред'явити на іспиті.

Прийменники z, za

Прийменник **z** (**ze**) вживається з родовим відмінком. Має низку значень:

а) у просторовому значенні відповідає українському прийменнику з і означає напрям руху з певного місця, вихідну точку в просторі:

Do Prahy přijíždějí studenti z různých států.	У Прагу приїжджають студенти з різних країн.
Jít z domu ven.	Вийти з дому надвір.

б) виражає походження, джерело чогось:

Všichni studenti poslouchají přednášky z různých předmětů.	Усі студенти слухають лекції з різних предметів.
Musíme přeložit text z češtiny do ukrajinštiny.	Ми повинні перекласти текст з чеської мови на українську.

Прийменник **za** вживається з кількома відмінками. У значенні часу (kdy?) — зі знахідним відмінком і відповідає українським **за, через:**

Za dva dny skládám první zkoušku.	Через два дні є складатиму перший іспит.
Studenti dělají zkoušky dvakrát za rok.	Студенти складають іспити двічі на рік.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Kdo studuje na univerzitě?
2. Jak se jmenuje nejstarší vysoká škola v Čechách?
3. Které fakulty má Karlova univerzita? Jak se jmenují?
4. Na které fakultě se studuje jazyk a literatura?
5. Jaké přednášky poslouchají studenti?
6. Kdo učí na univerzitě?
7. Jsou na univerzitě moderní studovny?
8. Jak dlouho trvá bakalářské a magisterské studium?
9. Kdy mají studenti zkoušky?
10. Jakou známku musí dostat, aby uspěli u zkoušky?
11. Co mají studenti k dispozici?
12. Kde studujete vy?

13. Co studujete?
14. Jaké známky dostáváte?
15. O co ještě máte zájem?
16. Kdy začíná a kdy končí školní rok?
17. Jak dlouhé prázdniny máte?

2. Doplňte správná slova z textu:

1. Karlova univerzita má …
2. Jazyk a literaturu tady studenti studují na …
3. Do Prahy přijíždí mnoho zahraničních studentů…
4. Filozofická fakulta má …
5. Studijní materiál přednášejí …
6. Každý student má zajištěn …

3. Doplňte věty podle vzoru: *Jsem Ukrajinec (Ukrajinka), mluvím ukrajinsky, rozumím německy a česky.*

Ty jsi Rus, mluvíš …, rozumíš … a … . To je Angličan, mluví …, rozumí … a … . V ročníku je Něměc, mluví …, rozumí … a … . Je tam také Ital, mluví …, rozumíš … a … . Ve škole je Arab, mluví …, rozumí … a … . Půjde s námi Francouz, mluví …, rozumí … a … .

4. Odpovídejte na otázky; použijte v nich uvedená substantiva v singuláru nebo plurálu.

1. Kdo je tady? bratr, profesor, voják, syn, dědeček.
2. Odkud jdete? (z…) úřad, hotel, bufet, les, zámek, oběd.
3. Koho vidíte? inženýr, doktor, host, syn, hoch.
4. O kom mluvíte? student, kluk, soudruh, Karel Čapek.
5. Před kým stojíte? pán, dědeček, host, kluk, dělník.

5. Utvořte 1. pád množného čísla od označení příslušníků národa:

Polák, Švéd, Španěl, Řek, Turek, Ind, Fin, Lotyš, Angličan, Afričan, Rakušan, Číňan, Kanaďan, Dán, Bělorus, Bulhar, Maďar.

6. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:

Odešel od (bratr, kluk, doktor). Na fotografii vidím (student Vašek, doktor Holeček, pan Morávek, profesor Havel). Jdeš do kina, (Petr, Pavel, Milan, Karel)? Mluvíme o panu Novákovi (inženýr Mašek, Miroslav Čech, pan ministr, student, člověk, film). Profesor mluví se studentem (Rus, host, syn, Karel Dvořák). V knize se vypravuje o (hoch, Čech, ministr, doktor, filolog). Neznám toho (kluk, ekonom, Petr Šašek). Dědeček má na venkově (psi). Musíš mluvit s (bratři, hoši, dělníci, kluci, lidé)?

7. Utvořte tvary vokativu:

(Pan profesor), kdy můžu přijít na zkoušku? (Karel), jak se učíš? (Žák), co to píšeš? (Zdeněk), kdy nám začíná vyučování? (Bratr), blahopřeji ti k narozeninám. (Mirek), proč se na mne zlobíš? (Syn), kdy budeš dělat závěrečné zkoušky? Co to děláš, (člověk)? (Pan ministr), na co se těšíte?

8. Napište slovní spojení v množném čísle:

pražský rodák, lehký atlet, francouzský slovník, vědecký pracovník, maličký psík, německý dělník, moudrý profesor.

9. Doplňte do vět náležité tvary zájmena který, která:

Je to zkouška, … se nebojím. Škola, do … jedeme, je v nové budově. Máš v úkolu věty, … jsou zbytečné. Je to domácí úkol, … musíme udělat na zítřek. Dívka, … se směje, stojí na fotografii naproti. To jsou lidé, … se to nelíbí. Budou tam kluci, … to dobře umějí. Holky, o … mluvíme, už jdou.

10. Doplňte správné předložky:

Jede … Polska. Budu doma … dvě hodiny. Vystupujeme … vlaku a jedeme domů. … univerzity jdeme … knihovny. Rodiče se vrátí … Londýna … týden.Máš tam přijít … den. Dnes přijede bratr … jihu. Díval se … okna … park. Sestra dostala dopis … Prahy. Otec dlouho nebyl doma, vrátil se … rok. Kdy budeš dělat zkoušku … dějepisu?

11. Přeložte do češtiny:

В університет можна вступити після закінчення середньої школи. У середній школі учні складають іспити на атестат зрілості. Я вчуся в університеті на філологічному факультеті. Наш університет — відомий вищий навчальний заклад в Україні. Тут є багато різних факультетів: філософський, історичний, біологічний, математичний та інші. В університеті є кілька інститутів — Інститут філології та Інститут міжнародних відносин. Я цікавлюся чеською мовою і літературою. Кожного дня у нас три лекції. Професори, доценти й асистенти нам викладають різні предмети. Ми учні професора Новака. У кожного студента є залікова книжка. Ми одержуємо хороші оцінки. В університеті є сучасні аудиторії, комп'ютерні класи, читальні зали, бібліотека.

Humor

Píše student matce: "Milá maminko, propadl jsem při zkouškách. Připrav na to tatínka."

Matka odepíše: "Milý synu, otec je připraven. Připrav se ty!"

LEKCE 6

Тема і ситуації: Zevnějšek a charakterové rysy člověka.

Текст: Vzhled a povaha člověka.

Додаткове читання: O Luboši. *Podle Vl. Neffa.*

Граматика: Зворотні дієслова. Відмінювання зворотних дієслів у теперішньому часі. Майбутній час дієслів доконаного і недоконаного виду. Сполучник **že**.

Tělesný vzhled a povaha

Jedno české přísloví říká: "Kolik hlav, tolik smyslů"[1]. To ovšem platí[2] i pro tělesný vzhled a povahu člověka. V naší třídě studují[3] žáci malé, střední a vysoké postavy. Milan Topinka je štíhlý a hubený, má lehkou a energickou chůzi. Jaromír Spilka snad hodně jí a nesportuje, je tlustý a nemotorný. Moc hezká je Jitka Růžičková. Má souměrný obličej, vysoké čelo, modré oči, dlouhé řasy, rovný úzký nos, malá ústa, jemnou plet'. Vlasy má světlé a vždy dobře učesané. Jitka má však nepříjemnou povahu. Je falešná, líná a lakomá. Proto kamarádím s Hankou Janáčkovou. Je to hodná holka, je upřímná, veselá a štědrá. Líbí se mi[4] rozumní, čestní a dobrosrdeční lidé. Myslím si, že[5] lidé rozdílných povah nemohou být dobrými přáteli.

* * *

— Nazdar, Nino!

— To jsi ty, Aleno? Promiň, hned jsem tě nepoznala[6]. Ty ses dost změnila. Vypadáš štíhle a ten účes a barva vlasů jsou jiné.

— Máš pravdu. Dost jsem zhubla, vlasy jsem si obarvila, jsou ted' zrzavé, jak sis jistě všimla[7]. Zato ty jsi pořád stejná.

— To asi přeháníš. Vím, že jsem v poslední době ztloustla, neumím se omezovat v jídle.

— Jak se ti vede? Jsi vdaná nebo ne?

— Ano, a mám dvě děti, — syna a dceru. Syn je starší, studuje na univerzitě dějepis, dcerka chodí do školy.

— Jsou si podobní[8]?

— Ale vůbec ne. Syn je podobný tatínkovi, však víš, jak se říká — je jako by otci z oka vypadl[9]. Je vysoký, tmavovlasý a má černé oči. Povahu také zdědil po otci. Je veselý a pracovitý. Pomáhá mi v domácnosti. Dcerka je naopak blondýnka, mlčenlivá a nerozhodná, má však hudební talent. Miluje hudbu, hraje na klavír. A co ty?

— Ráda ti všechno povím, ale snad až příště. Promiň, musím běžet. Tady máš moje telefonní číslo. Zavolej mi, prosím[10]. Zatím se měj[11]!

— Děkuji, určitě zavolám.

SLOVNÍČEK

asi приблизно
čelo, -a *s.* лоб
černooký чорноокий
domácnost, -i *ž.* домашнє господарство
falešný лицемірний, нещирий
hodný добрий, вихований
hrát, hraji, hrají *na co* грати *в що, на чому*
hubený худий, худорлявий
hudba, -y *ž.* музика
hudební музичний
chůze, -e *ž.* хід, хода
jemný ніжний, делікатний, тонкий
jiný інший
kamarádit, -dím, -dí *s kým* товаришувати, дружити *з ким*
lakomý жадібний, скупий
líný ледачий, лінивий
milovat, -luju, -lují кохати, любити
mlčenlivý мовчазний
moc дуже
naopak навпаки
nemotorný неповороткий, незграбний
nerozhodný нерішучий
nos, -u *m.* ніс
obarvit, -vím, -ví пофарбувати
obličej, -e *m.* обличчя
oči *mn.* очі
omezovat se, -zuji, -zují обмежувати
pleť, -ti *ž.* шкіра
podobný *komu* схожий *на кого*
pořád, -u *m.* програма (телебачення)
postava, -y *ž.* зріст
povaha, -y *ž.* характер, вдача
protivný відразливий
přehánět, -ním, -nějí перебільшувати
příjemný приємний
příště наступного разу, у майбутньому
přítel, -e *m.* друг, *pl.* **přátelé** друзі
rovný рівний, прямий
rozdílný різний, відмінний
řasa, -y *ž.* вія
slušný пристойний, порядний
souměrný симетричний
sportovat, -tuji, -tují займатися спортом
starší старший
stejný подібний, однаковий
střední середній
štědrý щедрий
štíhlý стрункий
tělesný фізичний, тілесний
tlustý товстий, повний
tmavovlasý темноволосий
účes, -u *m.* зачіска

učesaný причесаний
upřímný відвертий, щирий
určitě точно, певно
ústa, úst *s. pomn.* рот, вуста
utíkat, -kám, -kají бігти, тікати
úzký вузький
vtipný дотепний
vypadat, dám, dají *jak* виглядати *як*
vzhled, -u *m.* вигляд, зовнішність
vždy завжди
zavolat, -lám, lají 1. викликати **2.** подзвонити **3.** покликати
zdědit, -dím, -dí *co po kom* успадкувати *що від кого*
zhubnout, -nu, -nou схуднути, змарніти
zrzavý рудий, рижий
ztloustnout, -nu, -nou потовстішати

DODATEČNÝ SLOVNÍČEK

(ne)inteligentní (не)інтелігентний
aktivní активний
hlas, -u *m.* голос
hlava, -y *ž.* голова
hranatý незграбний
krk, -u *m.* шия
kudrnatý кучерявий
kulatý круглий
milý милий, приємний
neústupný упертий, непоступливий
noha, -y *ž.* нога
plešatý лисий
pyšný гоноровий, пихатий
silný сильний
spravedlivý справедливий
svalnatý мускулистий
špatný поганий, лихий
ucho, -a *s.* вухо
výrazný виразний, яскравий
zlý злий
zub, -u *m.* зуб

Doplňková četba

O Luboši

Luboš byl mladík štíhlý, plavovlasý a modrooký, dosud bez vousů na tváři. Svým skoro dětským zjevem připomínal Petrovi jeho zrádného druha Jana, ale byl to dojem jen vnějškový. Zatímco Jan ve shodě se svou bidáckou povahou měl ve zvyku uhýbat lidem pohledem, Luboš se svými pomněnkovými kukadly směle díval přímo vpřed a k cíli. Byly to oči velké, kulaté, a jak se zdálo, plné smíchu, a to mu svědčilo k dobru. Smál se rád a často, ale stejně často se jeho ústa šklebila neskrývaným vztekem, a to mu svědčilo k tíži. Ke všem se choval pánovitě a bylo vidět, ze už odmalička vždy bylo všechno podle jeho přání.

(Podle Vl. Neffa)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Jedno české přísloví říká: "Kolik hlav, tolik smyslů".	Одне чеське прислів'я говорить: "Скільки людей, стільки й думок".
2. To ovšem platí…	Це, звичайно, стосується…
3. Дієслово **studovat** має кілька значень:	
a) studovat *něco*	а) вивчати *що*
Studuji slovanské jazyky.	Я вивчаю слов'янські мови.
b) studovat *někde*	б) вчитися *де*
Studuji na univerzitě.	Я вчуся в університеті.
Bratr studuje na technice.	Брат вчиться в технічному вузі.
c) studovat	в) вчитися
Dal syna studovat.	Він віддав сина на навчання.
d) studovat *jak*	г) вчитися *як*
Syn studuje pilně.	Син вчиться старанно.
4. Líbí se mi…	Мені подобається…
5. Myslím si, že…	Я вважаю, що …
6. Promiň, hned jsem tě nepoznala.	Вибач, я тебе відразу не впізнала.
7. Jak sis jistě všimla.	Як ти, звичайно, помітила.
8. Jsou si podobní?	Вони схожі один на одного?
9. Je jako by otci z oka vypadl.	Він схожий на батька як дві краплі води/як викапаний.
10. Zavolej mi, prosím.	Зателефонуй мені, будь ласка.
11. Zatím se měj!	*розм.* Ну, на все добре!

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Зворотні дієслова. Відмінювання зворотних дієслів у теперішньому часі

На відміну від української мови, де показником зворотності є постфікс **-ся** (напр., *зустрічатися, домовлятися, розлучатися*), у чеській мові

вживаються два афікси зворотності — **se** і **si**, які можуть стояти як після дієслова, так і перед ним.

Дієслова із зворотною часткою se

Компонент **se** за своїм значенням в основному збігається з українським **-ся.** Він може виражати дію, направлену на суб'єкт: myji se *я вмиваюся;* виражати взаємодію суб'єктів: sejít se *зустрітися.* Низка дієслів в чеській мові є тільки зворотними: smát se — *сміятися,* dívat se — *дивитися,* bát se — *боятися,* leknout se — *злякатися*, červenat se — *червоніти,* potit se — *потіти,* ptát se — *питати,* zdát se — *здаватися,* umínit si — *надумати,* stěžovat si — *скаржитися,* končit (se) — *кінчати(ся)*, začínat (se) — *починати(ся).*

Зворотні дієслова в чеській мові не завжди відповідають зворотним дієсловам в українській мові або ж навпаки.

1. У чеській зворотне дієслово, в українській — ні:

procházet se — гуляти	Večer se procházím v parku — Увечері я гуляю у парку.
uzdravit se — одужати	Brzy se uzdravím — Скоро я одужаю.

2. В українській мові зворотне дієслово, в чеській — ні:

bojovat — боротися	Bojuje za svobodu — Він бореться за свободу.
doufat — сподіватися	Doufám, že se uvidíme — Я сподіваюся, що ми побачимося.
zůstat — залишитися	Máš zůstat doma — Ти маєш залишитися вдома.

Дієслова із зворотною часткою si

1. Зворотна частка **si** при дієслові іноді зовсім не виражає ніяких специфічних значень, багатьом таким дієсловам в українській мові відповідають незворотні дієслова:

lehnout si — лягти	Lehnu si na gauč — Я ляжу на тахту.
myslit si — думати	Myslím si, že to není konec — Я думаю, що це не кінець.
odpočinout si — відпочити	Je unaven a jde si odpočinout — Він стомлений і йде відпочити.
prohlédnout si — оглянути	Prohlédnou si staré památky — Вони оглянуть старі пам'ятки.

2. Багато дієслів зі зворотною часткою **si** мають значення дії, виконуваної для себе, скерованої на себе. Такі дієслова перекладаються на українську із займенниками *собі, для себе,* напр.:

koupit si — купити собі	Koupím si nové knihy — Я куплю собі нові книжки.
obarvit si — пофарбувати собі *що*	Obarvila si vlasy — Вона пофарбувала собі волосся.
dovolit si — дозволити собі	Myslí si, že si může všechno dovolit — Він думає, що все собі може дозволити.
objednat si — замовити собі	Chceme si objednat lístky do divadla — Ми хочемо собі замовити квитки в театр.

3. Дієслова зі зворотною часткою **si** мають значення взаємно скерованої дії, українською вони перекладаються конструкціями "один одного, один з одним", напр.:

důvěřovat si — довіряти один одному	Všichni si důvěřovali — Всі довіряли один одному.
rozumět si — розуміти один одного	Rozumíme si beze slov — Ми розуміємо один одного без слів.

4. У реченні зворотні частки **se** і **si** стоять після першого слова або словосполучення:

Kde se učíte česky?	Де ви вчите чеську мову?
Česky se učím s bratrem.	Я вчу чеську мову з братом.
Vedle nového domu na konci ulice se uvidíme.	Біля нового будинку в кінці вулиці ми побачимося.

Якщо речення починається зі зворотного дієслова, частки **se** і **si** завжди стоять після дієслова:

Koupím si novou českou knihu.	Я куплю собі нову чеську книгу.
Naučím se nová slova.	Я вивчу нові слова.

Майбутній час дієслів недоконаного і доконаного виду

В чеській мові, як і в українській, від дієслів недоконаного виду утворюється складений майбутній час. Це форми дієслова **být** у майбутньому часі та інфінітив значеннєвого дієслова:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	budu pracovat	budeme pracovat
2.	budeš pracovat	budete pracovat
3.	bude pracovat	budou pracovat

Напр.: Zítra budeme pracovat dlouho. Budeš pracovat s námi?

Майбутній час дієслів доконаного виду є простий, як і в українській мові, за своїми формами він збігається з формами теперішнього часу, пор.: *укр.* я роблю, ти робиш, він робить..; я зроблю, ти зробиш, він зробить..; *чеськ.*: dělám, děláš, dělá..; udělám, uděláš, udělá…

Майбутній час дієслів доконаного виду

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	udělám, koupím si, napíšu/-i	uděláme, koupíme si, napíšeme
2.	uděláš, koupíš si, napíšeš	uděláte, koupíte si, napíšete
3.	udělá, koupí si, napíše	udělají, koupí si, napíšou/-í

Дієслова доконаного виду утворюються від дієслів недоконаного виду за домогою різних префіксів:

psát — napsat, přepsat, zapsat si;
jít — přijít, odejít, zajít, vyjít;
jet — přijet, odjet, zajet, přejet;
mýt se — umýt se;
číst — přečíst, vyčíst.

Майбутній час від дієслів руху **jít, jet, letět, běžet** утворюється за домогою префіксів **po-, pů-**:

Osoba	jít	jet	letět	běžet	jít	jet	letět	běžet
	Číslo jednotné				Číslo množné			
1.	půjdu, pojedu, poletím, poběžím				půjdeme, pojedeme, poletíme, poběžíme			
2.	půjdeš, pojedeš, poletíš, poběžíš				půjdete, pojedete, poletíte, poběžíte			
3.	půjde, pojede, poletí, poběží				půjdou, pojedou, poletí, poběží			

Напр.: Dnes půjde do školy brzy. Do Prahy pojedeme autobusem. Poběžím za tebou. Rád poletím v sobotu.

Сполучник že

Сполучник **že** перекладається на українську мову підрядним сполучником *що*:

Sliboval, že se na to zeptá. Він обіцяв, що про це запитає.
Vím, že tam nebyl. Я знаю, що його там не було.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jak vypadá Milan Topinka?
2. Jak vypadá Jitka Růžičková?
3. Má dobrou povahu Jitka Růžičková?
4. Komu se podobáte a v čem?
5. Řekněte, jaké vlastnosti mají mít: matka, otec, učitel, přítel.
6. Které povahové vlastnosti se vám líbí?
7. Jakou povahu mají malé děti?
8. Mohou být lidé rozdílných povah dobrými přáteli?
9. Může se měnit povaha člověka?
10. Popište svého kamaráda.

2. Odpovězte na otázku *jaký je Váš kamarád?* podle vzoru. Pracujte se slovníkem.

Vzor: Má srdce na dlani. — Je upřímný.

Má tvrdou hlavu. Má jazyk jako břitvu. Má místo pusy kolovrátek. Má obě ruce levé. Všechno mu v rukou hraje. Krmili ho vtipnou kaší. Nevidí si na špičku nosu. Pořád si vede svou. Paty z domu nevytáhne. Moc krásy nepobrala.

3. Slovesa v závorkách uveďte v budoucím čase.

Otec (mluvit) úplně jasně. Naši rodiče (bydlet) blízko středu města. O prázdninách (jezdit — my) domů. Dopis (ležet) nahoře. (Sedět — já) tady dost dlouho. Ještě (neumět — oni) dobře česky. Kde se (učit) vaše dcera? (Jezdit — já) tam jen někdy. Každé ráno (jíst — oni) čaj s rohlíkem. Stále (myslet — já) na zkoušku z češtiny. Děti (chodit) do školy pěšky. Ráno nic (nejíst — já). Zítra Hanka ti (vrátit) knihu. Na hodině žáci (mlčet). Kdo (odpovědět) na otázku? Někdy (jít) do kina. (Učit se — ty) dobře? Mapa (viset) na stěně. Na které zástavce (stát — ty)? Vždy ho otec (chválit). Ona (bát se) v noci. Ráno (jíst) kaši. (Spát) dost dlouho. (Chybět) mi kniha. Češtinu (naučit se -my) dobře.

4. Utvořte budoucí čas sloves:

Už to víme. Vidíte dobře? Už se nezlobíte? Chodíme tam často. Večeříme doma. Neplatíte nic. Letíme tam zítra. Spí celý den. Kniha leží na stole. Sedíte

na pohovce. Neslyšíme vás vůbec. Běžíme domů. Stavíme nový dům. Květiny stojí na stole.

5. Poslechněte si věty. Odpovězte podle vzoru:

a) *Vzor:* Já mluvím nahlas. — **Karel** také mluví nahlas. **Oni** také mluví nahlas.
Já chodím do školy. — Já bydlím u rodičů. — Já to vím dobře. — Já se bojím. — Já myslím, že je to pravda. — Já ho neslyším. — Já běžím rychle.
b) *Vzor:* Oni tomu rozumějí. — Ale já tomu nerozumím.
Oni to tvrdí. — Oni tam bydlí. — Oni stále mlčí. — Oni tady sedí. — Oni tady stojí. — Oni všechno vidí. — Oni hodně trpí. — Oni jedí ovoce. — Oni to umějí.
c) *Vzor:* **Ty** se bojíš? — **Já ne, ale Karel** se bojí.
Ty to tvrdíš? — Ty to víš dobře? — Ty to vyprávíš? — Ty tam jezdíš? — Ty se tam učíš? — Ty se tam vrátíš? — Ty za to platíš? — Ty tam sedíš? — Ty to vymýšlíš?
d) *Vzor:* Pamatuje si to. — **Já** si to také pamatuji.
Zeptám se ho na to. — Vrátí se až večer. — Něco si koupí. — Pořád se zlobí. — Učí se hodně. — Uvědomuje si to. — Umyje si ruce. — Pamatuje si to.

6. Poslechněte si věty; ke každé větě utvořte podle smyslu další:

Vy se na to těšíte? — Vy se na sestru zlobíte? — Vy se tam vrátíte? — Vy si něco koupíte? — Vy si to neuvědomujete? — Vy si nemyjete ruce? — Vy si trochu vezmete? — Vy si na to už nepamatujete?

7. Doplňte *se* nebo *si* tam, kde je to nutné nebo možné:

Dívá .. z okna. Koho … na to zeptáš? Mluvíme … o jeho povaze. Podívám … na to později. Vím … to od dneška. Vypadá .. trochu unaveně. Divíme … tomu. Čekáme … tu na autobus. Já … na to ptát nebudu. Doufám …, že to najdu. Co… stalo? Karel … podobá tatínkovi. Setkáme … až doma. Zítra … budeme pokračovat. Sestře …to nelíbí. Laskavě … usmívá. Vzpomíná … na to stále. Žádná práce … holce nedaří. Bavíme … o novém filmu. Jak … mají? Sedneme .. na křeslo. Umyjete … ruce? Kdy … sejdeme? Turisté … prohlížejí … historické památky. Jak … dostanu na náměstí? Pamatujeme … to dobře.

8. Z uvedených sloves utvořte věty:

zeptat se, pomáhat si, usmívat se, dovolit si, věřit si, loučit se, líbit se, prohlédnout si.

9. Napište věty s tvarem složeného budoucího času:

Tady se staví nová škola. Děláme to dobře. Doufám, že se vrátíte včas. Čekám tady. Bojí se domů. Mluvíme potichu. Co si přejete? Čtu zajímavou pohádku. Teď píšu rychle. Jak dlouho trvá škola? Odkud to vědí? Na koho se ptáte? Co tady sázíš? Dítě zase pláče. Líbí se vám to? Jezdím tam jen někdy. Co děláš večer? Bojuje za svá práva. Co večer jedí? Venku prší. Zvou babičku na návštěvu.

10. Napište věty s tvarem prostého budoucího času:

Budeme to dělat jinak. Čteš ten román? Kam jedeš v létě? Co to píšeš? Běžíš první? Je už pozdě. Budeš si mýt ruce? Chodím včas. Vařím kávu. Za chvíli jsem tady.

11. Přeložte do češtiny:

Наш дідусь стрункий, у нього кругле обличчя, рівний ніс, сині очі. — Бабуся маленька, у неї овальне обличчя, чорні очі, сиве волосся. — Вона дуже мила і приємна. — Мій брат спокійний і добрий, але двоюрідна сестра легковажна і груба. — Мені подобаються оптимістичні люди. — Мій характер відрізняється від характеру бабусі. — У Карла неприємний характер. — Він гордий, схожий на сестру. — Наш професор розумний, дотепний, інтелігентний. — Я знаю, що він правий.

Тема і ситуації: ◂ Povolání.
Текст: ◂ Profese a zaměstnání.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників чоловічого роду м'якої групи (тип **muž, stroj**).
Минулий час дієслів: утворення і відмінювання.
Утворення дієприкметника минулого часу на -l.
Порядок слів у реченні з формами минулого часу.
Прийменники **mezi, pro**.
Сполучники **proto, protože**.

Profese a zaměstnání

Volba profese patří mezi nejdůležitější rozhodnutí v životě každého člověka. Na některé povolání je důležité se začít připravovat[1] brzy, u jiného můžeme počkat. Cirkusoví akrobaté se prakticky musí v cirkuse narodit a trénovat od dětství. Známé jsou rodiny mnoha cirkusových artistů. Sportovci, umělci, fotomodelky a letušky začínají svou profesi brzy. Naopak vědci, architekti nebo lékaři dosahují svého profesionálního vrcholu později. K úspěchu je v některých povoláních důležitý talent, jinde dlouhodobá příprava a vytrvalost, genialita nebo fyzické a intelektuální předpoklady. Myslím, že pro povolání spisovatele, učitele, herce, zpěváka je potřeba[2] talentu. Kosmonaut potřebuje hodně času a fyzické odolnosti na přípravu pro svou profesi. Můj tatínek se stal tím, čím chtěl být v dětství[3]. Je povoláním novinář. Možná, že po tatínkovi[4] mám zájem o společenský život, a také chci být stejně jako on novinářem, zejména sportovním. Na světě je hodně různých povolání — řidič, prodavač, stavitel, podnikatel, manažer a mnohá jiná. Velký význam mají dělnické profese — zedník, zámečník, truhlář, sklář. Pro každou profesi je důležitá jedna věc. Člověk musí vykonávat svou práci[5] profesionálně. Musí proto hodně pracovat. Tady platí jedno české přísloví: Komu se nelení, tomu se zelení nebo Bez práce nejsou koláče[6].

* * *

— Karle, slyšel jsem, že jsi měl minulý týden promoci. Blahopřeji ti[7].
— Děkuju.

— Teď asi hledáš zajímavé a perspektivní místo[8], viď?

— Už se chystám nastoupit do zaměstnání. Můj zaměstnavatel je jedna stavební firma.

— Vím, že jsi profesí[9] architekt. Přihlásil ses do konkurzu[10]?

— Ne. Do konkurzu se může přihlásit jen ten, kdo nabyl určité praxe v oboru[11].

— Budeš pracovat na směny[12]?

— Já ne, ale dělníci pracují na směny.

— Snad budeš mít dobrý příjem, ne?

— Zatím nevím, kolik si budu vydělávat[13].

* * *

Inzerce: Tvůrčí manažer se zaměřením na tvorbu nových obchodních, internetových a informačních projektů, specialista v oblasti[14] multimediální prezentace firem, výrobků a služeb s dlouholetou reklamní a marketingovou praxí hledá uplatnění v seriozní firmě na plný úvazek[15]. Nástup dohodou[16].

SLOVNÍČEK

akrobat, -a *m.* акробат
architekt, -a *m.* архітектор
artista, -y *m.* артист
brzy швидко, скоро, незабаром
cirkus, -u *m.* цирк
cirkusový цирковий
čas, -u *m.* час
dělnický робітничий
dětství, -í *s.* дитинство
dlouhodobý довготривалий
dlouholetý багаторічний
dosahovat, -huji, -hují досягати
důležitý важливий
firma, -y *ž.* фірма
fotomodelka, -y *ž.* фотомодель
fyzický фізичний
genialita, -y *ž.* геніальність
herec, -rce *m.* актор
hledat, -dám, -dají шукати
chystat se, -tám, -tají готуватися, збиратися
informační інформаційний
intelektuální інтелектуальний
internetový інтернетовий
inzerce, -e *ž.* оголошення
jinde в іншому місці, деінде
jiný інший
kosmonaut, -a *m.* космонавт
lékař, -e *m.* лікар
manažer, -a *m.* менеджер
marketingový маркетинговий
mezi між, поміж
multimediální мультимедійний
naopak навпаки
nastoupit, -pím, -pí увійти
nejdůležitější найважливіший
některý який-небудь, деякий
obchodní торговий, торгівельний
odolnost, -i *ž.* витривалість
patřit, -řím, -ří належати
perspektivní перспективний
platit, tím, -tí 1. платити **2.** бути дійсним
počkat, -kám, -kají почекати
podnikatel, -e *m.* підприємець
podřízený підлеглий

potřebovat, -buji, -bují потребувати, мати потребу
povolání, -í *s.* професія
později пізніше
prakticky практично, на практиці
praxe, -e *ž.* практика
prezentace, -e *ž.* презентація
prodavač, -e *m.* продавець
profese, -e *ž.* професія
profesionálně професіонально
profesionální професіональний
projekt, -u *m.* проект
proto тому
předpoklad, -u *m.* умова, припущення, здогад
příjem, -jmu *m.* приймання, прийом
příprava, -y *ž.* підготовка
přísloví, -í *s.* прислів'я
reklamní рекламний
rozhodnutí, -í *s.* рішення
různý різний
ředitel, -e *m.* директор
řidič, -e *m.* водій
seriozní серйозний
sklář, -e *m.* склороб, скляр
snad певно, мабуть
spisovatel, -e *m.* письменник
sportovec, -vce *m.* спортсмен
sportovní спортивний
stát se, stanu, stanou стати, зробитися
stavební будівельний
stavitel, -e *m.* будівельник
svět, -a *m.* світ
talent, -u *m.* талант
trénovat, -nuji, -nují тренуватися
truhlář, -e *m.* столяр
tvorba, -y *ž.* творчість
tvůrčí творчий
učitel, -e *m.* учитель
umělec, -lce *m.* митець
uplatnění, -í *s.* застосування, використання
úspěch, -u *ž.* успіх
věc, -i *ž.* річ
vědec, -dce *m.* вчений, науковець
vedoucí провідний
volba, -y *ž.* вибір
vrchol, -u *m.* вершина
výrobek, -bku *m.* виріб, продукт
vytrvalost, -i *ž.* витривалість
význam, -u *m.* значення
začínat, -nám, -nají починати, розпочинати
zajímavý цікавий
zámečník, -a *m.* слюсар
zaměření, -í *s.* орієнтація, спрямованість
zaměstnání, -í *s.* служба, робота
zaměstnavatel, -e *m.* роботодавець
zatím поки що, тим часом, поки
zedník, -a *m.* муляр
zejména зокрема
zemědělec, -lce *m.* хлібороб
zpěvák, -a *m.* співак

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Připravovat se *na něco, k čemu* připravovat se na cestu, k práci.	Готуватися *до чого* готуватися до подорожі, до роботи.
2. Je potřeba *čeho; s inf.; aby.*	потрібно, необхідно *що, з інф.*, зі сполуч. *щоб*
Пор.: Potřebuje si odpočinout; je třeba, aby si odpočinul.	Йому потрібен відпочинок, йому треба відпочити; треба, щоб він відпочив.

3. Čím jste? Пор.: Jaké je vaše povolání/Jaká je vaše profese? Je profesí právník. Pracuje *jako kdo*.	Хто ви? Хто ви за професією? Він за професією юрист. Працює *ким*.
4. Po tatínkovi mám zájem o společenský život.	Від тата у мене інтерес до суспільного життя.
5. Vykonávat *co* konat, vykonávat svou práci	Виконувати *що* виконувати свою роботу.
6. Komu se nelení, tomu se zelení. Bez práce nejsou koláče.	Хто дбає, той і має. Не терши, не м'явши — не їсти калача.
7. Blahopřát *komu k čemu*. Blahopřeji Ti k narozeninám.	Вітати *кого з чим*. Я вітаю тебе з днем народження.
8. Hledat místo, práci.	Шукати роботу.
9. Vyučit se *čím* (zámečníkem, sklářem).	Здобути професію (слюсара, скляра).
10. Přihlásit se do konkurzu.	Подати документи для участі у конкурсі на заміщення вакансії.
11. Nabýt určité praxe v oboru. Пор.: Praxe v oboru není podmínkou.	Мати досвід практичної діяльності за фахом. Досвід роботи за фахом не обов'язковий.
12. Pracovat na směny.	Працювати у зміни.
13. Vydělávat si. Пор.: uživit se.	Заробляти гроші. Прогодуватися.
14. Odborník v oblasti *(čeho)* prezentace firem.	Спеціаліст у галузі презентації фірм.
15. Na plný úvazek. Пор.: na půl úvazku.	На повну ставку. На півставки.
16. Nástup dohodou. Nástup (je) možný ihned.	Вихід на роботу за домовленістю. Вихід на роботу можливий відразу.

➢ ***Запам'ятайте*** назви деяких професій:

holič	перукар
instalatér	монтажник (водопровідник, електромонтер, газівник)
letec	льотчик
kuchař	кухар
letuška	бортпровідниця
pekař	пекар
policista	поліцейський
právník	юрист
řezník	м'ясник
sekretářka	секретарка
tlumočník	перекладач
učitel	учитель
úředník	службовець
zdravotní sestra	медсестра

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників чоловічого роду м'якої групи
(тип muž, stroj)

Pád	Životná jména		Neživotná jména	
	číslo jednotné	číslo množné	číslo jednotné	číslo množné
N.	muž Ø	**muži, mužové, učitelé**	stroj Ø	stroj**e**
G.	muž**e**	muž**ů**	stroj**e**	stroj**ů**
D.	muž**i**, **-ovi**	muž**ům**	stroj**i**	stroj**ům**
A.	muž**e**	muž**e**	stroj Ø	stroj**e**
V.	**muži!** otč**e**!	**muži! mužové! učitelé!**	stroj**i**	stroj**e**
L.	(o) muž**i**, **-ovi**	(o) muž**ích**	(o) stroj**i**	stroj**ích**
I.	**mužem**	muž**i**	stroj**em**	stroj**i**

За зразком іменників типу **muž, stroj** відмінюються всі іменники чоловічого роду м'якої групи, які в називному відмінку однини закінчуються на м'який приголосний або на **z, s, l, x.**

Як і іменники чоловічого роду твердої групи, іменники чоловічого роду м'якої групи розрізняють парадигму:

а) істот: muž, otec, sportovec, zajíc, kůň, vítěz, nosič, rodič, kuchař, malíř, učitel, přítel, Miloš, Felix, Francouz та ін.;

б) неістот: stroj, pokoj, nůž, klíč, koš, hrnec, peníz, dešť, cíl, pytel.

Особливості форм однини

1. У родовому відмінку ці іменники мають закінчення **-e:** muže, stroje.

2. У родовому відмінку в односкладних словах скорочується кореневе **-ů:** kůň — koně, nůž — nože, hnůj — hnoje.

3. У родовому відмінку в словах на **-ec, -eň, -el** випадає **-e-:** otec — otce, chlapec — chlapce, cizinec — cizince, stařec — starce, učeň — učně, švec — ševce, žnec — žence; hrnec — hrnce, kopec — kopce, oheň — ohně, kašel — kašle.

4. У давальному і місцевому відмінках іменники, що означають назви істот, як правило, мають закінчення **-i:** k lékaři, příteli, holiči, na koni. Паралельні закінчення **-i** або **-ovi** мають особові імена, деякі загальні назви, закінчення **-ovi** мають прізвища: dej to Tomáši/ Tomášovi, otci/ otcovi, mluvím o Jaroši Brabcovi.

Іменники, що означають назви неістот, мають лише закінчення **-i:** o noži, po dešti, v ohni.

5. У знахідному відмінку форма іменників, що означають назви істот, збігається з формою родового відмінка, у іменників-неістот — з формою називного відмінка: vidím mu**že**, znám ten stroj.

6. У кличному відмінку регулярним є закінчення **-i:** muži! choti! příteli! Слова на **-ec** мають закінчення **-e,** перед яким відбувається чергування **c // č**: otec — otče! chlapec — chlapče! cizinec — cizinče! strýc — strýče *і* strýci!

Особливості форм множини

1. У називному відмінку іменники мають три закінчення: **-i, -ové, -é.** Найбільш поширеним є закінчення **-i:** clapec — chlapci, sportovec — sportovci, cizinec — cizinci, lyžař — lyžaři.

Закінчення **-ové** мають:

а) прізвища та імена: Matěj — Matějové, Bartoš — Bartošové;

б) деякі слова на позначення родових стосунків: otec — otcové, strýc — strýcové, zeť — zeťové, а також: vítěz — vítězové, král — králové.

Закінчення **-é** мають іменники на **-tel:** učitel — učitelé, obyvatel — obyvatelé, přítel — přátelé.

Деякі іменники можуть мати обидва закінчення **-i, -ové:** muž — muži // mužové, choť — choti // choťové, vězeň — vězni // vězňové, císař — císařové // císaři.

Іменник *rodič* у називному відмінку множини має закінчення **-e** (за зразком іменників-неістот) *rodiče,* але узгоджується у реченні як іменник, що називає істот, пор.: Moj**i** rodiče koupil**i** nový byt.

2. У родовому відмінку деякі слова мають нульове закінчення або закінчення **-ů**: obyvatel — obyvatel // obyvatelů, але: přítel — přátel.

У слова *přítel* у формах множини відбувається чергування *í // á*.

➢ ***Запам'ятайте*** відмінювання слова *přítel:*

Pád	přítel	
	číslo jednotné	číslo množné
N.	přítel Ø	přátel**é**
G.	přítel**e**	přátel Ø
D.	přítel**i**	přátel**ům**
A.	přítel**e**	přátel**e**
V.	přítel**i!**	přátel**é**!
L.	(o) přítel**i**	přátel**ích**
I.	přítel**em**	přátel**i**

3. У знахідному відмінку іменники, що означають істот і неістот, мають однакове закінчення **-e.** Отже, форма знахідного відмінка не збігається з формою родового відмінка, як в українській мові. Пор.:

Znám svoje přátel**e.** — Я знаю своїх друзів.

Vidím nové míč**e.** — Я бачу нові м'ячі.

4. Іменник *peníz* "монета" вживається переважно у формах множини *peníze* "гроші". У множині у непрямих відмінках відбувається чергування *í // ě.*

➢ ***Запам'ятайте*** відмінювання слова *peníze* у множині:

N. peníze
G. peněz
D. penězům

A. peníze
V. peníze!
L. (o) penězích
I. penězi
Být bez beněz "бути без грошей", být při penězích "бути з грошима".

Минулий час дієслів: утворення і відмінювання

Форми минулого часу в чеській мові, як і в українській, передають дії, що відбувалися в певний час до моменту мовлення і є завершеними (Učitelé pochválili své žáky), або вказують на те, що результат виконаної дії наявний і в момент мовлення (Rodiče stále mysleli na své děti).

Минулий час дієслів у чеській мові складений з особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі і дієприкметника минулого часу на **-l** значеннєвого дієслова.

Утворення дієприкметників минулого часу на -l
(-l-ové příčestí)

Дієприкметники минулого часу на **-l** (L-participium) утворюються від основи минулого часу (яка часто, але не завжди збігається з основою інфінітива) шляхом приєднання суффікса **-l.** Дієприкметники на **-l** узгоджуються з підметом у роді та числі:

rod	číslo jednotné	číslo množné
muž.r.	prosil	prosil**i** *(živ.)*, prosil**y** *(neživ.)*
žen.r.	prosil**a**	prosil**y**
stř.r.	prosil**o**	prosil**a**

Форма середнього роду множини **-la** є книжною, в розмовній мові часто вживається закінчення **-ly.**

1. Від дієслів типу **nést, vést, vézt** дієприкметники на **-l** утворюються не від основи інфінітива, а від основи теперішнього часу, причому довгий кореневий голосний інфінітива скорочується:
nést — nesu — nesl, krást — kradu — kradl;
vést — vedu — vedl, vézt — vezu — vezl;
kvést — kvetu — kvetl, péci — peču — pekl, růst — rostu — rostl;

téci — teču — tekl, plést — pletu — pletl, lézt — lezu — lezl;
mést — metu — metl, lhát — lžu — lhal;
šít — šiji — šil, žít — žiji — žil.

2. У дієслів на **-nout** утворення дієприкметників на **-l** має такі особливості:

а) якщо у дієслові суфікс **-nou** стоїть після приголосного (тип **tisknout**), то у дієприкметниковій формі на **-l** він зникає:

tis**k**-*nou*-t — tisk**l**
le**h**-*nou*-t si— leh**l** si
se**d**-*nou*-t si — sed**l** si
pad-*nou*-t — pad**l**
zved-*nou*-t — zved**l**
prohléd-*nou*-t si — prohléd**l** si

б) якщо у дієслові суфікс **-nou** стоїть після голосного (тип **minout**), то у дієприкметниковій формі на **-l** з'являється суфікс **-nu** замість **-nou**:

m**i**-*nou*t — min*u*l
zapom**e**-*nou*t — zapomněl *i* zapome*nu*l
v**i**-*nou*t — vi-*nu*l
pl**y**-*nou*t — ply-*nu*l

➢ ***Запам'ятайте*** дієприкметники на **-l** від деяких дієслів:

chtít — chtěl, … ,
číst — četl, …
jet — jel, ...
jíst — jedl,…
jít — šel, ...
mít — měl, …
moci — mohl, …
obout — obul, …
plout — plul, …
přijmout — přijal, …
říct — řekl, …
sníst — snědl, …
stát se — stalo se
vzít — vzal, …
začít — začal, …
zout se — zul se, …

3. У деяких дієслів довгий голосний основи інфінітива у формах дієприкметника на **-l** не скорочується: bát se — bál se, přát — přál, stát — stál, smát se — smál se, hrát (si) — hrál (si).

4. Дієслово **šel** перекладається на українську мову видовою парою *ішов, пішов*, **jel** — *їхав, поїхав.*

Відмінювання дієслів у минулому часі

Дієслова у минулому часі відмінюються за допомогою особових форм допоміжного дієслова **být** у теперішньому часі та дієприкметника минулого часу на **-l** значеннєвого дієслова:

osoba	číslo jednotné	číslo množné
1.	nesl, -a jsem	nesli, -y jsme
2.	nesl, -a jsi	nesli, -y jste
3.	nesl, -a, -o	nesli, -y, -a

1. У третій особі однини і множини допоміжні форми дієслова **být (je, jsou)** не вживаються:

Bratr četl zajímavou knihu. — Брат читав цікаву книжку.
Přátelé nám přinesli knihy. — Друзі нам принесли книги.

2. Особові займенники в формах минулого часу вживаються в розмовній мові або якщо на займенник падає логічний наголос:

Já jsem nesl knihy.
Já jsem nesl knihy, ne ty.

3. У зворотних дієслів у другій особі однини компоненти **se** і **si** зливаються з формою **jsi:**

jsi + se = ses
jsi + si = sis

učit se: Čemu ses učil? — Що ти вивчав?
přihlásí se: Přihlásil ses do konkurzu? — Ти подав документи на конкурс?
vydělávat si: Kolik sis vydělal? — Скільки грошей ти заробив?
koupit si: Co sis koupil? — Що ти собі купив?

Коротка форма **-s** може приєднуватися до особових займенників, сполучника **že,** питальних прислівників **kde, kdy, kam:**

Tys to napsal? — Це ти написав?
Slyšel jsem, žes odjel do Brna. — Я чув, що ти поїхав у Брно.
Kdes byl? — Де ти був?
Kams to dal? — Куди ти це поклав?

4. При ввічливому звертанні до однієї особи (на Ви) вживається допоміжне дієслово **jste** (друга особа множини), але дієприкметник минулого часу на **-l** вживається в однині:

Co jste mi říkala? Що Ви мені говорили? (ввічливе звертання до однієї жінки). Kam jste dnes chodil? Куди Ви сьогодні ходили? (ввічливе звертання до одного чоловіка).

➢ ***Запам'ятайте:*** Іменник середнього роду *dítě* у множині *děti*. У минулому часі він узгоджується з присудком у формі жіночого роду: Děti přišly ze školy. Děti si hrály na zahradě.

Порядок слів у реченні з формами минулого часу

У реченні форми минулого часу дієслова **být** (jsem, jsi, jsme, jste) є так званими енклітиками — словами, що не мають власного наголосу. Вони стоять на другому місці після першого наголошеного слова або словосполучення. У реченнях зі зворотними дієсловами частки **se** і **si** стоять після форм jsem, jsi, jsme, jste:

Jakou známku jsi chtěl dostat?
Vrátil jsem se domů pozdě.
Včera večer jsem se vrátil domů pozdě.
Domácí úkoly jsme si psali vždy sami.

Прийменники mezi, pro

В чеській мові прийменник **mezi** у просторовому значенні вживається з орудним відмінком (відповідає на питання kde?), в українській мові йому відповідають прийменники *між, серед*:

Mezi domy jsme uviděli zahradu.	Між будинками ми побачили сад.
Syn seděl mezi přáteli.	Син сидів серед друзів.

На відміну від української мови, прийменник **mezi** також може вживатися зі знахідним відмінком:

а) у просторовому значенні відповідати на питання kam?:

Bratr si sedl mezi otce a matku.	Брат сів між батьком і матір'ю.

б) у значенні суб'єктно-об'єктних співвідношень, в українській мові йому відповідають прийменники з родовим відмінком *до кого, чого.*

Počítám Tomáše mezi své přátele.	Я вважаю Томаша своїм другом.
Volba profese patří mezi nejdůležitější rozhodnutí v životě každého člověka.	Вибір спеціальності належить до найважливіших рішень у житті кожної людини.

Прийменник **pro** в чеській мові вживається зі знахідним відмінком і виражає кілька значень:

1) дію на користь *кого чого;* в українській мові відповідає прийменник *для:*

Mám pro otce dobrou zprávu. У мене є для батька хороша звістка.
Udělal jsem to pro rodinu. Я зробив це для сім'ї.

2) причину, мотивацію дії; в українській мові йому відповідає прийменник *через, за:*

Nevidí pro stromy les. За деревами лісу не бачити.
Pro nemoc nepřišel do školy. Через хворобу він не прийшов у школу.

3) мету дії; в українській мові йому відповідає прийменник *за:*

Chodil do knihovny pro knihy. Він ходив у бібліотеку за книгами.
Poslali syna pro lékaře. Сина послали за лікарем.

Сполучники proto, protože

Сполучник **proto** *тому* виражає наслідок дії у складносурядному реченні:

Chci být v budoucnosti tlumočníkem, proto studuji cizí jazyky. Я хочу бути в майбутньому перекладачем, тому я вивчаю іноземні мови.

Сполучник **protože** *тому що, через те що, оскільки, бо* виражає причину дії у складнопідрядному реченні:

Jarda se chtěl vyučit automechanikem, protože měl rád auta. Ярда хотів вивчитися на автомеханіка, тому що любив машини.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Čím jste?
2. Čím chcete v budoucnosti být?
3. Kolik dnů v týdnu pracují lidé v/na Ukrajině?
4. Jaké je v současné době populární zaměstnání u žen? U mužů?
5. Existují nebo neexistují "mužská" a "ženská" povolání?
6. Kdy se rozhodujeme o budoucím povolání?
7. Kdy se mladý člověk stává samostatným?

8. Kdo potřebuje nejvíc času na přípravu pro svou profesi: učitel, dělník, sportovec, podnikatel?
9. Může být absolvent ředitelem nebo vedoucím?
10. Jak dlouho musí člověk hledat místo?
11. Co je podmínkou úspěšné kariéry?
12. Mohou nám rodiče opravdu poradit při volbě povolání?
13. Stali se vaši rodiče tím, čím chtěli být v dětství?
14. Která povolání se obsazují konkurzem?

2. Vypište z textu podstatná jména mužského rodu a rozdělte je na životná a neživotná. Skloňujte některá z nich:

Byl jeden chlapeček Václav a ten se strašně chtěl stát letcem. Jak se dělá takové chtění? To nikdo neví. Chtění se dělá samo od sebe. Chtěl letět mezi bílými beránky v modrém nebi a dívat se dolů a vidět tam mraky nastlané pod sebou jako peřiny. A vidět dole zemi jako mapu. Vidět cestičky, kam vedou, a vidět lesy seshora a kopce jako bochánky a všechno seshora. "Nebudeš letcem, to je nerozum, budeš instalatérem," řekl mu tatínek. "Spravíš nám vodovod".

(Podle D.Mrázkové).

3. Uveďte podstatná a přídavná jména v akuzativu jednotného a množného čísla a utvořte slovní spojení s použitím uvedených sloves:

Vzor: mít dobrý slovník — mít dobré slovníky
mít: malý obraz, malý hoch
znát: český časopis, český učitel
vidět: vysoký dům, vysoký pán
čekat na: významný rozhovor, významný spisovatel.

4. Od sloves utvořte tvary příčestí na -l:

uvidět, vítat, snídat, kvést, vzít, vydělávat si, pracovat, přihlásit se, nastoupit, prominout, sednout si, moci, číst, říci, brát, chtít, mít, začít, spát, potřebovat, studovat, hledat, vyučit se, obout, sníst.

5. Doplňte i, í / y, ý:

Před dávnými čas..., v hlubokých les...ch, které střídaly zrádné močál..., žil starý poustevník. Dlouhé bílé vlas... a vous... zakrývaly celý jeho obličej. Navštěvovali ho kněž... i obyčejní lidé. Sbíral bylin... a poradil si s každou ránou a nemocí. Uměl vyrábět sirup... proti kašl..., napravoval zlomenin.... Staral se i o poraněná zvířata. Uzdravoval kos..., datl... i divoké

holub.... Znal všechny bylin..., houb..., strom... i lesní plod.... U svého příbytku měl úl..., kolem kterých poletovaly včel.... Jeho velká moudrost, o kterou se dělil s ostatními lidm..., byla nad všechny poklad... a drahokam....

6. Utvořte minulý čas:

Znáš to dobře? Dám si pozor. Čeho se napiješ? Stojí před domem. Bojí se tam zůstat. Proč se smějete? Hned se umyjeme. Zdá se mu to divné. Přinesu ti to. Jabloň ještě nekvete. Přišiješ mi knoflík? Nic se mu nestane. Kdo tady zůstane? Snad to nespadne. Voda už mrzne.

7. Napište v množném čísle:

a) ubohý srařec, dětský pláč, kanadský sportovec, tichý hoch, drahý přítel, český občan, chrabrý letec, německý spisovatel.

б) Kluk rozbil nové okno. Byl tam také český diplomat. Stojí tam vysoký pán. Tvůj chlapec splnil velký úkol. Můj bratr to umí moc dobře. Vracel se z koleje. Nechám to mému bratranci. Přijeli jsme s polským přítelem. Německý student se setkal s českým profesorem. Chodil po vysokém kopci. Čeka tu na svého souseda. Mluvil s chrabrým vojákem. Našli to pod starým kobercem. Obraz je na chodbě. Hoch si hrál s míčem.

8. Doplňte i, í / y, ý:

Stromy se rychle zazelenal... Na loukách rozkvétal... první květy. Stěhovací (pták — *pl.*) se vracel... z teplých krajin. Na komíně se uhnízdil... čap... Motýl... poletoval... z květu na květ. Potoky vesele bublal... V aleji rozkvetl... líp.... Kolem nich bzučel... včel... Staré ženy trhal... a sušil... lipové květ... Maliny dozrával ... v koutě zahrady. Děvčata sbíral... dozrálé plody. Děti si vesele hrál... na zahradě. Zahrada hýřil... všemi barvami.

9. Podstatná jména v závorkách uveďte ve správném tvaru, slovesa — v minulém čase:

Často (vidět se — my) se svými (rodič). Rodiče mu (dát) dobré vzdělání. Na horách (setkat se — vy) se známými (lidé). Zahraniční (host — *pl.*) (obdivovat) naše gotické chrámy. Oba (brat) (být) vynikajícími (malíř). V (hosté) z Ukrajiny nalezli opravdové (přítel). Po obloze (plout) bílé beránky. Ve velkém (pokoj) (stát) moderní nábytek. Jsem na návštěvě u svého (přítel). Chlapec měl rád starého (učitel). Na výstavě jsou obrazy známých (malíři). Bez (přátelé) tam nepůjdu. Nesu to (přítel Tomáš).

10. Převeďte věty do minulého času:

Padá sníh. Vrátím se až večer. Mraky jsou nízko. Jak to poznáte? Zapisuješ to? V úkolech máme chyby. Co tam najdou? Sedím tady dost dlouho. Učíš se hodně? Vezmu si ten časopis. Večer jdou do města. Stoly stojí vedle oken. V sobotu jedou k babičce. Do lesa sami nechodíme. Nemohou to přečíst. Nejsou doma. Zeptám se znova. Už spí dost dlouho. Pojedeš tam autobusem, nebo půjdeš pěšky? Rostou tady houby? Pořád pláče. Chtějí to vědět. Zase to zapomenu. Čas mine brzy. Podíváš se tam? Oni to jedí. Něco si vezmu domů. Co si myslíš?

11. Doplňte správně předložky mezi, pro; spojky proto, protože:

Vrátím se večer … knihu. Jdu do obchodu … potraviny. Seděl … námi. … nemoc nešel do zaměstnání. Velryby patří … savce. Pořád pláče, … nechce do mateřské školky. Už spí dost dlouho, …ho máme probudit. Nemohou to přečíst, … poprosím o pomoc. Večer jdou do města, … po práci si chtějí odpočinout. V úkolech máme chyby, … musíme zopakovat gramatiku.

12. Odpovídejte na otázky podle vzoru, v odpovědích použijte uvedená slova:

Vzor: Kdy ses vrátil? — Vrátil jsem se večer.
Na koho ses ptal? Co sis vzal? Na cos zapomněl? Cos měl rád? Co sis prohlédl? Jak ses učil? Čemu ses naučil? Kde ses zastavil? Kam ses dívala? Co ses dozvěděla? Odkud ses vrátil?
Slova: Tomáš, koš, klíč, přítel, orloj, pilně, čeština, hotel, zajímavá věc.

13. Přeložte do češtiny:

а) На околиці міста є заводи й фабрики. Там працюють робітники у кілька змін. Вони добре заробляють, тому що це продуктивне (produktivní) виробництво. Гелена працює медичною сестрою. Марія працює продавщицею в магазині. Іван службовець, працює в банку. Павло ще не працює, він шукає роботу. Кажуть, що автомеханіки добре заробляють. Пан Марек є керівником фірми. Його підлеглі — хороші службовці. Популярною професією у чоловіків є професія юриста. В дитинстві я також хотів здобути цей фах. Майбутню професію ми обираємо в школі. Для успіху необхідний талант, наполеглива праця і тривала підготовка.

б) Він часто читав чеські журнали. — Ви знали це добре? — Що ти собі купив? — Томаше, ти їздив туди автобусом чи ходив пішки? — Він сів і одразу написав відповідь. — Ти говорив дуже довго. — Що

ви хотіли знати? — Хто залишився дома? — Вони не говорили правди, обманювали. — Куди ти показував? — Ніхто там не залишився, всі втекли. — Дерева красиво цвіли.

14. Napište krátký esej na téma "Určitě (ne)budu mít povolání jako moji rodiče".

Humor

"Umíte anglicky a německy?" ptá se tajemník slečny, která se uchází o místo sekretářky.

— Samozřejmě! Naprosto plynně!

— A co esperanto?

— Tam jsem dokonce několik let žila!

Z aforismů

Práce je to, co nikdo nechce dělat.

(T. G. Masaryk)

LEKCE 8

Тема і ситуації: ◂ Každodenní život.
Текст: ◂ Pracovní den.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників жіночого роду м'якої групи (тип **růže**).
Відмінювання прикметників м'якої групи (тип **jarní**).
Питальні займенники.
Прийменники часу **po, o, během, za, před, přes.**
Сполучники **když, až.**

Pracovní den

Jsem student a bydlím na koleji. Každý den se probouzím brzy ráno, ale vstávám až v sedm hodin. Nejdříve ustelu postel, pak trochu cvičím, potom se sprchuji a umývám se, čistím si zuby, holím se, češu se, oblékám se a dělám si snídani. Po snídani odcházím do školy. Přednášky začínají v devět hodin. Za hodinu a půl máme první přestávku. O přestávce svačím. Jím jablko, banán, nebo piju kávu. Přestávka trvá dvacet minut. Na seminářích procvičujeme novou gramatiku, píšeme věty na tabuli a do sešitu, odpovídáme na otázky, připravujeme si rozhovory. Hodiny končí ve dvě. Utíkám na oběd[1]. Obědvám v menze během celého týdne. Jídlo mi chutná[2], skoro vždy mám hlad[3]. Pak jdu do celouniverzitní počítačové studovny, která je otevřena[4] přes celý týden. Když není hezké počasí, jdu domů. Cestou nakupuju, protože si vařím večeři sám. Večeřím asi v šest hodin. Občas pozvu na večeři přítelkyni. Večer se učím. Někdy jdu na návštěvu, do kina nebo do studentského klubu na party. Občas organizujeme velkolepé plesy s hudbou a zábavou až do ranních hodin. Obyčejně chodím spát v jedenáct hodin večer. Po pracovním týdnu jsme unaveni a všichni se těšíme[5] na víkend. V neděli nemusím brzy vstávat, proto spím dlouho. O víkendu odpočíváme, díváme se na televizi[6], scházíme se s přáteli, jezdíme na výlety, máme různé společenské a sportovní akce. Ve velké oblibě jsou u nás soutěže. Před týdnem jsme soutěžili o první místo[7] v tenisovém turnaji.

* * *

— V kolik hodin vstáváš každé ráno?
— Obyčejně vstávám v šest hodin.
— To je moc brzy, já vstávám až v sedm.
— Ale když mám volno, vstávám až v poledne.
— V kolik hodin chodíš spát?
— V deset hodin, ale dnes půjdu spát až ve dvanáct.
— Proč tak pozdě?
— Protože se připravuji ke zkouškám.

* * *

— Co děláš dnes večer?
— Uvařím si večeři a pak půjdu do kina na jeden anglický film. Už mám lístek.
— Tak hezkou zábavu.
— Díky.

SLOVNÍČEK

akce, -e *ž.* захід
brzy швидко, незабаром
celouniverzitní загальноуніверситетський
cvičit, -čím, -čí займатися гімнастикою
česat se, češu se, češou se причісуватися
čistit, -tím, -tí чистити; **č. si zuby** чистити зуби
hadr, -u *m.* ганчірка
hodina, -y *ž.* **1.** година **2.** заняття
holit se, -lím, -lí голитися
chutnat, -nám, -nají смакувати
jídlo, -a *s.* їжа, страва
lavice, -e *ž.* парта
mejdan, -u *m. slang.* вечірка
minuta, -y *ž.* хвилина
nakupovat, -puji, -pují купувати
návštěva, -y *ž.* **1.** відвідини **2.** гість
neděle, -e *ž* неділя
občas інколи, час від часу
oblékat se, -kám, -kaji одягатися
obliba, -y *ž.* любов *до чого*
obyčejně *i* **obvykle** звичайно
odcházet, -zím, -zejí іти *звідки*
odpočívat si, -vám, vají відпочивати
odpovídat, -dám, -dají відповідати
organizovat, -zuji, -zují організовувати, організувати
pak потім, далі
party *невідм. ž.* вечірка
ples, -u *m.* бал
počasí, -í *s.* погода
počítačový комп'ютерний
poledne, -e *s.* обід
postel, -e *m.* ліжко

probouzet se, -zím, -zejí прокидатися
ranní ранковий
rozhovor, -u *m.* розмова
rozvrh, -u *m.* розклад, **denní r.** розпорядок дня
scházet se, -zím, -zejí зустрічатися
snídaně, -ě *s.* сніданок
sobota, -y *ž.* субота
soutěž, -e *ž.* змагання, конкурс
soutěžit, -žím, -ží змагатися
spát, spím, spí спати
společenský суспільний
sprchovat se, -chuji, -chují митися під душем
svačina, -y *ž.* другий сніданок
svačit, -čím, -čí снідати вдруге
trochu трохи, трішки
trvat, -vám, -vají тривати
učebna, -y *ž.* учбове приміщення
umývat se, -vám, -vají вмиватися
unavený стомлений
ustýlat, -lám, -lají застилати
vařit (si), -řím, -ří варити
večer, -a *m.* вечір
večeře, -e *ž.* вечеря
velkolepý прекрасний, розкішний
věta, -y *ž.* речення
víkend, -u *m.* вихідний день
vstávat, -vám, -vají вставати
výlet, -u *m.* екскурсія
vyučování, -í *s.* навчання, заняття
zábava, -y *ž.* розвага
začínat, -nám, -nají розпочинати, починати

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Utíkat *kam* (na oběd). — Бігти *куди (на обід).*

2. Chutnat *(o jídlu).* — Смакувати, бути смачним, подобатися.
Jídlo mi chutná. — Їжа мені смакує.

3. Mít hlad. — Бути голодним.
Skoro vždy mám hlad. — Я майже завжди голодний.

4. Studovna je otevřena. — Кімната для навчання відчинена.

5. Těšit se *na koho, co.* — З нетерпінням чекати *кого, що.*

6. Dívat se *na co, koho.* — Дивитися *на кого, що.*
Dívat se na televizi. — Дивитися телевізор.

7. Soutěžit o *co.* — Змагатися *за що.*
Soutěžit o první místo. — Змагатися за перше місце.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників жіночого роду м'якої групи
(тип růže)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	růže	růže
G.	růže	**růží**, ulic Ø
D.	růži	**růžím**
A.	růži	růže
V.	růže! Marie!	růže!
L.	(o) růži	**růžích**
I.	růží	**růžemi**

За зразком іменників типу **růže** відмінюються всі іменники жіночого роду, які в називному відмінку однини перед закінченням **-е (-ě)** мають м'який або подвійний приголосний: růže, práce, snídaně, večeře, lžíce, nemocnice, vesnice, Vánoce, televize, chvíle, košile, tabule, žákyně, země та ін.

Особливості відмінювання

1. У родовому відмінку множини у деяких двоскладних іменників скорочуються кореневі голосні **-á, -í:** práce — prací, chvíle — chvil, míle — mil, plíce — plic.

2. У родовому відмінку множини, як правило, є закінчення **-í:** růší, zemí, restaurací.

Нульове закінчення мають іменники на **-ice, -се** і деякі на **-le:** ulice — ulic, dělnice — dělnic, slepice — slepic, sklenice — sklenic, lžíce — lžic, plíce — plic; chvíle — chvil, košile — košil, neděle — neděl (i nedělí).

Обидва варіанти закінчення (**-í** і нульове -Ø) мають іменники на **-yně** та запозичені на **-ice:** přítelkyně — přítelkyň/ -ní, hospodyně — hospodyň/ -ní, kuchyně — kuchyň/ -ní; expozice — expozic/ -cí, definice — definic/ -cí.

Інші запозичені іменники на **-се** мають закінчення лише **-í**: protekce — protekcí, existence — existencí.

3. ***Запам'ятайте*** відмінювання іменника **dveře**, що має лише форми множини:

N.A.V. dveře/ dvéře; G. dveří; D. dveřím; L. (o) dveřích; I. dveřmi.

Stojím přede dveřmi. — Я стою перед дверима.

Відмінювання прикметників м'якої групи
(тип jarní)

Číslo jednotné			
Pád	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	jarní	jarní	jarní
G.	jarn**ího**	jarní	jarn**ího**
D.	jarn**ímu**	jarní	jarn**ímu**
A.	jarn**ího,** jarní	jarní	jarní
V.	jarní	jarní	jarní
L.	(o) jarn**ím**	jarní	(o) jarn**ím**
I.	jarn**ím**	jarní	jarn**ím**
Číslo množné			
N.	jarní	jarní	jarní
G.	jarn**ích**	jarn**ích**	jarn**ích**
D.	jarn**ím**	jarn**ím**	jarn**ím**
A.	jarní	jarní	jarní
V.	jarní	jarní	jarní
L.	(o) jarn**ích**	(o) jarn**ích**	(o) jarn**ích**
I.	jarn**ími**	jarn**ími**	jarn**ími**

За зразком прикметників м'якої групи (тип **jarní**) відмінюються всі прикметники, що у називному відмінку однини закінчуються на **-í**: zimní, letní, moderní, cizí, pěší, svěží, psací, порядкові числівники první, třetí, tisící, субстантивовані прикметники і дієприкметники: kupující, pracující, studující, vedoucí, а також присвійні прикметники dívčí, vlčí, holubí, kozí, orlí.

До м'якої групи прикметників належать майже всі прикметники іноземного походження: módní, ideální, kolektivní, sociální та ін.

➢ ***Запам'ятайте:*** за зразком прикметників м'якої групи (тип **jarní**) відмінюється іменник жіночого роду **paní**: Dozvěděl jsem se to od cizích paní. — *Я дізнався про це від чужих пані (жінок).*

Питальні займенники

Питальні займенники — це ті займенники, за допомогою яких ми запитуємо про особу, річ, їх властивості з метою поглибити свої знання

про них. До питальних займенників належать займенники **kdo** *хто*, **co** *що*, **jaký** *який*, **který** *котрий, який*, **čí** *чий*.

Між питальними займенниками **jaký** та **který** існує різниця щодо вживання. Займенником jaký запитуємо про властивості, якості когось або чогось, напр.: Jaký je to člověk? (*dobrý, veselý ...*) — Яка це людина? *(добра, весела...)*. Займенником který запитуємо про одну з сукупності осіб або предметів, напр.: Který je dnes den? — Який сьогодні день?

Прийменники часу během, po, o, za, před, přes

Прийменники **během, po, o, za, před, přes** передають значення часу.

Прийменник **během** вживається з родовим відмінком, на українську мову перекладається *протягом (упродовж) чого*, напр.: během roku *протягом (упродовж) року*, během týdne *протягом тижня*, během prázdnin *упродовж канікул*.

Прийменник **po** має значення наступності у часі, вживається з місцевим відмінком, відповідає на питання kdy? (коли?), на українську мову перекладається *після чого, по,* напр.: po obědě *після обіду / по обіді,* po hodinách *після уроків*, po zkoušce *після іспиту*, po dovolené *після відпустки.*

Прийменник **o** означає час, період здійснення події, відповідає на питання kdy? (коли?), вживається з місцевим відмінком, на українську мову перекладається *під час чого/ на*: o prázdninách *під час канікул/ на канікулах*, o dovolené *під час відпустки*, o přestávce *на перерві*, o půlnoci *опівночі,* o Vánocích *на Різдво.*

Прийменник **za** у значенні часу вживається зі знахідним відмінком, на українську мову перекладається прийменниками *за, через:* za chvíli *через хвилину,* za rok *через рік,* dvakrát za den *двічі за/ на день.*

Прийменник **před** у значенні часу вживається з орудним відмінком, на українську мову перекладається прийменниками *перед, тому назад:* před chvílí *хвилину тому, щойно,* před týdnem *тиждень тому,* před rokem *рік тому.*

Прийменник **přes** виражає час, упродовж якого відбувається дія, на українську мову перекладається прийменниками *протягом, під час:* přes celý týden *протягом усього тижня,* přes prázdniny *протягом канікул/ під час канікул,* přes poledne *під час обіду/ в обідній час.*

Сполучники když, až

1. Сполучник **když** *коли, в той час коли* вживається у підрядних обставинних реченнях (підрядних часу). Він означає, що дія головного і

підрядного речень відбувається одночасно або одна дія відбувається раніше, ніж інша, напр.:

Když není hezké počasí, jdu domů.	Коли погода погана, я іду додому.
Když ráno vstávám, cvičím.	Коли я вранці прокидаюся, я роблю зарядку.

2. Сполучник **až** *коли* виражає часові відношення. Він вживається з дієсловами майбутнього часу, напр.:

Až si ustelu postel, budu cvičit.	Коли я застелю постіль, робитиму зарядку.
Až půjdu domů, cestou si nakoupím.	Коли я піду додому, по дорозі зроблю покупки.

Сполучник **až** слід відрізняти від підсилювальної частки **až** *аж*, напр.:

Vstávám až v sedm hodin ráno.	Я встаю аж о сьомій годині ранку.
Máme zábavu až do ranních hodin.	Ми розважаємося аж до ранку.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Co děláte obyčejně ráno před odchodem na univerzitu?
2. Kdo u vás doma vstává první?
3. Kdo připravuje snídani?
4. Co obvykle snídáte?
5. V kolik hodin chodíte do školy?
6. Jakou si děláte svačinu?
7. Kde obvykle jíte?
8. Co děláte odpoledne?
9. Kde večeříte?
10. V kolik hodin chodíte obvykle spát?
11. Máte svůj denní rozvrh?

2. Informaci uvedenou v textu potvrďte nebo vyvraťte podle vzoru:

Vzor: Ten hoch není student a bydlí doma. — To není pravda, ten hoch je student a bydlí na koleji *nebo* To je pravda, …

Každý den se probouzí pozdě, vstává v deset hodin.

Stele postel, trochu cvičí, umývá se a dělá snídani.

Po snídani jde do práce.
Vyučování začíná v osm hodin.
Za hodinu má první přestávku.
O přestávce jí banán a pije čaj.
Přestávka trvá deset minut.
Při vyučování studenti píší na tabuli, připravují si rozhovory.
Obědvá doma každý den.
Během týdne chodí do počítačové studovny, která je otevřena dvě hodiny v týdnu.
Cestou domů nenakupuje, dělá to přítelkyně.
Stále chodí na návštěvu, do kina nebo do studentského klubu.
Chodí spát o půlnoci.

3. Zeptejte se přítele:

a) коли він прокидається
b) що робить вранці
c) що робить в першій половині дня
d) де обідає
e) чим займається у другій половині дня
f) чи ходить за покупками
g) як проводить вечір
h) коли лягає спати.

4. Na otázky odpovídejte podle vzoru:

Vzor: Proč se probouzíš pozdě? — Probouzím se pozdě, protože nejdu brzo do školy.
Proč se probouzíš pozdě, vstáváš brzy, neobědváš doma, pospícháš, nedíváš se na televizi, jsi unavený, ještě nespíš, nic nevečeříš?

5. Sestavte věty ze slov:

а) vstávat — ráno — každý — brzy — den
б) stlát — umývat se — snídaně — postel — dělat
в) odcházet — snídaně — škola
г) rozhovor — cvičit — věta — tabule — připravovat
д) oběd — končit — hodiny — utíkat — menza
е) číst — celouniverzitní — jít — studovna — kniha — odpoledne
є) večeře — dobrý — večer — vařit
ж) občas — večeře — přítelkyně — večer — zvát
з) odpočívat — televize — akce — víkend — různý — dívat se — organizovat.

6. Seřaďte věty za sebou podle smyslu:
а) Vařím večeři asi v šest hodin večer.
б) Snídám a pak odcházím do školy.
в) Chodím spát dost pozdě.
г) Výuka začíná v osm třicet.
д) Doma odpoledne odpočívám a potom se učím.
е) Dopoledne máme dvě přestávky.
є) Po večeři se dívám na televizi.
ж) V pět hodin přichází můj přítel.
з) Ráno vstávám velmi brzy.
і) Ve dvě hodiny přednášky končí.

7. Skloňujte slovní spojení:
nová letní košile, stará školní tabule, hezká svěží růže, velká cizí televize.

8. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:
Přišel bez (čepice, krabice, sklenice, košile, žákyně). Řeknu to (žákyně, úřednice, sestřenice, přítelkyně). Dívám se na (růže, košile, lžíce, žákyně). Jedl (snídaně, večeře). Prochází se po (ulice, vesnice, silnice). Stojí před (nemocnice, vesnice, tabule, televize). K (snídaně) mám kávu. Před (chvíle) odešel. Vrátí se za (chvíle). Po (práce) si chci odpočinout. Seděli na (lavice). Poslouchá (diskuse). Setkám se s (přítelkyně). Byl bez (práce). Stali před (kaple). Uvídíme se v (neděle). Mám si vzít pět (košile). Stojí v (kuchyně). O (Vánoce) jezdím domů. Večer se dívám na (televize). Tuto práci máš udělat během příští (neděle). Mám ráda svou (země).

9. Podstatná a přídavná jména, a také zájmena v závorkách uveďte v množném čísle:
Je tam hodně (moderní silnice)? Kolik si pozvala (své přítelkyně)? Knihy padaly z (poslední police). Vzal to do (své dlaně). O tom jsme četli v (školní učebnice). Našli to pod (sousední talíře). Chodili po (noční ulice). V (ostatní učebnice) to není. Přijede za pár (další neděle). Během měsíce vykonal mnoho (finanční operace). Na (poslední stanice) nikdo nevystupoval. Byli jsme v (letní restaurace).

10. Tvořte otázky na podtržená podstatná jména:
Řekne to učiteli. Čte časopis. Mluvil s přítelem. Zeptá se otce. Šel k tetě. Mluvili o sestře. Potkal profesora. Skříňka je ze dřeva. Tady je televize. Zapomněl na kamaráda. Pojede vlakem. Zůstane u babičky. Ztratil knihu. Není tu máslo. Kreslí křídou. Dopis je od otce. Mluvil s ředitelem. Ptal se po

synovi. Zeleninu jí k masu. Spadl do vody. Počká na bratra. Chodí po koberci.

11. Zájmena v závorkách uveďte ve správném pádu:

Z (co) to je? V (co) půjdeš? Od (kdo) to dostal? S (kdo) mluvil? Z (co) to vzniklo? K (co) to potřebuješ? Od (kdo) to víš? K (co) to je? Ke (kdo) jdete? Na (co) si myslíš? Před (kdo) utíkáš? Za (kdo) běžel? Za (co) se rozběhl? Ke (kdo) chodí? V (co) má pravdu? O (kdo) to neříkal? Pro (kdo) to potřebuješ? Po (kdo) se ptali? Od (kdo) to nedostaneš? (Jaký) máš plány na dnešní den? (Který) kluka hledáš?

12. Doplňte spojku když nebo až:

Řekneš, … to nebudeš potřebovat. Udělám to, … budu mít volno. … to budeš hledat, tak to zase nenajdeš. Počkáme ještě chvíli, … bude úplně tma. Mlčel, … se Ivana na to zeptali. Sním to, … na to budu mít chuť. Co mám dělat, … se to sestře nedaří? Čekám, … přijde.

13. Vyprávějte, jak vypadá Váš denní program.

14. Přeložte do češtiny:

Кожного ранку я прокидаюся о 7 годині. Приймаю душ, чищу зуби, причісуюся і йду на кухню снідати. Сніданок готує мама. Зазвичай маю на сніданок каву, сир, йогурт, булочку з маслом. Після сніданку я їду в університет. Уранці я постійно поспішаю. Заняття починаються о 9 годині. Кожного дня у нас 4 лекції. Після кожної лекції є перерва. На перерві студенти ходять по коридору і розмовляють. Потім повертаються в аудиторії. Заняття закінчуються о другій годині. У другій половині дня я їду додому. Обідаю і трохи відпочиваю. Читаю газети і журнали. Пізніше їду в бібліотеку. В читальному залі готуюся до семінарів, працюю в інтернеті. Увечері вся родина збирається дома. Ми радо спілкуємося, тому що лише увечері та у вихідні дні маємо на це час. Після вечері я що-небудь читаю або слухаю музику. Коли є цікава програма, дивлюся телевізор. Іду спати, як правило, об одинадцятій годині. Завтра буде вихідний день. Ми з батьками поїдемо за місто. Сподіваюся, що ми добре відпочинемо.

Z aforismů

Práce kvapná málo platná.

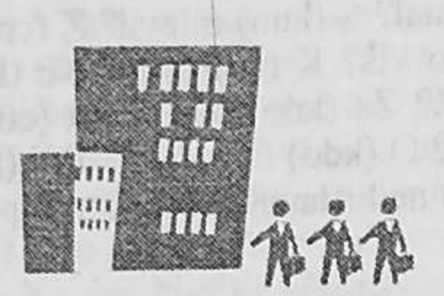
(České přísloví)

Тема і ситуації: ◂ Město.

Текст: ◂ Ve městě.

Граматика: ◂ Відмінювання іменників середнього роду твердої групи (тип **město**). Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи (тип **mladé**) і присвійних займенників **mé (moje), tvé (tvoje), své (svoje).** Просторові прийменники **k, kolem, přes.**

Ve městě

Naše město je hlavní město státu. Tady se nachází sídlo prezidenta, parlamentu a vlády, a také celá řada ministerstev, například ministersto školství, zdravotnictví, zahraničních věcí, vnitra, kultury, průmyslu a další. Ve městě je mnoho úřadů, bank, podniků, škol, divadel a kin. V našem hlavním městě žijí asi dva miliony obyvatel. Velká starobylá budova na náměstí je radnice, dnes je to městský úřad. Říká se mu[1] také magistrát. Je to historické jádro města. Naproti magistrátu stojí další historické budovy — zámek a kostel. V zámku je teď muzeum a galerie. Kostel má vysokou věž s hodinami. Turisté a návštěvníci města se procházejí po městě a prohlížejí si jeho památky. Kolem je park s nádhernými kašnami. V postranní ulici se nachází útulná cukrárna. Lidé tu mohou také navštívit botanickou nebo zoologickou zahradu. Často říkají, že to je zelené zahradní město. Je čisté a hezky upravené. Městem protéká řeka[2], která ho rozděluje na dvě části. V létě chodíme k řece často. Z náměstí vede hlavní třída[3]. Tam jsou všechny důležité obchody a veřejná zařízení[4] — obchodní domy, knihkupectví, restaurace, hotely, hlavní pošta. Je tu vždy velmi rušno. Chodníky jsou plné chodců. Na druhou stranu ulice se dostanete podchodem. Na menší ulici[5] půjdete přes křižovatku. Smíte přecházet jen na zelenou. Ve městě jezdíme auty, autobusy, trolejbusy nebo tramvajemi[6]. Hlavní je však metro[7], protože je to pohodlný dopravní prostředek. Metro rychle spojuje různé části města. Nová sídliště vyrostla na okraji města. Jsou tam moderní obchodní střediska, nemocnice a

polikliniky. Ve městě jsou dvě vlaková nádraží a jedno autobusové nádraží. Úplně za městem je letiště, odkud můžete cestovat do různých zemí světa. Naše město je střediskem kulturního a hospodářského života celé země.

* * *

— Kudy se jde[8] k hotelu Albatros?
— To je druhá ulice napravo.
— Děkuji. A Karlův most je daleko?
— To není moc daleko, ale je opačným směrem.
— Dostanu se tam pěšky?
— Jistě. Půjdete kousek rovně a pak napravo už uvidíte Karlův most.
— Děkuji mockrát.
— Rádo se stalo[9].

* * *

— Prosím vás, co je to za vysokou budovu[10]?
— To je Národní muzeum.
— Říkali mi, že hned vedle je stanice[11] metra.
— Však ano[12]. Vidíte tu tabuli, kde je červené "M"? Dole je metro.
— Tak jo[13], toho jsem si nevšiml.

* * *

— Zítra máme procházku po městě s jeho prohlídkou. Nezapomeň[14] na fotoaparát.
— Jistě, tohle město je velice krásné. Budeme mít na památku[15] snímky.
— Potom se projdeme po městě sami. Zvlášť mě zajímá jeho historická část. Úzké uličky, svérázná architektura, nenapodobitelný kolorit.
— Souhlasím s tebou. Až budeme unaveni, zajdeme si někam na kávu.
— Ano. Jen si máš dobře pamatovat cestu, jinak zabloudíme. Já se v cizím městě orientuji špatně.

SLOVNÍČEK

a to а саме
asi близько, приблизно
auto, -a *s.* автомобіль
autobus, -u *m.* автобус
autobusový автобусний
celý увесь, цілий
cestovat, -tuji, -tují подорожувати, мандрувати
cukrárna, -y *ž.* кондитерська
část, -i *ž.* частина

další наступний
divadlo, -a *s.* театр
doprava, -y *ž.* транспорт, **městská d.** міський транспорт
dopravní транспортний, **d. prostředek** транспортний засіб
dostat se, -stanu, -stanou дістатися, потрапити
důležitý важливий
galerie, -e *s.* галерея
historický історичний, **h-é jádro** історичний центр
hlavní pošta *ž.* поштамт
hned vedle одразу поруч
hospodářský економічний
chodec, -dce *m.* перехожий
chodník, -u *m.* тротуар
jeho його
jinak інакше, по-іншому
jistě звичайно
kašna, -y *ž.* фонтан
kino, -a *s.* кінотеатр
knihkupectví, -í *s.* книжковий магазин
kostel, -a *m.* костел
křižovatka, -y *ž.* перехрестя
kulturní культурний
letiště, -ě *s.* аеропорт
městský úřad *i* **magistrát** міська рада
metro, -a *s.* метро
milion, -u *m.* мільйон
ministerstvo, -a *s.* міністерство, **m. školství** Міністерство освіти, **m. zdravotnictví** Міністерство охорони здоров'я, **m. zahraničních věcí** Міністерство закордонних справ, **m. vnitra** Міністерство внутрішніх справ, **m. kultury** Міністерство культури, **m. průmyslu** Міністерство промисловості
muzeum, -ea *s.* музей
nádherný прекрасний, гарний, надзвичайний
nádraží, -í *s.* вокзал
nacházet se, -zím, -zí знаходитися, розташовуватися
náměstí, -í *s.* площа
navštívit, -vím, -ví відвідати, прийти у гості
nemocnice, -e *ž.* лікарня
nenapodobitelný неповторний
obchodní dům універмаг
obchodní středisko, -a *s.* торговельний центр
odkud звідки
okraj, -e *m.* край, околиця
opačný зворотній
orientovat se, -tuji, -tují орієнтуватися
pamatovat si, -tuji, -tují пам'ятати
parlament, -u *m.* парламент
pěší пішохідний
pěšky пішки
podchod, -u *m.* підземний перехід
podnik, -u *m.* підприємство
pohodlný зручний, комфортний
poliklinika, -y *ž.* поліклініка
postavit, -vím, -ví побудувати
potom потім
prezident, -a *m.* президент
prohlídka, -y *ž.* екскурсія
procházet se, -zím, -zí прогулюватися
protékat, *3 os. j.* **-ká** протікати, текти
přecházet na zelenou переходити на зелене світло
radnice, -e *ž.* ратуша
rovně прямо, рівно
rozdělovat, -luji, -lují розділяти, ділити
rušno шумно, гамірно
řada, -y *ž.* ряд, низка
sídlo, -a *s.* місцеперебування, резиденція
směr, -u *m.* напрям, напрямок
snímek, -mku *m.* знімок
souhlasit, -sím, -sí погоджуватися
spojovat, -juji, -jují поєднувати, об'єднувати
stanice, -e *ž.* станція
starobylý стародавній
stát, -u *m.* держава
stěhovat se, -huji, -hují переселятися
strana, -y *ž.* сторона, бік
středisko, -a *s.* осередок

svérázný своєрідний, самобутній
svět, -a *m.* світ
tramvaj, -e *ž.* трамвай
trolejbus, -u *m.* тролейбус
třída, -y *ž.* проспект
turista, -y *m.* турист
ulice, -e *ž.* вулиця, **slepá u.** тупик
úplně повністю
upravený прибраний, охайний
věž, -i *ž.* вежа
vláda, -y *ž.* уряд
vlakový залізничний
všimnout si, -nu, -nou *něčeho* помітити *що*, звернути увагу *на що*
zabloudit se, -dím, -dí заблукати
zahrada, -y *ž.* сад, **botanická z.** ботанічний сад, **zoologická z.** зоопарк
zahradní садовий
zajít, zajdu, zajdou зайти
zámek, -mku *m.* замок
země, -ě *ž.* земля, країна
zvlášť окремо

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Říká se mu… Його називають…

2. У чеській мові, як і в українській, при позначенні місця пересування вживається орудний відмінок без прийменника або місцевий відмінок з прийменником. Пор.:
Jdeme po ulici / Jdeme ulicí. Ми йдемо вулицею / Ми йдемо по вулиці.
Městem protéká řeka / Přes město protéká řeka. Через місто протікає ріка.

3. Třída
а) клас *(у школі)*.
б) проспект, вулиця.
в) розряд, сорт *(предмета, товару)*.
г) клас *(суспільний)*.

4. Veřejná zařízení. Громадські заклади.

5. Na menší ulici. На невеликій вулиці.

6. Українська конструкція *їхати чим, на чому* в чеській мові передається орудним відмінком без прийменника, пор.:
Jedeme autem, metrem. Ми їдемо машиною, метро / Ми їдемо на машині, на метро.

7. Hlavní je však metro. Але головним є метро.

8. Kudy se jde..? У якому напрямку іти..?
Пор.: Jak se dostanu na..? Як мені дістатися до..?

9. Rádo se stalo. Будь ласка.

10. Co je to za vysokou budovu? — Що це за висока будова?
Вираз розмовний, вживається зі знахідним відмінком, пор.:
Co je to za knížku? — Що це за книжка?
Co je to za člověka? — Що це за людина? / Яка це людина?

11. Stanice — а) станція *(в метро, на вокзалі)*. б) зупинка *(автобуса, трамвая)*.

12. Však ano. — А певне / Ну звичайно.

13. Tak jo *(розм.)*. — Ага, гаразд.

14. Nezapomeň — Не забудь.

15. Památka — а) згадка, пам'ять б) пам'ятка, пам'ятник.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників середнього роду твердої групи
(тип město)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	město	měst**a**
G.	měst**a**	měst **Ø**
D.	měst**u**	měst**ům**
A.	město	měst**a**
V.	město	měst**a**
L.	(o) měst**ě**, (v) ok**u**	(o) měst**ech,** (o) středisc**ích,** (o) městečk**ách**
I.	měst**em**	měst**y**

За зразком іменників типу **město** відмінюються всі іменники середнього роду, що в називному відмінку однини перед закінченням **-o** мають твердий приголосний: okno, divadlo, kino, jablko, auto, kolo, jídlo, slovo та ін. За цим типом відмінюються також назви більшості країн на **-o**: Slovensko, Polsko, Bulharsko, Rumunsko, Rusko, Rakousko та ін.

Особливості форм однини

1. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-e/ě** (**-ě** після **d, t, n**) або **-u.**

Лише закінчення **-u** мають іменники:

а) що закінчуються на **-ko, -cho, -ho, -go:** oko — v oku, Česko — v Česku, ucho — v uchu, sucho — na suchu, tango — o tangu; але: mléko — o mléku i mléce, břicho — břichu i břiše, roucho — rouchu i rouše.

б) що закінчуються на **-stvo, -ivo:** ministerstvo — na ministerstvu; mužstvo — v mužstvu, družstvo — v družstvu; topivo — o topivu; але: pivo — v pivu i v pivě;

в) абстрактні: právo — o právu, vedro — o vedru, mokro — v mokru;

г) запозичені: krédo — o krédu, tempo — o tempu.

Лише закінчення **-e / -ě** мають іменники:

а) що закінчуються на **-dlo, -lo:** divadlo — v divadle, jídlo — po jídle, kolo — na kole, křeslo — v křesle, sklo — na skle, světlo — ve světle, máslo — v másle, čelo — na čele;

б) деякі інші: okno — na okně, auto — v autě, město — ve městě, místo — na místě, hnízdo — v hnízdě, bláto — v blátě, prkno — na prkně.

Інші іменники середнього роду у місцевому відмінку однини мають паралельні закінчення **-e / -ě** або **-u:** jméno — ve jménu / ve jméně, jádro — v jádře / v jádru, pouzdro — v pouzdře / v pouzdru.

➢ ***Запам'ятайте*** усталені вирази: na jaře — po jaru; v létě — po létu.

Особливості форм множини

1. У родовому відмінку відбувається скорочення або чергування кореневої голосної: jádro — jader, jméno — jmen, dílo — děl, játra — jater.

2. У родовому відмінку в односкладних іменниках, а також при збігу кількох приголосних з'являється вставне **-e:** clo — cel, divadlo — divadel, okno — oken, křeslo — křesel.

3. У родовому відмінку іменники на **-sko** мають паралельні форми: středisko — středisek / středisk, hledisko — hledisek / hledisk.

4. У місцевому відмінку іменники мають закінчення **-ech:** okno — v oknech, divadlo — v divadlech, auto — v autech, kolo — na kolech. Іменники, що закінчуються на **-ko, -čko,** мають закінчення **-ách** (іноді **-ích** при відповідному чергуванні): městečko — v městečkách, tričko — v tričkách, jablko — o jablkách / o jablcích, středisko — ve střediskách / ve střediscích.

Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи (тип mladé) і присвійних займенників moje / mé, tvoje / tvé, svoje / své

За зразком **mladé** відмінюються прикметники середнього роду, які перед закінченням **-é** мають твердий приголосний: dobré, krásné, veselé, dlouhé, velké та ін. Відмінювання прикметників середнього роду твердої групи майже повністю збігається, за винятком форм називного і знахідного відмінків однини і множини, з відмінюванням прикметників чоловічого роду твердої групи:

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	moj**e**/ m**é** mlad**é** (město)	moj**e** /m**á** mlad**á** (města)
G.	**mého**, mlad**ého**	**mých**, mlad**ých**
D.	**mému**, mlad**ému**	**mým**, mlad**ým**
A.	moj**e**/ m**é** mlad**é** (město)	moj**e** /m**á** mlad**á** (města)
V.	moj**e**/ m**é** mlad**é**	moj**e** /m**á** mlad**á**
L.	(o) **mém**, mlad**ém**	(o) **mých**, mlad**ých**
I.	**mým**, mlad**ým**	**mými**, mlad**ými**

Прикметники середнього роду твердої групи і присвійний займенник **moje/ mé** у непрямих відмінках однини і множини мають однакові зікінчення. Крім того, у називному, знахідному і кличному відмінках присвійний займенник **moje/ mé** має повні та короткі форми. Короткі форми вживаються частіше.

Інші присвійні займенники **tvoje/tvé, svoje/své** відмінюються так само, як **moje/mé.**

Просторові прийменники k, kolem, přes

Прийменник **k** у просторовому значенні вживається з давальним відмінком, він виражає напрям руху до когось або чогось. В українській мові йому відповідає прийменник *до:*

V létě chodíme k řece. — Влітку ми ходимо до річки.

Půjdeme směrem k náměstí. — Ми підемо у напрямку площі.

Прийменник **kolem** у просторовому значенні вживається з родовим відмінком. Він має два значення: а) *мимо, коло, біля чого, поруч, поряд з чим, уздовж чого;* б) *навколо, кругом чого.* Прислівник **kolem** відповідає українському *поблизу, навкруги:*

а) Jdeme kolem divadla.	Ми йдемо мимо театру.
Kolem univerzity je park.	Біля університету є парк.
б) Sedíme kolem stolu.	Ми сидимо навколо стола.
Kolem je park s nádhernými kašnami.	Поблизу є парк з чудовими фонтанами.
Díváme se kolem.	Ми дивимося навкруги.

Прийменник **přes** у просторовому значенні вживається зі знахідним відмінком. Він означає напрям руху з одного боку на інший. В українській мові йому відповідає прийменник *через:*

Přes řeku vede most.	Через річку веде (є) міст.
Přes ulici půjdete podchodem.	Через вулицю ви перейдете підземним переходом.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké je toto město?
2. Jak vypadá vaše rodné město nebo vesnice?
3. Které důležité budovy jsou v každém velkém městě?
4. Které kulturní a historické památky bývají ve městě?
5. Je ve městě řeka?
6. Jaké jsou dopravní prostředky ve městě?
7. Jaká jsou ve městě veřejná zařízení?
8. Jakým způsobem můžete poznat město, které navštívíte?
9. Kudy se jde do centra města?
10. Popište ulici, ve které bydlíte.
11. Jak jezdíte na univerzitu?
12. Která nádraží jsou ve městě a kde jsou?
13. Líbí se vám vaše město?
14. Nechcete se stěhovat? Proč?
15. Kde se lépe bydlí — ve velkém nebo v menším městě?

2. Přečtěte text a vyberte z něho klíčová slova označující základní obsah.

3. Pomocí klíčových slov a výrazů poraďte turistovi:

1. Prosím vás, jezdí tudy metro?
2. Prosím vás, kde je informační centrum?
3. Prosím vás, je tady blízko nějaký hotel?
4. Prosím vás, je tady blízko parkoviště?
5. Prosím vás, kudy musím jít do Národního divadla?
6. Prosím vás, kudy musím jít na hlavní poštu?
7. Prosím vás, kde je tady autobusové nádraží?
8. Prosím vás, co je to za budovu?
9. Prosím vás, co je to za dům?

Ключові слова і вирази: půjdete stále rovně, půjdete rovně jen asi 20 metrů, musíte zahnout doleva / doprava, musíte jít kolem …, hned vlevo uvidíte …, potom se ještě jednou zeptáte.

4. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Prosím vás, jak daleko je hlavní náměstí?
— …
— Jezdí tam jednička?
— …
— Dostanu se tam pěšky?
— …
— Děkuji.
— …

5. Přečtěte slova v pravém a levém sloupci a utvořte z nich věty:

hlavní město	jezdit
historické jádro	být
městečko	lišit se
vesnice	stavět
chrám	vyrůstat
ulice	bydlet
dopravní prostředky	navštěvovat
mapa	dostat se

6. Odstraňte závorky:

Zůstal bez (máslo, pečivo, pivo, mléko, maso, mýdlo, jídlo). Jeli kolem (jezero, divadlo, kino, město). Prochází se po (město, městečko). Sedí v (letadlo, vozidlo, křeslo, auto). Jedl (jablko, maso, mléko, pečivo). Čekal jsem před (divadlo, kino, auto).

7. Odstraňte závorky. K podstatným jménům přidejte přídavná jména:
Díval se z (okno). Byli jsme v (divadlo). Dívala se do (zrcadlo). Co máme dneska k (jídlo)? Je tady kus (sklo). Šel až k (okno). Přes (město) teče řeka. Zůstaneme tady do (ráno). Umyl se v (umyvadlo). Šel pro (mléko). Vystoupil z (auto). Potřebuji kousek (mýdlo). Učil se od (ráno). Vezmu si trochu (mléko). V (Polsko) žije můj přítel. Z (Brno) se vrátíme v sobotu. V (Česko) žijí Češi, Slováci a jiné národy. Bydlím kolem (divadlo).

8. Utvořte množné číslo:
Do městského divadla nechodíme. Právě jím zimní jablko. V tvém okně bylo vidět světlo. V malém městečku žijí pracovití lidé. Co dnes dávají v kině? Rád sedí v měkkém křesle. Na širokém okně staly květinače. Kolem tvého umyvadla syn rozlil vodu. Došli jsme až k novému letadlu. Kluci stali u otevřeného okna. Nechali to na jiném místě. Sedli jsme až na zadní sedadlo. Tvé slovo jeho zlobí. Píšu úkol novým perem. V malém autě je nás mnoho. V létě pojedeme do horského jezera.

9. Místo teček doplňte vynechaná zájmena moje / mé, tvoje / tvé, svoje / své:
V ... okno byla tma. Nesouhlasím s ... slovy. Pamatuji si na ... dobrá slova. Sejdeme se u ... auta. V ... umyvadle není voda. Snědl jsem ... pečivo. Před ... křeslem ležel pes. Projížděli jsme ... malými městečky. Můžu si umýt ruce ... mýdlem? Studenti seděli na ... místech. Na ... prádle je mastná skvrna. V ... městě je mnoho historických památek. V ... vesnici žije také můj dědeček. Studenti vypravovali o ... zážitcích z cest do Polska.

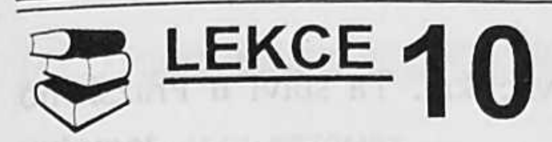
10. Místo teček doplňte vynechané předložky k, kolem, přes:
Došel až ... vchodu, ale se vrátil. Bratr šel ... lékaři. V Praze je mnoho krásných mostů ... Vltavu. Půjdeme pěšky ... staré město. V lese ... malému domku vede úzká stezka. Chci vás převést ... ulici. Vesnice leží ... řeky. Děti stojí ... cukrárny a čekají na zmrzlinu. ... úzký most nechodí sám. Kluci přelezli ... ohradu. V létě často chodíme ... řece.

11. Ze slov k tématu "Město" utvořte věty:
okresní město, příroda, vzduch, průmysl, zemědělství, chrám, palác, klášter, brána, socha, kopec, rovina, keř, vila, rodinný domek.

12. Přeložte do češtiny:
Я живу в маленькому районному місті. Тут є різні пам'ятки. Це старовинні будови — костьол, замок, ратуша. На костьолі є великий

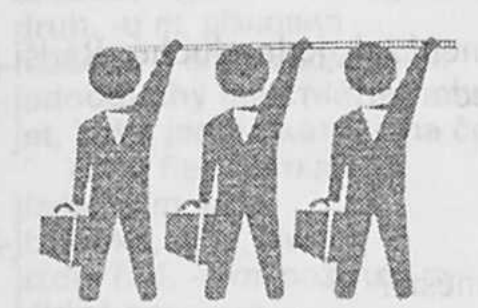
годинник. Історичний центр — це дві площі, вулиці й будинки навколо. На площі розташовано багато магазинів, маленькі ресторани і кав'ярні. У місті побудували також сучасні райони з торговими центрами, але будинки тут невисокі. На окраїні знаходяться приватні будиночки і вілли. Кожен має свій двір з садом і квітником. Серед міського транспорту переважають автобуси і тролейбуси. Останнім часом молодь їздить на велосипедах. Для пішоходів є тротуари та підземні переходи. На вулицях завжди дуже гамірно, особливо зранку й увечері, коли люди поспішають на роботу і з роботи. Наше місто чисте і добре прибране. Через місто протікає ріка. Поблизу міста є ліс і луки. Я люблю своє рідне місто.

13. Vyprávějte o svém městě.

LEKCE 10

Тема і ситуації: ◂ Veřejná doprava.
Текст: ◂ Městská hromadná doprava.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників жіночого роду з основою на приголосний (типи **píseň**, **kost**).
Відмінювання особових займенників **já**, **ty**, **my**, **vy** і зворотного займенника **se**.
Неозначені і заперечні займенники та прислівники з частками **ně-**, **ni-**.
Прийменник часу **při**.
Сполучники **jestliže**, **jestli**, **-li**.

Městská hromadná doprava

Ve velkých městech jsou k dispozici obyvatel úplně všechny druhy veřejné dopravy. Nejstarší z nich je snad tramvaj. Až nastoupíte do vozu, musíte si označit jízdenku (lístek). Neoznačená jízdenka neplatí. Za jízdu bez jízdenky, tedy na černo, zaplátíte pokutu. Nepřestupní jízdenka pro jednu jízdu stojí[1] 8 korun. Přestupní jízdenka platí šedesát minut, za ni však zaplatíte 12 korun. Jízdenku si můžete koupit ve stánku nebo v automatu na zastávce. Ten, kdo jezdí každý den různými dopravními prostředky, si obstará raději tramvajenku nebo legitimaci. Cestující nastupují a vystupují z vagónu. Vkaždé tramvaji a v jiných dopravních prostředcích oznamují název stanice. Dříve to měl na starosti[2] řidič. Na každé zastávce se dozvíte, za jak dlouho[3] přijede váš autobus, nebo vaše tramvaj, protože tam visí pevný jízdní řád. Některé linky jezdí[4] pouze ve všední dny, jiné jezdí přes celý týden. Jestliže budete někam velmi pospíchat, klidně si seženete taxík. Oblíbeným dopravním prostředkem je metro. Ve velkých městech je obyčejně několik tras. Například v Praze je to trasa A, B i C. Při hlašení stanic tradičně uslyšíte: "Ukončete prosím výstup a nástup[5], dveře se zavírají."

* * *

— Prosím vás, jdu tudy[6] dobře na Pražský hrad?

— Ano, jdete dobře, ale ještě to je daleko. Proč nejedete tramvají nebo metrem?

— Která tramvaj tam jede[7]?

— Tamhle vidíte stanici. Právě přijíždí dvacítka[8]. Ta staví u Pražského hradu. Jedete přímo, nepřestupujete.

— Říkáte, že jede tam také metro?

— Přesně tak. Tady u Můstku nastoupíte na metro na trasu B (=Bečko), dole přestoupíte na trasu A (=Ačko), pojedete dvě stanice a vystoupíte na stanici Malostranská.

— Děkuju. Jste moc hodný[9]. Myslím si, že to není tak jednoduché. Radši pojedu tramvají a podívám se oknem ven[10]. Na shledanou!

— Na shledanou!

* * *

— Promiňte, jak se dostanu na Staroměstské náměstí?

— Tady jste u Národního muzea. Půjdete přímo dolů až na konec Václavského náměstí, zahnete doprava. Tam je ulice Na příkopě, přijdete ke staré věži, zahnete doleva do Celetné ulice, odtud rovnou až na Staroměstské náměstí.

— Je to daleko?

— No, je to dobrých dvacet minut pěšky.

— Jede tam tramvaj, nebo autobus?

— Ne, nejede. Je tam pěší zóna. Ale jede tam metro.

Metrem přijedete na stanici Staroměstská a Kaprovou ulicí přijdete na Staroměstské náměstí.

— Kde se dá koupit lístky na metro[11]?

— V metru, v automatech. Ale musíte mít drobné.

— Jo, to mám. Tak vám mockrát děkuju.

— Rádo se stalo.

Nápisy ve veřejné dopravě	**Написи у громадському транспорті**
Cestující jsou povinni se za jízdy držet.	Пасажири! Під час їзди тримайтеся за поручні!
Znamení pro řidiče.	Сигнал до водія.
Nemluvte za jízdy s řidičem.	Не розмовляйте з водієм під час руху.
Neopírejte se o dveře.	Не притуляйтеся до дверей.
Místa pro invalidy.	Місця для інвалідів.
Nouzový východ.	Аварійний вихід.
Nouzové otvírání dveří.	Аварійне відчинення дверей.
V nebezpečí rozbijte sklo, stiskněte tlačítko. Zneužití se trestá.	У разі небезпеки розбийте скло, натисніть на кнопку. Не зловживати!

SLOVNÍČEK

automat, -u *m.* автомат
cestující, -ího *m.* пасажир
dozvědět se, -vím, -vědí дізнатися, довідатися
drobné, -ných *m. mn.* дрібні *(гроші)*
druh, -u *m.* різновид
hlášení, -í *s.* повідомлення
jednoduchý простий, нескладний
jet, jedu, jedou їхати, **j. na černo** їхати без квитка
jízda, -y *m.* їзда
jízdenka, -y *ž.*, квиток
jízdní řád, -u *m.* розклад руху
klidně спокійно
legitimace, -e *ž.* проїзний квиток
linka, -y *ž.* лінія
najít, -jdu, -jdou знайти, найти
například наприклад
nastoupit, -pím, -pí сісти, увійти *(у транспорт)*
název, -zvu *m.* назва
někam кудись, куди-небудь
několik кілька, декілька
některý деякий, який-небудь
neoznačený не закомпостований
oblíbený популярний
obstarat si, -rám, -rají улаштувати, потурбуватися
odtud звідти
označit (si), -čím, -čí позначити, відзначити
oznamovat, -muji, -mují повідомляти, оголошувати
pěší zóna, -y *ž.* пішохідна зона
pevný міцний, постійний
pokuta, -y *ž.* штраф
pospíchat, -chám, -chají поспішати, квапитися
pouze лише
právě саме
přesně точно
přestoupit, -pím, -pí пересісти, зробити пересадку
přestupovat, -puji, -pují пересідати, робити пересадку
raději, *розм.* **radši** з радістю, радо
řidič, -e *m.* водій
sehnat, -ženu, -ženou дістати, роздобути
stánek, -nku *m.* кіоск
tamhle *hovor.* там
taxík, -u *m.* таксі
tedy отже, таким чином
tradičně традиційно
tramvajenka, -y *ž.* трамвайний проїзний квиток
trasa, -y *ž.* траса, маршрут
všední den будній день
vystoupit, -pím, -pí вийти
zastávka, -y *ž.* зупинка
zavírat se, -rám, -rají зачинятися

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Дієслово **stát** має кілька значень:
а) стояти, б) коштувати:

а) Stojí na zastávce.	Він стоїть на зупинці.
б) Jízdenka stojí 8 korun.	Квиток коштує 8 крон.

2. Mít na starosti *koho, co.* — Піклуватися *про кого, що;* дбати *про кого, що.*

Dříve to měl na starosti řidič. — Раніше це було обов'язком водія.

3. Za jak dlouho? — Через скільки (хвилин, годин)?

4. Linka jezdí *kdy?* — Маршрут працює *коли?*
Některé linky jezdí pouze v neděli. — Деякі маршрути працюють лише в неділю.

5. Ukončete prosím výstup a nástup. — Обережно, двері зачиняються.

6. Jít tudy. — Іти цією дорогою.
Пор.: Tudy se jde na nádraží. — Ця дорога веде до вокзалу.

7. Která tramvaj tam jede? — Який номер трамвая туди іде?

➢ ***Запам'ятайте,*** що у чеській мові стосовно усіх видів транспорту вживається дієслово *jet,* на відміну від української мови, в якій у цьому контексті можливе дієслово *іти.*

8. Právě přijíždí dvacítka. — Якраз підходить двадцятий номер.

Від кількісних числівників утворюються розмовні назви транспортних засобів: jedna — jednička, dvě — dvojka, tři — trojka, čtyři — čtyřka, pět — pětka, šest — šestka, sedm — sedmička, osm — osmička, devět — devítka, deset — desítka, dvacet — dvacítka і т.д.

9. Jste moc hodný. — Ви дуже люб'язний.

10. Podívat se oknem ven. — Подивитися у вікно.
Пор.: Jdu ven. — Я іду на вулицю.

11. Dá se koupit. — Можна купити.
Kde se dá koupit lístky na metro? — Де можна купити квитки на метро?

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників жіночого роду з основою на приголосний (тип píseň, kost)

	píseň		kost	
Pád	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	píseň	písně	kost	kosti
G.	písně	písní	kosti	kostí

D.	písni	písním	kosti	kostem
A.	píseň	písně	kost	kosti
V.	písni!	písně!	kosti!	kosti!
L.	(o) písni	(o) písních	kosti	kostech
I.	písní	písněmi	kostí	kostmi

Іменники жіночого роду з основою на приголосний поділяються на два типи відмінювання: **píseň** і **kost**.

За зразком **píseň** відмінюються іменники, що закінчуються:

а) на **-ň, -ř, -j**: jabloň, báseň, dlaň, laň, tvář, kancelář, tramvaj;

б) на **-ev**: mrkev, broskev, krev, láhev, církev;

в) деякі на **-š, -ž**: rozkoš, soutěž, mládež;

г) деякі на **-l, -ť, -ď**: postel, sůl, hůl, labuť, síť, káď.

За зразком **kost** відмінюються іменники, що закінчуються:

а) на **-ost, -(e)st**: mladost, radost, společnost, svěžest, část;

б) деякі на **-ť, -ď**: paměť, oběť, zeď;

в) на деякі інші приголосні: věc, ves, obuv.

Особливості форм відмінювання

1. Іменники жіночого роду з основою на приголосний мають багато паралельних форм за типами **píseň і kost**:

1) noc, moc, pomoc, nemoc, mysl, sůl, chuť, loď, odpověď, lež в однині відмінюються за типом *kost*, а у множині — за типом *píseň*, напр.: noc — v nocích, nocemi; loď — в родовому однини lodí / lodě; у давальному множини lodím, lež — lžím, lžích, lžemi, ves — na vsích, vsemi та ін., але odpověď — odpověďmi;

2) paměť в однині відмінюється за типом *kost*, а у множині має паралельні форми за типами *kost* і *píseň*: pamětem / pamětím, o pamětech / pamětích, але paměťmi;

3) lest, mast, past, pelest, pěst, plst, propust мають у множині давального і місцевого відмінків також форми за типом *píseň*: lestem // lestím, mastem / mastím та ін;

4) čtvrt, trať, nit у називному множини мають форми čtvrti // čtvrtě, trati / tratě, niti / nitě (в інших відмінках за типом *píseň*).

2. У деяких іменників у непрямих відмінках скорочується коренева голосна: sůl — soli, hůl — hole, láhev — lahve.

3. У іменників на **-eň, -ev, -ec** та деяких інших при відмінюванні випадає **-e-**: píseň — písně, Plzeň — Plzně, povodeň — povodně (але: zeleň —

zeleně, jeseň — jeseně та деяких інших); mrkev — mrkve, krev — krve, církev — církve; obec — obce, zeď — zdi, lest — lsi, ves — vsi, čest — cti, lež — lži.

Відмінювання особових займенників já, ty, my, vy і зворотного займенника se

Pád	já	ty	—	my	vy
N.	já	ty	—	my	vy
G.	mne, mě	tebe, tě	sebe	nás	vás
D.	mně, mi	tobě, ti	sobě, si	nám	vám
A.	mne, mě	tebe, tě	sebe, se	nás	vás
V.	—	ty!	—	—	vy!
L.	(o) mně	(o) tobě	(o) sobě	(o) nás	(o) vás
I.	mnou	tebou	sebou	námi	vámi

1. У займенників **já, ty** у родовому, давальному і знахідному відмінках, а також у зворотного **se** у давальному і знахідному відмінках вживаються короткі та повні форми.

Повні форми займенників **ty** і **se** вживаються:

а) на початку речення: Tebe se nikdo neptá. Sobě jsem to nekoupil;

б) після прийменників: Rozhodli to bez tebe. Dívám se na tebe. Nemyslí jenom na sebe;

в) коли на займенник падає логічний наголос й у сполученні зі словами *jen, jenom, i, také* і под.: Proč to poslali zrovna tobě? Řeknu to jen tobě.

В інших випадках вживаються короткі форми: Vysvětlím ti to. Čekáme tě v sobotu. Učešu se a vezmu si čepici.

У займенника **já** у родовому і знахідному відмінках паралельно вживаються повні і короткі форми mne // mě: Nemůžeš tam jít beze mě (mne — *kniž.*). Mě (mne — *kniž.*) nikdo neviděl. Форма mě є розмовною, а тому більш уживаною.

У давальному відмінку займенник **já** має повні форми у тих самих випадках, як і займенники **ty** і **se**, напр.: Ke mně se takhle chovat nebudeš! Mně to nepovídej!

В інших випадках вживається коротка форма: Přinesl mi nový slovník. Dal mi dobrou radu.

➢ ***Запам'ятайте:*** оскільки форми **mě** та **mně** вимовляються однаково, при їх правописі орієнтиром можуть слугувати форми займенника **ty**: mě = tebe, mně = tobě.

Mě se nikdo bát nemusí — *bát se koho* tebe

Mně řekne jen pravdu — *říci komu* tobě.

Усталений вираз **pro mne za mne** перекладається на українську мову як *справа ваша; мені однаково; мені байдуже; як знаєш / знаєте.*

2. Займенник **se** означає відношення до особи або речі, яка виступає у реченні підметом, напр.: Karel věří jen sobě. Obě vesnice byly od sebe vzdáleny asi dvě hodiny cesty pěšky.

В орудному відмінку необхідно розрізняти безприйменникову форму **sebou** і прийменникову форму **s(se) sebou**: Sportovec je jistý sám sebou. Sportovec je spokojený se sebou. Máš vzít s sebou kamaráda.

Неозначені і заперечні займенники та прислівники з частками ně-, ni- (neurčitá a záporná zájmena a příslovce)

Неозначені займенники і прислівники з часткою **ně-** утворюються від питальних займенників kdo, co, jaký, který, čí і прислівників jak, kam, kde, kdy:

někdo — хтось, хто-небудь;
něco — щось, що-небудь;
nějaký — який-небудь;
některý — який-небудь, котрий-небудь;
něčí — чийсь;
nějak — як-небудь, якось;
někam — куди-небудь, кудись;
někde — де-небудь, десь;
někdy — коли-небудь, колись.

Від прислівника odkud неозначений прислівник має форму odněkud — звідкись.

Неозначені і заперечні займенники відмінюються як питальні займенники, від яких вони утворені, напр.: někdo, někoho, někomu, někoho, (o) někom, někým; něco, něčeho, nečemu, něco, (o) něčem, něčím; nikdo, nikoho, nikomu, nikoho, (o) nikom, nikým; nic, ničeho, ničemu, nic, (o) ničem, ničím.

Неозначені займенники nějaký та některý відмінюються як прикметники твердої групи, напр.: nějaký, nějakého, nějakému…

Заперечні займенники і прислівники заперечують існування якоїсь особи, речі, властивості або спосіб, місце, час дії.

Заперечні займенники і прислівники утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних займенників kdo, co, jaký, čí та прислівників jak, kam, kde, kdy:

nikdo — ніхто;
nic — ніщо;
nijaký — ніякий;
ničí — нічий;
nijak — ніяк;
nikam — нікуди;
nikde — ніде;
nikdy — ніколи.

➢ ***Запам'ятайте*** нерегулярні форми: žádný — жодний, ніякий; odnikud — нізвідки.

На відміну від заперечних займенників в українській мові, у чеській між часткою **ni-** і займенником не може стояти прийменник, пор.: s nikým — *ні з ким,* s ničím — *ні з чим.*

Прийменник часу při

Виражаючи часові відношення, зокрема одночасний перебіг кількох дій, процесів, прийменник **při** виступає у місцевому відмінку. В українській мові йому відповідає прийменник *при* або словосполучення *під час:*

Při hlašení stanic uslyšíte známou větu.	Під час оголошення назв станцій ви почуєте знайому фразу.
Při jídle mlčeli.	Вони їли мовчки.

Сполучники jestliže, jestli, -li

Сполучник **jestliže**, *розм.* **jestli** з'єднує з головним реченням підрядне речення умови. На українську мову перекладається сполучником *якщо:*

Jestliže budete v Praze (Kyjevě) někam pospíchat, klidně si seženete taxík.	Якщо ви в Празі (Києві) кудись поспішатимете, легко собі знайдете таксі.
Jestliže v tramvaji není volné místo, stojíme.	Якщо в трамваї немає вільного місця, ми стоїмо.

Замість сполучника **jestliže** у цьому ж значенні вживається сполучник **-li**, який приєднується до дієслова:

Není-li v tramvaji volné místo, stojíme.

Якщо в трамваї немає вільного місця, ми стоїмо.

Pojedeš-li se mnou, budu moc rád.

Я буду дуже радий, якщо ти поїдеш зі мною.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké dopravní prostředky jsou ve vašem městě?
2. Čím jezdíte na univerzitu?
3. Jezdí vám na kolej nějaký autobus?
4. Musíte přestupovat?
5. Kolik stojí jízdenka?
6. Kupujete si měsíční (čtvrtletní, celoroční) jízdenku? Má nějaké (ne)výhody?
7. Je ve vašem městě metro? Kolik má tras?
8. Kde si kupujete lístky?
9. Jezdí u vás doprava každý den v týdnu, nebo jenom v pracovní dny?
10. Je na zastávkách vašeho města pevný jízdní řád?
11. Jaké máte zkušenosti s dopravou?
12. Jak se mají lidé chovat v dopravních prostředcích?
13. Je lepší automobil, nebo veřejná doprava?

2. Srovnejte výhody a nevýhody městské hromadné dopravy ve velkoměstě:
výhody: a), b), c)….; nevýhody: a), b), c)…. .

3. Potvrďte nebo vyvraťte informaci uvedenou v textu :

1. Ve velkých městech jsou různé druhy veřejné dopravy.
2. Ve voze si nemusíte označit jízdenku.
3. Neoznačená jízdenka platí.
4. Nepřestupní jízdenka pro jednu jízdu stojí 12 korun.
5. Přestupní jízdenka platí 20 minut.
6. Jízdenku si můžete koupit ve stánku nebo v automatu na zastávce.
7. V každé tramvaji a v jiných dopravních prostředcích oznamují název stanice. Dříve to měl na starosti řidič.
8. Ne na každé zastávce se dozvíte, za jak dlouho přijede váš autobus, nebo vaše tramvaj.
9. Některé linky nejezdí v neděli.

10. Můžete si klidně sehnat taxík.
11. Oblíbeným dopravním prostředkem je tramvaj.

4. Podstatná jména v závorkách doplňte do vět:
Přišel bez (mrkev, láhev, sůl, konev). Řeknu to (moje neteř). Poslouchá (píseň, řeč, pověst, báseň). Sedí na (skříň, lavice, loď, zem, postel). Stojí před (kolej, kuchyň, místnost, propast). Šel do (kancelář, předsíň, věž). Došel až k (věž, síň). Odešel z (místnost, kancelář, předsíň). Čekal jsem před (kancelář, místnost, věž). Kočka si hraje s (myš). Mluvili o (báseň). Podívám se ještě do (skříň). Zůstal ležet v (postel). Vrátím se po (půlnoc). Do Prahy jsme přijeli v (noc). Našel jsem to v (kuchyň). Zastavil se před (věž). Setkali se v (tramvaj). Spadlo to dolů, je to na (zem). Učil se od rána do (noc). V kufru ani ve (skříň) to není. Mám v práci na (starost) spoustu (věc). Bez jeho (pomoc) se nám nepodaří splnit tuto práci. Koupila dvě (láhev) mléka.

5. Uveďte podstatná jména v jednotném čísle:
Báli se jít beze zbraní. Lišky se chytily do pastí. Vytahoval ryby ze sítí. Zvonění se neslo z nedalekých vsí. Zúčastnil se sportovních soutěží. Z těch věcí neměl radost. Drželi se větví. Z těch řečí mě bolí hlava. Nechtělo se jim z postelí. Nabral vodu do dlaní. Posvítili jim do tváří. Usvědčili ho ze lží. Plechy s houskami vsunuli do pecí.

6. Uveďte podstatná jména v množném čísle:
Noc byla chladná. Léčili mě nějakou mastí. Trpí nějakou nemocí. S odpovědí nepospíchal. K té věci se vrátíme. V zámeckém parku je labuť. Trpěl bolestí hlavy. Vyrábějí tam nerezavějící ocel. Přijeli tam lodí. Kousek sýra dal myši. Dopis opatřil pečetí. Kapr plaval v kádi. Na mezi rostla planá jabloň. V té obci jsem nebyl. Už mám po starosti. Se statí se musíte seznamit. Knoflík jsem přišil černou nití. Můj známý bydlí v jiné čtvrti. Samou starostí nemohl usnout. Tloukl pěstí do zdi. Petr skládá báseň. Chceš broskev?

7. Doplňte tvary zájmena já:
Ten film se … nelíbil. Ve škole sedí vedle … . …se nikdo na nic neptal. … nikdo nic neřekl. Chci vědět, co si o … myslí. .. telefonovat nemusíš. Ten obrázek … dala teta na památku. Oznámil to jenom …, nikomu jinému. Přijdeš ke … ve čtvrtek? V tom kostýmu …nikdo nepoznal. V tom hluchém místě se … příliš nelíbilo. Byl ke … vždy velmi laskavý. Nemohou na … počkat. Půjdeš na oběd beze … . Pro … za …, můžeš to

udělat zítra. Byl ochoten to pro ... dělat. Bydlí u ... Nevím, proč se ... ten člověk vyhýbá. Velice ... to nedorozumění mrzí. To se ... netýká.

8. Doplňte jmenné nebo složené tvary zájmen já, ty; všímejte si u nich logického přízvuku:

Milý příteli, mnohokrát (ty) děkuji. Děkuji hlavně (ty) a mamince. Viděl jsem (ty) včera v kině. Můžeš (já) to vysvětlit? (já) to vysvětlovat nemusíš, vysvětli to Petrovi. Pozvali (ty) na ten výlet? Myslíme si, že (ty) jsme nepozvali. Líbil se (ty) koncert? (ty) se to asi nelíbilo, viď? Jana říkala, že už (ty) nechce ani vidět. Jana říkala, že chce vidět Honzu a (ty). Karel je sympatický, každý (on) rád vidí. (Ty) má každý rád, jsi velmi milý. Proč se (já) omlouváš, vždyť se nic nestalo, (já) se omlouvat nemusíš, omluv se mamince. A hlavně (ty), milý příteli, děkuji za neocenitelnou pomoc.

9. Osobní zájmena nahraďte zvratným zájmenem se:

Přečtu mu to. Dívali se na tebe. Odnesu to k tobě. Na tebe zapomněl. Přinesli to pro nás. Byli mezi námi. Něco mi povídal. Slíbili mi to. Mám to u tebe. Tobě to nekoupím. Vypravoval o vás. O nás se nebáli. Vzal ti to.

10. Doplňte sebou nebo s sebou:

Vzali jsme ... na procházku Alíka. Máš ... svačinu? Nebyl spokojen ani sám ... . V síti ... házel veliký kapr. To se rozumí samo ... . Neměli jsme ... žádné jídlo. Není si jist sám .... Vezmeme děti ... .

11. Doplňte vynechané i/y:

M... s vám... dnes jít nemůžeme. Přijdeme hned za vám... . S vám... mám jen ty nejlepší zkušenosti. Můžete m.. pomoci? V... se m... vůbec nelíbíte. Půjdeš s nám... do divadla? Tohle můžete udělat jenom v...! M... všichni ti přejeme hodně zdraví. Za nám... jde ještě Pavel.

12. Uveďte zájmena v jednotném čísle:

Máte nám něco vyřídit? Snad vás brzy uvidíme. Cestou se pro vás zastavíme. Často jsme vás tam viděli. Zůstanou u nás do zítřka. Přišli jste až po nás. Kam vám to máme poslat? Pro nás to není nic těžkého. Báli se k vám jít. Nám to neřeknete? Kromě vás tam nebyl nikdo. Půjdeme až po vás. Vám to řekneme zítra. Na nás jste asi zapomněli. To nás ani nenapadlo. Nám se to nepovedlo. Kdo vás sem poslal? Co vám o nich říkali? Smíme to dát jenom vám. Nemusíte se o nás bát. Nechali tu pro vás něco. Už si s námi nepíšou.

13. Uveďte zájmena v množném čísle:
Nechceš jít se mnou? Zeptám se tě na to. Něco ti povím. Dávno mě neviděl. Někdy si na mě vzpomene. Je ti dvacet let. Chtěl s tebou mluvit. Nemá o tobě žádnou zprávu. Mám tu pro tebe knihu. Bez tebe nemohu začít. Kdo to o mně řekl? Šel jsem se na tebe podívat. Co ti má vyřídit? Nevím, kdy tě uvidím. Dostal jsem od tebe dopis. Šel jsem za tebou. Přečtu ti to. Šli směrem ke mně.

14. Tvar zájmena uveďte na prvním místě ve větě. Dávejte pozor na slovosled:
Neřekl nám nic. Poslal mi dopis. Uvidím tě ráno. Nedám ti ani část. Nechceme vás rušit. Půjdou mi naproti. Netýká se mě to. Zajímá nás všechno. Znají mě dobře. Máme vám něco vyřídit. Snad o tobě něco slyšeli. Nechali ti zprávu. Také tě hledali. Nevěřili mi ani slovo. Odpověděli ti úplně jasně. Napsali jsme vám včera. Zavolám ti až večer. Poznali mě taky. Chtěli jste mě tam poslat také. Zajímá tě to? Přečteš mi to hned? Nenajdeš mě tam. Nelíbí se nám tu. Už jsem tě našel. Rád bych se vás na něco zeptal. Zavolali tě příliš pozdě. Nemůže se mi to stát. Nikdo se ti nediví. Pro jistotu jsem ti to řekl. Bylo nás tam asi deset. Určitě ti to vyřídím. Najdete mě doma. Dali mu pokoj. Připravíme ti to potom. Nedávno jsem vás někde viděl. Bude nás tam mnoho. Chci se vám omluvit. Nebude ti to příjemné.

15. Zájmena v závorkách uveďte ve správném tvaru:
Na (nikdo) nebudeme čekat. S (něco) si to pleteš. Na (nic) se neptá. (Něco) jistě rozumí. S (nikdo) nemluv. S (nic) jsme nepočítali. Z (něco) to vzniklo. K (něco) to potřebuje. Od (nikdo) to nevím. Na (něco) myslel. Do (nic) se neplete. Před (nikdo) neutíkal. K (něco) to snad je. Za (něco) se rozběhl. K (nikdo) nechodí. V (něco) má pravdu. Za (někdo) běžel. O (nikdo) to neříkal. To není k (nic). Pro (někdo) to potřebuje. Po (někdo) se ptali. O (nic) nevím. Od (nikdo) to nedostaneš.

16. Vyznačená podstatná jména nahraďte neurčitými zájmeny:
Řekne to <u>učiteli.</u> Čte <u>časopis.</u> Mluví s <u>přítelem.</u> Pojede k <u>tetě.</u> Potkal <u>profesora.</u> Skříňka je ze <u>dřeva.</u> Tady je <u>metro</u>. Mluvili o <u>sestře.</u> Zapomněl na <u>kamaráda.</u> Pojede <u>vlakem.</u> Zůstane u <u>babičky.</u> Ztratil <u>knihu.</u> Není tu <u>zastávka</u>. Jel <u>taxíkem</u>. Dopis je od <u>otce</u>. Spadl do <u>vody.</u> Počká na <u>bratra.</u> Chodí po <u>chodníku.</u>

17. Přepište věty; místo teček doplňte neurčitá a záporná zájmena a příslovce:
Hledám zastávku, ... tady za rohem musí být. V létě se chceme ... podívat. Přečtu to ... . Dívali se ... . to nedám. Na tebe ... nezapomenu. Přinesli to

pro … . … to nejde. Dnes večer … nepůjdu. … mi povídal. … tu knihu viděl. Slíbil to … . Mám to od … . To si nekoupím … . … k vám zase přijedeme. Čekali tu na … . O ni se … nebála. Vyberu si … z těch knih. … to musíme udělat. Počkáme chvíli, snad ještě … přijde.

18. Spojku jestliže nahraďte buď spojkou -li, nebo jestli.

Jestliže nám zbude aspoň chvilka času, prohlédneme si město. Jestliže s tebou bude mluvit, vyřídíš mu můj pozdrav. Budeme moc rádi, jestliže k nám zase přijedete. Jestliže budu mít volno, navštívím tě. Jestliže se podívá pozorně, jistě chybu objeví.

19. Přeložte do češtiny:

У нашому місті є різні види транспорту. В університет я їду дві зупинки на автобусі, потім на метро. Я люблю їздити на метро, тому що це дуже швидко. Не люблю їздити там, де з вікна нічого не видно. Це нова станція метро. Від метро трохи іду пішки. Кожного місяця я намагаюся придбати собі проїзний квиток. Він коштує 100 (sto) крон. Якщо у вас не буде квитка, ви заплатите штраф. Квитки можна придбати на зупинці або у водія. Громадський транспорт у нас їздить щодня. Люди заходять у трамвай, шукають вільне місце. Якщо вільного місця немає, мусять стояти. Пасажири виходять з трамваю. На центральну площу іде автобус номер десять. Він зупиняється біля костьолу. Трамвай там не зупиняється. Центр міста — це зона для пішоходів. Скажіть, будь ласка, як мені дістатися на центральну пошту? Вам слід піти прямо до кінця вулиці, потім повернути наліво. Що це за висока будова?

20. Vyprávějte o městské hromadné dopravě ve městě, kde žijete.

Humor

Hodina mluvnice: “Pepíčku, řekni dvě zájmena.”
“Kdo, já?”
“Výborně, Pepíčku.”

Тема і ситуації: ◂ Mezilidské vztahy.
Текст: ◂ Na návštěvě.
Додаткове читання: ◂ Mateřský jazyk.
Граматика: ◂ Відмінювання особових займенників **on, ona, ono.** Відмінювання присвійних займенників **náš, naše, naše.** Наказовий спосіб дієслів.

Na návštěvě

Včera jsem byla na návštěvě[1] u své kamarádky Heleny. Právě měla narozeniny. Jela jsem k ní tramvají a pak ještě kousek jsem šla pěšky. Helena bydlí s manželem v rodinném domku. Stiskla jsem tlačítko zvonku a čekala, až Helena otevře dveře.

Helena: Ahoj, jsem ráda, žes přišla. Čekáme tě už půl hodiny. Pavle, chci ti představit svou kamarádku Blanku.

Pavel: Těší mě, že vás poznávám[2].

Blanka: Promiňte, že jdu trochu pozdě[3].

Helena: To nevadí[4]. Pojď dál a odlož si! Co si dáš — kávu nebo čaj?

Blanka: Děkuju. Dám si kávu a hodně silnou.

Helena: S cukrem nebo bez?

Blanka: Samozřejmě, že s cukrem.

Helena: Posluž si, prosím. Tady jsou chlebíčky a zákusky. Snad ti bude chutnat naše domácí pečivo.

Zase někdo zazvonil. Přišli další hosté. Dobře jsme se bavili. Helena donesla skleničky a všichni si připili: "Na zdraví!" Mezi hosty jsem zahlédla mladého muže. Zeptala jsem se Heleny: "Prosím tě, kdo je ten mladík, který sedí tamhle u stolu?"

Helena: To je náš známý, jmenuje se Milan, je vysokoškolák. Vy se ještě neznáte?

Blanka: Ne.

Helena: Seznámím vás. (Milanovi): Milane, ráda bych Ti představila svoji kamarádku Blanku.

Milan: Ahoj, já jsem Milan.

Blanka: Těší mě. Jsem Blanka.

Milan: Mě také. Můžeme si tykat?

Blanka: Jistě.

Čas rychle utíkal. Musela jsem se rozloučit.

Blanka: Je mi líto[5], už musím jít. Děkuju za krásný večer.

Helena: Škoda, že nemůžeš zůstat déle. Děkujeme ti za návštěvu. A přijď zase brzo.

Blanka: Děkuju, určitě přijdu. Ahoj!

Helena: Ahoj!

* * *

— Už je pozdě, už musím jít.
— Kdy se zase uvidíme?
— Teď musíš přijít na návštěvu ty. Kdy se ti to hodí[6]?
— Myslím, že příští neděli. Večer mám čas.
— Tak dobře. Dáme si sraz[7] v sobotu.
— A kde?
— Zavolej mi, přijdu za tebou dolů.
— Fajn. Tak ahoj a těším se!
— Ahoj a pozdravuj doma[8]!

* * *

— Dobrý den!
— Dobrý den! Pojďte dál! Posaďte se, prosím! Udělejte si pohodlí[9]! Můžu vám nabídnout šálek kávy nebo čaje?
— Děkuju. Neobtěžujte se.
— Prosím, posložte si. Tady jsou zákusky a koláčky.
— Ano. Děkuju. Vezmu si tamten koláček.
— Můžu vám přidat[10]?
— Ne, děkuju, to opravdu stačí. Bohužel už musím jít.
— Přijďte k nám zase někdy. Jste vždy vítán[11].
— Děkuju za pozvání.

SLOVNÍČEK

bavit se, -vím, -ví спілкуватися, розважатися
čekat, -kám, -kají чекати
dárek, -rku *m.* подарунок
déle довше
domluvit se, -vím, -ví домовитися
donést, -su, -sou принести
chlebíček, -čka *m.* бутерброд
chutnat, -nám, -nají смакувати
kamarádka, -y *ž.* подруга
koláček, -čku *m.* печиво, пиріг
manžel, -a *m.* чоловік
možná можливо
nabídnout, -nu, -nou запропонувати
narozeniny, -in *ž. pomn.* день народження
obchod, -u *m.* магазин
obtěžovat se, -žuji, -žují турбуватися
opravdu дійсно, справді
otevřít, otevřu, otevřou відчинити, відкрити
posloužit si, -žím, -ží пригощатися
pozdě пізно
pozvání, -í *s.* запрошення
prominout, -nu, -nou вибачити, пробачити
představit, -vím, -ví *koho komu* познайомити *кого з ким*
přidat, -dám, -dají додати, докласти
přijít, -jdu, -jdou прийти
připít si, -piji, -pijí підняти келих, випити
příští наступний
půl половина
rozloučit se, -čím, -čí попрощатися
rychle швидко
samozřejmě звичайно
seznámit, -mím, -mí познайомити
silný сильний
sklenička, -y *ž.* склянка
sraz, -u *m.* зустріч
stačit, -čím, -čí вистачати / вистачити
stisknout, -nu, -nou натиснути
šálek, -lku *m.* чашка
tlačítko, -a *s.* кнопка
tykat, -kám, -kají звертатися на "ти", тикати *розм.*
určitě точно, певно
uvidět se, -dím, -dí побачитися, зустрітися
všichni усі
vybrat, -beru, -berou вибрати
vysokoškolák, -a *m.* студент
zahlédnout, -nu, -nou побачити, помітити
zákusek, -sku *m.* закуска, тістечко
zase знову, знов-таки
zavolat, -lám, -lají покликати, подзвонити
zazvonit, -ním, -ní задзвонити
zeptat se, -tám, -tají спитати, запитати
zůstat , zůstanu, zůstanou залишитися
zvonek, -nku *m.* дзвінок

Doplňková četba

Mateřský jazyk

Všichni si máme uvědomit, že mateřský jazyk je bohatství národa. Važte si ho a buďte šťastni, že nežijete v době, kdy nám nepřátelé chtěli naši rodnou řeč vyrvat. Myslíte, že český jazyk, který vítězně přežil doby útisku a ponižování, si zaslouží, aby ho hanobili? Snažte se mluvit správně česky, a to nejen z úcty k mateřštině, ale i proto, že správná řeč je vizitkou slušného

člověka. Věřte, že neslušné a hrubé výrazy nejsou znakem dospělosti, ale nevychovanosti a hlouposti.

Mluvte zřetelně, ne příliš rychle, zbytečně nekřičte. Mluvíte-li s dospělým, dívejte se mu přitom do očí a nedávejte při rozhovoru ruku do kapsy.

SLOVNÍČEK

dospělost, -i *ž.* зрілість
dospělý дорослий
hanobit, -bím, -bí ганьбити, ганити
hloupost, -i *ž.* дурість, тупість
kapsa, -y *ž.* кишеня
nevychovanost, -i *ž.* невихованість
ponižování, -í *s.* приниження
slušný пристойний, порядний
úcta, -y *ž.* шана, повага
útisk, -u *m.* гноблення
uvědomit si, -mím, -mí усвідомити
vážit si, -žím, -ží *koho, čeho* поважати, шанувати *кого, що*
vítězně переможно
vizitka, -y *ž.* візитка
vyrvat, -rvu, -rvou *co komu* вирвати *що в кого*
zasloužit si, -žím, -ží заслужити, стати гідним
zbytečně надмірно
zřetelně чітко, ясно, виразно

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Být na návštěvě *u někoho.* Jít na návštěvu *ke komu.*	Бути у гостях *у кого.* Іти в гості *до кого.*
2. Těší mě, že vás poznávám.	Мені приємно з вами познайомитися.
3. Promiňte, že jdu trochu pozdě.	Вибачте, що я трохи запізнилася.
4. To nevadí.	Це нічого.
5. Je mi líto.	Мені шкода́.
6. Hodit se. Kdy se ti to hodí?	Підходити *безос.* Коли тобі підходить? / Коли ти можеш / є у тебе час?
Пор.: To se mi nehodí.	Це мені не підходить.
7. Dáme si sraz v sobotu.	Ми зустрінемося в суботу.
8. Pozdravuj doma!	Передавай вітання дома!
9. Udělejte si pohodlí!	Влаштовуйтеся зручніше!
10. Můžu vám přidat?	Можна я вам ще покладу?
11. Jste vždy vítán.	Ви завжди бажаний гість.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання особових займенників on, ona, ono

Pád	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
	Číslo jednotné		
N.	on	ona	ono
G.	jeho, ho, jej	jí	jeho, ho, jej
D.	jemu, mu	jí	jemu, mu
A.	jeho, ho, jej, -ň	ji	je, ho, jej
L.	(o) něm	(o) ní	(o) něm
I.	jím (s ním)	jí (s ní)	jím (s ním)
	Číslo množné		
N.	oni, ony	ony	ona
G.	jich (od nich)	jich (od nich)	jich (od nich)
D.	jim (k nim)	jim (k nim)	jim (k nim)
A.	je (na ně)	je (na ně)	je (na ně)
L.	(o) nich	(o) nich	(o) nich
I.	jimi (s nimi)	jimi (s nimi)	jimi (s nimi)

1. У займенників 3-ої особи чоловічого і середнього роду **on, ono** у родовому, давальному і знахідному відмінках вживаються короткі і повні форми.

Повні форми є:

а) на початку речення: Jeho jsem tam neviděl;

б) після прийменників: Půjdu k němu na návštěvu;

в) коли на займенник падає логічний наголос: Dej to jemu.

В інших випадках вживаються короткі форми: Řekněte mu to! Vidíš jej u okna? Zeptej se ho!

2. Після прийменників, як і в українській мові, з'являється **-n**: bez něho, k ní, o něm.

3. У родовому відмінку однини чоловічого і середнього роду поряд з формами **jeho, ho** вживається форма **jej**, частіше після прийменників: z něho / z něj, do něho / do něj, u něho / u něj.

4. У знахідному відмінку однини чоловічого роду форма **jeho** вживається лише стосовно істот, напр.: Volám jeho (přítele). — *Я його кличу (приятеля)*. Hledám jeho (psa). — *Я шукаю його (собаку)*. Форми ho і jej вживаються стосовно істот і неістот, напр.: Vidím jej u stromu. — *Я бачу його (приятеля, автомобіль) біля дерева*. Після деяких прийменників у знахідному відмінку однини чоловічого роду можлива також книжна форма -ň: naň *на нього*, zaň *за нього*, proň *для нього*.

5. У знахідному відмінку однини середнього роду вживаються форми **ho** і **je**, але можлива також форма **jej**, після прийменників вживається форма **ně**: díval se na ně (na okno).

6. Займенник **ona** в однині має в усіх відмінках, крім знахідного, довге **-í**. У множині всі закінчення короткі: jich, jim, o nich, jimi.

7. У 3-ій особі множини займенники **on, ona, ono** розрізняються за родами:

oni — вживається для іменників чоловічого роду істот;

ony — вживається для іменників чоловічого роду неістот і для жіночого роду;

ona — вживається для іменників середнього роду.

8. Порядок слів у реченні з короткими формами займенників та іншими енклітиками такий: на першому місці після наголошеного слова або словосполучення стоять допоміжні форми дієслова **být,** за ними — компоненти зворотних дієслів **se** або **si,** потім займенники у давальному відмінку, далі — в інших відмінках:

Proč se mu to nelíbí?	Чому це йому не подобається?
Díval se mi přímo do očí.	Він дивився мені прямо в очі.

Відмінювання присвійних займенників náš, naše, naše

Pád	Číslo jednotné			Číslo množné		
	Muž. rod	Žen. rod	Stř. rod	Muž. rod	Žen. rod	Stř. rod
N.	náš	naše	naše	naši, naše	naše	naše
G.	našeho	naší	našeho	našich	našich	našich
D.	našemu	naší	našemu	našim	našim	našim
A.	našeho, náš	naši	naše	naše	naše	naše
V.	= N.	= N.	= N.	= N.	= N.	= N.
L.	(o) našem	(o) naší	(o) našem	(o) našich	(o) našich	(o) našich
I.	naším	naší	naším	našimi	našimi	našimi

1. Присвійні займенники **náš** (чол. р.), **naše** (жін. р.), **naše** (сер. р.) відмінюються так само, як займенники 3-ої особи **on, ona, ono.** За зразком відмінювання займенників náš, naše, naše відмінюються займенники **váš** (чол. р.), **vaše** (жін. р.), **vaše** (сер. р.).

2. У називному відмінку множини присвійні займенники чоловічого роду розрізняють форми для істот (naši, vaši) і неістот (naše, vaše).

3. У множині всі закінчення короткі: našich, našim, o našich, našimi.

Наказовий спосіб дієслів

Наказовий спосіб виражає наказ або побажання щодо здійснення певної дії. Наказовий спосіб має прості й описові форми. Прості форми вживаються у 2-ій особі однини і множини та у 1-ій особі множини, напр.:

2. os. č. j. piš, nes, kupuj.

1. os. č. mn. pišme, nesme, kupujme.

2. os. č. mn. pište, neste, kupujte .

Наказовий спосіб утворюється від основи теперішнього часу. Вихідною формою є 3-я особа множини дієслів теперішнього часу, в яких відкидається закінчення.

1) Якщо після відкидання закінчення 3-ої особи множини основа закінчується на один приголосний, то форма наказового способу 2-ої особи однини збігається з цією основою.

Наказовий спосіб 1-ої особи множини утворюється шляхом додавання до форми 2-ої особи однини наказового способу закінчення **-me**, а для 2-ої особи множини — закінчення **-te**:

Інфінітив	3-я ос. мн. теп. часу	Наказовий спосіб		
		2-а ос.одн.	1-а ос. мн.	2-а ос. мн.
Kupovat	kupuj-í	kupuj	kupuj-me	kupuj-te
Studovat	studuj-í	studuj	studuj-me	studuj-te
Nést	nes-ou	nes	nes-me	nes-te
Mluvit	mluv-í	mluv	mluv-me	mluv-te

Кінцеві приголосні основи **d, t, n** у формах наказового способу пом'якшуються:

Інфінітив	3-я ос. мн. теп. часу	Наказовий спосіб		
		2-а ос.одн.	1-а ос. мн.	2-а ос. мн.
vstát	vstan-ou	vstaň	vstaňme	vstaňte
plést	plet-ou	plet'	plet'me	plet'te
jet	jed-ou	jed'	jeďme	jed'te

Якщо у дієслів основа теперішнього часу закінчується на **-aj**, тоді в наказовому способі **-aj** чергується з **-ej**:

Інфінітив	3-я ос. мн. теп. часу	Наказовий спосіб		
		2-а ос.одн.	1-а ос. мн.	2-а ос. мн.
dělat	dělaj-í	dělej	dělejme	dělejte
zpívat	zpívaj-í	zpívej	zpívejme	zpívejte
dívat se	dívaj-í se	dívej se	dívejme se	dívejte se

2) Якщо після відкидання закінчення 3-ої особи множини основа закінчується на два приголосних, у 2-ій особі однини наказового способу до основи додається закінчення **-i**, а у множині — закінчення **-eme/-ěme, -ete/-ěte**. Закінчення **-ěme, -ěte** мають дієслова після приголосних **d, t, n, b, p, v, m:**

Інфінітив	3-я ос.мн. теп. часу	Наказовий спосіб		
		2-а ос.одн.	1-а ос. мн.	2-а ос. мн.
číst	čt-ou	čt-i	čt-ěme	čt-ěte
myslet	mysl-í	mysl-i	mysl-eme	mysl-ete
říci	řekn-ou	řekn-i	řekn-ěme	řekn-ěte
vzít	vezm-ou	vezm-i	vezm-ěme	vezm-ěte

Деякі дієслова у формах наказового способу скорочують кореневу голосну:

Інфінітив	3-я ос. мн. теп. часу	Наказовий спосіб		
		2-а ос.одн.	1-а ос. мн.	2-а ос. мн.
psát	píš-í	piš	pišme	pište
koupit	koup-í	kup	kupme	kupte
vrátit se	vrát-í se	vrať se	vraťme se	vraťte se

3-я особа однини і множини мають описові форми наказового способу. Він утворюється від часток **ať, nechť** і форм дієслова у теперішньому часі, напр.:

Ať to udělá! — Хай він це зробить!
Ať to udělají! — Хай вони це зроблять!
Nechť vstoupí! — Хай він увійде!

➢ *Запам'ятайте* форми наказового способу від деяких дієслів:

Інфінітив	Наказовий спосіб
bát se	boj se
být	buď
chtít	chtěj
hnát	žeň
jíst	jez
mít	měj
pomoci	pomoz
(po)vědět	(po)věz
sníst	sněz
stát	stůj
vidět	viz

Дієслово **jít** має дві форми наказового способу: pojď, pojďme, pojď te // jdi, jděme, jděte. Форми pojď, pojďme, pojďte вживаються тоді, коли дія відбувається разом з мовцем або в напрямку до нього, напр.: Pojď se mnou! *Ходімо зі мною!* Pojď sem! *Іди сюди!* Pojďte dál! *Проходьте!*

В інших випадках вживаються форми jdi, jděme, jděte: Jdi tam! *Іди туди!* Jdětě pomalu! *Ідіть потихеньку!*

Іноді наказ або заборона можуть виражатися формами дійсного способу або інфінітива, напр.: Nikam nepůjdeš! Budete mlčet! Nekouřit! Rychle zavřít!

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Chodíte rád(a) na návštěvu?
2. Jak často chodíte na návštěvu?
3. Kdy obyčejně chodíte na návštěvu?
4. Kde bydlí váš kamarád (vaše kamarádka)?
5. Zvoníte nebo klepete na dveře?
6. Jak se zdravíte?
7. Pohostí vás kamarád?
8. Co vám obyčejně nabídne?
9. Jak trávíte čas?

10. Doprovází vás kamarád (kamarádka) dolů nebo až na ulici?
11. Na kdy zvete kamaráda (kamarádku) na návštěvu?
12. Domlouváte si nějaký výlet, party nebo kino?
13. Na kdy si dáváte sraz?
14. Jak dlouho vám trvá cesta domů?

2. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Dovolte, abych se představil. Jmenuju se Jan Kalina.
—
— Těší mě.
— Vy jste v Praze na návštěvě?
—
— Jak dlouho budete tady?
—
— Můžu vás dnes pozvat na večeři?
—
— A co zítra?
—

* * *

— Prosím tě, neznáš toho mladého člověka? Často ho potkávám.
—
— A čím je?
—
— Vypadá moc sympaticky. Je svobodný nebo ženatý?
—
— To je dobrý nápad. Díky.
—

3. Sestavte věty:

1. návštěva — na — rád — chodit.
2. který — jít — v — Praha 4 — bydlet — v — neděle — navštívit — přítelkyně.
3. tam — protože — auto — tramvaj — daleko — být — moc — jet.
4. osmý — v — přítelkyně — bydlet — poschodí.
5. protože -jet — nerád — chodit — výtah — tam — pěšky.
6. otvírat — čekat — a — už — přítelkyně — dveře — chvíle — za.
7. kabát — v — svlékat si — předsíň.
8. sedět — a — přinášet — křeslo — káva — v — přítelkyně — pak.
9. káva — ráda — sladký — pít — bílý.
10. vařit — dobrý — přítelkyně — silný — káva.
11. spolu — dobře — bavit se.

12. hudba — poslouchat — veselý.
13. fotografie — dívat se — na — starý.
14. loučit se — sedm — v — hodina.
15. odcházet — a — říkat — že — přijít — zase — brzo.

4. Místo teček doplňte zájmena 3. osoby mužského a ženského rodu:

Budete s … ještě mluvit? Půjdu tam bez …. Už jsem o … slyšel. Nevzpomínám si na …. Sejdeme se u …. Včera jsem …potkal. Dostal jsem od … dopis. Radši se … zeptám. Kdy k … půjdete? Viděl jsem … tam. Přišel jsem až po …. Pamatuješ se na …? Řeknu … to. Byl jsem tam s …. Šel jsem proti …. Pozdravili jsme …. Znáte se s …? Koupil jsem to pro …. Vrátil se k… .Už několik let si s … dopisuji. Ty ses … na to nezeptal? Ptal jsem se všech, jenom … jsem se zeptat zapomněl. Ten dopis je od …?

5. Osobní zájmena jednotného čísla nahraďte osobními zájmeny 3.osoby množného čísla:

Včera jsme ho viděli. Nic jsem jí neřekl. Vyprávěli mu to? Jemu se nedivím. Proč se jí ptáš? Zlobím se na ni. Nepůjdu s ním. Asi jste ji viděli. Mluvili jste o ní? Zase jsem na ni zapomněl. Jí se nic nestalo. Půjdu tam až po něm. Už jsem o ní dlouho neslyšel. To není pro ni. Kdo s ním půjde? Jí nenapsali. Půjdeš s ním? Poslali ji domů. Jemu se daří dobře. Šel jste tam bez něho? Jeho se nebojím. Mluvili tam o něm. Řeknu jí to potom.

6. Vyznačená zájmena uveďte na prvním místě ve větě. Dávejte pozor na slovosled:

Dali mu pokoj. Nechceme jej rušit. Zajímá ji to? Nehledám je často. Půjdeme jí naproti. Najdete ho doma. Máme jim něco vyřídit. Zajímá jej všechno. Znají ji dobře. Nechali mu zprávu. Včera jej taky hledali. Zavolali ho příliš pozdě. Nevěřili jí ani slovo. Přečteš mu to hned? Nenajdeš ho tam. Nelíbí se jí tam.

7. Výrazy v závorkách doplňte ve správném tvaru:

Půjdu na návštěvu k (naši přátelé). Přeji k (vaše narozeniny) hodně zdraví. Budu mluvit s (váš otec). Přijeli sem lidé z (naše město). Počítají s (naše pomoc). Dárek je pro (váš dědeček). V (naše okna) je světlo. Řekli nám o (vaše obavy). Setkal jsem se s (vaši rodiče). Balík pošlu (vaši přátelé). Okna vedou do (naše zahrada). Dívali jsme se na (vaše poznámky). K (naše jména) si napsal otazníky. Mezi (naše knihy) to nebylo. Ptali se na (vaše dcera). Na (vaše slova) si pamatuji. Bez (vaše rady) se to nepovedlo. Přidali to k (naše zavazadla). Napíšu to (vaše pero). Na (naše otázka) neodpověděl. Proti (vaše účast) nemají námitky. Na (vaše místo) seděl někdo jiný. Je ta kniha z (vaše knihovna)?

8. Doplňte ve správném tvaru přivlastňovací zájmena náš, váš:
Jedeme dnes na venkov k ... staré babičce. Pamatuj se na ... dobrá slova. Nesu knihu ... sestře Boženě. Čtu dopis od ... otce. Jdeme do zahrady s ... kamarádkami. To jsou ...jablka? Bydlím u ... tety. Dědeček sedí ve ... křesle. Děkuji ... matce. Seznámím vás se ... přítelkyní. Včera jsem viděl ... ženu. Kamarádi navštívili ...bratra. Mohu se podívat do ... zrcadla? Vedle ... domu je pěkná zahrada. Cesta k ... domu vede přes park. Profesor jede na hory s ... studenty. Pojedeme na venkov ... autem.

9. Vyznačené výrazy nahraďte zájmeny:
U Petra jsem byl včera na návštěvě. Máš zatelefonovat sestře. Do večera naše kamarády neuvidím. Jaká je adresa vašich rodičů? Není to pro děti. Od našeho známého jsem dopis ještě nedostal. Je to kniha vašeho bratra. Před chvílí jsme o Evě mluvili. Je podobná své sestřenici. Bylo tam málo lidí. Co mám vašim rodičům napsat? S našimi přáteli se sejdu dnes večer. Synovi koupil vláček a dceři panenku. U sousedů jsem už dlouho nebyl. Pro dívku se to nehodí. V našem domě bydlíme už deset let. Proč to nechceš půjčit zrovna Vaškovi? Čekání na Lídu se protáhlo. Kromě sestry to nikdo neví.

10. Utvořte rozkazovací způsob:
Jdeš domů. Přečteš to ještě jednou. Zatelefonujete tam. Sednete si sem. Zůstanete tady. Přestaneš se zlobit. Odpustíte jim to. Vezmeš si to. Už nic neříkáte. Povíte mi to. Sedíš tady. Nezlobíte se. Říkáš to pomalu. Jsi tady. Pamatujete si to. Neděláš nic. Nesmějete se. Zastavíš se. Začnete mluvit. Ani se neptáš. Pracujete klidně. Vyberete si. Čekáš venku. Už se nebojíš. Napřed se umyjete.Pojedeš vlakem. Začnete číst. Půjdeš se mnou. Napíšete to znova. Vrátíš se brzy. Chápete to správně. Nepláčete nad tím. Napřed se učešeš. Půjčíš mi to. Radši už mlčíte. Předpokládáme to. Dáš to jinam. Hned to zvedneš.

11. Tvořte věty podle vzoru:
Vzor: Přinesl jsem mu knihu — Přines mi ji taky!
Koupil jsem nový slovník. — Ukázal jsem mu článek. — Poslal jsem mu dopis. — Počkal jsem na něj. — Šel jsem s ní do kina. — Zašel jsem k němu. — Navštívil jsem ji večer. — Zavolal jsem mu domů.

12. Utvořte tvary rozkazovacího způsobu ve 3. osobě:
Nauč se to pořádně. Pojď tam taky. Nemysli si nic špatného. Nekývejte pořád hlavou. Napřed se učeš. To maso raději upeč. Nehoupej se na židli. Tyhle cigarety nekuřte. Pojeďte zítra. Do toho se nepleť. Nemějte strach. Pověz nám to.

13. Utvořte tvary rozkazovacího způsobu ve 2. osobě jednotného čísla:
Ať si vezme všechno. Ať mě nechají spát. Ať mi dá kousek. Ať si čte a nezlobí mě. Ať dávají dobrý pozor. Ať se přezuje. Ať mi přišije knoflík. Ať nám s tím pomůže. Ať jim ukážou cestu. Ať se má dobře. Ať se pořád nebojí. Ať přijde zase v pátek. Ať zaklepou ještě jednou. Ať mu to povědí. Ať to přikryje kobercem. Ať si nebere deštník. Ať si utře ruce. Ať radši utečou. Ať rozsvítí svíčku. Ať zavřou okna a zamknou. Ať se přihlásí o slovo. Ať se najedí v klidu. Ať nekazí zbytečně papír.

14. Srovnejte dva úryvky z Bible — Desatero v ukrajinštině a češtině. Vypište z nich slovesa rozkazovacího způsobu a vysvětlete, jakých tvarů je užito pro příkaz nebo zákaz:

1. Я Господь, Бог твій. Нехай не буде тобі інших богів передо Мною!	1. Nebudeš uctívat jiného Boha mimo mne.
2. Не роби собі бовванів, не поклоняйся їм і не служи їм!	2. Nezobrazíš si Boha zpodobením ničeho, co je v nebi nebo na zemi či pod zemí. Ničemu takovému se nebudeš klanět.
3. Не промовляй ім'я Господа твого даремно!	3. Nezneužiješ jméno svého Boha.
4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його!	4. Pamatuj na den odpočinku. Šest dní budeš pracovat, ale sedmý den je dnem odpočinutí tvého Boha.
5. Шануй свого батька і матір, щоб продовжилися дні твої на землі!	5. Cti otce svého i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává tvůj Bůh.
6. Не вбивай!	6. Nezabiješ.
7. Не чини перелюбу!	7. Nesesmilníš.
8. Не кради!	8. Nepokradeš.
9. Не свідчи неправдиво на свого ближнього!	9. Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.
10. Не жадай дому ближнього свого!	10. Nebudeš dychtit po majetku bližního svého a vůbec po ničem, co mu patří.

15. Jaký je infinitiv rozkazovacího způsobu vis, viz, věz, vez?

16. Přečtěte si přísloví. Najděte slovesa rozkazovacího způsobu. Pokuste se k nim najít vhodné ekvivalenty v ukrajinštině:
Dvakrát měř, jednou řež.
Darovanému koni na zuby nehleď.
Kuj železo, dokud je žhavé.

Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.
Nekupuj zajíce v pytli.
Moudrému napověz, hloupému dolož.
Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek.
Nechval dne před večerem.
Dej a bude ti dáno.
Doma jez, co je, jinde, co ti dají.
Jez do polosyta, pij do polopita a budeš mít dlouhá léta.
Snídej sám, obědvej s přítelem, večeři nech svému nepříteli.

17. Přečtěte si básničku. Vypište tvary rozkazovacího způsobu. Utvořte od nich infinitiv, 2.osobu jednotného a množného čísla a 3.osobu množného čísla:

Běžela liška po ledu,
ztratila klíček od medu.
Kdo ho má, ať ho dá,
ať se liška nehněvá.

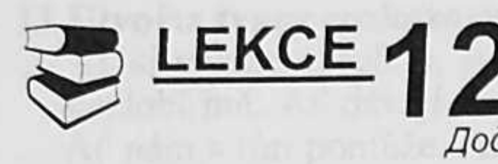
18. Přeložte do češtiny:

а) Завтра я піду у гості до свого друга Івана. Він живе тут, у нашому місті. Я поїду до нього на метро, а потім кілька зупинок на тролейбусі. Іван живе у дев'ятиповерховому будинку на шостому поверсі. Сподіваюся, що ліфт працюватиме. Я подзвоню у двері, товариш відкриє мені. Ми привітаємося. Я увійду в коридор, повішу куртку на вішалку і піду в кімнату. Іван тим часом приготує каву, він варить дуже смачну каву. Потім ми сядемо в крісла і говоритимемо про усякі справи. Можливо, послухаємо музику або подивимося відео. О дев'ятій годині я з ним попрощаюся. Іван проведе мене аж на вулицю. Домовимося, що наступного разу він прийде до мене. А якщо у неділю буде гарна погода, ми поїдемо за місто. Ми попрощаємося, я поспішаю додому, тому що живу далеко, і дорога триває більше години.

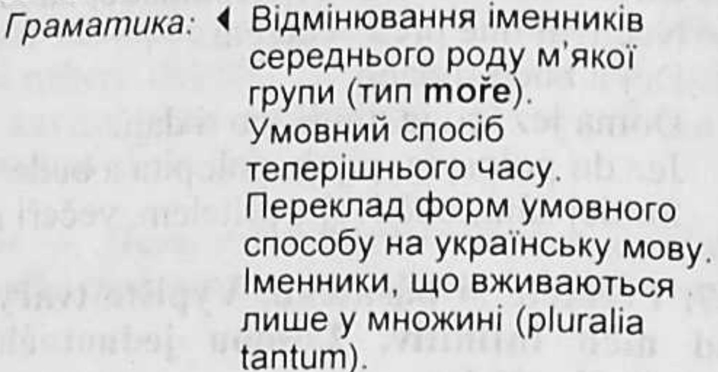
б) Ти з ним говоритимеш про це? Я піду туди аж після нього. Ви вже з нею познайомилися? Я недавно у нього був. Я запросив їх у гості. Десь я їх бачив. Я маю принести книгу йому, а не тобі. Ви не повинні її засмутити. Їй було доволі погано. Його ніхто не спитав. Без нього я туди не піду. Ми з ними говорили дуже довго. Їх це не стосується.

Humor

Rada malého chapce: Dávejte vitaminy do zmrzliny, do bonbónů a do čokolády, a ne do mrkve a kapusty.

LEKCE 12

Тема і ситуації: Volný čas.
Текст: Prázdniny.
Додаткове читання: Díky, léto. *J.Balík.*
Граматика: Відмінювання іменників середнього роду м'якої групи (тип **moře**). Умовний спосіб теперішнього часу. Переклад форм умовного способу на українську мову. Іменники, що вживаються лише у множині (pluralia tantum).

Prázdniny

Když se blíží konec školního roku, nastává skoro v každé třídě velké rozhodování[1]: Pojedeme na výlet, nebo ne? Naše třídní učitelka obvykle říká, že je za celý rok z našeho zlobení tak unavená[2], že si nějaký celodenní nebo delší výlet s námi nedovede představit[3]. Pak ale uzná, že když pojedou ostatní třídy, bylo by nespravedlivé, kdybychom my o výlet přišli[4].

A tak začalo velké plánování. Návrh, abychom jeli do Prahy, byl sice lákavý, ale jeden den by nám asi nestačil. Pojedeme se tedy podívat na středověký hrad, nebo na nějakou přírodní raritu? Autobusem, nebo vlakem? Vzpomněl jsem si, že tatínek vypravoval o nové cyklistické stezce. A tak jsme se nakonec domluvili, že pojedeme objevovat okolí našeho města, a to na kolech! Nedávno otevřená cyklistická stezka vede podél řeky a mezi malými jezírky.

Na turistické mapě jsme si nakreslili trasu. Budeme dělat pravidelné zastávky a pozorovat okolní krajinu. Aspoň se ukáže[5], kdo z nás je opravdový sportovec a kdo se jenom chlubil. Zítra vyrážíme! Doufáme jenom, že bude pěkné počasí.

Prázdniny mají bohužel jednu zvláštnost: moc rychle končí. První dny ve škole jsou vždycky zrádné. Všichni ve třídě jsou najednou docela rádi, že jsou zase pohromadě. Venku je obvykle hezky, takže si člověk skoro může myslet, že pokračují prázdniny. Holky a kluci jsou opálení, málem by se zdálo[5], že opalování je ta nejdůležitější věc na světě. Ale tak to může vypadat

jenom chvíli, hned po prázdninách. Protože na prázdniny se přece připravujeme[7] celý rok! No, to si všechno můžeme myslet. Vždyť rok má dvanáct měsíců, ale prázdniny jen dva!

(Podle V. Steklače).

* * *

— Kam se chystáš[8] letos na dovolenou?
— Pojedu s rodinou k moři.
— Pojedeš s cestovkou?
— Ne, nepřihlásil jsem se včas v té cestovní kanceláři, se kterou jsme chtěli původně jet. Pojedeme sami a postavíme si stan. Aspoň získáme nové zkušenosti.
— Tak já ti přeju dobré počasí a hezké zážitky!
— Mockrát děkuju[9].

SLOVNÍČEK

blížit se, -žím, -ží наближатися
bohužel на жаль, дуже прикро
celodenní цілодобовий
cestovní kancelář, -e *ž.* туристична агенція
cyklistický велосипедний
delší довший, триваліший
docela у цілому, загалом
doufat, -fám, -fají сподіватися
dovolená, -é *ž.* відпустка
hned одразу
chlubit se, -bím, -bí хвалитися, вихвалятися
jenom лише, тільки
jezírko, -a *s.* озерце
krajina, -y *ž.* місцевість, пейзаж
lákavý привабливий, спокусливий
najednou раптово, враз, несподівано
nakonec зрештою, нарешті
nakreslit, -lím, -lí намалювати, накреслити
návrh, -u *m.* пропозиція
nedávno недавно, нещодавно
nejdůležitější найважливіший
nespravedlivý несправедливий
objevovat, -vuji, -vují відкривати, знаходити
okolí, -í *s.* околиця
okolní навколишній
opálený засмаглий, смаглявий
opalování, -í *s.* засмагання
opravdový справжній, дійсний
otevřený відкритий
počasí, -í *s.* погода
podívat se, -vám, -vají подивитися, глянути
pohromadě разом
pokračovat, -čuji, -čují продовжувати
postavit, -vím, -ví поставити, побудувати
pozorovat, -ruji, -rují спостерігати, стежити
pravidelný регулярний, правильний
prázdniny, -in *ž. pomn.* канікули, вакації
přece все-таки, все ж, проте, однак
přihlásit se, -sím, -sí записатися
přírodní природний
sice хоча і, а то, а не то, інакше
skoro майже
sportovec, -vce *m.* спортсмен
stačit, -čím, -čí вистачати / вистачити
stan, -u *m.* намет
stezka, -y *ž.* стежка, стежина
středověký середньовічний

takže отже
turistický туристичний
uznat, -nám, -nají визнати
včas вчасно, своєчасно
věc, -i *ž.* річ
venku надворі
vlak, -u *m.* поїзд, потяг
všechno усе
všichni усі
vypadat, -dám, -dají виглядати, мати вигляд
vypravovat, -vuji, -vují розповідати
vyrážet , -žím, -ží вирушати
vždycky завжди
vždyť адже, таж, ж, же
zajímavost, -i *ž.* цікавість
zážitek, -tku *m.* враження
získat, -kám, -kají знайти, привернути, здобути
zkušenost, -i *ž.* досвід
zrádný зрадливий, ненадійний
zvláštnost , -i *ž.* особливість

Doplňková četba

Díky, léto

Díky, léto, díky
za maliny, za rybníky,
za oblohu pomněnkovou,
za zmrzlinu vanilkovou,
za paseku s vůní smůly,
za voňavé včelí úly,
za vážky a za čmeláky,
za růže a vlčí máky,
za stany a táboráky,
za kytaru rozjásanou,
za rána, co z kopců vstanou…
a pak, abych nezapomněl —
za zavřenou školu.

Díky, léto,
že jsme spolu.

(J.Balík)

SLOVNÍČEK

čmelák, -a *m.* джміль
kytara, -y *ž.* гітара
malina, -y *ž.* малина
paseka, -y *ž.* пасіка
pomněnkový кольору незабудки
rozjásaný радісний
rybník, -a *m.* ставок
smůla, -y *ž.* смола
táborák, -u *m.* вогнище
úl, -u *m.* вулик
vanilkový ванільний
vážka, -y *ž.* бабка (комаха)
včelí бджолиний
vlčí mák польовий мак
voňavý пахучий
vůně, -ě *s.* аромат, запах
zmrzlina, -y *ž.* морозиво

 LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Nastávat *zprav. 3. os.* — Наступати, приходити.
Nastává skoro v každé třídě velké rozhodování. — Майже у кожному класі настає час прийняття великих рішень.
Пор.: Nastává jaro. — Приходить весна.

2. Být unavený *z čeho.* — Бути втомленим *від чого.*

3. Nedovedu si představit. — Я не можу собі уявити.

4. Přijít *o koho, oč.* — Втратити *кого, що*; позбутися *кого, що.*
Пор. Přijít o peníze. — Втратити гроші.
Přijít o výlet. — Не поїхати на екскурсію за місто.

5. Aspoň se ukáže, … — Принаймні з'ясується, …

6. Málem by se zdálo, že … — Мало не здається, що…

7. Připravovat se *na co.* — Готуватися *до чого.*
Připravovat se na prázdniny. — Готуватися до канікул.

8. Chystat se *nač; k čemu; s inf.* — Готуватися *до чого, куди, з інф.*
Chystám se na dovolenou k moři. — Я готуюся у відпустку на море.

9. Mockrát děkuju. — Дуже тобі дякую.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників середнього роду м'якої групи
(тип moře)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N., V.	moře	moře
G.	moře	moří, pracovišť
D.	moři	mořím
A.	moře	moře
L.	(na) moři	(na) mořích
I.	mořem	moři

За зразком іменників типу **moře** відмінюються всі іменники середнього роду, які в називному відмінку однини перед закінченням **-e /-ě** мають м'який приголосний: srdce, ovoce, vejce, pole, nebe, pracoviště, letiště та ін.

У родовому відмінку множини регулярним є закінчення **-í:** moří, polí, srdcí. Але іменники з суфіксом **-iště** мають нульове закінчення: pracoviště — pracovišť, letiště — letišť.

Іменник vejce у родовому відмінку множини має форму vajec.

Умовний спосіб теперішнього часу

Форма умовного способу теперішнього часу (kondicionál přítomný) виражає можливість, бажаність або передбачуваність дії, що вже відбувається або буде відбуватися в майбутньому. На відміну від української мови, в якій для утворення умовного способу в будь-якій особі і числі досить частки *би (б) (Сказав би, пішли б)*, у чеській мові умовний спосіб теперішнього часу утворюється за допомогою особливих форм допоміжного дієслова **být** (**bych, bys, by, bychom, byste, by**) і форм дієприкметника минулого часу на **-l:**

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	psal, -a bych	psali, -y bychom
2.	psal, -a bys	psali, -y byste
3.	psal, -a, -o by	psali, -y, -a by

Наприклад:

Šli bychom do divadla, ale nemáme čas. — Ми пішли б у театр, але у нас немає часу.

Ráda bych tam šla taky. — Я із задоволенням пішла б туди також.

Заперечні форми утворюються шляхом додавання заперечної частки **ne-** до значеннєвого дієслова: nepsal bych, nejel bys, nechtěli bychom.

1. У підрядних реченнях умови форми bych, bys, by, bychom, byste, by зливаються зі сполучником **kdy:**

kdybych	kdybychom
kdybys	kdybyste
kdyby	kdyby

Напр.: Kdybychom to věděli, řekli bychom vám to. *Якби ми це знали, то сказали б вам про це.* Kdyby mohl, šel by domů. *Якби він міг, то пішов би додому.*

2. У підрядних реченнях мети форми bych, bys, by, bychom, byste, by зливаються зі сполучником **aby:**

abych	abychom
abys	abyste
aby	aby

Напр.: Psal mi, abych k nim přijel o prázdninách. *Він написав мені, щоб я до них приїхав на канікулах.* Přišel jsem k tobě, abych ti něco řekl. *Я прийшов до тебе, щоб щось сказати.*

3. Особливу форму умовного способу мають зворотні дієслова у 2-ій особі однини. Зворотні частки **se** і **si** зливаються з допоміжною формою **bys:**

bys + se = by ses
bys + si = by sis

Напр.: učit se — Jak by ses učil? *Як би ти вчився?*
koupit si — Co by sis koupil? *Що б ти собі купив?*

3. У реченні допоміжні форми bych, bys, by, bychom, byste, by стоять після першого слова або словосполучення, за ними стоять частки **se** і **si** (якщо вони є):

Напр.: Jel bych na dovolenou.
Já bych jel na dovolenou.
Můj přítel Karel by jel na dovolenou.
Rád bych se vás na něco zeptal.

4. У розмовній мові замість форми bychom вживається bysme: Odpoledne bysme mohli jít na procházku. *У другій половині дня ми могли б піти на прогулянку.*

Переклад форм умовного способу українською мовою

1. У чеській мові форми умовного способу перекладаються на українську мову здебільшого підрядними реченнями умови та мети, напр.: Kdybych se vrátil, zavolám ti. *Якщо я повернуся, я тобі зателефоную.* Přišel jsem, abych ti to vysvětlil. *Я прийшов, щоб тобі це пояснити.*

2. Після дієслів *просити, вимагати, наказувати, дозволяти* та деяких інших при перекладі українською мовою вживається інфінітив:

Prosím, abyste přišel včas. *Я прошу вас прийти вчасно.*

Přeji ti, aby ses brzy uzdravil. *Я бажаю тобі швидко одужати.*

Pavle, dovol mi, abych ti představila svou kolegyni. *Павле, дозволь мені представити тобі мою колегу.*

3. У чеській мові умовний спосіб може перекладатися на українську інфінітивом зі сполучником *щоб:* Vrátil jsem se, abych ti něco řekl. *Я повернувся, щоб тобі щось сказати.* Místo, aby se učil, šel do kina. *Замість того, щоб учитися, він пішов у кіно.*

4. Умовному способу з модальними дієсловами в українській мові часто відповідає конструкція інфінітив + *мав би, варто було б, треба було б:* Měl by ses léčit. *Ти мав би лікуватися.* Měli byste se vrátit včas. *Вам треба було б повернутися вчасно.*

Іменники, що вживаються лише у множині
(pluralia tantum)

У чеській мові, як і в українській, ряд іменників вживається лише у формах множини. Вони означають одну річ, місце, місто і под. До них належать, наприклад:

а) загальні іменники: kamna, sáňky, nůžky, housle, dveře, ústa, záda, šachy, dějiny, kalhoty;

б) назви свят: Vánoce, Velikonoce, Hromnice, narozeniny;

в) географічні назви: Čechy, Tatry, Pardubice, Krkonoše.

Ці іменники належать до одного з трьох родів і відповідно відмінюються за зразком іменників у множині.

1) За зразком іменників чоловічого роду твердої групи (hrady) відмінюються іменники: šaty *одяг,* šachy *шахи,* tepláky *спортивні штани / костюм* та ін.;

2) За зразком іменників жіночого роду твердої групи (ženy) відмінюються іменники: prázdniny *канікули*, narozeniny *день народження*, dějiny *історія*, varhany *орга́н*, nůžky *ножиці*, váhy *ваги,* noviny *газета*, kalhoty *штани* та ін.;

3) За зразком іменників середнього роду твердої групи (města) відмінюються іменники: ústa *рот*, kamna *піч*, vrata *ворота*, záda *спина*, játra *печінка* та ін.;

4) За зразком іменників жіночого роду м'якої групи (růže) відмінюються іменники: dveře *двері*, housle *скрипка*, kleště *кліщі*, sáně *санчата* та ін.

Назви свят Vánoce *Різдво,* Velikonoce *Великдень,* Hromnice *Стрітення* у родовому відмінку мають нульове закінчення (як ulice — ulic): Vánoc, Velikonoc, Hromnic, в орудному відмінку — Vánocemi, Velikonocemi, Hromnicemi, але у давальному відмінку — закінчення -ům: k Vánocům, k Velikonocům, Hromnicům / Hromnicím.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kdy máte prázdniny?
2. Jak dlouhé prázdniny máte?
3. Kde obyčejně trávíte své prázdniny?
4. Jezdíte někam sám/ sama nebo s kolektivem?
5. Jak byste strávil prázdniny, kdybyste nemohl nikam jet?
6. Jaké prázdniny jste měl letos?
7. Jak jste se měl o prázdninách?
8. Na které prázdniny máte obzvlášť hezké vzpomínky?
9. Jakým způsobem tráví většina lidí svou dovolenou?
10. Popište život v nějakém studentském táboře.

2. Přečtěte si text a určete, které tvrzení je pravdivé a které nikoliv:

1. Koncem školního roku každá třída rozhoduje: pojede na výlet, nebo ne.
2. Třídní učitelka obvykle říká, že určitě s žáky pojede.
3. Třídní učitelka uznává, že bylo by nespravedlivé, kdyby žáci o výlet přišli.
4. Plánovali cestovat do Brna, jeden den by jim stačil.
5. Chtěli se podívat na středověký hrad, nebo na nějakou přírodní raritu.
6. Tatínek vypravoval o novém autobusovém zájezdě.
7. Domluvili se, že pojedou autobusem objevovat okolí města.
8. Nedávno otevřená cyklistická stezka vede podél moře.
9. Budou dělat pravidelné zastávky a pozorovat okolní krajinu.
10. Na cestu vyráží pozítří.
11. Po prázdninách jsou všichni rádi, že jsou zase pohromadě.
12. Holky a kluci nejsou opálení.
13. Rok má dvanáct měsíců, a prázdniny jsou tři měsíce!

3. Převyprávějte vlastními slovy text "Prázdniny"a napište jej.

4. Utvořte dialog, doplňte vynechané fragmenty replik:

— Kde jsi byl letos o prázdninách?

—

— Bydleli jste v hotelu?

—

— Jaké bylo počasí?

—

— Jak jste trávili čas?
—

* * *

— Líbila se ti dovolená v horách?
—
— Jezdili jste na výlety?
—
— Rostly letos houby?
—
— A co koupání?
—

5. Odstraňte závorky:

a) Pojedeme kolem (pole, hřiště, letiště). Odešel z (pole, hřiště, letiště). Došel až k (pole, hřiště, letiště). Prochází se po (pole, hřiště, letiště, nástupiště). Pracovali na (pole, hřiště, letiště). Zastavili se před (pole, hřiště, letiště).

b) V létě mě to stále táhne k (moře). Dovolenou strávím letos u (moře). Nad (moře) poletíme dvě hodiny. Budu se koupat v (moře). Na (nebe) jsou mraky. Zůstanu na (slunce). Díval se do (slunce). Zítra dopoledne jedu za sestrou na (letiště). Vrátím se před (poledne).

6. Výrazy v závorkách uveďte v náležitém tvaru.

Ve městě vznikla řada (krásná sídliště). K (vaše pracoviště — *pl.*) není daleko. Vyprávěli nám o (nová hřiště). Maminka rozbila do těsta pět (vejce). Chci jít až k (pšeničná pole) za řekou. V Kyjevě je několik (letiště). Cestující stali na (široká nástupiště). Výlet strávíme na (naše koupaliště — *pl.*).

7. Vypište z textu slovesa v podmiňovacím způsobu (kondicionálu) a přeložte je:

Co je to přátelství? Jak se pozná pravý přítel? Někdy je dobré se nad takovou otázkou zamyslet, a proč ne třeba hned? Položme si otázku — byl by život vůbec zajímavý bez člověka, se kterým si můžeme promluvit o svých problémech a starostech? Se svým kamarádem nebo kamarádkou zažíváme spoustu legrace a dobrodružství. Ke správnému přátelství patří ale i hádky, bez kterých by to byla občas nuda. S dobrým kamarádem bychom si měli říkat vše. Měli bychom k němu (k ní) chovat naprostou důvěru. Já mám svou nejlepší kamarádku, bez které bych si neuměla představit svůj každodenní život. Máte také svého nejlepšího kamaráda nebo kamarádku? Jak

by vám jen bez něj život připadal nudný!? Jak by vám jen bylo, kdyby jste si neměli s kým popovídat a komu se svěřit? Takže pokud víte, o čem mluvím, a máte nějakého kamaráda na život a na smrt, držím vám palce, aby vám to vydrželo! A pokud nemáte, držím palce, abyste si někoho takového našli!

(Podle S. Patlokové).

8. Tvořte podmiňovací způsob (kondicionál):

Udělám to potom. Zůstanete tady? Umíš to přečíst? Co říkají? Ví všechno. Přečteme si to. Jdeme tam taky. Rozumíme jen trochu. Teď mluví jinak. Co si koupíš? Podívám se ven. Vzpomenete si přesně? Kam to neseš? Proč se zlobíš? Chceme jít pryč. Smíš tam jít? Proč se smějete? Co navrhnete? Bavíme se dobře. Mám to napsat. Vyženou tě. Proč si neodpočinete? Zase se pohádáte. Teď něco překládám. Řeknu to až potom. Všechno nám zakazujete. Zase se rozpláče. Musí brzy přestat. Hned se zeptáš. Obuješ se? Vezmeš si něco. Bojím se o ně. Napíšu si to.

9. V odpovědi použijte krátký komentář:

Jaké město byste navštívil? — Co by chtěli vaši přátelé? — Chtěl byste chodit pravidelně na české filmy? — Požádal byste někoho o zvýšení stipendia? — Dal byste si skleničku vody? — Je důležité, abyste zdravě jedli? — Zeptali byste se policisty na cestu, nebo ji raději najdete na mapě? — Napsal byste někdy nějakou knihu? — Chtěl byste vypadat úplně jinak? — Chtěl byste se oblékat jinak? — Chtěl byste se chovat jinak? — Co byste poradil svému příteli?

10. Z uvedených slovních spojení tvořte podmiňovací způsob (kondicionál):

a) Řekni mu, aby…
přijít zítra večer, přinést mi slovník, napsat ročníkovou práci, koupit něco k pití, dobře se vyspat.
b) Chtěl bych, abys…
udělat to ještě dneska, vysvětlit mi tento úkol, napsat jí hezký dopis, uvařit mi kávu nebo čaj, vrátit se brzo, přečíst si tenhle nový román.
c) Učíme se česky, abychom…
moct číst české knihy a noviny, rozumět svým přátelům, cestovat v Čechách bez problémů, umět napsat česky dopis kamarádovi, tlumočit česky.

11. Tvořte věty podle vzoru:

Vzor: Během prázdnin nezůstanu ve městě. — Také bych nezůstala během prázdnin ve městě.

V létě rádi jezdí na výlety. — Petr tráví skoro celou dovolenou u moře. — O dovolené pojede někam k moři. — Helena plavala v moři. — Jarka nerada zůstávala na slunci. — Milan se opaloval. — Zdeněk chodil na koupaliště. — Měl možnost si zaplavat. — V horách chodili na houby. — Odpočinuli si v klidné a krásné přírodě.

12. Obměňujte věty podle vzoru:

a) kdybych, kdybys…

Vzor: Kdybys se vrátil, mohl *by ses* o tom přesvědčit.

Podrobně mu to vysvětlil — pochopil to. Ptal se na to — řekl jim to. Seděl tady — rozuměl tomu. Bylo hezky — jít na procházku. Zeptal se — bylo to jasné. Udělal to sám — souhlasil s tím. Bylo to jednoduché — dalo se to opakovat. Nelíbilo se jim tam — jistě tam nezůstali.

b) abych, abys…

Vzor: Ještě chvíli čekat — mít jistotu. Ještě chvíli čekal, aby měl jistotu.

Vzít to s sebou — nemuset se vracet. Prosit ho — ještě si rozmyslet. Dát mu všechno možné — vybrat si. Nechat vzkaz — vrátit se. Udělat to — byl už konec. Vrátit jim to — opravit mi.

13. Odpovídejte na otázky podle vzoru:

Vzor: Co byste dělal, kdybyste měl celý den volno? — Kdybych měl celý den volno, jel bych na výlet.

1. Co byste dělal, kdybyste měl celý den volno? 2. Kam byste šel večer, kdybyste měl čas? 3. Jakou knihu byste koupila své přítelkyni, kdybyste jí chtěla věnovat něco pěkného? 4. Co byste dělal v neděli, kdyby bylo hezky? 5. Co byste dělal, kdyby Tomáš přišel včas? 6. Co byste dělal, kdyby přijel na návštěvu váš přítel? 7. Co byste dělal, kdyby nejezdila městská doprava? 8. Co byste dělal, kdyby se ztratila vaše kamarádka? 9. Co byste dělal, kdybyste neměl zítra vyučování? 9. Co byste dělal, kdybyste uměl dobře česky?

14. Vypište podstatná jména (substantiva), která se používají pouze v množném čísle. Uveďte jejich gramatické charakteristiky podle schématu:

podstatné jméno	pád	číslo	vzor skloňování

Chtěla si koupit ty červené šaty. V lese jsme sbírali maliny. Při některých sportech je nebezpečné nosit brýle, proto mnoho sportovců používá kontaktní čočky. Tatínek má v sobotu narozeniny. Vzal si do batohu ještě jedny tepláky a rukavice. Loni o Velikonocích se lyžovalo v Krkonoších i v Jeseníkách. Letos jsme měli krásné bílé Vánoce. Podej mi

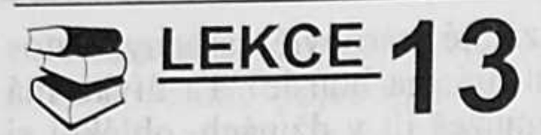
ty velké nůžky! V tomto kostele jsou vzácné starobylé varhany. Letos jsme odpočívali v Tatrách. Kdo z vás umí hrát na housle? Ta dívka má krásné dlouhé vlasy. Karle, do divadla nemůžeš jít v džínách, oblékni si kalhoty.

15. Přeložte do češtiny:

а) Куди ти хотів би поїхати на канікулах? Ти не хотів би поїхати з нами на море? Якби у мене був час, я поїхав би з вами. Якби ти повернувся вчасно, ти побачив би нашого друга. Якби ми знали, що ви прийдете до нас у гості, ми нікуди не пішли б. Якби ти хотів, я зустрів би тебе на вокзалі. Він сказав, щоб ми його почекали. Я просив, щоб вони приїхали на канікулах. Він мав би тебе послухати.

б) Я люблю відпочивати за містом. Ми їздимо на Чорне море. Іноді живемо в наметах прямо біля моря. На морі ми плаваємо і загоряємо. Ваша сім'я любить проводити відпустку на туристичній базі в горах, але в гірських річках вода для купання дуже холодна. Я чекала, що ми піднімемося на гору Снєжка, але погода зіпсувалася. Всю другу половину дня ми мусили провести на турбазі. Увечері ми співали пісні під гітару. У мене гарні враження від відпочинку. Тепер я чекатиму наступного літа і наступної відпустки.

16. Vyprávějte o prázdninách, na které nejraději vzpomínáte.

Тема і ситуації: Železniční doprava.
Текст: Nádraží.
Граматика: Відмінювання іменників середнього роду на -í (тип **stavení**).
Відмінювання вказівних займенників **ten, ta, to.**
Неозначений займенник **všechen.**
Вживання займенника **všechen** і прикметника **celý.**
Кількісні числівники від 10 до 1000.
Відмінювання кількісних числівників **jeden, jedna, jedno.**

Nádraží

Konečně nám začala dovolená. Pojedeme na Slovensko[1] do Vysokých Tater. Manžel navrhoval cestovat letadlem, jenže já dávám přednost vlaku. Nechci záviset na rozmarech počasí. Zatímco budeme sedět na letišti a čekat na příznivé počasí, klidně se tam dostaneme vlakem. Manžel koupil jízdenky v pokladně v nádražní hale. Koupil hned i dvě zpáteční. Říkal, že nádraží je nově opraveno. V suterénu je úschovna zavazadel. V hale je prodejna novin, bufet a čekárna, v prvním poschodí můžete jít do restaurace a kavárny. Na stěně visí elektronická tabule, tam si cestující mohou přečíst příjezdy a odjezdy osobních vlaků a rychlíků. Zjistili jsme, že náš vlak stojí na druhém nástupišti. Spěchali jsme, abychom jej nezmeškali. Na tomto nástupišti stál ještě jeden expres, ten jel do Polska. Nádražní rozhlas hlásil, že je již připraven k odjezdu. Jiný vlak naopak přijel na nástupiště číslo 6 a zde jízdu končil[2]. Nastoupili jsme do vagonu první třídy, obsadili svá místa, protože jsme měli místenky. Naše místa byla po směru jízdy. Nerada jezdím proti směru jízdy. Kufry jsme dali do zavazadlového prostoru. Vedle bylo jedno kupé pro kuřáky. K rychlíku byly připojeny lehátkové vagony, jeden jídelní vůz a jeden poštovní vagón. Všimla jsem si, že na chodbičce je umývárna a WC, v rohu je záchranná brzda. Podle jízdního řádu měl vlak už jet, ale zřejmě měl zpoždění. Přišel výpravčí a dal znamení k odjezdu. Uplynulo půl hodiny, přišel průvodčí a zkontroloval jízdenky. Všechno dopadlo dobře. Skoro nikdo nejezdí u nás načerno. Celou cestu jsme oknem pozorovali krajinu.

* * *

— Ujel mi vlak[3]. Kdy jede další vlak do Košic?
— Ve čtvrt na dvanáct dopoledne.
— Je to přímý spoj?
— Ne, musíte přestupovat v Žilině.
— Takže dvakrát Košice[4], rychlík, první třídu.
— Budete chtít místenku?
— Ano, u okna v oddělení pro nekuřáky.
— Tu si ale musíte koupit u přepážky, kde se prodávají místenky. Lístek stojí 200 korun.
— Prosím.
— Z kterého nástupiště pojedu?
— Zeptejte se v informacích[5].

* * *

— Musíme si pospíšit, už ohlásili nástup do našeho vlaku.
— Jen buď klidná, drahoušku, vlak odjíždí až za půl hodiny.
— Uvidíš, za chvíli zjistíme, že náš vlak je na jiném nástupišti.
— Ty si děláš legraci[6]! Ale to je dobrý příznak. Cestovat se má[7] s dobrou náladou.

SLOVNÍČEK

bufet, -u *m.* буфет
čekárna, -y *ž.* зал очікування
číslo, -a *s.* номер
dávat přednost давати перевагу
dostat, -stanu, -stanou одержати, дістати
elektronická tabule електронне табло
expres, -u *m.* експрес (поїзд)
hlásit, -sím, -sí повідомляти, сповіщати
jídelní vůz вагон-ресторан
jízdní řád розклад руху поїздів
jízdenka, -y *ž.* квиток, **zpáteční j.** зворотній квиток
již уже
kavárna, -y *ž.* кав'ярня
klidně спокійно
konečně нарешті
kufr, -u *m.* валіза
kupé *neskl. s.* купе
kuřák, -a *m.* курець
letadlo, -a *s.* літак
místenka, -y *ž.* плацкарта
nádražní вокзальний; **n. hala** вестибюль на вокзалі; **n. rozhlas** радіо на вокзалі
naopak навпаки
nástupiště, -ě *s.* перон
navrhovat, -huji, -hují пропонувати
obsadit, -dím, -dí зайняти
oddělení, -í *тут:* купе
odjezd, -u *m.* від'їзд
pokladna, -y *ž.* каса
prodejna, -y *ž.* крамниця, магазин
průvodčí, -ího *m.* провідник
příjezd, -u *m.* приїзд, прибуття
připraven готовий, підготовлений

příznak, -u *m.* ознака, прикмета
příznivý прихильний, позитивний
restaurace, -e *ž.* ресторан
rychlík, -u *m.* швидкий поїзд
spěchat, -chám, -chají поспішати
suterén, -u *m.* підвальний поверх
uplynout, -nu, -nou минути, пройти
úschovna, -y *ž.* камера схову
vagon вагон; **v. první třídy** вагон першого класу, **spácí v.** спальний вагон
vlak, -u *m.* поїзд, потяг, **osobní v.** пасажирський поїзд
všimnout si, -nu, -nou *něčeho* помітити, звернути увагу *на що*
výpravčí, -ího черговий по станції
záchranná brzda стоп-кран
zatímco поки, тим часом як, коли
zavazadlo, -a *s.* багаж
zavazadlový prostor місце для багажу
zjistit, -stím, -stí з'ясувати, встановити
zkontrolovat, -luji, -lují проконтролювати, перевірити
zmeškat, -kám, -kají запізнитися
znamení, -í *s.* знак
zpoždění, -í *s.* запізнення
zřejmě очевидно

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Зверніть увагу на вживання прийменників у виразах: jet na Slovensko, na Ukrajinu, na Krym, na Moravu, na Sibiř.

2. Vlak zde jízdu končí.	Поїзд далі не іде.
3. Ujel mi vlak.	Я запізнився на поїзд.
4. Takže dvakrát Košice.	Отже, два квитки до Кошіц.
5. Zeptat se v informacích.	Запитати в довідковій службі / бюро.
6. Dělat si legraci *z koho.* Ty si děláš legraci!	Розігрувати *кого,* жартувати *з ким.* Ти жартуєш!
7. Cestovat se má s dobrou náladou.	Подорожувати слід у доброму гуморі.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників середнього роду на -í
(тип stavení)

За зразком іменників типу **stavení** відмінюються іменники середнього роду на **-í** з предметним, абстрактним і збірним значенням, напр.: nádraží, náměstí, poschodí, množství, obilí, přání, umění, а також усі віддієслівні іменники, напр.: bydlení, čtení, pití, vystoupení і под.

Іменники цього типу в усіх закінченнях мають **-í.**

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	stavení	stavení
G.	stavení	stavení
D.	stavení	stavení**m**
A.	stavení	stavení
V.	stavení!	stavení!
L.	stavení	stavení**ch**
I.	stavení**m**	stavení**mi**

Відмінювання вказівних займенників ten, ta, to

Pád	Číslo jednotné			Číslo množné		
	Muž.r.	Žen. r.	Stř. r.	Muž.r.	Žen. r.	Stř. r.
N.	ten	ta	to	ti, ty	ty	ta
G.	toho	té	toho	těch	těch	těch
D.	tomu	té	tomu	těm	těm	těm
A.	toho, ten	tu	to	ty	ty	ta
L.	(o) tom	(o) té	(o) tom	(o) těch	(o) těch	(o) těch
I.	tím	tou	tím	těmi	těmi	těmi

1. В українській мові вказівним займенникам **ten, ta, to** відповідають займенники *цей, ця, це*: ten vůz *цей вагон*, ta škola *ця школа*, to město *це місто*.

2. До займенників **ten, ta, to** можуть приєднуватися різні частки **-to, -hle** або прислівник **tam-**. Займенники tento, tato, toto вказують на найближчий предмет, а займенники tamten, tamta, tamto і застарілі onen, ona, ono — на віддалений предмет, напр.: Tento dům je nový, tamten dům je starý. *Цей будинок новий, а той— старий.*

3. Займенники tenhle, tahle, tohle (tamhleten, tamhleta, tamhleto) вживаються в розмовній мові: Tenhle dům je nový, tamhleten je starý. Крім того, в розмовній мові спостерігається тенденція до заміни форм літературної норми: в жіночому роді в родовому, давальному і місцевому відмінках замість **té** вживається форма **ty.** У називному відмінку множини середнього роду замість **ta** вживається **ty.** В орудному відмінку множини усіх родів замість **těmi** вживається **těma.**

4. В деяких випадках займенники **ten, ta, to** виконують суто стилістичну функцію, напр.: To sluníčko dnes hřeje! *Як сьогодні гріє сонечко!*

Fotbal, ten on nevynechá nikdy! *Футбол, його (це) він не пропустить ніколи!* Ten na to vypadá. *Це на нього схоже.*

5. *Примітка до правопису:* Там, де у формах займенника ten, ta, to виступають довгі голосні або дифтонги, у присвійних займенників náš, váš є довге **-í**, пор.:

s t**í**m přítelem — s naš**í**m, vaš**í**m přítelem;
z t**é** školy — z naš**í**, vaš**í** školy;
s t**ou** učitelkou — s naš**í**, vaš**í** učitelkou.

Неозначений займенник všechen

Pád	Číslo jednotné		
	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	všechen, všecek	všechna, všecka	všechno, všecko
G.	všeho	vší	všeho
D.	všemu	vší	všemu
A.	všechen, všecek	všechnu, všecku	všechno, všecko
L.	(o) všem	(o) vší	(o) všem
I.	vším	vší	vším
	Číslo množné		
N.	všichni, všechny, všecky	všechny, všecky	všechna, všecka
G.	všech	všech	všech
D.	všem	všem	všem
A.	všechny, všecky	všechny, všecky	všechna, všecka
L.	(o) všech	(o) všech	(o) všech
I.	všemi	všemi	všemi

1. Неозначений займенник чоловічого роду všechen *увесь* у жіночому роді має форму všechna *уся*, у середньому — všechno *усе*. В непрямих відмінках однини вони відмінюються як займенники on, ona, ono або як присвійні прикметники náš, naše, naše, а у множині — як вказівні займенники ten, ta, to.

2. У множині неозначений займенник чоловічого роду všechen розрізняє форми істот і неістот. Для істот вживається форма všichni, для неістот — všechny: Všichni studenti se sešli na nádraží. *Всі студенти зібралися на вокзалі.* Všechny nové domy vypadaly moderně.

3. Форми všecek, všecka, všecko, všecky, všecka вживаються лише у називному і знахідному відмінках однини і множини.

4. У знахідному відмінку однини жіночого роду в усталених виразах збереглася застаріла форма vši: To je nade vši pochybnost. *Це поза усяким сумнівом.* To je pode vši kritiku. *Це не витримує ніякої критики.*

5. Займенник všichni *усі*, що означає особи, є антонімом до займенника každý *кожний:* Byli tam všichni. *Були там усі.* Byl tam každý. *Був там кожний.* Займенник každý відмінюється як прикметник твердої групи.

Вживання займенника všechen і прикметника celý

На відміну від української мови, в якій для вираження поняття 'увесь' вживається один родовий займенник *увесь, уся, усе, усі*, в чеській мові існує два слова: займенник **všechen** і прикметник **celý.** Займенник **všechen** уживається:

а) з іменниками у множині: všichni kluci *усі хлопці*, všechny pokoje *усі кімнати,* všechny ženy *усі жінки*, všechna okna *усі вікна.*

б) зі збірними іменниками: všechen lid *увесь народ*, všechna mládež *уся молодь*, všechno listí *усе листя.*

З іменниками в однині вживається прикметник **celý**: celý den *увесь день*, celá noc *уся ніч*, celé odpoledne *уся друга половина дня.*

Кількісні числівники від 10 до 1000

1) складні кількісні числівники:

10 — deset	60 — šedesát
20 — dvacet	70 — sedmdesát
30 — třicet	80 — osmdesát
40 — čtyřicet	90 — devadesát
50 — padesát	100 — sto

200 — dvě stě	700 — sedm set
300 — tři sta	800 — osm set
400 — čtyři sta	900 — devět set
500 — pět set	1000 — tisíc
600 — šest set	2000 — dva tisíce

2) Складені (поєднуються назви одиниць і десятків) числівники в чеській мові утворюються двома способами:

а) одиниці йдуть за десятками (як в українській):

21 — dvacet jedna;
25 — dvacet pět;
36 — třicet šest;
97 — devadesát sedm.

б) одиниці передують десяткам, поєднуючись з ними сполучником **a** (вираз пишеться як одне слово):

21 — jedenadvacet;
25 — pětadvacet;
36 — šestatřicet;
97 — sedmadevadesát.

Другий спосіб більш уживаний, особливо в розмовній мові.

Залежно від форми числівник узгоджується з іменником (*див. Lekce 4*), пор.:

dvacet jedna škola // jedenadvacet škol, třicet čtyři místenky // čtyřiatřicet místenek.

Відмінювання кількісних числівників jeden, jedna, jedno

Pád	Číslo jednotné		
	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	jeden	jedna	jedno
G.	jednoho	jedné	jednoho
D.	jednomu	jedné	jednomu
A.	jednoho, jeden	jednu	jednoho, jeden
L.	(o) jednom	(o) jedné	(o) jednom
I.	jedním	jednou	jedním
	Číslo množné		
N.	jedni, jedny	jedny	jedna
G.	jedněch	jedněch	jedněch
D.	jedněm	jedněm	jedněm
A.	jedny	jedny	jedna
L.	(o) jedněch	(o) jedněch	(o) jedněch
I.	jedněmi	jedněmi	jedněmi

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Co říkáte, když si kupujete jízdenku?
2. Co je jízdní řád?
3. Jaké druhy vlaků znáte?
4. Co říkáte, když vejdete do kupé?
5. K čemu slouží záchranná brzda?
6. Co děláte během jízdy?
7. Jezdíte rád(a) vlakem, nebo dáváte přednost jiným dopravním prostředkům?
8. Popište nádraží ve vašem městě.

2. Vypište z úvodního textu klíčová slova označující jeho obsah.

3. Převyprávějte vlastními slovy text a napište jej. Vyberte 7-8 vět, které nejlépe vyjadřují jeho obsah.

4. Seřaďte věty podle smyslu:

1. Prohlídka končí a my se vracíme na nádraží.
2. Nastupujeme do vlaku a vcházíme do kupé.
3. Scházíme se už v 8.30 na nádraží.
4. Otvíráme okna, protože v kupé je horko.
5. V sobotu jedeme na výlet.
6. Ve vlaku snídáme, protože doma nebyl čas.
7. Vlak odjíždí přesně.
8. Kupujeme lístek a odcházíme na nástupiště.
9. Jedeme vlakem, který odjíždí v 9.30.
10. Prohlížíme si hrad.
11. Jedeme domů.

5. Vymyslete krátký dialog pro situaci "Na nádraží."

6. Vypište z textu podstatná jména středního rodu. Uveďte jejich gramatické charakteristiky podle schématu:

podstatné jméno	pád	číslo	vzor skloňování

Petr strávil celé prázdniny u babičky, která žije v malém městečku u Černého moře. Na nádraží ho doprovázeli rodiče. Byly to prázdniny plné neobyčejných zážitků a dobrodružství. Brzy ráno ho budili hlasitým

kokrháním kohouti. Po snídani nastávaly jeho povinnosti. Odpoledne už jej čekali kamarádi. Na kolech jeli s Petrem k moři, kde se rádi koupali. Všude se ozývalo veselé výskání. Na nebi nebyly mraky. Slunce pálilo. Cestou zpátky se zastavili před polem. Na polích pracovali lidé od rána do večera.

7. Doplňte tvary ukazovacích zájmen ten, ta, to:

U ... pultu stálo hodně lidí. S ...kamarády jsem se dlouho neviděl. Zaplatíte u ... pokladny. O .... názoru by se dalo diskutovat. ... šaty nosit nebudu. Na ... věc se musím ještě zeptat. O ... otázce budu mluvit jindy. Proti .... návrhu nic nemám. S ... pánem bych chtěl mluvit. Při ... zkouškách bude opatrný. .... studetnti tu něco hledali. Poslali nás pro .... slovníky. ... dívku neznám. O ... lidech jsme nemluvili. Máš pro ...knihy dojít. S ... člověkem jsem se už setkal. V ... slovech je mnoho pravdy. Já do ... divadla nechodím rád. Na ... lidi se už nepamatuji. Z ... domů se museli vystěhovat. Řekneš to ... pánovi? Nerozbij ... okno! Při ... příležitosti se na to zeptej. ... časopisy ležely jinde. Dej to na ... stůl. ... slovům nevěřím. Pojedete ... tramvají? ... okno je moc vysoko. O ... dopise skutečně nevím. V ... učebnicích je to jinak. ... hudba se mi nelíbí. ... kluka jsem už někde viděl. ... lidé mi to slíbili. Mezi ... kluky nebyl. ... židle jsou moc nízké. Na ... léta se ještě pamatuje. S ... nebezpečím musíte počítat.

8. Uveďte věty v jednotném čísle:

Přečtěte si ty dopisy. Těmi způsoby to nejde dělat. O těch spisovatelích jsme ještě neslyšeli. Na ta slova se musíme zeptat. Z těch poznámek jsme moc nepochopili. Ty reportáže se nám celkem líbily. S těmi případy jsme nepočítali. Ta města nejsou moc zajímavá. V těch místnostech už zůstaneme. Těm otázkám se nedivili. Po těch slovech nastalo ticho. Až k těm zahradám jsme nedošli. K těm názorům nedošli sami. Z těch míst jsme nedostali zprávy. Při těch zkouškách buďte opatrní. Těm klukům to nedávejte. Učili se z těch druhých učebnic. S těmi kluky jsme hráli šachy. V těch příkladech jsou chyby. Ti studenti tu něco hledali. Na těch oknech stály květináče. Na těch přednáškách jsme nebyli. Poslali nás pro ty slovníky. Z těch sedadel je špatně vidět. Na ta města se nepamatuji. Ty dopisy přišly pozdě. Ty lidi jsme už potkali. Těmi pery se píše špatně. Od těch známých vás máme pozdravovat. Došli jsme až k těm jezerům. Leží to pod těmi knihami.

9. Uveďte věty v množném čísle:

Na tu věc se musím ještě zeptat. S tou dívkou už mluvil. Ta báseň není dobrá. V té zemi je takový zvyk. Na ten koncert chci jít. Ten chlapec je nějaký divný. Po té cestě chodím často. Z té přednášky moc nevím. S tím úkolem

bude ještě hodně práce. Ten rybník je moc daleko. Na to okno se ani nedívej. K tomu bodu se ještě vrátím. O té události promluví sportovní redaktor. To slovo si nemohl zapamatovat. Do té hádky se nepleť. To jablko je kyselé. Zeptej se toho pána. Najdeš to za tou skříní. O tom románu jsem už slyšel. Ten pes šel pořád za mnou. Vyřiď to té dívce. Přišel jsem si pro ten sešit. Do té barvy něco přidal. O té otázce budu mluvit jindy. Tím letadlem jsem ještě neletěl. Ten ručník je nějaký špinavý. V tom městě není žádná velká továrna. Toho člověka pošli za mnou. Proti tomu návrhu nic nemám. S tím pánem bych chtěl mluvit. To vejce jsem rozbil.

10. Doplňte tvary všechen nebo celý:

Ráno jsme se … sešli na nádraží. … nádraží žilo letním dopravním ruchem. Nakonec přijel náš vlak a … se hrnuli k vagonům. Pro ... případy si vezmu deštník. … práci musí dělat sám. O tom mluví už … svět. Snažil se ze … sil, ale autem ani nepohnul. …snaha byla marná. Musíme zavřít … okna. Znal se se … brněnskými sportovci. Co jsi dělal … ten měsíc? Hledal jsem to už ve … skříních. Měl jsem obstarat jízdenky pro … skupinu. Nespal jsem … noc, měl jsem strach, že se neprobudím včas. Nemůže mluvit za … ostatní. Věnoval té práci … svůj volný čas. Do toho … mi nic není. Vody je málo, pro … nestačí. O … těch podrobnostech budeme mluvit později.

11. Přečtěte číslovky spolu s podstatnými jmény:

1 (vůz), 1 (čekárna), 1 (nádraží), 1 (číslo), 1 (pokladna), 1 (kavárna), 1 (místenka), 1 (noviny), 1 (kuřák), 1 (restaurace), 1 (nástupiště), 1 (rychlík), 1 (letiště).

12. Skloňujte slovní spojení:

jeden pilný žák, jedna dobrá žena, jedno moderní nádraží.

13. Doplňte správné tvary číslovek jeden, jedna, jedno:

Stále přemýšlel o …studentské práci. Psal referát, a proto nespal … noc. Byl jednou … král a ten měl tři syny. Musím se zeptat na … věc. Na cestu mi úplně stačí … tričko. Na … nádraží jsme čekali na vlak dvě hodiny. .. stránka je špatně čitelná. Zůstaneme v … místnosti. Z … poznámky jsme nic nepochopili. V … pokoji skoro nic nebylo.

14. Přeložte do češtiny:

а) Іван і Мілада подорожують до Моравії. Вони зустрілися на вокзалі у вестибюлі біля кас. Біля віконця Іван попросив:

— Два квитки до Брно на швидкий поїзд, другий клас.

— Коли ви хочете їхати?
— О десятій ранку.
— Ви не встигнете, поїзд іде через 5 хвилин.
— Коли іде наступний?
— Об 11-ій десять.
— Гаразд.
— Тільки туди чи й назад?
— Так, і зворотній, будь ласка.
— Прошу, сто вісімдесят крон.
— Будь ласка.

У Івана та Мілади було майже півтори години вільного часу. Мілада запитала:
— Іване, десь тут на вокзалі продають газети і журнали?
— Звичайно, бачиш там напис "Тютюн", а поряд "Газети".

Мілада іде до кіоску й купує журнал. Іван купує собі цигарки. Потім Мілада звертається до Івана:
— У нас ще досить часу. Не хочеш посидіти у залі очікування?
— Та ні, ходімо щось поїмо. Тут на вокзалі є ресторан і кав'ярня.
— Це хороша ідея. Я б випила кави з тістечком.
— А я хочу їсти.
— Добре, ходімо.

b) Вони стояли біля тієї каси. Дайте, будь ласка, один квиток у спальний вагон. Усі квитки було продано. Це місце зайняте? Запитайте про це у провідника. Усі місця були зайняті. У цьому купе ми не залишимося. Цей поїзд, напевне, запізнюється. На тій платформі стояв швидкий поїзд. Цей провідник перевірив наші квитки. У цьому вагоні-ресторані немає вільних місць. Нам сказали, що цей сигнал подав черговий по станції. Ми провели в дорозі цілий день. У всіх був хороший настрій.

 Humor

Na nádraží

Jsou dvě cikánky na nádraží a jdou si koupit lístky na vlak. Jedna z nich se nakloní k okýnku a říká: "Dva lístky na vlak". Pokladní se ptá: "A kam to bude? " Cikánka se otočí na tu druhou a říká: "Dyg jak je zvědavá."

Citát

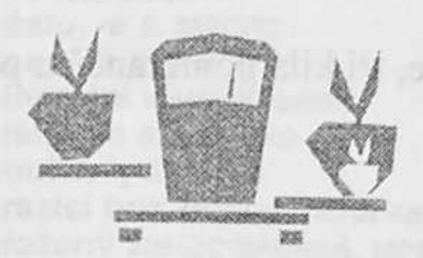
Všichni se se vším svěřují všem. Všichni na všechny všechno vědí. Všichni se nahlas přede všemi ke všemu přiznají.

(Milena Vonková).

LEKCE 14

Тема і ситуації: ◀ Nakupování.
Текст: ◀ V obchodě s potravinami.
Додаткове читання: ◀ Tři dcery (moravská lidová balada).
Граматика: ◀ Відмінювання іменників **den** і **týden**.
Відмінювання кількісних числівників **dva, dvě, tři, čtyři.**
Відмінювання числівників від **5** до **99**.
Кратні числівники.

V obchodě s potravinami

Do obchodu s potravinami chodíme skoro každý den. Někteří zákazníci nakupují v sobotu na celý týden, jiní o víkendu neradi nakupují, protože chtějí odpočívat, nebo prostě lenošit. Většina obchodů s potravinami jsou dnes samoobsluhy. U dveří si musíme vzít košík nebo vozík a potom jít dovnitř a vybírat zboží. Obchod, do kterého chodím pro potraviny, je v naší ulici. Je otevřený od osmi hodin ráno do devíti hodin večer, sedm dní v týdnu. Polední přestávka tam není. Teď ten obchod trochu popíšu: nalevo jsou regály, kde se nachází chléb a pečivo, tj.[1] například vánočky, koblihy, koláče, rohlíky, housky atd. Vedle jsou police, kde mají mouku, cukr, sůl, kakao, kávu, čaj apod. U stěny stojí mrazicí boxy. Tam jsou různé mražené potraviny, např. mražená zelenina, mražené maso, ryby, dorty, zmrzlina aj. Vedle jsou sýry, jogurty, máslo, tvaroh, smetana, šlehačka a mléko. Vzadu v samoobsluze vidíme regály, kde stojí různé láhve. Tam si můžeme vybrat nejenom minerální vodu, ale i pivo, víno, koňak, rum a další alkohol. Blízko pokladny prodávají čokoládu, bonboniéry, žvýkačky, cukrovinky, sušenky a jiné sladkosti. Dnes je pátek, zítra jedu na chatu, a proto musím udělat velký nákup. Náš obchod zavírají v devět hodin. Dělám si seznam nákupu, beru nákupní tašku a pospíchám do obchodu, kde si vybírám zboží. Nechal jsem si nakrájet[2] 30 deka sýra[3], půl kila[4] suchého salámu, dvě kila brambor, jedno kilo rajčat. Málem bych zapomněl[5] nechat si umlít kávu. Prodavačka řekla, že čerstvý chléb[6] už bohužel nemají. Budu si muset pro něj zaskočit snad brzy ráno.

Platím u pokladny[7]. Pokladní je docela laskavá žena. Pak odcházím domů. Jsem rád, že mám skoro všechno, co potřebuji[8]. Hlavně zeleninu, kečup a špagety, protože to je moje oblíbené jídlo. Taky mám různé jogurty. Těším se na oba volné dny.

* * *

— Přála jste si[9]?
— Prosila bych kilo červené řepy, dvě kila mrkve, tři kila pomerančů a půl kila citronů.
— To bude všechno?
— Máte nějaké tropické ovoce?
— Máme banány, ananasy, kiwi.
— Dejte mi 5 kiwi. Kolik platím[10]?
— Moment, hned to spočítám. Celkem do dělá tři sta čtyřicet korun[11].
— Máte nazpět na tisícovku[12]?
— To ne. Neměla byste drobné?
— Podívám se. Ne, mám jenom velké bankovky.
— Tady máte šest set šedesát korun zpátky[13].

* * *

— Další zákazník.
— Chtěla bych 1kelímek smetany (1 smetanu) a dvě láhve mléka.
— Bude to všechno?
— Jaký máte sýr?
— Máme tvrdý a tavený.
— Tak mi dejte tavený. Stačí tři kusy.
— Prosím. Zaplatíte u pokladny 83 korun 50 haléřů[14].

SLOVNÍČEK

alkohol, -u *m.* алкоголь
ananas, -u *m.* ананас
banán, -u *m.* банан
bankovka, -y *ž.* банкнота
bonboniéra, -y *ž.* коробка цукерок
brambor, -u *m.* картоплина
citrón, -u *m.* лимон
cukr, -u *m.* цукор
cukrovinka, -y *ž.* цукерка
červená řepa буряк
čokoláda, -y *ž.* шоколад
docela в цілому
dort, -u *m.* торт
dovnitř усередину
drobné, -ných дрібні (гроші)
houska, -y *ž.* булка
chata, -y *ž.* дача
chléb, -a *m.* хліб
jogurt, -u *m.* йогурт
kakao, -a *s.* какао
kečup, -u *m.* кетчуп
kiwi *neskl. s.* ківі

kobliha, -y *ž.* пончик
kokakola, -y *ž.* кока-кола
koláč, -e *m.* пиріг
koňak, -u *m.* коньяк
košík, -u *m.* кошик
láhev, -hvi *ž.* пляшка
lenošit, -ším, -ší лінуватися, ледарювати
máslo, -a *s.* масло
maso, -a *s.* м'ясо
minerální мінеральний
mléko, -a *s.* молоко
mouka, -y *ž.* мука
mrazicí box морозильна камера
mražený заморожений, морожений
mrkev, -kve *ž.* морква
nacházet se, -zím, -zejí знаходитися
nákup, -u *m.* покупка
nakupovat, -puji, -pují купувати
oblíbený улюблений
otevřený відчинений
ovoce, -e *ž.* фрукти, **tropické o.** тропічні фрукти
pečivo, -a *s.* хлібобулочні вироби, печиво
pivo, -a *s.* пиво
pokladní, -í *ž.* касир(ка)
polední полуденний
pomeranč, -e *m.* апельсин
potraviny *ž. mn.* харчові продукти
prostě просто
rajče, -ete *s.* помідор, томат
regál, -u *m.* полиця
rum, -u *m.* ром
ryba, -y *ž.* риба
sáček, -čku *m.* пакетик, кульок
salám, -u *m.* ковбаса
samoobsluha, -y *ž.* магазин самообслуговування
seznam, -u *m.* список
smetana, -y *ž.* сметана
spočítat, -tám, -tají порахувати, полічити
sušenka, -y *ž.* сухе печиво
sýr, -a *m.*сир, **tavený s.** плавлений сир; **tvrdý s.** твердий сир
šlehačka, -y *ž.* вершки
špagety, -ů *m. pomn.* спагетті
taška, -y *ž.* сумка
tisícovka, -y *ž. hovor.* тисяча (банкнота)
tvaroh, -u *m.* сир
vánočka, -y *ž.* булка-плетінка
většina, -y *ž.* більшість, більша частина
víno, -a *s.* вино
vozík, -u *m.* возик
vybírat, -rám, -rají вибирати
zákazník, -a *m.* покупець, клієнт
zaskočit, -čím, -čí заскочити, забігти
zavírat, -rám, -rají зачиняти, закривати
zboží, -í *s.* товар
zelenina, -y *ž.* овочі
zmrzlina, -y *ž.* морозиво
žvýkačka, -y *ž.* жувальна гумка

Doplňková četba

Tři dcery

Moravská lidová balada

Měl tatíček, měl tři dcery,
všecky se mu provdat měly.

Nejstarší jak dceru vdával,
tři sta tolarů s ní dával:

"Tu máš, moje dcerko milá,
bys mě v stáři obživila."

"Však vám toho nezabudu,
na rukou vás nosit budu."

A jak druhou dceru vdával,
dvě stě tolarů s ní dával:

"Až nebudu robit moci,
přispějěš mi ku pomoci."

Když tu nejmladší měl vdáti,
neměl jí už čeho dáti:

"Zdališ i ty, dcerko milá,
v stáří bys mě pohostila?"

"Tatíčku, vás nezabudu,
vždycky vaší dcerou budu."

Neminulo sedm roků,
šel tatíček v slabém kroku.

A šel k milé první dceři,
klobouk sňal u jejích dveří:

"Nemohu již pracovati,
chceš-li, dcero, stravy přáti?"

Ona do komůrky vešla,
starý provaz odtud nesla:

"Když dělati nemůžete,
oběsit se někam jděte."

Hůlečku vzal a šel z dveří
k prostřední své milé dceři:

"Budeš-li mě ty chovati,
když už nemohu dělati?"

Ona do komůrky vešla,
starý sotorek mu nesla:

"Když vám nelze pracovati,
jděte chleba vyžebrati".

Hůlečku vzal, pozaplakal:
"Jakých jsem to dočkal!"

Hůlečku vzal a šel z dveří
samý strach, k té třetí dceři:

"Dcerko, stár jsem, všeho třeba,
daš-li pak mi kousek chleba?"

"Vítám vás, milý tatíčku,
vítám, sivý holoubečku!"

A hned do komůrky vešla,
bílý koláč otci nesla:

"Do smrti tu zůstávejte,
děti mé mi kolíbejte!"

"Dcerko, dcerko moje milá,
jak jsi ty mě potěšila!

Nejvíc jsem tě trestal zmala,
věna jsi ty nedostala,
jediná's mě uvítala!"

"Dosti jste mi věna dali,
že jste zmlada trestávali,
v bázni boží vychovali."

SLOVNÍČEK

bázeň, -zně *ž.* страх
holoubeček, -čka, *m. zdrob.* голубчик
hůlečka, -y *ž. zdrob.* палиця
chovat, -vám, -vají *тут:* доглядати
kolíbat, -bám, -bají *hovor.* колихати
komůrka, -y *ž.* комірка
oběsit se, -sím, -sí повіситися
obživit, -vím, -ví годувати
pohostit, -tím, -tí почастувати, пригостити
potěšit, -ším, -ší *někoho* утішити, розрадити
pozaplakat, -ču, -čou заплакати
prostřední середній
provaz, -u *m.* мотузка
provdat, -dám, -dají видати заміж

přispět, -pěji, -pějí внести вклад, посприяти
sejmout, -jmu, -jmou зняти
sotorek, -u *m. zdrob.* торбинка з лика
tatíček, -a *m. zdrob.* татко
tolar, -u *m.* таляр (монета)
trestat, -tám, -tají *někoho* карати
věno, -a *m.* посаг, придане
všecky усякий
vyžebrat, -rám, -rají вижебрати
zdaliž чи
zmála змалечку

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Скорочення: tj. — to jest це
atd. — a tak dále і т.д. — і так далі
apod. — a podobně і под. — і подібне
aj. — a jiné, a jiní та ін. — та інші
např. — například напр. — наприклад

2. Nechal jsem si nakrájet… Я попросив нарізати мені…
Дієслово nechat + inf. перекладається конструкцією *попросити, дати, замовити + інф.*
Пор.: Nechal si ušít oblek — *Він замовив собі костюм.*

3. 30 deka sýra. — 300 грамів сиру.
У Чехії при покупці продуктів на вагу називають не грами, а декаграми: deka *(розм.),* dekagram = 10 г; deset deka = 100 грамів.
20 deka = 200 г.
У сполученні з числівником jedno вживається форма deko; з усіма іншими числівниками — форма deka: 5 deka = 50 грамів.

4. Půl kila — півкілограма.
Форма kilo як іменник середнього роду вживається з числівником jedno: Prosil bych jedno kilo rajčat. — *Дайте мені, будь ласка, кіло (кілограм) помідорів.*
З числівниками від 5 і вище форма kilo не відмінюється: Prosil bych pět kilo rajčat. — *Дайте мені, будь ласка, п'ять кіло (кілограмів) помідорів.*
З числівниками 2, 3, 4, а також зі словами půl і čtvrt вживається форма kila: dvě kila mouky *два кілограми борошна*, půl kila cukru *півкілограма цукру*, čtvrt kila másla *250 грамів масла.*

5. Málem bych zapomněl… . Я мало не забув.

6. Čerstvý chléb. Свіжий хліб.
Пор.: Čerstvá vejce. Свіжі яйця.
Tvrdý chléb. Черствий хліб.

7. Platím u pokladny. — Я плачу в касу.

8. Дієслово potřebovat *něco* або potřebovat + *інф.* означає *мені (йому, їй, їм) потрібен що.* Mám všechno, co potřebuji. — *У мене є все, що мені потрібно.* Potřebuji si odpočinout. — *Мені потрібно відпочити.*

9. Přála jste si? — Що ви бажаєте?

10. Kolik platím? — Скільки з мене?
Пор.: Kolik je to celkem? Kolik to dělá celkem?

11. Celkem to dělá… — Усього це… (крон).

12. Máte nazpět na tisícovku? — У вас є здача з тисячі крон?

13. Dostat zpátky (při placení). — Одержати здачу.

14. Zaplatíte 83 korun 50 haléřů. — Заплатите 83 крони 50 гелерів.
Національна валюта Чехії — крона (скорочено Kč, *розм.* kačka).
1 koruna = 100 haléřů / halířů.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників den i týden

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	den	dn**i**, dn**y**	týden	týdn**y**
G.	dn**e**	dn**í**, dn**ů**	týdn**e**	týdn**ů**
D.	dn**i**, dn**u**	dn**ům**	týdn**i**, týdn**u**	týdn**ům**
A.	den	dn**i**, dn**y**	týden	týdn**y**
V.	dn**i**!	dn**i**, dn**y**!	týdn**i**!	týdn**y**!
L.	(o) dn**i**, dn**u**, ve dn**e**	(o) dn**ech**	(o) týdn**i**, v týdn**u**	(o) týdn**ech**
I.	dn**em**	dn**y**	týdn**em**	týdn**y**

Іменник **den** означає *день, доба,* **týden** — *тиждень.* У давальному і місцевому відмінках однини іменники den i týden мають паралельні форми dni // dnu, o týdni // v týdnu. З прийменником **v** ці слова виражають

прислівникове значення *коли?*: ve dne *удень,* v tomto týdnu *цього тижня*. У називному і знахідному відмінках множини іменник **den** також має паралельні форми dni // dny.

➢ ***Запам'ятайте*** деякі усталені конструкції зі словами **den** і **týden**:

den	týden
druhého dne // den nato *наступного дня*	minulý týden *минулого тижня*
den co den *день у день, щодня*	až za týden *тільки через тиждень*
do 2 dní // dnů *не пізніше, ніж через два дні*	před týdnem *тиждень тому*
den ode dne // den ze dne *з кожним днем, що не день*	přes týden *більше тижня*
ob den *через день*	po celé týdny *цілими тижнями*
jednou za den *один раз на день*	jednou za týden *один раз на тиждень*

Відмінювання кількісних числівників dva, dvě, tři, čtyři

Pád	Muž. rod	Žen. a stř. rod	Muž. rod, žen. a stř. rod	
N.	dva	dvě	tři	čtyři
G.	dvou	dvou	tří	čtyř
D.	dvěma	dvěma	třem	čtyřem
A.	dva	dvě	tři	čtyři
L.	dvou	dvou	třech	čtyřech
I.	dvěma	dvěma	třemi	čtyřmi

Так само, як числівники dva, dvě, відмінюються oba, obě: oba kluci, obou kluků, oběma klukům і т.д.

У числівників tři, čtyři в родовому відмінку можливі форми třech, čtyřech, властиві розмовній мові.

Відмінювання числівників від 5 до 99

N.	pět	deset	devětadevadesát	dvacet pět
G.	pěti	deseti	devětadevadesáti	dvaceti pěti
D.	pěti	deseti	devětadevadesáti	dvaceti pěti
A.	pět	deset	devětadevadesát	dvacet pět
L.	pěti	deseti	devětadevadesáti	dvaceti pěti
I.	pěti	deseti	devětadevadesáti	dvaceti pěti

Числівник **devět** у непрямих відмінках має форму devíti.

Числівники від 5 до 99 у всіх непрямих відмінках мають закінчення **-i**.

У складених числівниках, у яких одиниці йдуть за десятками, відмінюється кожна частина. Напр.: dvacet jeden žák, bez dvaceti jednoho žáka, ke dvaceti jednomu žáku і т.д. або dvacet jedna žáků, bez dvaceti jedna žáků, ke dvaceti jedna žákům і т.д.

Якщо одиниці ідуть перед десятками, узгодження числівника з іменником відбувається за загальним правилом (*див. Lekce 4*), напр.: jedenadvacet žáků, bez jednadvaceti žáků, k jednadvaceti žákům і т.д. При лічбі перевага віддається формі dcacet jedna.

Кратні числівники

Кратні числівники виражають, скільки разів певна річ, подія зустрічається, трапляється, виявляється, відбувається, у скільки разів щось збільшилося. Вони відповідають на питання **kolikanásobný, kolikrát**? *скільки разів?* Напр.: Je to trojnásobný rekordman. — *Це триразовий чемпіон.* Stalo se to v tomto týdnu dvakrát. — *Це сталося цього тижня двічі.*

Кратні числівники, що відповідають на питання kolikrát? утворюються шляхом додавання до кількісного числівника частини **-krát**: pětkrát *п'ять разів*, desetkrát *десять разів*, stokrát *сто разів*, dvaapůlkrát *два з половиною рази.*

Числівник jeden на позначення кратності має дві форми: jednou і jedenkrát *один раз.*

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Jaký obchod je ve vaší ulici?
2. Je to samoobsluha?
3. Co prodávají v té samoobsluze?
4. Kde obvykle nakupujete?
5. Které zboží se prodává v sáčku?
6. Co obsahují mrazicí boxy?
7. Jaké nápoje si můžete koupit v samoobsluze?
8. Kdy děláte velké nákupy?
9. Co obvykle kupujete?

10. Jak požádáte v obchodě o nějaké potraviny?
11. Od kdy je otevřen tento obchod?
12. Kdy ho zavírají?

2. Seřaďte různorodé repliky dialogu:
Odsud nemáš daleko do supermarketu Tesco. — Měla bych čekat do dvou hodin? — Myslíš, že budou mít teď otevřeno? — Tak ti děkuji za radu. — Je tam pravděpodobně polední přestávka. — Jdu něco nakoupit. — Jaký tam mají výběr?

3. Utvořte typické monologické věty pro řečové situace "V obchodě s potravinami".

4. Zakončete věty:
Potřebuji si koupit ... .

5. Vyprávějte, jak nakupujete v obchodě s potravinami. Každý další student rozšíří rozhovor o jednu-dvě věty.

6. Napište správné tvary základních číslovek:
Do školy začal chodit v 6 ... letech. Do 4 ... hodin se vrátí. Kluci dostali po 10 ... korunách. Vodu našli v hloubce 13 ... metrů. Poměr hlasu byl 7 ... ku 2 .... Budu na tebe čekat od 3 ... hodin do 4 ... . Přednáška bude od 12 ... do 2 .... Po 4 ... minutách se stroj zastavil. Hledal jsem to asi v 5 ... knihách. Bez 2 ... minut to trvalo hodinu. Byl mezi nejlepšími 3 ... studenty. V 9 ... případech z 10 ... se to povede. Do 19 ... let žil na venkově. Z těch 4 ... svetrů bych si snad jeden vybral. Budu počítat do 3 ... Zítřejší teploty dosáhnou 23 ... až 25 ... stupňů. Během příštích 24 ... hodin se počasí nezmění. Román napsal ve věku 32...let. Kolem přejel vlak se 23... vagony. Ze 34 ... žáků přišlo do školy jen 26. Střídali se po 45 ... minutách. Na výstavě bylo kolem 70 ... obrazů.

7. Místo teček doplňte tvary číslovek dva nebo oba:
Na ... místech měl obrazy. Stál pevně na ... nohách. ... žákům vyslovili pochvalu. Přiznám se, že ... otázkám jsem nerozuměl. Od ... hodin máme přednášku. S ... chlapci jsem chodil do třídy. Na ... březích rostly vysoké topoly. Znáš tu pohádku o ... kupcích? Říká se, že nelze sedět na ... židlích.

8. Doplňte správné tvary číslovek a podstatných jmen:
Poslal jsem dopisy (2 kamarád). V této třídě je (28 žák). Od (2 do 4) budu určitě doma. Budova se zamyká v (21 hod.). Na dnešním představení očekáváme (99 divák). V naší domácí knihovně máme (78 kniha). Odjeli jsme nakonec bez (3 spolužák). Svěřil tu novinu (obě, sestra). Do (hodina) musím být doma. Došli k (2 názor). Po (10 let) jsem ho nemohl poznat. Rozdělil to na (2 část). Nelíbí se mi to ze (2 důvod). Po (3 roky) se to opakuje. Pro (23 lidé) to nestačí. Je to jeden ze (2 dobrý důvod). Můžeš si vybrat ze (2 možnost). To se dá tvrdit jen o (2 lidé). Hledal jsem to ve (3 časopis). V (18 let) přišel na fakultu.

9. Přečtěte násobné číslovky:
Půjdu tam jen (1 x). Ceny se zvýšily (2 x). Určitě jsem jí to ukazovala (2 x) nebo (3 x). Tu báseň máš zopakovat nazpaměť (4 x). Nebudu to přece říkat (100 x)! Děkuji ti (100 x), nikdy na tvou pomoc nezapomenu. Letos jsem se koupal v moři (20 x). (1 x) týdně jezdím služebně do Prahy. Cvičím (7 x) denně.

10. Odpovídejte na otázku Kolikrát za týden?
… chodíš do obchodu? — … chodíš sportovat? — …navštěvuješ babičku? — …díváš se na televizi? — …býváš v kině? — …míváš návštěvu? —… pracuješ na zahradě? — …chodíš do knihovny? — … chodíš na procházky?

11. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru (opakovací cvičení):
Před (tyto Vánoce) napadlo hodně (sníh). O (dvě ty knihy) jsem už slyšel. Po (příjezd domů) jsem se sešel s (tři kamarádi). Vrátí se během (tři nebo čtyři dny). Je to kostel s (dvě vysoké věže). S (to všechno) mám být do (prázdniny) hotov. Už jsem slyšel o (dva podobné případy). Mluvili o (nové básně) s (dva naši mladí autoři). Před (ty dva měsíce) tady byl. (jedni) jsem se zeptal, (druzí) ještě ne. Udělal to podle rad (naši tři přátelé). Nikdo z (moji známí) o (ti lidé) neví. Na (hrady i zámky) se vypravuje o (bílé paní). Vlak zastavil na (trať) mezi (dvě stanice). Znáš (ta pohádka) o (tři králové)? Chodil s (konev) od (jeden záhon) k (druhý). V (kuchyň) si vzal aspoň kousek (suchý chléb). Za (takový déšť a vítr) venku do (večer) nevydržím. Do (ten bramborový salát) přidej trochu (sůl, pepř a ocet). V (tento případ) se musíte zeptat i (ti ostatní). Až budete mít dost (volný čas), jděte se do (ta jedna výstavní síň) podívat. Ze (svět) se vrátil až po (čtyři léta). Do (tři neděle) se musí dostavit do (nemocnice). Před (dva dny) jsem ho potkal před (naše univerzita). Do (čtyři minuty) byl vlak připraven k odjezdu.

12. Přečtěte česká přísloví s číselnými výrazy. Vysvětlete, jak jim rozumíte:

Jedna vlaštovka jaro nedělá.
Pro jedno kvítí slunce nesvítí.
Byli spolu jedna ruka.
Ty jsi se vším hotov raz dva.
Mluvili spolu mezi čtyřma očima.
Dvakrát měř, jednou řež.
Kdo rychle dává, dvakrát dává.
Kdo šetří, má za tři.
Stokrát nic umořilo osla.
Měl sto chutí všeho nechat.

13. Přeložte do češtiny:

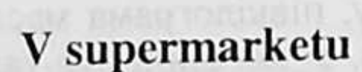
а) Після роботи Мілена зайшла в продуктовий магазин. Вона поспішала, бо магазин зачиняли о сьомій годині. Їй потрібно було купити деякі продукти. Мілена запитала, чи свіжий хліб і рогалики. Продавщиця відповіла, що усе свіже, якраз недавно привезли. Потім вона купила 250 грамів сиру, півкілограма масла, десяток яєць, один літр молока і пакет сметани. У магазині був також великий вибір овочів і фруктів. Мілена купила кілограм апельсинів, два кілограми бананів і п'ять кілограмів яблук. Тропічні фрукти вона купує нечасто. На жаль, забула купити коробку цукерок, бо в суботу чекає гостей. Але нічого, до суботи ще є час, зробить це іншим разом. За покупки заплатила в касу. Касирка дала їй здачу. Вона попрощалася і пішла додому.

б) Поблизу нашого будинку є молочний магазин. Там завжди великий вибір молочних продуктів. Магазин працює з 7 ранку до 8 вечора. Перерва триває годину. Скільки я маю заплатити? Булочка коштує 10 крон. Ми зустрінемося через 5 хвилин. До четвертої години він повернеться додому. В театрі ми сиділи в третьому ряду. Вона розмовляла з двома жінками. Я дав тобі п'ятий номер журналу. В українському алфавіті 33 літери.

LEKCE 15

Тема і ситуації: ◂ Nakupování (pokrač.).
Текст: ◂ V supermarketu.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників чоловічого роду на **-a** (тип **předseda**).
Порядкові числівники та їх відмінювання.
Конструкції для позначення часу.
Загальні поняття для вираження часу.
Сполучник **nejen — ale i (nýbrž i)**.

V supermarketu

Obchodní domy vystřídaly v současné době supermarkety a hypermarkety, hlavně ve velkých městech. Supermarket je samoobslužná velká prodejna, která nabízí nejen potraviny,průmyslové a drogistické zboží apod., ale i celou síť veřejných podniků, a to[1] restaurací, kaváren, kin. Tady člověk může strávit skoro celý den — i nakoupit i odpočinout si. Dnes je sobota. Mirek, Jarmila a Franta si naplánovali některé nákupy. Mirek potřebuje nové boty, Jarmila by si koupila něco z módního oblečení, Franta chce různé drobné věci. Vchází do obchodu a vidí tabuli "Informace". Na tabuli čtou, že v přízemí jsou potraviny, papírnictví, drogerie, květinářství, hodinářství, knihkupectví. V prvním poschodí prodávají oděvy a obuv. Mirek a Franta jdou tam. V oddělení obuvi se na ně obrátí[2] prodavačka:

— Co si prosím přejete?
— Chtěl bych černé zimní boty.
— Jakou máte velikost?
— Číslo osm.
— Chcete koženou nebo umělou podrážku?
— Raději umělou.
— Zkuste si tenhle pár. Tady je lžíce.

Prodavačka podává boty, Mirek boty obouvá a zkouší.

— Netlačí vás?
— Ano, tlačí mě ve špičce[3].

— Tak potom si vemte o číslo větší[4].
— Tyhle mi sedí[5]. Vezmu si je.
Prodavačka boty balí.
— Ještě přání?
— Potřebuju ještě nějaké ponožky.
— Prosím, máme velký výběr. Tady jsou bavlněné a z umělého vlákna.
Mirek si vybírá černé bavlněné. Platí za všechno u pokladny a jdou do přízemí. Franta si v drogerii kupuje holicí krém a žiletky, zubní pastu, mýdlo a šampon. Jarmila si zatím v oddělení konfekce vybírá halenku.
— Prosím vás, tamta halenka s bílými puntíky a s dlouhými rukávy, jaká je to velikost?
— Moment, podívám se. Je to esko[6] (číslo 38/42).
— Můžu si ji zkusit?
— Ovšem. Tam vzadu je kabinka a zrcadlo.
— Tak jak vám je?[7]
— Ne, nesedí mi. Je příliš široká.
— A co tahle?
Zdá se[8] mi, že má moc křiklavou barvu. Nesluší mi. Ukažte mi prosím tamtu bledě růžovou pletenou. (Jarmila si ji zkouší). Tahle by mohla být.
— Prosím. Stojí 550 korun.
— Děkuju. Na shledanou.
Do druhého poschodí nešli, protože tam je vystaven[9] nábytek a elektrické potřeby.

* * *

— Vaše přání prosím?
— Chtěla bych černou koženou kabelku s dlouhým páskem přes rameno.
— Co třeba tahle[10]?
— Tahle je příliš velká. Menší nemáte?
— Menší máme jen z koženky.
— Líbí se mi tahle. Nechám si ji. A ještě bych chtěla nějaké rukavice.
— Ano, prosím.
— Tyhle pletené mi jsou dobře. Kolik to dělá dohromady?
— Zaplatíte u pokladny 900 Kč.

* * *

— Potřebuju zápisník a nástěnný kalendář na příští rok.
— Tady máte na vybranou[11] několik druhů.
— Vezmu si tento zelený zápisník a kalendář s fotografiemi Prahy. Ještě bych si vzal propisovací tužku a pastelky.

— Přejete si celou sadu pastelek?
— Ano.
— Je to všechno?
— Ano, děkuju.

SLOVNÍČEK

balit, -lím, -lí загортати
barva, -y *ž.* колір
bavlněný бавовняний
bota, -y *ž.* черевик
číslo, -a *s.* число, номер
drobný дрібний
drogerie, -e *ž.* магазин косметичних, хімічних та інших дрібних товарів
druh, -u *m.* різновид
elektrické potřeby електротовари
halenka, -y *ž.* блузка
hlavně переважно
hodinářství, -e *s.* магазин годинників
holicí krém крем для гоління
hypermarket, -u *m.* гіпермаркет
kabelka, -y *ž.* сумочка
kabinka, -y *ž.* кабінка
konfekce, -e *ž.* готовий одяг
koženka, -y *ž.* штучна шкіра
kožený шкіряний
křiklavý яскравий
květinářství, -í *s.* квітковий магазин
lžíce, -e *ž.* ложка
módní модний
moment, -u *m.* момент
nabízet, -žím, -žejí пропонувати
nábytek, -tku *m.* меблі
naplánovat si, -nuji, -nují запланувати
nástěnný kalendář настінний календар
nechat si, -chám, -chají залишити собі
několik кілька, декілька
oblečení, -í *s.* одяг
obouvat, -vám, -vají взувати
obuv, -i *ž.* взуття
oddělení, -í *s.* відділ
oděv, -u *m.* одяг
ovšem звичайно, певна річ, звісно; але, однак
papírnictví, -í *s.* паперова крамниця
pásek, -sku *m.* пояс, ремінець
pastel, -u *m.* пастель
pletený плетений, в'язаний
podávat, -vám, -vají подавати
podrážka, -y *ž.* підошва
ponožka, -y *ž.* шкарпетка
prodavačka, -y *ž.* продавець
propisovací tužka кулькова авторучка
průmyslový промисловий
přání, -í *s.* бажання, побажання
příliš надто, занадто, надміру
příští наступний
puntík, -u *m.* крапочка
rameno, -a *s.* плече
rukáv, -u *m.* рукав
rukavice, -e *ž.* рукавиці
síť, -tě *ž.* сітка; мережа
slušet *3 os. j.* **-ší** личити
současný сучасний, одночасний
souprava, -y *ž.* сервіз; комплект (одягу, інструментів)
supermarket, -u *m.* супермаркет
šampon, -u *m.* шампунь
umělý штучний
věc, -i *ž.* річ
velikost, -i *ž.* розмір
veřejný громадський, публічний
vlákno, -a *s.* волокно; **umělé v.** штучне волокно
výběr, -u *m.* вибір
vystřídat, -dám, -dají перемінити, змінити
zápisník, -u *m.* блокнот, записна книжка
zkoušet si, -ším, -šejí приміряти
zkusit si, -sím, -sí поміряти
zrcadlo, -a *s.* дзеркало
zubní pasta, -y *ž.* зубна паста
žiletka, -y *ž.* лезо

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Сполучник **a to** *а саме.* Je to síť veřejných podniku, a to restaurací, kaváren, kin.	Це мережа громадських підприємств, а саме ресторанів, кав'ярень, кінотеатрів.
2. Obrátit se *na někoho; ke komu.* Obrátit se na bratra s žádostí o pomoc.	Звернутися *до кого.* Звернутися до брата з проханням про допомогу.
3. Tlačit *koho (o botách).* Tlačí mě ve špičce.	Тиснути *кому.* Мені тисне у пальцях.
4. Vemte si *розм.* від vezměte si. Tak potom si vemte o číslo větší.	Візьміть собі. Тоді візьміть собі на розмір більші.
5. Sedět *hovor. expr.* Tyhle mi sedí.	Підходити, пасувати. Ці мені зручні / підходять.
6. Esko (*розмір*). Je to esko (číslo 38/42). Пор.: Je to emko nebo elko?	Розмір S (з англ. *small* 'малий'). Це 38/42 розмір. Це розмір M чи L? (відповідно з англ. *middle* 'середній' і *long* 'великий, довгий').
7. Tak jak vám je?	Ну як вона вам?
8. Zdát se, *zprav. 3 os.* U té se mi zdá moc křiklavá barva. Zdá se vám to nemožné?	Здаватися, видаватися *кому яким.* Мені здається, у цієї занадто яскравий колір. Вам це здається неможливим?
9. Nábytek je vystaven.	Меблі виставлені.
10. Co třeba tahle?	А як вам подобається така?
11. Mít na vybranou *co.*	Мати на вибір *що.*

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників чоловічого роду на -a
(тип předseda)

За зразком **předseda** відмінюються іменники чоловічого роду на **-a**, що означають істот, з попереднім твердим приголосним основи: hrdina, houslista, kolega, žurnalista, Franta, Láďa, Neruda та ін.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	předsed**a**	předsed**ové**, sólist**é**
G.	předsed**y**	předsed**ů**
D.	předsed**ovi**	předsed**ům**
A.	předsed**u**	předsed**y**
V.	předsed**o**!	předsed**ové**, sólist**é**!
L.	(o) předsed**ovi**	(o) předsed**ech**, (o) sluz**ích**
I.	předsed**ou**	předsed**y**

Особливості форм відмінювання

1. Іменники типу **předseda** мають змішаний тип відмінювання: в однині вони відмінюються як іменники жіночого роду (тип žena), крім давального і місцевого відмінків, у яких вони мають закінчення **-ovi** (як іменники чоловічого роду, що означають істот): o předsedovi, o houslistovi, o Frantovi, o Nerudovi. У множині вони відмінюються як іменники чоловічого роду твердої групи, що означають істот (тип pán).

2. У називному відмінку множини у цих іменників можливі два закінчення — **-ové** і **-é**. Закінчення **-é** мають іменники на **-ita, -ista, -asta:** husité, humanisté, žurnalisté, gymnasté. Всі інші мають закінчення **-ové**: hrdinové, kolegové, starostové, sluhové.

3. У місцевому відмінку множини вживаються закінчення **-ech** та **-ích.** Перед закінченням **-ích** відбувається чергування: **k // c, h // z, g // z, ch // š:** vozka — o vozcích, kolega — o kolezích, sluha — o sluzích, patriarcha — o patriarších.

4. У словах, які у називному відмінку однини перед закінченням **-a** мають м'який приголосний, у родовому відмінку однини пишеться закінчення **-i:** Váňa — od Váni, Láďa — od Ládi.

Порядкові числівники та їх відмінювання

Порядкові числівники означають порядок предметів при лічбі і відповідають на питання **kolikátý, -á, -é?** *котрий? котра? котре?*:

1. první
2. druhý
3. třetí
4. čtvrtý
5. pátý
6. šestý
7. sedmý
8. osmý
9. devátý
10. desátý

11. jedenáctý
12. dvanáctý
13. třináctý
14. čtrnáctý
15. patnáctý
16. šestnáctý
17. sedmnáctý
18. osmnáctý
19. devatenáctý
20. dvacátý
21. dvacátý první
22. dvacátý druhý
30. třicátý
40. čtyřicátý
50. padesátý
60. šedesátý
70. sedmdesátý
80. osmdesátý
90. devadesátý
100. stý
101. stý první
102. stý druhý
200. dvoustý
300. třístý
400. čtyřstý
500. pětistý
1 000. tisící
1 000 000. milióntý

Складені порядкові числівники

Складені порядкові числівники можуть виражатися двома способами:

1) одиниці йдуть за десятками: dvacátý druhý den, dvacátá druhá pokladna, dvacáté druhé číslo;

2) одиниці виражаються кількісними числівниками, а десятки — порядковими, поєднуючись сполучником **a**, який з обома числівниковими компонентами пишеться разом: dvaadvacátý den, dvaadvacátá pokladna, dvaadvacáté číslo.

Відмінювання порядкових числівників

Порядкові числівники відмінюються як прикметники твердої (druhý, pátý, stý і т.д.) або м'якої групи (první, třetí, tisící) й узгоджуються з іменниками у роді, числі та відмінку: pátá škola, páté školy, páté škole і т.д.

У складених порядкових числівниках відмінюється кожна частина окремо, якщо одиниці йдуть за десятками. Якщо перший компонент порядкового числівника є кількісним числівником, а другий — порядковим, то відмінюється лише друга частина:

Pád		
N.	dvacátý první den	jedenadvacátý den
G.	dvacátého prvního dne	jedenadvacátého dne
D.	dvacátému prvnímu dni, dnu	jedenadvacátému dni, dnu

A.	dvacátý první den	jedenadvacátý den
L.	(o) dvacátém prvním dni, dnu	(o) jedenadvacátém dni, dnu
I.	dvacátým prvním dnem	jedenadvacátým dnem

Загальні поняття для вираження часу

Відрізки часу: chvíle *хвилина*, okamžik *мить, момент, хвилинка*, vteřina *секунда*, minuta *хвилина*, čtvrt hodiny *чверть години*, půl hodiny *півгодини*, den *день*, den a noc *доба*, týden *тиждень*, čtrnáct dnů / dní *чотирнадцять днів*, tři neděle *три тижні*, měsíc *місяць*, rok *рік*, století *століття*.

Конструкції для позначення часу

На зпитання **Kolik je hodin?** *Котра година?* відповідають так:

1) для позначення цілої години:

Je jedna hodina. — Перша година.

Jsou dvě, tři, čtyři hodiny. — Друга, третя, четверта година.

Je pět, šest, sedm, osm atd. hodin. — П'ята, шоста, сьома, восьма і т.д. година.

2) для позначення чверті (або кількох чвертей) години використовується конструкція **je čtvrt na** + кількісний числівник у знахідному відмінку (на відміну від української мови, в якій після прийменника **на** називається порядковий числівник):

je čtvrt na jednu, na dvě, na pět, na deset;	є чверть на першу, другу, п'яту, десяту (годину);
je tři čtvrtě na dvě.	є за чверть друга (година) // 11.45.

3) для позначення половини години використовується конструкція **půl** + порядковий числівник у родовому відмінку жіночого роду:

je půl druhé;	є пів на другу (годину);
je půl třetí.	є пів на третю (годину).

4) Між українською та чеською мовами існують розбіжності щодо позначання часу між чвертями. В чеській є два способи:

а) до цілої години, половини години або чверті години можна додавати хвилини за допомогою сполучника **a**:

10.05 — je deset hodin a pět minut	п'ять хвилин на одинадцяту
10.10 — je deset hodin a deset minut	десять хвилин на одинадцяту

10.25 — je čtvrt na jedenáct a deset minut	двадцять п'ять хвилин на одинадцяту
10.35 — je půl jedenácté a pět minut	тридцять п'ять хвилин на одинадцяту
10.50 — je tři čtvrtě na jedenáct a pět minut	за десять хвилин одинадцята

б) від цілої години, половини години або чверті години можна віднімати хвилини за допомогою прийменника **za**:

10.10 — je za pět minut čtvrt na jedenáct	десята година десять хвилин
13.25 — je za pět minut půl druhé	двадцять п'ять хвилин на другу
13.40 — je za pět minut tři čtvrtě na dvě	сорок хвилин на другу

➢ ***Запам'ятайте,*** що для позначення половини першої (години) вживається не порядковий числівник, а кількісний: je jedna hodina — v půl jedné, але v půl druhé, v půl šesté.

На вокзалах і в аеропортах час називають послідовно: за годинами ідуть хвилини:

10.20 — je deset hodin dvacet minut	десять годин двадцять хвилин
12.25 — je dvanáct hodin dvacet pět minut	двадцять годин двадцять п'ять хвилин

На запитання **V kolik hodin?** *О котрій годині?* відповідають:

V jednu hodinu.	О першій годині.
Ve dvě (tři, čtyři) hodiny.	О другій (третій, четвертій) годині.
V pět (šest, deset apod.) hodin.	О п'ятій (шостій, десятій і под.) годині.
Ve čtvrt na jednu.	У чверть на першу (годину).
V půl jedné.	О пів на першу.
Ve tři čtvrtě na jednu.	О дванадцятій сорок п'ять.
Ve tři čtvrtě na jednu a pět minut.	За десять хвилин на першу.

Типові конструкції для позначення часу

Обставини часу: kdy?

Kdy to bylo?	Коли це було?
Nevím, kdy se to stalo.	Я не знаю, коли це сталося.

Mezi čtvrtou a pátou.	Після четвертої години.
Po šesté hodině.	На початку сьомої години.
Před jedenáctou.	Близько одинадцятої години.
Týden před tím.	За тиждень до того.
O čtvrt hodiny dřív.	На чверть години раніше.
Od dvou do pěti hodin.	З другої до п'ятої години.

Кількість часу: jak dlouho? kolik? odkdy — dokdy? za jak dlouho? na jak dlouho?

Jak dlouho tam zůstaneš?	Як довго ти там будеш?
Byli tam jen chvíli.	Вони були там недовго.
Jeli jsme hodinu.	Ми їхали годину.
Trvalo to jenom krátce.	Це тривало недовго.
Po celou tu dobu nedělali nic.	Увесь цей час вони нічого не робили.
Jak dlouho to bude trvat?	Скільки це триватиме?
Kolik času budeš potřebovat?	Скільки тобі потрібно буде часу?
Odkdy a dokdy jste tady?	З якого до якого часу ви тут?
Na jak dlouho jste přijeli?	На скільки ви приїхали?
Za jak dlouho odjedete?	Коли ви поїдете?

Сполучник nejen — ale i (nýbrž i)

Складений складносурядний сполучник **nejen(om) — ale i (nýbrž i)** перекладається на українську мову сполучником сурядності *не тільки — але й, не лише — але й.* Напр.:

Nejen já, ale i jiní tam přišli.	Не лише я, але й інші туди прийшли.
Můj přítel pomohl nejen radou, ale i skutkem.	Мій друг допоміг не тільки порадою, але й ділом.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kde se prodává průmyslové (drogistické) zboží?
2. Co je supermarket?
3. Proč Mirek, Jarmila a Franta jdou do obchodu?

4. Co tam chtějí koupit?
5. Co čtou na tabuli v přízemí?
6. Které zboží prodávají v přízemí?
7. Kupují si něco Mirek, Jarmila a Franta?
8. Proč nešli do druhého poschodí?
9. Rádi si vybíráte nové šaty?
10. Jaká je letos módní barva pro dámské kostýmy?
11. Hodí se kravata ke svetru?
12. Za jak dlouho z obchodu odcházíte?
13. Jaké různé druhy prodejen znáte?
14. Je pravda, že šaty dělají člověka?

2. Utvořte dialog z různorodých replik a rozšiřte ho:

— Prosím, jaké číslo? — Tady je záruční list. — Hlavně, že nejsou ani moc těsné, ani moc volné. — Zkusím si jiný pár. — Vezmete si je? — Tahle levá bota mě trochu tlačí. — Tyhle jsou docela dobře. — Chtěl bych si vyzkoušet tyhle boty.

3. Sestavte věty ze slov:

1. Velikost — mít — jaký.
2. Přání — další — jaký — jsou.
3. Já — zkusit si — jiná — bota.
4. Jak — být — vy — ten — svetr.
5. Já — potřebovat — jiná — velikost.
6. Ty — trochu — malý — být — šaty.
7. Chtít — tamten — vyzkoušet si — bílý — halenka.
8. Velký — máme — pohlednice — výběr — nástěnný — kalendář.
9. Několik — mít — tady — druh — na vybranou.
10. Kartáček na zuby — potřebovat si — nový — a — zubní pasta.

4. Vypište z česko-ukrajinského slovníku nová slova k tématu "Užitkové výrobky" a použijte je při vyprávění "Na nákupu":

lodičky, vysoký podpatek, semišový, z lakované kůže, kozačky, oblek, kalhoty, sako, šaty, sukně, látka, vzorovaný, kostkovaný, proužkovaný, dekorační, dámské a pánské prádlo, tričko, noční košile, dámské plavky, tílko, hodiny, hodinky, prací prašek, voňavky, rtěnka, lak na nehty.

5. Tvořte 1.pád množného čísla těchto podstatných jmen:

fotbalista, hrdina, basista, husita, klavírista, starosta, kolega, vozka.

6. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru:
(Můj kolega) jsem potkal před (dům). Kdy budeš mluvit s (Honza Černý)? Hned zítra to řeknu (pan předseda). Půjdeme sami, bez (Vláďa). Rytíř jezdil po (svět) s (svůj sluha). Stal se (starosta). Na (přednáška) jsem seděl vedle (tvůj kolega). (sluha) ti dělat nebudu. S (otázka) se obrátil k (předseda). Zeptali jsme se (nějaký děda). S (ten starý protiva) se vůbec nebav. Odpoledne půjdu k (Tonda). Orchestr bude hrát s (vynikající houslista). Na (ten hrdina) jsme nezapomněli. O (moji kolegové) mluv slušně. Na (ten louda) čekat nemůžeme.

7. Doplňte tečky tam, kde chybějí:
Můj bratr má narozeniny 18 března. To cvičení je ve 4 lekci, na straně 39 dole. Televize vysílala zahájení 26 letní olympiády. Koncert začíná v 18 hodin. Budeme na dovolené od 7 do 21 července. Paní Holečkovou najdete ve dveřích 309 ve 3 poschodí. Na 57 kilometru došlo k nehodě. Ten žák chodí do 7 A, nebo do 7 B? Obdobím národního obrození nazýváme především 1 polovinu 19 století. Naše družstvo obsadilo 5 místo. Velká přestávka je po 2 vyučovací hodině.

8. Přečtěte a přepište řadové číslovky:
Jeho syn chodí do 5. třídy. V divadle budeme sedět ve 3. řadě. Článek najdete v 6. ročníku časopisu. Telefonovali mi před 11. hodinou. Zkoušku budu dělat asi 10. června. Bydlí ve 4. poschodí. Narodil se 20. března. Přijdu mezi 9. a 10. hodinou. Představení končí kolem 22. hodiny. Mám lístky do 24. řady. Narodil se v 18. roce. Rukopis je z konce 14. století. Na oběd půjdeme po 12. hodině. Autor žil v 1. polovině 19. století. Román vyšel koncem 20. let. Telefonovali mi před 11. hodinou. V Praze zůstanu do 15. prosince. Zápočtový týden bude od 29. května do 4. června. Chybí nám 36. číslo 18. ročníku časopisu. Článek začíná na 85. stránce. Stalo se to 29. říjen. Vrátí se mezi 10. a 12. hodinou. Včera uvítali na výstavišti 1 000 000. návštěvníka.

9. Přečtěte, kolik je hodin:
Je 10 hod. 5 min. — Jsou 2 hod. 15 min. — Jsou 3 hod. 20 min. — Je 12 hod. 25 min. — Je 22 hod. 30 min. — Je 6 hod. 35 min. — Je 5 hod. 40 min. — Je 14 hod. 45 min. — 19 hod. 50 min. — Je 11 hod. 55 min. — Je 17 hod. 03 min.

10. Na otázku odpovídejte podle vzoru:
a) *Vzor:* Už je čtvrt na dvě? — Ne, za pět minut bude čtvrt na dvě.
Už je půl druhé? — Už je tři čtvrtě na pět? — Už je sedm? — Už je čtvrt na dvanáct? — Už je deset? — Už je půl osmé? — Už je tři čtvrtě na čtyři?

b) *Vzor:* Ještě není pozdě. Jsou jen dvě hodiny. — Je pozdě, už jsou dvě hodiny a pět minut.
Ještě není pozdě. Jsou jen tři hodiny. — Ještě není pozdě. Jsou jen čtyři hodiny. — Ještě není pozdě. Je čtvrt na deset. — Ještě není pozdě. Je půl desáté. — Ještě není pozdě. Je tři čtvrtě na dvanáct.

11. Odpovězte:
V kolik hodin nám jede vlák? V kolik hodin otvírají obchod? Kdy mají polední přestávku? Od kdy budeš mít volno? V kolik hodin se sejdeme? V kolik hodin půjdeš na oběd? V kolik hodin ráno vstáváš? V kolik hodin jdeš spát? V kolik hodin ti končí škola? V kolik hodin začíná ten film? V kolik hodin se vrátíš domů? Jak dlouho čekáš na Petra? Jak dlouho to bude trvat? Kolik času budeš na to potřebovat?

12. Změňte věty podle vzoru:
Vzor: Odešel před chvílí — Vrátí se za chvíli.
Odjel před rokem. — Odešel před hodinou. — Odstěhoval se před dvěma roky. — Odjel před týdnem. — Odjel před třemi dny. — Viděli jsme se před čtyřmi týdny. — Mluvili s ním před měsícem. — Setkali se před rokem.

13. Přepište věty podle vzoru:
Vzor: Kdy zavírají obchod (+ 1 hodina). — Obchod zavírají za hodinu. Kdy tam byl? (- 1 hodina). — Byl tam před hodinou.
V kolik hodin pojedeš domů? (+ 1 hodina). — Kdy ti jede autobus? (+ 0,5 hodiny). — Kdy jste začal studovat češtinu? (– 2 roky). Kdy začíná prednáška? (+ 15 minut). — Za jak dlouho máš zkoušky? (+ 3 měsíce). — Kdy máš odevzdát tu ročníkovou práci? (+ 1,5 týdny). — Kdy máš zkouškové období? (+ 1 měsíc). — Kdy ti skončila dovolená? (– 10 dny). — Za jak dlouho mi napíšeš? (+ 2 týdny). — Kdy jsi mu telefonoval naposledy? (– 3 dny).

14. Tvořte otázky na uvedená slova:
Obchod je otevřen od 8 hodin ráno do 9 hodin večer. Chodím nakupovat ob den. Brzy ráno jdu do školy. Za týden mám prázdniny. Pojedu na hory na 14 dní. Chodím do divadla jednou za měsíc. To se stalo před 2 dny. Máme návštěvu na 5 dní. Sejdeme se až za týden. Pracuje po celé dny.

15. Přeložte do ukrajinštiny:
V obchodě prodávají nejen průmyslové zboží, ale i mají velký výběr potravin. Potřebuji nejen obuv, ale i oblečení. Musíš pomoci nejen radou, ale

i skutkem. Nejenom nemůže, nýbrž i nechce nám pomoci. Měl zájem nejen o literaturu, ale i o hudbu. Nejenom jsem to nečetl, ale i nic jsem o tom neslyšel. Přijeli nejen rodiče, ale i příbuzní.

16. Přeložte do češtiny:

a) Мода швидко змінюється. Ми з дружиною вирішили, що на часі нам дещо змінити в нашому гардеробі. Через кілька днів буде вихідний, і ми підемо з нею за покупками. Напевно, поїдемо машиною в супермаркет, де є багато різних магазинів і великий вибір товарів. Я хотів би придбати новий костюм, а якщо не буде мого розміру, то куплю штани, сорочку, кравату і светр. Було б непогано підібрати собі нове зимове взуття, але його, напевне, ще не буде у продажу. Ще не сезон. Дружина хоче собі модний костюм або трикотажну кофточку. Вона любить вибирати всілякі модні аксесуари. Їй потрібні туфлі на високому підборі. Не слід забути про господарчі дрібниці — мило, зубну пасту, крем для обличчя, туалетний папір. Сподіваюся, що наш похід у магазин буде успішним.

→ b) Скажіть, будь ласка, котра година? Зараз лише пів на другу, у нас є ще 15 хвилин. Ми зустрінемося з тобою о першій годині під час перерви. По телевізору фільм починається о 19.30. У вихідні я поїду з друзями за місто. Я знаю, що це сталося в цей день, рік тому. Від суботи я у відпустці. Як довго ти будеш у гостях? Під час канікул я багато читатиму. Через тиждень усе має бути готове. За два тижні ми зустрінемося знову. Протягом двох годин ніхто не телефонував. Скільки часу тобі потрібно, щоб завершити цю роботу? Через короткий час він знову зателефонував нам.

Humor

V obchodě s halenkami si žena již přes hodinu zkouší modely. Po hodině se ptá prodavačky: "Co říkáte té halence? Ta mi sluší nejlépe, že?" "Ano," říká prodavačka, "v té jste k nám přišla!"

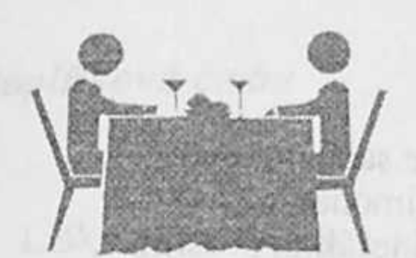
* * *

K vedoucímu klenotnictví přijde známý a povídá: "Slyšel jsem, pane Holbík, že váš zlatník utekl s vaší dcerou, šperky i penězi, je to pravda?" "Ano, je to tak, ale zanechal mi lístek, že mi vše postupně vrátí. Je to slušný člověk, dceru už mám doma."

LEKCE 16

Тема і ситуації: Stravování.
Текст: V restauraci.
Додаткове читання: Liška a čáp *(Podle Ezopa).* Chytrá liška *(Jiří Havel).*
Граматика: Категорія виду у дієслів. Утворення дієслів доконаного і недоконаного виду. Одновидові та двовидові дієслова. Прийменник **podle**.

V restauraci

Do restaurace nechodím často, ale když mám návštěvu[1], tak tam jdeme. V restauraci se dobře vaří[2]. V šatně si odložíme kabáty a vejdeme dovnitř. V létě si raději najdeme místo na zahrádce[3] vedle restaurace, ale když nám počasí nepřeje[4], hledáme si volný stůl v hale. Jdeme ke stolu a sedneme si. Pro návštěvníky jsou na stole ubrousky, slánka, pepřenka a párátka. Když číšník přinese jídelní lístek, podle něho si něco vybereme k jídlu a k pití. Můžeme si vybrat hotová jídla nebo jídla na objednávku (minutky). Času máme dost, takže si objednáme minutky. Potom nám číšník přinese příbory: lžíce, vidličky a nože. Jako studený předkrm si dáme šunku a bramborový salát. Nerad jím polévku, proto si dám[5] vepřový řízek a jako přílohu si vezmu hranolky. Bezmasé jídlo mi moc nechutná[6]. K pití si beru dvě plzně[7]. Host si dá hovězí polévku s nudlemi. Jako hlavní jídlo mu poradím něco z české kuchyně, třeba knedlíky, vepřovou pečeni a zelí, a k pití — nějaké moravské víno. Já a přítel máme rádi různé zákusky, a proto si dáme palačinky se zavařeninou. Až budete jednou v Čechách, radil bych vám ochutnat ovocný pohár. Je to ale lahůdka — se zmrzlinou, šlehačkou a ovocem! Když se najíme, zavoláme pana vrchního. Pan vrchní mi dá účet a já zaplatím.

Občas chodíme do kavárny. Přítel a já sedíme u stolu, pijeme kávu a povídáme si. Kávu mám raději hořkou, bez cukru. Kamarád ji však pije hodně sladkou. Někteří lidé kávu nepijí. Dají si raději dobrý silný čaj. Prý je to zdravé. Co říkáte?

* * *

Vrchní: Dobrý den, pěkně vítáme[8]!
Zákazník: Dobrý den!
Vrchní: Tady máte jídelní lístek a tady nápojový.
Za pět minut:
Vrchní: Už máte vybráno[9]?
Zákazník: Dám si bramborovou polévku a rybu se salátem.
Vrchní: A k pití? Máme pivo, víno, minerálku a limonádu.
Zákazník: Ano, mám žízeň[10]. Jednu chlazenou minerálku, prosím.
Za dalších pět minut:
Vrchní: Už to nesu. Tady to všechno máte. Dobrou chuť[11]!
Zákazník: Děkuju.
Za patnáct minut.
Zákazník: Pane vrchní, zaplatím![12]
Vrchní počítá (dávám i spropitné), bere peníze a děkuje.

SLOVNÍČEK

číšník, -a *m.* офіціант
hovězí, -ího *s.* яловичина
hranolky *mn. ž.* картопля фрі
chlazený охолоджений
chuť, -ti *ž.* смак
jídelní lístek меню
jídlo, -a *s.* страва, **hotové j.** готова страва, **j. na objednávku** страва на замовлення
hlavní j. друга страва, **bezmasé j.** вегетаріанська страва
kabát, -u *m.* пальто
knedlík, -u *m.* кнедлік — варене борошняне тісто круглої форми
lahůdka, -y *ž.* ласощі
léto, -a *s.* літо, **v létě** влітку
limonáda, -y *ž.* лимонад
lžíce, -e *ž.* ложка
mimochodem між іншим
minerálka, -y *ž.* мінеральна вода
najíst se, -jím, -jedí наїстися
nápojový lístek перелік напоїв у меню
návštěvník, -a *m.* відвідувач, гість
nudle, -e *ž.* локшина
nůž, nože *m.* ніж
odložit si, -žím, -ží зняти (верхній) одяг
ovocný pohár *тут:* фруктовий салат
palačinka, -y *ž.* млинець
párátko, -a *s.* зубочистка
pepřenka, -y *ž.* перечниця
pití, -í *s.* напій
počítat, -tám, -tají рахувати, лічити
polévka, -y *ž.* суп
polibek, -bku *m.* поцілунок
povídat si, -dám, -dají говорити, спілкуватися
prý кажуть, мовляв, ніби
předkrm, -u *m.* закуска
příbor, -u *m.* прибор
příloha, -y *ž.* гарнір
rčení, -í *s.* вислів, вираз
ryba, -y *ž.* риба
řízek, -zku *m.* відбивна
salát, -u *m.* салат
slánka, -y *ž.* сільниця
spropitné *hovor.* чайові
šatna, -y *ž.* гардероб
šunka, -y *ž.* шинка
ubrousek, -sku *m.* серветка
účet, -čtu *m.* рахунок
vejít, vejdu, vejdou увійти

vepřový свинячий
vidlička, -y *ž.* виделка
vrchní, -ího *m.* старший офіціант
zavařenina, -y *ž.* варення
zelí, -í *s.* капуста
zklamání, -í *s.* розчарування
zmrzlina, -y *ž.* морозиво
žízeň, -zně *ž.* спрага

Doplňková četba

Liška a čáp

Liška pozvala čápa na večeři, a když přišel, podala mu řídkou kaši na mělkém talíři. Sama labužnicky lízala, ale čáp si nemohl ani zobnout a musel o hladu domů.

Zakrátko pozval čáp lišku a předložil jí nejvybranější pochoutku ve vysoké láhvi s úzkým hrdlem. Spokojeně vyzobával jídlo a pobízel přítelkyni, aby si nechala chutnat.

Liška jeho lest prokoukla, avšak nezbylo jí nic než sušit hubu.

— Jak jsi obšťastnila mne, hostím já tebe, řekl čáp, dobře víš, že hanba hanbou, půjčka oplátkou se platí.

Co rád nemáš, jinému nečiň.

(Ezop).

SLOVNÍČEK

čáp, -a *m.* чорногуз
labužnicky з насолодою, смакуючи
lest, lsti *ž.* хитрощі, підступність
liška, -y *ž.* лисиця
obšťastnit, -ním, -ní ощасливити
pobízet, -zím, -zejí спонукати
pochoutka, -y *ž.* ласощі
zakrátko незабаром, невдовзі
zobnout si, -nu, -nou дзьобнути

* * *

Chytrá liška

Povídala časně zrána
na pasece lišce vrána:
"Takhle už to nejde dál!
Víckrát nechci vidět sýry!
Sehnala jsem ementál,
a byly v něm samé díry!"
Liška řekla: "Vím, co s ním:
podej sýr, já díry sním!"

(Jiří Havel)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Mít návštěvu. Dnes mám návštěvu.	Приймати гостей. Сьогодні я приймаю гостей.
2. V restauraci se dobře vaří.	У ресторані добре готують.
3. Místo na zahrádce.	Місце в літньому ресторані (на вулиці) за огорожею або у дворі.
4. Počasí nám nepřeje.	Погода нам не сприяє.
5. Dát si *něco.* Dám si bílou kávu.	Взяти, замовити собі *щось* з їжі або напоїв. Я візьму собі каву з молоком.
6. Chutnat *co komu.* Jak vám to chutná?	Смакувати *що кому.* Чи смакує вам це?
7. Plzeň — місто, plzeň — плзеньське пиво. Vzít si *něco* k pití. K pití si beru dvě plzně.	 Взяти собі щось пити. Я беру собі дві кружки пива.
8. Pěkně vítáme!	Ласкаво просимо!
9. Už máte vybráno?	Ви вже вибрали?
10. Mám žízeň. Пор. Mám hlad.	Я хочу пити. Я хочу їсти.
11. Dobrou chuť! Пор. також: Dobré chutnání. — Nápodobně!	Смачного! Смачного! — І вам також!
12. Pane vrchní, (za)platím! Пор. також у цьому ж значенні: Účet, prosím. Platit, prosím!	Пане офіціанте, рахунок, будь ласка!

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Категорія виду у дієслів

Можливість дієслова виражати дію за ознакою обмеженості (доконаності) і необмеженості (недоконаності) називають видом. Дієслова поділяються на дві семантично взаємопов'язані форми — доконаний вид

і недоконаний вид. Дієслова доконаного виду виражають дію, обмежену у часі, дію як завершений факт. Дієслова недоконаного виду виражають дію, незавершену у часі, дію як процес, що розвивається.

Дієслова доконаного виду не можуть виражати дію в теперішньому часі. Форми теперішнього часу виражають дію, що відбуватиметься у майбутньому, напр.: *koupím* ti knihu, *napíšu* ti dopis. Отже, дієслова доконаного виду виражають лише дію в майбутньому або в минулому часі, пор.: *napíšu* ti dopis — *napsal* jsem ti dopis.

Дієслова недоконаного виду формами теперішнього часу виражають дію, що відбувається і не є завершеною, тобто в теперішньому часі. Дія у майбутньому виражається складеними формами — інфінітив та форма дієслова budu, budeš, bude і т.д., напр.: píši — budu psát. Отже, дієслова недоконаного виду виражають дію в теперішньому і майбутньому часі, пор.: *píšu* ti dopis — *napíšu* ti dopis, *budu* ti *psát* dopis.

Утворення дієслів доконаного виду

Дієслова доконаного виду іноді мають прості форми, напр.: řekne *скаже*, sedne si *сяде*, skočí *стрибне*, koupí *купить*, dá *дасть*.

Але найчастіше вони утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою різних префіксів, які часто змінюють лексичне значення дієслова: **do-, od-, ob-, na-, o-, po-, pod-, za-, z-, s-, při-, pře-, před-, roz-, vy-, u-,** напр.:

jít	іти
najít	знайти
přijít	прийти
přejít	перейти
vyjít	вийти

dělat	робити
vydělat	заробити
předělat	переробити
udělat	зробити
dodělat	закінчити

У більшості випадків у результаті префіксального способу творення виникає дієслово з новим лексичним значенням: jít *іти* — najít *знайти*, psát *писати* — popsat *описати*, valit *котити* — provalit *провалити*, zradit *зрадити* — prozradit *видати*. Але у деяких дієслів префікс виконує суто видову функцію, тобто виникають видові пари, пор.:

vidět — uvidět бачити — побачити
jíst — najíst se їсти — наїстися
pít — napít se пити — напитися
platit — zaplatit платити — заплатити
vařit — uvařit варити — зварити
chválit — pochválit хвалити — похвалити
děkovat — poděkovat дякувати — подякувати

Дієслова що відрізняються лише видом, називаються **видовими парами.** Видовими парами є лише ті дієслова, які мають одне й те ж лексичне значення.

Деякі дієслова мають видову пару за ознакою "безперервна — моментальна дія". Такі дієслова доконаного виду утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою суфікса **-nou-**:

sedět — sednout si сидіти — сісти
ležet — lehnout si лежати — лягти
kopat — kopnout копати — копнути
stát — stupnout si / postavit se стояти — ступити / стати

У невеликої групи дієслів при утворенні доконаного виду префіксальним способом додаються зворотні частки **se** і **si:** jíst *їсти* — najíst se *наїстися*, obědvat *обідати* — naobědvat se *пообідати*, pít *пити* — napít se *напитися*, snídat *снідати* — nasnídat se *поснідати*, večeřet *вечеряти* — navečeřet se *повечеряти*, spát *спати* — vyspat se *виспатися*, hrát (si) *грати* — zahrát (si) *пограти(ся)*, tancovat *танцювати* — zatancovat (si) *потанцювати*.

Утворення дієслів недоконаного виду

Дієслова недоконаного виду утворюються від префіксних або безпрефіксних дієслів доконаного виду за допомогою суфіксів **-ova-, -va-, -íva-, -ouva-, -a-, -e-**. Суфікси **-ova-, -íva-, -ouva-** є продуктивними для дієслів на **-it**, і частини на **-nout**. Суфікс **-va-** є продуктивним для дієслів на **-at**. Суфікси **-a-, -e-** є продуктивними для дієслів на **-it**, частини на **-nout**, а також з основою на приголосний або голосний. При цьому відбуваються чергування приголосних і груп приголосних, а також довгих і коротких голосних у коренях слів:

Суфікс **-ova-**

Чергування	Приклади	Переклад
ou // u	koupit — kupovat	купити — купляти
	vystoupit — vystupovat	вийти — виходити
	obsloužit — obsluhovat	обслужити — обслуговувати
í // ě	navštívit — navštěvovat	відвідати — відвідувати
á // a	oznámit — oznamovat	повідомити — повідомляти
	ukázat — ukazovat	показати — показувати
í // i	rozšířit — rozšiřovat	розширити — розширювати
o // a	vyhodit — vyhazovat	викинути — викидати
d // z	poškodit — poškozovat	пошкодити — пошкоджувати
t // c	zkrátit — zkracovat	скоротити — скорочувати
n // ň	uvolnit — uvolňovat	звільнити — звільняти
s // š	ohlásit — ohlašovat	оголосити — оголошувати
st // šť	zjistit — zjišťovat	з'ясувати — з'ясовувати
zd // žď	zpozdit se // zpožďovat se	запізнитися — запізнюватися
	navrhnout — navrhovat	запропонувати — пропонувати
	podepsat — podepisovat	підписати — підписувати

Суфікси **-íva-**, **-ouva-**

	odpočinout — odpočívat	відпочити — відпочивати
	vyšít — vyšívat	вишити — вишивати
	zamluvit — zamlouvat	замовити — замовляти
	zout — zouvat	роззути — роззувати

Суфікс **-va-**

	dát — dávat	дати — давати
	prodat — prodávat	продати — продавати
	dostat — dostávat	одержати — одержувати
	objednat — objednávat	замовити — замовляти
	nastat — nastávat	настати — наставати
	vyhrát — vyhrávat	виграти — вигравати

Суфікс **-a-**

k // č	skočit — skákat	стрибнути — стрибати
	zvyknout si — zvykat si	звикнути — звикати
	obléknout (se) — oblékat (se)	одягтися — одягатися
	kousnout — kousat	куснути — кусати
	poslat — posílat	послати — посилати
	přijmout — přijímat	прийняти — приймати
	utéct — utíkat	втекти — втікати
	vybrat — vybírat	вибрати — вибирати
	začít — začínat	почати — починати
	zavřít — zavírat	зачинити — зачиняти
	otevřít — otevírat	відчинити — відчиняти
	padnout — padat	упасти — падати
	zvednout — zvedat	підняти — піднімати

Суфікс **-e-**

e // í	střelit — střílet	вистрілити — стріляти
	přijet — přijíždět	приїхати — приїжджати
é // á	odvést — odvádět	відвести — відводити
o // á	vyrobit — vyrábět	виробити — виробляти
	namočit — namáčet	намочити — намочувати
a // á	ztratit — ztrácet	втратити — втрачати
u // ou	zkusit — zkoušet	спробувати — пробувати
	probudit — probouzet	розбудити — будити
t // c	vrátit se // vracet se	повернутися — повертатися
d // z	uklidit — uklízet	прибрати — прибирати
z / /ž	porazit — porážet	перемогти — перемагати
st // šť	pustit — pouštět	пустити — пускати
sl // šl	vymyslit — vymýšlet	придумати — придумувати

Особливості словотворення

1. У похідних дієслів недоконаного виду голосний основи перед суфіксом **-va-** завжди подовжується: dát — dávat, přestat — přestávat, vstát — vstávat, stát se — stávat se.

Крім того, у всіх дієслів недоконаного виду кореневий голосний подовжується: přijet — přijíždět, přivézt — přivážet, přinést — přinášet.

2. У деяких дієслів при утворенні недоконаного виду не відбувається чергування в групі приголосних, пор.: rozmístit *розмістити* — rozmísťovat *розміщувати*, seřadit *вишикувати* — seřazovat // seřaďovat *вишиковувати*.

Деякі дієслова доконаного і недоконаного виду, які є видовими парами, утворюються від різних основ (суплетивним способом):

brát — vzít	брати — взяти
dít se — stát se	відбуватися — відбутися / статися
položit — pokládat	покласти — класти / покладати

Від частини дієслів недоконаного виду за допомогою суфікса **-va-** утворюються так звані багатократні дієслова, що виражають кількаразове повторення дії (перед суфіксом **-va-** кореневий голосний подовжується): dělat — dělávat, mluvit — mluvívat, brát — brávat, být — bývat, chtít — chtívat, mít — mívat, spát — spávat, stát — stávat, stát se — stávat se; нерегулярні форми: číst — čítat, vidět — vídat, slyšet — slýchat, sedět — sedat, ležet — léhat. Повторення суфікса **-va-** надає дієслову нарощення багатократності: пор.: chodit — chodívat — chodívávat, напр.: “Pod vašimi okny roste nízká tráva, pověz mi má milá, kdo k vám chodívává?” (lidová píseň).

Від дієслів типу tisknout, minout, nést, třít, péct багатократні дієслова взагалі не утворюються.

Слід мати на увазі подвійну функцію суфікса **-va-**: при творенні багатократних дієслів він має певне семантичне навантаження, а при творенні видових пар виконує суто словотвірну роль, напр.: dát — dávat, nechat — nechávat.

Одновидові та двовидові дієслова

У чеській мові існує група дієслів, які завжди бувають або доконаного, або недоконаного виду, тобто одновидові дієслова. Найчисленнішою є група недоконаних дієслів:

1) být, mít (se), existovat, chybět, obsahovat, skládat se, zdát se, vypadat (nějak), dařit se (nějak), měřit (kolik), jmenovat se, znamenat (= mít význam), spát, žít, litovat, bát se, podobat se, lišit se, záviset, patřit, mlčet, stát, ležet, sedět, předpokládat, očekávat, doufat, milovat, věřit, zajímat se, zajímat (někoho);

2) модальні дієслова: moct, muset, smět, chtít, а також umět, potřebovat, přát si, vědět, znát;

3) дієслова руху: jít, jet, běžet, letět, cestovat, spěchat, téct, hnát, nést, táhnout, vést, vézt;

4) деякі інші дієслова: řídit, držet, bít, vládnout, konat se, pokračovat, hledat, pracovat, bojovat, přemýšlet.

Завжди доконаного виду є дієслова: nachladit se, nastydnout, onemocnět, uhodit.

Деякі дієслова є так званими двовидовими — і доконаного, і недоконаного виду. Їх звукова форма одночасно виражає завершеність і незавершеність дії, напр.: obětovat *приносити / принести жертву,* věnovat *дарувати / подарувати, присвячувати / присвятити,* а також дієслова іноземного походження informovat *інформувати*, konstatovat *констатувати*, organizovat *організувати*, absolvovat *закінчити (гімназію)*, izolovat *ізолювати* та ін.

Прийменник podle

Прийменник **podle** виражає посилання на когось або щось, ставлення до якогось твердження, точки зору, позиції. Цей прийменник вживається з родовим відмінком, в українській мові йому відповідають прийменники *відповідно до чого, згідно з чим.* Напр.:

Vyberu si jídlo podle jídelního lístku.	Я виберу собі щось поїсти згідно з меню.
Dostanete zboží podle vaší objednávky.	Ви одержите товар згідно з вашим замовленням.
Podle mého názoru to není pravda.	На мою думку, це неправда.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Jak často chodíte do resturace?
2. Do jaké restaurace chodíte a proč?
3. Proč potřebujete jídelní lístek?
4. Co si obvykle objednáváte?

5. Co si dáváte k pití?
6. Co si nikdy neobjednáváte, protože to nemáte rád(a)?
7. Ochutnali jste nějaké české národní jídlo?
→8. Jak často chodíte do kavárny?
9. Co tam děláte?
10. Co si tam dáváte k jídlu a k pití?
→11. Máte rád(a) kávu nebo čaj? Proč?
12. Popište, jak se studenti stravují v menze.

2. Doplňte do vět vhodná slova:

Jdu z práce a mám velký … . Naproti vidím velkou … . V restauraci dobře … . Jdu tam. Hledám si volné … . Právě vzadu někdo … . Už je volný … . Sednu si za … a za chvíli … přináší … . Mám chuť … dobré jídlo. Objednávám si … a … . K pití si dám … Číšník všechno … . Jídlo je moc dobré. Pak si ještě dávám kávu a … . Volám na pana vrchního. Nakonec přichází pan … a já … . Odcházím z … domů.

3. Sestavte věty ze slov:

1. žízeň — mít — nemít — velký — ale — hlad
2. dobrý — uvařit si — muset — večeře
3. čaj — káva — co — dát si — nebo?
4. nechtít — chtít — čaj — káva — silný
5. já — nechutnat — jídlo — bezmasý
6. jídlo — být — jaký — váš — národní?
7. chleba — bílý — pít — a — ráno — káva — a — paštika — jíst
8. doma — až — odpoledne — obědvat — pozdě
9. neděle — v — chodit — občas — restaurace — s — rodina — do
10. restaurace — dobrý — vařit — jídlo

4. Přečtěte česká přísloví. Vysvětlete, jak jim rozumíte:

Mám hlad jako vlk.
Hlad je nejlepší kuchař.
S jídlem roste chuť.
Láska prochází žaludkem.
Sůl nad zlato.
Žádná kaše se nejí tak horká, jak se uvaří.
Sytý hladovému nevěří.
Kde se pivo vaří, tam se dobře daří.
Bez peněz do hospody nelez.

5. Vypište z textu slovesa a určete jejich vid:

Přidával jsem plyn a blížil se k hranicím. A tak nás pondělí ráno našlo ve Stříbře. Ze Stříbra se jede přes Plzeň, pak přijdou Rokycany, Beroun — a najednou je tu Praha. Proplétám se městským provozem, mířím na Kampu. Lidé chodí po chodnících, přecházejí ulici. Všechno vypadá jako jindy, jako před tím, než jsme odjeli. My se však vracíme z Říma. Člověk se vrací domů a myslí si, ti lidé ani netuší, co všechno jsem procestoval, co jsem viděl. Jinak by snad aspoň zamávali. Na nádražích, na letištích, všude, odkud lidé odjíždějí a kam přijíždějí, tam všude se lidé vyhlížejí a mávají na sebe, i když se neznají. Vítají vlak, vítají letadlo, ve kterém jste se vrátil, a tím vítají i vás.

A tak si říkám, že až zastavím někde na červenou, třeba projde kolem nějaký známý. "Nazdar, odkud jedeš?" měl by se zeptat. A já ledabyle odpovím: "Ale, z Říma." On se zasměje, jako bych řekl vtip. A nebude tušit, že to byla pravda. Že jedu z Říma. A že i z Říma všechny cesty vedou domů.

(podle J. Wericha)

6. Přepište do dvou sloupců slovesa dokonavého a nedokonavého vidu:

plést, ukrást, psát, kupovat, dávat, poprosit, ztratit, dodávat, ztrácet, přinést, téct, říct, krást, utéct, napsat, koupit, prodat, prosit, dát, dodat, prodávat, splést, říkat, prinášet.

7. K slovesům nedokonavého vidu utvořte slovesa dokonavého vidu pomocí prefixů. Napište jejich lexikální významy:

na-: malovat, plnit, psát, jíst, pít, učit se;
o-: holit se, chladit (se), chutnat, sprchovat se, točit (se), stříhat (se);
po-: cítit, dařit se, dívat se, hladit, rozumět, trestat, zvát;
pro-: budit (se), mluvit, žít, valit, vést, vézt;
pře-: číst, tlumočit, stěhovat se;
při-: blížit se, dělit (se), vést, vézt;
vy-: čistit, spát, dělit, chladit, koupat (se), měnit, prát, studovat, tvořit;
z(e)-: měřit, mrazit, mýlit se, ničit, prát se, pozorovat, rušit, volit;
u-: dělat, končit, krást, mýt (se), slyšet, sušit, škodit.

8. K uvedeným slovesům utvořte slovesa dokonavého vidu. Snažte se využít co nejvíce prefixů:

psát, mluvit, hrát, počítat, vidět, hledat, plést, krýt, zpívat, dýchat, chytat, plavat, nést, šít, trhat, míchat, tisknout, vařit, učit se, jít, jet, číst, vědět, myslet, chránit, budit se, snažit se, dělat, stavět, vracet (se), tvořit.

9. K uvedeným slovesům utvořte jejich nedokonavý protějšek. Proveďte kontrolu podle slovníku:

připravit, objednat, vyhodit, poslechnout, vystoupit, odevzdat, vypsat, omluvit se, umýt, padnout, dostat se, dovolit, odmítnout, rozmístit, sednout si, rozhodnout (se), přeskočit, odjet, opravit, zůstat, lehnout si, hodit, dokončit, přemluvit, uklidit, zvednout, pobýt, nacvičit, předat, zařídit, odepsat, vyřídit, zakrýt, zapnout, předělat, prodat, vyběhnout, vyrůst, navštívit, vyšít, zkusit, kousnout, uklidit.

10. Změňte, kde je to možné, vid sloves. Dávejte pozor na jednovidová slovesa:

Dělám si pořádek ve stole. Stojí u okna. Chodím pěšky. Staví si chatu. Dítě beru s sebou. Teď jdu na procházku. Kabelku nosí přes rameno. Vidím ho jednou týdně. Sedí v první řadě. Na dovolenou veze tři kufry. Díváš se z okna? Chceš něco dělat? Asi se směje. Volá na tebe. Něco mi povídá. Prázdniny tráví u rodičů. Ostatní to taky vědí. My plaveme první. Ten balík nese celou cestu sám. Bolí mě z toho hlava. Nesmíte ho rušit. Slyším to dobře. Budím ho v sedm hodin. Čekám na vás před domem. Teď už ho znám. Hádají se pětkrát denně. Bratra to nezajímá. Kluci se mu posmívají. Vyučuje na střední škole. Hraje na housle. Dívá se někam do dálky. Čte pomalu. Zvou tě do divadla. Kamarádi ten nápad chválí. V noci mrzne. Představení končí v 7 hodin večer. Ty dva lidi si pletu. Já snídani nepřipravuji. Koupu se radši ráno. Radím vám něco jiného. Sborník tisknou v Brně.

11. Obměňujte věty podle vzoru pomocí sloves dokonavého vidu:

Vzor: Právě platím za večeři. — Myslel jsem, že jsi za ni už zaplatil.
Právě píšu domácí úkol. — Právě opravuji chyby. — Právě se omlouvám mamince. — Právě se dívám na televizi. — Právě volám příteli. — Právě se probouzím. — Právě uklízím v pokoji. — Právě snídám. — Právě se vracím domů.

12. Doplňte do vět předložku podle, věty přeložte do ukrajinštiny:

… zprávy z novin příští týden otevřou novou restauraci. Vybírám si jídlo … svého přání. Udělám to … tvé rady. Všechno musí udělat … zákona. … mého názoru nemáš tam chodit.

13. Přeložte do češtiny:

Уранці я снідаю каву або чай, булочку з маслом, бутерброд з сиром або шинкою, джем, йогурт. Обідаю зазвичай в їдальні на роботі. Там

непогано готують, є великий вибір страв на всі смаки. На закуску можете собі взяти картопляний або овочевий салат, сардини в олії, яйця під майонезом. На перше є різні супи, борщ, бульйон. На друге можете вибрати смажену відбивну, печеню, біфштекс. Для тих, хто любить вегетаріанську кухню, є різні види риби, смажений сир, спагеті, кетчуп, багато овочів і фруктів. Різноманітним є меню, що включає напої, — пиво, мінеральна вода, лимонад, сік. На десерт замовите собі млинці, тістечка, морозиво або фруктові салати.

Humor

Zdravá výživa

Pro ty z vás, kteří dávají pozor na to, co jedí, je zde definitivní slovo na téma výživa a zdraví.

Je posilou ducha konečně vědět, že skutečnost přece jen odporuje všem lékařským výzkumům.

1. Japonci jedí velice málo tuků a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.
2. Mexičané jedí hodně tuků a také trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.
3. Japonci pijí velice málo červeného vína a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.
4. Italové pijí nadměrné množství červeného vína, ale také trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.
5. Němci pijí hodně piva a jedí spoustu klobás a tuků a trpí méně infarkty, než Britové nebo Američané.

ZÁVĚR: Jezte a pijte, co chcete. Je jasné, že to, co ve skutečnosti zabíje, je angličtina.

Co jste možná nevěděli…

Chuť a vůně

Jak úzce spolu souvisí chuť a vůně? Hodně. Až devadesát procent chuti tvoří i vůně. Jestliže tedy někdo přijde o schopnost vnímat vůni toho, co právě jí, je velmi pravděpodobné, že mu jídlo vůbec nebude chutnat.

LEKCE 17

Тема і ситуації: Čas. Kalendář. Počasí.
Текст: Roční doby a počasí.
Додаткове читання: Léto a zima. *J. Brukner.*
Září. *Z.Svěrák.*
Únor. *J. Seifert.*
První sníh. *Jan Skácel.*
Граматика: Відмінювання іменників, що означають назви місяців і днів тижня.
Типи простого речення.
Сполучник **hned — hned.**
Частки **totiž, ba (i).**

Roční doby a počasí

Rok má čtvero ročních období. Jsou to jaro, léto, podzim a zima. První je jaro. Kdysi v římském kalendáři jaro začínalo rok. Jaro nastává 21. března. Jeho začátek je studený a bývá dost vlhko. Často ještě v březnu padá sníh. V dubnu je počasí nestálé, proto vzniklo rčení aprílové počasí. Hned svítí slunce a hned zase prší. V květnu se zazelená tráva, rozkvetou stromy a keře. Nebe je modré. Venku[1] je hezky! Příchod jara poznáme nejen podle rozvitých listů a prvních slunných dnů, ale i prvního hromu a blesku.

Pak přichází léto. V létě bývá velmi horko, dokonce i dusno. Teplota vystupuje až k 30 stupňům nad nulou. Často jsou deště a bouřky. Blýská se a hřmí[2]. V červenci a v srpnu děti mají prázdniny a dospělí — dovolenou. To skutečné léto trvá vlastně jen dva měsíce, protože září už láká do škol a do práce a města se opět zaplní. Loučení s létem je smutné. Je to loučení s prázdninami a s dobou volnosti, s lehkým oblečením a plavkami, s teplem a sluncem, vábením rybníků a řek. Sbohem, léto, za rok ať's tu zas!

I když v září není ještě podzim, není to už ani léto. Slunce se na chvilku schová za mrak a jen skoupě vysílá své paprsky. Už nepálí. Stromy ztrácejí svou krásu s opatrností. Sypou pod sebe barevné listí, zpestřují ještě zelenou trávu. Dozrály hrušky, jablka, švestky a vinná réva. V lesích stále ještě voní houbami. Venku začíná být chladno, fouká studený vítr, je zataženo. Přihlásily se ranní mlhy[3], ba i mrazíky. Dny se již zkrátily, ptáci odletěli na jih.

Rok má krok[4]. Ani jsme se nenadáli[5], a opět je tu zima. Sněží a mrzne. Teploměr někdy ukazuje patnáct až dvacet stupňů pod nulou. Zimní dny jsou krátké, noci jsou dlouhé, protože slunce brzo zapadá a pozdě vychází. Ale zima bývá také krásná, když příroda je bílá. V zimě mnozí jezdí do hor pro zdraví a pro krásu zasněžených strání. Zanedlouho jsou Vánoce. Před Vánocemi je v ulicích rušno. Nastaly totiž starosti s nákupem vánočních dárků.

* * *

— Ideš ven? Vezmi si deštník. Bude pršet.

— Radši bych zůstal doma. Dešťové mraky pokryly oblohu. Vítr proniká do kostí.

— Neměj strach! V tuto dobu je počasí proměnlivé. Vítr může mraky rozehnat. I když bude pršet, bude to jen přeháňka.

* * *

— Jak jste se měli u moře?

— Slunce nesnesitelně pražilo. Bylo vedro. Teprve když slunce zapadalo, bylo to trochu lepší.

— Ale moře bylo teplé jako louh, ne[6]?

— Ano. V tom jsme měli štěstí[7].

* * *

— Za týden bude podle kalendáře jaro, ale počasí na to nevypadá[8].

— Ano, zdá se, že[9] se zima znovu ujala vlády.

— Nenadále uhodil v noci mráz, cesty jiskřily náledím.

— Ne nadarmo se říká: "Ženská chuť, pánská láska a březnové počasí jsou vždy nestálé."[10]

* * *

Předpověď počasí: Dnes bude polojasno, během dne až oblačno, místy, zejména v severovýchodní polovině území s přeháňkami. Nejvyšší teploty[11] — 18 až 22° C (Celsia), na horách — kolem 15° C. Povane mírný západní vítr 2 až 5 m/s.

SLOVNÍČEK

blesk, -u *m.* блискавка
bouřka, -y *ž.* гроза, буря
déšť, deště *m.* дощ
dešťový дощовий
deštník, -u *m.* парасолька
doba, -y *ž.* період, час
dozrát, -raji, -rají дозріти, доспіти
foukat, -kám, -kají дути, віяти
hrom, -u *m.* грім
jeho його

jiskřit, -řím, -ří іскрити, виблискувати
kdysi колись
keř, -e *ž.* кущ
lákat, -kám, -kají приваблювати, вабити
lepší кращий
loučení, -í *s.* прощання
mírný слабий
mlha, -y *ž.* туман, мряка
mrak, -u *m.* хмара
mráz, -u *m.* мороз, *зменш.* **mrazík, -u** *m.* морозець
nadarmo даремно
náledí, -í *s.* ожеледь, ожеледиця
nastat *3 os.* **-stane, -stanou** настати, наступити
nebe, -e *s.* небо
nenadále несподівано
nesnesitelně нестерпно
nestálý непостійний, мінливий
nula, -y *ž.* нуль
obloha, -y *ž.* небо
odletět, -tím, -tí відлетіти
opatrnost, -i *ž.* обережність, обачливість
pálit, -lím, -lí пекти, палити, обпікати
paprsek, -sku *m.* промінь
pokrýt, -kryji, -kryjí покрити, устелити
pozdě пізно
poznat, -nám, -nají пізнати
pražit, -žím, -ží палити, пекти
proměnlivý мінливий, змінний
pronikat, -kám, -kají проникати, пробиратися
předpověď, -di *ž.* прогноз
přeháňka, -y *ž.* короткочасний дощ
přicházet, -zím, -zejí приходити, прибувати
příchod, -u *m.* прихід, прибуття
příroda, -y *ž.* природа
roční období пора року
rozehnat, rozeženu, rozeženou розігнати, розвіяти
rozkvést, -vetu, -vetou розцвісти, зацвісти
rozvitý розпущений
rybník, -a *m.* ставок
římský римський
sbohem, *citosl.* прощавай
schovat se, -vám, -vají сховатися, заховатися
skoupě скупо, стримано
skutečný дійсний, реальний
slunce, -e *s.* сонце
slunný сонячний
smutný сумний
sníh, sněhu *m.* сніг; **padá s.** йде сніг
stále постійно, безперервно
starost, -i *ž.* турбота, клопіт
stráň, -ně *ž.* укіс, схил
studený холодний
stupeň, -pně *m.* градус
svítit, -tím, -tí світити, світитися
sypat, -pu/-pám, -pou/pají сипати
švestka, -y *ž.* слива
teplota, -y *ž.* температура
tráva, -y *ž.* трава
trochu трохи, трішки
trvat, -vám, -vají продовжуватися, тривати
uhodit, -dím, -dí ударяти, ударити
ujmout se *čeho* взяти в свої руки *що*
ukazovat, -zuji, -zují показувати, демонструвати
utrácet, -cím, -cejí витрачати, тратити
území, -í *s.* територія
vábení, -í *s.* спокуса, зваба
Vánoce, -noc *ž.* Різдво
vanout *3 os.* **-ne, -nou** віяти, дути
vinná réva, -y *ž.* виноград, виноградна лоза
vítr, -u *m.* вітер
vlastně власне, по суті
volnost, -i *ž.* свобода
vonět, -ním, -nějí пахнути
vysílat, -lám, -lají посилати, направляти
začátek, -tku *m.* початок
zanedlouho незабаром, невдовзі, скоро
zapadat, -dám, -dají заходити
zaplnit se, -ním, -ní заповнитися
zasněžený засніжений
zejména особливо, головним чином
zelenat se, -nám, -nají зеленіти
zkrátit, -tím, -tí скоротити

Doplňková četba

Léto a zima

Rok po roce střídá se to:
přejde zima, přijde léto,
přejde léto, přijde zima,
vánice, sníh, led a rýma,
přejde rýma, přijde tání,
přijde voda z horských strání,
přijde horko, bouřka s blesky,
přijde déšť a po něm hezky,
skřivan kdesi v nebi lítá,
přijdou lidé sklízet žita,
česat jablka a hrušky,
v lese začnou bouchat pušky,
přijde vítr po strništi,
led, který se v louži blyští,
přijde mráz, až dech se tají,
v kamnech soušky zapraskají,
z komínů se začne kouřit,
slunce začne oči mhouřit,
v nebi duchna roztrhne se,
sníh se shůry na zem snese ...
Tak to chodí neustále,
loni, letos a tak dále.

(J. Brukner)

SLOVNÍČEK

blyštět se, -tím, -tí блищати
česat jablka збирати яблука
duchna, -y *ž. expr.* (велика / важка) перина
kamna, -men *s. pomn.* піч
komín, -a *m.* комин, димар
mhouřit, -řím. -ří жмурити, мружити (очі)
puška, -y *ž.* рушниця
rýma, -y *ž.* нежить
skřivan, -a *m.* жайворонок
stráň, -ně *ž.* схил
strniště, -ě *s.* стерня
střídat se, -dám, -dají змінюватися, чергуватися
tání, -í *ž.* відлига
vánice, -e *ž.* завірюха, хуртовина
zapraskat,-kám,-kají затріскотіти

* * *

Září

Září, září
na léto jde stáří
zlaté slunce září
malatně a s únavou.

Žáci, žáci
ve slohové práci
píšou, jak nám ptáci
mizí nad hlavou.

Švestky se modrají
jablka sládnou
září jde po kraji
rybníky chladnou.

(Z.Svěrák)

* * *

Únor

Tesklivé nebe země zdejší,
v únoru ještě tesklivější,
svou šedí k obzoru se druží
a padá mlčky do kaluží.

Sněženku chladnou tiskneš k spánku,
říkáš si veršík o skřivánku,
zatímco kluci nasedají
už na koně a jedou k máji.

Přes bláto ovšem, přes kaluže
a vidí v dálce kvésti růže.

(J. Seifert)

* * *

První sníh

Domeček, louka, strom a děti,
a vločka sněhu letí, letí,
a nedoletí, malá je,
než spadne na zem, roztaje.

(Jan Skácel)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Venku — kde? ven — kam?	На вулиці. На вулицю.
2. Blýská se a hřmí.	Спалахує блискавка і гримить грім.
3. Přihlásit se *тут у перен. знач.:* Přihlásily se ranní mlhy.	Нагадати про себе. Нагадали про себе вранішні тумани.
4. Rok má krok.	Рік минає.
5. Nadít se / nadát se *čeho.*	Чекати / дочекатися *чого,* сподіватися *на що; чого.*
Než se nadáš… Ani jsme se nenadáli…	Не встигнеш і оком моргнути… Не встигли ми й оком моргнути…
6. Moře je teplé jako louh.	Море тепле як парне молоко.
Частка **ne** підсилює зміст попереднього виразу: *правда ж, чи не так?* Moře bylo teplé, ne?	Море було тепле, чи не так?
7. V tom jsme měli štěstí.	З цим / у цьому сенсі нам пощастило.
8. Počasí na to nevypadá.	По погоді цього не скажеш.
9. Zdát se *zprav. 3 os.* Zdá se, že…	Здаватися, видаватися. Здається, що…
10. Ženská chuť, pánská láska a březnové počasí jsou vždy nestálé.	У березні сім погод на дворі: сіє, віє, мужить, кружить, рве, зверху ллє, знизу мете.
11. Nejvyšší teploty.	Максимальна температура.

Пори року

Roční období	Пори року	Kdy?	Коли
jaro	весна	na jaře	навесні, весною
léto	літо	v létě	улітку, літом
podzim	осінь	na podzim	восени
zima	зима	v zimě	узимку, зимою

Назви днів і прикметників, що від них походять

Den	День	Kdy?	Коли?	Jaký?
pondělí, -í *s.*	понеділок	v pondělí	у понеділок	pondělní
úterý, -ý *s.*	вівторок	v úterý	у вівторок	úterní
středa, -y *ž.*	середа	ve středu	у середу	středeční
čtvrtek,-tka *m.*	четвер	ve čtvrtek	у четвер	čtvrteční
pátek, -tku *m.*	п'ятниця	v pátek	у п'ятницю	páteční
sobota, -y *ž.*	субота	v sobotu	у суботу	sobotní
neděle, -e *ž.*	неділя	v neděli	у неділю	nedělní

Іменники pondělí, úterý мають дублети pondělek, úterek, які вживаються, як правило, в усталених конструкціях типу od pondělka do úterka *з понеділка до вівторка.*

Назви місяців і прикметників, що від них походять

Měsíc	Місяць	Kdy?	Коли?	Jaký?
leden	січень	v lednu	у січні	lednový
únor	лютий	v únoru	у лютому	únorový
březen	березень	v březnu	у березні	březnový
duben	квітень	v dubnu	у квітні	dubnový
květen	травень	v květnu	у травні	květnový
červen	червень	v červnu	у червні	červnový
červenec	липень	v červenci	у липні	červencový
srpen	серпень	v srpnu	у серпні	srpnový
září	вересень	v září	у вересні	zářijový
říjen	жовтень	v říjnu	у жовтні	říjnový
listopad	листопад	v listopadu	у листопаді	listopadový
prosinec	грудень	v prosinci	у грудні	prosincový

Назви сторін світу і прикметників, які від них походять

Co?	Kde?	Jaký?	Co?	Jaký?
sever	na severu	severní	severovýchod severozápad	severovýchodní severozápadní
jih	na jihu	jižní	jihovýchod jihozápad	jihovýchodní jihozápadní
západ	na západě	západní		
východ	na východě	východní		

Дата — Datum

Яке сьогодні число? — Kolikátého je dnes?

Dnes je + G.

Dnes je prvního března. — Сьогодні 1 березня.
Dnes je třetího prosince. — Сьогодні 3 грудня.
Dnes je dvacátého pátého / pětadvacátého ledna. — Сьогодні 25 січня.

Зверніть увагу! На віміну від української мови, в чеській назва місяця, позначеного цифрою, читається в називному відмінку, пор.:

Dnes je 1.1.1978 — dnes je prvního první 1978. Сьогодні 1.1.1978.
Dnes je 1.8.1978 — dnes je prvního osmý 1978. Сьогодні 1.08.1978.

Který je dnes den? — Який сьогодні день?
Dnes je pondělí. — Сьогодні понеділок.
Zítra bude úterý. — Завтра буде вівторок.
Pozítří bude středa. — Післязавтра буде середа.
Včera byl pátek. — Учора була п'ятниця.
Předevčírem byl čtvrtek. — Позавчора був четвер.

Про погоду та явища природи

Jaké je dnes počasí? — Яка сьогодні погода?
Dnes je… — Сьогодні …

hezky	чудова погода
teplo	тепло
dusno	душно
horko	жарко
vedro	дуже жарко / спека
jasno	ясно
sucho	сухо
vlhko	вогко
chladno	прохолодно
zima	холодно
oblačno	хмарно
polojasno	напівхмарно
zataženo	небо заволокло хмарами
mlha	туман
náledí	ожеледь
obleva	відлига
Dnes prší / sněží = padá sníh / padají kroupy / mrzne	сьогодні йде дощ / сніг / град / морозить
blýská se	спалахує блискавка
otepluje se	теплішає
ochladilo se	похолодало
mrholí / mží	мрячить
Jaká je předpověď počasí na zítra?	Який прогноз погоди на завтра?
Očekává se prudká změna teploty.	Очікується різка зміна температури.
Kolik je dnes stupňů?	Скільки сьогодні градусів?
Jaká je průměrná teplota?	Яка середня температура?
Dnes je pět stupňů nad nulou / deset stupňů pod nulou.	Сьогодні 5 градусів тепла (вище нуля) / 10 градусів морозу (нижче нуля).
To je ale počasí!	Ну й погодка!
Vypadá to na déšť.	Схоже, буде дощ.
Pracovat za každého počasí.	Працювати за будь-якої погоди.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників, що означають назви місяців і днів тижня

Іменники — назви місяців і днів тижня відмінюються за тими типами, до яких вони відносяться. Так, іменники чоловічого роду, що закінчуються на твердий приголосний, відмінюються як іменники твердої групи (тип hrad). У родовому відмінку однини вони мають закінчення **-a** (*див. Lekce 3*), напр.: čtvrtek — čtvrtka, únor — února, за винятком: pátek — o pátku, listopad — v listopadu.

Іменники чоловічого роду, що закінчуються на м'який приголосний, відмінюються як іменники м'якої групи (тип stroj), напр.: červenec — v červenci, prosinec — v prosinci. У всіх іменників на **-ek, -ec** при відмінюванні випадає **e**.

Іменники жіночого роду středa, sobota відмінюються як іменники типу žena; neděle — як іменники типу růže.

Іменники середнього роду září, pondělí, úterý відмінюються як іменники типу stavení.

Типи простого речення

Поширеним типом простого речення в чеській мові є двоскладне речення з вираженим підметом і присудком: V létě děti mají prázdniny. Slunce se na chvilku schová za mrak. Іноді підмет не виражений лексично, але граматично він визначається: Na léto se moc těším. Nemám rád zimu.

Односкладні речення в чеській мові поділяються на дієслівні та недієслівні. Дієслівним односкладним реченням в українській мові відповідіють: неозначено-особові, узагальнено-особові й безособові.

У неозначено-особових вказівка на дійову особу неозначена (людина, люди, група людей). Семантично невизначений суб'єкт може бути визначений за домогою слів і словосполучень типу *někdo, kdosi, nějaký člověk, nějací lidé*. В чеській мові дієслово виступає у формі 3-ої особи множини теперішнього, майбутнього чи минулого часу або у формі 3-ої особи однини і зворотної частки **se**. В українській мові їм відповідають дієслова у 3-ій особі множини, напр.:

V rozhlase vysílají předpověď počasí. По радіо передають погоду.
Do města tě odvezou autobusem. У місто тебе відвезуть автобусом.
Na to se už zapomnělo. Про це вже забули.
O tom se hodně mluvilo. Про це багато говорили.
Šlo se domů. Ішли додому.

В узагальнено-особових реченнях головний член виражає дію, яка стосується будь-якої (узагальненої) особи. В чеській мові дієслово виступає у формі 2-ої або 3-ої особи однини або 3-ої особи множини. Семантично невизначений суб'єкт може бути визначений за домогою слів і словосполучень типу *někdo, kdosi, každý člověk, většina lidí*, напр.:

Jak si usteleš, tak si lehneš. Пор.: Як дбаєш, так і маєш.
Spí, jako by ho do vody hodil. Спить, наче його у воду опустив.
Psali o tom v novinách. Про це писали в газетах.

У безособових реченнях дієслова, як правило, називають явища природи або виражають фізичні чи психічні стани людини. Складений присудок у безособових реченнях може виражатися також дієсловом зв'язкою **být** і именною частиною, напр.:

Sněží. Prší. Svítá. Іде сніг. Іде дощ. Світає.
Je (bylo, bude) horko. Є (було, буде) жарко.
Bolí mě na prsou. У мене болить у грудях.
Stýská se mi. Мені сумно.

Сполучник hned — hned

Сполучник **hned — hned** вживається в чеській мові як повторювальний розділовий сурядний сполучник у складносурядному реченні, на українську мову перекладається сполучником *то ... то*, пор.:

Chtěl hned to, hned ono. Він хотів то це, то те.
Hned svítí slunce, hned zase prší. То світить сонце, то йде дощ.

Частки totiž, ba (i)

Частка **totiž** виражає уточнення або пояснення попереднього судження, інформації, в українській мові їй відповідають сполучник *тобто*, незмінюване слово *власне*, напр.:

Venku stále prší, je totiž podzim.	На вулиці безперервно іде дощ, є, власне, осінь.
Tím totiž nechci nic říct.	Тобто цим я нічого не хочу сказати.
Neznám ten článek, četl jsem jej totiž zběžně.	Я не знаю цієї статті, власне, я її лише переглянув.

Частка **ba (i)** є підсилювальною, на українську мову перекладається як *аж, навіть*, пор.:

Zítra bude zataženo, ba i bude pršet.	Завтра буде похмуро, навіть піде дощ.
Byl šetrný, ba lakomý.	Він був ощадливий, аж скупий.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kolik ročních období má rok?
2. Které roční období máte rád(a)?
3. Jaké počasí je většinou na jaře?
4. Prší v létě často?
5. Jel byste v létě k moři raději v srpnu, nebo v září? Proč?
6. Jaké počasí je většinou na podzim?
7. Co myslíte: jakému počasí se říká "psí počasí"?
8. Co znamená "aprílové počasí"?
9. Víte, kdy je babí léto?
10. Máte rád(a) zimu?
11. Jaké teploty jsou v zimě?
12. Má počasí vliv na naši náladu?
13. Jak je dnes venku?
14. Jaká je předpověď počasí na zítřek?
15. Považujete rozhovor na téma "počasí" za důležitý, nebo ne?
16. Kolikátého je dnes?
17. Který je dnes den?

2. Sestavte svůj pracovní plán na týden.

3. Doplňte vynechaná slova podle kontextu:

Vzor: Po letní bouřce je … vzduch (čistý).

Nevíte náhodou, jaká je … počasí na zítra? Zítra bude …, během dne až …, místy s … . Ráno slunce … a večer … . Příchod jara poznáme podle …

Jakmile začne na jaře svítit slunce, sníh ... Na jaře je proměnlivé ... V létě lidé mají ... Venku je ... Na podzim ... chladný vítr, dny ..., ptáci ..., ... hrušky, jablka a švestky, stromy ... listí. Dešťové mraky ... oblohu. V zimě je průměrná teplota asi 10 ... pod nulou. Při teplotě 0° voda začíná ... V zimě je hodně ... Lidé jezdí ... lyžovat a sáňkovat. Před Vánocemi se nakupují vánoční ... .

4. Odpovídejte na otázku Kdy se to stalo? podle vzoru:

Vzror: To se stalo na podzim.

Podzim, sobota, den, jaro, červen, večer, květen, zima, leden, neděle, poledne, pondělí, noc, srpen, pátek, léto, středa, únor, duben, ráno, půlnoc, červenec, listopad, středověk, tento rok, říjen, čtvrtek, březen, prosinec, úterý, září, odpoledne, poslední minuta, šestnácté století, jiný měsíc, minulý týden, minulá středa, 8. duben, 23. květen, 3. 05., 19.11., ten okamžik, zkouškové období, první sobota v měsíci, první zimní den, začátek století, počátek tohoto období.

5. Doplňte věty; použijte výrazy pro označení času, např.: *na jaře, v dubnu, v neděli* apod.:

... je počasí hezké. ... často sněží a mrzne. ... hodně prší. ... byly Vánoce bez sněhu. ... je 5 stupňů pod nulou. ... prší, fouká vítr, na nebi jsou černé mraky. ... je horko, 31 stupňů ve stínu. ... fouká mírný vítr. ... je krásné modré nebe. ... začíná být teplo. ... venku je moc zima. ... je většinou hezky. ... stmívá se brzy. ... na nebi je vidět duha. ... jsou dlouhotrvající sucha. ... leje jako z konve.

6. Odpovídejte podle vzoru:

a) *Vzor:* Vánoce jsou 24. prosince? — Ne, Vánoce jsou 25. prosince.

Do školy jdeme 1. října? — Prázdniny začínají už 20. ledna? — Vrátíme se z dovolené 10. července? — Karel přijede z Olomouce už 2. listopadu? — Volno o státním svátku máme 23. srpna? — Kamarádka má narozeniny 16. června?

b) *Vzor:* 1. ledna je neděle? — Ne, 1. ledna je pondělí.

26. února je středa? — 18. března je úterý? — 21. dubna je pátek? — 30. května je pondělí? — 4. června je sobota? — 3. července je čtvrtek? — 16. října je neděle?

c) *Vzor:* Kdy jste se narodil? V květnu? — Ne, narodil jsem se v dubnu.

Kdy jste byl v Praze naposledy? Loni? — Kdy jste byl u nás naposledy? Minulou středu? — Jak často chodíš na češtinu? Jednou za týden? — Od

kdy do kdy studuješ? Od září do května? — Kdy přijede profesor Homolka? Příští středu? — Kdy ses vrátil? Před hodinou?

7. Přeložte do ukrajinštiny:

Čas budu mít až v srpnu. — Jarní rovnodennost je 21. března, podzimní — 23. září. — Měsíc duben je proslulý proměnlivým počasím. — Jaro v přírodě zpříjemňuje zpěv drozdů. — Na úsvitu pršelo. — Ranní deštík byl mírný a teplý. — Nemám rád horko a nerad se opaluji, proto na pláži ležím ve stínu a hodně plavu. — Listí přijímalo první barvy podzimu. — Na pozdim se chystá příroda k zimnímu spánku. — S příchodem jara nastává okamžik probuzení. — Nálada lidí je v zimě dobrá, když je sníh. — Jezdíme na hory lyžovat a sáňkovat. — O Vánocích celá rodina je pohromadě, všichni se těší na dárky.

8. Místo teček doplňte vynechanou spojku hned-hned, částice totiž, ba (i):

… ho posílá domů, … ho volá zpátky. … je polojasno, … prší. Mně se to nelíbilo, otcovi … také. Otázka je, zda je to … možné. … se směje, … pláče. Uděláme to … jinak. Vane mírný vítr, … teplý. … jsou sněhové přeháňky, … pěkné jarní počasí.

9. Přečtěte česká přísloví a frazeologizmy. Vysvětlete, jak jim rozumíte:

Řeka teče a léta plynou.
Dvakrát za rok léto nebývá.
Co se v létě rodí, pro zimu se hodí.
Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v létě.
V létě dělej sáně, v zimě vůz.
Únor bílý pole sílí.
Březnové slunce má krátké ruce.
V lednu za pec si sednu.
Leje jako z konve.
Psí počasí. Aprílové počasí. Babí léto.

10. Přečtěte a přeložte česká rčení a pranostiky k různým ročním obdobím:

<u>Jarní pranostiky:</u>
Studený máj — v stodole ráj.
Na svatého Jáchyma skončila už zima. (20. března).
Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři. (24. dubna).
<u>Letní pranostiky:</u>
Na svatého Jana otvírá se létu brána. (24. června).
Svatá Markéta hodila srp do žita. (13. července).

Zapláče-li Markéta, bude dešťů dosyta. (13. července).
Svatá Anna — chladná zrána. (26. července).
Vavřinec ukazuje, jaký podzim nastupuje. (10. srpna).
Podzimní pranostiky:
Divoké husy na odletu — konec i babímu létu.
Po svatém Matouši čepici na uši. (21. září).
Na svatého Jeronýma stěhuje se k nám už zima. (30. září).
Zimní pranostiky:
Na svatého Martínka bude dobrá peřinka. (11. listopadu).
Na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu. (25. listopadu).
Na Nový rok o slepičí krok. (1. ledna).
Na Tři krále o skok dále. (6. ledna).
Na Hromnice o hodinu více. (2. února).
Na svatého Blažeje slunce ještě nehřeje. (3. února).

11. Napište vyprávění na téma "Roční období u nás".

12. Přeložte do češtiny:

a) Це сталося на початку січня минулого року. Я буду там з вівторка до суботи. Минулої середи його не було в школі. Відповідь на свій лист вона одержала два дні тому. Ян народився 18 листопада. 24 серпня в Україні державне свято — День незалежності. Тарас Шевченко жив у XIX столітті. З травня вже було тепло. 1 вересня діти йдуть у школу. Іспити починаються 5 січня і закінчуються 22 січня. З 25 січня по 7 лютого у студентів зимові канікули. Мені холодно. Мені сумно. Про це скрізь говорять. Учора з цього питання дискутували.

b) Сьогодні чудова погода. Світить сонечко, надворі тепло, небо блакитне, безхмарне. В газеті я прочитав прогноз погоди на завтра. На жаль, очікується зміна погоди. Йтиме дощ, буде грім і блискавка. Надвечір похолодає. Віятиме сильний вітер. Температура повітря становитиме 10° тепла. Я люблю літо, тому що влітку у мене великі канікули. Я охоче загоряю і купаюся в річці. Якщо є можливість, їду на море. У вересні часто буває тепло. Мені подобається бабине літо. Ласкаво гріє сонечко, на вулиці вже не спекотно. В садах дозрівають яблука, груші й виноград. У грудні вже дуже холодно, але сніг іде нечасто. На жаль, ми не можемо назвати нашу зиму білою. Сніг випадає, але швидко тане, на вулицях ожеледиця. Середня температура від 10 до 20 градусів нижче нуля.

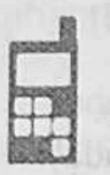
Тема і ситуації: ◂ Služby.

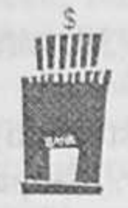
Текст: ◂ Pošta — Telefon — Banka.

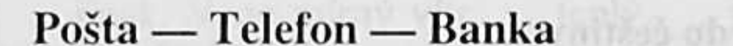
Додаткове читання: ◂ Pošta. *Karel Čapek.*

Граматика: ◂ Відмінювання іменників чоловічого роду на -e (тип **soudce**). Присвійні займенники 3-ої особи однини і множини **jeho, její, jejich.** Сполучники **ač, ačkoli(v).**

Pošta — Telefon — Banka

Naše hlavní pošta je ve středu města. Je to velká a krásná budova z poloviny 20. století. V přízemí je hezká prostorná hala, nalevo a napravo jsou přepážky. U nich prodávají známky do tuzemska i do zahraničí, pohledy, obálky, dopisní papír, telefonní karty. Tady si také můžete předplatit noviny a časopisy. Vzadu jsou přepážky, kde lidé podávají různé poštovní poukázky, vybírají peníze, platí telefonní a jiné účty. Na poště posíláme dopisy obyčejně a doporučeně[1], expres, letecky a poste restante. Zde platí různé tarify.[2] Jednou jsem měl poslat doporučený dopis. U jedenadvacáté přepážky jsem si vzal podací lístek a vyplnil jsem ho u psacího pultu. Dopis jsem dal do obálky, zalepil jsem ho, čitelně jsem napsal adresu odesílatele a adresáta a podal jsem ho přes okénko úřednici, která u této přepážky pracovala. Ta se na něj podívala a upozornila mě, že mi tam chybí poštovní směrovací číslo. Protože jsem ho neznal, musel jsem se podívat do seznamu, který měli hned tady na stole. Pak úřednice nalepila známku do rohu obálky a dopis zvážila. Vážil víc než 10 g, a proto jsem musel doplatit ještě 12 korun. Obyčejné dopisy házíme do poštovních schránek, které stojí po obou stranách vchodu. Kdybyste potřebovali poslat knihy nebo časopisy, tak je posílejte jako balík[3]. Nesmíte pak zapomenout na podací lístek, kde je třeba uvést adresáta a odesílatele, a také hodnotu balíku. Jestliže posíláme balík do ciziny, je nutno uvést i obsah balíku. V tuzemsku můžete poslat zásilku i na dobírku.

Oddělení telefonu a telegrafu je hned na chodbě vpravo. Když chcete poslat telegram z pošty, musíte tiskacím písmem vyplnit blanket. Pilný telegram bude stát více (bude dražší) než obyčejný. Když posíláme telegram, nikdy nepíšeme dlouhý text[4]. Myslím si však, že s rozvojem současných komunikačních technologií došlo k tomu, že dnes již málokdo používá[5] telegrafu. Hlavním dorozumívacím prostředkem je v dnešní době bezesporu mobilní telefon (mobil). Je to velmi šikovný pomocník a nabízí naprosto fantastické možnosti. Můžete posílat SMS (smsky), a dokonce se připojit k Internetu[6]. Mobil se určitě vyplatí, když potřebujete být v neustálém kontaktu s rodinou a známými a nejste v dosahu[7] telefonní sítě. Nejste-li milovníkem mobilu, budete muset telefonovat z pevné linky nebo z telefonního automatu. Nejdříve si najdete telefonní číslo ve svém telefonním seznamu nebo ve Žlutých stránkách[8], vezmete telefonní kartu, vložíte ji do otvoru a zvednete sluchátko. Jestliže je automat v provozu[9], vytočte číslo a čekejte, až uslyšíte správný tón. Když není obsazeno, uslyšíte něčí hlas. Někdy ovšem číslo v automatu přeskočí a pak se musí vytáčet ještě jednou. Z telefonní budky je dnes možný nejen místní hovor, nýbrž i meziměstský a mezistátní. Při volání do ciziny však musíte počítat s tím, že Vás to bude stát více peněz. Volat do jiného státu z pošty má svou výhodu, protože vám tady spojí hovor na účet volaného[13].

* * *

√ Milan volá svému příteli Petrovi.

— Haló, to jsi ty Petře? Slyšíš mě?

— Ano, slyším tě dobře.

— Tady je Milan. Ahoj! Co stále děláš, nemohu se tě dovolat. Buď je obsazeno, nebo telefon zvoní a nikdo to nebere.

— Je to možné. Náš telefon mívá v poslední době poruchy.

— Co kdybychom si dali sraz?[10] Někde se sejdeme a popovídáme si.

— Dobrá. Tak kde a kdy?

— Záleží jenom na tobě[11]. Já mám času dost.

— Tak v sobotu ve dvě hodiny na našem místě.

— Prima. Určitě přijdu. Tak zatím!

— Ahoj!

* * *

— Horáková.

— Dobrý den, prosím vás, bydlí tady Karel?

— Ne, to je asi omyl. Tady žádný Karel nebydlí.

— Promiňte.

— Nic se nestalo.

* * *

— Haló! Kdo volá, prosím?
— Tady je Katka. Je, prosím, Lenka doma?
— Bohužel zrovna není, před chvílí šla ven. Chcete jí nechat vzkaz?[12]
— Ne, radši jí zavolám ještě jednou. Můžu?
— Ano, zavolejte tak asi za hodinu.
— Děkuji, na shledanou!

* * *

Cizí turista je v Praze a potřebuje si vyměnit peníze. Na rohu Václavského náměstí vidí směnárnu a jde tam.
— Dobrý den, jaký je dnes, prosím, devizový kurz?
— Kterou měnu máte?
— Eura.
— Tamhle na stěně je kurzovní lístek.
— Berete poplatek?
— Ano, 1 %.
— Vyměním si tedy 100 eur.
— Částka k výplatě je 3 000 Kč. Zde máte pokladní lístek.
— Mohu si u vás proměnit cestovní šek?
— S ním byste měl jít do banky.

SLOVNÍČEK

balík, -u *m.* пакунок
banka, -y *ž.* банк
bezesporu безперечно
cestovní šek дорожній чек
částka k výplatě сума до виплати
čitelně розбірливо, чітко
devizový kurz курс валют
dokonce навіть
dopis, -u *m.* лист; **doporučený d.** рекомендований лист; **obyčejný d.** звичайний лист; **zalepit d.** заклеїти лист
dopisní papír поштовий папір
dorozumívací prostředek засіб спілкування
dovolat se, -lám, -lají додзвонитися
dráže дорожче
fantastický фантастичний, неймовірний
hala, -y *ž.* зала, вестибюль
haló алло
házet, -zím, -zejí кидати
hlas, -u *m.* голос
hodnota, -y *ž.* ціна, вартість
hovor, -u *m.* розмова, бесіда; **telefonický h./ telefonát** телефонна розмова, **místní <telefonický> h.** міська <телефонна> розмова, **meziměstský <telefonický> h.** міжміська <телефонна> розмова, **mezistátní <telefonický> h.** міжнародна <телефонна> розмова
chybět, -bím, -bějí *komu co* не вистачати *кому чого*, бракувати
Internet, -u *m.* інтернет
je to možné це можливо
ještě jednou знову, ще раз

komunikační prostředky засоби зв'язку
kontakt, -**u** *m.* контакт, зв'язок
kurzovní lístek курс валют
málokdo мало хто, небагато хто
měna, -**y** *ž.* валюта
milovník, -**a** *m.* любитель
možnost, -**i** *ž.* можливість
naprosto цілковито, цілком, абсолютно
něčí чийсь
neustálý постійний, безперервний
obálka, -**y** *ž.* конверт
obsah, -**u** *m.* вміст; зміст
obsazeno зайнято
oddělení, -**í** *s.* відділ
odesílatel, -**e** *m.* відправник
okénko, -**a** *s.* віконце
omyl, -**u** *m.* помилка
ovšem 1. звичайно, певна річ, звісно; **2.** однак, проте
pevná linka стаціонарна (телефонна) лінія
podací lístek квитанція
pohled, -**u** *m.* листівка
pomocník, -**a** *m.* помічник
poplatek, -**tku** *m.* плата
popovídat si, -**dám**, -**dají** поговорити
porucha, -**y** *ž.* неполадки
poste restante до запитання
pošta, -**y** *ž.* пошта; **hlavní p.** поштамт; **letecká p.** авіапошта
poštovní poukázka / složenka поштовий переказ
poštovní schránka поштова скринька
poštovní směrovací číslo поштовий індекс
proměnit, -**ním**, -**ní** обміняти, виміняти
průvodka, -**y** *ž.* супровідний поштовий бланк
předplatit si noviny передплатити газету
přepážka, -**y** *ž.* перегородка, віконце
přeskočit, -**čím**, -**čí** перескочити
příjemce, -**e** *m.* одержувач
rozvoj, -**e** *m.* розвиток
sejít se, -**jdu**, -**jdou** зустрітися, побачитися
seznam, -**u** *m.* список
směnárna, -**y** *ž.* пункт обміну валют
SMS *hovor.*. **smska** смс-повідомлення
současný сучасний
šikovný моторний, спритний
telefon, -**u** *m.* телефон; **mobilní t.** *hovor.* **mobil** мобільний телефон
telefonní телефонний; **t. automat** телефонний автомат; **t. číslo** номер телефону; **t. karta** телефонна картка; **t. síť** телефонна мережа
telefonovat, -**nuji**, -**nují**/ **volat**, -**lám**, -**lají** дзвонити, телефонувати
telegraf, -**u** *m.* телеграф
telegram, -**u** *m.* телеграма, **obyčejný t.** звичайна телеграма, **pilný t.** термінова телеграма
tiskací písmo друковані літери
tón, -**u** *m.* тон
tuzemsko, -**a** *s.* батьківщина, своя країна
účet, **učtu** *m.* рахунок
upozornit, -**ním**, -**ní** звернути увагу
určitě певно, точно
úředník, -**a** *m.* службовець
uslyšet, -**ším**, -**ší** почути
víc než більше ніж
vybírat peníze одержувати гроші
vyměnit si peníze поміняти гроші
vyplnit blanket заповнити формуляр, заповнити бланк
vytáčet/ vytočit číslo набирати номер
zahraničí, -**í** *s.* закордон
zásilka na dobírku посилка післяплатою/ накладною платою
známka, -**y** *ž.* марка, **nalepit z-u** наклеїти марку
známý відомий, знайомий
zrovna саме, якраз
zvážit, -**žím**, -**ží** (з)важити
zvonit, -**ním**, -**ní** дзвонити

Doplňková četba

POŠTA
(zkráceno)

Lidská povaha je plna rozporů; tak na příklad většina lidí nesmírně ráda dostává dopisy a nesmírně nerada píše dopisy, ačkoliv oboje je v jakési příčinné a nutné souvislosti. Vyskytují se sice lidé, kteří píší dopisy nezřízeně rádi, jako na příklad osoby zamilované a lidé, kteří s podpisem "Jeden z mnohých" nebo "Váš čtenář" vynadají novinám za nějaký včerejší článek; ale to jsou celkem podivíni, tak jako jsou lidé, kteří rádi časně vstávají. Avšak většinový člověk nerad vstává, nerad nechává mluvit jiné a zejména nerad odpovídá na dopisy. Co se toho posledního týče, lze předpokládat, že obyčejný člověk píše dopis jen tehdy, chce-li na něj dostat odpověď. Nechuť psát dopisy plyne asi z obecné lidské lenosti; záliba dostávat dopisy má však, jak se zdá, kořeny hlubší a tajemnější.

(Karel Čapek)

SLOVNÍČEK

nechat mluvit *někoho* дозволити говорити *кому*
nesmírně надзвичайно, неймовірно
nezřízeně нестримно
podivín, -a *m.* дивак
rozpor, -u *m.* незгода, протиріччя
vynadat, -dám, -dají вилаяти
vyskytovat se, *zprav. 3. os.* **-tuje, -tují** зустрічатися, траплятися

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Posílat dopis obyčejně a doporučeně, expres, letecky a poste restante.	Надсилати звичайний, рекомендований, терміновий лист, лист авіапоштою, до запитання.
2. Zde platí různé tarify.	Тут діють різні тарифи.
3. Posílat jako balík.	Відправляти як бандероль.
4. Nepíše se dlouhý text.	Не пишуть довгий текст.
5. Používat *co*. Využívat *koho čeho*. Využít všech okolností.	Використовувати *що*, користуватися, скористатися *ким, чим.* Скористатися усіма обставинами.
6. Připojit se *k čemu.*	Підключитися, приєднатися *до чого.*

7. Být v dosahu *něčeho.*	Бути поблизу *чого.*
8. Žluté stránky.	Телефонний довідник фізичних і юридичних осіб. У Чехії зазвичай є в кожній телефонній будці.
9. Být v provozu.	Працювати, функціонувати.
Automat je mimo provoz.	Автомат не працює.
10. Dát si sraz *s kým.*	Зустрітися *з ким.*
11. Záležet *na kom, čem.*	Залежати *від кого, чого.*
To záleží na situaci, na lidech.	Це залежить від ситуації, від людей.
12. Nechat vzkaz *někomu.*	Передати *що кому.*
Chcete jí nechat vzkaz?	Ви хочете їй щось передати?
13. Hovor na účet volaného.	Переговори за рахунок адресата.

Formy oslovení při psaní dopisů

Oficiální:

Vážení (drazí) přátelé! Vážené dámy a pánové! Vaše Magnificence! Vážený pane Nováku! Vážená paní Nováková! Vážený pane profesore (docente, rektore)! Vážená paní doktorko (docentko)!

Neoficiální:

Drahý příteli! Milá přítelkyně! Milý Honzo! Drahá Marie! Drahá maminko!

Některé obraty v dopisech

Oficiální:

Děkujeme Vám za Váš dopis ze dne…

Upozorňujeme Vás, že…

Omlouváme se za opožděnou odpověď na váš dopis z 16.10. t.r.

Obracíme se na Vás s prosbou/ žádostí…

Dovolujeme si Vás požádat…

Očekáváme Vaši odpověď.

Prosíme o zprávu obratem.

Promiňte, že jsem nepsala, jsem velmi zaneprázdněna.

Děkuji Vám za zaslané knihy.

Děkuji Vám za pozvání k návštěvě Vaší univerzity. Těším se na naše setkání u Vás.

Dojeli jsme domů v pořádku, děkujeme za Vaši péči o nás.

Neoficiální:

Omluv mě, že na Tvůj dopis odepisuji teprve dnes.

Dostala jsem Tvůj dopis a fotografie, děkuji Ti mnohokrát. Jsi moc hodný!
Napiš mi, co je u vás nového.
Co dělá Franta? Pozdravuj ho ode mne!

Zakončení dopisů

Oficiální:
Byli bychom vděčni, kdybyste na tento dopis odpověděli co nejdříve.
Děkujeme Vám předem za kladné vyřízení této žádosti.
Doufáme, že naši prosbě budete moci vyhovět.
Doufáme, že s naším návrhem budete spokojeni.
Těšíme se na naši další spolupráci.
S pozdravem Ludmila.
Neoficiální:
To by bylo asi tak všechno.
Líbá Tě…
Nakonec bych Ti ještě chtěla popřát…
Měj se dobře a pozdravuj rodinu.
Se srdečným pozdravem Tvá Maruška.
S přáním všeho dobrého Vaše Jana.
Děkuji za všechno a pozdravuji Tebe a rodinu.

Jak píšeme dopis?

Praha 9. XII. 1936

Milý Fráňo,

v pondělí (14. t. m.) bude má paní číst několika přátelům můj kus; bude to o deváté večer. Moc rádi bychom Tě viděli, tak prosím Tě, přijď, můžeš-li. Potkal bys při tom také pana prezidenta Beneše, kterého bys měl znát. Napiš mi, můžeme-li se na Tebe těšit.

Takovou dobu jsem Tě už neviděl! Dávno se chystám k Tobě vpadnout, ale pracoval jsem poslední měsíce příliš tvrdě; nebylo ani pokdy žít jako živý člověk.

Srdečně Tě zdraví a líbá Tvůj
Karel Čapek

Jak píšeme blahopřání?

Všechno nejlepší k narozeninám, hlavně hodně zdraví, štěstí a rodinné pohody Vám přeje rodina Nováková.
Hodně štěstí, zdraví a úspěchů Ti přeje Milena.
Dokázal jsi to, blahopřeji!
Přeji vám hodně chuti do další práce!

K tvému svátku hodně štěstí, málo zmatku, ať Tě v srdci štěstí hřeje, to Ti vše upřímně přeje Ladislav.

Srdečně blahopřejeme k sňatku. Rodina Tesaříkova.

Radostné Vánoce a šťastný Nový rok Vám přeje Ludmila.

Hezké prožití vánočních svátků a šťastný Nový rok Vám přeje Michal.

Зверніть увагу: Чеський етикет передбачає написання в листах, листівках, телеграмах і под. особових і присвійних займенників з великої літери.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників чоловічого роду на -e (тип soudce)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	soudc**e**	soudc**i, -ové**
G.	soudc**e**	soudc**ů**
D.	soudc**i, -ovi**	soudc**ům**
A.	soudc**e**	soudc**e**
V.	soudc**e**!	soudc**i, -ové**!
L.	(o) soudc**i, -ovi**	soudc**ích**
I.	soudc**em**	soudc**i**

За зразком м'якого типу **soudce** відмінюються іменники чоловічого роду на **-e**, що означають істот: soudce, rádce, správce, zachránce та ін.

Іменники типу **soudce** відмінюються так само, як іменники м'якого типу без закінчення (зразок **muž**), за винятком називного і кличного відмінків однини, у яких виступає форма soudce! (пор.: otec — otče!), хоча в розмовній мові у деяких слів вживаються форми správče!, rádče!

Присвійні займенники 3-ої особи однини і множини jeho, její, jejich

Від займенників третьої особи однини і множини утворюються присвійні займенники **jeho** *його*, **její** *її*, **jejich** *їхні*. Від займенників чоловічого і середнього роду *on, ono* утворюється присвійний займенник *jeho*, від займенника жіночого роду *ona* — присвійний займенник *její*. У множині усім трьом родам *(oni, ony, ona)* відповідає присвійний займенник *jejich*. Присвійні займенники *jeho, jejich* не відмінюються. Наприклад:

jeho, bratr, jeho sestra *його брат, його сестра;*
u jeho bratra, u jeho sestry *у його брата, у його сестри;*
k jeho bratrovi, k jeho sestře *до його брата, до його сестри;*
jejich bratři, sestry, děti *їхні брати, сестри, діти;*
jejich bratrů, sester, dětí *їхніх братів, сестер, дітей.*

Присвійний займенник жіночого роду **její**, на відміну від української мови, змінюється. Форма **její** узгоджується з іменником у роді, числі та відмінку і відмінюється як прикметник м'якої групи (тип **jarní**):

Pád	Mužský a střední rod	Ženský rod	Množné číslo
N.	její (bratr, auto)	její (sestra)	její (bratři, sestry, auta)
G.	jejího (bratra, auta)	její (sestry)	jejích (bratrů, sester, aut)
D.	jejímu (bratrovi, autu)	její (sestře)	jejím (bratrům, sestrám, autům)
A.	jejího (bratra), její auto	její (sestru)	její (bratry, sestry, auta)
L.	(o) jejím (bratrovi, autě)	(o) její (sestře)	(o) jejích (bratřích, sesrtách, autech)
I.	jejím (bratrem, autem)	její (sestrou)	jejími (bratry, sestrami, auty)

➢ ***Запам'ятайте,*** необхідно розрізняти форму **jejich** *їхні*, що виражає присвійність стосовно багатьох осіб і речей, та **jejích** *її*, що виражає присвійну форму жіночого роду в родовому відмінку множини, пор.:

jejich úspěchy	їхні успіхи
jejích úspěchů	її успіхів
jejich přátelé	їхні друзі
jejích přátel	її друзів

Сполучники ač, ačkoli(v)

Сполучники **ač, ačkoli(v)** приєднують до головного речення підрядне допустове речення. На українську мову вони перекладаються простими або складеними сполучниками *хоча, хоч, дарма що,* напр.: Přišel, ač (ačkoliv) již bylo pozdě. *Він прийшов, хоча вже було пізно.* Šel ven, ačkoli pršelo. *Він пішов надвір, хоча йшов дощ.*

Іноді сполучник **ač** об'єднує два однорідні члени, що виражають значення допустовості, напр.: souhlasil s tím, ač nerad *він з цим погодився, хоч і неохоче.*

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Které druhy poštovních zásilek znáte?
2. Jak posíláme dopisy?
3. Kdo je to listonoš(ka)?
4. Jak posíláme peníze a jak balíky?
5. Jak často posíláte telegram?
6. Víte, kde je hlavní pošta v Praze?
7. Co potřebujete, když chcete telefonovat?
8. Co znamená hovor na účet volaného, zásilka na dobírku?
9. Je skutečně tak důležité mít svůj mobilní telefon?
10. Proč si většina mladých lidí mobil pořizuje?
11. Vypadáte bez mobilu mezi ostatními jako černá ovce?

2. Na kterou otázku vám odpověděli?

.... Na pohled na Ukrajinu se dává desetikorunová známka.
.... Doporučené dopisy se podávají u okénka číslo 3.
.... Minuta hovoru do Kyjeva stojí třicet korun.
.... Ne, chci tento dopis poslat letecky.
.... Text napište tiskacím písmem.
.... Ano, zde můžete poslat peníze složenkou.
.... Bohužel, paní Válková tu není.
.... Moment, zavolám ji.
.... Ne, není doma a vrátí se až večer.

3. Doplňte rozhovory:

a) Dobrý den, mohl bych mluvit s panem Dvorským?
....
A kdy se vrátí?
....
Můžu mu nechat vzkaz?
....
Děkuji, jste velmi laskava.
b) Danešová.
....
Dobře, a kdy se sejdeme?
....
To mi nevyhovuje.
....
Tak jo, v pondělí odpoledne ve čtyři.

4. Sehrajte ve dvojicích telefonické rozhovory.

5. Napište pohled: a) pozdrav z Prahy; b) blahopřání k Vánocům; c) svatební oznámení.

6. Možná, že se už někomu z vás stalo, že se ze sluchátka po vytočení telefonního čísla ozval hlas z telefonního záznamníku: Dovolali jste se na číslo x. Momentálně není nikdo přítomen. Pokud chcete, zanechte po zaznění signálu vzkaz na telefonním záznamníku. Nechejte vzkaz:

a) kamarádovi, že pro něj máte lístek do divadla na zítřejší odpoledne, ať vám zavolá, kde a kdy se sejdete;
b) tetě, že je babička nemocná, že za ní půjdete na návštěvu, ať vám zavolá, jestli půjde s vámi;
c) spolužákovi, že neznáte téma zítřejšího semináře, zda by vám ho mohl sdělit a co nejdříve zavolal, co ještě je třeba zajistit.

Nezapomeňte se představit, uvést telefonní číslo, na které vám může volaný zavolat, a hovořit věcně a stručně, protože záznam trvá pouze omezenou dobu.

7. Ze slov v levém a pravém sloupci tvořte slovní spojení:

koupit známky	podací lístek
zaplatit 20 Kč	pro peníze
vyplnit	na obálku
měnit peníze	doporučeně
podat dopis	meziměstský hovor
jít do banky	poštovní úřednici
vyplnit blanket	obyčejný dopis
nalepit známku	u psacího pultu
objednat si	za známky
hodit do schránky	na dopis do ciziny
poslat dopis	ve směnárně

8. Výrazy v závorkách uveďte ve správném tvaru:

(Můj rádce) jsem potkal před (kancelář). Obžalovaný se obrátil k (soudce). Útočník napadl (obránce). Soud nad (zrádce) byl krátký. Šli k (zástupce ředitele). Kdo se stane (jeho nástupce)? Musíš mluvit s (ten starý soudce). Hned zítra to řeknu (správce statku). Jeho (rádce) jsem nevěřil ani slovo.

9. Místo teček doplňte příslušné tvary přivlastňovacích zájmen jeho, její, jejich:

Vzor: Přišel tam s jeho (její, jejich) sestrou.

Přišel tam s … sestrou. Pozdravujte … děti. Tramvaj jezdí kolem … fakulty. Naučím se to z … sešitu. Nezapomeň na … přátele. Byl to … nápad. Bydlí u … rodičů. Hledal to v … poznámkách. V … úkolu byly chyby. Chceš mluvit s … vedoucím? Sešel se s nimi u … známých. Dostal jsem dopisy od několika … přátel. V … dopisech jsem o tom nenašel ani zmínku. Rád bych se podíval na … obrazy. Při … povolání na to není čas. Dědeček sedí v … křesle. Seznámím vás s … přítelkyněmi.

10. Místo osobních zájmen v závorkách uveďte přivlastňovací zájmena 3. osoby jednotného a množného čísla a dejte je do správných pádů.

K svátku odeslal telegram (ona) rodičům. Z (ona) dopisu jsem se dozvěděl, že se vrátí až za měsíc. Šel na poštu s (on) sestrou. U (ona) okénka stalo hodně lidí. Z (on) telefonátu jsem nic nepochopil. Mluvil jsem s (oni) poštovními úředníky. Při (ona) slovech se podivili. V (ona) pokoji to určitě není. Musím napsat odpověď na (oni) dopis. Bez (ona) dovolení to neudělám. Řídili jsme se (ona) přáními. V (oni) měste je několik škol. Potkal jsem (ona) známé. Přišel s (ona) knihami. Těšíme se na (ona) projev. Mluvili o (ona) práci. Kolem (oni) domu chodím často. Půjdu se podívat k (ona) sousedům. Udělali to podle (ona) přání. Zapomněl na (oni) prosby. Připomeňte mi (ona) otázku. Podle (ona) názoru to tak je. Pochybovali o (ony) slovech.

11. Přeložte do češtiny:

a) Яку марку потрібно на листівку в Україну? Я хотів би відправити цей лист авіапоштою. Де видають листи до запитання? Мені треба подзвонити за кордон. Скільки коштує хвилина розмови з Києвом? Чи не могли б ви мене з'єднати за рахунок адресата? Де знаходиться найближча поштова скринька? Який бланк я повинен заповнити, щоб відправити гроші? Де приймають посилки? Посилки приймають у двадцять другому віконці. Мені потрібно заповнити бланк? Ви повинні вказати вартість та вміст посилки. Я хочу написати вітання своїм знайомим у Чехію. Як мені замовити міжміські переговори? Можна мені від тебе зателефонувати?

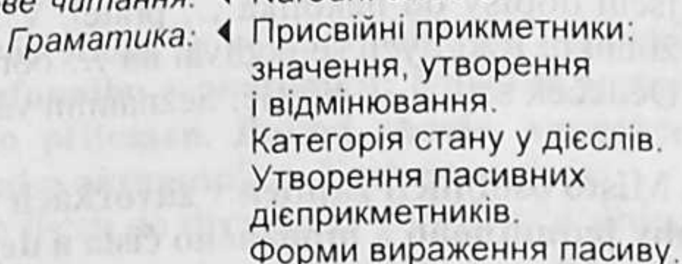
b) — Алло, це Ярослав Данеш. Чи можу я говорити з пані Новотною?
— Ви помилилися номером.
— Алло, добрий день! Чи є пані Новотна?
— Скажіть, будь ласка, хто її запитує?
— Ярослав Данеш.
— На жаль, пані Новотної зараз немає. Щось їй передати?
— Дякую, я зателефоную пізніше.
— Так, будь ласка, після обіду вона вже має бути.

Тема і ситуації: Kultura.

Текст: Divadlo a kino.

Додаткове читання: Národní divadlo.

Граматика: Присвійні прикметники: значення, утворення і відмінювання. Категорія стану у дієслів. Утворення пасивних дієприкметників. Форми вираження пасиву.

Divadlo a kino

I v dnešní uspěchané době mají někteří lidé dost velký zájem o kulturu. Navštěvují divadelní představení, chodí na koncerty a výstavy, do výstavních síní a galerií.

Jelikož mým koníčkem je opera, šli jsme tedy do Národního divadla. Dávali[1] Smetanovu Prodanou nevěstu, venkovský příběh o věrné lásce Jeníka a Mařenky. Lístky do divadla jsme si koupili v předprodeji. Nerada stojím ve frontě nebo sháním lístky na poslední chvíli.

Do divadla jsme přišli dost brzy. Dali jsme si kabáty do šatny, půjčili si kukátko a koupili jsme si program, ve kterém byl obsah opery a jména účinkujících. Uvaděčka nám ukázala naše místa. Dostali jsme pěkná místa v přízemí ve čtvrté řadě, odkud bylo dobře slyšet a vidět na jeviště. Rozsvícené křišťálové lustry, které visely uprostřed hlediště, zvyšovaly slavnostní náladu.

Představení začalo přesně v 7 hodin. Dirigentovy ruce se zvedly do výše. Zazněla předehra. Opona se zvedla. Na jevišti tančili lidé v krojích a hlaholily radostné zpěvy. Potom diváci nadšeně naslouchali Jeníkovým áriím. Konečně zazněl i hlas půvabné Mařenky, která naříkala nad Jeníkovou domnělou zradou.

Po prvním jednání jsme si o přestávce prohlédli celé hlediště — lóže, balkon, galerii a také vestibuly, veškerou bohatou výzdobu. Po zvonění jsme si šli zase sednout na svá místa. Orchestr, sólisté a sbor byli vynikající. Sotva dozněly závěrečné tóny a dirigent odložil taktovku, diváci začali nadšeně

tleskat. Dlouho zpěvákům děkovali za výjimečný umělecký zážitek. Herci se mnohokrát vrátili na scénu a potom i před oponu a stále se ukláněli. Byli jsme nadšeni a moc spokojeni.

Často chodím i na koncerty. Mám zájem hlavně o klasickou hudbu. V hudbě zůstává Praha věrna své pověsti z 18. století, kdy byly Čechy nazvány "konzervatoří Evropy". Dodnes se říká "Co Čech, to muzikant."

* * *

— Ahoj, Vlasto. Kam utíkáš, jako by za tebou hořelo?[2]

— Á, a to jsi ty, Julie? Ahoj! Mířím do kina. Chci sehnat lístek na film Želary. Slyšelas o něm něco?

— Jak by ne![3] To je film, který byl nominován roku 2003 na Oskara v kategorii cizojazyčných snímků. Četla jsem o tom v novinách, ale zatím jsem ho bohužel neviděla.

— Nešla bys se mnou?

— Děkuji, jsem pro[4].

— Představ si, že jednou jsem už ho viděla, na premiéře, a musím říct, že jsem nadšena. Už opravdu dlouho mě žádný film tak nezaujal a už se ani nepamatuji, že bych se na nějaký film musela dívat několikrát za sebou, jak se mi to stalo u Želar. Skvělý příběh, nádherné prostředí, skvostná hudba. Úplně jsem se vžila do děje a ke konci jsem měla slzy na krajíčku[5].

— Kdo natočil ten film?

— Režisér Ondřej Trojan. Jeho jméno se stalo jedním ze synonym pro kvalitní český film, domácí hit. Myslím, že obsazení herců se mu opravdu povedlo. Nejvíc mě uchvátila postava Jozy. Ten herec je prostě úžasný. Jeho tvář mám pořád před očima.

— Kdo hrál Jozu?

— Výborný herec maďarského původu — György Cserhalmi.

— Vím, že je to romatnické drama a že Oskara film bohužel nezískal, získal však Českého lva za hlavní ženskou roli. Hlavní postavu hrála talentovaná česká herečka Aňa Geislerová.

— A co ten tajemný název Želary? Co znamená?

— Tak se jmenovala horská vesnička, kde se vše odvíjí v souladu s přírodou[6] a jejími často krutými, pravěkými zákony. Nikde jsem se však nedočetla, kde se to natáčelo.

— V novinách se psalo, že tento nádherný kus země je slovenská Malá Fatra. Želary jsou fiktivní vesnicí, nejspíše snad inspirovanou Starým Hrozenkovem na Slovensku.

— Tak poďme[7], určitě nebudeš zklamaná.

* * *

— Máte lístky na zítra večer na osmou do přízemí?

— Přízemí je vyprodáno, kromě první řady u plátna. Pak už máme jenom lóže a balkon.

— Tak tedy balkon. Ale nějakou přední řadu.

— Máme už jen devátou až dvanáctou. Kolik lístků chcete?

— Dva do deváté řady.

— Kraj nebo střed?[8]

— Pokud možno střed.

SLOVNÍČEK

árie, -e *ž.* арія
děj, -e *m.* дія, подія
dirigent, -a *m.* диригент
dnešní сучасний
dočíst(se), -čtu, -čtou дочитати, прочитати
domnělý гаданий, уявний
doznít, -ním, -nějí відзвучати
film, -u *m.* фільм, **natočit f.** зняти фільм
fronta, -y *ž.* черга
galerie, -e *ž.* галерея
herec, -rce *m.* актор, артист
herečka, -y *ž.* актриса, артистка
hit, -u *m.* хіт
hlaholit, -lím, -lí лунати, звучати
hlediště, -ě *s.* зал для глядачів
horský гірський
hudba, -y *ž.* музика
jednání, -í *s.* дія, акт
jeviště, -ě *s.* сцена
klasický класичний
koncert, -u *m.* концерт
konečně нарешті, врешті-решт, зрештою
koníček, -čku *m.* хобі
konzervatoř, -e *ž.* консерваторія
kroj, -e *m.* костюм (національний)
krutý жорстокий, суворий
kukátko, -a *s.* бінокль
kus, -u *m.* шматок, частина
kvalitní якісний
lóže, -e *ž.* ложа
mířit, -řím, -ří прямувати
mnohokrát кілька разів
nádherný пишний, розкішний, чудовий
nadšený натхненний, захоплений
nálada, -y *ž.* настрій
naříkat, -kám, -kají ридати, голосити
naslouchat, -chám, -chají слухати
název, -zvu *m.* назва, заголовок
nominovat, -nuji, -nují номінувати
obsah, -u *m.* зміст
obsazení, -í *s.* акторський склад
orchestr, -u *m.* оркестр
plátno, -a *s.* екран
povést se *zprav. 3. os.* удатися *кому що*
pověst, -i *ž.* слава, репутація
pravěký доісторичний, стародавній
premiéra, -y *ž.* прем'єра
prostě просто, нескладно
prostředí, -í *s.* середовище, оточення
předehra, -y *ž.* увертюра, прелюдія
přední головний, чільний, передній
představení, -í *s.* вистава
příběh, -u *m.* подія
přízemí, -í *s.* партер
půjčit, -čím, -čí позичити
půvabný привабливий, чарівний
rozsvícený (lustr) увімкнений
řada, -y *ž.* ряд
sbor, -u *m.* трупа, колектив; хор
scéna, -y *ž.* сцена

shánět, -ním, -nějí роздобувати, діставати
skvělý блискучий, розкішний
skvostný дорогоцінний, коштовний
slavnostní урочистий
snímek, -mku *m.* фільм
sólista, -y *m.* соліст
sotva ледве, ледь
soulad, -u *m.* гармонія
spokojený задоволений
šatna, -y *ž.* гардероб
tajemný таємничий
taktovka, -y *ž.* диригентська паличка
tančit, -čím, -čí танцювати
tedy таким чином, отже
tleskat, -kám, -kají аплодувати
účinkující, -ího *m.* виконавець ролі
uchvátit, -tím, -tí захопити, полонити
uklánět se, -ním, -nějí кланятися
umělec, -lce *m.* митець
umělecký мистецький
uspěchaný квапливий, метушливий
uvaděčka, -y *ž.* білетерка
úžasný дивовижний, вражаючий
vestibul, -u *m.* вестибюль
výjimečný надзвичайний, винятковий
výkon, -u *m.* виконання
vynikající унікальний, чудовий
vyprodaný проданий
výstava, -y *ž.* виставка
výstavní síň виставковий зал
výše, -e *ž.* вишина
výzdoba, -y *ž.* оздоблення
vžít se, vžiji, vžijí увійти *у що*
zaujatý захоплений, зацікавлений
závěrečný заключний
zaznít *zprav. 3. os.* **-ní,** зазвучати, залунати
zážitek, -tku *m.* враження
získat, -kám, -kají знайти, надбати, одержати
zklamaný розчарований
znamenat, *3 os.* **-ná, -nají** означати, значити
zpěv, -u *m.* спів
zpěvák, -a *m.* співак
zrada, -y *ž.* зрада
zvonění, -í *s.* дзвінок

Doplňková četba

Národní divadlo

Národní divadlo v Praze zaujímá ojedinělé postavení mezi národními divadly v jiných státech. Je výjimečné tím, že ho nepostavil žádný vládce, císař nebo jiný monarcha. Byl to lid, který v době národního obrození neúnavně a oddaně přispíval k tomu, aby mělo české divadlo důstojnou budovu. Lidé si sami vybírali mezi sebou peníze, každý člověk dával tolik peněz, kolik mohl. Do sbírky přispěli tenkrát bohatí lidé a svými skromnými úsporami i prostí lidé z celých Čech a Moravy. A proto dodnes můžeme číst nad jevištěm nápis: Národ sobě.

Národní divadlo je považováno za nejkrásnější dílo české architektury druhé poloviny 19. století. Bylo vybudováno ve stylu severoitalské pozdní renesance. Základní kámen byl položen 16. května 1868. Do Prahy přijížděly vozy s kameny z míst, která v dějinách českého národa hrála významnou roli. Stavba byla dokončena v r. 1881. První představení se konalo 11. 6. 1881. Hráli operu Libuše od Bedřicha Smetany. 23.6.1881 divadlo na určitou dobu zavřeli,

protože potřebovali něco opravit. Opraváři opravovali, ale některý z nich byl velmi nedbalý a neuhasil dobře dřevěné uhlí, kterým si topili. K večeru 12. srpna roku 1881 se nad střechou Národního divadla objevil zlověstný kouř. Za chvíli se již sjížděly k divadlu hasičské sbory a stříkačky začaly chrlit do ohně vodu čerpanou z Vltavy. Shromážděné zástupy Pražanů sledovaly boj pražských hasičů s úzkostlivým napětím. Mnozí vtrhli do divadla, aby se zúčastnili záchranných prací. Avšak všechno úsilí bylo marné. Vichřice rozdmýchávala plamen do nesmírné výše a ztěžovala boj s ohněm. Když se do hlediště zřítil celý strop i s drahocenným lustrem, museli i nejsmělejší hasiči prchnout z hořící budovy. Dílo zkázy bylo dokonáno. Národní divadlo vyhořelo.

Obětaví vlastenci však dokázali nemyslitelné. Hned druhý den[9] začali znovu sbírat peníze na stavbu nového Národního divadla. A opravdu za dva roky — 18. 11. 1883 v divadle byla znovu zahájena představení. Mnoho českých malířů a sochařů se účastnilo výzdoby Národního divadla. Byli to např. malíři Mikoláš Aleš, František Ženíšek. Vzácnou oponu namaloval Vojtěch Hynais. Mezi sochaři vynikl Josef Václav Myslbek. V sedmdesátých letech 20. století byla v sousedství historické budovy postavena moderní budova — Nová scéna, komorní divadlo.

Národní divadlo se těší velké lásce českého lidu[10], proto se mu říká zlatá kaplička nad Vltavou[11].

SLOVNÍČEK

císař, -e *m.* імператор
dějiny, -jin *ž. pomn.* історія
dílo, -a *s.* твір, витвір
dodnes досі, дотепер
dokázat, -žu, -žou довести
dokonat, -nám, -nají завершити
dokončit, -čím, -čí закінчити
dřevěné uhlí деревне вугілля
důstojný шановний, поважний
hasič, -e *m.* пожежник
hasičský sbor пожежна команда
hořící палаючий
hrát operu грати в опері
komorní камерний
konat se, *zprav. 3. os.* **-ná, -nají** відбуватися, проходити
kouř, -e *m.* дим
lid, -u *m.* народ, люди
malíř, -e *m.* художник
marný марний, даремний
monarcha, -y *m.* монарх
napětí, -í *s.* напруження
národní obrození національне відродження
nebývalý надзвичайний, небувалий
nedbalý недбалий
nemyslitelný немислимий, неймовірний
nesmírný безмежний, безкрайній
neúnavně невтомно
obětavý самовідданий, жертовний
objevit se, -vím, -ví з'явитися, постати
oddaně віддано, вірно
ojedinělý винятковий
opravář, -e *m.* ремонтник
opravit, -vím, -ví відремонтувати
plamen, -e *m.* полум'я, вогонь
postavení, -í *s.* становище, роль
považovat, -žuji, -žují вважати, приймати *кого, що за кого що*
prchnout, -nu, -nou утекти
přispívat, -vám, -vají допомагати

renesance, -e *ž.* Ренесанс, Відродження
role, -e *ž.* роль
rozdmýchávat, -vám, -vají роздувати
sbírat, -rám, -rají збирати
sbírka, -y *ž.* колекція, збірка
severoitalský північно-італійський
shromážděné zástupy юрби людей
sjíždět se, -dím, -dějí з'їжджатися
skromný скромний
sochař, -e *m.* скульптор
sousedství, -í *s.* сусідство
stát, -u *m.* держава
stavba, -y *ž.* будівля
stříkačka, -y *ž.* насос
styl, -u *m.* стиль
tenkrát тоді
účastnit se, -ním, -ní брати участь
uhasit, -sím, -sí погасити, загасити
určitý певний, точний
úsilí, -í *s.* зусилля
úspora, -y *ž.* заощадження
úzkostlivý тривожний
vichřice, -e *ž.* шквальний вітер, буря
vládce, -e *m.* правитель
vlastenec, -nce *m.* патріот
vtrhnout, -nu, -nou удертися, вторгнутися
vybudovat, -duji, -dují побудувати, спорудити
vyhořet, -řím, -ří згоріти, вигоріти
vyrůst, vyrostu, vyrostou вирости
významný видатний, визначний
zahájit, -jím, -jí відкрити, розпочати
záchranné práce рятувальні роботи
základní kámen перший камінь
zaujímat, -mám, -mají займати, посідати
zavřít, -vřu, -vřou закрити, зачинити
zkáza, -y *ž.* загибель
zlověstný зловісний
zřítit se, -tím, -tí обрушитися
ztěžovat, žuji, -žují ускладнювати
zúčastnit se, -ním, -ní взяти участь
žádný жодний

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Dávali Smetanovu Prodanou nevěstu. — Давали (оперу) "Продана наречена" Сметани / В програмі була "Продана наречена" Сметани.
Пор.: Co dnes dávají v divadle? — Що сьогодні дають (іде) в театрі?
Зверніть увагу, що, на відміну від української мови, в чеській індивідуальні назви творів, а також газет, журналів, кінофільмів тощо в лапки не беруться.

2. Kam utíkáš/letíš, jako by za tebou hořelo? — Куди ти летиш, ніби під тобою земля горить?

3. Jak by ne! — Ще б пак не знати! // Звичайно!

4. Jsem pro. — Я — за // я не проти.

5. Mít slzy na krajíčku. — Ось-ось заплакати // Сльози тремтять на очах.

6. Vše se odvíjí v souladu s přírodou. — Все розвивається в гармонії з природою.

7. Tak poďme,... Poďme *hovor.*, pojďme *spis.*	Ну ходімо, ...
8. Kraj nebo střed?	Скраю чи посередині?
9. Hned druhý den.	Відразу ж наступного дня.
10. Těšit se *čemu.* Těšit se důvěře.	Користуватися *чим.* Користуватися довірою.
11. Zlatá kaplička nad Vltavou.	Золота капличка над Влтавою.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Присвійні прикметники: значення, утворення і відмінювання

В чеській мові, як і в українській, присвійні прикметники виражають посесивне значення, тобто значення володіння когось кимось або чимось, напр.: *батьків будинок, материна любов, доччин син, Шевченків твір, Сергіїв успіх* — otcův dům, matčina láska, dceřin syn, Ševčenkův spis, Sergejův úspěch. Присвійні прикметники виражають належність одиничному власникові — людині (рідше — тварині), вони індивідуалізують ознаку, пор. в українській і чеській мовах: *праця лікаря* (будь-якого лікаря) і *лікарева праця* (праця лікаря N.) — práce lékaře i lékařova práce.

Чеські присвійні прикметники утворюються лише від іменників, що означають осіб чоловічого і жіночого роду. Від іменників чоловічого роду — за допомогою суфіксів **-ův, -ova, -ovo**, від іменників жіночого роду — за допомогою суфіксів **-in, -ina, -ino:**

Mužský rod	Ženský rod
brat**rův** přítel	Hele**nin** přítel
brat**rova** sestra	Hele**nina** sestra
brat**rovo** auto	Hele**nino** auto

При утворенні присвійних прикметників від іменників чоловічого роду на **-ec, -el** випадає **-e:** otec — otcův, Karel — Karlův.

При утворенні присвійних прикметників від іменників жіночого роду перед суфіксами **-in, -ina, -ino** відбувається чергування:

k // č: babička — babiččin (dárek), babiččina (rada), babiččino (okno);

r // ř: sestra — sestřin, sestřina, sestřino;

g // ž: Olga — Olžin, Olžina, Olžino;
ch // š: macecha — macešin, macešina, macešino.

У чеській мові присвійні прикметники **не утворюються** від іменників середнього роду (dítě, děvče та ін.), від загальних назв (národ, lid, rodina та ін.), від субстантивованих прикметників (hajný, vedoucí та ін.), від іменників жіночого роду на **-ice, -yně** (přítelkyně, sestřenice) і від власних назв із залежними означеннями (Čapkův román — román Karla Čapka, sousedův dům — dům mého souseda, přítelova adresa — adresa mého přítele).

Відмінювання присвійних прикметників

	Číslo jednotné		
Pád	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	otcův, sestřin	otcova, sestřina	otcovo, sestřino
G.	otcova, sestřina	otcovy, sestřiny	otcova, sestřina
D.	otcovu, sestřinu	otcově, sestřině	otcovu, sestřinu
A.	otcova, sestřina syna otcův, sestřin dům	otcovu, sestřinu	otcovo, sestřino
V.	otcův, sestřin	otcova, sestřina	otcovo, sestřino
L.	otcově/-ovu, sestřině/-u	otcově, sestřině	otcově/-ovu, sestřině/-u
I.	otcovým, sestřiným	otcovou, sestřinou	otcovým, sestřiným
	Číslo množné		
N.	otcovi, sestřini synové otcovy, sestřiny domy	otcovy, sestřiny	otcova, sestřina
G.	otcových, sestřiných	otcových, sestřiných	otcových, sestřiných
D.	otcovým, sestřiným	otcovým, sestřiným	otcovým, sestřiným
A.	otcovy, sestřiny	otcovy, sestřiny	otcova, sestřina
V.	otcovi, sestřini otcovy, sestřiny	otcovy, sestřiny	otcova, sestřina
L.	otcových, sestřiných	otcových, sestřiných	otcových, sestřiných
I.	otcovými, sestřinými	otcovými, sestřinými	otcovými, sestřinými

Присвійні прикметники мають змішаний тип відмінювання: в усіх відмінках однини, крім орудного, й у називному та знахідному відмінках множини вони мають закінчення, як іменники твердої групи. В усіх інших відмінках — як прикметники твердої групи.

Жіночі прізвища утворюються від чоловічих за допомогою суфікса **-ová:** pan Novák — Novákova žena — paní Nováková. Жіночі прізвища відмінюються як прикметники твердої групи:

paní Nováková, vedle paní Novákové, k paní Novákové і т.д.

В українській мові присвійні прикметники вживаються частіше, ніж у російській, але вони поступаються за вживаністю перед чеською мовою. В чеській, на відміну від української, присвійні прикметники функціонують у назвах вулиць, площ, установ, університетів, названих на честь якоїсь визначної особи, а також при посиланні на автора твору, напр.: Žižkovo náměstí, Masarykova třída, Smetanovo divadlo, Karlova univerzita, Dvořákova opera, Čapkovy romány.

➢ ***Запам'ятайте:*** присвійні прикметники, утворені від власних імен, пишуться завжди з великої літери: Dvořákův koncert, Čapkův román, Smetanova opera, Erbenovy pohádky, Mariin otec, Janina kamarádka, Eviny knihy.

Інші прикметники, утворені від власних назв, пишуться з малої літери: Vltava — vltavský, Praha — pražský, Morava — moravský, Ostrava — ostravský.

Категорія стану у дієслів

Категорія стану передає співвідношення суб'єкта й об'єкта в процесі виконання дії. Категорія стану складається з двох протиставних форм: активної й пасивної. Перетворення активної форми на пасивну формально виражається в перетворенні підмета на додаток у формі орудного відмінка, а прямого додатка — в підмет. Пор. такі пари речень:

a) Oponu v Národním divadle namaloval Vojtěch Hynais.	**b)** Opona v Národním divadle byla namalována Vojtěchem Hynaisem.
Film natočil režisér Ondřej Trojan.	Film byl natočen režisérem Ondřejem Trojanem.
Nový film mě velmi zaujal.	Byla jsem velmi zaujata novým filmem.

Речення у стовпчику **a)** виражають дію, яку виконує або виконував підмет. Підмет є носієм дії. Присудок — у активній формі. У реченнях у стовпчику **b)** підмет не є носієм дії, носій дії виражений у формі орудного відмінка. Присудок у цьому випадку — в пасивній формі.

Утворення пасивних дієприкметників

У чеській мові пасивні дієприкметники утворюються від основ минулого часу перехідних дієслів доконаного і недоконаного виду за допомогою суфіксів **-en, -n, -t**:

Rod i číslo	Sufiks **-en**	Sufiks **-n**	Sufiks **-t**
	Kmen minulý nes-l, předlož-i-l	Kmen minulý smaza-l	Kmen minulý vypi-l, zry-l, prominu-l
muž.r. č.j.	nes-**en**	smazá**n**	vypi**t**
žen.r. č.j.	nes-**ena**	smazá**na**	vypi**ta**
stř.r. č.j.	nes-**eno**	smazá**no**	vypi**to**
muž.r. živ.č.mn.	nes-**eni**	smazá**ni**	vypi**ti**
muž.r. neživ. a žen.r. č.mn.	nes-**eny**	smazá**ny**	vypi**ty**
stř.r. č.mn.	nes-**ena**	smazá**na**	vypi**ta**

Суфікс **-en** приєднується до основи минулого часу, що закінчується на приголосний або на голосний **-i**, який при утворенні пасивного дієприкметника випадає, напр.: vedl — veden, vezl — vezen, pletl — pleten, přeložil — přeložen, koupil — koupen, nalezl — nalezen, zvážil — zvážen, zlomil — zlomen, upravil — upraven, zdědil — zděděn.

При утворенні цього типу у деяких дієслів відбуваються чергування:

k// č pekl — pečen, řekl — řečen;
d// z hodil — hozen, nahradil — nahrazen;
z// ž vozil — vožen, porazil — poražen;
t// c chytil — chycen, platil — placen;
s // š nosil — nošen;
sl // šl myslil — myšlen;
st // šť pustil — puštěn.

За допомогою суфікса **-en** утворюються також пасивні дієприкметники від деяких дієслів на **-nout**:

natisknout — natiskl — natištěn;
dasáhnout — dosáhl — dosažen;
zatknout — zatkl — zatčen;
dotknout — dotkl — dotčen;
obléknout — oblékl — oblečen;

zamknout — zamkl — zamčen;
zatknout — zatkl — zatčen.

➢ ***Запам'ятайте*** форми пасивних дієприкметників від дієслів:
jíst — jeden, sníst — sněden.

Суфікс **-n** приєднується до основи минулого часу, що закінчується на голосний (крім **-i**), напр.: bra-l — brán, kupova-l — kupován, posla-l — poslán, prohlíže-l — prohlížen, vypracova-l — vypracován, napsa-l — napsán, vidě-l — viděn, chtě-l — chtěn.

➢ ***Запам'ятайте:*** у дієслів на **-at** (типу dělat) перед суфіксом **-n** голосний основи подовжується: udělán, pozván, smazán, vypracován.

За допомогою суфікса **-t** утворюються пасивні дієприкметники:

а) від деяких дієслів на **-nout**: rozhodnout — rozhodnut, nabídnout — nabídnut, zapomenout — zapomenut;

б) від дієслів типу krýt — kryl — kryt, umýt — umyl — umyt, vypít — vypil — vypit, bít — bil — bit, vzít — vzal — vzat, začít — začal — začat, obout — obul — obut, přejít — přejel — přejet.

➢ ***Запам'ятайте:*** у дієслів типу mýt, šít, bít при утворенні пасивних дієприкметників коренева голосна скорочується: umyt, vyšit, zabit.

Форми вираження пасиву

Пасивний стан дієприкметника (trpný rod — pasivum) виражає дію *(dopis je psán)*, наслідок дії *(dopis je napsán)*, стан *(je překvapena)* або зміну стану *(nádraží je modernizováno)*, причому в реченні з пасивним дієприкметником носій дії може бути невиражений, пор.: Nejlepší filmy byly odměněny. Karlova univerzita byla založena r. 1348.

Пасивну форму можуть виражати лише перехідні дієслова (ті, що вказують на спрямованість дії на об'єкт і керують іменником у знахідному [іноді родовому] відмінку).

В чеській мові розрізняють дві форми пасиву: 1) описовий пасив *(lístky jsou, byly, budou prodávány)* і 2) рефлексивний (зворотний) пасив *(lístky se prodávají, se prodávaly, se budou prodávat)*.

Описовий пасив утворюється за допомогою пасивних дієприкметників і форм дієслова **být** у теперішньому, минулому, майбутньому часі, наказовому й умовному способах.

Рефлексивний (зворотний) пасив утворює конструкція: частка **se** + незворотне дієслово у 3-ій особі однини або множини: Tyto filmy se promítají, se promítaly, se budou promítat ve všech kinech.

Форми описового пасиву

	Číslo jednotné m.r. živ.	Číslo množné m.r. živ.
Čas přítomný	jsem připraven jsi připraven je připraven	jsme připraveni jste připraveni jsou připraveni
Čas minulý	byl jsem připraven byl jsi připraven byl připraven	byli jsme připraveni byli jste připraveni byli připraveni
Čas budoucí	budu připraven budeš připraven bude připraven	budeme připraveni budete připraveni budou připraveni
Způsob podmiňovací	byl bych připraven byl bys připraven byl by připraven	byli bychom připraveni byli byste připraveni byli by připraveni
Způsob rozkazovací	buď připraven, buďme připraveni, buďte připraveni	

У чеській мові, на відміну від української, вживання допоміжного дієслова в усіх часових формах пасиву обов'язкове. В українській мові допоміжне дієслово в теперішньому часі пасиву не вживається, пор.: Počet lístků je omezen. — *Кількість квитків обмежена.*

Допускається пропуск допоміжних дієслів у пасивних конструкціях, коли вони є написами на табличках: Kouření zakázáno. Vjezd dopravní obsluze dovolen. Dnes zavřeno. Průchod zakázán. Otevřeno denně od 8 do 18 hodin. Obsazeno. Rezervováno. Vyprodáno.

Форми описового пасиву є більш уживаними у дієслів доконаного виду, дієслова недоконаного виду частіше мають зворотний пасив:

Plán byl dobře splněn — Plán se dobře plní.

Obrazy byly vystaveny v galerii — Obrazy se vystavují v galerii.

Однак описовий пасив іноді може бути й у дієслів недоконаного виду, а зворотний — у дієслів доконаного, напр.:

České sklo je vyráběno na zakázku — V minulém roce se vyrobilo miliónté auto.

Активні дієслівні форми з неперехідними дієсловами в чеській мові трансформуються в пасивні конструкції з описовим пасивом у формі дієприкметника середнього роду 3-ої особи однини, пор.:

Poděkovali mu za spolupráci.	Bylo mu poděkováno za spolupráci.
Pamatovali opravdu na všechno.	Bylo pamatováno opravdu na všechno.
V té větě užili zvratného pasiva.	V té větě bylo užito zvratného pasiva.

На відміну від української мови, в чеській досить поширеним є так званий безособовий пасив (neosobní pasivum), якому в українській мові відповідають неозначено-особові речення:

V té restauraci se dobře vaří.	У цьому ресторані добре готують.
Za to bylo draze zaplaceno.	За це дорого заплатили.
O tom se hodně diskutovalo.	Про це багато дискутували.

Від пасивних дієприкметників у чеській мові утворюються прикметники:

nesený, nesená, nesené;
nesení, nesené, nesená.

В чеській мові форми описового пасиву є книжними. В розмовному мовленні він замінюється прикметниками, утвореними від дієприкметників, і допоміжним дієсловом **být**, напр.:

Ten román je napsán // je napsaný česky.
Byl jsem tím velice překvapen // byl překvapený.
To slovo je odvozeno // je odvozené.
Ty filmy budou ukázany v kinech // budou ukázané v kinech.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Do kterého divadla rádi chodíte?
2. Kde můžeme sehnat lístky do divadla?
3. Jsou lístky k dostání nebo jsou vyprodány?
4. Kde sedíte v divadle nejraději?
5. Jaké informace najdete v divadelním programu?
6. Chodíte rádi na premiéry?
7. Čemu dáváte přednost: činohře, opeře, operetě, baletu, pantomimě, muzikálu nebo loutkovému divadlu?
8. Které divadlo v Praze znáte?
9. Jak obecenstvo reaguje na výborný výkon herců a zpěváků?
10. Máte rádi komedii, tragedii, psychologický film, dokumentární film, detektivku, historický film, kreslený film nebo nějaký populárně vědecký film?
11. Který hudební žánr máte rádi: lidové písně, dechovku, vážnou hudbu, pop, džez, metal nebo něco jiného?
12. Znáte některé české herce, herečky, zpěváky nebo zpěvačky?
13. Jak se vám líbil nový film?

14. Kdo natočil tento film?
15. Co víte o historii Národního divadla?

2. Utvořte dialog s pomocí vynechaných replik:

— Kam se chystáš?
— ....
— Co je na programu?
— ....
— To je skvělé. Kam máš lístky?
— ....
— Věřím, že lístky seženeš. Jsou lístky pořád tak drahé?
— ....
— Tak se dobře bav a řekni mi, zdali se mám na to také podívat.

3. Spojte do vět:

a) Mám zájem	1. o staré české umění
b) Často chodím	2. televizi.
c) Rád(a)si prohlížím	3. o komorní hudbu
d) V muzeu lidé poznávají	4. na koncerty
e) Dost lidí dává přednost	5. na pohádky
f) Děti se rády dívají	6. v knihovně
g) Nad oponou je nápis	7. obrazy, sochy
h) Půjčuješ si knihy	8. více než stoletou historii
ch) Národní divadlo má	9. Národ sobě
i) Zajímám se	10. českých pohádek

4. Doplňte vynechaná písmena nebo skupiny písmen:

Pra_ské _árodní _ivadlo, jedna z nejce_ějších památek _eského stav_telského um_ní, poutá po rekonstrukci op__t pozornost všech ob_vatel _eské republiky. Splnil_ se sny našich nejsm_lejších m_sl_telů, kteří již v době _árodního obrození ne_navně a o_aně přisp_val_ k tomu, aby pro toto divadlo _nikl d_stojný příb_tek. Národní divadlo si zachovalo svoji v_ jimečnost i v dobách pozdějších. Všechny generace dramatiků i herců _hromažďoval_ ce_é _kušenosti, které vedl_ k jedinému cíl_, k rozkvětu _eského umění.

5. Od podstatných jmen v závorce tvořte přivlastňovací přídavná jména ve vhodném tvaru. Nezapomeňte na shodu v životnosti, rodě a čísle:

(Bratr) nápad, (Alena) kotě, (malíř) obraz, (učitel) hlas, (sousedka) kočka, (tatínek) kniha, (školník) klíč, (básník) rukopis, (soused) auto, (babička)

mazlíček, (strýc) adresa, (umělec) úspěch, (sportovec) výkon, (Smetana) divadlo, (Jitka) přítelkyně, (Eva) sestry, (maminka) bratři, (tatínek) spolupracovníci, (prezident) portréty, (profesor) učebnice, (kamarádka) kufry, (Petr) boty, (Jana) lyže, (sestra) děti, (Eliška) přátelé, (strýc) králíci.

6. Vysvětlete významový rozdíl mezi dvojicemi přídavných jmen. Některá z nich užijte ve větách:

Liščin — liščí, kamarádův — kamarádský, matčin — mateřský, psův — psí, sousedův — sousedský, prezidentův — prezidentský, chlapcův — chlapecký, dívčin — dívčí, bratrův — bratrský, učitelův — učitelský.

7. Doplňte a odůvodnětě velká nebo malá písmena:

M/mánesův obraz, K/krkonošská květena, P/plzeňské pivo, K/kyjovský kroj, D/dvořákova skladba, B/brněnští fotbalisté, P/pyrenejský pastevec, P/pyrenejský poloostrov, E/evropské státy, T/třeboňský kapr, T/třeboňská pánev, P/pardubický perník, O/olomoucké syrečky.

8. Roztřiďte adjektiva na: adjektiva tvrdá, adjektiva měkká, adjektiva přivlastňovací:

pohádková kniha, cizí turisté, Karlův most, malířova adresa, táhlá údolí, střídmí lidé, sokolí zrak, nervózní děti, významný objev, Honzovi rodiče, maminčin úsměv, kosí zpěv, telecí řízek, čerstvé pečivo, sousedovi psi, ryzí zlato, Smetanova opera, tvrdé pečivo.

9. Vyberte z následujících slov přídavná jména a určete, zdali jde o přídavné jméno tvrdé, měkké, či o přídavné jméno přivlastňovací:

Bratrský, bratrsky, bratrův, bratrství, bratrstvo; mladý, mladík, mládí, mlád, mladost; práce, pracovitý, pracovník, pracovní, pracoval; pes, psí, psík; dělal, dělník, dělnický, dělá, dělníkova, udělaný; matka, mateřská, matčino, mateřský, mateřství; učit, učitel, učitelova, učitelka, učitelský, učený, učebna, učební, učitelčina, učenec, učencův, učil.

10. Z podstatných jmen v závorkách utvořte přídavná jména a rozhodněte, která z nich se píší s velkým začátečním písmenem a která s malým:

(Olbracht) dílo, (Smetana) Má vlast, (Plzeň) pivo, (Dvořák) Novosvětská symfonie, (Praha) sady, (Krkonoše) květena, (Hus) upálení, (Pardubice) perník, (Evropa) státy, (Libuše) proroctví, (Čapek) pohádky, (Pyreneje) pastevec, (Pyreneje) poloostrov, (Hašek) Švejk.

11. Vypište z textu "Národní divadlo" pasivní konstrukce a určete jejich rod, číslo a čas.

12. Infinitiv v závorkách nahrazujte trpným příčestím.
Tato kniha byla (přeložit) do šesti jazyků. Chlapci byli trenérem (vybrat) na závody. Velká taška byla (sešít) ze dvou kusů kůže. Orchestr byl (přijmout) nadšeným potleskem. Písemné práce musí být (odevzdat) před zvoněním. Dnes jsem byl dvakrát (vyvolat) k tabuli. Písmena nad vchodem byla už dávno (smýt) větrem a deštěm. Už víš, kdo byl (zvolit) předsedou? Lupič byl konečně policií (zatknout). Jeho obrazy budou (vystavit) v Národní galerii. Na výstavišti byl (uvítat) stotisící návštěvník.

13. Infinitiv v závorkách nahrazujte formou trpného rodu opisného nebo zvratného:
Např.: Léky (prodávat) pouze v lékárnách. — Léky se prodávají pouze v lékárnách. Deště zničily úrodu — Úroda byla zničena dešti.
Léky (prodávat) pouze v lékárnách. Deště (zničit) úrodu. Filmový festival (zahájit) slavnostním koncertem. Nový obchodní dům (dokončit) v příštím roce. Představení (odkládat) na 19 hodin. Petr (vybrat) do okresního kola chemické olympiády. Prázdné lahve (vykupovat) jen ve všední den. Dveře auta (poškodit) ostrým předmětem. Tento kostel (přestavět) v 19. století. V promítání (pokračovat) odpoledne. Knihu (vrátit) minulý týden. Každý kousek skla (zkontrolovat a uložit) do krabice. Na druhé straně silnice (stavět) nové domky. Budou tam (číst) referát.

14. Určete, která z následujících sloves mohou tvořit příčestí trpné:
Nosit, odvézt, jít, spát, promítat, zpívat, vonět, trhat, očesat, zavírat, stát, uzamknout, zaplatit, přibít, kvést, ptát se.

15. Doplňte trpná příčestí sloves v závorkách.
Diváci byli (nadchnout) skvělými výkony zpěváků a tanečníků. Z knihy bylo (vytrhnout) několik listů. Protože byl zloděj (dopadnout) při činu, byl policií okamžitě (zatknout). Publikum bylo (napnout) až do konce filmu. Nevím, proč bys měl být těmi slovy (dotknout). První českou knihou, která byla (vytisknout), byla v roce 1468 Trojanská kronika. Škola oznámila úspěšným žákům, že byli (přijmout) ke studiu. Havarované nákladní auto bylo konečně (odtáhnout) z dálnice. Bohužel, všechny pokoje jsou už (pronajmout). Zámek na dveřích byl (odemknout)

násilím. Lano bylo (napnout) až k prasknutí. Jeho zásluhy o naše město nebudou nikdy (zapomenout).

16. Přeložte do češtiny:

a) Національний театр у Празі має цікаву історію. Це справді винятковa історія. Він був збудований на кошти усього народу, а тому над завісою є напис "Народ собі". В репертуарі театру є класичні опери "Продана наречена" Сметани і "Русалка" Дворжака. Коли ми прийшли в театр, у глядацькому залі майже всі місця були зайняті. Завіса піднялася, диригент підніс угору диригентську паличку. Вистава почалася, на сцені співали солісти і хор, глядачі захоплено їх слухали. Після вистави всі щиро аплодували і дякували артистам за незабутні враження. Ми вийшли з театру дуже задоволені.

b) Національний театр у Празі збудували в XIX столітті. Він був збудований за дуже короткий час. Що зараз у репертуарі Театру імені Івана Франка? Новий фільм зняли в Карпатах. Його показують у різних кінотеатрах. Що сьогодні йде в кінотеатрі "Орбіта"? Робота була виконана вчасно. Його довго переконували в цьому. Бібліотека відкривається о 10 годині ранку. Журнали додому не видаються. Цю книгу слід повернути до кінця місяця. Цій проблемі поки що не приділяється достатньо уваги. Карлів університет є відомим вищим навчальним закладом в Європі. Готується нове видання книги Чапека "Оповідання". Учні вивчають у школі Шевченкові твори. Завжди пам'ятаю мамині пісні. Бабусина порада була добра. Маріїного батька викликають у школу. Влітку батьків родич був у нас у гостях.

* * *

Vltava

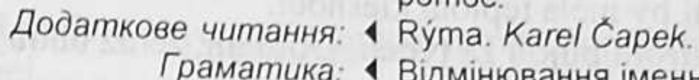
Vltava si v létě
brzy zrána
polehoučku brnká do piana.
A co hraje?
Poslechni si u splavu:
Přece Smetanovu Vltavu!

(Jiří Žáček)

LEKCE 20

Тема і ситуації: Zdraví — nemoc.
Текст: Lékařská pomoc.
Додаткове читання: Rýma. *Karel Čapek.*
Граматика: Відмінювання іменників, що означають назви частин тіла. Короткі форми прикметників. Неозначені числівники.

Lékařská pomoc

Každý z nás ví, jaké to je, když ho něco bolí[1], když se necítí dobře, když není ve své kůži[2].

Dnes ráno se necítím zdráv. Kašlu, mám rýmu, bolí mě v krku, bolí mě nohy, ruce, hlava, oči — zkrátka celé tělo. Asi jsem nastydl. Je to chřipka nebo angína? Měřím si teplotu, ale nemám horečku, mám jenom trochu zvýšenou teplotu. Musím jít k doktorovi.

Pomalu vstávám, teple se oblékám, protože je mi zima. Nesnídám, jen piju trochu bílé kávy. Nemám chuť na jídlo. Jdu k doktorovi do zdravotního střediska. Středisko je blízko našeho domu. Jedu tramvají dvě stanice. Doktor ordinuje od osmi do dvou. Vcházím do čekárny. V čekárně sedí pacienti a čekají, až začne doktor ordinovat. Jsem až desátý. Asi za půl druhé hodiny jsem přišel na řadu[2]. Sestra otevřela dveře a zavolala mě dovnitř. V ordinaci, zatímco mi sestra měří teplotu, se mě pan doktor ptá, kde a co mě bolí. Ukázalo se[4], že teplota stoupá. Pak se svlékám do půl těla a lékař mě prohlíží, poslouchá mě na prsou a na zádech[5], dívá se mi do krku[6]. Říká, že to není angína, ale že to je chřipka, teď se totiž šíří chřipková epidemie. Pak píše recept a říká mi, co musím dělat. Hlavně musím ležet v posteli, potit se, brát léky[7] podle předpisu a pít hodně teplého čaje. Chřipka se nesmí přecházet. Je to velice nebezpečné.

Od doktora jdu do lékárny pro léky. Dostávám je, platím a odcházím. Jedu hned domů. Doma si vařím čaj a jdu si lehnout do postele. Ještě telefonuji příteli a prosím jej, aby ve škole vyřídil, že tento týden nebudu přítomen,

protože jsem nemocen. Bohužel budu muset zrušit setkání s mnoha kamarády a spokojit se s málem.

Třikrát denně budu brát tablety, vyplachovat si hrdlo[8] a pít horký čaj. Za několik dní by měla teplota klesnout.

Na kontrolu půjdu za týden. Doufám, že už budu zdravý.

* * *

Celou noc mě bolí zub. Žádný prášek nepomáhá. Hledám tedy pomoc na poliklinice. Klepám na dveře ordinace a zdravím. Lékař se mě ptá:

— Tak co vám schází?[9]

— Pane doktore, bolí mě zub.

— Který zub vás bolí?

— Tenhle dolní.

— Posaďte se do křesla, podívám se. Otevřte ústa. Horní zuby jsou v pořádku. Ale dolní šestka vpravo má díru. Potřebujete plombu. A vedlejší stolička je úplně zkažená. Musí hned ven.

— Ne, tohle rozhodně ne, já se bojím!

— To je zbytečné. Máme moderní vybavení. Nebudete cítit žádnou bolest. Sestro injekci!

Dostávám injekci a za chvíli lékař trhá zub.

— Tak, a je to. Ještě tu plombu. Přijďte za dvě neděle, zase ve středu odpoledne.

— Od kolika hodin ordinujete?

— Ordinujeme zde od dvou do šesti.

— Chtěl bych se vás ještě na něco zeptat, pane doktore.

— Prosím.

— Je vůbec možno udržet si zdravé zuby?[10]

— Jistě! Je nezbytné je správně ošetřovat. Dvakrát denně si musíte čistit zuby, více jíst zeleninu a ovoce, omezit sladkosti.

* * *

— Dobrý den, paní doktorko.

— Dobrý den, paní Doležalová. Co vás bolí?

— Už od včerejška stůňu, bolí mě břicho, zvracím a mám žaludeční potíže[11]. Ale horečku nemám.

— Co jste včera jedla?

— Housky, salám, vejce.

— A jaký byl ten salám? Byl čerstvý?

— Nevím. Myslela jsem, že ano.

— Tak to bude asi od toho salámu. Menší otrava[12]. Není to nic vážného.[13] Napíšu vám recept. Budete brát jednu tabletku třikrát denně a budete držet dietu. Budete pít jen hořký čaj a jíst starší tvrdé rohlíky.[14]

— Nic jiného?

— Ne, nic jiného. Potřebujete potvrzení o pracovní neschopnosti?[15]

— Ano, prosila bych jej.

— A za tři dny přijdete na kontrolu.

— Děkuju vám, paní doktorko. Na shledanou.

— Na shledanou. Další, prosím[16].

SLOVNÍČEK

angína, -y *ž.* ангіна
bolest, -i *ž.* біль
cítit se, -tím, -tí почувати себе
čekárna, -y *ž.* приймальня
dieta, -y *ž.* дієта
doktor, -a *m.* лікар
dolní šestka, -y *ž. hovor.* нижній шостий зуб
epidemie, -e *ž.* епідемія; **chřipková e.** епідемія грипу
horečka, -y *ž.* гарячка, температура
chřipka, -y *ž.* грип
informovat, -muji, -mují *koho o kom, čem* інформувати, повідомляти *кого про що*
injekce, -e *ž.* ін'єкція
kašlat, -lu, -lou кашляти
lék, -u *m.* ліки, медикаменти, **brát léky / užívat léky** приймати, вживати ліки
lékárna, -y *ž.* аптека
nastydnout (se), -nu, -nou застудитися
nebezpečný небезпечний
nemocný хворий
nezbytný необхідний
omezit, -zím, -zí обмежити
ordinace, -e *ž.* кабінет лікаря
ordinovat, -nuji, -nují приймати хворих
ošetřovat, -řuji, -řují надавати медичну допомогу
pacient, -a *m.* пацієнт
plomba, -y *ž.* пломба
poliklinika, -y *ž.* поліклініка
potit se, -tím, -tí потіти
prášek, -šku *m.* порошок, таблетка
předpis, -u *m.* рецепт
přecházet, -zím, -zejí *mym:* переносити хворобу на ногах
přítomný присутній
recept, -u *m.* рецепт
rýma, -y *ž.* нежить
sladkost, -i *ž.* солодощі
spokojit se s málem задовольнитися малим
stolička, -y *ž.* кутній зуб
stonat *na co, s čím* хворіти *на що, чим*
svléknout se, -kám, -kají роздягнутися
tedy *část.* отже
tělo, -a *s.* тіло
teplota, -y ž. температура, **zvýšená t.** підвищена температура, **měřit si t-u** міряти температуру; **t. stoupá** температура підвищується, **t. klesá** температура падає
trhat, -hám, -hají смикати, сіпати
vybavení, -í *s.* устаткування, обладнання
vyřídit, -dím, -dí передати
zatímco тим часом як, коли
zdravotní středisko поліклініка
zkažený зіпсований
zkrátka одним словом
zrušit, -ším, -ší закрити, ліквідувати, скасувати

Doplňková četba

Rýma
(zkráceno)

Jednoho rána se člověk probudí nějak divně; trochu ho bolí hlava, trochu hřbet, škrabe ho to vzadu v krku a svědí hluboko v nose, ale nic to není; jenom je člověk po celý den poněkud vydrážděný a nadává na všecko, i když nemusí a neví vlastně proč. Ale kvečeru z ničeho nic na něj spadne několikatunová tíha, všechny klouby těla mu změknou, všechno maso citlivě zhadrovatí, pacient asi tucetkrát divoce kýchne, a už je to tady. Se slzavýma očima, zhroucen jako hromádka neštěstí, obklopen mokrými kapesníky, jež suší na všech rozích, sedí tento ponížený a tekoucí tvor v papučích u kamen, frká, potahuje, stěná, pije nějaký čaj, kýchá a kašle, plíží se po pokoji, uhýbá všem lidem, má trochu horečku, místo hlavy těžkou a bolavou kouli, údy jako polámané a u nosu šátek; je to hrozný pohled. Vzdalte se po špičkách všichni, kdo vidíte toho nešťastníka; vaše hlučná a spokojená jarost ho trýzní; je mu třeba samoty, a suchých šátků. Chtěl by si sundat hlavu, pověsit ji do komína a sušit ji; chtěl by rozebrat své pohaněné tělo ve všech kloubech a uložit každý kus zvlášť; chtěl by... chtěl by... Ach, kéž by aspoň věděl, co by chtěl! Kéž by bylo něco, co stojí za chtění! Kéž by někde ve vesmíru bylo něco teplého a libého, co by této ubohé a těžké hlavě dalo úlevu či zapomenutí! Spát? Ano, kdyby nebylo chaotických a protivných snů! Vykládat si karty? Ano, kdyby aspoň vyšly! Číst? Ano, ale co? A tu se ta bídná lidská troska zvedne a vratce se potácí k své knihovně.

(Karel Čapek)

SLOVNÍČEK

bolavý зболілий
frkat, -kám, -kají *expr.* голосно сякати у носову хусточку
hřbet, -u *m.* хребет, спина
chtění, -í *s.* хотіння, бажання
jarost, -i *ž.* лють
kloub, -u *m.* суглоб
koule, -e *ž.* куля
kýchnout, -nu, -nou чихнути
libý приємний
několikatunový кількатонний
plížit se, -žím, -ží крастися, плазувати
pohaněný *тут:* змучений
potahovat, -huji, -hují витягати
sténat, -nám, -nají стогнати
sundat si, -dám, -dají зняти, скинути
svědět, *3. os.* **-dí, -dí** свербіти
špička, -y *ž.* носок; **chodit po š-ách** ходити навшпиньках
tíha, -y *ž.* тягар
troska, -y *ž. zprav. mn.* руїни, уламки
trýznit, -ním, -ní *koho, co* мучити *кого, що*
tucetkrát тисячі разів
tvor, -a *m.* створіння, істота
úd, -u *m.* кінцівка *(рука, нога)*
uhýbat, -bám, -bají *někomu* уникати *кого*

úleva, -y *ž.* полегшення
vesmír, -u *m.* всесвіт
vydrážděný роздратований
zánik, -u *m.* припинення; загибель
zapomenutí, -í *s.* забуття
zhadrovatět, -ím, -í перетворитися на ганчірку
zhroucený пригнічений

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Bolet *někoho, něco, kde? jak?*	Боліти *у кого, що, де? як?*
Bolí mě v krku.	У мене болить горло.
Bolí ji ucho.	У неї болить вухо.
Bolí ji strašně/hrozně/…	У неї болить дуже/страшенно...
2. Není/ necítí se ve své kůži.	Йому не по собі / Він не в своїй тарілці.
3. Přišel jsem na řadu.	Підійшла моя черга.
Další je na řadě.	Наступний на черзі.
4. Ukázalo se, že…	З'ясувалося, що…
5. Poslouchat na prsou a na zádech.	Слухати груди і спину.
6. Dívat se do krku.	Оглянути горло.
7. Brát léky, užívat léky (sirup, prášky, tablety / tabletky).	Приймати ліки (сироп, порошки, таблетки).
8. Vyplachovat si hrdlo.	Полоскати горло.
9. Tak co vám schází? / Co vás bolí?	На що ви скаржитеся? / Що у вас болить?
Co vás trápí? Na co si stěžujete?	
Пор.: Co je vám?	Що з вами?
Co se vám stalo?	Що з вами трапилося?
10. Je vůbec možno udržet si zdravé zuby?	Чи взагалі можна зберегти зуби здоровими?
11. Mám žaludeční potíže.	У мене не все гаразд зі шлунком.
12. Menší otrava.	Незначне отруєння.
13. Není to nic vážného.	Це нічого серйозного.
14. Starší tvrdé rohlíky.	Сухі (зачерствілі) рогалики.
15. Potvrzení o pracovní neschopnosti.	Лікарняний листок / Листок непрацездатності.
16. Další, prosím.	Прошу, наступний пацієнт.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників, що означають назви частин тіла

У старочеській мові, крім граматичних категорій числа однини і множини, була ще так звана двоїна для позначення двох осіб або парних предметів. У сучасній чеській мові залишки двоїни мають ті іменники, що називають парні частини тіла (ruce, nohy, oči, uši, kolena, ramena, prsa).

Pád	Množné číslo						
N.	ruce	nohy	oči	uši	kolena	ramena	prsa
G.	rukou	nohou / noh	očí	uší	kolenou / kolen	ramenou/ ramen	prsou
D.	rukám	nohám	očím	uším	kolenům	ramenům	prsům
A.	ruce	nohy	oči	uši	kolena	ramena	prsa
L.	rukou / rukách	nohou / nohách	očích	uších	kolenou/ kolenech	ramenou/ ramenech	prsou
I.	rukama	nohama	očima	ušima	koleny	rameny	prsy

Іменники, що означають назви частин тіла, в однині відмінюються як іменники жіночого і середнього роду твердої групи: oko, ucho, koleno, rameno — як město, ruka, noha — як žena.

При вживанні слів ruka, noha, oko, ucho в переносному значенні у множині їх відмінкові форми збігаються з відповідними зразками відмінювання žena або město, пор.: V rohu místnosti stál stůl se třemi nohami. Ten hrnec má dvě ucha.

Прикметники і займенники, які сполучаються з назвами парних частин тіла у формах орудного відмінка множини, набувають закінчення **-ma:** vlastní**ma** ruka**ma**, pevný**ma** noha**ma**, svý**ma** oči**ma**, vlastní**ma** uši**ma**.

Короткі форми прикметників

Деякі якісні прикметники в називному відмінку поряд з повними формами, напр. zdravý, zdravá, zdravé мають короткі, так звані іменні форми: zdráv, zdráva, zdrávo. У порівнянні з чеською мовою, в українській короткі форми має дуже обмежена кількість прикметників: *ладен, певен, жив, здоров, повен.* У чеській мові короткі форми прикметників

вважаються варіантами повних форм, непродуктивними залишками розвитку мови в минулому. Короткі прикметники змінюються за родами і числами і мають лише форму називного відмінка однини і множини:

Rod	Číslo jednotné	Číslo množné
m.r.	zdráv	zdrávi
ž.r.	zdráva	zdrávy
stř.r.	zdrávo	zdráva

В односкладних іменниках коренева **а** завжди довга, на відміну від повних форм, пор.: zdravý — zdráv, slabý — sláb, але laskavý — laskav.

Деякі прикметники вживаються лише у формі чоловічого роду і співвідносяться з іменниками на позначення живих істот: mladý — mlád, starý — stár. Напр.: dědeček je stár, але dům je starý.

Лише в короткому варіанті функціонують прикметникові форми rád, ráda, rádo, rádi, rády, ráda.

Найбільш уживаними в чеській мові є такі короткі прикметники:

mlád, jist, pln, dlužen, hoden, nemocen, ochoten, připraven, přítomen, schopen, spokojen, svoboden, sťasten, vinen, stár, sláb, vědom, znám, laskav, mrtev, zdráv, zvědav, hotov.

У розмовному мовленні короткі прикметники використовуються зрідка в деяких усталених словосполученнях, наприклад: Buďte tak laskav. *Будьте ласкаві.* Co jsem dlužen? *Скільки я вам винен?* O tom mi není nic známo. *Про це мені нічого не відомо.* Jsem vám moc vděčen. *Я вам дуже вдячний.*

Частина іменних форм належить книжним виразам: být hoden úcty *бути гідним (вартим) пошани*, být schopen všeho *бути здатним на все*, být (si) jist *čím бути впевненим у чому*, být pln ochoty *бути сповненим готовності щось зробити*, být dalek toho, aby… *бути далеким від того, щоб*… та ін.

У деяких стійких словосполученнях іменні форми зустрічаються й у непрямих відмінках однини: z plna hrdla křičet *кричати на все горло*, z čista jasna *несподівано, раптово*, za mlada *замолоду*, za stara *у старості*, do nedávna *донедавна*, na krátko *ненадовго, на короткий час*, які пишуться також і разом zčistajasna, zamlada, zastara, donedávna, nakrátko та деякі ін.

Короткі й повні прикметники семантично не тотожні. Повні прикметники виражають постійну ознаку, а короткі — тимчасову, пор.: Otec byl zdravý. — Otec už byl zdráv. Moje sestra je zvědavá. — Moje sestra byla zvědava na dárek. Za tento čin je hoden chvály. — Můj bratr je velmi hodný.

Короткі прикметники виконують в реченні синтаксичну функцію предиката (іменної частини складеного присудка) або додатка: Bratr dlouho stonal, ale teď je už zdráv. Jsem zvědav, čím nás zase překvapí. Vrátil se šťasten.

Іменні форми окремих прикметників уживаються переважно в модальному значенні в однині середнього роду, пор.: je (bylo) možno, těžko, snadno.

Неозначені числівники

Неозначені числівники **kolik** *скільки*, **tolik** *стільки*, **několik** *кілька*, **mnoho** *багато*, **málo** *мало* виражають неозначену, неконкретну кількість, яку не можна передати певним числом. Числівники kolik, tolik, několik, mnoho мають лише дві форми: у називному і знахідному відмінках без закінчень, у непрямих відмінках — закінчення **-a** (kolika, tolika, několika, mnoha), напр.: od kolika hodin *з котрої години*, několika mým přátelům *кільком моїм друзям*, o tolika známých *про стількох знайомих*, s mnoha lidmi *з багатьма людьми*.

Неозначений числівник **mnoho** може вживатися також у прикметниковій формі mnohý *численний, багато, багато хто, багато які,* напр.: po mnohých stránkách *у багатьох відношеннях,* po mnohých letech *через багато років*, mnohému z nich se to nelíbí *багато кому з них це не подобається,* mnozí se domnívali, že… *багато хто думав, що…*

Числівник **málo** у сполученні з назвою предмета не відмінюється, напр.: před málo lety *небагато (кілька) років тому,* лише в родовому відмінку можливі паралельні форми málo // mála, пор.: bez málo chlapců i bez mála chlapců *без небагатьох хлопців*, stýkal se s málo lidmi *він зустрічався з небагатьма людьми*, але jeden z mála lidí *один з небагатьох (людей).*

Якщо числівник **málo** вживається самостійно, він відмінюється за зразком **město**: k tomu málu, co dostává *до малого (небагато чого), що він одержує,* spokojit se s málem *задовольнитися малим (небагато чим)* та ін.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Jak se cítí ten kluk dnes ráno?
2. Co ho bolí?
3. Točí se mu hlava?
4. Má horečku?
5. Kam musí jít?

6. Co dělá ráno nejdříve, co potom a co nakonec?
7. Jak daleko je středisko?
8. Popište návštěvu u lékaře ve středisku.
9. Jaké nemoci znáte?
10. Jaké nemoci jste prodělal(a)?
11. Jaké léky jste užíval (a)?
12. Jmenujte některé pracovníky ve zdravotnictví.
13. Jaký je váš názor na kouření, pití alkoholu, drogy?
14. Jak lze upevňovat své zdraví?

2. Doplňte věty:

Necítím se… . Mám rýmu, bolí mě v… a mám trochu … teplotu. Půjdu k …. Jedu tři stanice…, protože středisko je … .Čekám … hodiny. Pak mě sestra … do ordinace. Pan doktor … "Co vás …"? Odpovídám: "Bolí… v krku." Doktor … do krku a říká: "Je to …". Píše mi … . Jdu do … pro léky. Budu muset… pravidelně brát. Z lékárny … hned domů. Doma … hned do …. . Telefonuji … , že nebudu chodit týden do …, žejsem nemocen. Na kontrolu … za týden. Těším se, že už budu …., že nebudu ….

3. Doplňujte věty v levém sloupci uvedenými spojeními v pravém sloupci:

1. Je mi	a) jsem zase zdravá.
2. Ráno nemám chuť	b) léky a mám dietu.
3. Piji jenom	c) odcházím do lékárny.
4. Nepůjdu do školy, ale	d) dva recepty.
5. Doktor ordinuje	e) mi prohlíží břicho.
6. Do střediska nepojedu tramvají,	f) ale půjdu tam pěšky.
7. Středisko je velmi blízko, je	g) půjdu k doktorovi.
8. Vcházím do čekárny a vidím, že tam už	h) na řadu.
9. Sedím a čekám až přijdu	ch) ve vedlejší ulici.
10. Pak sestra otvírá dveře a říká:	i) "Další, prosím."
11. V ordinaci je jen paní doktorka a říká:	j) špatně.
12. Odpovídám, že	k) dostávám léky.
13. Paní doktorka	l) mě bolí hlavně břicho.
14. Potom říká:	m) trochu čaje.
15. Píše mi	n) "Musíte držet dietu."
16. Děkuji a	o) čekají pacienti.
17. V lékárně	p) ve zdravotním středisku.
18. Jdu domů	q) do postele.
19. Pravidelně beru	r) na snídani.
20. Za dva dny	s) "Co vás bolí?"

4. Seřaďte odstavce za sebou podle smyslu:

V lékárně jsem dostal kapky proti rýmě, tablety na kašel a prášky na snížení teploty. Když jsem přišel za týden na kontrolu, byl jsem v pořádku. Další den jsem šel do školy.

Minulou neděli jsme byli na výletě. Výlet byl velmi krásný, ale počasí se nevydařilo. Byla zima a foukal studený vítr. Neměl jsem teplé oblečení.

Druhý den ráno jsem musel jít k doktorovi. Doktor mě prohlédl a řekl, že musím zůstat několik dní doma v teple a léčit se.

A tak jsem asi trochu nastydl. Večer mě začalo bolet v krku, dostal jsem rýmu a začal jsem kašlat. Myslel jsem si, že to nic nebude, že to přejde. Ale v noci jsem měl horečku.

Doma jsem šel hned do postele a začal jsem brát léky podle předpisu pana doktora. Užíval jsem je třikrát denně: ráno, v poledne a večer.

Nejdříve jsem se dost potil, ale za tři dny mě to přešlo. Pomalu jsem se uzdravoval.

5. Převyprávějte vlastními slovy Čapkův text "Rýma"a napište jej. Vyberte 7—8 vět, které nejlépe vyjadřují jeho obsah.

6. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:

Zvoní mi v (uši). Vezmi to do (ruce). Dítě lezlo po (kolena). Seděl se (zavřené oči). Stál s (obě ruce) v (kapsy). Pes chodí po (zadní nohy). Bolí ho na (prsa). V (oči) mu stály slzy. Objevila se veselá tvář s (živá očka). Umí hodit po (ruce). Syna nesl na (ramena). Dopis má být předán do (vlastní ruce). Na (obě ruce) měl rukavice. Voda mi sahá až po (kolena). Vyřídíme to mezi (čtyři oči). Je to pták s (dlouhé nohy). V (jeho ruce) to není bezpečné. Na (nohy) měl dřeváky. Dopis si dal blíž k (oči). Dítě mávalo (ručičky). Nevěřil (vlastní uši). Je to dívka s (modré oči). Bil se do (prsa). Vlasy mu padají do (oči).

7. Doplňte správné tvary podstatných jmen v závorkách:

Janička má modré (oko). Díval se jí přímo do (oko). Poklepal mě po (ramena). Budu tě nosit na (ruce). Ten hrnec má dvě (ucho). Koupil si tašku s (ucho) z lýka. V (oko) měla smutek. Sklonil hlavu k (prsa).Máš na punčoše (oko). Myslivec objevil v lese pytlácká (oko). Z nudy klátil (nohy). Měl na (nohy) papuče. (Ramena) mi připomíná otce. Dovol mi dotknout se tvých (ruce). Kolik (nohy) má vlastně stonožka? Děláš, jako bys byl bez (ruce). Janička se ráda nosila na mých (ramena). (Kolena) se dotkl země. Vlasy jí splývaly z (ramena). Byl to muž širokých (ramena). Půjdu za ní třeba po

(kolena). Z (kolena) jí tekla krev. (Oko) pozoroval okolí. Měla v (ucho) vatu. Umíš chodit po (ruce)? Bez ní byl jak bez (ruka).

8. Utvořte věty z následujících výrazů:
oběma rukama, na obou kolenou, do obou uší, pod oběma očima, obě ruce, k oběma očím, na obou rukou, na obou ramenou, pod oběma rameny, oběma nohama, za oběma ušima, na obou kolenou.

9. Od následujících přídavných jmen utvořte jmenné tvary v náležitém rodě a čísle a spolu s podstatnými jmény utvořte na ně věty:
otec — nemocný, vítězové — šťastný, děvčata — bosý, pokladník — ochotný, ředitelka — přítomný, pradědeček — živý, sestra — laskavý.

10. Následující věty přepište se jmennými tvary přídavných jmen.
Dědeček je už zdravý. Byl z toho celý nešťastný. Byl bych vám za to vděčný. Vrať se živý! Byl ochotný o tom vypravovat. Za chvíli budeme hotoví. Jsem zvědavý, jak to dopadne. Na svou práci byl nesmírně hrdý. Nejsem si tím úplně jistý. Cítil se zcela spokojený. Najednou je plný energie. Není možné to přejít mlčením. Tehdy byl ještě mladý. Je už padesát let mrtvý. Posledně jsem nebyl přítomný. Buďte tak laskavý. Jsem šťastný, že to dobře dopadlo. Není schopný se nad tím zamyslet. Teď už jsem se vším hotový. Rádi chodí celé léto bosí. On je veselý odjakživa.

11. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:
Do (kolik) jste napočítali? Došli k (mnoho různých domněnek). Po (tolik let) jsem ho nemohl poznat. Rozdělil to na (několik částí). Nelíbí se mi to z (mnoho důvodů). Musíš se spokojit s (málo). Po (kolik let) se to opakuje? Pro (tolik lidí) to nestačí. Je to jeden z (málo dobrých důvodů). Můžeš si vybrat z (několik možností). To se dá tvrdit jen o (málo lidí). Hledal jsem to v (mnoho časopisů). V (kolik let) přišel na fakultu? Prohlíželi to z (mnoho stran). Do (kolik hodin) musím být doma?

12. Víte, co znamenají následující výrazy?
Neví, kde mu hlava stojí; horká hlava; bystrá hlava; děravá hlava; dubová hlava; jasná hlava; kočičí hlava; skopová hlava; hlava na hlavě; hlava jde kolem *komu z čeho*; lámat si hlavu *čím, s čím, nad čím;* dělat si těžkou hlavu; má to hlavu a patu; má práce až nad hlavu; pustit *co, koho* z hlavy. Má *koho, čeho* až po krk; dát *na co (za co)* krk; přijít o krk; leze mu to krkem; mít *koho, co* z krku.

Má *koho, čeho* plné zuby; dát si něco na zub; zuby mu drkotají; brousit si zuby *na koho, co*; po zuby ozbrojený.
Jazyk jako břitva; má to na jazyku; držet jazyk za zuby; rozvázal se jazyk *komu.*
Má obě ruce levé; má čisté ruce; zlaté ruce; s holýma rukama; být *bez koho, čeho* jako bez rukou; nosit *koho* na rukou; podat *komu* ruku.
Srdce mu spadlo do bot; získat si *čí* srdce; je mu těžko u srdce; leží mu kámen na srdci; s lehkým srdcem; z celého srdce.
Vidět *komu* (až) do žaludku; má *koho, co* v žaludku.
(Děvče, holka) krev a mléko; krev tuhne v žilách *komu;* má to v krvi; má horkou krev; hlas krve; modrá krev, krve by se nedořezal *v kom.*
Řici *komu, co* od plic; (křičet) z plných plic; zasmát se od plic.
Je kost a kůže; líná kůže; promoknout na kůži; není ve své kůži; běží mu po těle husí kůže; vlk v beránčí kůži.
Oči mu lezou z důlků; vzít oči do hrsti; zavírat oči *před čím;* jako by *komu* z oka vypadl; (měřit) od oka; mezi čtyřma očima.
Obrátit *co* vzhůru nohama, vstát (z postele) levou nohou; být na nohou, sotva stojí na nohou; být na volné noze; vzít nohy na ramena.

13. Přeložte do češtiny:

а) Я нездоровий. — Вам варто піти до лікаря. — Хворий скаржився на біль у горлі, на постійну втому, на проблеми зі шлунком. — У нього висока температура. — Він застудився. — У мене болить зуб. — У нього безсоння. — В дитинстві він багато хворів. — Коли приймає лікар? — Що з вами? — Де у вас болить? — Мені погано. — Мені щось попало в око. — У пацієнта болить нога. — Він упав і поламав руку.

б) Сьогодні зранку я погано себе почував. У мене боліла голова, мучив нежить і кашель. Я поміряв температуру. Температура була не дуже високою — 37,5°. Але мама вирішила викликати лікаря з поліклініки. Лікар послухав груди і спину, подивився моє горло і сказав, що я застудився. Він виписав мені рецепт на ліки і пояснив, що я повинен їх приймати тричі на день після їжі. Кілька днів я лежав у ліжку, приймав таблетки, полоскав горло. Їсти мені не хотілося, але я пив багато гарячого чаю і молока. Через кілька днів температура впала. Мені вже було краще.

14. Vlastními slovy vysvětlete přísloví:

Strach má velké oči.
Oko za oko, zub za zub.
Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.

LEKCE 21

Тема і ситуації: ◂ Sport.

Текст: ◂ Ve zdravém těle zdravý duch.

Додаткове читання: ◂ Sportem a turistikou ku zdraví. *Jiří Havel.* Tak se má fandit. *Podle M. Homíčka*

Граматика: ◂ Субстантивовані прикметники: утворення і словозміна (типи **hajný, průvodčí**).

Ve zdravém těle zdravý duch

Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro zdraví člověka je tělesná výchova a sport. Ne nadarmo se říká, že[1] "Ve zdravém těle zdravý duch". Musíte cvičit alespoň ranní čtvrthodinku. Ještě je lepší, když pravidelně pěstujete nějaký sport a jste členem nějaké tělovýchovné jednoty.

Královnou sportu je lehká atletika: běh, skoky do dálky i do výšky, hod kladivem, oštěpem, diskem, vrh koulí[2]. Lehká atletika je výbornou průpravou k míčovým hrám jako je, například, kopaná (fotbal), odbíjená (volejbal), košíková (basketbal), házená, tenis, stolní tenis (ping-pong). To jsou hry, které můžeme hrát buď venku na hřišti (na kurtu), nebo uvnitř ve sportovní hale (v tělocvičně). K těžké atletice patří rohování (box), zápas v klasickém stylu, vzpírání.

Vodní sporty — to jsou hlavně letní sporty. Je to například plavání, skoky do vody, vodní pólo, veslování, kanoistika, vodní lyžování aj. Provozujeme je v plaveckém bazénu nebo na koupališti, v řece, na jezeře, na moři.

Zimní sporty potřebují led nebo sníh. Na sněhu sáňkujeme, lyžujeme, někdo skáče z můstku na lyžích[3]. Děti, které mají rády sníh, se koulují a staví sněhuláka nebo se rády kloužou na zamrzlé cestě. Na ledě hrajeme hokej a taky bruslíme. Na ledě se také provozují tyto sporty: bruslení, rychlobruslení nebo krasobruslení. Krasobruslení je sport velmi tvrdý a náročný. Každodenní tréninky, zrádné ledové zrcadlo, kde se cvičí kličky, osmičky, skoky a paragrafy. A ty pády na tvrdou plochu! Je třeba mít obrovskou dávku vytrvalosti a ctižádosti.

Velké oblibě se těší v Česku hokej a fotbal[4]. Čeští hokejisté a fotbalisté se zúčastňují všech mistrovství[5] světa a dosahují v nich vynikajících úspěchů. Roku 2003 byla Praha hostitelkou hokejového mistrovství světa. Na fotbalovém mistrovství Evropy 2004 v Portugalsku tisíce fanoušků fandili domácímu týmu, který se probojoval do semifinále! I když mělo české mužstvo na turnaji nejlepší útok a ve čtyřech zápasech dalo deset gólů[6], poslední bariéru však nepřekonalo. Štěstí se na české fotbalisty tenkrát neusmálo.

Parašutismus — to je sport mezi nebem a zemí. Patří mezi extrémní sporty nebo takzvané adrenalinové sporty s maximálními zážitky stejně jako windsurfing, horská kola, horolezectví, slalom, různé freeridy a freestyly, divoké sjezdy horských toků. Kouzlo těchto sportů mohou okusit jen opravdoví profesionálové.

Pak je tady ještě pěší turistika, mototuristika, autoturistika. Krásné jsou koňské dostihy (jezdectví).

V každém případě cesty za sportem[7] — to jsou cesty za zdravím, poznáním, občas i za dobrodružstvím.

* * *

— Budeš se dnes dívat v televizi na fotbal?

— To víš, že jó. Vždyť dnes se utká naš tým s řeckým ve finálovém zápasu. Semifinále kluci sehráli skvěle, budu jim držet palce.

— Co myslíš, bude remíza?

— Tipuju výsledek 1 : 0 nebo 2 : 1.

— A já sázím na Řecko. Mají výhodu domácího prostředí[8].

— České mužstvo má ale lepšího brankáře a vůbec je v dobré formě.

— Řekové jsou lepší v útoku a obraně.

— No tak uvidíme.

* * *

— Děláš nějaký sport?[9]

— V mládí jsem se hodně věnoval plavání.

— Jaké jsi měl výsledky?

— Jsem nositel první výkonnostní třídy dorostenců[10].

— A co teď?

— Teď už jen fandím. A ty sportuješ?

— Hraju tenis, zatím jsem začátečník.

— Mně se ještě líbí míčové hry.

SLOVNÍČEK

alespoň принаймні, бодай, хоча б, хоч
atletika, **-y** *ž.* атлетика **lehká a.** легка атлетика, **těžká a.** важка атлетика
bariéra, **-y** *ž.* бар'єр
basketbal, **-u** *m.* баскетбол
bazén, **-u** *m.* басейн
běh, **-u** *m.* біг
box, **-u** *m.* бокс
brankář, **-e** *m.* воротар
bruslení, **-í** *s.* ковзанярський спорт
bruslit, **-lím**, **-lí** бігати на ковзанах, кататися на ковзанах
ctižádost, **-i** *ž.* честолюбство
cvičit, **-čím**, **-čí** займатися гімнастикою
dávka, **-y** *ž.* порція, доза, норма
dobrodružství, **-í** *s.* пригода, авантюра
fandit, **-dím**, **-dí** *hovor. komu, pro koho* вболівати
fanoušek, **-a** *m.* уболівальник
finálový фінальний
fotbal, **-u** *m.* футбол
fotbalista, **-y** *m.* футболіст
freeride [frírajd] **-du** *m.* фрирайд *(їзда на сноуборді або на лижах в непідготовленій місцевості)*
freestyle [fristajl] **-u** *m.* фристайл
házená, **-y** *ž.* гандбол
hokej, **-e** *m.* хокей
hokejista, **-y** *m.* хокеїст
horolezectví, **-í** *s.* альпінізм
horské kolo гірський велосипед
hostitel, **-e** *m.* господар, хазяїн
hřiště, **-ě** *s.* футбольне поле, тенісний корт
jezdectví, **-í** *s.* кінний спорт
kanoistika, **-y** *ž.* гребля на каное
klička, **-y** *ž.* петля
klouzat, **-zám**, **-zají** ковзатися
dostihy, **-ů** *m. mn.* скачки
kopaná, **-é** *ž.* футбол
košiková, **-é** *ž.* баскетбол
koulovat se, **-luji**, **-lují** гратися в сніжки
koupaliště, **-ě** *s.* водоймище
kouzlo, **-a** *s.* чарівність
královna, **-y** *ž.* королева
krasobruslení, **-í** *s.* фігурне катання
kurt, **-u** *m.* корт, тенісний майданчик
lyžovat, **-žuji**, **-žují** займатися лижним спортом, бігати на лижах
míčové hry ігри з м'ячем
mužstvo, **-a** *s.* команда
náročný дуже складний
obrana, **-y** *ž.* захист
obrovský величезний
odbíjená, **-é** *ž.* волейбол
okusit, **-sím**, **-sí** *čeho, co* пережити, пізнати *що*
pád, **-u** *m.* падіння
parašutizmus, **-mu** *m.* парашутизм
pěší turistika, **-y** *ž.* піший туризм
plavání, **-í** *s.* плавання
plocha, **-y** *ž.* поверхня
probojovat se, **-juji**, **-jují** пробитися, прорватися
provozovat, **-zuji**, **-zují** проводити, здійснювати, організовувати
průprava, **-y** *ž.* підготовка, тренування
předpoklad, **-u** *m.* передумова, припущення
překonat, **-nám**, **-nají** перемогти, подолати
ranní čtvrthodinka ранкова фіззарядка
remíza, **-y** *ž.* нічия
rohování, **-í** *s.* бокс
rozhodčí, **-ího** *m.* суддя, арбітр
rychlobruslení, **-í** *s.* швидкісний біг на ковзанах
sáňkovat, **-kuji**, **-kují** кататися на санках
sázet, **-zím**, **-zejí** робити ставку
semifinále *neskl. s.* півфінал
sjezd horských toků спуск з гірських потоків
slalom, **-u** *m.* слалом
sněhulák, **-a** *m.* снігова баба
sport, **-u** *m.* спорт, **letní s.** літній спорт, **zimní sporty** зимові види спорту; **vodní s-y** види водного

спорту; **extrémní (adrenalinové) s-y** екстремальні види спорту, **pěstovat s.** займатися спортом
sportovní hala спортзал
tělesná výchova фізичне виховання
tělocvična, -y *ž.* спортзал
tělovýchovná jednota спортивне товариство
tenis, -u *m.* теніс, **stolní t. (ping-pong)** настільний теніс
tipovat výsledek передбачати результат
trénink, -u *m.* тренування, тренінг
tým, -u *m.* команда
utkat se зустрітися *(на спорт. змаганні)*
útok, -u *m.* напад
věnovat se, -nuji, -nují *čemu* присвячувати себе *чому*
veslování, -í *s.* веслування
vodní lyžování катання на водних лижах
vodní pólo, -a *s.* водне поло
volejbal, -u *m.* волейбол
vytrvalost, -i *ž.* витривалість
vzpírání, -í *s.* підняття ваги
windsurfing, -u *m.* **[-sér- i -ser-]** віндсерфінг
začátečník, -a *m.* початківець
zápas v klasickém stylu / řeckořímský класична боротьба
zápas, -u *m.* бій, боротьба
zúčastňovat se, -ňuji, -ňují брати участь

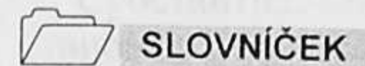
Doplňková četba

SPORTEM A TURISTIKOU KU ZDRAVÍ

Přestože nám hrozil dešť,
start byl přesně ráno v šest.
Úkol jsme si dali těžký:
DVACET KILOMETRŮ PĚŠKY!
Dvanáct tam a osm zpět —
šli jsme, zkrátka, na výlet.
Přes kameny, škarpy, drny,
skákali jsme jako srny.
Když nám ubývaly síly,
sedli jsme a posvačili.
Všechno pěkně dohromady:
buřty s kusem čokolády,
olejovky, řízek k tomu ...
Pepík zařval: “Kdo jde domů?
Já se dál už nedostanu,
budu rád, když vůbec vstanu,
S plným břichem běh totiž,
to je zatracená potíž!”
Co teď?

Zpátky!
Zvolna!
KLUSEM!
Chyba lávky!
AUTOBUSEM…

(Jiří Havel)

SLOVNÍČEK

buřt, -u *m. ob.* сарделька
drn, -u *m.* дерен
klusem риссю, клусом
olejovka, -y *ž.* сардина в олії
posvačit, -čím, -čí поснідати
potíž, -e, *ž.* складність, труднощі
srna, -y *ž.* сарна
škarpa, -y *ž.* кювет
zatracený проклятий
zvolna повільно

Tak se má fandit

Režisér Wassermann, který je pověstný svou slušností, svou neschopností užít hrubosti, silného výrazu či nadávky, se jednou octne uprostřed davu na kopané. Rozhodčí pískne penaltu. A proti domácím. A tudíž nespravedlivě. Diváci i hráči domácího mužstva vybuchnou, lavina svatého hněvu se zvedne nad stadiónem, vzplanou ohňostroje nadávek, padne mnoho nejhrubších výrazů a dlouho, dlouho trvá, než vše zmlkne a utichne a hráč soupeře si počne chystat míč k té kruté exekuci.

Dlouho, stejně dlouho trvá i režisérovi Wassermannovi jeho hledání. Začne totiž v hlubinách své čisté, slušné duše hledat nějaký ostrý výraz, kterým by i on, spolu s davem rozlícených, počastoval rozhodčího. A našel.

Právě ve chvíli, když stadión už ztichne a hráč se rozběhne ke svému kopu, vykřikne režisér Wassermann nahněvaně: "Soudce je ošklivé káčátko!"

(Podle M. Horníčka)

SLOVNÍČEK

být pověstný бути відомим
kop, -u *m.* удар
nadávka, -y *ž.* лайка, лайливе слово
ohňostroj, -e *m.* феєрверк
ošklivé káčátko бридке каченя
rozlícený розлючений
slušnost, -i *ž.* порядність

 LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Ne nadarmo se říká, že…	Недаремно кажуть, що…
2. Skoky do dálky i do výšky.	Стрибки у довжину й висоту.
Skoky do vody.	Стрибки у воду.
Hod oštěpem, kladivem, diskem.	Метання списа, молота, диска.
Vrh koulí.	Штовхання ядра.
3. Skákat z můstku na lyžích.	Стрибати з трампліна на лижах.
4. Těšit se *čemu.*	Користуватися *чим.*
Velké oblibě se těší hokej a fotbal.	Великою популярністю користуються хокей і футбол.

5. Зверніть увагу на різні контекстні вживання іменників mistrovství (šampionát), turnaj, závod, zápas, utkání, soutěž, přebory. Їхнє вживання залежить від іменників, які означають певний вид спорту:

mistrovství (šampionát) světa (v hokeji, ve fotbalu)	чемпіонат світу (з хокею, з футболу)
závod (v plavání, v běhu)	змагання (з плавання, бігу)
zápas (utkání) (fotbalový, v házené)	змагання, зустріч, матч (з футболу, з гандболу)
soutěž (ligová, sportovní)	змагання (у лізі, спортивне)
přebor, turnaj (o prvenství, šachový)	змагання (на першість, турнір з шахів)
6. Dát gól.	Забити гол (у футболі, хокеї).
Пор.: dát koš	Закинути м'яч (у баскетболі).
7. Cesty za sportem.	Шлях до спорту.
8. Mít výhodu *z něčeho.*	Мати вигоду *в чому.*
Mají výhodu domácího prostředí.	Мають вигоду, бо грають на своєму полі.
9. Děláš nějaký sport?	Ти займаєшся яким-небудь спортом?
10. Jsem nositel/nositelem první výkonnostní třídy dorostenců.	У мене перший юнацький розряд.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Субстантивовані прикметники: утворення і словозміна (типи hajný, průvodčí) (zpodstatnělá přídavná jména: tvoření a skloňování)

Субстантивовані прикметники в сучасній чеській літературній мові становлять нечисленну групу, яка не поповнюється новими утвореннями. До цієї категорії, як і в українській мові *(напр., хворий, вартовий, військовий, віруючий)*, належать прикметники, що означають суб'єкт або об'єкт, але не його властивість. Субстантивовані прикметники вживаються замість іменників, пор.: cestující člověk — cestující (tj. pasažér), vrchní číšník — vrchní.

За способом утворення розрізняють субстантивовані прикметники, що виникли:

а) шляхом еліпсиса, напр.: pracující (lid), hovězí (maso), švagrová (manželka bratra nebo sestry), nemocný (pacient);

б) власне семантичною субстантивацією внаслідок безпосереднього переосмислення іменника, коли назва ознаки стає назвою її носія, напр.: milý (o muži), starý (o člověku), mladý (o pánu).

Субстантивовані прикметники утворюються шляхом додавання до іменних і дієслівних основ суфіксів:

-c(í): cestující *пасажир*, pracující *трудящий*, přísedící *засідатель*, vedoucí *завідувач, керівник*, místodržící *намісник;*

-n(í): radní *радник*, třídní *класний керівник*, lesní *лісничий*, účetní *бухгалтер*, duchovní *священик*;

-n(ý): nemocný (-ná) *хворий (-ра)*, příbuzný (-ná) *родич (-ка)*, ponocný *нічний сторож*, bytný (-ná) *хазяїн (-йка) квартири*, dovolená *відпустка*, podívaná *видовище*, shledaná *побачення*, školné *плата за навчання*, poštovné *плата за поштові послуги*, drobné *дрібні гроші;*

-ov(ý): vepřové *свинина*, skopové *баранина;*

-sk(ý) / -ck(ý): hostinský *власник ресторану, корчми*, pokojská *покоївка*, plzeňské *пиво плзеньске*.

Деякі субстантивовані прикметники вживаються переважно у складі усталених словосполучень, напр.: na shledanou *до побачення*, (říci) na vysvětlenou *(сказати) для роз'яснення*, přijít (jako) na zavolanou *прийти (дуже) вчасно*, na zapřenou *інкогніто*, vrátit se s nepořízenou *повернутися ні з чим*, dostat za vyučenou *дістати урок*.

За семантичною ознакою субстантивовані прикметники поділяються на такі групи:

1) назви професій: vrátný (-á) *швейцар, вахтер,* vrchní *старший офіціант, метрдотель;*

2) назви спорідненості: příbuzný (-ná) *родич (-чка),* švagrová *невістка, зовиця;*

3) спортивні ігри: kopaná *футбол,* odbíjená *волейбол,* košíková *баскетбол,* házená *гандбол;*

4) платежі: vstupné *вхідна плата,* jízdné *плата за проїзд,* nájemné *плата за оренду,* spropitné *чайові,* půjčovné *плата за прокат;* kapesné *кишенькові гроші;*

5) м'ясні блюда: vepřové *свинина,* skopové *баранина,* hovězí *яловичина,* telecí *телятина;*

6) прізвища: Krejčí, Nejedlý, Hajný, Kamenický, Veselá, Tichá;

7) географічні назви: Haná, Vrané nad Vltavou, Slaný.

Субстантивовані прикметники мають такі ж граматичні категорії (рід, число, відмінок), як іменники, і виконують таку ж синтаксичну функцію в реченні, яку виконує іменник, виступаючи в ролі підмета або додатка.

Вони відмінюються як прикметники твердої (тип **mladý**) або м'якої (тип **jarní**) груп.

Pád	Tvrdý vzor			Měkký vzor		
	Muž. r.	Žen. r.	Stř. r.	Muž. r.	Žen. r.	Stř. r.
N.	vrátný	vrátná	školné	vrchní	vedoucí	telecí
G.	vrátného	vrátné	školného	vrchního	vedoucí	telecího
D.	vrátnému	vrátné	školnému	vrchnímu	vedoucí	telecímu
A.	vrátného	vrátnou	školné	vrchního	vedoucí	telecí
V.	vrátný	vrátná		vrchní	vedoucí	
L.	vrátném	vrátné	školném	vrchním	vedoucí	telecím
I.	vrátným	vrátnou	školným	vrchním	vedoucí	telecím

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Co to jsou míčové hry? Proč mají takové názvy?
2. Který zimní sport znáte?
3. Které skoky znáte?

4. Jak sportujete v létě? (v zimě?)
5. Které jsou vodní sporty?
6. Viděl jste nějaké zajímavé sportovní utkání?
7. Znáte některé lehkoatletické disciplíny?
8. Jaký význam mají olympijské hry?
9. Na které sportovní utkání se díváte rád?
10. Který je váš oblíbený sport?
11. Který sport se vám nelíbí? Proč?
12. Který sport provozujete aktivně?
13. Který domácí nebo cizí sportovec je u nás nejpopulárnější a proč?
14. Který sport je u nás nejvíc oblíbený?

2. Doplňte rozhovor následujícími výrazy:

zavolat, dres, stadion, fotbal, lístek, fotbalová reprezentace, utkat se, pískat, zápas, hlediště, rozhodčí, hrát

Honza: Haló Petře, tady je Honza. Co děláš?
Petr: Ahoj, Honzo. To jsem rád,… . Jdu na … . Chci (si) sehnat … na…
Honza: A kdo …?
Petr: Ty to nevíš? Dnes bude nejdůležitější zápas české … za posledních osm let. Češi … s Italy o postup do finále.
Honza: To bude jistě zajímavý … . Nezapomeň si vzít český … . Nemít na sobě v … český …, to je téměř jako přijít do Vídeňské opery bez smokingu.
Petr: Máš pravdu, už mám červený se jmenovkou "Baroš".
Honza: A kdo bude zápas …?
Petr: Velmi zkušený … — Collina.
Honza: Tak já ti přeju velké emoce!
Petr: Dík! Na shlé!

3. Tvořte věty podle vzoru:

Vzor: Kdo hraje fotbal, je fotbalista.
Kdo hraje hokej, je …
Kdo jezdí na lyžích, je …
Kdo jezdí na bruslích, je …
Kdo jezdí na sáňkách, je …
Kdo hraje tenis, je …
Kdo hraje házenou, je … (-kář)
Kdo hraje odbíjenou, je … (-kář)
a) Sportovec je muž, který sportuje
Běžec …, lyžař…, boxér …, hokejista …, plavec …, skokan …, krasobruslař …, basketbalista …, rozhodčí …, vítěz …

4. Spojte do vět:

1. Basketbalista D
2. Běžec Q
3. Skokan J
4. Boxér I
5. Plavec C
6. Šachista B
7. Lyžař O
8. Hokejista P
9. Fotbalista G
10. Jezdec F
11. Kanoista CH
12. Kajakář
13. Bruslař E
14. Volejbalista K
15. Parašutista M
16. Tenista L
17. Sáňkář A
18. Horolezec

A. závodí na saních
B. hraje šachy
C. plave ve vodě
D. hraje basketbal
E. bruslí
F. jezdí na koni
G. hraje fotbal
H. slézá skály
CH. jezdí na kanoi
I. boxuje
J. skáče do vody z můstku
K. hraje volejbal
L. hraje tenis
M. skáče padákem z letadla
N. jezdí na kajaku
O. lyžuje
P. hraje hokej
Q. běhá

5. Tvořte jména činitelská, ověřte si ve slovníku:
Např.: sáňkovat — sáňkář
plavat, veslovat, bruslit, plachtit, střílet, potápět se, hrát, útočit, vzpírat.

6. Tvořte název místa, kde se něco koná:
Např.: hrát — hřiště
plavat, střílet, cvičit, létat, bojovat.

7. Uveďte, které sportovní nářadí nebo náčiní užívají tito sportovci:
Např.: hokejista — hokejka
lyžař, koulař, oštěpař (-ář), veslař, parašutista, tenista, stolní tenista, cyklista, fotbalista, šermíř, sáňkář.

8. Doplňte věty vhodnými slovy:
Kopaná: Mnozí kluci rádi pěstují … . Můj bratr dává přednost … před hokejem. Bez … si nemůže představit žádné volno. Mezi našimi chlapci jsou výborní fotbalisté, uspořádáme zápas v … . Četl jsem o naší … v zahraničním tisku.
Košíková: Máme na fakultě dobré košíkáře, letos se zúčastní celouniverzitního turnaje v … . Na letních olympijských hrách se soutěží také v … . O německé … moc nevím.

Házená: Mám rád … . Naše mužstvo se letos zúčastní mistrovství světa v … . Co si myslíš o …? Znáš dobře pravidla …?
Odbíjená: Utkání, na které se dnes budu dívat v televizi, je v … . Jdu raději na dobrou … než na špatnou kopanou. Mistrem světa v … je v tomto roce ukrajinský tým.

9. Tvořte věty se slovy a slovními spojeními:
podívat se na zápas, sportovní hry, šerm, sehnat lístky, trenér, spoléhat na své vlastní síly, sledovat v televizním přenosu, doping sportovců, tělocvičná nářadí, učit se lyžovat, heslo "Buď fit".

10. Naučte se báseň Sportem a turistikou ku zdraví nazpaměť.

11. Napište o svém oblíbeném sportu.

12. Přeložte do češtiny:
У нашій країні фізкультурі та спорту приділяється велика увага. Спортивні товариства з різних видів спорту існують в усіх містах і селах. Люди не лише дивляться спортивні змагання по телевізору, але й самі активно займаються спортом. Одні люблять зимові види спорту, інші — літні. Мені подобаються ігри з м'ячем, а мій брат віддає перевагу легкій атлетиці. Він бігає на короткі і довгі дистанції, а починав із стрибків у довжину. Зараз досяг високих результатів. У деяких видах спорту, наприклад у плаванні, боксі, тенісі, наші спортсмени займають перші місця на різних міжнародних змаганнях, виборюють найвищі нагороди — золоті, срібні і бронзові медалі. На олімпійських іграх збірна команда нашої країни посіла в командному заліку (kvalifikace týmů) п'яте місце. Окремі етапи велогонки світу проходять через територію Чехії. Чеські спортсмени є фаворитами у футболі і хокеї. Не важливо, яким видом спорту ви займаєтеся. Головне, що спорт зміцнює ваше здоров'я, додає вам енергії та витривалості.

Humor

Koná se olympiáda a pan prezident má proslov. Čte: ó, ó, ó, ó, ó. Nakloní se k němu poradce a řekne: To nečtěte pane prezidente, to jsou olympijské kruhy.

* * *

Malý fotbalista přijde ze zápasu a oznamuje rodičům: "Dneska jsme sehráli doslova exhibiční zápas!"
"Neříkej," raduje se táta, "o kolik jste vyhráli?"
"O minus osm gólů!"

Тема і ситуації: Cestování.
Текст: Cestování letadlem. V hotelu.
Додаткове читання: O cestování. *Karel Čapek.*
Граматика: Дієслова руху. Утворення віддієслівних іменників на **-ní, -ení, -ání, -tí.** Неозначені займенники **sám, samý.**

Cestování letadlem

Tento rok se mí a Jirkovi rodiče dohodli, že podnikneme společnou cestu do ciziny. Dlouho jsme uvažovali, organizujeme-li si výlet sami, třeba osobními auty, nebo využijeme služeb[1] cestovní kanceláře. Nakonec jsme přišli k závěru[2], že dovolená s cestovní kanceláří znamená dovolenou v pohodě a bez starostí. Za prvé, cestovní kancelář má bohatou nabídku. Za druhé, pomůže nám rezervovat lístky a ubytování, pojistit zavazadla a zabezpečit zdravotní pojištění v zahraničí. Vybrali jsme si Maďarsko, a to Balaton. Naše rodina rozhodla, že budeme bydlet v dvoulůžkovém pokoji[3] s přistýlkou. Chceme také, aby byl pokoj komfortně vybaven. Měl příslušenství, televizi a telefon. Jiné služby si prý můžeme objednat v recepci. Zvolili jsme si pobyt s plnou penzí. Jirkova rodina nás překvapila tím, že byla pro pěší túru se stany. Do Budapešti však poletíme letadlem spolu. V letovém řádu jsme si vybrali ranní linku. Letenky nám rezervovala cestovní kancelář.

Na otázku létání pohlíží každý po svém[4]. Nelétám často, a proto se bojím letět. K odbavení jsme přišli hodinu před odletem. Konečně jsme uslyšeli hlášení: "Prosíme cestující linky OK 923, aby se dostavili k východu číslo 2." V letadle nás mladá letuška pozdravila a požádala, aby se cestující připoutali. Letěli jsme ve výšce 1 000 metrů[5]. Let trval skoro hodinu, každý si mohl dát něco k pití. Za hodinu letadlo přistálo na budapešťském letišti.

U pasové kontroly bylo hodně lidí, ale nezdrželi jsme se dlouho. Vstupní vízum jsme nepotřebovali. Pak jsme šli na celní prohlídku. Celník se nás

zeptal, zda máme něco k proclení[6]. Poněvadž jsme přijížděli jako turisté a měli jsme s sebou jen osobní věci, celní kontrolu jsme měli brzy za sebou[7].

Po půl hodině jsme byli venku. Bylo horko. Čekal na nás luxusní autobus s klimatizací, který nás zavezl do hotelu.

V hotelu

— Dobrý den, mám tu rezervovaný pokoj na jméno Dvorský.

— Ano, mám tu na vaše jméno dvoulůžkový pokoj. Je v druhém poschodí, číslo 215.

— Je do ulice, nebo do parku?

— Do ulice, do parku máme v pátém poschodí.

— To nevadí, vyhovoval by nám. Jaká je cena pokoje za 1 den?

— 850 korun.

— Dobře, vezmu si ho. Tady je můj pas.

— Měl byste ještě vyplnit formulář. Uveďte, prosím, vaše jméno a příjmení, datum a místo narození, bydliště a jak dlouho budete v hotelu bydlet. Tady máte klíč. Výtah je vpravo. Chcete přinést zavazadla do pokoje?

— Ano. Děkuju.

SLOVNÍČEK

bydliště, -ě *s.* місце проживання
celní prohlídka, -y *ž.* митний контроль
celník, -a *m.* митник
cestovní kancelář, -e *ž.* туристична агенція
cestující, -ího *m.* пасажир
datum, -ta *s.* дата
dohodnout se, -nu, -nou домовитися
formulář, -e *m.* бланк, формуляр
hlášení, -í *s.* повідомлення
klimatizace, -e *ž.* кондиціонер
let, -u *m.* політ
létání, -í *s.* переліт
letenka, -y *ž.* квиток на літак
letiště, -ě *s.* аеропорт
letový řád, -u *m.* розклад польотів
letuška, -y *ž.* стюардеса
linka, -y *ž.* лінія, сполучення
luxusní комфортабельний
místo narození, -í *s.* місце народження
nabídka, -y *ž.* пропозиція
odbavení, -í *s.* відправлення
odlet, -u *m.* відліт
osobní věc, -i *ž.* особиста річ
pas, -u *m.* паспорт
pasová kontrola, -y *ž.* паспортний контроль
plná penze, -e *ž.* повний пансіон
pobyt, -u *m.* проживання, перебування
podniknout, -nu, -nou здійснити
pohoda, -y *ž.* спокій, затишок
pojistit, -tím, -tí застрахувати
pojištění, -í *s.* страховка; **zdravotní p.** медична страховка
pozdravit, -vím, -ví привітати, зустріти
požádat, -dám, -dají попросити
připoutat se, -tám, -tají пристебнутися
přistát, -stanu, -stanou зробити посадку, приземлитися

přistýlka, -y *ž.* додаткове ліжко
recepce, -e *ž.* черговий адміністратор
rezervovat, -vuji, -vují резервувати
stan, -u *m.* намет
starost, -i *ž.* турбота, клопіт
túra, -y *ž.* похід, **pěší t.** туристичний похід
ubytování, -í *s.* проживання
uvažovat, -žuji, -žují міркувати
vstupní vízum, víza *s.* в'їзна віза
vybavit, -vím, -ví оснастити, спорядити
zahraničí, -í *s.* закордон
zavézt, vezu, -vezou відвезти, завезти
zdržet se, -žím, -ží пробути, затриматися
zvolit, -lím, -lí обрати, вибрати

Doplňková četba

O cestování

On: Poslechni, letos bychom mohli jet na prázdniny na Nový Zéland.
Ona: Proč?
On: Inu, protože... Četlas někdy Děti kapitána Granta? Víš, to je od dětství můj sen, podívat se jednou na Nový Zéland.
Ona: Dobře, miláčku. Pojedeme na Nový Zéland. Ani nevíš, jak se těším.

*

On (studuje námořní linky, mapy Nového Zélandu atd.): Hm. — Hm. — To je pitomé spojení! — A tady, koukám, není ani silnice. — To se musí asi dělat po lodi. — Hm. — Snad tam přece nějaké spojení bude...
Ona: Poslechni... Slyšíš?
On: Co?
Ona: Nemohli bychom letos jet na Island?
On: Proč?
Ona: Každý letos jede na Island.
On: Právě proto my pojedeme na Nový Zéland.
Ona: Ale já bych tak chtěla jet na Island! Tam to musí být ohromné!
On: A to mně říkáš teprve teď, když už máš hotové plány na Nový Zéland?
Ona: Dobře, miláčku, pojedeme tedy na Nový Zéland, když chceš. A už o tom nebudeme dál mluvit, viď?

*

On (studuje námořní linky, mapy Islandu, literaturu o Islandu, islandské ságy atd.): Hm. — Hm. — Kruci, tady je špatné spojení! To se asi musí jet na koni. — A tady, koukám, není přes ty hory ani pěšina. To je hloupé. — Hm. — A jak se tam člověk dostane? Asi po rybářském člunu.

Ona: Poslechni, a do Holandska bychom nemohli jet?
On: Proč?
Ona: V Katwijku je prý báječné koupání. Říkala mně Emča, že tam loni byla — A ohromně lacino prý tam je.
On: Ale vždyť chtělas jet na Island!
Ona: Já? Ani mě nenapadlo! Tam přece není žádné koupání!

*

On (studuje mapy Holandska, prospekty hotelů atd.): Hm. — Ale draho je tam! A co, když už budeme v Holandsku, kdybychom si zaskočili do holandských kolonií, takhle na Surinam nebo na Jávu! — Poslyš!
Ona: Co?
On: Když už budeme v Holandsku, nechtěla by ses podívat na Jávu?
Ona: Je tam koupání?
On: Je, báječné koupání. A plují tam takové krásné bílé lodi.
Ona: Tak výtečně, pojedeme na Jávu!
Zrovna mám nové bílé šaty s červeným páskem — Ani nevíš, jak se těším na Jávu!

*

Ona: My letos jedeme na Jávu.
Přítel: Proč?
Ona: Koupat se. Prý je tam ohromné koupání.
Přítel: Kdo vám to říkal?
Ona: Každý. Prý je tam nádherná voda.
Přítel: To je, ale v ní plno žraloků. Já bych tam nejel. Jáva je otrava.
Ona: Tak kam byste se jel koupat?
Přítel: Já vám řeknu: když se koupat, tak v Alpách v Mortalasee. Lago di Mortala, víte? Tam jsem se vám jedinou vykoupal — no, rozkoš!
Ona: A dá se odtamtud jet do Holandska, do Katwijku?
Přítel: To jistě dá.

*

Ona: Poslechni (atd.).
On (studuje mapy Alp, alpskou botaniku, prospekty hotelů, horolezectví atd.).
(Po prázdninách)
Přítel: Tak kde jste letos byli?
Ona: No přece, v Dubrovníku!
On: Skvělé koupání tam bylo.

Přítel: A když jste byli v Dubrovníku, byli jste se podívat v Trogiru? Ne? Tak to jste nic neviděli. A na Visu jste taky nebyli? Tak vám řeknu, že jste tam jeli zbytečně. Já bych vám řekl, kam jet!

*

Ona: Vidíš, já jsem ti to říkala! Měli jsme jet na ten Island. V Dubrovníku byl už kdekdo, to není žádná cesta.

(Karel Čapek. Bajky a podpovídky)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Využít služeb.	Скористатися послугами.
Пор.: Využít situace.	Скористатися ситуацією.
2. Přijít k závěru.	Дійти висновку.
3. Dvoulůžkový pokoj.	Двомісний номер.
4. Pohlíží každý po svém *na co.*	Кожен дивиться по-своєму *на що.*
5. Letět ve výšce … metrů.	Летіти на висоті … метрів.
6. Mít *něco* k proclení.	Мати речі, що обкладаються митом.
7. Mít *něco* brzy za sebou.	Швидко *з чимось* справитися.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Дієслова руху (slovesa pohybu)

В чеській мові, як і в українській, дієслова руху утворюють такі пари:

jít — chodit	іти — ходити
jet — jezdit	їхати — їздити
letět — létat	летіти — літати
běžet — běhat	бігти — бігати
nést — nosit	нести — носити
vést — vodit	вести — водити
vézt — vozit	везти — возити
hnát — honit	гнати — ганяти
plout — plavat	пливти — плавати

Перелічені дієслова не є видовими парами: обидва члени пари є дієсловами **недоконаного** виду.

Дієслова jít, jet, letět, běžet виражають одноразовий рух в **одному** напрямку до певного об'єкта, напр.: Jdu do parku. Děti běží do lesa. Loni jsme jeli na dovolenou do Turecka. Do Ameriky letím s Českými aeroliniemi.

Дієслова chodit, jezdit, létat, běhat виражають багаторазовий рух і рух у різних напрямках, напр.: Po Praze jsme chodili celé hodiny. Do práce vždycky chodím pěšky, ale šéf jezdí služebním autem. V létě jsme jezdili po celém Španělsku. Děti běhaly po lese sem a tam. Teta jako letuška létala po celé Americe.

Видові пари утворюються префіксальним способом тільки від дієслів, що виражають **одноразовий** рух: jít — přijít, odejít, vejít, zajít і т.д., jet — odjet, přijet, vyjet, zajet і т.д., letět — odletět, přiletět, vyletět і т.д. Ці префіксальні дієслова доконаного виду утворюють "свої" видові пари (дієслова недоконаного виду), напр.: přicházet, odcházet, vyjíždět, zajíždět, odlétat, přilétat і т.д.

➢ ***Запам'ятайте:*** дієслово běžet має префіксальну форму доконаного виду přiběhnout, zaběhnout, vyběhnout (минулий час: přiběhl, zaběhl, vyběhl).

Така сама характеристика щодо **одноразовості — неодноразовості** дії стосується дієслів переміщення у просторі: nést — nosit, vést — vodit, vézt — vozit, hnát — honit.

Крім того, до дієслів руху належать ще такі непарні дієслова: cestovat, spěchat, téct, táhnout.

Вживання дієслів руху в чеській мові має свої особливості порівняно з українською.

1. На відміну від української мови, у якій можливі вирази типу *Автобус іде в парк*, в чеській мові транспортні засоби лише їздять: vlak, auto, autobus, metro, loď **jede/jezdí,** але člověk **chodí** = pěšky. Пор.:

Vlak z Prahy do Olomouce jede 4 hodiny.	Потяг з Праги до Оломоуця іде 4 години.
Auto jelo rychlostí 80 kilometrů za hodinu.	Машина йшла зі швидкістю 80 кілометрів за годину.
Loď jede (pluje) po řece.	Корабель іде (пливе) по річці.

2. Дієслова **jít** (jdu) і **jet** (jedu) в минулому часі не мають префікса, тобто українським *пішов, поїхав* у чеській мові відповідають форми šel і jel. Наприклад: *Іван пішов у школу.* — Ivan šel do školy. *Під час відпустки брат поїхав у Крим.* — O dovolené jel bratr na Krym.

Отже, в чеській мові **не існують** форми pošel, pojel у значенні "хтось пішов, поїхав". Проте зауважимо, що існує дієслово pojít (теперішній час pojdu, минулий час pošel) у значенні "здохнути *від чого*", напр.: *Собака здох від голоду.* — Pes pošel hlady.

3. Майбутній час від дієслів **jít, jet, letět, běžet,** як і в українській мові, утворюється за допомогою префіксів **po-, pů-:**

jít	**jet**	**letět**	**běžet**
číslo jednotné			
půjdu	pojedu	poletím	poběžím
půjdeš	pojedeš	poletíš	poběžíš
půjde	pojede	poletí	poběží
číslo množné			
půjdeme	pojedeme	poletíme	poběžíme
půjdete	pojedete	poletíte	poběžíte
půjdou	pojedou	poletí	poběží

Таким чином, складений майбутній час budu + інфінітив у дієслів **jít, jet, letět, běžet** у чеській мові **неможливий!**

4. Наказова форма дієслова **jít,** на відміну від української мови, має два варіанти: jdi! jděte! // pojď! pojďte! (*див. Lekce 11*).

5. Українським дієсловам руху *ходив, їздив, літав,* що передають дію "туди — назад", у чеській мові відповідає дієслово **být:**

Вчора ми ходили в театр.	Včera jsme **byli v** divadle.
Влітку вони їздили в Париж.	V létě **byli** v Paříži.

Українським конструкціям *ходив, їздив, літав* з інфінітивом у чеській мові відповідають сполучення дієслова být з інфінітивом (доконаного або недоконаного виду):

Вчора ми ходили купатися на річку.	Včera jsme se byli koupat v řece.
Мати їздила лікуватися в Карлові Вари.	Matka se byla léčit v Karlových Varech.
Діти ходили дивитися виставку.	Děti se byly podívat na výstavu.

Лише у випадку, коли йдеться про дію, що виконується неодноразово (vždy, často, po každé, každý týden та ін.), в чеській мові також вживається дієслово руху, пор.: V Kyjevě jsme často chodili do divadla. — *У Києві ми часто ходили в театр.* Nina jezdila každé jaro do Paříže. — *Ніна їздила кожної весни у Париж.*

6. Зверніть увагу на особливості дієслівної сполучуваності:

Jezdit na kole, na lyžích, na bruslích, na saních, na kolotoči, na loďce (або: lyžovat, bruslit, sáňkovat). — **Кататися** на велосипеді, на лижах, на ковзанах, на санках, на каруселі, на човні.

Jet / jezdit parníkem. — Їхати / пливти на пароплаві.

Jít / jet kolem *čeho.* — Проходити / проїжджати мимо *чого.*

Zajít / zajet pro *koho, co.* — Зайти/заїхати *за ким,чим.*

Утворення віддієслівних іменників на -ní, -ení, -ání, -tí (podstatná jména slovesná)

У чеській мові творення іменників від перехідних дієслів є продуктивним типом словотвору. Переважно віддієслівні іменники утворюються від пасивних дієприкметників на **-n, -t** за допомогою суфікса **-í**, напр.:

nést — nesen — nesení;
péct — pečen — pečení;
hlásit — hlášen — hlášení;
budovat — budován — budování;
mazat — mazán — mazání;
šít — šit — šití;
krýt — kryt — krytí.

В деяких випадках віддієслівні іменники утворюються від неперехідних дієслів, які не мають форм пасивних дієприкметників:

spát — spaní;
hrát — hraní;
stát — stání;
šumět — šumění.

➢ ***Запам'ятайте правопис:*** віддієслівні іменники мають в основі короткий голосний, якщо вони утворені від дієслів з довгим голосним, напр.: brát — braní, spát — spaní. Від дієслів на **-(ov)at** утворюються іменники з суфіксом **-ání:** budovat — budování, poslat — poslání.

Віддієслівні іменники, утворені від зворотних дієслів, частки **se** і **si** втрачають, напр.: rozmýšlet se — rozmýšlení, loučit se — loučení, osvojit si — osvojení, zpozdit se — zpoždění.

Віддієслівні іменники зберігають керування тих дієслів, від яких вони утворені, напр.: odporovat zlu — odporování zlu, zápasit s překážkami — zápasení s překážkami. Лише керування в знахідному відмінку змінюється на керування в родовому відмінку: uzavřít smlouvu — uzavření smlouvy.

В чеській мові, як і в українській, на відміну від російської, віддієслівні іменники можуть утворюватися як від дієслів доконаного, так і від дієслів недоконаного виду, пор.:

čeština	ukrajinština	ruština
rozšířit — rozšíření rozšiřovat — rozšiřování	розширення розширювання	расширение
uskutečnit — uskutečnění uskutečňovat — uskutečňování	здійснення здійснювання	осуществление
zvýšit — zvýšení zvyšovat — zvyšování	підвищення підвищування	повышение

Віддієслівні іменники, утворені від дієслів недоконаного виду, означають розвиток дії як процесу, стану. І навпаки, віддієслівні іменники, утворені від дієслів доконаного виду, зазвичай називають поняття, явище, пор.:

Otec pomáhá synovi v uskutečnění jeho cíle.

Pro uskutečňování tohoto cíle má syn hodně pracovat.

Хоча така видова співвіднесеність не завжди виявляється послідовно, тому що велика кількість віддієслівних іменників є безвідносними абстрактними назвами, напр.: umění *мистецтво,* povolání *професія,* přání *бажання,* stěhování *переселення,* narození *народження* та ін.

Через свою абстрактність віддієслівні іменники не типові для розмовного мовлення, сфера їх функціонування — офіційний стиль. Їх нагромадження в реченні веде до негативних стилістичних наслідків, пор. Udělení povolení k provedení stavby.

Нижче подаємо список деяких віддієслівних іменників:

nesení, braní, mazání, umření, pečení, tisknutí, minutí, početí, krytí, kupování, prošení, trpění, sázení, dělání, zatmění, kreslení (také školní předmět), vidění, jmění, drobení, kázání, vězení, posvícení, občerstvení, kouření, potvrzení, bádání, sedění, filmování, uskutečňování, blýskání, kýchání, uskutečnění, stěhování, narození, mytí, koupání, milování, vanutí, vyplynutí, šití.

Неозначені займенники sám, samý (zájmena neurčitá sám, samý)

Неозначені займенники **sám, samý** співвідносяться з особою і неживим предметом лише в загальних рисах, вказуючи на те, про кого або про що йдеться.

Займенник **sám** виражає значення:

1) "сам" (підсилює, підкреслює, наголошує особу або річ): Byl tam sám prezident. *Там був сам президент.* Vyznamenala ho sama královna. *Його відзначила сама королева.* Sám fakt, že... *Сам факт, що ...*

2) "сам" (без сторонньої допомоги): Přijdu na to sám. *Я додумаюся до цього сам.* To přejde samo. *Це пройде само по собі / само собою.*

3) "сам" (виражає повноту, досконалість): Byl ochota sama. *Він був сама люб'язність.*

4) "один, сам, сам один" (самотній): Žil úplně sám. *Він жив зовсім один.* Zůstal v bytě sám. *Він залишився в квартирі один.*

Займенник **sám** у сполученні зі зворотним займенником вживається в усталених словосполученнях sám o sobě *сам по собі,* samo sebou *само собою,* sám od sebe *сам по собі.*

Прикметникового походження неозначений займенник **samý** означає численність, велику кількість *когось, чогось*, на українську мову перекладається як "весь, увесь, один, суцільний", напр.: Má samé jedničky. *У нього одні п'ятірки.* Má samé příjemné zprávy. *У нього одні приємні новини.* Stromy byly samý květ. *Дерева були у суцільному цвіті.*

У сполученні з вказівним займенником **ten** займенник **samý** означає "однаковий, той самий", напр.: Vidíš, už jsi zase udělal tu samou (= stejnou/ tutéž) chybu!

Займенник **samý** відмінюється як прикметник твердої групи.

Займенник **sám** змінюється за родами і числами (sám, sama, samo, sami, samy, sama), відмінюється як прикметник твердої групи.

Pád	Muž.r.	Žen.r.	Stř.r.	Muž.r.	Žen.r.	Stř.r.
	číslo jednotné			číslo množné		
N.	sám	sama	samo	sami / samy	samy	sama
G.	samého	samé	samého	samých		
D.	samému	samé	samému	samým		
A.	samého / sama	samou / samu	samé / samo	samé (samy)	samé (samy)	samá (sama)
L.	o samém	o samé	o samém	o samých		
I.	samým	samou	samým	samými		

Форми знахідного відмінка sama, samu, samo, samy, samy, sama є іменними книжними формами.

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kterou dovolenou máte rád — s cestovní kanceláří, či individuálně organizovanou dovolenou?
2. Kam jezdí lidé na dovolenou u nás?
3. Co si myslíte o létání?
4. Jak dlouho vám trval let?
5. Je pro vás drahé létat?
6. Kolik zavazadel je možné vzít s sebou?
7. Na kterém kyjevském letišti přistávají letadla z Prahy?
8. Které země jste navštívil?
9. Přihodilo se vám něco na celnici?
10. Bydlíte rád v hotelu?
11. Co znamená "aktivní odpočinek"?
12. Chodíte sám do přírody?
13. Máte rád pěší turistiku?
14. Kdybyste měl dovolenou celý rok, kde byste ji chtěl strávit?
15. Jak byste strávil dovolenou, kdybyste nemohl nikam jet?
16. V čem jsou výhody a nevýhody letní a zimní dovolené?

2. Vyberte hlavní fakta z textu "Cestování" a napište si je. Jaký je váš postoj k textu?

3. Tvořte věty podle vzoru.

a) Myslím, že už **přijíždí** náš vlak. — Ale ne, **přijede** až za ... (půl hodiny).
Myslím, že už přijíždí náš autobus. — Myslím, že už přijíždí náš taxík. — Myslím, že už přijíždí naše tramvaj.

b) Myslím, že už **přichází** pan doktor. — Ale ne, **přijde** až za ...
Myslím, že už přichází pan profesor. — Myslím, že už přichází Petr. — Myslím, že už přichází Marta.

c) **Půjdeš** do muzea? — Proč bych tam měl **chodit**!
Půjdeš k lékaři? — Půjdeš na fakultu? — Půjdeš tam se mnou? — Půjdeš tam ještě jednou?

d) **Poběžíš** tam ještě jednou? — Proč bych tam měl **běhat**!
Poběžíš tam se mnou? — Poběžíš tam ráno? — Poběžíš tam zítra?

4. Doplňte vhodné předpony:

a) Z domova jsme ...jeli hned ráno, abychom do Varšavy ...jeli ještě za světla. V Trutnově jsme museli ...jet skoro celé centrum, protože hlavní

ulice se právě opravovala. Státní hranici jsme ...jeli těsně před desátou a v deset už jsme ...jeli do Polska.Cesta nám rychle ...bíhala. Celou trať do Varšavy jsme ...jeli za deset hodin a celkem jsme ...jeli přes šest set kilometrů. Na jednom úseku však byla objížďka a brzy jsme na jedné křižovatce ..jeli se správné cesty. Dlouho jsme však nebloudili a brzy jsme zase ...jeli na dálnici. A to jsme si cestou ještě ...šli na kávu.

b) ...šli jsme na nádraží pozdě a náš rychlík nám ...jel. Pospěš si, náš autobus právě ...jíždí, ať nám ne...jede! Žádné neštěstí, za chvíli ...jede další. Chcete na metro? To musíte ...jít podchodem, ...jít kolem Muzea a tam ...jdete přímo ke vchodu do metra. Zítra k tobě ne...jdu, musím služebně do Brna. Pozor, tady se nesmí ...cházet přes ulici. Vy už ...cházíte? Vžďyť je teprve devět hodin. Jeďte raději jižní spojkou, přes centrum byste si ...jeli nejméně tři kilometry. Nejezděte tam tramvají, my pro vás ...jedeme autem.

5. Z podstatných jmen v závorkách tvořte podstatná jména slovesná:

Vzor: Jaké máte (spojit) do města? — Jaké máte spojení do města?

Na mé (pozvat) odpověděl omluvným dopisem. — Byl pochválen za (uspořádat) koncertu. — To je dlouhé (čekat). — Vaše (psát) je špatné. — Má problém se (spát). — Nejsme spokojeni s (řešit) tohoto úkolu. — Přejeme vám brzké (uzdravit). — Řídíme se vaším (rozhodnout).

6. Tvořte podstatná jména slovesná od uvedených slovních spojení:

Vzor: cestovat letadlem — cestování letadlem

péci chleba, oznámit v novinách, loučit se s létem, stvořit svět, kázat v kostele, kouřit na chodbě, krýt střechu, přesvědčit se o správnosti, kreslit tužkou, omezit dopravu, mávnout rukou, vlak se zpozdil, zjistit příčiny, prát prádlo, narodit se v lednu, vítat delegaci, filmovat nový film, uskutečnit plán.

7. Vypište podstatná jména slovesná. Určete, od kterých sloves jsou tvořena:

Byrokratický sloh

Zasíláme potvrzení, že vaše hlášení o povolení k lovení, chytání a hubení zvěře se týká opatření v rámci zahájení šetření o usměrnění jejich přemnožení.

(Podle L.Honsigové)

8. Z podstatných jmen v závorkách vyberte vhodná.

Po (složení — skládání) poslední zkoušky se mu ulevilo. (sehnání — shánění) knihy bylo dost obtížné. Stálé (otevření — otvírání) dveří mi jde na nervy. S (vybráním — vybíráním) knih si dal dost práce. Slyšeli jsme (volání — zavolání) o pomoc. Pochválili ho za vzorné (plnění — splnění) úkolu. Vyprávěla

mi to při (vaření — uvaření) kávy. Žádali o (uvolnění — uvolňování) jednoho pracovníka. (loučení — rozloučení) s nimi bylo velmi krátké. (sebrání — sbírání) materiálu mě nebaví. Na moje (upozornění — upozorňování) se otočil. Po (zvednutí — zvedání) opony to v sále zašumělo. Na (setkání — setkávání) s nimi se těším. (doručení — doručování) telegramu se trochu opozdilo. Ozvalo se (klepnutí — zaklepání — klepání) na stěnu.

9. Z podstatných jmen v závorkách vyberte vhodná (jsou-li možná obě, přečtěte větu dvakrát):

Na (léčbu — léčení) pojede do lázní. Vzpomněli jsme si na to až po jeho (odchodu — odcházení). Do místnosti nevstupujte bez (výzvy — vyzvání — vyzývání). Musíme počkat na jeho (návrat — navrácení — navracení). Může to pokládat za (vyznamenání — vyznamenávání). Na (četbu — čtení — přečtení) článku jsem měl půl hodiny. (nákup — nakoupení — nakupování) mi zabírá asi čtyři hodiny týdně. K tomu (poznání — poznávání) jsme došli také. Pomáhali mi s (výběrem — vybráním — vybíráním) dárku. Přivydělával si (roznesením — roznášením) mléka. (česání — učesání) jí trvalo deset minut. Jeho (přijetí — přijímání) na fakultu není ještě jisté. Uspořádali tam kurzy (šití — ušití). (větrání — vyvětrání) místnosti trvalo půl dne. Od dveří se ozvalo významné (kašlání — zakašlání). Prosil je za (odpuštění — odpouštění). (dojetí — dojíždění) do práce ho už unavuje. Vzpomněl jsem si na to těsně před (usnutím — usínáním).

10. Doplňte "sám", "samý" "samotný" ve vhodných tvarech.

Podíváme se na to —. Není odtud vidět nic než — les. Zítra budu — doma. Zastavil se až na — břehu. Konečně ji potkali —. Jsou tady — neznámá slova. Ubrus je — díra. Ten klášter založil — císař. Nakonec zůstal v místnosti —. Vyhýbá se jim od — začátku. Pro sebe — si nenechal nic. On — si na to pamatuje. V košíku měl — hřiby. — nedočkavostí nemohl ani dospat. V poslední době se básník cítil —. Ze — spěchu zase něco zapomněl. Podařit by se to mohlo jen jemu —. Mohu mluvit jen — za sebe. Už v — úvodu našli několik nepřesností. Mluvil se — královnou. Do lesa ho poslali —. Raději mu to vyřídím —. Bál se, že bude nakonec —. — bych se tomu divil. Úředníci byli — laskavost. O sobě — napsal jen několik slov. Můžeš se zlobit jen — na sebe. Čekám tady už od — poledne. — nebe nám ho poslalo. Ze — článku to přímo nevyplývá. Tato úloha — o sobě obtížná není.

11. Přeložte do češtiny:

а) 1. Який автобус туди ходить? 2. Мій трамвай тільки що пішов. 3. Ми поїдемо туди на поїзді. 4. Почекайте його, він вийшов. 5. Не

чекайте його, він уже пішов. 6. Ми якраз проїжджаємо мимо Карлового університету. 7. Ярослава дома немає, він десь катається на велосипеді. 8. У нас ви можете кататися і на санках, і на ковзанах. 9. В суботу ми ходили на концерт. 10. Ярміли немає, вона пішла в кіно. 11. Минулого тижня сестра їздила в Карлові Вари. 12. До Києва ми їхали на автобусі, а з Києва пливли на теплоході. 13. Ти вже ходив на виставку сучасного живопису? — Ні, я ще не ходив. 14. Автобуси в Празі ходять точно за розкладом. 15. Мами дома немає, вона поїхала на курорт. 16. Від залізничного вокзалу в аеропорт реґулярно ходять автобуси. 17. Іван любить кататися на лижах, він часто їздить в Карпати. 18. Він приходив до мене минулого тижня. 19. Цього року ми обов'язково поїдемо в Прагу. 20. В Прагу будемо летіти майже годину.

б) Цього року наша сім'я проведе відпустку за кордоном. У бюро подорожей нам запропонували багато різних країн. Ми хочемо відпочивати в Хорватії на Адріатичному морі. Батько забронював квитки на літак. Я люблю подорожувати літаком і не боюся літати. Ми пролітали над Угорщиною. В літаку курити заборонено. Літак приземлився через годину. Наш готель знаходиться на узбережжі. У нас зручний тримісний номер з видом на море. Черговий адміністратор видав нам ключі від номера і побажав приємного відпочинку. У холі готелю ми помітили кіоск, де можна купити газети, в іншому — замовити екскурсію.

Humor

Věž na letišti dostane naléhavou zprávu: "Tady OK-3, voláme kontrolu. Nemáme benzín, žádné instrukce!"Službu konající muž zezelená a rychle uchopí mikrofon: "Tady kontrolní věž, volám OK-3. Neztrácejte hlavu! Nepodléhejte panice. Popište významné body terénu pod sebou!" Nastane chvíle mučivého ticha. Ve sluchátkách to najednou zašramotí. Konečně: "Tady OK-3, volám kontrolní věž. Jsem ještě na letišti a nemůžu se dočkat tankovacího vozidla."

* * *

Přes noc jsem zaparkoval auto na ulici v New-Yorku. Abych odradil případné zloděje, vyndal jsem autorádio a za oknem nechal nápis: "Bez rádia, bez cenností, kufr prázdný." Ráno jsem našel auto s rozbitým oknem a k mému nápisu někdo připsal: "Jen pro jistotu."

Текст: ◂ Praha jako kolébka českých dějin *(Podle J.Kaločové).*

Додаткове читання: ◂ Želary (úryvek). *K.Legátová.* Náměšť. *J.Hutka.*

Граматика: ◂ Ступені порівняння прикметників. Випадки особливого значення вищого ступеня.

Praha jako kolébka českých dějin

Když zazní název hlavního města České republiky, vybaví se nám mnoho přívlastků, kterými je Praha ověnčena. Třeba stověžatá nebo matka měst, sídlo českých králů, kolébka českých dějin.

Praha je díky své výhodné poloze středem celé země již od samého počátku českého státu. Historie města je nesmírně bohatá. Praha vznikla v polovině 9. století. V té době, na místech dnešního Hradu a Vyšehradu, stály na opačných březích Vltavy dva hrady. Pod nimi stavěli kupci a řemeslníci své první příbytky. Z těchto zástaveb vznikala jednotlivá pražská místa — Malá Strana, Staré Město a Hradčany.

Velkého rozkvětu dosáhla Praha ve 14. století — za vlády císaře Karla IV. V té době měla Praha dvě královská sídla, Hradčany a Králův dvůr (na místě dnešního Obecního domu). Odtud chodili čeští králové nahoru na Hradčany do svého sídla. Tato trasa dostala název Královská cesta. Cesta vedla od Prašné brány Celetnou ulicí na Malé náměstí, dále pokračovala přes Karlovu ulici na Karlův most, potom Mosteckou ulicí přes Malostranské náměstí a po Nerudově ulici nahoru až k Pražskému hradu. Na této trase a v její blízkosti je mnoho historických zajímavostí. Vzácnou historickou památkou je, například, gotická Prašná brána a v sousedství Celetné ulice Karolinum, nejstarší univerzita v Evropě, kterou r. 1348 založil Karel IV. Každý návštěvník Prahy se jde určitě podívat na Staroměstské náměstí s gotickým Týnským chrámem. Zastaví se před gotickou Staroměstskou radnicí se

slavným orlojem. Jakmile hodiny odbíjí celou[1], objeví se v okénku postavy apoštolů. Pak zacinká zvonek, za který zatahá kostlivec, a celou tuto jedinečnou podívanou ukončí kohout, který rovněž vykoukne z okénka a zakokrhá.

Pokračujeme po Královské cestě ke Karlově ulici, která byla v minulosti velmi živou obchodní tepnou. Klenotem Prahy je gotický Karlův most, který dal postavit[2] Karel IV. Most je zdoben barokními sochami svatých. Z Karlova mostu vidíme Hradčany v celé své kráse. V současnosti patří Karlův most k nejznámnějším a nejvýznamnějším pražským památkám. Od kamenného Karlova mostu se nám otevírá nádherný pohled přes široký tok Vltavy na barokní chrám Sv. Mikuláše, malostranské střechy a Pražský hrad s věžemi chrámu Sv. Víta, místa posledního odpočinku českých králů[3].

Jsme v jedné z nejstarších pražských čtvrtí — na Malé Straně. Čeká nás poslední úsek Nerudovou ulicí, a už stojíme před Pražským hradem, který byl založen v 9. století.

Z mnoha dalších zajímavých areálů jmenujme alespoň velkolepou budovu Národního muzea, která stojí v čele Václavského náměstí, Národní galerii, České muzeum výtvarných umění, Muzeum hraček aj.

Pražský hrad, kdysi sídlo českých králů, je dnes sídlem prezidenta republiky. V Praze působí nejvyšší orgány správy státu a nacházejí se zde další důležité úřady a organizace. Sídlí zde vláda a ministerstva, parlament s oběma komorami — Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Praha je rozdělena do desíti správních městských obvodů. Je to největší město České republiky s 1 200 000 obyvateli.

(Podle J.Kaločové)

SLOVNÍČEK

apoštol, -a *m.* апостол
areál, -u *m.* територія, ареал
barokní бароковий
císař, -e *m.* імператор
díky завдяки *кому, чому*
gotický готичний
hlas, -u *m.* голос; **kohoutí h.** голос півня
hrad, -u *m.* замок
jednotlivý окремий
komora, -y *ž.* палата
kostlivec, -vce *m.* скелет
kupec, -pce *m.* торговець
nesmírně неймовірно, надзвичайно
opačný протилежний
orgán správy státu орган державного управління
orloj, -e *m.* куранти
parlament, -u *m.* парламент
počátek, -tku *m.* початок
poloha, -y *ž.* місцезнаходження, розташування
Poslanecká sněmovna, -y *m.* палата депутатів
příbytek, -tku *m.* житло, оселя
přívlastek, -tku *m.* означення
působit, -bím, -bí діяти, працювати
rozhoupat, -pu/-pám, -pou/-pají розгойдати, розхитати
Senát, -u *m.* сенат
sídlo, -a *s.* резиденція, місце перебування
sípavý хрипкий
socha, -y *ž.* скульптура

sousedství, -í *s.* сусідство
správní městský obvod адміністративний район міста
stověžatý: s-á Praha сто башт Праги
tepna, -y *ž.* магістраль, артерія
tok, -u *m.* течія, потік
úsek, -u *m.* частина, відрізок
velkolepý величний, прекрасний
vláda, -y *ž.* влада
vybavit se, -vím, -ví пригадатися
výhodný вигідний
výtvarné umění образотворче мистецтво
založit, -žím, -ží заснувати
zástavba, -y *ž.* забудова
zaznět зазвучати, почутися
zdobený оздоблений, прикрашений

Doplňková četba

Želary
(úryvek)

V Praze byla Žeňa mnohokrát, ale nemohla se jí nabažit. Chodila pěšky celé hodiny, nohy jí trnuly, protože nebyla zvyklá na dlažbu, šplhala na Petřín a na Vyšehrad, vrývala si do paměti malebné obrazy, aby je pak mohla kdykoliv nalistovat.

Procházela středověkými uličkami, nakukovala do průjezdů, postávala na nábřeží, prohlížela si paláce, galerie, navštěvovala nesčetná divadla. Na vlastní oči zhlédla dva herce, zbožňované Honzou, Voskovce a Wericha, v Národním si vyslechla *Rusalku*.

Zažila i pražský ples.

Z plesu šla Žena s Honzou pěšky — odmítli jet taxíkem. Město jim odhalilo svou druhou tvář. Tichou, že sami zatajovali dech, zasněnou, neskutečnou, naplněnou dlouhými stíny. Nad hlavami se jim vznášely věže v obrysech ostřejších než za denního světla — bylo zapotřebí odvahy vzhlédnout nebo vkročit do uliček, jež na konci uzavírala tma.

"Praha je perlou Evropy," řekl Honza.

Žeňa mlčela.

(Květa Legátová)

* * *

Kolik má Praha věží?

Kolik má
stověžatá Praha
věží?
Zkus třikrát hádat —
však ty víš!
A všech sto věží

měsíc v noci střeží.
A kde je přes den?
V jedné z nich má skrýš.
V té věži zlatník
z měsíčního zlata
vyrábí prstýnky a náušnice
pro děvčata.

(Jiří Žáček)

* * *

Náměšť

Krásný je vzduch, krásnější je moře.
Co je nejkrásnější? Usměvavé tváře.

Pevný je stůl, pevnější je hora.
Co je nejpevnější? Ta člověčí víra.
Pustá je poušť i nebeské dálky.
Co je nejpustější? Žít život bez lásky.

Mocná je zbraň, mocnější je právo.
Co je nejmocnější? Pravdomluvné slovo.

Velká je zem, šplouchá na ni voda.
Co je však největší? Ta lidská svoboda.

(J.Hutka)

SLOVNÍČEK

člověčí людський
dálka, -y *ž.* далечінь
mocný сильний, могутній
nebeský небесний
poušť, -ě *ž.* пустеля
pravdomluvný сказаний правдиво
šplouchat, -ám, -ají шубовсати
tvář, -e *ž.* обличчя
usměvavý усміхнений
zbraň, -ně *ž.* зброя

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Hodiny odbijí celou. — Годинник проб'є годину.

2. dát *s inf.* — наказати
Dal postavit most. — Він наказав збудувати міст.

3. Místo posledního odpočinku českých králů.	Місце поховання чеських королів.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Ступені порівняння прикметників (stupňování přídavných jmen)

Ступені порівняння прикметників виражають міру ознаки, яка виникла в результаті зіставлення, порівняння, пор.: Každé kuře chce být chytřejší než slepice. *Кожне курча хоче бути розумнішим, ніж курка.*

В чеській мові розрізняють три форми ступенів порівняння прикметників:

звичайний (první stupeň);
вищий (druhý stupeň — komparativ);
найвищий (třetí stupeň — superlativ).

Звичайний ступінь означає ознаку предмета без порівняння з такими ж ознаками інших предметів, напр.: Praha je krásné evropské město.

Вищий ступінь називає ознаку, яка виявляється більшою мірою, ніж позначувана формою звичайного ступеня, напр.: Praha je krásnější než Brno.

Найвищий ступінь називає максимально виявлену ознаку, якою виділяється з-посеред інших осіб чи предметів, напр.: Praha je jedno z nejkrásnějších evropských měst.

1. Вищий ступінь утворюється за допомогою суфіксів **-ejší / -ější, -ší, -í**:

а) **-ejší / -ější.** Після губних і **n, t** виступає суфікс **-ější:**

levný — levnější;
zajímavý — zajímavější;
lakomý — lakomější;
svatý — svatější;
důležitý — důležitější.

В інших випадках — **-ejší:**

veselý — veselejší;
bílý — bělejší;
drzý — drzejší.

Перед суфіксами **-ejší / -ější** виникають чергування:

k // č hořký — hořčejší;
h // ž ubohý — ubožejší;
r // ř moudrý — moudřejší;

sk // šť přátelský — přátelštější;
ck // čť otrocký — otročtější.

Прикметники, що закінчуються на **-mný** у вищому і найвищому ступені закінчуються на **-mnější**: skromný — skromnější — nejskromnější. Ті прикметники, що закінчуються на **-mý**, у вищому і найвищому ступені мають закінчення **-mější**: známý — známější — nejznámější.

b) **-ší:** starý — starší, mladý — mladší, slabý — slabší, tvrdý — tvrdší, čistý — čistší.

У деяких прикметників кореневі **-k, -ok** випадають:
těžký — těžší, krát**ký** — kratší, říd**ký** — řidší, hlad**ký** — hladší, slad**ký** — sladší, prud**ký** — prudší, šir**oký** — širší, hlub**oký** — hlubší.

У прикметників з основою на **ch, s, h, z** перед суфіксом **-ší** відбувається чергування:
ch // š ti**ch**ý — tišší, su**ch**ý — sušší, jednodu**ch**ý — jednodušší;
s // š vysoký — vyšší;
h // ž drahý — dražší;
z // ž úzký — užší, nízký — nižší, blízký — bližší;
Іноді **d // z:** snad**ný** — snazší, za**dní** — zazší.

➢ ***Запам'ятайте:*** при утворенні вищого ступеня з суфіксом **-ší** довгий кореневий голосний скорочується.

c) **-í:** за допомогою цього суфікса вищий ступінь утворюється від деяких прикметників на **-ký**, причому чергуються **k // č:**
hez**ký** — hez**čí**;
ten**ký** — ten**čí**;
leh**ký** — leh**čí**;
vlh**ký** — vlh**čí**.

Деякі прикметники мають паралельні форми з суфіксами **-ejší / -ější** або **-ší, -í**:
hustý — hustější // hustší;
křehký — křehčejší // křehčí;
křepký — křepčejší // křepčí;
mělký — mělčejší // mělčí;
trpký — trpčejší // trpčí;
snadný — snadnější // snazší;
zadní — zadnější // zazší.

2. Деякі прикметники, як і в українській мові, утворюють вищий ступінь від іншого кореня (суплетивним шляхом):
malý — menší;
velký — větší;

dlouhý — delší;
dobrý — lepší;
zlý — horší;
špatný — horší.

Пор. в українській мові: гарний — ліпший, поганий — гірший, великий — більший.

У чеській мові найчастіше вживаються такі форми вищого ступеня: větší, další, lepší, vyšší, menší, starší.

3. Найвищий ступінь (třetí stupeň) утворюється з вищого ступеня за допомогою префікса **-nej**:

smělý — smělejší — nejsmělejší;
nový — novější — nejnovější;
malý — menší — nejmenší.

4. При порівнянні осіб і предметів вживається прикметник вищого ступеня з конструкцією než + Nominativ, напр.: Miloš je starší než bratr. Eva je menší než já. Kyjev je větší než Praha.

Міра порівняння виражається прийменником o + Akuzativ, напр.: Miloš je starší než bratr o celý rok. Ta látka je větší o dva metry. Ta cesta je kratší o tři kilometry.

У найвищому ступені вживається конструкція прийменника z + Genitiv, або прийменника mezi + Instrumentál, напр.:

Franta byl nejpilnější ze všech žáků. *Франта був найстаранніший з усіх учнів.*

Nejlepší mezi studenty byl Jan Komárek. *Найкращим серед студентів був Ян Комарек.*

5. Форми вищого і найвищого ступенів відмінюються як прикметники м'якого типу, напр: krásnější obraz, krásnějšího obrazu, krásnějšímu obrazu.

Випадки особливого значення вищого ступеня

В чеській мові форми вищого ступеня можуть виражати не лише ступінь ознаки (starší **než,** menší **než**), але й мати особливе або обмежене значення (komparativ absolutní), тобто виражати звичайний ступінь ознаки. Наприклад, у реченні Hledal vás nějaký **starší** pán вищий ступінь **starší** означає "не молодий, але ще й не старий, тобто літній чоловік". Пор. також речення:

Rodiče si postavili **menší** dům.	Батьки побудували невеликий будинок.
Potřebuju nějaký **levnější** svetr.	Мені потрібен який-небудь недорогий светр.

В українській мові чеському абсолютному компаративу відповідають:

а) окремі лексичні одиниці: starší = літній;

б) антонім прикметника звичайного ступеня з **не-**: starší = немолодий, menší = невеликий;

в) прикметник звичайного ступеня + квантитативне слово: bohatší = доволі багатий.

Вживаючи прислівники mnohem *набагато*, velmi *дуже*, neobyčejně *надзвичайно*, zvláště *особливо*, zcela *цілком*, lépe *краще*, méně *менш(е)*, можна виражати вищий або нижчий ступінь ознаки, вираженої прикметником у звичайному ступені. Такі форми порівняння називаються описовими, напр.: více žádoucí *більш жаданий*, nejvíce překvapující *найбільш несподіваний,* méně známý *менш відомий*, neobyčejně velký *надзвичайно великий.*

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kdy vznikla Praha?
2. Za čí vlády dosáhla Praha největšího rozkvětu?
3. Odkud a kam vedla Královská cesta?
4. O kterých gotických a barokních stavbách jde v úvodním textu?
5. Čím je známá Staroměstská radnice?
6. Co je vidět z Karlova mostu?
7. Které zajímavé areály jsou ještě v Praze?
8. Které úřady a organizace působí v Praze?
9. Do kolika správních městských obvodů je rozdělena Praha?
10. Kolik obyvatel žije v Praze?

2. Podtvrďte nebo vyvraťte informaci z úvodního textu:

Např.: Ano, to je pradva,… Ne, to není pravda, …

Praha vznikla v polovině 10. století.

V místech dnešního Hradu a Vyšehradu stavěli kupci a řemeslníci své první příbytky.

Velkého rozkvětu dosáhla Praha za vlády císaře Karla IV.

Karel IV. dal postavit v 15. století Karlův most.

Cestě od Prašné brány ke Karlovu mostu se říká Královská cesta.

Chrám Sv. Mikuláše je na Malé Straně.

Pražský hrad byl kdysi sídlem českých králů, dnes tam sídlí prezident České republiky.

3. Vyhledejte přídavná jména v básni "Náměšť" podle stupňovacích tvarů.

4. Uveďte druhý a třetí stupeň k daným přídavným jménům a užijte je ve větách:

mladý, starý, malý, velký, hluboký, sladký, dobrý.

5. Doplňte tabulku podle příkladu:

velký	větší	největší
hrubý		
		nejnovější
vzácný		
		nejodvážnější
	lehčí	
chudý		
směšný		
	dražší	

6. Tvořte komparativ podle vzoru:

Vzor: Praha — velký — Brno: Praha je větší než Brno.

Praha — velký — Brno
Víno — dobrý — pivo
Labe — dlouhý — Vltava
Krkonoše — vysoký — Šumava
Ukrajina — velký — Česká republika
Česká republika — malý — Polsko

7. Přídavných jmen v zárovkách užijte v 2. nebo 3. stupni (stupeň je označen číslicí):

Národní galerie má (cenný 3.) sbírku uměleckých děl. Mateřská řeč je ten (krásný, cenný, drahý 3.) poklad, který jsme zdědili po předcích. Víš, která hora je (vysoký 3.) na světě? Jeseníky jsou (nízké 2.) než Krkonoše. V Tatrách jsou hory (vysoký 2.) než v Krkonoších. Je to můj (blízký 3.) a (drahý 3.) přítel. Hliník je (lehký 2. a křehký 2.) než železo. Muchomůrka zelená patří mezi (jedovatý 3.) houby. (Jednoduchý 3.) řešení nemusí být vždy (dobrý 3.). Ve vysokých nadmořských výškách je vzduch (řídký 2.) než v nížině. Čím (krátký 2.) a (tenký 2.) je struna, tím (vysoký 2.) tón vydává. Čerstvá zelenina je (bohatý 2.) na vitaminy než vařená. V (úzký 3.) místě trati musejí lyžaři zpomalit. Posaď se sem, tohle křeslo je (měkký 2.). Byl bych rád, kdybys byl k rodičům (upřímný 2.). Stojíme na (jižní 3.) místě Evropy. Markův návrh mi připadá (rozumný 2.) než tvůj plán. Jeho zmatek a tréma byly stále (zřejmý 2.).

8. Tvořte stupňovací tvary podle vzoru:
Vzor: Bratr je (starý) starší než já.
Bratr je (starý, mladý, pilný, chytrý, bohatý, chudý, malý, velký) než já.
Maminka byla vždycky (veselá, hezká, štíhlá, skromná, upřímná, přísná) než teta.
Dnes je počasí (dobré, špatné, teplé, chladné, příjemné, hezké) než včera.

9. Říkejte, co je mnohem dražší/levnější, větší/menší, vyšší/nižší, delší/kratší.
Příklad: Auto — kniha. — Auto je mnohem dražší než kniha.
Nebo: Kniha je mnohem levnější než auto.
1. Auto — kniha. 2. Kniha — auto. 3. Tokio — Praha. 4. Dánsko — Francie. 5. Alpy — Šumava. 6. Šumava — Kavkaz. 7. Volha — Vltava. 8. Václavské náměstí — Něvský prospekt. 9. Himaláje (Pl.) — Krkonoše. 10. Kyjev — Praha. 11. Plzeň — Londýn. 12. Atlantický oceán — Černé moře.

10. Tvořte věty podle vzoru:
a) *Vzor*: Přestaňte kouřit a budete zdraví. — Přestaňte kouřit a budete zdravější.
1. Přestaňte kouřit a budete zdraví. 2. Naučte se odpouštět a budete spokojení. 3. Choďte často do přírody a budete klidní. 4. Mluvte často s hodnýmu lidmi a budete veselí. 5. Přestaňte závidět a budete šťastní. 6. Nepijte tolik piva a budete štíhlí. 7. Choďte denně na procházky a budete otužilí.
b) *Vzor*: Eva je hezká, ale Marta je -. — Eva je hezká, ale Marta je ze všech nejhezčí.
1. Eva je hezká, ale Marta je -. 2. Mirek je chytrý, ale Honza je -. 3. Karel je skromný, ale Franta je -. 4. Věra je zvědavá, ale Petr je -. 5. Dana je pilná, ale Zuzana je -. 6. Tomášek je rozmazlený, ale Alenka je -. 7. Maminka je přísná, ale babička je -. 8. Anička je šikovná, ale Lenka je -. 9. Jarmila je ješitná, ale Zdeněk je -. 10. Marcela je hodná, ale Vašek je -.

11. Jana a Pavel mají různé vlastnosti. Srovnejte je, transformujte výchozí věty tak, že v nich užijete komparativ.
Vzor: Jana je rychlá, ale lehkomyslná. — Jana je rychlejší než Pavel, ale lehkomyslnější.
1. Jana je rychlá, ale lehkomyslná. 2. Pavel je pomalý, ale spolehlivý. 3. Jana je chytrá, ale líná. 4. Pavel je hloupý, ale pilný. 5. Jana je veselá, ale drzá. 6. Pavel je vážný, ale slušný. 7. Jana je hezká, ale domýšlivá. 8. Pavel je nadaný, ale skromný.

12. Rozlišujte komparativ srovnávací a absolutní. Přeložte věty do ukrajinštiny.
1. Chcete se tu zdržet delší dobu? 2. Autor napsal i několik kratších povídek. 3. Tentokrát jsme přijeli na delší dobu než minule. 4. Jeho sestra

žije v jednom menším městě na Moravě. 5. Sandály jsou pohodlnější než lodičky. 6. Na túru si vezmu nějaké pohodlnější boty. 7. Jeho žena pochází z nějaké zámožnější rodiny 8. Naši sousedé jsou zámožnější než my. 9. Chci nějaký levnější svetřík, nic drahého. 10. Náš Tomášek je o hodně menší než váš Vláďa, i když je o rok starší. 11. Starší lidé mají rádi klid. 12. Jejich auto bylo levnější než naše, ale naše je rychlejší a pohodlnější. 13. Ptala se po vás nějaká menší brunetka. 14. Jsem hrozně unavená, udělejte mi dneska, prosím, silnější kávu. 14. Pocházel z tzv. lepší rodiny. 15. Po kratší přestávce jsme pokračovali v práci.

13. Víte, co to je, když se řekne …

1. Moudřejší ustoupí.
2. Ráno je moudřejší večera.
3. Bližší košile než kabát.
4. Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.
5. Hlad je nejlepší kuchař.
6. Bolest duše je horší než bolest těla.

14. Co je horší, žení-li se čerti, či čertí-li se ženy?

15. Přeložte do češtiny:

а) Прага була заснова в IX столітті. Завдяки вигідному географічному розташуванню вона відразу стала центром економічного і культурного життя всієї країни. Прага розташована на обох берегах Влтави, яка є найбільшою рікою в Чехії. Найстарший міст, який збудували через Влтаву в XIV столітті, називається Карлів міст. Його прикрашають статуї святих. За влади короля Карла IV Прага досягла свого найвищого розквіту. З Карлового мосту відкривається чудова панорама Празького граду — Градчан. Колись Градчани були резиденцією королів, а в наш час це резиденція президента республіки. Багато туристів відвідують Староміську площу, де знаходяться знамениті куранти і пам'ятник Яну Гусу. Іншими історичними пам'ятками є готичний Тинський храм, Каролінум — будова першого в Центральній Європі університету.

б) Найвища гора в Чеській Республіці називається Снєжка. — Вона нам все описала до найменших подробиць. — Це була найсмішніша історія, яку я чув у житті. — Про нього розказують смішні історії. — Лабе є найдовшою з усіх чеських рік. — Крконоше найвищі з усіх чеських гір. — У Національному музеї знаходяться дуже рідкісні експонати. — Мехіко є найбільшим містом у світі. — 21 грудня є найкоротшим днем у році. — 21 червня є найдовшим днем у році.

Co jste možná nevěděli…

Nejživější české náměstí je Václavské náměstí v Praze. Prostor zde vznikl již roku 1348. Od roku 1365 tu byly koňské trhy. Proto se až do roku 1848 jmenovalo Koňský trh.

V chrámu sv. Víta v Praze na Hradčanech visí největší český zvon. Jmenuje se Zikmund, je vysoký 203 cm a váží 16 500 kg. Vznikl v roce 1548.

Nejznámější české slovo, které zdomácnělo ve všech světových jazycích, je slovo "robot". Vymyslel ho bratr spisovatele Karla Čapka — Josef Čapek, malíř a spisovatel, v roce 1920. Karel Čapek toto slovo použil ve své hře R.U.R. Slovo "robot" pochází od českého slova "robota", což znamená "těžká práce".

Nejbohatší v Evropě jsou Lucemburčané, nejchudší Turci

Obyvatelé Lucemburska byli v roce 2003 nejbohatší lidé v Evropě. Vyplývá to ze statistik, které zveřejnil evropský statistický úřad Eurostat. Češi jsou pod evropským průměrem, na 19. místě. Jednoznačně nejchudší jsou Turci. Aby dosáhli evropského průměru, musel by jejich hrubý domácí produkt (HDP) vzrůst téměř čtyřikrát.

Nejmenší ostrov

Který je nejmenší ostrov na světě? Podle Guinnessovy knihy světových rekordů je nejmenším ostrovem Biskupská skála — jeden z 1040 ostrovů a ostrůvků roztroušených kolem Británie. Je tak malý, že na něm stojí pouze jediný dům s osvětlením. Poněvadž je obydlený, splňuje britská měřítka pro označení ostrov. Aby se ostrov dal považovat za obydlený, musí mít v letních měsících pastvinu, na které se pase alespoň jedna ovce, nebo velkou alespoň dva akry.

Z aforismů

Máme těžší život než naši předkové,
protože si musíme opatřovat víc věcí,
které nám usnadňují život.

"Největší nula na světě."
Nezní to hrdě?

(Gabriel Laub)

Z toho, co nebylo a nikdy nebude, dělají obratní spisovatelé nejkrásnější příběhy o tom, co je.

(Ivo Andrič)

Текст: ◂ Česká republika.

Додаткове читання: ◂ U nás na Moravě (*Podle L. Vaculíka*).

Граматика: ◂ Відмінювання кількісних числівників від **100** і більше. Правопис і читання числівників, узгодження числівника з іменником. Метричні назви.

Česká republika

Česká republika je malebná země uprostřed Evropy. Země byla pravděpodobně pojmenována podle nejsilnějšího slovanského kmene Čechů — Bojů. Po vytvoření sjednoceného českého státu se etnonymum Čech rozšířilo na všechny jeho obyvatele.

Česká republika (ČR) vznikla 1. ledna 1993 rozdělením České a Slovenské federativní republiky. V evropském měřítku[1] ČR náleží ke středně velkým státům[2]. Má rozlohu 78 864 čtverečních kilometrů (km^2). Je trochu menší než Rakousko[3] a trochu větší než Irsko. Má 10,3 milionů obyvatel, to je stejně jako Portugalsko, Řecko či Maďarsko, ale více než Rakousko nebo Bulharsko, Švédsko nebo Belgie. Území České republiky se skládá ze tří historických zemí: jsou to Čechy, Morava, Slezsko. 96 % (= procent) obyvatel mluví česky, další národnost zde je německá, rómská, slovenská, polská. Úředním jazykem je čeština.

Česká republika má přírodní hranice, tj. hranici tvoří hory nebo řeky. ČR má čtyři sousedy. Na východě sousedí se Slovenskem, na západě s Německem, na severu s Polskem a na jihu s Rakouskem. Poloha "v srdci Evropy" řadí Českou republiku ke středoevropským státům[4], ale geometrický střed Evropy je na východě, v ukrajinských Karpatech.

Česká republika má na svém poměrně malém území zastoupeny všechny základní typy reliéfu mimo mořského pobřeží a velehor. Je zemí vnitrozemskou, bez přímého přístupu k moři. V krajině jsou hory s ledovcovým reliéfem,

vápencové oblasti s jeskyněmi, vrchoviny a pahorkatiny, svérázné oblasti rybníků a luk, přírodní parky. Přírodní rezervace Žofínský prales je nejstarší evropskou rezervací. Řeky ČR tečou do tří moří: do Baltského, do Severního a do Černého moře[5]. Jezera v České republice jsou různého původu — ledovcová na Šumavě, krasová v Macoše. Celková zásoba vody je ve 150 přehradách, největší přehrady jsou Lipno, Orlík a Slapy.

Nejvyšší české hory se jmenují Krkonoše s vrcholem Sněžkou, která měří[6] 1602 m. V Krkonoších pramení největší česká řeka Labe, která měří 357 km. Na Šumavě na jihu Čech pramení Vltava, která protéká Prahou a u města Mělník se vlévá do Labe. Největší jezero se nachází také na Šumavě. Má plochu 18,5 ha (= hektarů) a jeho nejhlubší místo dosahuje 40 metrů. Je to Černé jezero. Další větší českou řekou je Morava, která je dlouhá 352 km, teče od severu k jihu přes celou Moravu a vlévá se do Dunaje. Českomoravská vysočina odděluje Čechy od Moravy.

Česká republika je průmyslový stát s rostoucím podílem soukromého sektoru. Čelní místo v národním hospodářství zaujímá strojírenský, automobilový, textilní, chemický a obuvnický průmysl[7]. Hlavními zemědělskými plodinami jsou cukrovka, brambory a obilniny[8].

Co se týce státního zřízení — je to republika v čele[9] s prezidentem. Prezident, který je volen na 5 let, spolu s předsedou vlády a vládou je výkonnou mocí státu. Zakonodárná moc patří Dvoukomorovému Parlamentu — Poslanecké sněmovně i Senátu[10].

Česká republika je členem mnoha mezinárodních organizací — Evropské unie (od 1. května 2004), Organizace spojených národů (OSN), Organizace severoatlantické smlouvy (NATO), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)[11] aj.

SLOVNÍČEK

čelný чільний
Českomoravská vysočina Чесько-моравська височина
etnonymum, -ma *s.* етнонім
federativní федеративний
hranice, -e *ž.* кордон
jeskyně, -ě *ž.* печера
kmen, -e/-u *m.* плем'я
krajina, -y *ž.* місцевість
kras, -u *m.* карст
ledovcový льодовиковий
luka, luk *pomn.* луки
malebný мальовничий
moc, -i *ž.* влада; **výkonná m.** виконавча влада, **zakonodárná m.** законодавча влада
mořský морський
náležet, -žím, -ží належати
národní hospodářství національне господарство, економіка
národnost, -i *ž.* народність, національність
oddělovat, -luji, -lují відділяти, відокремлювати
pahorkatina, -y *ž.* пагориста місцевість, височина

plocha, -y *ž.* поверхня, площа
pobřeží, -í *s.* узбережжя
podíl, -u *m.* частка
pojmenovat, -nuji, -nují назвати
poměrně відносно, порівняно
pramenit, *zprav. 3. os.* **-ní, -ní** витікати, брати початок
pravděpodobně імовірно, можливо
průmysl, -u *m.* промисловість
průmyslový промисловий
předseda vlády голова уряду, прем'єр-міністр
přehrada, -y *ž.* гребля
přírodní rezervace, -e *ž.* заповідник
přístup, -u *m.* доступ
původ, -u *m.* походження
reliéf, -u *m.* рельєф
rómský циганський
rozdělení, -í *s.* поділ
rozšířit, -řím, -ří розширити
řadit, -dím, -dí зараховувати
sektor, -u *m.* сектор; **soukromý s.** приватний сектор
sjednocený об'єднаний, єдиний
Slezsko, -a *s.* Сілезія
slovanský слов'янський
sousedit, -ím, -í бути сусідами
státní zřízení, -í *s.* державний устрій
střed, -u *m.* центр
svérázný своєрідний, самобутній, оригінальний
úřední державний
území, -í *s.* територія
vápencový вапняковий
velehory, -hor *mn. ž.* високогір'я
vlévat se, -vám, -vají впадати
vnitrozemský континентальний
vrchol, -u *m.* вершина
vrchovina, -y *ž.* височина
vytvoření, -í *s.* утворення, формування
vzniknout, *zprav. 3. os.* **-ne, -nou** виникнути, утворитися
základní фундаментальний, основний
zásoba, -y *ž.* припаси, резерв, запас
zastoupit, -pím, -pí *тут:* представити

Doplňková četba

U nás na Moravě

Morava je česká země, oddělená od Čech mírnou vysočinou a názorem, že by od nich měla být oddělena líp. Morava sousedí na východě se Slovenskem, tvoří tedy přechod mezi Čechy a Slováky. Dnešní Morava je zbytek Velkomoravské říše, která před více než tisícem let obsahovala i západní Slovensko, východní Rakousko a neznámou část dnešního Maďarska. Toto moje zeměpisně dějepisné líčení neberte moc vážně[12]. Přesnější zprávu chtějte od lidí, kteří se vyznačují vzdělaností a moudrostí, a neznáte-li takové, tedy od rodičů.

My Moraváci se dělíme na ženy, muže a děti, a podle zdraví na hlupáky a normální. Hlupáci chodí pořád v džínách a celé večery hledí na televizi, aby viděli život bez televize[13]. Normální se oblékají rozmanitě, umějí moc věcí[14] a baví se sami. Na Moravě je víc upřímnosti, slušnosti, poctivosti a zbožnosti, až na výjimky[15], které vidíme všude. Morava má hory i nížiny, lesy jehličnaté i listnaté, pole obilná i bramborová, na rozdíl od Čech i dost

vinic. Příroda je i tady poničená vinou politiky, aby už do ní hrom![16] Potoky na Moravě tečou s kopce, vítr fučí všemi směry, slunko jde od východu k západu. Když je pěkně, je pěkně, a když prší, také to ujde[17]. V zimě mrzne. V noci bývá tma, když nesvítí měsíc. Když svítí, je i potmě vidět na cestu. Na Moravě je zkrátka všechno lepší.

(Podle L. Vaculíka)

SLOVNÍČEK

dnešní сьогоденний, сучасний
džíny, *ž. pomn.* джинси
fučet, -čím, -čí дути
jehličnatý хвойний
listnatý листяний
mírný помірний, м'який
neznámý невідомий
nížina, -y *ž.* низина
obilný зерновий
obsahovat, -huji, -hují містити
oddělený окремий, відокремлений
poctivost, -i *ž.* чесність, порядність
poničený понівечений, пошкоджений
pořád весь час, постійно
potmě потемки, у пітьмі
potok, -a *m.* потік, струмок
přechod, -u *m.* перехід
slunko, -a *s.* сонечко
slušnost, -i *ž.* ввічливість, порядність
upřímnost, -i *ž.* відвертість, щирість
Velkomoravská říše, -e *ž.* Великоморавська імперія
víc більше
vina, -y *ž.* провина, вина
vinice, -e *ž.* виноградник
vyznačovat se, -čuji, -čují виділятися, відзначатися
vzdělanost, -i *ž.* освіченість, освіта
zbožnost, -i *ž.* набожність
zbytek, -tku *m.* залишок
zpráva, -y *m.* повідомлення, звістка

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. V evropském měřítku. — В європейському масштабі.

2. Náležet ke středně velkým státům. — Належати до держав середньої величини.

3. Rakousko *Австрія.*

➢ ***Запам'ятайте*** назви деяких інших держав:
Belgie *Бельгія*, Bulharsko *Болгарія*, Česko *Чехія*, Dánsko *Данія*, Francie *Франція*, Irsko *Ірландія*, Itálie *Італія*, Maďarsko *Угорщина*, Německo *Німеччина*, Norsko *Норвегія*, Polsko *Польща*, Portugalsko *Португалія*, Rumunsko *Румунія*, Rusko *Росія*, Řecko *Греція*, Slovensko *Словаччина*, Španělsko *Іспанія*, Švédsko *Швеція*, Ukrajina *Україна*, USA *США*, Velká Bratanie *Великобританія.*

4. Středoevropský stát.	Центральноєвропейська держава / держава Центральної Європи.
5. Baltské, Severní, Černé moře.	Балтійське, Північне, Чорне море.
6. Hora měří … m.	Висота гори … м (метрів).
7. Strojírenský, automobilový, textilní, chemický, obuvnický průmysl.	Машинобудівна, автомобільна, текстильна, хімічна, взуттєва промисловість.
8. Zemědělské plodiny — cukrovka, brambory a obilniny.	Сільськогосподарські культури — цукрові буряки, картопля, зернові культури.
9. V čele státu je prezident. Пор. також: zvolit *koho* do čela *čeho.*	На чолі держави стоїть президент. Обрати *кого* головою *чого.*
10. Dvoukomorový Parlament — Poslanecká sněmovna i Senát.	Двопалатний парламент — палата депутатів і сенат.
11. Evropská unie. Organizace spojených národů (OSN). Organizace severoatlantické smlouvy (NANO). Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).	Європейський Союз. Організація Об'єднаних Націй (ООН). Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Організація з питань безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).
12. Toto moje zeměpisně dějepisné líčení neberte moc vážně. Пор.: brát *koho, co jak.*	Цей мій географічно-історичний опис не сприймайте надто серйозно. Сприймати *кого, що як.*
13. Aby viděli život bez televize.	Замість того, щоб побачити життя не в телевізорі.
14. Umějí moc věcí.	Вміють багато чого робити.
15. Až na *co*.	Крім *чого,* за винятком *чого*, якщо не рахувати *чого*.
16. *expr.* Aby už do ní hrom!	*експр.* Хай їй грець!
17. *hovor.* Také to ujde.	*розм.* Теж непогано.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання кількісних числівників від 100 і вище

1. Назви кількісних числівників від 10 до 1000 *див. Lekce 13.*

Pád	Číslo jednotné			
N.	sto	tisíc	milion	miliarda
G.	sta	tisíce	milionu	miliardy
D.	stu	tisíci	milionu	miliardě
A.	sto	tisíc	milion	miliardu
L.	(o) stu	(o) tisíci	(o) milionu	(o) miliardě
I.	stem	tisícem	milionem	miliardou
	Číslo množné			
N.	sta	tisíce	miliony	miliardy
G.	set	tisíc /-ů	milionů	miliard
D.	stům	tisícům	milionům	miliardám
A.	sta	tisíce	miliony	miliardy
L.	(o) stech	(o) tisících	(o) milionech	(o) miliardách
I.	sty	tisíci	miliony	miliardami

2. Числівник **sto** відмінюється як іменник середнього роду твердої групи (тип **město**), якщо він вживається самостійно, без залежних слів, напр.: Chybělo málo do celého sta. *Не вистачало трохи до ста / сотні.*

У сполученні з числівником **dvě** числівник **sto** має неругулярну форму **dvě stě.**

➢ ***Запам'ятайте***, що на відміну від української мови, в чеській **sto** у сполученні з іншими числівниками завжди пишеться окремо: dvě stě, tři sta, čtyři sta, …

Числівник **sto** у сполученні з назвою предмета може мати кілька форм:

а) відмінюються обидва компоненти словосполучення — o stech studentech;

б) числівник **sto** взагалі не відмінюється — o sto studentech;

в) назва предмета може стояти в родовому відмінку множини — o stech studentů.

Пор. інші приклади: ke stu lidem // ke sto lidem // ke stu lidí; o stu lidech // o sto lidech // o stu lidí.

3. Числівник **tisíc** відмінюється як іменник чоловічого роду м'якої групи (тип **stroj**). З числівниками dva, tři, čtyři **tisíc** вживається у формі називного відмінка множини: dva tisíce, tři tisíce, čtyři tisíce. Числівники від **5** і вище, а також неозначені числівники kolik, několik, mnoho у сполученні з **tisíc** вживаються у формі родового відмінка множини: pět tisíc, šest tisíc, kolik, několik, mnoho tisíc.

У родовому відмінку множини числівник **tisíc** має дві форми tisíc і tisíců. Форма tisíc вживається тоді, коли після неї називається предмет: bez dvou tisíc korun. Якщо **tisíc** вживається самостійно, без залежних слів, у родовому відмінку множини виступає форма tisíců: Počet obětí jde do tisíců. *Кількість жертв сягає тисячі / нараховує тисячі.*

В інших випадках числівник **tisíc** або відмінюється, або в давальному, місцевому і орудному відмінках має незмінювану форму **tisíci:** k pěti **tisícům** diváků — k pěti **tisíci** divákům, o pěti **tisících** lidí — o pěti **tisíci** lidech, s **tisícem** diváků — s **tisíci** diváky.

4. Числівник **milion** відмінюється як іменник чоловічого роду твердої групи (тип **hrad**).

5. Числівник **miliarda** відмінюється як іменник жіночого роду твердої групи (тип **žena**).

6. У складених числівниках кожен числівник відмінюється окремо:

Pád	200 — dvě stě	300 — tři sta	400 — čtyři sta	500 — pět set
N.	dvě stě	tři sta	čtyři sta	pět sta
G.	dvou set	tří set	čtyř set	pěti set
D.	dvěma stům	třem stům	čtyřem stům	pěti stům
A.	dvě stě	tři sta	čtyři sta	pět set
L.	(o) dvou stech	(o) třech stech	(o) čtyřech stech	(o) pěti stech
I.	dvěma sty	třemi sty	čtyřmi sty	pěti sty

Складені числівники, як наприклад 2 769, відмінюються так:

Pád	2 769 — dva tisíce sedm set šedesát devět
N.	dva tisíce sedm set šedesát devět chlapců, dívek, měst
G.	dvou tisíc sedmi set šedesáti devíti chlapců, dívek, měst
D.	dvěma tisícům sedmi stům šedesáti devíti chlapcům, dívkám, městům
A.	dva tisíce sedm set šedesát devět chlapců, dívek, měst
L.	(o) dvou tisících sedmi stech šedesáti devíti chlapcích, dívkách, městech
I.	dvěma tisíci sedmi sty šedesáti devíti chlapci, dívkami, městy

У великих чисел, відмінюючи кожну з частин, предмет, який обчислюється, можна не відмінювати, напр.: k pěti tisícům korun(ám), o pěti tisících korun(ách), s pěti tisíci korun(ami).

Правопис і читання числівників, узгодження числівника з іменником

1. У звичайному тексті числівники пишуться словами: Mám tři sourozence. Ve třídě je nás dvadcet pět.

Літочислення, дати, номери телефону, математичні дані пишуться цифрами: Narodil jsem se 29.června 1985. Naše telefonní číslo je 256 579 831. Délka úsečky je 75 mm. Kolik je 36 : 6? Цифрами пишуться також великі числа, у яких написання словами було б занадто довгим і важко зрозумілим: : Výstavu doposud navštívilo 42 657 diváků. Za ten velký nákup jsme zaplatili 748,60.

2. Числівники **7, 8** вимовляються "sedm" і "sedum", "osm" і "osum". Але пишеться завжди лише **sedm, osm.**

Числівники, що складаються з одиниць і десятків (21 і вище) пишуться (*див. Lekce 13*) і вимовляються двома способами: або dvacet jeden žák, bez dvaceti jednoho žáka, ke dvaceti jednomu žáku і т.д., або jedenadvacet žáků, bez jedenadvaceti žáků, k jedenadvaceti žákům і т.д. При лічбі надається перевага формі dvacet jedna.

Літературною вважається також форма: **dvacet jedna** chlapců:

N. dvacet jedna chlapců
G. dvaceti jedna chlapců
D. dvaceti jedna chlapcům
A. dvacet jedna chlapců
L. (o) dvaceti jedna chlapcích
I. dvaceti jedna chlapci

Узгодження складеного числівника з іменником залежить від форми числівника: **dvacet jeden** chlapec, **dvacet jedna** dívka, **dvacet jedno** město — **jedenadvacet** chlapců, dívek, měst.

Складені числівники, що закінчуються на dva, tři, čtyři, узгоджуються з іменником у називному відмінку множини: dvacet dva, dvacet tři, dvacet čtyři chlapci, dívky, města. Складені числівники, що закінчуються на pět і вище, узгоджуються з іменником у родовому відмінку множини: dvacet pět, šest … chlapců, dívek, měst.

У випадках, коли числівник **tisíc** не відмінюється (має незмінювану форму), іменник стоїть у тому відмінку, якого вимагає синтаксична конструкція: **před** tisíci **lety**, **po** pěti tisíci **korunách**.

Назва предмета у сполученні з числівниками **milión** і **miliarda** завжди стоїть у родовому відмінку множини, наприклад: milión korun, miliónu korun, k miliónu korun; s miliardou korun.

Дієслово у сполученні з числівниками від **5** до **99**, а також з неозначеними числівниками *několik, mnoho, málo, tolik* стоїть у формі середнього роду: pět, několik žáků *bylo vyznamenáno.*

3. Літочислення читаються як кількісні або як порядкові числівники. Слово rok стоїть перед числівником. Напр., roku 1918 можна читати:

roku tisíc devět set osmnáct;

roku devatenáct set osmnáct;

roku tisícího devítistého osmnáctého.

Читання порядковим числівником є книжним варіантом.

Можливе також скорочене читання числівника, напр.:

Žil tam od r. 1957 do r. 1983 — žil tam od sedmapadesátého do třiaosumdesátého roku.

Проміжок часу, виражений роками, читається:

To se stalo v letech 1956 — 1958: tisíc devět set padesát šest až tisíc devět set padesát osm або devatenáct set padesát šest až devatenáct set padesát osm.

Назву сторінки також читають кількісним числівником: na straně sto padesát tři.

4. В чеській мові після порядкового числівника обов'язково ставиться крапка: 16.10.1956, I. kapitola, Karel IV., але крапка не ставиться у даті, написаній як дробове число: 14/1/2004.

5. В листах і документах дата пишеться так:

V Praze dne 6. listopadu 1981.

16.2.1998

Метричні назви
(značky měrných jednotek)

mm — milimetr	*міліметр*
cm — centimetr	*сантиметр*
dm — decimetr	*дециметр*
m — metr	*метр*
m^2 — čtvereční (-ý) metr	*квадратний метр*
m^3 — krychlový metr	*кубічний метр*
km — kilometr	*кілометр*
a — ar	*ар*
ha — hektar	*гектар*

CVIČENÍ

1. Odpovídejte na otázky:

1. Kolik kilometrů čtverečních měří ČR?
2. Kolik obyvatel má ČR?
3. Které národnosti žijí v ČR?
4. Ze kterých historických zemí se ČR skládá?
5. Co znamená, že ČR má přirozenou hranici?
6. Proč je ČR vnitrozemský stát?
7. S kým sousedí ČR?
8. Jaká je hranice mezi Čechami a Moravou?
9. Které české a moravské řeky znáte?
10. Která průmyslová odvětví jsou rozvitá v ČR?
11. Jaké je státní zřízení ČR?
12. Členem kterých mezinárodních organizací je ČR?

2. Z daných slov tvořte jednu větu, která musí mít vztah k České republice.

Např.: Polsko je severní soused České republiky.

Praha, Slovensko, Maďarsko, Německo, Portugalsko, Slezsko, Krkonoše, Sněžka, Šumava, řeka Morava, Brno, Dunaj, Vltava, Českomoravská vysočina, Černé jezero, Labe, Lipno, Mělník.

3. Najdětě názvy 18 statů a napiště je.

K	S	L	O	V	E	N	S	K	O	Ř	Z	X
A	P	R	A	K	O	U	S	K	O	E	O	R
N	Ě	M	E	C	K	O	U	R	Z	C	U	U
A	W	A	Y	P	O	L	S	K	O	K	S	S
D	M	A	Ď	A	R	S	K	O	T	O	A	K
A	I	O	U	K	R	A	J	I	N	A	R	O
V	E	L	K	Á	B	R	I	T	A	N	I	E
S	F	R	A	N	C	I	E	W	D	E	Š	R
T	N	O	R	S	K	O	W	T	Á	Z	V	I
Š	P	A	N	Ě	L	S	K	O	N	G	E	Q
U	H	I	T	Á	L	I	E	C	S	X	D	B
D	F	B	U	L	H	A	R	S	K	O	S	J
R	U	M	U	N	S	K	O	K	O	I	K	L
A	P	T	Q	M	C	I	R	E	B	P	O	V

4. Ve které skupině zemí jsou všechny země členy EU?

a) Británie, Irsko, Norsko, Dánsko
b) Německo, Španělsko, Řecko, Rakousko
c) Itálie, Belgie, Francie, Island
d) Portugalsko, Švýcarsko, Lucembursko, Švédsko.

5. Napište počet číslovkou, užijte obou možností:

23, 35, 101, 199, 205, 874, 1262, 2005.

6. Utvořte 2. pád od základních číslovek:

Např.: dvacet čtyři — čtyřiadvacet: dvaceti čtyř — čtyřiadvaceti
1. dvacet čtyři — čtyřiadvacet, 2. třicet šest — šestatřicet, 3. sto pět, 4. dvě stě čtyři, 5. tři sta dvacet sedm — tři sta sedmadvacet, 6. šest set třicet tři — šest set třiatřicet, 7. dva miliony pět set tisíc osm set padesát dvě.

7. Do následujících vět postupně doplňte správné tvary těchto číslovek a počítaného předmětu:

několik, 2, 3, 4, 5, 31, 42, 53, 64, 75, 100, 141, 162, 200, 300, 400, 1000 Kč.
Chlapec měl v pokladničce … . Získanou částku přidal k(e) …, které měl. Vrátil se bez … . Počítal s … .

8. Číslovky v závorkách převeďte do náležitých tvarů. Doplňte tečky tam, kde chybějí:

Od (17) listopadu (1939) byly české vysoké školy uzavřeny až do konce (2) světové války. Jako (26)-(29) svazek souboru Jiráskových spisů vyšly čtyři díly románové kroniky U nás. V (I) díle v kapitole (46) na str. (400)-(406) se dočteme o životě mladé Justynky. Jsme teprve na (105) straně. Začátek divadelního představení byl o (20) hodině. Sejdeme se již v (19) hodin. Na mistrovství světa obsadili naši fotbalisté (2) místo. Naši hráči se ujali vedení teprve ve (12) minutě poslední třetiny. (1000) návštěvník výstavy dostal upomínkový dárek. Václav (IV), syn Karla (IV) dokončil stavbu nového kamenného mostu. Roku (1306) byl v Olomouci zavražděn Václav (III), poslední Přemyslovec. Obdobím národního obrození nazýváme především (1 polovina 19 století).

9. Přečtěte číslovky:

Ze 34 žáků přišlo do školy jen 26. Střídali se po 45 minutách. Závodů se zúčastní sportovci z 33 zemí. Během příštích 24 hodin se počasí nezmění. Román napsal ve věku 32 let. Kolem přejel vlak se 43 vagony. Napočítal

jsem do 95. Vrátil se tam po 22 letech. Počítáme se 42 volnými místy. Byli zachráněni až po 23 hodinách.

10. Přečtěte a zapište číslovky slovy:

Lidí tam bylo ke 300. Z 200 uchazečů měli vybrat 25. Chrám byl postaven asi před 2 000 lety. Motor dosáhl 3500 otáček za minutu. Knihu jsem zatím přečetl jen do 115. stránky. Slovník obsahuje okolo 48 000 slov. Po 750 krocích se zastavil. Ten citát najdete na 255. stránce. Je to sál se 480 místy. Obraz byl znovu nalezen po 350 letech. Počet návštěvníků výstavy se blíží 50 000. Jde o události z 1306. roku. Z 8623 zaslaných rozluštění bylo jen 1465 správných. Počet členů dosáhl 22 400. Je to knihovna o 23 784 svazcích. Včera uvítali na výstavišti 100 000. návštěvníka.

11. Doplňte náležité tvary číslovek a počítaných předmětů:

Na této škole studuje (481 student). Vydali se na výlet každý se (100 Kč) v kapse. Budova se zamyká v (21 hod.). Ubytovali nás v rekreačním areálu s (300 chata). Na dnešním představení očekáváme (1 000. divák). Karlova univerzira byla založena před (650 rok). Zítřejší teploty dosáhnou (23 až 25 stupeň). Na výstavě bylo kolem (70 obraz). Dostudoval v (62) rok.

12. Přeložte do češtiny:

a) Чеська Республіка знаходиться в центрі Європи. Вона займає територію колишніх історичних земель Чеського королівства (Koruna česká) — Чехії, Моравії, Сілезії. Чеська Республіка виникла внаслідок розпаду Чехословацької Федеративної Республіки на дві окремі держави — Чехію і Словаччину. Ця подія сталася 1 січня 1993 року. Найбільшим містом Чехії є столиця Прага з населенням 1 200 000 чоловік. Інші великі міста Чехії — це Брно, Острава, Плзень, Оломоуць. Чеська Республіка межує з чотирма державами — Польщею, Словаччиною, Австрією і Німеччиною, з якими має природні кордони. На її відносно невеликій території представлені всі основні типи рельєфу. Найвища гора Снєжка знаходиться в Крконошах. В Чехії є озера льодовикового і карстового походження. Це красива і дуже мальовнича країна.

b) Два (іноземні студенти, нові вокзали, народні пісні, молоді чехи, українські автори, відомі співаки).

Чотири (чеські міста, наші нові вчительки, відомі письменники, старі казки, японські політики, мої чеські друзі, українські дипломати).

Сім (червоні троянди, цікаві книжки, сині крісла, світові моря, швейцарські банки).

Co jste možná nevěděli…

1. Nejvyšší bod v České republice je vrchol hory Sněžky v Krkonoších (1602 m).
2. Nejnižší bod v ČR je hladina řeky Labe na severu za městem Děčín.
3. Největší česká města jsou: Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc.
4. Nejkratší název českého města je Aš a vesnice Eš.
5. Nejstarší kamenný most v ČR, přes který lidé ještě dnes chodí a jezdí, je ve městě Písek. Je dlouhý 111 metrů, má 7 oblouků a postavili ho koncem 13. století.
6. Z českých měst má nejvíce mostů Praha. Má jich celkem 268 malých i velkých. Nejvíce jich vede přes Vltavu, další vedou přes 40 potoků.
7. Nejchladnější měsíc v Česku je leden. Následuje únor a pak prosinec.
8. Nejteplejší měsíc v Česku je červenec. Následuje srpen a potom červen.
9. Nejvyšší teplotu vzduchu naměřili ve městě Teplice 29. 7. 1947. Teplota tento den stoupla na 38,6 °C (= Celsia).
10. Nejnižší teplotu vzduchu v Česku naměřili 11.2. 1929 u města České Budějovice (na předměstí Českých Budějovic, v Litvínovicích). Teplota klesla na minus 42,2 stupně C.
11. "Největší" Čech podle středoškoláků je Karel IV.

* * *

Večer na Hradě

Svatovítský chrám
je jak les, kde bzučí
skrytá včela.
Jako hudba, která zkameněla.
Jako hvězdolet, co míří
ke hvězdám.

A kdo se k těm hvězdám vypraví?
Jen ti, co jsou
věčně zvědaví.

(Jiří Žáček)

Текст: ◂ Jak si balím kufr (*Podle M.Hirschové*).

Додаткове читання: ◂ Národní muzeum.

Граматика: ◂ Збірно-видові числівники. Дроби і десяткові числа. Арифметичні дії. Відмінювання запозичених іменників на **-um, -eum, -ium, -uum**. Відмінювання іменників грецького походження на **-ma** (тип **drama**).

Jak si balím kufr

Vždycky, když se blíží můj odjezd na tábor, musím bojovat s maminkou. Ona se totiž chystá, že mi sbalí batoh, kabelu nebo kufr, protože tvrdí, že si nic neumím sbalit sám. To ale není pravda. Já vím úplně přesně, co budu potřebovat, ale asi jí to nedokážu dost dobře vysvětlit, i když se o to vždycky několikrát pokouším. Nejhorší to bylo první rok.

Maminka si nejspíš představuje, že na táboře pořádáme každé ráno módní přehlídku. Jinak by mi do kufru nedávala tolik triček a krátkých kalhot. Vždyť jedno tričko a jedny šortky na dva týdny úplně stačí! A kdo potřebuje v létě desatery ponožky? Dvoje jsou až až[1] — stejně si ty druhé navléknu, teprve až pojedu domů, aby se maminka nezlobila, že jsem celé dva týdny chodil v jedněch. Dva svetry a dvoje džíny taky nepotřebuju — copak je zima?[2] Úplně mi stačí jedny tepláky a jedna mikina.

Kartáček na zuby, jedna pasta, jedno mýdlo a jeden ručník — dobře, s tím souhlasím, nejsem přece špinavec. (To jenom moje sestra si vždycky bere ručníky dva — jeden na nohy a jeden na to ostatní. Stejně si myslím, že to holky s tou hygienou přehánějí.) A to už nemluvím o takových věcech, jako jsou troje kapesníky — dva balíčky obyčejných a jedno celé balení papírových — přece si nejedu léčit rýmu!

Co se týká pořádného tábornického vybavení, je to ještě horší. Baterku, dvoje tužkové baterie, jedny svíčky a zápalky mi maminka přibalí,

ale kolem pořádného nože je vždycky spousta řečí. Maminky zkrátka nemají pro zálesácký život pochopení.

(Podle M.Hirschové)

SLOVNÍČEK

balení, -í *s.* упаковка
balíček, -čku *m.* пакет
baterie, -e *ž.* батарейка; **tužková b.** пальчикова батарейка
baterka, -y *ž.* батарейка
batoh, -u *m.* рюкзак
blížit se, -žím, -ží наближатися
bojovat, -juji, -jují воювати, боротися
dokázat, -žu *i* **-ži, -žou** *i* **-ží** зуміти зробити *що*
horší гірше
hygiena, -y *ž.* гігієна
chystat se, -tám, -tají готуватися, збиратися
kabela, -y *ž.* сумка
kalhoty, -hot *ž. pomn.* штани
kapesník, -u *m.* носовичок, носова хусточка
mikina, -y *ž.* тепла трикотажна куртка
navléknout si, -nu, -nou надіти, одягнути
nejspíš скоріш за все
pochopení, -í *s.* розуміння
pokoušet se, -ším, -šejí намагатися, пробувати *з інф.*
pořádat, -dám, -dají організовувати, влаштовувати
pořádný пристойний
představovat si, -vuji, -vují уявляти собі
přehánět, -ním, -nějí перебільшувати
přehlídka, -y *ž.* показ
přibalit, -lím, -lí покласти у валізу
sbalit, -lím, -lí упакувати, скласти
spousta, -y *ž.* безліч, маса, багато
svíčka, -y *ž.* свічка
šortky, -tek *ž. pomn.* шорти
špinavec, -vce *m.* нечепура, невмивака
tábor, -a *m.* табір
tepláky, -ů *m. pomn.* спортивний костюм, спортивні штани
teprve тільки, лише, лиш
tričko, -a *s.* футболка, теніска
tvrdit, -dím, -dí твердити, запевняти
týkat se, *jen 3 os. j.* **týká, týče** торкатися, стосуватися
vybavení, -í *s.* спорядження
zápalka, -y *ž.* сірник
zkrátka одним словом, коротше кажучи
zlobit se, -bím, -bí ображатися, гніватися
život, -a життя; **zálesácký ž.** життя (перебування) в лісі

Doplňková četba

Národní muzeum

Národní muzeum[3] je největším státním muzeem České republiky. Počátky Národního muzea byly, podobně jako tomu bylo jinde[4] v Evropě, spjaty s dary velkých soukromých sbírek. Skupina osvícenských šlechticů se také postavila do čela přípravných prací k založení muzea. Byla ustavena Společnost vlasteneckého

muzea v Čechách[5] jako majitelka a správkyně sbírek i jako organizátorka veškeré muzejní práce. Jejím prvním předsedou se stal hrabě Sternberg.

Druhou významnou osobností v dějinách muzea byl historik František Palacký. Jeho organizační schopnosti, rozhled, pracovitost a ušlechtilé osobní vlastnosti mu získaly vůdčí postavení mezi představiteli českého národního hnutí i úctu u šlechtických představitelů muzea. Díky jeho úsilí se posílilo postavení historických oborů v muzeu. Velký význam pro muzeum i veškerý vědecký život v Čechách mělo založení dodnes vydávaného prvního vědeckého českého časopisu — Časopisu Národního muzea (1827) a založení Matice české[6] (1831), která se zasloužila[7] o vydání základních prací české vědy a literatury. V obou případech byl iniciátorem vzniku František Palacký.

SLOVNÍČEK

díky завдяки *кому, чому*
historik, -a *m.* історик
hnutí, -í *s.* рух
hrabě, -ěte *m.* граф
iniciátor, -a *m.* ініціатор
majitelka, -y *ž.* власниця
obor, -u *m.* галузь, сфера діяльності
organizační організаційний
osobnost, -i *ž.* особистість
osvícenský просвітницький
počátek, -tku *m.* початок, почин
posílit se, -lím, -lí укріпитися, зміцнитися
postavení, -í *s.* становище, стан, позиція
pracovitost, -i *ž.* працьовитість
představitel, -e *m.* представник
případ, -u *m.* випадок
přípravný підготовчий
rozhled, -u *m.* вид, краєвид; кругозір
sbírka, -y *ž.* колекція
schopnost, -i *ž.* здібність
spjatý тісно пов'язаний
správkyně, -ě *ž.* управителька, завідувачка
šlechtic, -e *m.* дворянин, аристократ
šlechtický дворянський, аристократичний
úcta, -y *ž.* шана, повага, шанування
úsilí, -í *s.* зусилля, намагання
ustavit, -vím, -ví заснувати
ušlechtilý шляхетний, благородний
věda, -y *ž.* наука
vědecký науковий
veškerý весь, усякий
vlastnost, -i *ž.* властивість; здатність
vůdčí postavení, -í *s.* провідне місце
vydávaný той, що видається
základní основний, фундаментальний
získat, -kám, -kají здобути, одержати

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. *expr.* Dvoje ponožky jsou až až. — *експр.* Дві пари шкарпеток з головою вистачить.

2. Copak je zima? — Хіба надворі зима?

3. Národní muzeum. — Національний музей.

4. Podobně jako tomu bylo jinde.	Так, як це було в інших місцях.
5. Společnost vlasteneckého muzea v Čechách.	Спілка патріотичного музею в Чехії.
6. Matice česká.	Видавництво "Чеська Матиця".
7. Zasloužit se *o co.*	Докласти зусиль *до чого.*

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Збірно-видові числівники (Druhové číslovky)

До збірно-видових числівників належать dvojí, obojí, trojí, čtverý, paterý, šesterý, sedmerý, osmerý, devaterý, desaterý, dvacaterý, třicaterý, sterý, tisícerý та ін. Вони відповідають на питання **kolikerý**? *скільки сортів, видів, типів чого?* Наприклад: Kolikerý způsob znáš? *Скільки (різних) способів ти знаєш?* Kolikerý boty máš? *Скільки пар взуття у тебе є?*

dvojí zmrzlina	два види морозива
trojí víno	три сорти вина
čtverá látka	тканина чотирьох видів

У чеській мові збірно-видові числівники dvojí, trojí, čtverý і т. д. мають також іменні форми dvoje, troje, čtvery і т. д. У таких випадках збірно-видові числівники виконують функцію кількісних числівників, тобто позначають просту кількість предметів. Іменні форми вживаються у поєднанні з іменниками:

а) що не мають форм однини (pluralia tantum), напр.: dvoje šaty *два плаття,* troje plavky *три купальники*, šestery hodinky *шість годинників;*

б) збірними: dvoje loďstvo *два флоти,* troje včelstvo *три бджолині сім'ї;*

в) абстрактними: troje sny *три сни.*

Збірно-видові числівники можуть вживатися і з тими іменниками, які, маючи форму однини, позначають у множині парні предмети. У цій функції числівники вказують на кількість пар або предметів у їх сукупності, пор.: dvoje boty *дві пари взуття* — dvě boty *два черевики* (два будь-яких черевики, що не утворюють пари), troje kapesníky *три набори носових хустинок* — tři kapesníky *три носові хустинки.*

Отже, слід розрізняти значення словосполучень troje dveře (= троє дверей) і trojí dveře (= три види дверей — дерев'яні, залізні, автоматичні і

под.), dvoje šaty (= два плаття) i dvojí šaty (два різних плаття — вовняне і шовкове), troje kamna (= три печі) — trojí kamna (= три види печей).

Збірні числівники вживаються замість кількісних також у деяких стійких словосполученнях, напр.: čtvero ročních období *чотири пори року*, devatero řemesel *дев'ять ремесел*, desatero přikázání *десять заповідей*.

Збірно-видові числівники dvojí, obojí, trojí, čtverý і т. д. відмінюються за зразком **letní** і **mladý**.

N.	dvojí / dvoje	obojí / oboje	trojí / troje
G.	dvojích	obojích	trojích
D.	dvojím	obojím	trojím
A.	dvoje	oboje	troje
L.	(o) dvojích	(o) obojích	(o) trojích
I.	dvojími	obojími	trojími

Дроби і десяткові числа (Zlomky obyčejné a zlomky desetinné)

В чеській мові назви дробових чисел, як правило, утворюються від кількісних числівників за допомогою суфікса **-ina:** polovina, třetina, čtvrtina, pětina, šestina, sedmina, osmina, devítina, desetina, setina, tisícina, напр.:

$^1/_2$ — (jedna) polovina
$^1/_3$ — (jedna) třetina
$^1/_4$ — (jedna) čtvrtina
$^1/_5$ — (jedna) pětina
$^1/_8$ — jedna osmina (або jedna lomeno osmi)
$^2/_3$ — dvě třetiny
$^3/_4$ — tři čtvrtiny
$^4/_5$ — čtyři pětiny (або čtyři lomeno pěti)

Десяткові числа читаються так:
0,1 nula celá (žádná celá) jedna (desetina)
0,26 nula celá (žádná celá) dvacet šest (setin)
0,386 nula celá (žádná celá) tři sta osmdesát šest (tisícin)
0,08 nula celá (žádná celá) nula osm / osm setin
1,4 jedna celá čtyři (desetiny)
2,5 dva a půl

3,75 tři celé sedmdesát pět (setin)
7,987 sedm celých devět set osmdesát sedm (tisícin)
63,8 % šedesát tři celé / celých osm desetin procenta
78% sedmdesát osm procent
100 % sto procent (splnit plán na sto procent)
5 % pět procent (snížit ceny o pět procent)

Арифметичні дії (Početní výkony)

Парне (кратне) число sudé číslo.
Непарне число liché číslo.

1) **Додавання**, складання sčítání (sečítání), додавати, складати sčítat (sečítat) *co*, додати, скласти sečíst *co*.

При додаванні вживається сполучник **a** або **plus:**
2 + 2 = 4 dvě a (plus) dvě jsou čtyři;
3 + 5 = 8 tři a (plus) pět je osm.

2) **Віднімання** odčítání, віднімати odčítat (odečítat) *co od čeho*, відняти odečíst (odčíst) *co od čeho.*

При відніманні вживається прийменник **bez** або **minus:**
6 – 3 = 3 šest bez tří jsou tři // šest minus tři jsou tři;
8 – 1 = 7 osm bez jedné je sedm // osm minus jedna je sedm.

3) **Множення** násobení, помножити znásobit *co čím,* множити násobit *co čím,* множене násobenec, множник násobitel, добуток součin, кратні числівники násobné číslovky.

При виконанні арифметичної дії множення вживаються конструкції з орудним відмінком або числівник + krát (dvakrát):
3 × 2 = 6 tři násobeno dvěma je šest // dvakrát tři je šest;
10 × 5 = 50 deset násobeno pěti je padesát // pětkrát deset je padesát.
В алгебраїчному рівнянні krát пишеться окремо:
a × b = c a krát b rovná se c.

4) **Ділення** dělení, ділити dělit, поділити vydělit.
При діленні також вживається конструкція з орудним відмінком:
8 : 2 = 4 osm děleno dvěma jsou čtyři;
900 : 3 = 300 devět set děleno třemi je tři sta.

Відмінювання запозичених іменників на -um, -eum, -ium, -uum

Запозичені з латинської або грецької мов іменники на **-um, -eum, -ium, -uum** в чеській мові належать до середнього роду. В українській мові їм відповідають переважно іменники чоловічого роду, рідше — іменники жіночого або середнього роду, напр.: album *альбом*, muzeum *музей*, datum *дата*, jubileum *ювілей*, lyceum *ліцей*, centrum *центр*, fórum *форум*, adjektivum *прикметник*, vakuum *вакуум*, akvárium *акваріум*, teritorium *територія*, gymnázium *гімназія*, stadium *стадія*, publikum *публіка*, studium *навчання*, individuum *індивід/ індивідуум*.

Іменники на **-um** відмінюються за зразком *město*, іменники на **-eum, -ium, -uum** мають змішаний тип відмінювання: в однині і в називному відмінку множини вони відмінюються за зразком *město*, у родовому, давальному, місцевому й орудному відмінках множини вони мають закінчення за зразком *moře* (закінчення **-um** при відмінюванні відкидається).

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	datum	muzeum	data	muzea
G.	data	muzea	dat	muzeí
D.	datu	muzeu	datům	muzeím
A.	datum	muzeum	data	muzea
L.	datu	muzeu	datech	muzeích
I.	datem	muzeem	daty	muzei

Відмінювання іменників грецького походження на -ma (тип drama)

Іменники на **-ma** (drama *драма*, téma *тема*, schéma *схема*, dogma *догма*, klima *клімат*, dilema *дилема*, astma *астма*, axioma *аксіома*, panoráma *панорама*, plazma *плазма* та ін.) у чеській мові належать до іменників середнього роду. Вони відмінюються за зразком іменників твердої групи (тип **město**), крім родового відмінка однини: drama — dramatu. У непрямих відмінках до основи іменників цього типу додається суфікс **-at:**

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	drama	téma	dramata	témata
G.	dramatu	tématu	dramat	témat
D.	dramatu	tématu	dramatům	tématům
A.	drama	téma	dramata	témata
L.	dramatu	tématu	dramatech	tématech
I.	dramatem	tématem	dramaty	tématy

Іменник aróma *аромат* або відмінюється за зразком drama, або зовсім не відмінюється, як і revma *ревматизм*.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Proč se maminka chystá sbalit synovi věci na tábor?
2. Co dala do batohu ten první rok?
3. Kolik věcí by klukovi stačilo?
4. Co podle něj patří k pořádnému tábornickému vybavení?
5. Co si přibalíte do kufru, až pojedete na dovolenou?
6. Kolikeré řešení je možné?
7. Kolikerý ponožky si s sebou berete do zavazadla?
8. Kolikeré věci máte?

2. Vyprávějte svými slovy obsah textu Jak si balím kufr.

3. Inscenujte dialog podle tohoto námětu:

Jaroslav a Milena se chystají na dovolenou, dlouho se hádají, co si přibalí do kufru. Milena má velký seznam. Jaroslav radí ženě, aby si balila věci rozumně.

4. Utvořte číslovky druhové:

(5) šaty, (3) látka, (2) noviny, (4) kamna, (10) dveře, (3) housle, (1) vrata, o (5) šatech, z (3) látky, v (2) novinách, do (4) kamen, k (10) dveřím, s (3) houslemi, od (1) vrat.

5. Číslice v závorkách nahraďte druhovými číslovkami:

Vzal si s sebou (2) rukavice. Do místnosti vedou (3) dveře. Do opravy nesl (5) boty. Příklad je možno řešit (3) způsobem. Vezmu si ještě (4) zápalky. Je to

strom s (2) ovocem. Ve výloze ležely (8) hodinky. Ve skříni visely (7) šaty. Výrobek bude v prodeji v (3) úpravě. Přines (10) noviny. Ze dvora vyjížděli (4) vraty. Vezli všechno na (2) saních. Názory na to jsou (2). Koupila si (3) nové punčochy. Máme tady (3) kávu. Dejte mi ještě (6) sardinky. Přidali tam (9) koření.

6. Přečtěte uvedená desetinná čísla a zlomky:

0, 2; 0,35; 2, 5; 2, 124; 1, 43; 4, 379; ¼; ½; ¾; 4 ½.

7. Napište slovy číslovky:

11 + 2 = 13	87 – 14 = 73
174 + 15 = 189	10 – 1 = 9
14 × 2 = 28	240 : 6 = 40

8. V následujících větách podtrhněte tvary podstatného jména muzeum. Určete jejich pády, vypište tvary do následujícího po cvičení přehledu. Chybějící tvary doplňte.

Historická muzea mě moc nebaví, a když musím někde na dovolené chodit po muzeích, protestuji. Většina muzeí jsou podle mě budovy plné divných věcí, přestože prý spousta lidí věnovala muzeím vzácné historické památky, obrazy nebo staré kusy nábytku. Skoro každá vesnice chce mít dneska svoje vlastní muzeum. Někdy se dost divím, jak můžou být před muzei takové fronty. Ale přece jenom jsem se už setkal s muzeem, které zajímalo i mě. Zítra tam jdeme znova — do Národního technického muzea. V tomto muzeu se uchovávají technické vynálezy, fotoaparáty a filmové kamery z minulého století, krásné staré automobily, ba dokonce i letadla. To je něco jiného!

muzeum

jednotné číslo *množné číslo*

9. Doplňujte daná slova do předložkových vazeb v jednotném a množném čísle:

Bez čeho? K (e) čemu? Pro co? O čem? S čím?

album, gymnázium, muzeum, datum, centrum, akvárium, teritorium.

10. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:

Rozhodli jsme se k (studium) na střední průmyslové škole stavební. Návštěva (planetárium) je částí výuky astronomie na střední škole. Děti mají doma několik (akvárium). Prohlídka města je spojena s návštěvou tří (muzeum).Počkáme na ně před (muzeum). Opatřit dopis (datum). Oslavili jedno z (význačná jubilea). Nemoc dosáhla (vrcholné stadium). Zapamatuj si několik (data). Všechny úkoly byly splněny před stanoveným (datum). Četl

jsem článek o objevení (plutonium). Mluvilo se i o (stipendia). Hra vyvolala nesouhlas (publikum). Kromě (studium) nemá jiné zájmy. Pokus musí probíhat ve (vakuum). Sloveso je ve (futurum). Z (autobus) vystoupili před vchodem do (mauzoleum). Bavil se s (nějaké divné individuum). Mluvil o (dvě centra). Do této země můžete cestovat jen s (platné vízum). Někdy se stává, že pro snahu dosáhnout (maximum) nedosáhne nespokojený člověk (minimum).

11. Utvořte věty s následujícími substantivy (v různých pádech a číslech):
sanatorium, gymnázium, album, individuum, muzeum, lyceum, téma, drama.

12. Podstatná jména v závorkách převeďte do náležitých tvarů:
V teplém (klima) jižních zemí se daří pomerančům. Život některých lidí se podobá dovedně napsanému (drama). Držte se daného (téma). Při slohové práci jsme si mohli vybrat z několika (téma). O tomto (téma) bychom mohli hovořit ještě dlouho. Nesmíte se odchýlit od (téma). Hlavním (téma) Babičky Boženy Němcové je život na českém venkově před r. 1848. Zapojili jsme přístroj podle uvedeného (schéma). Neznám obsah toho (drama). Zapamatuj si několik (data). Tento divadelní soubor uvádí každoročně jedno z Čapkových (drama). V těchto lázních se léčí lidé trpící (astma).

13. Přeložte do češtiny:

а) В магазині є кава трьох сортів. Кухар додав у їжу приправу чотирьох видів. У нашій групі було два різних погляди на цю справу. В будинок можна зайти через двоє дверей. Сестра собі замовила плаття з двох різних тканин. Цю задачу можна розв'язати двома способами. Іменники цього типу мають кілька закінчень у називному відмінку множини. Мені не потрібні у відрядження десять пар шкарпеток.

б) У Празі студенти відвідали кілька музеїв. — Після закінчення середньої школи учні можуть вступати до гімназій. — У старому альбомі ми знайшли кілька фотографій нашої гімназії. — Артист подякував публіці за щирий прийом. — Курсову роботу треба написати до визначеної дати. — До центра міста ви швидко доїдете на метро. — Наведені факти слід перевірити. — В наступному році наш університет відзначає свій ювілей. — Мама поїхала на лікування в санаторій. — Цей прикметник відмінюється за зразком прикметників твердої групи. — На цю тему я читав кілька статей. — Він не міг жити на півночі через суворий клімат. — Відомий критик присвятив свої статті драмам Карла Чапека.

Co jste možná nevěděli...

Gymnázium

Slovo gymnázium má — troufám si říct — přímo šokující původ. Pochází z řeckého slova *gymnos,* které znamená — nahý.

Ve starém Řecku existovaly instituce, původně komplexy budov, které sloužily tělesné výchově. Pěstoval se tam tělocvik, běh na krátké a dlouhé tratě, skok do dálky, hod oštěpem a diskem, zápas a box. Byly určeny mládeži a výcvik vedli odborní učitelé. Cvičení se konala za doprovodu hudby a zpěvu. Postupem doby se k tělovýchovným disciplínám připojily i přednášky, jak se tehdy říkalo z filozofie, do které ale patřila většina dnešních společenských a přírodních věd. Těmto výchovným a vzdělávacím ústavům, původně tělocvičnám, se říkalo *gymnasion,* protože ve starém Řecku se necvičilo v tričkách, trenýrkách a dresech, případně v teplákách, ale jen tak beze všeho; cvičenci byli nazí, řecky *gymnos.* A když vznikaly střední školy, které chtěly navazovat na klasickou vzdělanost, za základ jejich názvu se vzal druhý význam slova gymnasion, ten výchovný, vzdělávací.

A na nahotu, která stála úplně na počátku, se zapomnělo nebo nemyslelo.

(M.Novotný. Zákulisí slov).

* * *

Čtvrtek 9.9.1999 proběhl jako každý jiný, jenom ty devítky z něho nějak čouhaly. Devítek v magickém datumu bylo tedy pět, což je v 20. tisíciletí maximum. A 9.9.9999 je tak strašně daleko. Mnohem lepší jsou pochopitelně na tom jedničky a dvojky. Nejlépe tedy na tom bylo v tomto tisíciletí datum složené z osmi jedniček a to 11.11.1111. Na 2. místě byly asi dvojky a to 22.2. 1222 a nebo 22.12.1222 Zajímavé to bude 22.2.2222, čehož se nedožiju.

* * *

Z aforismů

Devatero řemesel, desátá politika.

* * *

Profesoři, milí zlatí,
dokavad se točí svět,
v denní praxi pořád platí
2 krát 2 je někdy 5.

(Jiří Žáček)

Текст: ◂ O Čechovi (úryvek). *Alois Jirásek* (*Z knihy "Staré pověsti české"*).

Додаткове читання: ◂ Kde domov můj. Národní hymna. *Josef Kajetán Tyl.*

Граматика: ◂ Дієприслівники. Утворення дієприслівників теперішнього і минулого часу. Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící**. Відносні займенники. Відмінювання відносного займенника **jenž**.

O Čechovi
(úryvek)

Alois Jirásek
(Z knihy "Staré pověsti české")

Za Tatrami, v rovinách při řece Visle, rozkládala se od nepaměti[1] charvátská země, část prvotní veliké vlasti Slovanské. V té charvátské zemi bytovala četná plemena, příbuzná jazykem, mravy, způsobem života.

I stalo se, že se strhly mezi nimi vády a krvavé boje o meze a dědiny[2]. Vstal rod na rod, příbuzní bojovali proti příbuzným a hubili se navzájem[3].

V ten čas dva bratři mocného rodu, oba vojvodové[4], Čech a Lech, spolu se o to snesli[5], že opustí rodnou zemi bojem neblahou[6]. Řekli si:

"Vyhledejme sobě nových sídel, kde by náš rod žil s pokojem a díla si hleděl."[7]

Jak se usnesli, tak vykonali. Svolavše své plémě, vzdali oběť bohům, vynesli obrazy dědů, a rozžehnavše se s otcovskou půdou, obrátili se na západ slunce, v neznámé končiny.

Tak došli až k třetí velké řece, Vltavě, která divočinou tekla; když i tu přebředli, počala si všechna čeleď stýskati, že není konce klopotné cesty a nikde stálého odpočinutí.

Tu vojvoda Čech ukázal na vysokou horu, jež se před nimi modrala nad širým, rovinatým krajem, a děl:

"Poodejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme."[8]

Došli a položili se na úpatí hory, jež slove Říp. Vojvodové a starší rodu ohledali půdu vůkol a znamenali, že jest úrodná. Ráno pak, za první zoře,

vstal Čech a vydal se sám jediný vzhůru na temeno Řípu[9] tichým lesem, plným ještě nočního šera.

Když vstoupil na horu, bylo ráno; a hle, širošírý kraj se před ním rozkládal do nedozírné dálky až k modravým horám rovný a volný, les, nivy a luka.

I zaradoval se praotec Čech nad utěšeným krajem i zamyslil se pak nad ním, jak bohové dají, jak tu bude jeho rodu i budoucím pokolením.

Když pak sestoupil, zvěstoval, co zhlédl. Nazejtří vydali se mnozí kolem hory, aby poznali všecko okolí. Co zhlédli, podobalo se jim, vody velmi rybné, půda úrodná, všechen způsob té krajiny, a oznámili, že se hodí na sídla[10].

Když pak třetího dne počalo slunce nad lesy vycházeti, povolal Čech bratra a starší a rozkázal svolati všechnu čeleď.

Povystoupiv s nimi na místo, odkud viděli do kraje, promluvil k nim takto:

"Již si nebudete stýskati, neboť jsme našli kraj, kde zůstaneme a sídla zarazíme. Vizte, to je ta země, kterou jste hledali. Často jsem vám o ní mluvil a sliboval, že vás do ní uvedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající. Na všem budete míti hojnost[11], a bude nám dobrou obranou proti nepřátelům. Hle, země po vaší vůli! Jen jména nemá; rozvažte, jakým jménem by měla býti jmenována."

"Tvým! Tvým nechť se jmenuje!" zvolal jako z božského vnuknutí stařec dlouhé, bílé brady, nejstarší ze všech starostů.

Hned všichni, starostové i čeleď, volali jako jedním hlasem:

"Tvým! Tvým jménem!"

"Po tobě ať se jmenuje!"

Vojvoda Čech, potěšen vůlí všeho lidu, poklekl na kolena a líbal zemi, novou vlast svého plemene. A zlíbav ji, vstal, a pozvednuv rukou svých[12] do širého kraje, pohnut volal a žehnal:

"Vítej, země svatá, nám zaslíbená! Zachovej nás zdravé, zachovej nás bez úrazu a rozmnož nás od národu do národu až na věky!"

SLOVNÍČEK

bytovat *myт:* жити
čeleď, -di *i* **-dě** *ž.* челядь
četný численний
dálka, -y *ž.* далечінь
divočina, -y *ž.* дичина
hle *citosl.* глянь, гляньте, поглянь, погляньте
hledat, -dám, -dají шукати
klopotný виснажливий
končina, -y *ž. тут:* край
mocný сильний, могутній
modrat, -rám, -rají синіти
modravý синявий
mrav, -u *m.* звичай
nazejtří *hovor.* завтра
nedozírný величезний, неозорий

oběť, -ti *ž.* жертва
obrana, -y *ž.* захист, оборона
obrátit se, -tím, -tí повернутися, обернутися
odpočinutí, -í *s.* відпочинок, спочинок
okolí, -í *s.* околиця
oplývat, -vám, -vají бути багатим, рясніти
plemeno *i zast. a kniž.* **plémě, -ene** *s.* плем'я
podobat se, -bám, -bají *čemu* бути схожим, бути подібним *на що*
pokleknout, -nu, -nou схилитися, стати на коліна
pokolení, -í *s.* покоління
prvotní первісний, первинний
přebřednout, -du, -nou *zast.* перебрести
pták, -a *m.* птах
půda, -y *ž.* земля, цілина
rovina, -y *ž.* рівнина
rovinatý рівнинний
rozkázat, -kážu *i* **-káži, -kážou** *i* **-káží** наказати
rozmnožit, *3 os.* **-ží, -ží** збільшити, примножити
rozvážit (si), -žím, -ží зважити, обдумати
rozžehnat se, -nám, -nají *zast., kniž.* попрощатися
slout, sluje, slují *kniž.* називатися
strhnout se, -nu, -nou зчинитися, вибухнути
stýskat si, -kám, -kají скаржитися, нарікати
svolat, -luji, -lují давати згоду, давати дозвіл
šero, -a *s.* сутінки, присмерки
širý широкий
úraz, -u *m.* ушкодження
úrodný родючий, врожайний
usnést se, -su, -sou вирішити, постановити
utěšený приємний
uvést, uvedu, uvedou привести, повести
váda, -y *ž.* вада, дефект
vlast Slovanská колиска слов'ян, батьківщина слов'ян
vnuknutí, -í *s.* сугестія, навіювання
vůkol *zast., kniž.* навколо
vůle, -e *ž.* воля
vzdát bohům вшанувати богів
zachovat, -vám, -vají зберегти
zarazit, -zím, -zí зупинити, осадити
zaslíbený обітований
země, -ě *ž.* земля, країна; **charvátská z.** хорватська земля
zoře, -e *ž. zast., kniž.* зоря
zvěře, -e *ž.* звірина
zvěstovat, -tuji, -tují провіщати, сповіщати, віщувати
žehnat, -nám, -nají благословляти

Doplňková četba

Národní hymna

Kde domov můj

Kde domov můj, kde domov můj,
voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled!

A to je ta krásná země,
země česká domov můj,
země česká domov můj!

(Josef Kajetán Tyl)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. od nepaměti	здавна, з давніх віків
2. boje o meze a dědiny	*тут:* боротьба за землю і села
3. Hubili se navzájem.	Вони знищували один одного.
4. vojvodové	воєначальники (vojvodova в сучасній мові не вживається, пор. vojevůdce полководець, воєначальник).
5. Spolu se o to snesli.	Вони вирішили разом.
6. bojem neblahou	змучену бротьбою
7. Vyhledejme sobě nových sídel, kde by náš rod … a díla si hleděl.	Знайдімо собі нові місця, де б наш рід … і дбав про свої справи.
Пор. у сучасній мові: vyhledat *koho, co*	
Vyhledat si novou práci.	Знайти собі нову роботу.
8. … a děl: "Poodejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme."	і сказав: "Підійдімо до підніжжя цієї гори, там дамо дітям, худобі відпочити".
9. Vydal se … na temeno Řípu.	Вирушив … на вершину гори Ржіп.
10. …že se hodí na sídla.	… що вона (місцевість) придатна для поселення.
11. Na všem budete míti hojnost.	В усьому у вас буде достаток.
12. pozvednuv rukou svých…	піднявши свої руки
Пор. у сучасній мові: Pozvednout, pozdvihnout *koho, co*	
Pozdvihnout hlavu na lůžku.	Підняти голову на ліжку.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Дієприслівники
(přechodníky)

Дієприслівники виражають у реченні додаткову дію, що супроводжує або доповнює основну, виражену присудком. При цьому обидві дії — і основна, і додаткова — стосуються одного й того ж суб'єкта, напр.:

Děti slyšely dědečkův přísný hlas.
Děti vyběhly ze zahrady.
Děti, slyšíce dědečkův přísný hlas, vyběhly ze zahrady.

В чеській мові дієприслівникові звороти, як і в українській мові, виділяються комами. Непоширені дієприслівники в чеській мові комою, як правило, не виділяються, напр.: Chlapci všechno zapírali zardívajíce se. *Хлопці все заперечували, червоніючи.*

В сучасній чеській мові дієприслівникові форми трапляються лише в художній літературі або в спеціальних, наприклад, юридичних текстах. У розмовній мові дієприслівники не вживаються.

Утворення дієприслівників теперішнього і минулого часу

За формою і за значенням розрізняються дієприслівники теперішнього і минулого часу.

Дієприслівники теперішнього часу виражають дію, що відбувається одночасно з основною дією, вираженою присудком у теперішньому, минулому або майбутньому часі, напр.:

Ležíc na sluníčku, děvče si opaluje záda (děvče leží a přitom se opaluje).

Ležíc na sluníčku, děvče si opalovalo záda (děvče leželo a přitom se opalovalo).

Ležíc na sluníčku, děvče si bude opalovat záda (děvče bude ležet a přitom se bude opalovat).

Дієприслівники минулого часу виражають дію, що відбувається до початку основної дії, вираженої присудком, напр.:

Usmav se, otec rychle odešel (nejprve se otec usmál a pak odešel).

Дієприслівники теперішнього часу утворюються від основ дієслів недоконаного виду (в українській мові їм відповідають дієприслівники з суфіксами **-учи, -ючи, -ачи, -ячи**).

Якщо дієслово у 3-ій особі множини теперішнього часу закінчується на **-ou,** то дієприслівник матиме суфікси **-a** (в чоловічому роді), **-ouc** (в жіночому і середньому), **-ouce** (у множині всіх трьох родів).

Якщо дієслово у 3-ій особі множини теперішнього часу закінчується на **-í, -ejí, -ějí,** то дієприслівник матиме суфікси **-e** (в чоловічому роді), **-íc** (в жіночому і середньому), **-íce** (у множині всіх трьох родів):

inf.	3. pl.	muž. r.	žen. i stř. r.	pl. pro všechny rody
nést	nes**ou**	nes**a**	nes**ouc**	nes**ouce**
brát	berou	ber**a**	ber**ouc**	ber**ouce**
tisknout	tiskn**ou**	tiskn**a**	tiskn**ouc**	tiskn**ouce**
prosit	pros**í**	pros**e**	pros**íc**	pros**íce**
trpět	trp**í**	trp**ě**	trp**íc**	trp**íce**
krýt	kry**jí**	kryje	kryj**íc**	kryj**íce**
sázet	sáze**jí**	sáze**je**	sázej**íc**	sázej**íce**
dělat	děla**jí**	dělaje	dělaj**íc**	dělaj**íce**

Дієприслівники **минулого часу** утворюються від основ минулого часу дієслів доконаного виду (в українській мові їм відповідають дієприслівники з суфіксами **-ши**, **-вши**).

Якщо основа минулого часу закінчується на приголосний, то дієприслівник чоловічого роду не матиме ніякого суфікса, дієприслівники жіночого і середнього роду матимуть суфікс **-ši**, а у множині всіх трьох родів буде суфікс **-še**.

Якщо основа минулого часу закінчується на голосний, то дієприслівник чоловічого роду матиме суфікс **-v**, дієприслівники жіночого і середнього — суфікс **-vši**, а у множині всіх трьох родів буде суфікс **-vše**:

-l forma	muž. r.	žen. i stř. r.	pl. pro všechny rody
vynesl	vynes	vynes**ši**	vynes**še**
zametl	zamet	zamet**ši**	zamet**še**
odvezl	odvez	odvez**ši**	odvez**še**
přečetl	přečet	přečet**ši**	přečet**še**
vybral	vybra**v**	vybra**vši**	vybra**vše**
přikryl	přikry**v**	přikry**vši**	přikry**vše**

➢ ***Запам'ятайте*** форми деяких дієприслівників:

být — jsa, jsouc, jsouce; byv, byvši, byvše
vidět — vida, vidouc, vidouce
vědět — věda, vědouc, vědouce
říct — řka, řkouc, řkouce
jet — jeda, jedouc, jedouce
přijít — přišed, přišedši, přišedše
přijet — přijed, přijedši, přijedše

Деякі дієприслівники в сучасній мові перейшли в розряд прислівників або прийменників: chtě nechtě / chtíc nechtíc *хочеш не хочеш*, vleže *лежачи*, vsedě *сидячи*, stoje *стоячи*, vstávaje *встаючи*, lehaje *лягаючи*, nemluvě, nemluvíc o + L *не говорячи, не кажучи про що*, nehledě, nehledíc k, na + D, A *незважаючи на що*; vyjma + G, A; vyjímaje, vyjímajíc + A *за винятком, крім чого*; počínaje, počínajíc + I *починаючи з чого*, konče, končíc + I *закінчуючи чим* та ін., напр.:

Chtě nechtě musela se dát do práce. *Хочеш не хочеш мусила взятися за роботу.* Nehledě na nikoho rychle odešel z pokoje. *Не дивлячись ні на кого, він швидко пішов з кімнати.* Nehledě k drobným chybám, práce má dobrou úroveň. *Незважаючи на дрібні помилки, робота має хороший рівень.* Nehledě na počasí, vydali jsme se do hor. *Незважаючи на погоду ми вирушили в гори.* Počínaje 1. lednem došlo k nové úpravě cen. *Починаючи з першого січня, відбулося нове регулювання цін.* Tyto změny běžného plánu se týkají všech, počínaje odbočkami a konče velkými podniky. *Ці зміни поточного плану стосуються всіх, починаючи філіалами і закінчуючи великими підприємствами.* Lékař ordinuje každý den vyjma pondělí. *Лікар приймає щодня, крім понеділка.*

Віддієприслівникові прикметники на -oucí, -ící
(přídavná jména slovesná)

Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** (rostoucí, pracující) утворюються від дієприслівників теперішнього часу жіночого і середнього роду на **-ouc, -íc** шляхом додавання закінчення **-í** для всіх трьох родів:

čekat — čekajíc — čekající;
kupovat — kupujíc — kupující;
pracovat — pracujíc — pracující;
jít — jdouc — jdoucí;
pronásledovat — pronásledujíc — pronásledující.

У віддієприслівникових прикметників залишається те саме дієслівне керування, яке має дієприслівник, напр.:

čekajíc na bratra — čekající na bratra.

На відміну від дієприслівників, віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** вживаються часто. В реченні вони використовуються як стилістичний засіб — скорочують підрядне речення, напр.:

Žáci, kteří připravují program, se sejdou ve tři hodiny. > Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny.

На українську мову чеські віддієприслівникові прикметники перекладаються конструкцією *який + дієслово* (форми *готуючий, купуючий, чекаючий і под.* в українській мові є ненормативними), напр.: Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny. *Учні, які готують програму, зберуться о третій годині.*

Від дієприслівників минулого часу віддієприслівникові прикметники утворюються значно рідше, напр.: žák vykonavší svou povinnost *учень, який виконав свій обов'язок*, brankář pozdě vyběhnuvší z branky *воротар, який пізно вибіг з воріт.*

Деякі віддієприслівникові прикметники перейшли в розряд іменників: neslyšící (lidé) *глухі*, pracující *трудящі*, kupující *покупець*, vedoucí *завідувач(ка).*

Віддієприслівникові прикметники на **-oucí, -ící** відмінюються як прикметники м'якої групи: kupující, kupujícího, kupujícímu, o kupujícím, s kupujícím.

Відносні займенники
(zájmena vztažná)

Відносні займенники **který, jenž, jaký, čí, kdo, co** виражають відношення підрядного речення до якогось члена головного речення, як правило, вираженого іменником.

Відносні займенники відмінюються як прикметники твердої (který, jaký) або м'якої (čí) груп.

Займенники který і jenž мають однакове значення "який". Різниця між ними полягає в сфері вживання: který належить розмовній мові, а jenž — книжній.

Займенник **co** (в незмінюваній формі) іноді в розмовній мові вживають замість který і jenž, напр.: Poslal dopis, co večer napsal. *Він послав листа, якого написав увечері.*

Відмінювання відносного займенника jenž

Займенник jenž змінюється за родами і числами:
в однині чол. р. — jenž
жін. р. — jež
сер. р. — jež
у множині чол. р. — již (істоти), jež (неістоти)
жін. р. — jež
сер. р. — jež

Pád	Číslo jednotné			Číslo množné		
	muž.r.	žen.r.	stř.r.	muž.r.	žen.r.	stř.r.
N.	jenž	jež	jež	již (život.), jež (neživot.)	jež	jež
G.	jehož	jíž	jehož	j i c h ž		
D.	jemuž	jíž	jemuž	j i m ž		
A.	jehož, jejž	již	jež	j e ž		
L.	(o) němž	(o) níž	(o) němž	(o) n i c h ž		
I.	(s) nímž	(s) níž	(s) nímž	(s) n i m i ž		

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jaké území obsazovaly původní slovanské kmeny?
2. Proč opustili otcovskou půdu staří Češi?
3. Kde se zastavili, aby si odpočinuli?
4. Jaký kraj uviděl praotec Čech kolem sebe?
5. Proč se lid vedený praotcem Čechem rozhodl zůstat v tomto kraji navždy?
6. Jakým jménem byla pojmenována nová vlast?
7. Jak jí žehnal praotec Čech?
8. Znáte nějakou pověst o vzniku vašeho kraje nebo města?

2. Přečtěte si pověst O Čechovi, vypište si klíčová slova, jež vyjadřují její základní obsah.

3. Vyprávějte svými slovy obsah pověsti O Čechovi.

4. Přečtěte si následující úryvek a odpovězte na otázku: Kde je ve vyznačené větě chyba? Vypište z úryvku všechny přechodníky.

Naslouchaje bedlivě televizním zprávám, zjistil jsem, že komentátor používá větu *"někteří státníci, maje na zřeteli prospěch rozvojových zemí, rozhodli se..."* Zjistiv, že skoro nikdo kolem neví, kde je v té větě chyba, upadl jsem na mysli. Někteří kolem, poznavše moje upadnutí na mysli, těšili mne řkouce: "Nebuď labuť, jazyk se prostě vyvíjí!"

Neuspěl jsem ani dovolávaje se klasiků. Neuspěl jsem ani uváděje, že nepouživ přechodníku v řeči běžné již drahně let, používám jich nicméně v některých písemných komunikátech. Toto neběžné výrazivo může řeči dodat tu jemně archaizující, tu žertovně či jízlivě zlehčující nádech. A proč se máme zříkat možnosti takových jemných odstínění, vlastních našemu nad jiné ohebnému jazyku?

Protože tomu vlastně nikdo ani neporozumí, pravili ti někteří kolem. Našel se i takový poťouchlík, který citoval má vlastní slova, že přece nejde o to, abychom zachovali všechny živočišné druhy jako muzeální sbírku, ale abychom zachovali životaschopný biologický systém této planety, a tázal se, zda pokládám přechodník za nezbytný prvek životaschopnosti jazyka. Na jeho argumentu něco bylo. Začal jsem se k němu sám neznatelně naklánět. Pak jsem si však vzpomněl na kolegu J. H., který ve stejné debatě pravil: "Samozřejmě že musíme zachránit slony, ale ne kvůli muzeu, ale proto, že jsou prostě krásný!" I přestal jsem se klonit a zatvrdil jsem se. Jsem tedy pro zachování slonů, černých čápů a dvojdyšných ryb, stejně jako budu nadále používat sotva srozumitelných přechodníků, o nichž — na rozdíl od černých čápů — zcela přesně vím, k čemu jsou. A zatvrdiv se takto, končím bez přechodníků.

(Podle M. Holuba)

5. Vyhledejte přechodníkové konstrukce, odstraňte je podle vzoru:

Vzor: Chodě po zahradě v dešti, pomalu se uklidňoval. > Chodil po zahradě v dešti a pomalu se uklidňoval. Uklonivši se kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří. > Když se uklonila kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří.

Chodě po zahradě v dešti, pomalu se uklidňoval. Uklonivši se kněžně a babičce, vyšla Hortensie ze dveří. Přivázav uzdu svého koně k železnému kruhu ve zdi, vydal se do statku hledat Martina. Jsouc od mládí zvyklá tvrdě pracovat, dokázala se postarat o své mladší sourozence. Vešla do plesového sálu, rozdávajíc všem sladké úsměvy. Stisknuv pevně podanou ruku, uklonil se a řekl své jméno. Pohlédnuvši zvědavě na pestrobarevný šátek zakrývající klec, sedla si na své místo u stolu. Stoupali do svahu pomalu a namáhavě, odpočívajíce téměř po každém kroku. Rozkrojiv krásné červené jablko, s chutí se zakousl do jedné poloviny. Dokončivše všechny

úpravy nového domu, mohli se konečně nastěhovat. Nevěda o těchto velkých změnách, postupoval podle starého plánu. Dívaje se z okna k modrým horám na severu, pevně se rozhodl odejít. Konečně se Alík vynořil z rybníka, cákaje vodu na všechny strany.

6. Slovesa v závorkách užijte v tvaru přechodníkovém:

Děvčata tančila (zpívat) lidové písně. Děti házely proutky do vody (dívat se) za nimi. (Vidět) matku zdaleka, rozběhl se k ní. (Zavádět) nové způsoby práce urychlují některé závody výrobu. Srdečně si potřásli rukou(usmívat se). Dítě křičelo (bát se). Neustále zrychlovala řeč (upozorňovat) na blížící se nebezpečí. Vlaštovky létaly při zemi (lapat) drobný hmyz. Obecenstvo (bouřit) nepopsatelným nadšením vyvolávalo zpěváky. Procházeli městem (obdivovat) krásně opravené starobylé domy. Vyhlédl ven (uslyšet) pod okny podivné zvuky. Utíkal směrem k nám, (mávat) rukama a cosi (křičet). Seděla u okna (psát) dopis. (Napsat) dopis vložila jej do obálky. (Vycházet) z domu potkali jsme jakéhosi neznámého člověka. (Rozloučit se) s přáteli, vydali se na cestu.

7. Vyhledejte ustrnulé přechodníky:

V hovorové řeči přechodníky takřka vymizely. Jeho zdravotní stav se vůčihledě zlepšoval. Muzeum je otevřeno denně vyjma pondělí. Zahrada se měnila takříkajíc před našima očima. Počínaje dneškem platí nový jízdní řád. Soudě podle hlasu byl silně nachlazen. Chtě nechtě musel zpátky do školy. Nehledě na námahu dopravil náklad až k horské chatě. Nové domy vyrůstaly tak říkajíc před očima. Vaše práce je celkem dobrá nehledě na nepatrné chybičky. Začali jsme opět všichni pracovat dneškem počínaje.

8. V následujících větách nahrazujte závislé věty přídavnými jmény. Provádějte změny podle vzoru:

Vzor: Žáci, kteří připravují program, se sejdou ve tři hodiny. — Žáci připravující program se sejdou ve tři hodiny.

Chlapec, který jde před námi, je můj spolužák. Pes, který pronásledoval kočku, štěkal pod stromem. Sníh, který napadl přes noc, překvapil ranní chodce. Výhled do údolí nám zakryl sníh, který padal v hustých mokrých vločkách. Lidé, kteří užívají elektronickou poštu, se mohou dorozumívat levněji než telefonem. Na obraze vidíme rybáře, jak si připravuje sítě. Zarazil ho zvuk věžních hodin, jež odbíjely půlnoc. Na vrcholu pevnosti je socha Vítězství, která drží palmovou ratolest. Už za branou slyšeli šumění vody, která z automatických zavlažovačů kropila trávník. Z mysli mu stále nešla vzpomínka na dívku, která seděla u okna s knihou.

9. Tvary zájmena který nahraďte tvary zájmena jenž:

Alois Jirásek je spisovatel, který se pro nás stal hlavním představitelem historické četby. Pán, kterého jsem požádal o radu, mi ochotně ukázal cestu. To je ta kniha, o které nám vyprávěl učitel. Ukázal nám nejvzácnější kusy své sbírky, kterým věnoval většinu svého volného času. V této obrazárně můžeme vidět díla, která patří k pokladům našeho výtvarného umění. Pojedeme navštívit přátele, se kterými jsme se seznámili o loňských prázdninách. Konečně jsme na vlastní oči viděli pražské památky, o kterých jsme četli v knihách. To je to město, kterému bylo dáno jméno Praha. V domě byly krásné pestré koberce, po kterých bylo až škoda chodit.

10. Zájmeno který nahraďte zájmenem jenž:

Události, o kterých dobře víme; dům, ve kterém bydlíme; člověk, s kterým jsem mluvil; romány, o kterých byla řeč; případ, kterému se divím; situace, ve které se nevyznám; lidé, kterým se to nelíbí; slova, ze kterých nic neplyne; pravidla, kterými se řídíme; fakta, na která se nepamatuji; známí, které jsem potkal; teta, u které jsem bydlel; báseň, kterou znám; věty, které jsem nenapsal; motiv, který se opakuje; místo, které jsme našli; úředníci, kterých se to týká; téma, ke kterému přistupujeme; úloha, se kterou si nevím rady; dveře, kterými jsme prošli; práce, které se vyhýbají; knihy, ze kterých studoval.

11. Přeložte do češtiny:

а) Піднявшись на гору Ржіп, воєвода побачив чудову місцевість з горами, лісами, полями. — Знайшовши чудовий і багатий край, люди оселилися в ньому. — Вони слухали старійшину, погоджуючись з усім, що він говорив. — Ми вибрали інший спосіб, вважаючи його кращим. — Не будучи спеціалістом, він не може цього вирішувати. — Незважаючи на окремі недоліки, його праця заслуговує на позитивну оцінку. — Склавши останній іспит, усі студенти нашої групи поїхали відпочивати. — Звернувшись до колеги, він повторив своє запитання. — Хочеш не хочеш, але іспит тобі доведеться складати ще раз. — Докладно про все розпитавши, він подякував і пішов. — Він так стомився, що спав сидячи. — Не можна читати лежачи, це шкідливо для очей. — Музей працює щодня, крім середи. — Дівчина, яка читає книжку в метро, не помічає своєї зупинки. — Мати, яка одержує лист від сина, завжди хвилюється.

б) Їрасек, твори якого…; фільм, режисер якого…; книга, автор якої…; море, колір якого…; університет, студенти якого…; співак, голос якого …; країни, економіка яких…; край, люди якого…; колеги, запитання яких…; праця, значення якої …

Текст: ◂ O Vánocích.
Jan Werich.
Додаткове читання: ◂ Vánoční.
Alena Melicharová.
Граматика: ◂ Відмінювання іменників середнього роду (тип **kuře**).
Прислівники.
Утворення прислівників.
Ступені порівняння прислівників.
Правопис прислівників.

O Vánocích

A teď bych vám já, Jan Werich, chtěl popřát veselé Vánoce a to tak, abych, ani já ani vy, abychom neupadli do sentimentality — vánoční. Kdyby to bylo v mé moci, já bych byl rád, kdybych mohl dát všem lidem na světě pod stromeček[1] škatuli — prázdnou škatuli, kterou kdyby otevřeli, tak by se museli smát, že tam nic není. A smáli by se a smáli by se, protože já věřím, že když se lidi smějou, tak nemají čas mít na sebe vztek a nemají čas se prát. Aspoň jeden den v roce.

“U nás je Štědrý večer vždycky samé vzpomínání, vzdychání. No, div že to nekončí pláčem[2],” řekl můj otec. “A já bych chtěl jednou Štědrý večer plný legrace, křiku a smíchu. Plno dětí kolem a tak vůbec.” Matka věděla, že když otec skončí obratem “a tak vůbec”, že to je, jako když indiánský náčelník řekne “howgh”. Že je to definitivní, a proto jí nezbylo, než aby se usmála a řekla: “Nic snazšího, tak si pozveme nějaké lidi a bude legrace, proč ne?”

I shodli se, že by jim nejlépe vyhovovali Krombachovi. Měli také dvě malé děti a matka s paní Krombachovou chodila do školy. Otec zase znal Krombachova bratra z vojny, tak ho taky vzali v úvahu i s dětmi a i matkou jeho ženy, kterou zase znala naše babička ještě z doby první světové války z Červeného kříže. A když byla všechna pozvání přijata, nastal v naší rodině fofr. Bude nás k večeři osm dospělých a šest dětí. To znamená, že my děti budeme mít zvláštní stůl. Budeme večeřet dřív, aby byl čas potom těšit se z

dárků, a pak půjdeme spát. A dospělí pak budou mít svůj nerušený čas pro svou nerušenou švandu až do rána. Krombachovi přinesou cukroví a krocana a víno a dárky a my zase si vezmeme na starost to další a zase dárky pro jejich děti. Otec přikoupil příbory, porazil smrk a my jsme se sestrou ten smrk museli vyzdobit. Školník nám půjčil štafle. Sestra spadla a zlomila si klíční kost. Doktor Braun jí to dal do sádry, měla ruku daleko od těla a vypadala jako aeroplán s jedním křídlem. Strom jsem musel pochopitelně dozdobit bez ní. Jinak se všechno dařilo. Otec měl konečně dobrou náladu, matka konečně také, protože ruch a shon zaháněl vánoční sentimentalitu. A přišel Štědrý den. Stoly prostřeny, stromek, tedy strom, se prohýbal pod vahou cukrovinek, pečiva a čokolády. Otec rovnal lahve do šiku, oči se mu leskly neobyčejně štědře. Matka vypadala trochu unaveně a spíš tak odevzdaně osudu. Sestra s aeroplánovou rukou stála od pěti hodin u okna a vyhlížela hosty. Už byla dávno tma a zrovna začal padat sníh, když sestra strhla poplach. "Už jsou tady!" křičela. "Už jsou tady dva taxíky. Jdi jim naproti."[3]

Otevřel jsem dveře a zahrádkou se k nám hrnuli všichni Krombachovi — děti, dospělí, babička. Každý něco nesl — basy s lahvemi, mísy pokryté hedvábným papírem. Naši je vítali, oni zase vítali nás. My děti jsme se začali koulovat a do toho všeho halasu štěkal obrovský pes. Veliká mladá doga, která nám brala sněhové koule z ruky, skákala na nás, pak skákala na matku a na otce, bručela, vrtěla prutem a pak s námi se všemi vešla k nám do bytu.

Zatímco dospělí si pomáhali z kabátů[4], doga nám dětem přátelsky olízla obličeje. Postrčila matku paní Krombachové do houpací židle, až se zakuckala ta stará paní. A než jsme se nadáli[5], byla v kuchyni. Opřela se o stůl, aby zkontrolovala, co se vaří, a zblafla dvě porce kapra — kosť nekosť[6]. Za neustálého přátelského štěkotu a jiných psích zvuků a chrochtů začala v pokoji očesávat vánoční strom, přitom oblízla nějaké to děcko v dosahu a zanechala v rozjásané tvářičce stopu čokoládového jazyka. Když si byla lízla trochu rybí polívky, která stála připravená na servírovacím stolku, začala olizovat prázdné talíře patrně proto, aby se zbavila rybí chuti. Nálada dospělých poklesla a na nejnižší bod se dostala, když doga hupla na prostřený dětský stůl a chodila po talířích.

"Tak dost!" povídá náš otec. "Dost! Jdi dolů! Lehni! Lehni, povídám!" Doga to považovala za štědrovečerní šprým, usedla na stole, vyplázla na otce jazyk a začala dýchat tím rychlým, veselým psím dechem a pak začala štěkat. "Jak se jmenuje ten pes?" obrátil se otec na Krombachovi. "Zavolejte si ho!"

"To je přece váš pes," povídá pan Krombach, co znal s otcem ještě z vojny.

"Jak to — náš pes? Přece přišel s váma."

"Ne, nepřišel. Vítal nás u vás v zahradě a já myslím, že je to váš pes."

Tak dogu vyhnali jako psa. Chvilku to sice trvalo, protože to zpočátku považovala za hru a skákala ze stolu na stůl, ale když viděla, že je to myšleno vážně, popadla krocana — dárek od paní Krombachové — a vyběhla do štědrovečerní chumelenice. Nás děti odvedli do koupelny, pečlivě nám myli olízané obličejíčky, talíře a příbory odnesli do kuchyně, kde je myli a drhli, začínaje štědrovečerní hodokvas tím, čím obyčejně končí. Rybí polívku vylili. Ale byl to veselý Štědrý večer. Bez sentimentálních vzpomínek, tak, jak si to otec přál. A pokud mě se týče, já jsem nezažil lepší.

Váš Jan Werich

SLOVNÍČEK

bručet, -čím, čí гарчати
chumelenice, -e *ž.* хуртовина, завірюха
cukroví, -í *hromad.* солодощі
děcko, -a *s.* дитина
definitivní остаточний
doga, -y *ž.* дог
drhnout, -nu, -nou мити, драïти
fofr, -u *m. ob. expr.* запарка, поспіх
hodokvas, -u *m.* різдвяна вечеря
houpací židle, -e *ž.* крісло-качалка
hupnout *i* **hopnout, -nu, -nou** стрибнути, скочити
indiánský індіанський
klíční kost, -i *ž.* ключиця
koulovat, -luji, -lují кидати сніжки
krocan, -a *m.* індик
legrace, -e *ž. hovor.* жарт
náčelník, -a *m.* вождь
obrat, -u *m.* зворот (мови)
očesávat, -vám, -vají оббирати
olíznout, -nu, -nou облизати
popadnout, -nu, -nou схопити
poplach, -u *m.* переполох
prát se, peru, perou битися, сваритися
prostřený розстелений
prut, -u *m. тут:* хвіст
rozjásaný веселий, радісний
sádra, -y *ž.* гіпс
sentimentalita, -y *ž.* сентиментальність
shodnout se, -nu, -nou *s kým v čem* домовитися *з ким про що*
shon, -u *m.* метушня
smrk, -u *m.* смерека, ялина
sněhová koule, -e *ž.* сніжка
strhnout, -nu, -nou здійняти (крик)
šik, -u *m.* ряд
škatule, -e *ž. hovor.* шкатулка
školník, -a *m.* шкільний сторож
šprým, -u *m.* жарт, витівка
štafle *pomn. ž.* складана драбинка
štěkot, -u *m.* гавкання
švanda, -y *ž, hovor.* кумедія, жарт, витівка
vojna, -y *ž. hovor.* військова служба
vyhlížet, -žím, -žejí виглядати
vyhovovat, -vuji, -vují задовольняти
vypláznout, -nu, -nou висунути язик
vztek, -u *m.* гнів, злість
zakuckat se , -kám, -kají *expr.* поперхнутися (від сміху)
zblafnout, -nu, -nou *ob. expr.* зжерти

Doplňková četba

VÁNOČNÍ

Bělostné Vánoce
jsou většinou jen zdání.
Ladovská idylka
vyvolá pousmání,
Vánoce přichází
na mokrých křídlech mraků,
stromečky rozsvěcí
za okny paneláků.

Jmelí a ozdoby
se třpytí na tržišti.
Minulé Vánoce
jsou stejné, jako příští,
plné dobrot, vůně,
tajných přání,
radosti z dárků,
štěstí z darování.

Dospělí vzdychnou:
bože, ten čas letí!
Vánoce vidí
očima svých dětí
a pro ně rozžíhají za šera
v ten klidný večer,
kdy jsou všichni spolu
v pohodě kolem svátečního stolu,
dávný symbol
Štědrého večera.

(Alena Melicharová)

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Dát pod stromeček. — Покласти подарунок під ялинку.

2. No, div že to nekončí pláčem. — Дивно, що це не скінчиться плачем.

3. Jít naproti *komu*. — Іти зустрічати *кого*.

4. Dospělí si pomáhali z kabátů. Пор.: pomáhat *komu z čeho*	Дорослі знімали пальто. рятувати кого від чого.
5. A než jsme se nadáli.	Не встигли ми й озирнутися.
6. Zblafla dvě porce kapra — kosť nekosť.	Вона зжерла дві порції коропа прямо з кісточками.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання іменників середнього роду (тип kuře)

За зразком **kuře** *курча* відмінюються іменники, що називають малят звірів, птахів, напр.: štěně *цуценя*, kotě *кошеня*, tele *теля*, house *гусеня*, kachně *каченя*, ptáče *пташеня*, mládě *звіря, маля*, а також низка інших іменників: zvíře *тварина*, doupě *нора, барліг*, koště *мітла*, vole *воло (у птахів)*, poupě *пуп'янок*, děvče *дівчина*, vnouče *внук*, kníže *князь*, hrabě *граф*.

Особливість відмінювання іменників за зразком **kuře** полягає в тому, що в усіх відмінках, крім називного і знахідного однини, відбувається нарощування основи: в однині додається суфікс **-et**, а у множині — суфікс **-at.** Іменники цього типу мають змішаний тип відмінювання: в однині вони відмінюються як іменники середнього роду м'якої групи (kuřet-e jako moř-e), а у множині — як іменники середнього роду твердої групи (kuřat-a jako měst-a):

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	kuře	kuřata	děvče	děvčata
G.	kuřete	kuřat	děvčete	děvčat
D.	kuřeti	kuřatům	děvčeti	děvčatům
A.	kuře	kuřata	děvče	děvčata
V.	kuře	kuřata	děvče	děvčata
L.	(o) kuřeti	(o) kuřatech	(o) děvčeti	(o) děvčatech
I.	kuřetem	kuřaty	děvčetem	děvčaty

Іменник **dítě** в однині відмінюється за зразком kuře, а у множині — за зразком kost. Іменник **dítko** в однині відмінюється за зразком město, а у множині є жіночого роду і відмінюється за зразком žena:

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N., A., V.	dítě	dítko	děti	dítky
G.	dítěte	dítka	dětí	dítek
D.	dítěti	dítku	dětem	dítkám
L.	(o) dítěti	(o) dítku	(o) dětech	(o) dítkách
I.	dítětem	dítkem	dětmi	dítkami

Прислівники
(příslovce)

Прислівник — незмінна повнозначна частина мови, яка називає ознаку дії, процесу, стану та якості або вказує на обставини, за яких відбувається подія чи явище. Відповідно розрізняються прислівники:

місця (відповідають на питання kde? kam? kudy? odkud?): to je *všude, zde,* jdu *domů;*

часу (відповідають на питання kdy? odkdy? dokdy?): udělám to *potom, později, zítra, brzy;*

способу (відповідають на питання jak? jakým způsobem?): pracuje *rychle, dobře, pilně, pomalu; neobyčejně* dobře;

причини (відповідають на питання proč?): *proto* přišel (udělal to naschvál);

міри (відповідають на питання jak mnoho? jak málo?): *velmi* dobrý, *dost* peněz, *ještě* dříve, *trochu* později;

мети (відповідають на питання za jakým účelem?): říci *žertem.*

Утворення прислівників
(tvoření příslovcí)

Більшість прислівників утворюється від прикметників за допомогою суфіксів **-е (-ě), -о, -у.**

1) В чеській мові суфікс **-е (-ě)** співвідносний з українськими прислівниками на **-о**, напр.:

veselý — vesele *весело;*
světlý — světle *світло;*
dokonalý — dokonale *досконало.*

Приголосні **d, t, n** перед суфіксом **-e** пом'якшуються, а приголосні **k, h, ch, r** чергуються з **c, z, š, ř** :

hrdý — hrdě;

důležitý — důležitě;

srdečný — srdečně;

k // c měkký — měkce;

h // z drahý — draze;

ch // š tichý — tiše;

r // ř moudrý — moudře.

2) Менш поширеним є суфікс **-o:**

malý — málo;

mnohý — mnoho;

blízký — blízko.

На відміну від української мови, в якій прислівники утворюються лише за допомогою суфіксів **-e** або **-o,** в чеській мові деякі прислівники мають дублетні форми із суфіксами **-e (-ě) // -o,** напр.:

dlouhý — dlouho // dlouze

blízký — blízko // blízce

vysoký — vysoko // vysoce

daleký — daleko // dalece

veselý — veselo // vesele

smutný — smutno // smutně

těžký — těžko // těžce

teplý — teplo // teple

Між такими дублетними формама існує семантична відмінність: прислівники на **-o** означають час, простір і стан, а прислівники на **-e (-ě)** — міру або якість ознаки, напр.:

Koncert trval dlouho. // Dívala se na něho dlouze.

Letadlo letí vysoko. // Byl to vysoce morální čin.

V řece je hluboko. // Jsem hluboce dojat.

Bydlí daleko od nás. // Nejsem o tom tak dalece informován.

Bylo mi smutno. // Podívala se na mě smutně.

U nich je vždycky veselo. // Všichni se vesele smáli.

V lese bylo ticho. // Babička mluvila tiše.

V místnosti je teplo. // Podíval se na mě teple.

3) За допомогою суфікса **-y** утворюються прислівники від прикметників на -ský, -cký:

český — česky;

dětský — dětsky;

ukrajinský — ukrajinsky;
německý — německy;
realistický — realisticky;
hezký — hezky.

Деякі чеські прислівники на -sky, -cky перекладаються на українську мову прислівником на **-ому** або прислівником *відносно чого,* прийменником *стосовно чого,* напр: přátelsky *дружньо* і *по-дружньому,* historicky *історично, стосовно (щодо) історії, з точки зору історії,* turisticky *відносно туризму.*

Ціла низка прислівників утворилася в чеській мові шляхом "застигання" безприйменникових форм (як наприклад, zima, tma, celkem, právem, většinou, náhodou, kolem, honem, úhrnem, trochu, domů, dolů) або сполученням прийменника з іменником, прикметником, займенником, числівником або прислівником, напр.: odmlada, pohromadě, pomalu, zatím, poprvé (але і po prvé), podruhé (але і po druhé), provždy, předloni. Вони називаються прислівниками-композитами або складними прислівниками.

До складних прислівників належать також прислівники mermomocí i mocí mermo *що б то не було*, bohudík(y) *слава Богу, дякувати Богу*, bohužel *на жаль*, milerád *охоче, із задоволенням*, tentam (i ten tam = pryč) *тільки (його) й бачили*, víceméně (i více méně) *більш-менш*.

Деякі прислівники є застиглими дієслівними формами, зокрема дієприслівниковими: leže, kleče, stoje i vleže *лежачи*, vkleče *навколішки*, vstoje (i vestoje) *стоячи*, takřka *майже*.

До прислівників належать також деякі усталені словосполучення, як наприклад: cestou necestou *навпростець*, křížem krážem *уздовж і впоперек*, chtě nechtě *хочеш не хочеш*, stůj co stůj *що б то не було, за будь-яку ціну*, děj se co děj *хай буде, що буде*.

Прислівники можуть також мати зменшувальні експресивно забарвлені форми, напр.: pomaloučku *помаленьку*, brzičko *раненько*, kratince *коротенько*, polehoučku *легесенько*, blizoučko *близесенько*.

Ступені порівняння прислівників
(stupňování příslovcí)

Чеські прислівники із значенням якості можуть виражати різний ступінь властивості і міри:
перший ступінь (pozitiv) — pěkně;
вищий ступінь (komparativ) — pěkněji;
найвищий ступінь (superlativ) — nejpěkněji.

Порівняльний ступінь (komparativ) утворюється за допомогою суфіксів **-eji (-ěji)** або **-e (-ě).**

1) Якщо прислівник закінчується на **-e (-ě), -sky, -cky,** порівняльний ступінь матиме суфікс **-eji (-ěji),** причому у прислівників на **-sky, -cky** відбувається чергування **-ck // čť, -sk // šť:**

vesele — veseleji	lid**sky** — lid**št**ěji
rychle — rychleji	přátel**sky** — přátel**št**ěji
chytře — chytřeji	prakti**cky** — prakti**čt**ěji
tiše — tišeji	vědec**ky** — vědeč**t**ěji
jasně — jasněji	
klidně — klidněji	

2) Якщо прислівник закінчується на **-o,** порівняльний ступінь матиме суфікс **-e**, причому відбувається чергування **h//ž, s//š, z//ž, r//ř,** суфікси **-k, -ok** випадають, а коренева голосна подовжується:

blízko — blíže // blíž
daleko — dále // dál
draho — dráže // dráž
vysoko — výše // výš
nízko — níže // níž
těžko — tíže // tíž

Форми на **-e** blíže, dále, dráže, výše, níže і под. є книжними.
Деякі прислівники мають кілька форм порівняльного ступеня, напр.:
úzko — úžeji // úže
široko — šíře, šíř // šířeji
snadně і snadno — snáze, snáz // snadněji
hluboko — hloub // hlouběji
zřídka — řidce // řidčeji

У деяких прислівників вищий ступінь порівняння утворюється суплетивним способом:

dobře	lépe	*розм.*	líp
zle	hůře		hůř
špatně	hůře		hůř
mnoho	více		víc
málo	méně		míň
dlouho	déle		dýl
brzo	dříve		dřív

Однією з форм градації властивості є поєднання вищого ступеня порівняння чеських прислівників із сполучником **než**: pracuje lépe než ty *він працює краще, ніж ти;* je jí o 5 let více než tobě *вона старша за тебе на 5 років;* займенниками **čím/tím:** čím dál tím víc *чим далі, тим більше*;

прислівниками mnohem, stále: mnohem více *набагато більше*, stále rychleji *все скоріше*.

➢ ***Запам'ятайте:*** на відміну від української мови, в чеській у порівняльних зворотах перед сполучником **než** кома не ставиться.

Найвищий ступінь порівняння від усіх прислівників утворюється додаванням префікса **nej-** до форм вищого ступеня, напр.: nejrychleji, nejmoderněji, nejníže, nejvíce, nejdříve.

Форми найвищого ступеня часто поєднуються з прийменником **z (ze):** jeden z nejlepších *один з найкращих*, pracuje nejvíce ze všech *він працює найбільше від усіх,* або з займенником **co:** Máš to udělat co nejlépe. — *Ти маєш це зробити якнайкраще.*

Правопис прислівників
(psaní příslovcí)

Складні прислівники в чеській мові, як і в українській, пишуться разом, напр.: nakonec, především, znenadání, včas, zpravidla, popřípadě, zcela, zticha та ін.

Від складних прислівників слід відрізняти прислівникові сполуки, що складаються з прийменника та іменника, але в яких іменник звичайно зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму. Вони пишуться окремо, між прийменником і керованим ним іменником можливе означення до цього іменника, напр.: Napřed váhal, potom se rychle rozhodl. *Спочатку він вагався, потім швидко вирішив.* — Po tom, co se stalo, musíš být opatrný. *Після того, що сталося, ти маєш бути обережним.* Zůstal jsem tam až do (samého) konce. *Я залишився там до (самого) кінця.* — Dokonce i já to vím. *Навіть і я це знаю.* Vystoupili jsme na (tu) horu. *Ми піднялися на (цю) гору.* — Položil jsem to nahoru. *Я поклав це нагору.*

Завжди разом пишуться прислівники: doleva, nalevo, vlevo, zleva, naplno, najednou, navždy, občas, odevšad, odjinud, potichu, potom, přesto, přitom, sbohem, vcelku, vtom, vzápětí, zato (= ale); zčásti, zhruba, zpravidla; poprvé, podruhé, potřetí, ..., pokaždé, але й окремо пишуться po prvé, po druhé, po třetí,..., po každé.

Деякі прислівники пишуться як разом, так і окремо: bezesporu i beze sporu, bezpochyby i bez pochyby, kvečeru i k večeru, zpočátku i z počátku, obden i ob den, zblízka i z blízka, mimoto i mimo to, poprvé i po prvé, víceméně i více méně, zatímco i zatím co, kupříkladu i ku příkladu (скорочено kupř.), například i na příklad (скорочено např.), popřípadě i po případě (скорочено popř.) та ін.

Прислівники типу skromně, temně, tajemně, rozumně, jemně і под. пишуться з **-mn-**, тому що вони утворені від прикметників skromný, temný, tajemný, rozumný, jemný. Але: lakomě, vědomě, strmě, zřejmě, тому що lakomý, vědomý, strmý, zřejmý і под.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:
1. Jaký Štědrý večer chtěl mít Werichův otec?
2. V čem se shodla celá rodina?
3. Proč pozvali právě Krombachovu rodinu?
4. Jak probíhaly přípravy k Vanocům?
5. Co se přihodilo, když Krombachova rodina přišla na návštěvu?
6. Jak se doga dostala do bytu?
7. Co tam prováděla?
8. Čím se ten příběh skončil?
9. Co popřal Jan Werich svým čtenářům k Vánocům?

2. Přečtěte si pověst "O Vánocích", vypište klíčová slova, jež vyjadřují obsah této pověsti.

3. Vyprávějte svými slovy obsah pověsti "O Vánocích".

4. Vypište z úvodního textu všechna příslovce a přeložte je do ukrajinštiny.

5. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů.
Podle (pověst) se stal Přemysl (český kníže). Bylo tam i pár (děvčata). Učitel mluvil s (naše děvčata). (Naše dítě — pl.) dostaly k Vánocům hodně dárků. O (vaše děti) jsme nic neslyšeli. Musíš přísněji mluvit se (své dítě). Kotě si hrálo se (štěně). V (zoologická zahrada) mají několik (malá medvíďata). Zvíře vylezlo z (doupě). Vodu vymeť (koště). K (to zvíře) nechoď blízko. Kočka přinesla (kotě) v (huba). Poslové přinesli zprávu od (kníže). Mluvil s (nějaké dítě). K (pečené kuře) se jedí brambory. Vyber si jedno z (ta koťata). Kdo půjde se (štěně) na (procházka)? Zapomněli dát (prase) nažrat. Růže mají ještě hodně (poupata). Čarodějnice lítaly na (košťata). Ptáci přiletěli s (mláďata). Potkali jsme tam (dědeček) s (vnouče).

6. Podtrhněte příslovce:

Z hlášení detektiva

Sledovaný šel včera Nerudovou ulicí stále vpřed, před parkem odbočil vlevo, pak na křižovatce vpravo, poté se dal Smetanovou ulicí vzhůru do

kopce a zase dolů, nádraží pomalu obešel obloukem, zvědavě se rozhlížel kolem, u mlýna se rázně obrátil nazpět a kolem zastávky tramvaje téměř utíkal. Stěží jsem ho dohonil a sledoval dál. Rychle se blížil k centru města a tam v úzkých uličkách mi nadobro zmizel z očí. Dnes ho marně hledám, snad se mu podařilo nečekaně odjet pryč.

(Podle Lucie Honsigové)

7. Utvořte ze slov v závorkách vhodná příslovce:

Např.: Bavili se (hluk). → Bavili se hlučně.

Dívala se na nás (zamračený). Choval se velmi (skromný). Recitoval celou báseň (paměť). Tu skladbu zahrál na klavír (bez chyby). V samoobsluze nakoupil (rychlý). Ta kniha byla napsána (německý). Alena studuje (pilný). Měli bychom žít (zdravý). (radost) se na ni podíval. Ten článek jsem si přečetl jen (let). Petr to má do školky (blízký). Myslíš to (pravda)? Nemocný (těžký) dýchal. (nehledět) na to, že nepřiznala, čeho se dopustila, byla to pravda.

8. Příslovce ze závorky doplňte do vět:

(volno, radostně, naprázdno, často, těžce, spolehlivě, neobvykle, těžko, volně, týdně, organizovaně, výjimečně, teplo, pomalu, společně)

Ten úkol vyřešíme … . Vlak jel do kopce …, takže jsme mohli dobře sledovat okolní krajinu. Dnes večer mám …, a tak půjdu do divadla. Nemocnému se … dýchalo. Je venku …? … k nám jezdili na návštěvu, ale teď už tady dlouho nebyli. Zvířata se … pohybovala po celé zahradě. Už se těšili až přijedeme, a proto nás … přivítali. Ten výtah funguje opravdu …, neboj se. Asi na to nebudu mít čas, to půjde … . Zavolej mi aspoň jednou … . Vaše snaha vyšla … . Děti mohly chodit do školní jídelny vždy jen …, a to za doprovodu učitele.

9. Odpovídejte na otázky. V odpovědích užijte vhodných příslovcí opačného významu (antonyma). Odpovědi si napište:

Např.: Jak často jezdíte do Prahy? → Do Prahy jezdím zřídka.

Vstáváte každé ráno brzy? Půjdete do školy dopoledne? Je to daleko? Dívala se na vás vesele? Budete maso smažit pomalu? Seděl jsi v autobusu vepředu? Půjdeš domů rychle? Bude zítra chladno? Děti, budete se tam chovat tiše? Je vám špatně? Byla jsi v Paříži krátce? Uděláš to zvečera? Máš to cvičení dobře? Bydlíte dole? Přijelo to auto zprava? Půjde to udělat lehce? Šla doleva? Prodávají to lacino? Nevypadal zdravě? Je ti horko?

10. Užijte uvedená příslovce ve větách:

smutno — smutně, chladno — chladně, těžko — těžce, daleko — dalece, vysoko — vysoce, prázdno — prázdně.

11. Doplňte správný tvar příslovcí:

Bydlíme blíz... od metra. Rád tam chodím, je tam vždy vesel.... Její otec byl vyso... vzdělaný člověk. Škoda, že náš učitel mluví tak ti..., není mu rozumět. Na podzim bývá v polích ti... . Můj bratr mluví dob... anglick... i česk... . Musím si sundat svetr, je tu hor... . Pacientovi se večer přitížilo a těž... dýchal. Co se ti stalo, proč se tváříš tak smutn...? V cizím městě mi dlou... bylo velmi smutn... . Vesel... se na mě usmála.

12. Utvořte příslovce od těchto přídavných jmen a odůvodněte pravopis:

dojemný, jemný, lakomý, podvědomý, příjemný, rozumný, skromný, soukromý, tajemný, temný, vědomý, významný, známý, zřejmý.

13. Utvořte příslovce a stupňujte je:

blízký, dlouhý, dobrý, hebký, krátký, mělký, malý, laciný, lidský, nízký, tichý, šťastný, přátelský, zlý, sobecký, široký, řídký, trpký, hluboký, vysoký, daleký, nedbalý, snadný.

14. Pozitiv příslovcí nahraďte komparativem:

Jeďte tady pomalu. Tady už můžete jet rychle. Mluv hlasitě. Nemocnému je už dobře. Dneska je venku zase teplo. Zítra vstanu brzy. Včera bylo u lékaře málo lidí. Syn nás teď navštěvuje často. Teta se dnes zase cítí špatně. Žena má teď hodně času. Eva se přestěhovala, bydlí teď blízko. Některé květiny se v tomto suchém počasí vyskytují řídce. Když jsme zavřeli všechna okna, byl hluk z ulice slyšet slabě.

15. Doplňte tabulku podle příkladu:

blízko	blíže	nejblíže
		nejšťastněji
	rychleji	
dobře		
	více	
		nejdále
	hůře	
vysoko		nejtišeji
těžko		

16. Spočítejte rozdíl:

Vzor: Sestře je 20 let, bratrovi je 15. — Sestře je o 5 let více než bratrovi. Nebo: Bratrovi je o 5 let méně než sestře.

Sestře je 20 let, bratrovi je 15. Petr vydělává 8000 korun, Veronika 10 000. Dnes bylo ve škole 18 dětí, včera 21. Marta zaplatila za boty 1900 korun, Ivana 1800. Video stálo 5000 korun, televizor 12 000.

17. Pozitiv příslovcí nahraďte komparativem:

Vzor: Hodně turistů k nám jezdí v létě. — Nejvíce turistů k nám jezdí v létě.

Hodně turistů k nám jezdí v létě. Málo práce jsem měl včera. Dagmar Málková se učí dobře. Jana Svátková napsala test špatně. Rychle se tam dostanete metrem. Jak to udělat jednoduše? Váš Jaroslav pracuje pomalu. Irena zase přišla pozdě. Šéf chodí do kanceláře brzy.

18. U zdůrazněných slov určete, zda je budeme psát odděleně, nebo dohromady:

Neuměl jsem si to z/počátku představit. Už jsem ti to vysvětlil několikrát, po/sté ti to opakovat nebudu. Nejhezčí pohled na město je se/shora. Chtěl bych k snídani vajíčko na/měkko. Tentokrát to na/štěstí dobře dopadlo. To ovoce je na/pohled velmi lákavé. Tu cestu znám, došel bych k chatě i po/tmě nebo po/slepu. Chystali jsme se na cestu velmi na/rychlo. Vyšlo na/jevo, že ředitel byl do/podrobna informován. Můj pradědeček i prababička jsou ještě na/živu. Nechci, aby ta krásná látka přišla na/zmar. Tohle je beze/sporu důležité. Podařilo se to hned na/po/prvé. Celý les se po/nenáhlu začal měnit. Bez/pochyby měli dobré úmysly. Co na/plat, musíme už domů. Oběd bude brzy hotový, vezmi si za/tím jablko. Opravdu nevíme, kdo stojí za/tím návrhem. Když to uděláš na/kvap, nebude to z/daleka tak pěkné, jak by to mohlo být. Nemluv pořád do/kola o jedné věci. Hrad se před námi objevil z/nenadání. Přišel domů na/čisto promočený. Neznám ho na/tolik, abych ho mohl soudit. Pavel vždycky vykládá všechno ze/široka. Přijeli k nám z/daleka. Dobře ti tak, aspoň budeš po/druhé opatrnější. K chatě jsme došli až na/večer. Ti lidé zde bydlí už ode/dávna. Je nejen nedbalý, ale mimo/to i drzý. Maminka má dnes na/pilno. Obloha se zbarvila do/zelena. Byl jsem tím více/méně překvapen.

19. Užijte ve větách příslovečných spřežek a předložkových pádů:

dokonce — do konce, beztoho — bez toho, zticha — z ticha, naplat — na plat, proto — pro to, přitom — při tom, opravdu — o pravdu, doslova —

do slova, načisto — na čisto, zpravidla — z pravidla, pohromadě — po hromadě, přesto — přes to, zčásti — z části.

20. Pro bystré hlavy: Do skupiny slov vždy jedno nepatří. Vyřazená slova tvoří známé přísloví:

špatně	zle	lépe	hůře
včas	brzy	dříve	pozdě
než	věž	lež	veš
včera	zítra	dnes	nikdy

21. Přeložte do češtiny:

a) Він говорить чеською мовою краще, ніж я. — Трамваєм я їду на роботу довше, ніж на метро. — Мілена читає українською мовою гірше, ніж Марія. — До Києва це далі, ніж до Ужгорода. — Він любить Прагу більше, ніж Брно. — Я люблю рожеву барву, але найбільше мені подобається зелена барва. — Він радше вчить чеську мову, ніж англійську. — Ми любимо більше літо, ніж зиму.

b) Людям на площі було весело. — За будь-яку ціну вона хотіла поїхати в Париж. — Ми пройшли ліс уздовж і впоперек. — У лісі було тихо і спокійно. — Чому ви на концерті не залишилися аж до кінця? — Його знайомий є високоосвіченою людиною. — Вхід у зал очікування через ті двері зліва. — Спочатку я справді не міг собі цього уявити. — На щастя, з ним нічого не трапилося. — Без сумніву, ми виконаємо цю роботу вчасно. — Він з нами більш-менш погодився. — Наші дітки гралися на майданчику. — У вихідний день ми підемо з дітьми в музей.

Citát

Příslovce doplňují naše nazírání světa. Substance, děje a příznaky situujeme prostorově i časově, vyjadřujeme jejich vzájemné vztahy a své postoje k nim: Někdy *hezky česky,* někdy *třesky plesky**.

(Světla Čmejrková)

* třesky plesky — теревені правити

LEKCE 28

Текст: ◂ Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část I). *Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoři").*

Додаткове читання: ◂ Prázdninový ráj *(Podle M.Vonkové).*

Граматика: ◂ Особливості відмінювання деяких іменників чоловічого (**kámen, kůň**) і жіночого (**máti, neteř, paní**) роду. Відносно-присвійний займенник **jehož**. Умовний спосіб минулого часу.

Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika

(část I)

Jaroslav Žák
(Z knihy "Študáci a kantoři")

Začněme s gramatikou, jež je nejobávanější zbraní sveřepých kantořínů v potírání študáků. Není dosti jasno, proč se gramatika jmenuje mluvnice, neboť sestává z tvarů a vazeb, jimiž nikdo nemluví. Vezměte například takové souvětí podmínkové ireálné v minulosti. Poněvadž vůbec nevíte, co to je, ačkoli jste jinak člověk vzdělaný a sčetlý, posloužíme vám ukázkou. Vy si, dejme tomu[1], povzdychnete: "Já mít prachy, jedu do Prahy." Přeloženo do jazyka gramatického, zní tato větička takto: "Kdybych byl býval měl peníze, byl bych býval jel do Prahy." Ještě krásnější je to v němčině.

"Převeďte to do pasiva," velí pan profesor jakoby nic. Zkouší-li docent tvary, nastane študáckému kolektivu perná chvilka[2]. Veškeré bojové metody zde selhávají a zbývá jedině instinkt, onen zmíněný šestý smysl, čili "čuch". Týraný objekt stojí obyčejně na stupínku a vrhá zoufalé pohledy na třídu, čili vysílá "SOS". Klasa je v horečné činnosti. Úlohy jsou pečlivě rozděleny, asi jako při obsluze námořního děla. Přední řady, které mají stupínek na dostřel, přejímají hbitě poselství vysílaná zadními matadory, a obratně je přihrávají "tasenému" študákovi[3]. Vzadu působí současně několik odborníků, z nichž

jeden je specialista na futurum čili čas budoucí, jiný na infinitivy, další ovládá koncovky jednotlivých pádů a pohotově skloňuje (pádí), jiný se opět vyzná ve stupňování adjektiv. Zkoušený pravidelně asi třetinu tvarů uhodne, třetinu zachytí vycvičeným sluchem, jenž u mnoha študáků je vyvinut dokonale, a přibližně třetinu "zbodá"[4]. A tak bezvadnou souhrou celku podaří se zvítěziti nad obmyslným gramatikem, jenž posléze unaven a znechucen vyhodí žáka od tabule a napíše mu kýženou "stáru" čili "dostáka"[5].

Při tom je klasa ovládána duchem ušlechtilého gentlemanství. Plave-li totiž u tabule neoblíbený "krkoun"[6], jenž sám odmítá napovídat, je mu poskytnuta obětavá pomoc stejně, jako kterémukoli jinému řádnému členu třídy.

SLOVNÍČEK

ačkoli хоча, дарма що, хоч
bezvadný бездоганний, зразковий
čili або, інакше кажучи, іншими словами
dostřel, -u *m.* дальність польоту снаряда
gentlemanství, -í *s.* [džentlmen-] джентльменство
hbitě спритно, моторно
horečný гарячковитий
ireálný нереальний
kantor, -a *m. hovor.* учитель, викладач
klasa, -y *ž.* клас
kterýkoli будь-який
kýžený жаданий
matador, -a *m.* матадор
mluvnice, -e *ž.* граматика
napovídat, -dám, -dají підказувати
neboť бо, тому що, через те що
obávaný страшний, який викликає страх
obmyslný підступний
obratně спритно, вправно
odborník, -a *m.* фахівець, спеціаліст
odmítat, -tám, -tají відмовлятися, не приймати
onen той, отой, цей
pečlivě уважно, дбайливо
poněvadž тому що, оскільки, бо
poselství, -í *s.* послання
poskytnout, -nu, -nou надати, дати
potírání, -í *s.* переслідування
povzdychnout si -nu, -nou зітхнути
přihrávat, -vám, -vají пасувати (м'яч)
působit, -bím, -bí працювати, служити
řádný звичайний
sčetlý начитаний
selhávat, -vám, -vají підводити, зраджувати
sestávat, -vám, -vají складатися
souhra, -y *ž.* спільна гра
souvětí podmínkové підрядне речення умови
stupínek, -nku *m. тут:* узвишшя (у класі біля дошки)
sveřepý жорстокий, запеклий
študák, -a *m. slang.* студент
týraný якого мучають
ukázka, -y *ž.* зразок, уривок
ušlechtilý шляхетний, благородний
velet, velím, velí командувати, керувати
veškerý весь, усякий
vrhat, -hám, -hají кидати, метати
vycvičený натренований
zachytit, -tím, -tí зловити, впіймати
zmíněný згаданий
znechutit, -tím, -tí відбити охоту, знеохотити
zoufalý відчайдушний

Doplňková četba

Prázdninový ráj

Kdo by odolal letnímu lákání cestovních kanceláří, slibujících, že nás mávnutím kouzelného proutku (peněženky) odvezou daleko od hlučícího davu, daleko od všedních starostí, problémů a povinností, do náruče sladkého nicnedělání, vyhřátých pláží, chladivých vln a přetížených švédských stolů. Rádi se svěřujeme letadlům nebo alespoň luxusním autobusům, aby nás přenesly jako pohádkoví obři tisíce kilometrů blíž k bezstarostnému ráji.

První šok je ale možno zažít už cestou na letiště. Příjezdové trasy směr Ruzyně[7] jsou spolehlivě ucpány a čas do odletu se blíží krizovému minimu. Ani po příletu do vytčeného exotického cíle není vyhráno[8]. V horším případě se se svým zavazadlem vůbec nesetkáte, neboť odcestovalo jiným směrem. To se samozřejmě vbrzku vyřeší, ovšem trávit dva tři dny ze sedmi na rozžhaveném pobřeží v teplém elegantním odění do letadla nostalgickými vzpomínkami na svou plážovou výbavu připomíná spíše krutý orientální trest než odměnu za celoroční dřinu.

S disciplinovanou úvahou, že nic není zadarmo, zatínáme zuby a hojíme své šrámy vidinou slunných zítřků. Ani k těm však při troše neštěstí[9] nemusí dojít. Výpravy, které například letos v červenci dorazily na chorvatský ostrov Rab, perlu Jadranu[10] se musely utkat s několika vytrvale deštivými dny, chladem blížícím se českému únoru[11] a s vlastní přizpůsobivostí neočekávaným podmínkám. Zato se však v každé rodině našel obětní beránek, neblahý iniciátor a šéforganizátor cesty, kterému bylo možno úlevně spílat od rána do večera: "Nebýt tebe[12], jak jsme se mohli mít, tys to počasí zavinil, to je ti podobné[13]! Já chtěl do Španělska, já do Turecka, já do Řecka, tam je určitě horko!" Černá ovce se brání celkem logicky, že slunce jednou vyjít musí a pokouší se o stoický klid. Slunci se nakonec skutečně zlíbí navštívit i perlu Jadranu.

Hledáme pochopitelně únik v chladivých vlnách moře, ostatně proto jsme tady. Rychle na břeh, na slunce, uklidnit se, usnout. Po tom celoročním rámusu si zasloužíte trochu ticha a klidu. Šplouchání vody, mořský vánek — hezky si to malujete, než vám přistane na hlavě míč, než se vám proběhne po žaludku parta sedmiletých mořských vlků[14].

Ale to vše je procházka růžovým sadem[15] proti mrazivému okamžiku, kdy vám záhadně či veřejně, leč stejně nenávratně, zmizí peněženka, doklady, fotoaparát, auto, manželka a jiné klenoty. A ani to ještě nic není proti horké chvilce, kdy ve stínu palem uprostřed zasloužené siesty potkáte svého šéfa…

Cestování zkrátka není pro slabé nátury. Stát se může cokoli, důležité je, že se bude něco dít. Chcete si vyrazit, dobrá, klidně doma zapomeňte plavky a opalovací krémy, ale přibalte dobrodružnou náladu a humor. Jinak se vám prázdninový ráj promění v past, kterou jste si zakoupili sami pro sebe, i když možná se slevou.

(Podle Mileny Vonkové)

SLOVNÍČEK

bezstarostný безтурботний
blíž поблизу
celoroční цілий рік
cíl, -e *m.* мета
cokoli що завгодно, будь-що
deštivý дощовий
dít se *jen 3 os.* **děje, dějí** відбуватися, діятися
dobrá *hovor.* гаразд
dojít *k čemu* дійти *до чого*
doklad, -u *m.* документ
dorazit, -zím, -zí дістатися
dřina, -y *ž.* важка робота
hlučící dav галасливий натовп
hojit, -jím, -jí гоїти, загоювати
chladivý прохолодний, освіжаючий
chvilka, -y *ž.* хвилина; **horká ch.** неприємний момент
klenot, -u *m.* дорогоцінність
klid, -u *m.* спокій
kouzelný proutek чарівна паличка
krém, -u *m.* крем; **opalovací k.** крем для засмаги
lákání, -í *s.* спокуса
leč проте, однак
mávnutí, -í *s.* помах
minimum, -ima *s.* мінімум
mrazivý морозний, морозяний
náruč, -e *ž.* обійми
nátura, -y *ž.* натура
neblahý нещасний
nenávratně безповоротно
neočekávaný несподіваний
nicnedělání байдикування
obětní beránek жертва
obr, -a *m.* велетень, гігант
odcestovat, -tuji, -tují поїхати
odění, -í *s.* одяг
odměna, -y *ž.* премія, винагорода
odolat, -lám, -lají вистояти, витримати
okamžik, -u *m.* мить, момент
orientální східний
ostatně зрештою
palma, -y *ž.* пальма
past, -i *ž.* пастка
peněženka, -y *ž.* гаманець
perla, -y *ž.* перлина
plavky, -vek *ž.* плавки, купальний костюм
pláž, -e *ž.* пляж
plážová výbava спорядження на пляж
pohádkový казковий
pochopitelně зрозуміло, певна річ
pokoušet se, -ším, -šejí намагатися *з інф.*
povinnost, -i *ž.* обов'язок
proměnit, -ním, -ní перетворити
přenést, -nesu, -nesou перенести
příjezdový під'їзний
přílet, -u *m.* приліт
přizpůsobivost, -i *ž.* пристосованість
ráj, -e *m.* рай, едем
rámus, -u *m.* гамір, галас
rozžhavený розпалений
siesta, -y *ž.* відпочинок, сієста
sleva, -y *ž.* знижка
slibující обіцяючий
slunný сонячний
spílat, -lám, -lají *komu, čemu* лаяти *кого, що*
spíše скоріше

spolehlivě безвідмовно, надійно
stejně однаково
svěřovat se, -řuji, -řují *komu* довірятися
šéf organizátor, -a *m.* головний організатор
šok, -u *m.* шок
šplouchání, -í *s.* хлюпання
ticho тиша
trest, -u *m.* покарання
uklidnit se, -ním, -ní заспокоїтися
úlevně з полегшенням
únik, -u *m.* втеча
usnout, usnu, usnou заснути
utkat se, utkám, utkají зустрітися
úvaha, -y *ž.* міркування, роздум
vánek, -u *m.* вітерець
vbrzku скоро
veřejně публічно, прилюдно
vidina, -y *ž.* видіння
všední щоденний
vyhřátý вигрітий
výprava, -y *ž. тут*: група
vyrazit (si), -ím, -í вирушити
vytrvale постійно
zadarmo безкоштовно, даром
záhadně загадково, таємниче
zakoupit si купити *собі*
zasloužit si, -žím, -ží заслужити
zatínat zuby зціплювати зуби
zavinit, -ním, -ní завинити, спричинити *що*
zažít, -žiji, -žijí *co* прожити, пережити
zítřek, -řka *m.* завтрашній день
zlíbit se захотітися
zmizet, -zím, -zejí зникнути, щезнути

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. dejme tomu — скажімо, припустимо, (що…)

2. perná chvilka — важка хвилина

3. "tasenému" študákovi — учню, якого опитують
пор.: tázat se *koho nač* — питати *кого про що*

4. třetinu "zbodá" *hovor.* — третину зметикує
пор.: bádat *o čem, nad čím, v čem* — вивчати, досліджувати *що*

5. "dosťák" *hovor.* — оцінка "задовільно" (*див. урок 4*)
пор. у літературній мові "dostatečně"

6. "krkoun" *ob.expr.* — скнара, жаднюга, горлохват

7. Ruzyně. — Назва околиці Праги, де знаходиться аеропорт.
Пор.: аеропорт "Бориспіль" під Києвом.

8. Není vyhráno. — Перемога ще не гарантована.

9. Při troše neštěstí. — За певного невезіння.
Пор.: při troše štěstí. — За певного везіння / Якщо пощастить.

10. Jadran — *hovor.* Jaderské moře. — Адріатичне море.

11. Chladem blížícím se českému únoru.	Холод, що нагадує лютий у Чехії.
12. Nebýt tebe...	Якби не ти…
13. To je ti podobné.	Це на тебе схоже.
14. Než vám přistane na hlavě míč, než se vám proběhne po žaludku parta sedmiletých mořských vlků.	Поки вам по голові не вдарить м'яч, поки вам не пробіжить по животу група семирічних "морських вовків".
15. Ale to vše je procházka růžovým sadem.	Але все це дрібниці.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Особливості відмінювання деяких іменників чоловічого (kámen, kůň) і жіночого (máti, neteř, paní) роду

Іменники чоловічого роду на **-en** (kámen, hřeben, ječmen, kmen, kořen, plamen, pramen, řemen) мають змішаний тип відмінювання: у множині вони відмінюються як іменники твердої групи (тип **hrad**), а в однині в давальному й у місцевому відмінках мають паралельні форми за зразками як твердої, так і м'якої груп. Крім іменника týden, вони мають також паралельні форми у родовому відмінку однини (hřebene і hřebenu, kmene і kmenu, pramene і pramenu, ječmene і ječmena). Іменник **den** має деякі відмінкові форми за зразком м'якої групи (*див. урок 14*). В іменнику kámen в усіх відмінках, крім називного і знахідного однини, скорочується коренева голосна.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	kámen	kameny
G.	kamene	kamenů
D.	kamenu / kameni	kamenům
A.	kámen	kameny
L.	(o) kamenu / kameni	(o) kamenech
I.	kamenem	kameny

Особливе відмінювання має іменник **kůň**: в однині — як іменник чоловічого роду м'якої групи, у множині — паралельні форми.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	kůň	koně
G.	koně	koní / koňů
D.	koni	koním / koňům
A.	koně	koně
V.	koni!	koně!
L.	(o) koni	(o) koních
I.	koněm	koňmi / koni

Іменник **máti** *мати* відмінюється в однині за зразком **kost**, на фоні нейтрального matka він сприймається як розмовний. Іменник **neteř** при відмінюванні розширює основу на **-eř**, у іменника máti форми з розширеною основою на **-eř** є застарілими (форми однини mateře, mateři, o mateři, s mateří). Іменник **paní** відмінюється як прикметник м'якої групи (тип **jarní**), крім родового множини, у якому має форму paní (od cizích paní).

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	neteř	paní	neteře	paní
G.	neteře	paní	neteří	paní
D.	neteři	paní	neteřím	paním
A.	neteř	paní	neteře	paní
V.	neteři	paní	neteře	paní
L.	(o) neteři	(o) paní	(o) neteřích	(o) paních
I.	neteří	paní	neteřemi	paními

Відносно-присвійні займенники jehož, jejíž, jejichž

Займенники **jehož, jejíž, jejichž** мають відносно-присвійне значення. Форма **jehož** стосується іменників чоловічого і середнього роду однини, **jejíž** — жіночого роду однини, **jejichž** — усіх трьох родів у множині.

В чеській мові, на відміну від української, вони стоять на початку підрядного речення. В українській мові їм відповідають форми займенника *який:*

Mladí lidé rádi čtou knihy, jejichž autorem je Jaroslav Žák.	Молодь любить читати книги, автором яких є Ярослав Жак.
To je gramatická látka, jejíž zvládnutí je nutné.	Це граматична тема, засвоєння якої є обов'язковим.

Форми **jehož, jejichž** не відмінюються, а **jejíž** відмінюється як прикметник м'якої групи:

To je škola, jejíž výstavba trvá už několik let. — Це школа, будівництво якої триває вже кілька років.

To je univerzita, o jejímž studentovi psaly noviny. — Це університет, про студента якого писала газета.

Умовний спосіб минулого часу
(kondicionál minulý)

Семантична основа умовності — це зіставлення двох взаємозалежних дій, які могли б здійснитися лише за певних умов.

Умовний спосіб минулого часу складається з форм умовного способу теперішнього часу дієслова **být** і дієприслівника на **-l** основного дієслова, що виражає те чи інше значення:

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	byl (-a) bych udělal (-a)	byli (-y) bychom udělali (-y)
2.	byl (-a) bys udělal (-a)	byli (-y) byste udělali (-y)
3.	byl (-a, -o) by udělal (-a)	byli (-y, -a) by udělali (-y, -a)

Умовний спосіб минулого часу виражає дію, що не була виконана в минулому, напр.: Kdybych to byl věděl dříve, byl bych k vám přišel *(= Já* jsem to však *nevěděl*, a proto jsem *nepřišel). Якби я знав про це раніше, я б прийшов до вас.* Kdybychom byli nezaspali, byli bychom ten vlak stihli (= My jsme ale *zaspali*, a proto jsme ten vlak *nestihli*). *Якби ми не проспали, ми не запізнилися б на поїзд.*

Дієслово **být** в умовному способі минулого часу має форму **byl bych býval.**

Форми умовного способу минулого часу є типовими для книжної мови. В розмовній мові вони замінюються формами умовного способу теперішнього часу.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Můžete nějak vyvrátit legrační autorovo tvrzení, že gramatika není mluvnicí?
2. Jak často máte na hodině pernou chvilku?

3. Jak zachází třída s neoblíbeným žákem?
4. Napovídal jste někdy ve škole?
5. S jakými tvary v české gramatice máte největší potíže?
6. Vyberte si několik vět z úryvku a převeďte je do kondicionálu minulého.

2. Najděte v úryvku od Jaroslava Žáka slova a výrazy, které vyjadřují autorův vztah k uvedeným faktům.

3. Převyprávějte svými slovy úryvek Filologie klasická a moderní...

4. Vyberte hlavní fakta z textu "Prázdninový ráj" a napište si je. Jaký je váš postoj k textu?

5. Vyberte ze své skupiny nejodvážnějšího spolužáka (spolužačku), který sehraje roli průvodce nesolidní cestovní kanceláře.
Všichni zbývající studenti hrají účastníky zájezdu. Zájezd není zdárný. Služby nejsou řádně zajištěny, autobus přijel pozdě, nefunguje klimatizace, jídlo je nekvalitní, klienti se bouří, někteří chtějí zpátky své peníze.

6. Doplňte správnou koncovku podstatných jmen rodu mužského:
Máš svaly jako z (kámen). Nestrkej ruce do (plamen). Jaká je teplota toho (pramen)? Musíš jít přímo k (pramen). Bez (hřeben) se neučešu. V (ječmen) roste koukol. Do (týden) se vrátím. Na hlavním (hřeben) Karpat leží ještě sníh. Ty kalhoty jsou bez (řemen). Co se vyrábí z (křemen)? Vyfotografoval jsem ho u (pramen). Na vyhřátém (kámen) ležela zmije. Podmiňovací způsob se tvoří z (kmen) přítomného. Ke (kořen) slova se přidávají předpony a přípony. Když měl volno, byl stále u (kůň). Jel s (kůň) na pole. Na louce se pásli (kůň). Dej (kůň) nažrat a napít. Rád vyprávěl o (kůň). Sedlák se dříve neobešel bez (kůň). Práskni do (kůň). Mezi (kůň) náhle propukl zmatek. Ke (kůň) se nepřistupuje zezadu. Půjčím ti pěknou knížku o (kůň). S takovými (kůň) se na závody nejezdí.

7. Utvořte správný pád od podstatných jmen v závorkách:
Bez (máti) tam nemůžu jet. — S těmi milými (paní) jsem mluvil před (týden). — O mé (neteř) říkali, že je poctivá a pracovitá. — Potřebuji mluvit se svou (neteř). — To jsme se dověděli od cizích (paní). — Musím jít za (máti) do nemocnice. — V pohádce se vypravuje o zlaté (paní). — Má (máti), co ty na to řekneš?

8. Místo teček doplňte tvary zájmen jehož, jejíž, jejichž:

To je kniha od Jaroslava Žáka, … úryvek jsme četli loni. — Byl to muž, … slovům se dalo věřit. — Je to město, … význam v historii státu je velice značný. — Studenti, … diplomové práce byly vysoce hodnoceny, dostali vyznamenání. — Tohle byla jenom nějaká hloupá komedie, … obsah si všude vyprávěli. — Člověk má vždy dělat jen věci, za … výsledky se později nebude stydět. — Jeho paní je ženou, s … názorem musím souhlasit. — Národní knihovna je budova, … význam pro národní kulturu je neocenitelný.

9. Utvořte podmiňovací způsob minulého času od sloves:

plést, mést, péct, kopat, psát, chodit, jít, mít.

10. Najděte slovesa v podmiňovacím způsobu. Rozlišujte podmiňovací způsob přítomný od minulého:

Byl bych býval přišel a byl bych ti pomohl. — Kdyby Petr telefonoval, tak mě zavolejte. — Napsal jsem mu, aby příští týden nikam nejezdil. — Jistě by jim to byl řekl, kdyby se ho na to byli ptali. — Budeme se tvářit, jako bychom o ničem nevěděli. — Nepíšou, že by v sobotu přijeli. — Kdyby ses byl učil, byl bys z matematiky nepropadl. — Jestliže by ten vlak měl zpoždění, vezmeme si taxi. — Nezanesl bys mi ten dopis na poštu? — My bychom na tebe počkali, až by ses vrátil. — Kéž by maminka ještě žila! — Bodejť by tě husa kopla! — Já bych si takových věcí nevšímal. — Byli by bývali museli cestovat vlakem. — Prosil bych vás, abyste o tom nikomu nic neříkali. — Tak to bychom měli. — Kdyby se byla vrátila dříve, byla by nám s tím mohla pomoci.

11. Převeďte do minulého podmiňovacího způsobu:

Kdyby mi s tím nepomohl, neměl bych na to dost času. — Kdyby se jim tam nelíbilo, jistě by tam nezůstali. — Kdyby se vrátil, mohl by se o tom přesvědčit. — Kdybyste mu to podrobně vysvětlil, mohl by toho využít. — Kdyby se na to ptali, řekl bych jim to. — Jenom by tady seděl a ničemu by nerozuměl. — Kdyby bylo chladněji, schla by barva pomaleji. — Zavolal bych je, ale nebylo by to nic platné. — Zeptal by ses, kdyby to neřekl dost jasně? — Udělal bych to sám, i kdybyste s tím nesouhlasili.

12. Přeložte do češtiny:

Ярослав повинен був здати реферат минулого тижня. — Хлопці розбили вікно каменем. — У нього серце ніби з каменю. — Над полум'ям здіймалися іскри. — В цьому джерелі дуже холодна вода. —

Гірські хребти скрізь були вкриті снігом. — Це завдання лягло на наші плечі важким тягарем. — У корені цього слова відбувається чергування приголосних звуків. — Умовний спосіб утворюється від основи дієприслівника. — Син написав матері великого листа. — Увечері ми йдемо на день народження до нашої племінниці. — Мені потрібно зустрітися і поговорити з цією пані. — Думки цих пані ми не поділяємо.

Co jste možná nevěděli...

Třída

Třída je ulice; široká, rušná, velkoměstská ulice. Ale třídy jsou také ve škole. A zatřetí se třídy, hlavně ta dělnická, hojně vyskytovaly v projevech komunistických potentátů.

I když slovo třída má podle Slovníku spisovného jazyka českého celkem devět významů, v zásadě máme v češtině třídy dvě, a ty spolu nemají nic společného kromě toho, že se stejně vyslovují a píšou.

Třída jako ulice je přejaté slovo. Naši předkové si do této podoby přizpůsobili italské *strada*, které má společný latinský kořen s anglickým *street* a německým *Strasse*. Ze *strada* je ovšem i výraz autostráda, jinak dálnice.

Všechny ostatní třídy jsou české, přesněji řečeno, slovanské. Jejich kořen je v praslovanském *čerda*, což bylo původně stádo ovcí. Z toho vzniklo staročeské *cřieda* a z toho moderní české třída.

Třída je tudíž něco jako stádo, skupina. Třída ve škole je skupina žáků vytříděných podle věku, dělnická třída je skupina lidí se stejným vztahem k výrobním prostředkům, a když je někdo supertřída, patří do skupiny lidí, kteří něco umějí vynikajícím způsobem.

(M.Novotný. Zákulisí slov)

Humor

Dvanáctero třídního učitele

1. Třídní učitel má pravdu.
2. Třídní učitel má vždy pravdu.
3. Třídní učitel nespí, třídní učitel sbírá energii.
4. Třídní učitel nejí, třídní učitel se stravuje.
5. Třídní učitel nepije, třídní učitel zahání žízeň.
6. Třídní učitel se neopožďuje, třídní učitel byl zdržen.

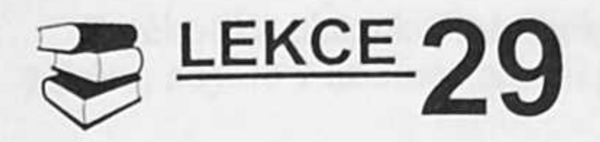
7. Třídní učitel nenadává, třídní učitel projevuje nesouhlas.
8. Třídní učitel se nerozčiluje, třídní učitel má málo času.
9. Třídní učitel nezapomíná, třídní učitel má moc jiných starostí.
10. Třídní učitel nezaspal, třídní učitel byl pozdě vzbuzen.
11. Za třídním učitelem se chodí s vlastními nápady, odchází se s nápady třídního učitele.
12. Třídní učitel se neplete, byla mu sdělena špatná informace.

Co jste možná nevěděli…

Nejpoužívanější slova v češtině jsou: a, být, ten, v, on, na, že, s(se), z (ze), který.

České slovo obsahující všechny samohlásky v abecedním pořadí je tvar dvacetikoruny.

Nejdelší česká slova dávající stejný smysl při čtení zepředu i zezadu mají 9 písmen — nezařazen, nezasazen, nepochopen, nepotopen.

Текст: ◂ Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část II). *Jaroslav Žák (Z knihy "Študáci a kantoři").*

Граматика: ◂ Відмінювання запозичених іменників жіночого роду на **-ea, -oa, -ua.** Слова іншомовного походження, які в чеській мові не відмінюються. Заперечення. Зміна виду дієслів у наказовому способі.

Filologie klasická a moderní čili překlad, výklad a gramatika (část II)

Jaroslav Žák
(Z knihy "Študáci a kantoři")

Do sféry filologické patří posléze i jazyk mateřský, jenž se skládá zejména z tvrdých a měkkých "i" a "y" a z básniček. Je mnoho důmyslných systémů, jak vyhověti[1] fanatické vášni kantorů, pasoucích se po ypsilonových chybách, a voliti za každých okolností vhodné y, jež by prófu nepřivedlo do stavu nepříčetné zuřivosti. Nejlépe se osvědčuje postup algebraický, to jest dosazovati "i" a "y" podle vzorce $(a + b)^2 = c$. Méně výhodná je cesta symetrická, totiž pravidelné střídání těchto dvou proslulých hlásek. Rozhodně vždy záleží na válečném štěstí[2].

Pokud se básniček týče, slouží hlavně k memorování. Nežli je příslušná báseň uložena nazpamět[3], musí být ve škole přečtena a vyložena. Při výkladu vyjde obyčejně najevo, že básník měl něco jiného na srdci než na jazyku[4] a že vůbec mužové poezie se vyjadřují větami nejasnými a zakuklenými. Pan profesor nutí dítky, aby slovy prostými a nehledanými vysvětlila, co vlastně chtěl básník říci, ačkoli je veřejným tajemstvím, že básník to obyčejně sám neví. Básník si prostě jen tak prozpěvuje, smyslu to valného nedává a nezletilé děcko se v tom má vyznat. Vezměte takového Hálka:

"Přilétlo jaro z daleka
a všude plno touhy,
vše tlačilo se k slunci ven,
že snilo sen tak dlouhý."

"Odkud že přilétlo jaro, Hubáčku?"
"Prosím, z daleka."
"Odpovídejte celou větou."
"Jaro přilétlo z daleka."
"Co tím chtěl básník říci?"
"Básník tím chtěl říci, že jaro bylo pryč[5] a teď najednou přilítlo."
"Kdopak by to vyložil lépe? Nuže, Korecká?"
"Básník nás chce upozornit, že jaro lítá."
"Jak to myslíte?"
Korecká neumí blíže vysvětliti svoji zajímavou ideu. Hlásí se Troníček.
"Prosím, básník nám tu ukazuje, jak ten čas letí."[6]
"Nuže, přátelé, přemýšlejte. Létá jaro nebo nelétá?"
"Jaro, prosím, lítat nemůže, poněvadž nemá žádná křídla."
"Jak si to tedy vyložíme, Hakle?"
"Vyložíme si to básnickou fantazií."
"Co znamená druhý verš básně, Šaufele?"
"Druhý verš básně znamená, že všude je plno touhy."
"Jak tomu rozumíte?"
"Prosím, já tomu vůbec nerozumím."
"Sedněte si, hlupáku. Co je tím míněno[7], Broučku? Copak to tam máte pod lavicí?"
"Prosím, nic. Prosím, v tom verši básník praví, že na jaře je všude plno touhy."
"Jaké touhy?"
"To je, prosím, různé. Lidé touží hlavně po penězích."[8]
"To ovšem básník na mysli neměl. O jaké touze se tu mluví? No tak, Kašpárková."
"To je, prosím, taková touha, jako když je někdo pryč a ten druhý po něm touží. To jako, prosím, bylo v jednom filmu..."
"Dobře, dobře, to by stačilo. Jaká je další myšlenka té básně, Šefelíne?"
"Další myšlenka je, že jak to jaro přilítlo, nastala velká tlačenice."
"Vyjadřujete se neobratně. Kam to zas čumíte, Srdínko, vy mameluku jeden?"[9]
"Prosím, tamhle letí ajrák."
"Za prvé se říká letadlo a za druhé zůstaňte chvíli stát za trest, že nedáváte pozor. Kdepak jsme přestali?"[10]

Hojný pot perlí se na čele učitelově a první strofa dosud odolává jeho zoufalému úsilí. A to je prosím jen taková obyčejná básnička. Představte si laskavě výklad básně moderní, nějaké takové barevné vize mladého, okouzleného a mírně podnapilého básníka. V tomto případě možno míti k prófákovi, jenž má zvládnouti podobný nadlidský úkol, i jistou sympatii.

Z několika ukázek filologických hodin je jasné, že mnozí kantoři nedopřejí žákům, aby se v hodině zotavili po namáhavé práci přestávkové.

SLOVNÍČEK

básnička, -y *ž.* віршик
básník, -a *m.* поет
čumět, -mím, -mí витріщати очі
dítko, -a *s.* дитина
dopřát, -přeji, -přejí дати можливість
dosazovat, -zuji, -zují підставляти
důmyslný дотепний, хитромудрий
fanatický фанатичний
hlásit se, -sím, -sí зголошуватися
hlavně головним чином, переважно
hlupák, -a *m.* дурень, бовдур
hojný багатий, рясний, щедрий
idea, idey *i* **ideje** *ž.* ідея
kdopak хто ж
lavice, -e *ž.* лава, парта
memorování, -í *s.* заучування
mírně трохи, трішки
najednou раптово, враз, зненацька
najevo *ve spoj.:* **dávat, dát n.** дати/давати зрозуміти
namáhavý виснажливий
neobratně невправно, незугарно
nepříčetný несамовитий, шалений
nezletilý неповнолітній
nežli ніж, раніше ніж
nutit, -tím, -tí примушувати, змушувати
nuže ну, ану, ану лишень
odolávat, -vám, -vají протистояти, опиратися
okolnost, -i *ž.* обставина
okouzlený зачарований, заворожений
osvědčovat se, -čuji, -čují проявляти себе, свої здібності
pást se, -su, -sou пастися
podnapilý підхмелений *розм.*
posléze нарешті
pravit, -vím, -ví говорити
prófa, prófák *stud. slang.* професор
proslulý знаменитий, відомий
prozpěvovat, -vuji, -vují наспівувати
přestávkový на перерві
příslušný належний, відповідний
stav, -u *m.* стан
střídání, -í *s.* чергування
tajemství, -í *s.* таємниця
tlačenice, -e *ž. expr.* штовханина
touha, -y *ž.* туга
trest, -u *m.* кара, покарання
úsilí, -í *s.* зусилля
valný великий, значний
vášeň, -šně *ž.* пристрасть, жага
veřejný публічний
vize, -e *ž.* видіння
vlastně власне, по суті
výklad, -u *m.* виклад, тлумачення (тексту)
vyložit, -žím, -ží пояснити, витлумачити
vyznat se, -nám, -nají *v čem* розбиратися *у чому*
zuřivost, -i *ž.* завзятість, жорстокість

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. vyhovět *čemu*	задовольнити *що*
2. Rozhodně vždy záleží na válečném štěstí.	Безумовно, завжди залежить від везіння.
3. uložit nazpaměť *co*	задати вивчити напам'ять *що*

4. mít něco jiného na srdci než na jazyku	відчувати одне, говорити — інше
5. jaro bylo pryč пор.: být pryč	весни не було бути відсутнім
6. jak ten čas letí	як летить (минає) час
Co je tím míněno? пор. : mínit *koho, co čím*	Що мається на увазі? мати на увазі *кого, що*
9. vy mameluku jeden *zhrub.*	ви, бовдуре
10. Kdepak jsme přestali? *expr.*	Так де ми зупинилися?

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання запозичених іменників жіночого роду на -ea, -oa, -ua
(skloňování přejatých slov ženského rodu na -ea, -oa, -ua)

У чеській мові невелика кількість запозичених іменників жіночого роду на **-ea, -oa, -ua:** idea *ідея*, orchidea *орхідея*, odysea *одіссея*, Medea *Медея,* Samoa *Самоа*, Nikaragua *Нікарагуа* та ін. — мають змішаний тип відмінювання — **і** як **žena**, **і** як **růže**.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	idea	idey / ideje
G.	idey / ideje	idejí
D.	ideji	ideám / idejím
A.	ideu	idey / ideje
V.	ideo	ideje
L.	ideji	ideách / idejích
I.	ideou / idejí	ideami / idejemi

➢ ***Запам'ятайте:*** у цих формах **j** і вимовляється, і пишеться!

Іменники Samoa, Nikaragua мають форми за зразком **růže** лише в однині давального і місцевого відмінків (Samoi).

Слова іншомовного походження, які в чеській мові не відмінюються
(nesklonná přejatá slova v češtině)

Хоча чеська мова належить до флективних мов, багато слів іншомовного походження не піддається морфологічній адаптації й залишається невідмінюваними. При цьому вони належать до одного з трьох родів — чоловічого (*m.*), жіночого (*ž.*), середнього (*s.*).

Більшість — слова середнього роду: defilé, filé, želé, kupé, dražé, froté, klišé, ragby, komuniké, angažmá, byró, tabló (але byro, tablo за зразком město), tabu, ragú, rekviem, graffiti, foyer [foajé], interview [intervjú], copyright [kopyrait], müsli [misli], Greenpeace [grínpís], finále (але в орудному відмінку множини може бути також форма finálem) та ін.

Деякі запозичені іменники належать до чоловічого (kakadu, atašé, homeless [houmles]) або до жіночого роду (avenue, lady, madam, revue [revý], hotline [hotlajn]).

Низка іменників належить до кількох родів одночасно, напр.: image [imidž] -e *ž.* і *m.* і *s.*, brandy [brendy] *neskl. s. i ž.*, rallye [rely] *neskl. s. i ž.*, au pair, au-pair [opér] *neskl. ž. řidč. m.*, aeroshow [a-erošou] *neskl. ž.* і *s.*, *homeless* [houmles] *neskl. m.*, *high-light* [hajlajt] *neskl. s.*

Тиск системи чеської мови впливає і на ці слова, і з розряду невідмінюваних вони поступово переходять у відмінювані, напр.: aikidó [ajkido] *neskl. s.* і aikido, *-a s.*, aids [ejc, ajc] *neskl.* і *-u m.*

Легше пристосовуються до чеської словозміни ті іменники, у яких закінчення збігаються з чеськими типами відмінювання, наприклад, dealer [dýler] -a *m.*, holocaust [holokaust] -u *m.*, jackpot [džekpot] -u *m.*, autsiderka [autsajderka] -y, *ž.*, surfování [serfování] — í *s.* і под.

Невідмінюваними є також деякі прикметники: blond vlasy, fajn holka, prima film, hifi nahrávka, nonstop provoz, secondhand або second hand přístroj та ін.

Заперечення
(negace)

В чеській мові вживаються такі ж заперечні частки, як і в українській — **ne-** і **ni-**, але існують певні відмінності щодо правопису частки **ne**, позиції прийменника в заперечних займенниках, вживанні частково-го заперечення і родового відмінка заперечення.

1. В чеських заперечних реченнях основним засобом вираження заперечення є частка **ne,** яка робить речення загально- або частковозаперечним.

Якщо частка **ne** сполучається з присудковим дієсловом, речення набуває характеру загального заперечення **(zápor větný)**, напр.: Nic o tom nevím (= nevím o tom vůbec nic). Nemůžu to pro vás udělat (= právě tohle pro vás nemůžu udělat). На відміну від української мови, частка **ne** з дієсловами пишеться разом.

Повторення заперечення передає стверджувальну семантику: Neřekl bych, že se jim tu nelíbilo (= Řekl bych, že se jim tu líbilo).

Якщо частка **ne** стоїть перед іншим членом речення, що заперечується, тоді йдеться про часткове заперечення **(zápor částečný)**, напр.: Věděla to ne Milada (= někdo jiný to věděl). Ne pro každého to můžu udělat (= pro někoho to udělat můžu). Něco o tom nevím (= moc o tom vím, ale ne všechno). Všechno o tom nevím (= vím o tom mnoho, ale ne všechno). Tobě, ne jemu jsem to přikázal (= ne jemu, ale tobě).

Реченнєвим еквівалентом заперечного речення є слово **ne:** Půjdete do divadla? — Ne. Půjdeme do kina. Книжним варіантом слова **ne** є прислівник **nikoli**, рідше **nikoliv:** Říkám to dobře? — Nikoliv. *Я кажу правильно? — Зовсім ні, аж ніяк.* Слово **nikoli** іноді може заперечувати окремий член речення, напр.: důležitá je kvalita, nikoli množství — *головне — це якість, а не кількість.*

2. Займенники і прислівники заперечуються часткою **ni-**, напр.: nikdo, nic, nikdy, nikde, nikam, nijak. При відмінюванні заперечних займенників, на відміну від української мови, частка **ni-** не може відділятися від займенника, напр.: od nikoho *(ні від кого),* s nikým *(ні з ким),* o ničem *(ні про що),* před ničím *(ні перед чим).*

3. Для української мови типовим є вживання часткового заперечення (заперечується не присудок, а будь-який інший член речення). Натомість у чеській частково заперечним реченням відповідають загальнозаперечні конструкції, пор.: Фільм нам *не дуже* сподобався. — Film se nám moc *nelíbil.* Марія цікавиться *не спортом, а музикою.* — Marie *se nezajímá* o sport, ale o hudbu. Петро *не завжди* правий. — Petr *nemá* vždycky pravdu. Він народився *не в Празі, а в Оломоуці.* — *Nenarodil* se v Praze, ale v Olomouci.

4. Вирази позитивної семантики každý, všechen, všude, vždy при запереченні замінюються заперечними займенниками і прислівниками nikdo, žádný, nic, nikde, nikdy.

5. В українській мові заперечення в родовому відмінку є літературною нормою, а в чеській мові ця конструкція **(genitiv záporový)** вживається лише в окремих усталених словосполученнях, напр.: Není po něm ani vidu

ani slechu. *Його не видно й не чути.* Není po ní ani památky. *Нема про неї й згадки.* Není divu, že... *Не дивно, що...* Proti věku není léku. *Проти віку нема ліків.*

В інших випадках заперечення в родовому відмінку для чеської мови нетипове. Порівняйте стверджувальні й заперечні речення в чеській і українській мовах:

Matka je ještě v práci.	Мама ще на роботі.
Matka už v práci není.	Мами на роботі вже немає.
Měli jsme možnost o tom mluvit.	Ми мали можливість про це говорити.
Neměli jsme možnost o tom mluvit.	Ми не мали можливості про це говорити.

6. В чеській мові заперечення може підсилюватися за допомогою частки **ani** (в українській мові їй відповідають *навіть, ні, ані*), пор.: Nechtěl o tom ani slyšet. *Він навіть чути про це не хотів.* Byl tak rozrušen, že nemohl ani mluvit. *Він був такий схвильований, що навіть говорити не міг.*

7. Заперечними частками **ne-** і **ni-** можна утворити антоніми до слів, що виражають позитивне значення, пор.: bezpečí — nebezpečí, klidný — neklidný, vinný — nevinný. В таких випадках йдеться про лексичні заперечення.

Зміна виду дієслів у наказовому способі
(změna vidu v rozkazovacím způsobu)

Особливістю чеської мови є обов'язкова зміна виду в наказовому способі при запереченні. Власне наказ (rozkazovací způsob/přímá výzva) утворюється від дієслів доконаного виду. Заперечуваний наказ (imperativ při záporu) утворюється від дієслів недоконаного виду.

Форми наказового способу дієслів доконаного виду із запереченням часто мають відтінок побажання або застереження, пор.: upadnout — neupadni *впасти — не впади,* nastydnout (se) — nenastydni (se) *застудитися — не застудись,* rozbít (to) — nerozbij (to) *розбити (це) — не розбий (це).* При перекладі на українську мову ці форми можуть супроводжуватися застережним дієсловом *дивись: дивись не впади, дивись не застудись, дивись не розбий.*

Форми наказового способу дієслів недоконаного виду заперечують можливість виконання дії: dávat — nedávej *давати — не давай,* čekat — nečekej *чекати — не чекай,* spát — nespi *спати — не спи.*

Порівняйте форми наказового способу дієслів доконаного і недоконаного виду:

infinitiv	rozkazovací způsob/přímá výzva	infinitiv	rozkazovací způsob při záporu
dát	dej mu to!	dávat	nedávej mu to!
zavřít	zavři okno!	zavírat	nezavírej okno!
zůstat	zůstaň venku!	zůstávat	nezůstávej venku!
sníst	sněz to všechno!	jíst	nejez to všechno!
zapomenout	zapomeň na ně!	zapomínat	nezapomínej na ně!

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. K čemu slouží básničky a jak jsou vykládány ve škole?
2. Jak pochopily děti Hálkovu báseň?
3. Jaké idey měly děti?
4. Máte nějaký svůj systém, jak vyhovět učiteli?
5. Předveďte nějakou ukázku vaší filologické hodiny.
6. Napište několik důvodů, proč byste chtěl nebo nechtěl být učitelem.

2. Převyprávějte svými slovy úryvek od Jaroslava Žáka "Filologie klasická a moderní..."

3. Rozdělte si role a sehrajte scénku ze školního prostředí.

4. K pojmům v levém sloupci přiřaďte vždy písmeno pojmu z pravého sloupce, který je jeho vyjádřením:

1. dovoz	a) konvertibilita
2. embargo	b) dražba
3. hospodářská soutěž	c) import
4. aukce	d) konkurence
5. rekomando	e) pronájem
6. leasing	f) úplný zákaz dovozu zboží
7. plná směnitelnost měny	g) doporučená zásilka

5. Podstatná jména v závorkách uveďte do náležitých tvarů:

Husité měli revoluční (idea — mn.č.). Husitskou dobu a husitské (idea) nejlépe zobrazil ve svém díle Alois Jirásek. Uskutečnění ušlechtilých (idea) vyžaduje mnoho úsilí. Síla některé vznešené (idea) je taková, že ušlechtilí lidé jsou pro její splnění ochotni obětovat i vlastní život. Dlouhou pouť s mnohými trampotami nazýváme podle eposu o Odysseově návratu z trojské války domů (odysea — 7. pád). Umění má ve společnosti velký význam, neboť (idea — mn.č.) přijímá člověk nejen rozumem, ale také citem. V květinářství jsme si koupili krásnou (orchidea). Mnoho vzácných (orchidea) roste na stromech v nepřístupných pralesích. Květy (orchidea) jsou krásné. K jídlu jsme měli několik kousků smaženého (filé) s bramborovým salátem. V několika (kupé) bylo ještě volné místo. Ve (finále) se utkala mužstva Sparty a Slávie. Chlapec si koupil sáček ovocného (želé) v čokoládě. V (ragby) se užívá vejčitého míče.

6. Použijte ve větách slova idea, dražé, froté, komuniké, tabló, image, jackpot.

7. Následující věty kladné převeďte na záporné, užijte jejich obměn a pozorujte, jaký je mezi různými způsoby vyjádření rozdíl.

Vzor: Nikdo mu nedůvěřoval // Někdo mu nedůvěřoval // Všichni mu nedůvěřovali // Ne každý mu důvěřoval.

Všichni mu důvěřovali. Pokaždé se to povede. Vím o tom. Všichni na ně čekali. Prosil jsem ho, aby tam šel. Od ní se vždycky všechno dozvíš. Všechno jsem si zapamatoval. Dobře jsem se v tom vyznal. Také jsem ho poznal. Ještě se mi po něm stýská. Velmi se na to těším. Jen to ještě jednou zkus! Bojíte se poctivě přiznat pravdu?

8. Věty kladné přetvořte na věty záporné. Kde je třeba, pozměňte i příslovce nebo zájmeno.

Musíme jít rychle. — Ještě k nim budeme chodit. — Vždycky ho tu potkávám. — Inženýr Tučný je můj šéf. — Velice se z toho radoval. — Letos jsme byli u moře. — Dědeček vždycky kouřil. — Půjčil jsem si od nich včera peníze. — Měli jsme tam dobré kamarády. — Každý člověk to může pochopit. — Všude se tam na ulicích uklízelo. — V Polsku jsme bydleli dlouho. — Ta povídka byla dobře přeložena. — Na všechno jsme zapomněli. — Věřil bych tobě i jemu. — Už to dobře víme. — Máte taky hlad? — Někdo mi to říkal. — Terezka o tom někdy něco vyprávěla. — Prohlédl si každou stránku. — Kam to dávají? — Snad o tom něco ví. — I já jsem tomu dobře rozuměl. — Osvědčilo se to jen v některých

případech. — Vzpomněl jsem si na něco jiného. — Vždycky na to rád vzpomíná. — Dobře vyslovoval každé cizí slovo. — V příštím týdnu je možná ještě uvidíme. — O nějakém kompromisu tu nemůžeme mluvit. — Udělají všechno dobře. — Potkal jsi tam někoho? — Už tam jdi! — Můj otec měl bratra a sestru. — Ještě se o to pokus!

9. Obměňte následující věty tak, aby v nich byl spojen zápor mluvnický se záporem slovním s významem kladným:

Vzor: Pan Křivánek nemá tak docela nepravdu.

Pan Křivánek má pravdu. Mohu to vidět. Je to možné. Jeho jméno mi bylo známo. Ať se chováte slušně! Návštěva byla užitečná. Tvářil se spokojeně. Jeho názor byl správný. Jeho přání bylo skromné.

10. Najděte synonyma k těmto záporným slovům:

nebohatý, neodborník, nedlouho, neodolatelný, nedostupný, nedužívý, neumělý, nevídaný.

11. Ověřte si ve Slovníku spisovné češtiny, existují-li vedle uvedených slov se zápornou předponou ne- příslušná slova kladná:

neblahý, nedílný, nedočkavý, nedopatření, nedomyšlený, negativní, nedoslýchat, nedostávat se, nedozírný, nelenit, nepatrný, neodvratný, nerozhodný, nevyzpytatelný, nezvěstný.

12. Dejte do záporu větného a částečného.

Matka mi o tom něco řekla. Něco jsem z její řeči chápal. Někde jsem to slyšel. Všichni přišli včas. Někdy mu to řeknu. Všude jsem to hledal. Někdo přišel. Každý se o to zajímá. Moje malá sestra vždy všechno každému řekne.Vždy jsem s ním byl spokojen. Nikdo z nich neměl neúspěch.

13. Utvořte dvěma zápory věty kladné.

Tvoje přání je skromné. Jednání té dívky bylo upřímné. Student byl při práci obratný. Bylo by správné ještě to připomenout. Byl to hoch pěkné postavy. Jeho tvář je mi povědomá. Prohlídka veletrhu byla zajímavá. Úloha byla snadná.

14. K uvedeným výrazům tvořte příkazy a zákazy:

Vzor: přestat číst: přestaň číst! — nepřestávej číst!

zeptat se znova, počkat na autobus, vyplnit blanket, začít psát, poslat dopis, objednat si knihu, vrátit dluh, koupit si ten slovník, říkat pravdu,

podepsat to, půjčit si peníze, jít tam pěšky, vstát rychle, nechat to na stole, dát to do kufru, vzít si lék, umýt to nádobí, zavolat na ně, promluvit s ní, odpovídat hned, podat mu ruku.

15. Přeložte do češtiny:

a) Йому не хотілося туди іти. — Я все про це не знаю. — Томаш йому нічого не обіцяв. — Божена не українка, Божена чешка. — Він не міг на неї не сердитися. — Марія ніколи не була в Парижі. — Якраз він зробив це непогано. — В ті дні нашої мами дома не було. — Де Гонза? Останнім часом його не видно й не чутно. — Я не читаю кожну книжку. — Цей будинок був не високий, а низький. — Павло ні з ким не попрощався і пішов. — Вчитель не всім був задоволений. — Така людина, як він, ні перед чим не зупиниться. — Йому було якось недобре. — Мене тут ніхто не шукав? — Ні батько, ні мати не чекали такого вчинка від свого сина. — Ніхто мене там ні про що не питав.

b) 1. Візьми з собою парасольку! — Не бери з собою парасольку, дощу не буде! 2. Перепиши цю роботу! — Цю роботу не переписуй! 3. Повертайся додому завтра. — Повертайся не завтра, а післязавтра! 4. Купи собі новий словник! — Не купуй собі новий словник! 5. Увечері іди на прогулянку! — Не ходи на прогулянку сьогодні увечері, надворі дуже холодно! 6. Прибери речі на столі! — Не прибирай речі на столі! 7. Займись бізнесом! — Не займайся бізнесом!

Co jste možná nevěděli…

Akademická čtvrthodinka

V dřívějších dobách se chudší studenti řídili podle slunečních hodin. Maximální odchylka slunečního času od běžného času během roku činí přibližně 14 minut, proto se stalo zvykem tolerovat pozdní příchod o čtvrt hodiny. Tento zvyk přetrval dodnes, i když nyní již nemá praktické opodstatnění a dodržuje se pouze z historických důvodů.

Humor

Ženská a mužská čeština

Ženská čeština:

Ano. = Ne.
Ne. ≐ Ano.

Možná. = Ne.
Nic. = Všechno.
Promiň. = Budeš litovat.
Potřebujeme. = Chci.
Dělej, jak myslíš. = Později za to budeš platit.
Jistě, udělej to. = Nechci, abys to dělal.
Ta kuchyň se sem nehodí. = Chci nový dům.
Chci nové záclony = ...a koberce a nábytek a tapety....
Pověs ten obraz sem = NE! Pověs ho támhle!
Miluješ mě? = Budu chtít něco drahého.
Jak moc mě miluješ? = Udělala jsem něco, co se ti opravdu nebude líbit.
Za minutku budu připravená = Klidně si zase zuj boty a zapni si televizi.
Musíš se naučit komunikovat. = Musíš se naučit se mnou souhlasit.

Mužská čeština:

Mám hlad! = Mám hlad!
Jsem unavený. = Jsem unavený.
Chce se mi spát. = Chce se mi spát.
Hezké šaty. = Pěkný výstřih.
Co se děje? = Nevím, proč z toho děláš takovou vědu.
Ano, líbí se mi tvůj nový účes. = Stálo to 500, — a není vidět žádný rozdíl.
Promluvme si. = Snažím se tě ohromit tím, jak jsem hluboce vnímavý.
Během nákupu: Tohle se mi líbí víc. = Tak už si něco konečně vezmi a pojď domů!

Текст: ◀ Na Radosti a v Oblažci (zkráceno). *Pavel Eisner (Z knihy "Chrám i tvrz").*
Додаткове читання: ◀ Pohádka o kohoutkovi a slepičce.
Граматика: ◀ Відмінювання географічних назв чеського походження. Зменшувальні іменники.

Na Radosti a v Oblažci
(zkráceno)

Pavel Eisner
(Z knihy "Chrám i tvrz")

Povídal mi jednou jeden ctitel E. F. Buriana[1]: — Úžasný chlap! Ten by dovedl komponovat i jízdní řád!

Já, rovněž ctitel E. F. Buriana (a jaký!) děl: — Kdybyste tak řekl, že by dovedl zkomponovat Vysvětlivky k dodatkům k prováděcímu nařízení k novele zákona o dani z obratu![2] To by mi imponovalo. Ale jízdní řád jako jízdní řád zemí českých? To bych svedl i já, a jak, panečku[3]. V tom jste pořád jen na radosti a v oblažci[4]. — Vyvalil oči, a jak prý to myslím. — Řekl jsem mu, aby si počkal na tuto knížku, že je toho na oustní výklady příliš mnoho.

Odedávna je mi jízdní řád zemí českých knihou z nejpoutavějších a nejspanilejších.

Zas ta věčná otázka naší knihy: kde začít? Ale nějaký pořádek musí být. I řeknu tedy především, že mnoho a mnoho místních jmen českých spadá pod typy *Poděbrady*[*] a *Neratovice,* pomnožné tvary jsou to podnes, bývala to však jména životná: sídlo Poděbradů, rodná ves nebo tvrz Neratoviců. Alespoň v podvědomí tyto životné plurály prokmitají, jsou všechna taková místní jména, buď si jejich původní význam pozastřen, pořád ještě jména vlastní a lidská, a mají tedy v sobě živost a život, šíří kolem sebe životní teplo.

---
[*] Курсив автора.

Tomu vydatně napomáhá český povahový rys. Je nasnadě, že nenechá-li český člověk na svém českém bližním poctivého vlásku, zcela tak bude i kolektiv osadnický i kolektiv osady sousední. Soused Kuba se jednou nebo i častěji z důvodů nám tajemstvím minula zahalených nenasnídal, i zůstal už ten *Nesnídal* jemu i rodu jeho. A někde z nedostatku nebo kuriosní záliby snědli své kozy, i zůstalo už vsi těch nešťastníků jméno *Kozojedy*. Český člověk je v těchto věcech tvor nebezpečný, očka mu jen tak hrají. I je místopis zemí českých pozoruhodná sbírečka drbů sousedských, a zavítáte-li na český venkov, zpozorujete zejména za horkých letních dnů, jak se cibuličky kostelíčků natřásají smíchy.

A tak máme třebas Bídu Ženskou, Darebnici, Hlupice, Holohlavý, Hubojedy, Jedovary, Kotojedy(!), Nemanice, Nedachlebice, Suchohrdly, Žabokrky, Oslovice, Zavidov.

Do úplnosti jsem si ta posměšná místní jména nevypsal, kampak bych přišel. Proto jen tak douškou, že W. W. Tomek ví o zaniklé vsi, jež *Kuromrtvici* měla jmě. I pravím vám, že český člověk měl hned druhý den po příchodu praotce Čecha na každého českého člověka jazyk jak břitvu a přišil mu, co jen mohl, bohužel nikoli vždy jen jazykem.

Vyřídili jsme si tuto skupinu jmen burlesknich, ale i trochu neradostných, i mám teď volnou trať na vyvolávání jmen nezkaleně sličných.

Jsou místní jména, jež prudce evokují nějakou přírodní zvláštnost. Tak třebas *Břehy, Březí Vlachovo* (to krása, viďte?), *Dobrá Voda, Hlava Kobylí, Hůra Součná* (krása!), *Kladruby* (rubati klády), *Květná, Meziklasí* (jejej, to je hezké jméno!), *Senožaty, Újezd Medovový, Lipany, Labuď, Slavíčko, Zajíci.*

Pak jsou místní jména s obsahem rozplývavějším, ale do té míry napojená poetickým fluidem, jako by je byl nějaký básník po velkém přemyšlování stvořil pro svá fiktivní dějiště. Tak třebas *Čilá, Čistá, Dobrodín, Hostín, Čtyřicet Lánů, Lidečko, Snovídky,* abychom pominuli stovky jiných. — Co však řeknete místním jménům *Na Radosti,* což je věru důstojná obdoba k francouzskému *Sanssouci,* stejně jako *Rozkoš,* kterou máme neméně než sedmkrát.

Pak je skupina místních jmen svatých a sounáležitá skupina jmen nesvatých: *Hora Andělská, Hora Matky Boží, Ráječek, Čertyně, Ďáblice, Peklo.*

Skupina další buduje jmennou scénu, na niž si můžete promítnout dávné děje zemí českých. Jen si to poslechněte: *Knížata, Kněžpole, Království, Úherce, Těchobuz.*

A teď přijdou má znejmilejší, jména pohanská a prapohanská, slova uhrančivá, slovní rusalky, slova bylinná a kořenná, slova panická, polední, půlnoční, vábící, kynoucí, až se z nich hlava zatočí: *Bykáň, Bosyně, Čouš, Hybrálec, Kvice, Černovír, Zapáč, Želč.*

Vedle této Krakonošovy zahrady[5] — a to jsem z ní přinesl jen několik trsů kapradí — bledne leccos o sobě sličného. Ba, bledne i fakt, že kdesi na Moravě je osada anebo asi spíš samota, které říkají *Na Člověčí.* Tak si to, prosím, představte. Všude je svět, všude jsou lidé, ale kdesi — a znamenitou náhodou v naší zemi a u nás — je místo *Na Člověčí.* Neměl bych se s tím ani svěřovat, ale mám tam namířeno do výměnku[6]... Nebude odtamtud ani tak daleko do *Oblážce,* kterýž jest ve vévodství slezském.

SLOVNÍČEK

ba навіть
břitva, -tvy *ž.* бритва
burleskní бурлескний
bylinný рослинний, з лікарських рослин
ctitel, -e *m.* прихильник, шанувальник
dít, dím, dí *zast. i kniž.* говорити
douška, -y *ž. zast.* постскриптум
drb, -u *m. zprav. mn. ob.* плітки
evokovat, -uji, -ují *kniž.* оживляти в пам'яті
fluid, -a *m.* флюїд, чари
chlap, -a *m.* чоловік
jejej *citosl.* ах, ой, ой-ой, ай-ай
jmě *zast.* **jméno, -a** *s.* ім'я
kampak куди *(у виразах, напр.: куди там!)*
kapradí, -í *s.* папороть
kořenný пряний
místní jméno географічна назва
napojený *тут:* сповнений
napomáhat, -hám, -hají допомагати
nasnadě *ve spoj.:* **je n.** напрошується висновок
natřásat se, -sám, -sají трястися
nezkalený нічим не затьмарений
obdoba, -y *ž.* аналог
odtamtud звідти
osada, -y *ž.* населений пункт, селище
oustní *hovor.* усний
pohanský язичницький
posměšný насмішкуватий, глузливий
poutavý цікавий, захоплюючий
pozastřít, -řím, -ří приховати
pravit, -vím, -ví говорити
především передусім
rozplývavý розпливчастий
rys, -u *m.* риса, ознака; **povahový r.** риса характеру, вдача
samota, -y *ž.* хутір
slezský сілезький
sličný чарівний, привабливий
sounáležitý споріднений, близький
spadat, -dám, -dají *kam, pod co* стосуватися *чого*
spanilý прекрасний, чудовий
svěřovat se, -řuji, -řují *s čím* ділитися *з ким щодо чого*
svést, svedu, svedou *hovor.* зуміти, спромогтися
trs, -u *m.* пучок
třebas наприклад
tvrz, -e *ž.* твердиня
uhrančivý лихий
úplnost, -i *ž.* повнота
vábící приваблюючий
věru справді, дійсно
vévodství, -í *s.* герцогство
vydatně істотно, суттєво
záliba, -y *ž.* задоволення, втіха
zcela цілком, зовсім
znejmilejší найулюбленіший

Doplňková četba

Pohádka o kohoutkovi a slepičce

Kohoutek a slepička šli spolu do obory na lískové oříšky. Kohoutek řekl: "Co najdeme, o to se rozdělíme." "Dobře", odpověděla slepička.

Hrabali, hrabali a slepička vyhrabala oříšek. Polovinu snědla a polovinu dala kohoutkovi. Potom i kohoutek vyhrabal oříšek. Ale protože byl lakomý, chtěl ten oříšek rychle sníst sám. A oříšek mu uvázl v krku. "Honem, slepičko, přines mi vodu nebo umřu." Jen to kohoutek řekl, převalil se na záda nožkama vzhůru. Slepička rychle běžela pro vodu ke studánce.

"Studánko, dej vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se bojím, že umře." Studánka řekla: "Nedám ti vodu, dokud mi nepřineseš šátek od švadleny."

Slepička běžela ke švadleně. "Švadlenko, dej šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře. Švadlenka řekla: "Nedám ti šátek, dokud mi nepřineseš od ševce střevíčky."

Slepička běžela k ševci: "Mistře, dej střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Švec řekl: "Nedám ti střevíčky, dokud mi nepřineseš štětiny od prasátka."

Slepička běžela k prasátku: "Prasátko, dej ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Prasátko řeklo: "Nedám ti štětiny, dokud mi nepřineseš od krávy smetanu."

Slepička běžela ke krávě: "Kravičko, dej prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu mému kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Kráva řekla: "Nedám ti smetanu, dokud mi nepřineseš z louky travičku."

Slepička běžela k louce: "Louko, dej krávě travičku, kráva dá prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře." Louka řekla: "Nedám ti travičku, dokud mi nevyprosíš z nebe rosičku."

Slepička prosila: "Nebe, nebíčko, dej louce rosičku, louka dá krávě travičku, kráva dá prasátku smetanu, prasátko dá ševci štětiny, švec dá střevíčky švadlence, švadlenka dá šátek studánce, studánka dá vodu kohoutkovi. Leží tam v oboře, má nožky nahoře, bojím se, bojím, že umře."

Nebe se nad kohoutkem slitovalo a seslalo louce rosičku.

Louka dala travičku. Kráva dala smetanu. Prasátko dalo štětiny. Švec dal střevíčky. Švadlenka dala šátek. Studánka dala vodu.

Slepička nabrala vodu do zobáčku a běžela ke kohoutkovi. Nalila mu vodu do krčku, oříšek sklouzl dolů, kohoutek vyskočil na nožky a vesele zakokrhal: "Kikirikí!"

A pak už kohoutek nikdy nebyl lakomý a se slepičkou se o všechno rozdělil.

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. E. F. Burian	чеський композитор, актор, режисер і теоретик мистецтва.
2. Vysvětlivky k dodatkům k prováděcímu nařízení k novele zákona o dani z obratu!	Роз'яснення додатків до статей діючого закону про податок з обороту!
3. Pane(čku) *citosl.*	Чоловіче, людино (добра). Вигук *panečku* виражає здивуванная або звертання.
Пор.: Tomu to, panečku, jde!	Ну й виходить же це у нього, чоловіче!
4. Jste v oblažci.	Слово *oblažec* П. Ейснер утворив, очевидно, від дієслова, що належить книжній мові, *oblažit* 'ощасливити'. Цим він іронічно натякає на своєрідну топонімічну назву *Oblažec* 'щасливе місце'.
5. Krakonošova zahrada.	Краконош — казкова істота, яка за народною легендою є володарем чеських гір Крконоші.
6. výměnek	грошова (і натуральна) допомога, яку одержує людина після того, як передасть своє майно іншій особі (зазвичай синові або дочці).

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання географічних назв чеського походження
(skloňování místních jmen domácích)

1. Географічні назви, що мають форму **однини**.

Назви чоловічого роду, що закінчуються на твердий або так званий "подвійний" приголосний, відмінюються переважно за зразком **hrad**,

напр.: Písek — v Písku, Tábor — v Táboře, Most — v Mostu / v Mostě, Frýdek Místek — do Frýdku Místku.

Деякі географічні назви чоловічого роду мають в родовому відмінку однини лише закінчення **-a**, а в місцевому — закінчення **-ě**, напр.: Jičín — z Jičína, v Jičíně, Náchod — z Náchoda, v Náchodě, Benešov — z Benešova, v Benešově. Однак серед географічних назв чоловічого роду є й такі, що мають обидві форми: Lipník — z Lipníku / z Lipníka, v Lipníku / v Lipníce; Mělník — z Mělníku / z Mělníka, v Mělníku / v Mělníce.

2. Географічні назви, що мають форму **множини**.

2.1. Географічні назви на **-y**, наприклад, Čechy, Hradčany, Vinohrady, Kralupy відмінюються як **hrady**, але в родовому відмінку мають нульове закінчення: z Čech, z Hradčan, Vinohrad, Kralup. До цього ж типу належать іменники Poděbrady, Charváty, Kladruby, Kralupy, Klatovy. Лише деякі назви, які збігаються із загальними, мають закінчення **-ů**: z Mostů, z Borů або z Lán i z Lánů, z Karlových Var i z Karlových Varů.

Деякі іменники цього типу в давальному і місцевому відмінках, крім регулярних закінчень **-ům, -ech,** можуть мати закінчення жіночого роду **-ám, -ách**: k Beskydům, v Beskydech i k Beskydám, v Beskydách.

Деякі з них мають лише закінчення **-ám, -ach**: k Čechám, v Čechách, k Uhrám, v Uhrách, k Bosonohám, v Bosonohách, ke Králíkům, v Králíkách.

Іменники Čechy та Uhry в сучасній чеській мові належать до жіночого роду.

Іменники на **-ky** можуть мати як закінчення **-ách** (v Jeseníkách, v Javorníkách), так і закінчення **-ích** (v Jesenících, v Javornících). Закінченню -ách надається перевага, щоб відрізнити їх від форм загальних назв: v Počátkách, v Divákách, v Rybníkách, ve Valašských Kloboukách.

У іменників, що закінчуються на **-sy, -zy, -ly** в місцевому відмінку, крім регулярного закінчення **-ech**, може бути закінчення **-ích**: v Kobylisích, v Podmoklích.

2.2. Географічні назви на **-e** (**-ice**), наприклад, Košíře, Hranice, Teplice, Budějovice, Dejvice, відмінюються як **ulice** (в родовому відмінку мають нульове закінчення: Košíř, Hranic, Teplic, Budějovic, Dejvic). У давальному відмінку — Hranicím, Teplicím. Інші (за походженням чоловічого роду) мають паралельні закінчення **-ům/-ím**: Košířům, Budějovicům // Košířím, Budějovicím.

Назви на **-ce** Jince, Brodce в родовому відмінку мають закінчення **-ů**: Jinců, Brodců.

Інші географічні назви на **-ice** Sušice, Skalice, Kaplice, Roudnice мають форму однини і відмінюються за зразком **růže** (v Sušici, v Skalici).

2.3. Географічні назви типу Litomyšl, Boleslav, Olomouc, Čáslav, Příbram, Kouřim, Jaroměř, Třebíč, Telč у сучасній чеській мові належать

до іменників жіночого роду і відмінюються за зразком **kost** (do Čáslavi, Příbrami, Kouřimi) або **píseň** (do Jaroměře, Olomouce, Třebíče).

2.4. Географічні назви типу Podlesí, Zubří, Podolí, Meziříčí, Záluží, Hovězí, Kobylí, Veveří, Zaječí в сучасній чеській мові мають субстантивний тип відмінювання за зразком **stavení**.

Зменшувальні іменники
(jména zdrobnělá / deminutiva)

Зменшувальні іменники виражають значення зменшеності, яке часто супроводжується значенням суб'єктивної оцінки: позитивної (пестливої) або рідше негативної (зневажливої). В чеській мові, особливо в розмовній, є багато зменшувальних іменників. Вони утворюються від іменників за допомогою суфіксів, які відрізняються між собою ступенем продуктивності: **-(e)k, -k(a), -k(o), -ík, -ice, -ec, -ce, -in(a)**.

Найпродуктивнішими є суфікси **-(e)k, -k(a), -k(o)**, напр.:
kohout — kohoutek, pták — ptáček, dům — domek, hrad — hrádek;
slepice — slepička, noha — nožka, hlava — hlávka, zahrada — zahrádka;
pero — pérko, oko — očko, kuře — kuřátko, dítě — děťátko.

В похідних основах часто відбувається чергування голосних і приголосних звуків: dvůr — dvorek, květ — kvítek, kruh — kroužek, moucha — muška, ucho — ouško, břicho — bříško, kniha — knížka та ін.

Малопродуктивними є суфікси **-ík, -ice**, непродуктивними — **-ec, -ce, -in(a)**, які представлені поодинокими прикладами. Здебільшого вони надають слову самостійного значення, рідко експресивного, напр.: les — lesík *лісок*, kost — kostice *кісточка, китовий вус*, díl — dílec *частина, деталь*, kluk — klučina *хлопчина*, dívka — dívčina *дівчина*.

Зменшувальні іменники іноді відрізняються значенням, напр., ledviny *нирки (у людини)* — ledvinky *нирки (у тварини)*.

Вторинні суфікси **-eček, -ečk(a), -ečk(o)** виражають значення пестливості, пор.: domeček, dírečka, okénečko.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:
1. Čím upoutal autora jízdní řád zemí českých?
2. Jaký typ místních jmen českých je nejrozšířenější?
3. Jak vykládá autor původ místního jména Kozojedy?
4. Jaké přírodní zvláštnosti se odrážejí v místních názvech?
5. O jakých poetických a historických jménech píše autor?

6. Jsou v místních jménech zmínky o pohanské době?
7. Navštívili jste někdy nějaké město či městečko, o kterém se autor zmiňuje?
8. Jaká ukrajinská místní jména se vám líbí a proč?

2. Pokuste se zjistit, jaký je původ jména obce nebo města, kde bydlíte.

3. Vyhledejte v textu od Pavla Eisnera Na Radosti a v Oblažci všechna místní jména a určete, ke kterému deklinačnímu vzoru patří. Napište je v 6. pádě.

4. Místní jména v závorkách uveďte v náležitém tvaru.

Toto sanatorium je v (Karlovy Vary). Těšili jsme se na lyžování ve (Vysoké Tatry) a v italských (Alpy). Fotbalové mužstvo z (Drnovice) hraje odpoledne proti (České Budějovice). Trvalo nám více než půl hodiny, než jsme se tramvají dostali z (Hradčany) do (Kobylisy). České království mívalo společného panovníka s (Uhry). Moje babička pochází z (Olomouc). Srdeční choroby se léčí v (Poděbrady) a také v (Teplice) na Moravě. Příští zastávka je v (Moravičany). V (Kobylí) nedaleko (Břeclav) jsou známé vinné sklepy. Všechny lyžařské vleky v (Beskydy) a v (Jeseníky) jsou v provozu. Zápalky se vyrábějí v (Sušice). V (Diváky) je muzeum bratří Mrštíků. Mají chatu v (Rybníky). Na Slovensko jsme přejeli přes hraniční přechod v (Mosty u Jablunkova). Provedli nás historickou (Olomouc). Líbí se mi zámek ve (Velké Losiny).

5. Místní jména uveďte ve 2. a 6. pádu a použijte je ve větách:

Karlovy Vary, Sušice, Tábor, Frýdek Místek, Králův Dvůr, Hradčany, Teplice, Hradec Králové, Budějovice, Veveří, České Budějovice.

6. Do následujících vět doplňte postupně tato místní jména:

České Budějovice, Lovosice, Litoměřice, Králíky, Litovel, Dobřany, Mariánské Lázně, Krásná Lípa, Havlíčkův Brod, Uherské Hradiště, Jindřichův Hradec, Česká Skalice.

Chtěl jsem jet do… .Vlak se blížil k … .Zastavíme se v … . Auto zastavilo za… .

7. Jmen v závorce užijte v náležitých tvarech:

Stěhování

V mých rodičích koluje krev pradávných kočovníků. To tvrdí strýc Libor a já s ním doslova souhlasím. Postupně jsme se prostěhovali celou Prahou. Začali jsme na (Smíchov), ale o tom nic nevím, poněvadž jsem jako batole nevnímal ten veliký širý svět, pak jsme se ocitli na (Žižkov), poté na

(Vinohrady), nato ve (Strašnice), potom nás osud a inzerát zavály na (Hanspaulka), na (Spořilov), do (Košíře) a do (Zahradní Město), posléze jsme se ubytovali v (Karlín), v (Dejvice), v (Libeň) a na (Staré Město). Teď bydlíme na (Malá Strana). Kruh se uzavírá. Máme se stěhovat na (Smíchov).

(Podle Z. Slabého).

8. Doplňte místní jména ve správném tvaru:

Rozhodli jsme se, že dovolenou strávíme v některém lázeňském městě v (západní Čechy). Uvažovali jsme, jestli máme jet do (Karlovy Vary) nebo do (Mariánské Lázně). Po delším váhání jsme dali přednost pobytu v (Karlovy Vary), protože cestovní kancelář zde nabízela třítýdenní pobyt v pěkném hotelu přímo na kolonádě. Z (Karlovy Vary) jsme autem vyjížděli na různé výlety. Velmi se nám líbilo v (Mariánské Lázně), kde — jak jsme zjistili — pobýval kdysi i známý spisovatel Franz Kafka. Také další výlet do (Františkovy Lázně) se vydařil. Ve srovnání s (Karlovy Vary) jsou (Františkovy Lázně) mnohem klidnější lázeňské město. Velmi zajímavý byl rovněž dvoudenní výlet do (Krušné hory). Dovolená uběhla jako voda a my teď doma plánujeme, kam pojedeme příští rok. Zřejmě to bude někam do hor. Zatím ještě nevíme, zda dáme přednost pobytu v (Krkonoše) nebo v (Jizerské hory), popřípadě v (Jeseníky) či v (Beskydy). V každém případě se už teď na příští dovolenou moc těším.

9. Přečtěte si Pohádku o kohoutkovi a slepičce. Jaké ponaučení vyplývá z této pohádky? Vyhledejte všechna deminutiva a utvořte jejich základní tvar.

10. Tvořte deminutiva k daným slovům:

a) *Vzor*: strom — stromek
klas, list, motýl, květ, stůl, dvůr, sešit
b) *Vzor*: lípa — lipka
noha, kniha, mísa, díra, čára, bouře, moucha
c) *Vzor*: pero — pérko
slovo, ucho, oko, dřevo
d) *Vzor*: dům — domeček
strom, hrnec, vzor
e) *Vzor*: ruka — ručička
kráva, růže, bota, voda
f) *Vzor*: zrno — zrníčko
čelo, slovo, oko

11. Přeložte do češtiny:

Група наших студентів була на стажуванні в Оломоуці. — В Пардубицях випікають добрі пряники. — В Карлових Варах відпочивало

багато знаменитих людей. — До Подєбрад ми швидко доїхали машиною. — Взимку я планую з друзями поїхати до Бескид. — В Чехії є дуже багато історичних пам'яток. — Дорогою у Високі Татри ми зупинилися в кемпінгу. — Події роману Божени Немцової "Бабуся" розгорталися поблизу Чеської Скалиці. — В Бескидах і Єсеніках цього року було дуже багато снігу.

Co jste možná nevěděli...

Tábor

O slově tábor by se dala napsat poměrně tlustá kniha, tak je zajímavé. Už tím, že čeština zná celkem pět významů slova tábor.

Pak ovšem známe město Tábor. A právě tento Tábor je otcem všech táborů, o nichž jsem mluvil. Město Tábor bylo pojmenováno podle nedalekého kopce Tábor a kopci dali jméno husité podle biblického Tábora, hory v Palestině. Nedaleko kopce Tábor si založili vojenské ležení oficiálně zvané Hradiště hory Tábor a podle něj pak všem svým vojenským ležením začali říkat tábory.

Husité slovo tábor rozšířili po celé Evropě: do maďarštiny, z ní se dostalo do turečtiny, dokonce i do arabštiny a odtud pak do španělštiny... Historik J. Pekař pokládal vznik a rozšíření slova tábor za jasný důkaz nepravosti Rukopisu královédvorského. Slovo tábor se v něm totiž ve významu vojenské ležení objevuje, ale Rukopis údajně vznikl mnohem dřív, než husité slovo tábor vůbec vymysleli.

Poctivě ale musím říct, že i na toto tvrzení mají obhájci pravosti Rukopisů svůj protiargument. V turečtině našli slovo *tap-qur,* vojenské ležení, a právě toto turecké slovo pokládají za praotce všech našich táborů — i toho z Rukopisu královédvorského.

(M.Novotný. Zákulisí slov)

* * *

Citát

Čeština je krásná řeč. Ona má obrovskou plejádu slov pro obyčejné věci. Třeba kulaťoučké jablíčko ... To neřeknete jinou řečí. Angličan musí říct a little round apple, malé kulaté jablko ... Tomu přece chybí barva i vůně... To je váš rodný jazyk, a proto ho neslyšíte jen ušima jako jiné řeči, které jste se naučili. Slyšíte ho taky žaludkem, který se vám sevře, taky srdcem, které se rozbuší, nebo zádama, kde vám přejde mráz.

(Jan Werich)

LEKCE 31

Текст: ◂ Normativní mluvnice (úryvek). *Jan Jícha (Z knihy "Prevít na vysoké, aneb jak vystudovat a nezblbnout").*

Додаткове читання: ◂ Anglické listy. *Karel Čapek.* Džinový song aneb Chvála češtiny. *J.Žáček.*

Граматика: ◂ Відмінювання загальних назв чоловічого роду іноземного походження. Відмінювання особових імен іноземного походження. Слова іноземного походження і культура мови.

Normativní mluvnice

(úryvek)

Jan Jícha
(Z knihy "Prevít na vysoké, aneb jak vystudovat a nezblbnout")

Jazykový výklad textu a normativní mluvnice se jmenuje dlouze a honosně. Na nižších vzdělávacích stupních jsme tomu říkali pravopisná cvičení, což bylo krátké a docela neatraktivní. Náplní předmětu je nabýt přesvědčení, že osmdesát procent českých občanů se jmenuje Dítě, Janků, Osolsobě, Walló, Kočí nebo Jehně, že vůdčími světovými velmocemi (nebo velmocmi?) jsou Paraguay, Samoa a Mali, hlavními turistickými cíli Addis Abeba, Tbilisi a Garmisch-Partenkirchen a že současným děním na zeměkouli nejvíc hýbá sója, žervé a rádio. Proto je nutné vyzkoumat, jak od nich vypadají přídavná jména, obyvatelé a manželky. To pan učitel přijde a řekne: "Jak oslovíte pána, který se jmenuje Sitai?"

Nikdo nic.

"Ták třeba[1]... (listuje v zasedacím pořádku) kolegyně Vendílková."

"Venclíková!" probudí se potrefená s nejpodobnějším jménem.

"Promiňte, ano, Venclíková. Jak ho oslovíte?"

"Jak jste říkal to jméno?"

"Fábry."

Teď se ozvu já:

"Říkal jste Sitaj!"

"Ano, pardon, Sitai, já už myslím dopředu... Sitaje jak oslovíte?"

"Jako když mu vykám?" získává čas kolegyně. "Samozřejmě. Pane...? No?"

Seminář ztichne, napětí se stupňuje, že by se i Volta divil[2]. "Pane..." Kolegyně Venclíková je čím dál tišší. "Pane Si... Sit... Sitai?" špitá konspirativně.

"Jak prosím? Mluvte nahlas, buďte tak laskavá. Mějte ohled na profesorské uši![3]"

Nenápadný smích osvěžuje pnutí v atmosféře, protože se jednalo o žert.

"Pane Sitai... Ne, Sitai-ji... Sitaje!" Kolegyně si je čím dál jistější.

"Jakže? Sitaie?"

"No..."

"To snad ne, to je přece druhý pád!"

"Tak já nevím."

"Tak kdo ví?"

Už nám otrnulo[4]. Z různých koutů učebny se ozývají nesmělá hesla:

"Sitaj. Sitai. Sitaiji. Sitaji."

"Ano, teď jsem to zaslechl! Kdo jste říkal Sitai?"

"Já — tady..." ozve se z mnoha míst.

"Ano, správně. Ještě jednou kolegyně Vencálková..."

"Venclíková. Dyť já jsem to říkala. Hned na začátku."

"Pane Sitai jste říkala?"

"No, že jo?"

"Aha, tak musíte příště víc nahlas. A teď jak je to s tím panem Fábrym?"

Výborně. Deset minut mého mladého života je pryč a já jsem obohacen o schopnost oslovit pána, který se jmenuje Sitai. Pokud ovšem někdy nějakého potkám. Mrknu se odpoledne do Zlatých stránek[5], jestli někdo toho jména existuje a obtěžuje okolí svou nesklonností.

SLOVNÍČEK

aha *citosl.* ага
dopředu вперед, наперед
dyť *ob., spis.* **vždyť** адже
honosně зарозуміло
jednat se, *jen 3 os. j.* **-ná se** йдеться, мова йде, справа стосується
listovat, -tuji, -tují перегортати
mrknout, -nu, -nou зазирнути
náplň, -ně ž. зміст
neatraktivní непривабливий
nenápadný звичайний
nesklonnost, -i ž. невідмінюваність
obtěžovat, -žuji, -žují турбувати
osvěžovat, -žuji, -žují освіжати
pardon вибачте, перепрошую
pnutí, -í s. напруга
potkat, -kám, -kají зустріти
potrefený влучний
sója, -je i **-ji** ž. соя
špitat, -tám, -tají шепотіти
velmoc, -i ž. велика держава
vůdčí провідний
zasedací pořádek *mym:* список групи
zeměkoule, -e ž. земна куля
získávat, -vám, -vají вигравати, здобувати
žervé *neskl. s.* несолоний сир з жирного молока

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Ták třeba... *hovor.*	Ну, наприклад (скажімо, хоча б).
2. že by se i Volta divil	здивувався б і Вольт. А. Вольт — італійський фізик.
3. Mějte ohled na profesorské uši!	Пожалійте вуха професора!
4. Už nám otrnulo. otrnout *komu neos.*	Нам стало легше. Йому стало легше.
5. Zlaté stránky.	Телефонний довідник жовтого кольору.

Doplňková četba

Anglické listy
(úryvek)

Co je to anglický džentlmen, nedá se stručně říci: museli byste znát přinejmenším anglického číšníka z klubu nebo pokladníka na nádraží, nebo dokonce strážníka. Džentlmen, to je odměřená sloučenina mlčení, ochoty, důstojnosti, sportu, novin a počestnosti. Dvě hodiny vás dozírá váš protějšek ve vlaku tím, že vás neuzná za hodna pohledu; najednou vstane a podá vám váš kufřík, na který jaksi nemůžete dosáhnout. Tady si lidé vždy dovedou navzájem pomoci, ale nikdy si nemají co říci, ledaže je to o počasí. Proto asi Angličané vynašli všechny hry, protože se při hrách nemluví. Jejich zamlklost je taková, že ani nenadávají veřejně na vládu, na vlak nebo na daně; je to celkem neveselý a uzavřený lid. Místo hospod, kde se sedí, pije a povídá, vynašli bary, kde se stojí, pije a mlčí. Hovornější lidé se dávají na politiku jako Lloyd George*, nebo na spisovatelství; anglická kniha musí mít totiž aspoň čtyři sta stránek.

(Karel Čapek).

* Lloyd George [lojd džórdž] — britský předseda vlády v letech 1916—1922.

* * *

Džinový song aneb Chvála češtiny

Čteme bestselery.
Prožíváme story.
Holdujeme drinkům.
Užíváme sprej.
Posloucháme hity...
Že jste K.O.?
Sorry-
ale my jsme O.K.
čili je nám hej.

(J. Žáček)

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Відмінювання загальних назв чоловічого роду іноземного походження
(skloňování obecných jmen rodu mužského cizího původu)

До загальних назв чоловічого роду латинського і грецького походження належать слова, що закінчуються на **-us, -os, -izmus (-ismus)**: cyklus *цикл*, úzus *узус*, virus *вірус,* rytmus *ритм*, luxus *люкс*, korpus *корпус*, status *статус*, citrus *цитрус*, kaktus *кактус*, glóbus *глобус*, cirkus *цирк*, kosmos *космос*, romantizmus *романтизм*, realizmus *реалізм*, humanizmus *гуманізм* та ін. Всі вони мають у чеській мові нерегулярну словозміну.

Pád	Číslo jednotné		
N.	realizmus	cyklus	vir(us)
G.	realizmu	cyklu	vir(us)u
D.	realizmu	cyklu	vir(us)u
A.	realizmus	cyklus	vir(us)
V.	realizme	cykle	vir(us)e
L.	(o) realizmu	(o) cyklu	(o) vir(us)u
I.	realizmem	cyklem	vir(us)em

Абстрактні іменники на **-izmus** (**-ismus**), **-us**, **-os** відмінюються за зразком іменників чоловічого роду типу **hrad**, але в непрямих відмінках закінчення приєднується до основи: idealizmus — o idealizmu, kubizmus — o kubizmu, rytmus — v rytmu, úzus — v úzu, kosmos — o kosmu, v kosmu. Як правило, вони вживаються лише в однині.

Іменники opus, cirkus (але cirku, t.j. antického), luxus, korpus, status, citrus, kaktus та деякі інші відмінюються і в однині, й у множині за зразком іменників чоловічого роду типу **hrad**.

За зразком **virus** відмінюються іменники, які при відмінюванні мають дублетні форми: glóbus (glóbusu і glóbu), papyrus (papyrusu і papyru), sinus (sinusu і sinu).

Відмінювання особових імен іноземного походження
(skloňování cizích vlastních jmen)

1. Чоловічі імена, які закінчуються на приголосний:

а) імена грецького або латинського походження на **-os, -as, -es, -us, -ius** відмінюються за зразком **pán**, але в непрямих відмінках закінчення називного відмінка **-os, -es, -us, -ius** опускаються і закінчення приєднується до основи імені: Hérodotos — Hérodota, Pythagoras — Pythagora, Aristoteles — Aristotela, Hefaistos — Hefaista, Ovidius — Ovidia, Augustus — Augusta, Vergilius — Vergilia, а також génius:

Pád		Číslo jednotné	Číslo množné
N.	Aristoteles	génius	géniové
G.	Aristotela	génia	géniů
D.	Aristotelovi	géniovi	géniům
A.	Aristotela	génia	génie
V.	Aristotele!	génie!	géniové!
L.	Aristotelovi	géniovi	géniích
I.	Aristotelem	géniem	génii

Імена грецького і латинського походження, що мають інші закінчення, навпаки, нарощують основу, напр.: Nero — Nerona, Cicero — Cicerona, Apollo (Apollon) — Apollona, Paris — Parida;

б) імена, що в письмовій і усній формі закінчуються на твердий приголосний (напр.: Einstein, Richter, Heger, Arafat, Blair, Chirac, Ivanov), відмінюються за зразком **pán**: Einsteina, Blaira, Chiraca та ін.;

в) імена, що закінчуються на **-s, -z, -c, -x** відмінюються за зразком **muž**: Ámos — Ámose, Schulz [šulc] — Schulze, Felix — Felixe та ін. Рідше у них можуть бути форми за зразком **pán**;

г) імена, що закінчуються на твердий або м'який приголосний, а в письмовій формі називного відмінка мають так зване "німе **e**", в родовому відмінку відповідно мають закінчення **-a:** Shakespeare [šejkspír] — Shakespeara, Verne [vern] — Verna або закінчення **-e:** France [frans] — France, Aldridge [oldridž] — bez Aldridge [bez oldridže], George [džordž] — bez George [bez džordže], Labiche [labiš] — bez Labiche [bez labiše].

2. Чоловічі імена, які закінчуються на **голосний:**

а) імена, що закінчуються на **-e** можуть відмінюватися за зразком **pán**: Dante, Goethe, Palme, Niederle — bez Danta, Goetha, Palma, Niederla або як прикметники, але без довгого голосного в закінченні слова: Danteho, Goetheho, Palmeho та ін.;

б) імена, що закінчуються на **-o** відмінюються за зразком **pán**: Marko — bez Marka, Ševčenko — Ševčenka, Michelangelo [mikelandželo] — Michelangela, Hirohito — Hirohita. В іменах, що закінчуються на **-ó** (напр., Szabó [sabó], Rousseau [rusó], закінчення приєднуються до повної графічної форми імені: Szabóa, Szabóovi, Rousseaua, Rousseauovi. В іменах типу Enrico, Marco [enriko, marko] пишуться відповідно до вимови, крім називного відмінка, **-k-**: Enrika, Enrikovi, s Enrikem і т.д.;

в) до імен, що закінчуються на **-é, -i, -y** в непрямих відмінках додається **-ho**: André — Andrého, Verdi — Verdiho, Kennedy — Kennedyho, Shelley [šeli] — Shelleyho.

г) імена прикметникового походження відмінюються, як чеські прикметники: opera Petra Iljiče Čajkovského, romány Lva Nikolajeviče Tolstého, Słowacki — Słowackého, Musorgskij — Musorgského, Gorkij — Gorkého, Gretzky [grzcki] — Gretzkého.

Імена, що походять з неєвропейських мов, часто складаються з кількох частин. У них відмінюється одна з них: Hokusai — Hokusaie, Li-Po — Li-Poa, Pak Če-ga — Páka Če-ga, Mobutu Sese Seko — Mobutua Sese Seka.

3. Жіночі імена:

а) античні імена, що закінчуються на **-es, -is, -as,** мають при відмінюванні іншу приголосну: Ceres — Cerery, Artemis — Artemidy, Pallas — Pallady;

б) особові імена, що закінчуються на приголосний, відмінюються за зразком **žena**: Ingrid — Ingridy, Eleanor — Eleanory, Jeanette [žanet] — Jeanetty;

в) багато особових імен залишається в чеській мові невідмінюваними: Carmen, Marilyn, Dolores, Shirley, Hillary, Noemi, Nike, Mičiko, Mi-Young;

г) жіночі прізвища мають суфікс **-ová** і відмінюються за зразком mladá. Так само відмінюються слов'янські прізвища на **-ska, -cka, -aja:** Hanna Suchocka — Hanny Suchocké, Sofie Tolstaja — Sofie Tolsté.

Слова іноземного походження і культура мови
(slova cizího původu a jazyková kultura)

Жодна мова не існує і не розвивається ізольовано. Національні мови завжди збагачувалися за рахунок запозичень з інших мов передусім для найменування нових речей і явищ. Деякі слова, освоєні чеською мовою, на сьогодні вже не мають іноземного "забарвлення", напр.: knedlík, košile, kašna, hřbitov та ін.

У сучасній чеській мові левову частку усіх неологізмів становлять запозичення з англійської, вплив якої має масовий характер в усіх сферах суспільного життя — від офіційної до побутової.

Питання доцільності залучення в чеську мову великої кількості англіцизмів є дискусійним. З одного боку, напевно, невиправданими є ті запозичення, які дублюють уже існуючі, а головне — зрозумілі широкому колу користувачів слова і вирази, пор.: cash — hotové peníze "готівка", cash platba — platba v hotovosti "оплата готівкою", shop — obchod "магазин", lídr — vůdce "лідер", hotline — horká linka "гаряча лінія", homeless — bezdomovec "бомж" та ін. Їх залучення в сучасну чеську мову пояснюється намаганням модернізувати й "оміжнароднити" національний лексикон. З іншого боку, вступ до Європейського Союзу вимагає культивування нових лексичних засобів, їх уніфікації, передусім спеціальної термінології.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Jakého tématu se týkají pravopisná cvičení, o kterých píše autor?
2. Jak budete skloňovat česká příjmení Dítě, Janků, Kočí?
3. Jak probíhala hodina popsaná v úvodním článku?
4. Jaký máte způsob studia?
5. Máte nějaké návrhy na zlepšení studia?
6. Jaký by podle Vás měl být učitel a jaké vlastnosti by měl mít každý student?

2. Popište, jak podle vás vypádá opravdu dobrá výuka.

3. Zinscenujte dialog na hodině, kde se učíte skloňovat v češtině obecná a vlastní jména cizího původu.

Používejte obraty jako: Podle mého názoru…; domnívám se, že…; já osobně si myslím, že …; vezmi také v úvahu, že…; důkladně si rozmysli, než… ; pokud si pamatuji… ap.

4. Dokážete nahradit všechna přejatá slova z úryvku od Jiřího Žáčka Džinový song aneb Chvála češtiny slovy českými?

5. Daná slova uveďte ve 2. pádu:

Herakles, maximum, nacionalizmus, Felini, Sokrates, cirkus, Julius, Kolumbus, Li Po.

6. Do následujících vět doplňujte postupně jména: Schulz, André, Marcelli:

Zeptáme se pana … . Oznamte to panu … . Potkali jsme pana … . Hovořili jsme o panu … . Do práce chodím s panem … .

7. Podstatná jména v závorkách uveďte v náležitých tvarech:

Žáci určovali na (glóbus) jednotlivé díly světa. Z (cirkus) vycházely proudy lidí. Boj proti (fašismus) stál mnoho lidských životů. Bohuslava Martinů právem řadíme mezi (génius) české hudby. Nejznámějším dílem (Tolstoj) je historický román Vojna a mír. Opera Ženitba od (Musorgskij) byla vytvořena podle Gogolovy komedie. Ze šesti symfonií (Čajkovskij) je nejznámější Patetická. Dílo polského básníka (Słowacki) vzniklo v 19. století. Otec čte rád humoristické povídky ruského spisovatele (Zoščenko). (Goethe) se už za života dostalo velkých poct. Schillerova korespondence s (Goethe) je velmi zajímavá a poučná. Vysvětlete panu (Pompě), jak má postupovat. Síla umění brazilského spisovatele (Aluízio Azevedo) spočívá v mistrném vykreslení postav. Za největší dílo (Johann Wolfgang Goethe) se obecně pokládá Faust.

8. Jména v závorkách doplňte v náležitém pádu:

Četli jsme si o cestách (Marco Pólo). Televize přinesla zprávu o jednání prezidenta (Chirac) s britským předsedou vlády (Tony Blair). Brazilské mužstvo zvítězilo díky gólu vstřelenému (Ronaldo). Líbí se mi písničky (Paul McCartney). Součástí přednášky byly také ukázky z díla polského básníka (Adam Mickiewicz). Četli jsme o prvním pokořiteli Everestu, An-

gličanu (Edmund Hillary). Vyslechli jste Jaro z cyklu Čtyři roční doby (Antonio Vivaldi). Navštívili jsme představení (Don Giovanni), asi nejslavnější opery (Wolfgang Amadeus Mozart). Těžiště díla (Verdi) je v tvorbě operní.Byli jsme na hře Sluha dvou pánů od italského dramatika (Goldoni). Nejznámějším dílem italského básníka (Dante) je Božská komedie. Italu (Marconi) byla udělena (Nobel) cena za významný příspěvek k vývoji bezdrátové telegrafie.

9. Jména v závorkách uveďte v náležitých tvarech:

Pro poznání staré řecké kultury má velký význam dílo dramatika (Sofoklés). Dědeček má v knihovně známé tragédie od (Aischylos), (Sofoklés) a (Eurípidés), z básní má Zpěvy pastýřské od (Vergilius) a Proměny od (Ovidius). Zajímavé jsou Kapitoly o přírodě od (Plinius) Staršího. Spartského krále (Leonidas) šlechtí jeho statečnost při obraně vlasti proti perské přesile. Zeus prý v hněvu svrhl svého syna (Hefaistos) z bájného Olympu. Tento chrám byl zasvěcen bohu (Zeus). (Pýthagorás) se připisuje objev tzv. Pythagorovy věty. O (Archimédés) se říká, že svůj objev o tělese ponořeném do kapaliny učinil, když sám vstupoval do lázně. Povstání římských otroků vedených (Spartakus) bylo krvavě potlačeno.

10. Vyhledejte a podtrhněte všechna vlastní jména cizího původu. Určete jejich pád a rod. Napište nominativ singuláru vlastních jmen cizího původu.

Z mytického života bohyně Afrodity

Afrodita, bohyně krásy a lásky, byla nejpůvabnější ze všech bohyň antických mýtů.

Nejvyšší bůh Zeus jí přiřkl za manžela nejošklivějšího ze všech bohů, svého chromého syna Hefaista. Náhradou za to si Afrodita našla milence: boha války Area, s nímž měla pět dětí (Erota, Anterota, Deima, Foba a Harmonii), pak boha vína Dionýsa (s nímž měla syna Priapa) a kromě jiných též boha Herma.

Ze zásahů Afrodity do bouřlivých událostí světa mýtů měla největší následky její přízeň, kterou věnovala synovi trojského krále Priama Paridovi. Odměnou za to, že jí Paris ve sporu s bohyněmi Herou a Athénou přiřkl prvenství v kráse, slíbila mu za manželku nejkrásnější ze všech smrtelných žen. Tou byla podle shodného úsudku bohů Helena z Argu, manželka spartského krále Menelaa, a proto Afrodita pomohla Paridovi Helenu unést. Manžel krásné Heleny však svolal všechny řecké krále k trestné výpravě proti Tróji. Sto tisíc mužů se pak přeplavilo pod vedením Menelaova bratra, mykénského krále Agamemnona přes moře a oblehlo

Tróju. V hrozné desetileté válce nakonec Paris zahynul a po jeho smrti padla i Trója. Vítězná vojska Agamemnonova změnila potom Tróju v trosky: zbyla po ní jen sláva a Homérovy básně.

(Upraveno podle V.Zamarovského)

11. Přeložte do češtiny:

а) Романи Алоїса Ірасека розповідають нам про життя чеського народу в XIX столітті. — У школі ми вивчали твір Вольфганга Гете "Фауст". — Теорему Піфагора я вже не пам'ятаю. — Моя знайома захоплюється картинами Гойї. — Студент написав реферат про польського поета Юліуша Словацького. — Про античну богиню Афродіту існує кілька легенд. — Паріс викрав Прекрасну Єлену. — На честь бога Зевса збудували багато храмів.

б) твори Яна Ямоса Коменського, п'єса Франтішка Лангера, вірші Тараса Шевченка, оповідання Остапа Вишні, фільм Олександра Довженка, повість Терези Навакової, твори Любора Нідерле, казки Ганса Крістіана Андерсена, роман Жуль Верна, романи Льва Толстого, ікони Андрія Рубльова, повість Едгара По, романи Чарльза Діккенса.

Zajímavosti

Víte, že…

dolar má původ v Čechách, v Jáchymově, kde byly raženy první tolary, z něm. **Taler** < Joachimstaler "jáchymovský (peníz)"?

smog je umělé slovo vzniklé spojením anglického **smoke** "kouř" a **fog** "mlha"?

bojkot připomíná jméno irského velkostatkáře **Ch.Boyacotta**, s nímž lidé odmítali obchodovat?

* * *

Einsteinovi pomohly věžní hodiny

Obří ciferník na věži v Bernu upoutal Alberta Einsteina během jízdy tramvají. Při pohledu na hodiny ho napadl klíč k teorii relativity.

Jednoho květnového dne roku 1905 Einstein navštívil svého dobrého přítele a kolegu z patentového úřadu Michele Bessa. Einstein se sice toho večera vrátil domů sklíčený, ale hlavou mu stále vířily myšlenky. Vybavoval si hlavně to, jak jel Bernem tramvají a ohlížel se za slavnými věžními hodinami, jež celému městu vévodí. Potom si představoval, co by se stalo,

kdyby se tato tramvaj řítila od hodin rychlostí světla. Rychle si uvědomil, že by hodiny zdánlivě stály, protože světlo by tramvaj nedokázalo dostihnout, ale jeho vlastní hodinky v tramvaji by tikaly normálně. Pak mu to náhle došlo — byl to klíč k celému problému. Einstein později vzpomínal: "V hlavě se mi rozpoutala úplná bouře." Odpověď byla jednoduchá a elegantní: čas může ve vesmíru odtikávat různě rychle podle toho, jak rychle se pohybujete. Představte si hodiny rozeseté v různých bodech prostoru — každé budou ukazovat jiný čas, každé budou tikat jinou rychlostí. Sekunda na Zemi je jinak dlouhá než sekunda na Měsíci nebo sekunda na Jupiteru. Čím rychleji se pohybujete, tím vlastně ubíhá čas pomaleji.

* * *

D´Artagnan

Kdybych byla středověká panna,
já bych byla pěkná koketa.
Namluvila bych si d´Artagnana,
aby mě vzal s sebou do světa.
Já mám totiž slabost pro Gaskoňce,
jsou to muži z gruntu vášniví,
jejich láska nikdy nemá konce,
což mě ovšem stěží udiví.
D´Artagnan mě vezme do Paříže,
bude sloužit v gardě u dvora.
Kdo zná historii trochu blíže,
ví, že potká ženu netvora.
Protože rád zlobí kardinála,
čekají ho samé potíže.
Jak já bych se o něj krásně bála,
že mi ho kat strčí za mříže!
Mušketýr je ale vždycky v právu,
darebáky kordem napraví,
vyslouží si ostruhy a slávu,
brání čest a nedbá o zdraví.
Budeme mít spolu kupu dětí,
mušketýr je v lásce hrdina - - -
Ale kde se toulá? A čas letí,
a tak na něj chodím aspoň do kina…

(Jiří Žáček)

Текст: ◂ Nikdo se nebude smát (úryvky). *Milan Kundera.*

Граматика: ◂ Неозначені і заперечні займенники і прислівники. Головні члени простого двоскладного речення. Узгодження присудка з підметом. Порядок слів у простому реченні.

Nikdo se nebude smát

(Úryvky z povídky, 3. a 4. část)

Milan Kundera

(3)

Jednoho dne, když jsem právě končil přednášku — přednáším na naší vysoké škole o dějinách malířství — zaklepala na dveře třídy naše sekretářka, paní Marie, vlídná starší dáma, která mi občas vaří kávu a zapírá mne v telefonu před nežádoucími ženskými hlasy. Naklonila se do třídy a řekla, že prý mne čeká nějaký pán.

Z pánů nemám strach[1] a tak jsem se rozloučil s posluchači a vyšel v dobré míře[2] na chodbu. Tam se mi ukláněl pomenší mužík v obnošených černých šatech a bílé košili. Velice uctivě mi oznámil, že je Záturecký.

Pozval jsem hosta do volné místnosti, nabídl jsem mu křeslo a začal jsem s ním žoviálně rozprávět o všem možném, o tom, jaké je špatné léto a jaké jsou v Praze výstavy. Pan Záturecký zdvořile přisvědčoval na každý můj šplecht, avšak snažil se záhy vztahovat každou mou poznámku na svou stať o Mikoláši Alšovi, která tu náhle ležela mezi námi ve své neviditelné substanci jako neodstranitelný magnet.

"Nic bych neudělal raději, než napsal o vaší práci posudek," řekl jsem konečně, "ale vysvětlil jsem vám v dopise, že mne nikde nepovažují za odborníka na české devatenácté století a že jsem navíc trochu na štíru[3] s redakcí Výtvarné myšlenky, kde mne mají[4] za zatvrzelého modernistu, takže by vám má kladná recenze mohla jen ublížit."

"Ó, jste příliš skromný," řekl pan Záturecký, "vy, takový znalec, jak můžete tak černě posuzovat[5] své postavení! V redakci mi řekli, že bude všechno záviset jen na vašem posudku. Když se za mou stať postavíte, otisknou ji. Jste moje jediná záchrana. Je to dílo tříletého studia a tříleté práce. Všechno je nyní ve vašich rukou."

Jak lehkomyslně a z jak špatného zdiva buduje člověk své výmluvy! Nevěděl jsem, co mám panu Zátureckému odpovědět. Podíval jsem se mu maně do tváře a zpozoroval jsem, že se na mne dívají nejen malé, starodávné, nevinné brejličky, ale i mocná, hluboká, kolmá vráska na čele. V krátké chviličce jasnozření přelétl mi po zádech mráz[6]: Ta vráska, soustředěná a úporná, prozrazovala totiž nejen myšlenková muka, jež její majitel absolvoval nad kresbami Mikoláše Alše, ale i neobyčejnou schopnost vůle. Ztratil jsem duchapřítomnost a nenašel žádnou chytrou výmluvu. Věděl jsem, že recenzi nenapíšu, ale věděl jsem také, že nemám síly říci to úpěnlivému mužíkovi do očí[7].

A tak jsem se začal usmívat a cosi neurčitě slibovat. Pan Záturecký mi děkoval a řekl, že se zase brzo přijde zeptat. Rozloučil jsem se s ním pln úsměvů.

Za pár dnů opravdu přišel. Šikovně jsem se mu vyhnul, ale další den mne prý už na fakultě sháněl znovu. Pochopil jsem, že je zle. Šel jsem rychle za paní Marií učinit náležitá opatření[8].

"Mařenko, prosím vás, kdyby mne ještě někdy hledal tamten pán, řekněte, že jsem odjel na studijní cestu do Německa, že se vrátím až za měsíc. A abyste o tom věděla: Mám, jak známo, všechny svoje přednášky v úterý a ve středu. Přeložím je teď tajně na čtvrtek a na pátek. Budou o tom vědět jenom posluchači, nikomu o tom neříkejte a nechte rozvrh neopravený. Musím odejít do ilegality."

* * *

(4)

Pan Záturecký mne opravdu brzo přišel zase vyhledat na fakultu a byl zoufalý, když mu sekretářka oznámila, že jsem náhle odjel do Německa. "To přece není možné! Pan asistent má o mně napsat recenzi! Jak mohl takhle odjet?" "Já nevím," říkala paní Marie, "však on se za měsíc vrátí." "Zase další měsíc..." naříkal pan Záturecký: "A neznáte jeho adresu v Německu?" "Neznám," řekla paní Marie.

A tak jsem měl měsíc pokoj.

Ale měsíc utekl rychleji, než jsem tušil, a pan Záturecký stál opět v kanceláři. "Ne, ještě se nevrátil," řekla mu paní Marie, a když mne o něco

později potkala, úpěnlivě mne prosila: "Ten váš mužíček tu už zase byl, co mu mám proboha říct?" "Řekněte mu, Mařenko, že jsem v Německu dostal žloutenku a ležím tam v Jeně v nemocnici." "V nemocnici!" vykřikl pan Záturecký, když mu to Mařenka o několik dnů později sdělila. "To není možné! Pan asistent musí přece o mně napsat recenzi!" "Pane Záturecký," řekla sekretářka vyčítavě, "pan asistent leží kdesi v cizině vážně nemocen a vy myslíte jenom na svoji recenzi." Pan Záturecký se shrbil a odešel, ale za čtrnáct dní stál v kanceláři znovu: "Poslal jsem panu asistentovi do Jeny doporučený dopis na adresu nemocnice — a dopis mi přišel zpátky!" "Já už se z toho vašeho mužíka zblázním," řekla mi další den paní Marie. "Nesmíte se na mě zlobit. Co jsem mu měla říct? Pověděla jsem mu, že už jste se vrátil. Musíte si s ním poradit sám."[9]

SLOVNÍČEK

brejličky, -ček *pomn., zdrob.* маленькі окуляри
dáma, -y *ž.* дама
duchapřítomnost, -i *ž.* холоднокровність
hrbit se, -bím, -bí горбитися
ilegalita, -y *ž.* нелегальне становище
jasnozření, -í *s.* прозріння
kladný позитивний
kolmý перпендикулярний
majitel, -e *m.* власник
maně мимовільно, несвідомо
mužík, -a *m. zdrob. expr.* чоловічок
náhle раптово, несподівано
naříkat, -kám, -kají нарікати, скаржитися
neodstranitelný непереборний
nežádoucí небажаний
obnošený заялоджений, зношений
odborník, -a *m.* фахівець
pokoj, -e *m.* спокій
postavení, -í *s.* положення, репутація
postavit se, -vím, -ví *za koho, co* вступитися, стати на бік *кого, чого*
posudek, -dku *m.* висновок, рецензія
považovat, -žuji, -žují *koho za koho, co* вважати *кого ким*
proboha *citosl.* Господи, ради Бога
prý кажуть, говорять, мовляв
příliš надто, занадто, надміру
přisvědčovat, -čuji, -čují погоджуватися, піддакувати
sdělit, -lím, -lí повідомити
shánět, -ním, -nějí діставати, роздобувати
slibovat, -buji, -bují обіцяти
soustředěný зосереджений
šikovně моторно, проворно, спритно
šplecht, -u *m. zprav. mn. ob. expr.* базікання
tušit, -ším, -ší передчувати, відчувати
ublížit, -žím, -ží *někomu* скривдити, образити *кого*
uctivě чемно, ввічливо, шанобливо
uklánět se, -ním, -nějí кланятися
úpěnlivě жалібно, благаюче
úpěnlivý благаючий, жалібний
úporný настирливий
vlídný привітний, ласкавий, гостинний
vráska, -y *ž.* зморшка
vyčítavě з докором
vyhnout se, -nu, -nou *komu, četu* ухилитися від зустрічі *з ким, чим*
výmluva, -y *ž.* відмовка
záhy швидко
záchrana, -y *ž.* порятунок
zapírat, -rám, -rají приховувати, таїти

záviset, -sím, -sí *i* **-sejí** *na čem* залежати *від чого*
zbláznit se, -ním, -ní *z koho, čeho* збожеволіти *від кого, чого*
zdivo, -a *s.* кладка, мурування
zdvořile ввічливо, чемно
žloutenka, -y *ž.* жовтуха
žoviálně поблажливо, невимушено

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Mít strach *z koho, čeho.*	Боятися *кого, чого.*
Пор.: Být strachy celý bez sebe.	Від остраху не тямити себе.
Mají pro strach uděláno.	Вони не з боязких / не з полохливих.
2. v dobré míře	в гарному настрої
пор.: vyvést z míry *koho*	вивести з рівноваги *кого.*
3. být na štíru *s kým*	бути на ножах *з ким.*
4. mít *koho za koho, co*	вважати *кого ким, чим*
пор.: má ho za muže	він є її чоловіком.
5. posuzovat černě *co*	оцінювати негативно *що.*
6. přeběhl mi po zádech mráz	у мене мурашки (мороз) пробігли по спині.
7. říct do očí *co komu*	сказати прямо в очі *що кому.*
8. učinit náležitá opatření	вжити відповідні заходи.
9. poradit si *s kým, čím*	справитися *з ким, чим*
пор.: umí si se vším poradit	він (завжди) вміє знайти вихід (із становища) / вміє дати собі раду *з ким, чим.*

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Неозначені і заперечні займенники і прислівники
(neurčitá a záporná zájmena a příslovce)

Неозначені займенники співвідносяться з особою і неживим предметом лише в загальних рисах, особа або предмет, про які йдеться, не конкретизуються, пор.: Někdo to řekl. *Хтось це сказав.* Про неозначені займенники і прислівники з префіксом **-ně** *див. Lekce 10.*

Займенники цього розряду відзначаються своєрідною структурою — вони утворені на основі питальних займенників та різних формантів —

префіксів або займенникових основ: **ně-, lec-, leda-, kde-, málo-** та ін., а також компонентів **-si, -koli** та ін.: leckdo, ledaco, kdekoli, kdekdo, kdeco, kdejaký, málokdo, bůhvíkdo, kterýkoli, všelicos. Названі форманти вносять у значення займенника або прислівника певний лексичний відтінок:

ně-: звичайна невизначеність: Někdo tě hledal. *Хтось тебе шукав.*

-si: підкреслена, свідома чи удавана невизначеність: Kdosi mi to vyprávěl. *Хтось мені про це розповідав.* Формант **-si** має книжний характер і не вживається в питанні.

-koli(v): довільність вибору: To mohl udělat kdokoliv. *Це міг зробити будь-хто.* Nemůžeš přece o tom mluvit s kýmkoli. *Ти ж не можеш про це говорити з будь-ким.*

leda-/lec-: різноманітне, багатоаспектне позитивне чи негативне оцінювання: Leccos o tom ví. *Він про це багато чого знає.* V leckterém ohledu měla pravdu. *У багатьох відношеннях вона мала рацію.* To přece dovede leckdo! *Це зуміє будь-хто!*

všeli-: багатоманітний, різний: Byli tam všelijací lidé. *Всякі/ різні там були люди.* Všelicos se o tom povídá. *Про це говорять усяке / Чого тільки про це не говорять.*

kde-: усякий: Ví to už kdekdo. *Усякий / всі вже про це знають.* Kdekomu to řekl. *Він сказав про це майже кожному.* Kupoval kdeco. *Він купував абищо, будь-що / що попало.*

málo-: обмежена кількість: Málokdo o tom slyšel. *Мало хто про це чув / Майже ніхто про це не чув.*

Slovotvorný element	Neurčitá zájmena				
ně-	někdo *хтось*	něco *щось*	nějaký *якийсь*	některý *який-небудь, деякий*	něčí *чийсь*
-si	kdosi *хтось*	cosi *щось*	jakýsi *якийсь*	kterýsi *якийсь, котрийсь*	čísi *чийсь*
-koli(v)	kdokoli *аби-хто, хто завгодно*	cokoli *будь-що, що завгодно*	jakýkoli *будь-який, який завгодно*	kterýkoli *будь-який, який завгодно*	číkoli *будь-чий, чий завгодно*

lec-/ leda-	leckdo(s) / ledakdo(s) *багато хто, абихто, будь-хто*	lecco(s) / ledaco(s) *багато чого*	lecjaký(s) / ledajaký(s) *абиякий, всілякий*	leckterý(s) / ledakterý(s) *будь-який, який-небудь*	lecčí / leda(s)čí *будь-чий*
všeli-	—	všelico(s) *багато чого*	všelijaký *усякий, різний*	—	—
kde-	kdekdo *усякий, хто попало*	kdeco *що завгодно, будь-що, абищо*	kdejaký *будь-який, усякий, який завгодно*	kdekterý *будь-який, усякий, кожний*	kdečí *будь-чий*
málo-	málokdo *мало хто, небагато хто*	máloco *мало що, небагато що*	—	málokterý *мало / рідко хто*	—

До неозначених займенників зараховують також займенники **každý**, **všechen (všichni)**, **týž (tentýž)**, **sám**, **samý**, які виокремлюють ціле із сукупності (vymezovací zájmena).

Займенники všechen, všichni виражають комплексність, цілісність: Všichni do jednoho. *Всі до одного.* Jde o všechno. *Йдеться про все.*

Займенник každý вичленовує окрему річ або особу як частину цілого: každý den *кожний день*, každá hodina *кожна година*.

Займенник týž/tentýž позначає тотожність: Je to týž vůz, kterým přijela. *Це та сама машина, якою вона приїхала.*

Прикметникові займенники sám, samý характеризують єдиного суб'єкта дії: Ráda zůstávala doma sama. *Вона любила залишатися дома сама (одна)* (*див. також Lekce 22*).

Функціонування неозначених займенників každý і všechen, všichni зумовлене семантичною різницею між ними, яка полягає в тому, що перший вичленовує окрему річ або особу як складову частину певного цілого, а другий виражає повноту, сукупність. Тому в однині в сполученні з іменниками вживається переважно займенник každý (každý student, každý stůl), а в множині — займенник všichni (všechny, všechna): všichni studenti, všechny stoly, všechny ženy, všechna děvčata.

Заперечні займенники утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних займенників kdo, co, jaký, čí: nikdo

ніхто, nic *нічого*, nijaký *ніякий*,ničí *нічий*, žádný *жодний* (*див. також Lekce 10*). Вони заперечують існування якоїсь особи, речі або властивості. На відміну від українських заперечних займенників, частка **ni-** не може відокремлюватися від основи займенника, пор.: s nikým nemluvil — *він ні з ким не говорив*, o ničem nevím — *я ні про що не знаю.*

Заперечні прислівники утворюються, як і в українській мові, приєднанням частки **ni-** до питальних прислівників jak, kde, kam, kdy, odkud: nijak *ніяк*, nikde *ніде*, nikam *нікуди*, nikdy *ніколи*, odnikud (частка **ni-** всередині прислівника) *нізвідки*.

Головні члени простого двоскладного речення
(základní větné členy věty dvojčlenné)

Головними членами простого двоскладного речення в чеській мові, як і в українській, є підмет (podmět) і присудок (přísudek). Щодо способів вираження головних членів речення, чеська мова є близькою до української.

Підмет найчастіше виражається іменником або займенником у називному відмінку:

Pod oknem stojí *stůl.*	Під вікном стоїть стіл.
My se na to zeptáme.	Ми про це спитаємо.

Займенник у ролі підмета в чеському реченні може опускатися. У такому разі граматичним покажчиком особи виступає особова форма дієслова:

Mám nový pokoj.	У мене нова кімната.
V jakém pokoji bydlíš?	В якій кімнаті ти живеш?

Як і в українській мові, підмет також може бути вираженим іншою частиною мови — прикметником, числівником, інфінітивом та ін.:

Moudrý ustoupí.	Розумний поступиться.
Pátý se nehlásí.	П'ятий не заявляє про себе.
Nesouhlasit je jeho právem.	Бути незгодним — це його право.

Присудок буває дієслівним (slovesný) та іменним (slovesně-jmenný або jmenný se sponou). Дієслівний присудок може виступати в простій або складеній формі. Простий дієслівний присудок, як правило, виражається особовою формою дієслова:

Stůl stojí u okna.	Стіл стоїть біля вікна.
Uprostřed pokoje leží koberec.	Посеред кімнати лежить килим.

Складений дієслівний присудок виражається за допомогою інфінітива основного дієслова і допоміжного компонента — модальних (*mít, moci,*

muset(musit), smět, chtít), фазисних (*začít, přestat, zůstat*) дієслів, а також дієслів *dát* і *nechat*, напр.:

Musím jít domů.	Я мушу іти додому.
Chlapec *začal* dobře *pracovat.*	Хлопець почав добре працювати.
Dal si ušít oblek.	Він замовив собі костюм.

Складений дієслівно-іменний присудок — це дієслово-зв'язка (sloveso sponové) та іменна частина. Дієслово-зв'язка не виражає семантичної ознаки, а виконує суто граматичну функцію (вказує на особу, рід, число присудка). У функції дієслова-зв'язки найчастіше виступають особові форми дієслова být (рідше bývat), stát se, stávat se.

Іменною частиною присудка зазвичай є іменники і прикметники, іноді прикметники у короткій формі, займенники і числівники, напр.:

Otec *je profesorem* na univerzitě.	Батько — професор в університеті.
Mladí lidé *jsou veselí.*	Молоді люди веселі.
Jste velmi *laskav.*	Ви дуже люб'язні.
Ty věci *jsou naše.*	Ці речі наші.
Sportovec na trati *byl první.*	Спортсмен на дистанції був першим.

Узгодження присудка з підметом
(shoda přísudku s podmětem)

Узгодження присудка з підметом залежить від типу присудка (дієслівний чи дієслівно-іменний), типу підмета (однокомпонентний чи багатокомпонентний), семантики підмета (що він позначає: істоту чи неістоту), позиції присудка (де він стоїть: після чи перед підметом).

1. Простий і складений дієслівний присудок узгоджується з підметом в особі, числі та роді (для чоловічого роду множини — і за ознакою "істота — неістота"): Já to nevím, ty to také nevíš. Pavel to udělal zcela jinak. Hoši se vrátili domů. Fotbalové kluby hrály pohárové zápasy. Jablka dozrála. Děti mají ctít své rodiče. Таке узгодження називається граматичним.

Деякі особливості узгодження дієслівного присудка:

а) іменники rodiče, koně, lidičky, lidinky, маючи закінчення за зразком неістот (rodiče, koně як stroje; lidičky, lidinky як hrady) узгоджуються з присудком як істоти: Naši rodiče se vrátili z dovolené. Bujní koně klusali. — Але: Dřevěné houpací koně stály na náměstí.

б) іменник dítě у множині має узгодження як іменники жіночого роду: Malé děti si hrály na zahradě.

в) іменник dn**i** (zast. dnové) узгоджується з присудком як іменник, що означає назву неістот: Přišl**y** krásn**é** dn**i** / dn**y**.

2. Іменна частина дієслівно-іменного присудка узгоджується з підметом у роді та числі. Іменна частина, виражена прикметником або займенником, має форму називного відмінка:

Pepíček *je* velmi *nadaný*. Пепік дуже талановитий.
Praha *je krásná*. Прага є красивою.
Lesy *jsou* tam *hluboké*. Ліси там глибокі.

3. Якщо складений іменний присудок виражений дієсловом **být** і іменником, то він може стояти в називному або в орудному відмінку. Називний відмінок уживається здебільшого тоді, коли йдеться про якусь класифікацію, про включення когось або чогось в якусь групу чи категорію, напр.:

Kyjev *je* hlavní *město* Ukrajiny. Київ — столиця України.
Kniha *je* dobrý *přítel*. Книга — хороший товариш.
Otec *je učitel*. Батько — учитель (працює вчителем).

Орудний відмінок іменного присудка вживається тоді, коли він виражає непостійну ознаку, функцію чи певне заняття, коли треба повідомити, чим був, є чи стане суб'єкт, напр.:

Jan *je* na táboře *kuchařem*. Ян у таборі є кухарем (тобто став ним у таборі).
Můj syn *je filologem*. Мій син є філологом.
Dědeček *byl učitelem*. Дідусь працював учителем.
Kniha *je* vždy dobrým *dárkem*. Книга є завжди добрим подарунком.
Ani on *nebyl* hned *prezidentem*. Навіть він не був одразу президентом.

Якщо у функції дієслова-зв'язки виступає дієслово stát se / stávat se, іменний присудок вживається в орудному відмінку:

Ivan *se stal učitelem*. Іван став учителем.
Karel *se stal opatrnějším*. Карел став обережнішим.

4. Крім граматичного узгодження, присудок може узгоджуватися з підметом за змістом (tzv. shoda podle smyslu). Дієслово-зв'язка має форму множини: *Čas jsou* peníze. *Dějiny jsou* dobrým učitelem. *Housle jsou* hudební nástroj. *Pardubice jsou* městem, které proslavila výroba perníků.

Узгодження за змістом стосується, як правило, тих випадків, коли підмет виражений словом, що означає невизначену кількість: **skupina, řada, několik, tisíce,** напр.: *Skupina* turistů *vešla* do zámeckého nádvoří, aby *počkali* na průvodce. *Několik* známých *vědců přijelo* na konferenci, aby

hovořili o výsledcích své vědecké práce. *Tisíce* lidí *přišlo*, aby *zhlédli* toto sportovní utkání.

Узгодження присудка з однорідними підметами
(shoda přísudku s několikanásobným podmětem)

При узгодженні присудка з однорідними підметами діють такі правила:

1. Якщо хоча б один член з однорідних підметів — чоловічого роду, що означає істоту, і присудок стоїть **за** підметом, він має закінчення м'яке **-i:** Chlapci a dívky jel**i** na výlet. Chlapci a děvčata navštívil**i** muzeum. Všichni chlapci a dívky byl**i** spokojen**i**.

2. Якщо серед однорідних підметів немає іменника чоловічого роду, що означає істоту, і присудок стоїть **за** підметом, присудок закінчується на тверде **-y:** Domy a zahrady byl**y** udržován**y** ve vzorném pořádku. Slepice a kuřata se procházel**y** po dvoře.

3. Якщо присудок стоїть **перед** підметом, узгодження відбувається за родом найближчого підмета: Po dvoře se procházela (або procházely) kuřata a slepice. V závodě s časem zvítězil člověk i stroj. Na zahradě pracovala matka, sestra a bratr. Do chaty vešel lyžař, lyžařka a jejich dítě.

4. Якщо однорідними підметами є іменики середнього роду і хоча б один з них в однині, присудок має закінчення **-y:** Slovinsko a Chorvatsko vyhlásily nezávislost.

Порядок слів у простому реченні
(slovosled v jednoduché větě)

Порядок слів у чеському реченні гнучкий, але не довільний. Він зумовлюється кількома факторами, найважливішими серед яких є: актуальне членування речення, його синтаксична будова і ритмічна організація.

Актуальне членування речення пов'язане з вираженням відомої і нової інформації. Отже, речення складається з двох частин, одна з яких є основою висловлення (темою, відомою інформацією), а інша — ядром висловлення (ремою, новою інформацією).

У стилістично й емоційно нейтральних висловленнях спочатку слідують компоненти, які виражають відому інформацію, а за ними — компоненти, які сигналізують про нову інформацію. Порядок слів, при якому спочатку слідує основа висловлення, а потім — ядро висловлення,

називається об'єктивним, напр.: Matka vaří *oběd.* Порядок слів, при якому ядро висловлення передує основі висловлення, називають суб'єктивним, напр.: *Oběd* vaří matka.

У зв'язаному тексті речення компонуються так, що кожне наступне виходить з тієї інформації, яка в попередньому була ядром висловлення: Matka uvařila oběd. Oběd nám moc chutnal.

В емоційних висловленнях порядок слів буває зворотним: Doma dnes večer zůstaneš! A teď půjdete kam?

Ядро висловлення є носієм фразового наголосу. У ролі ядра висловлення може виступати будь-який член речення, який є носієм фразового наголосу.

Порядок слів і фразовий наголос є основними показниками актуального членування речення як у чеській, так і в українській мовах. Способи їх використання в обох мовах здебільшого збігаються, але існують і такі розбіжності:

а) в українській мові більшою мірою, ніж у чеській, для вираження актуального членування вживається фразовий наголос, пор.: Я поважаю *Карла* — Vážím si *Karla; Я поважаю* Карла — Karla *si vážím.* Зміни актуального членування цих речень у чеській мові виражено за допомогою порядку слів, а в українській — фразового наголосу;

б) деяким українським розповідним реченням, які розпочинаються присудком, відповідають чеські еквіваленти, у яких на першому місці стоїть підмет або інший член речення (крім присудка), пор.: *Приїде батько з Москви в п'ятницю* — Otec přijede z Moskvy v pátek; *Написав цю книгу визначний учений* — Tu knihu napsal významný vědec;

в) у багатокомпонентних реченнях, які розпочинаються з обставини чи додатка, в чеській мові часто з цим компонентом стоїть присудок, а в українській — підмет, пор.: Tu knihu napsal kolega vloni. — *Цю книгу колега написав минулого року;* Letos navštívila Marie Bulharsko. — *У цьому році Марія відвідала Болгарію.*

На порядок слів впливає **синтаксична будова** речення. Деякі члени речення мають у ньому постійне місце:

а) узгоджене означення (přívlastek shodný), як правило, стоїть перед іменником: hezký den, zajímavý plán. За іменником узгоджене означення стоїть, якщо на нього падає логічний наголос (Skutečně to byl plán zajímavý! Byly to činy vynikající!), в термінологічних словосполученнях (sůl kamenná, kočka divoká) або якщо означення поширене (vagony plně naložené uhlím);

б) неузгоджене означення (přívlastek neshodný), як правило, стоїть після іменника: plán Prahy, program na univerzitní konferenci;

в) прикладка (apozice) стоїть, як правило, за іменником: Bedřich Smetana, klasik české hudby. Všichni, studenti a učitelé, se zúčastnili univerzitní konference;

г) сполучники і сполучні слова (spojky a spojovací výrazy) здебільшого стоять на початку речення: Nejeli na výlet, protože pršelo. Zdá se, jako by se mělo ochladit.

На відміну від української мови, в чеській зворотна частка **se**, яка утворює з дієсловом спільне лексичне значення, може бути від нього значно відділена, пор.: Všichni se na to musíte soustředit.

На порядок слів впливає **ритмічна організація речення.** До факторів ритмічного характеру, які впливають на порядок слів у реченні, належить насамперед уживання енклітик — слів, що не мають власного наголосу, прилягають до інших членів речення. Це, зокрема, короткі форми особових займенників mi, ti, si, tě, se, mu, ho, форми дієслова být у складених дієслівних сполуках — jsem, jsi, jste, bych, bys, by, bychom, byste, сполучник však.

У чеській мові енклітики ставляться, як правило, за першим наголошеним компонентом у простому реченні й за сполучниковим виразом (крім сполучників a, i, ale, avšak, kdežto) у підрядному реченні, напр.: Zítra se sejdeme v pět hodin. Mému příteli se dařilo docela dobře. Vidím, že se ti ta práce zdá být těžká, ale ne nadarmo se říká: bez práce nejsou koláče. Але: Přišel, ale nezdržel se dlouho.

Якщо в одному реченні є кілька енклітик, їх порядок визначається такою послідовністю:

1. форми допоміжного дієслова **být** у минулому часі дієслів і в умовному способі;
2. зворотні займенники **se, si;**
3. короткі форми займенників у давальному відмінку **mi, ti, mu;**
4. короткі форми займенників у родовому / знахідному відмінках **mě, tě, ho;**
5. вказівний займенник **to** в називному і знахідному відмінках.

Пор. приклади: Nemělo by se ti to stát. Jednou se mu to všechno nevyplatí.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Kde přednášel pan asistent a proč za ním přišla paní sekretářka?
2. O čem mluvil pan asistent a pan Záturecký, když se osobně seznámili?
3. Proč pan asistent nechtěl napsat posudek a na co se vymlouval?

4. Jaká opatření musel učinit pan asistent?
5. Jak reagoval pan Záturecký, když se dozvěděl, že pan asistent náhle odjel do Německa?
6. Co řekl pan Záturecký, když za čtrnáct dní stál znovu v kanceláři?
7. Jakou odpověď dostal tentokrát od paní Marie?
8. Četli jste tuto povídku od Milana Kundery celou?
9. Zdalipak můžete předvídat její konec (třeba podle názvu), i když jste ji celou nečetli?

2. Převyprávějte písemně text Nikdo se nebude smát.

3. Z textu Nikdo se nebude smát vypište všechna neurčitá a záporná zájmena a příslovce.

4. Vyhledejte zájmena a určete jejich druhy:

To malinké nádraží uprostřed luk svítilo vápnem a červenými růžičkami. Jejich vůně se na nádraží skoro ani nehodila. Na nástupišti bylo prázdno. Skoro každý z cestujících, kteří před chvílí vystoupili z vlaku, už byl na cestě k domovu. Městečko bylo nějaké dva kilometry od nádraží. Ondra s kufrem v ruce rozpačitě vyhlížel jakoukoli známou tvář. Přece mu všichni slibovali, že určitě přijdou k tomuhle vlaku! Copak mu opravdu nikdo nepřijde naproti? Den byl horký a všude bylo ticho, které nemohl porušit ani cvrkot kobylek z blízkého pole. Leckdo by byl možná rád, že ho asi čeká dobrodružství, ale Ondru taková situace vůbec nebavila. Kdo vymyslel tenhle výlet, ten si to odskáče, pomyslel si už rozzlobeně. Ale pak se u vchodu objevila střapatá hlava bratrance Jindry, který mával oběma rukama a volal: “Nezlob se na mě, říkali, že tenhle vlak bude mít zpoždění!”

(Podle M.Hirschové)

5. Vyhledejte zájmena a příslovce a určete jejich druh:

Rodný kraj

Jen jeden kraj na světě je ten váš, ať jste, kde jste, ať se vám jinde daří kdovíjak dobře — a to je ten váš rodný kraj. Patříte tam, a když si jednou chcete změřit všecko, co jste udělali, a spočítat si všechny neúspěchy a úspěchy a když se chcete podívat, jak jste vyrostli nebo sešli, musíte koneckonců tam, protože tam je vaše pravá míra.

Řekl jsem, že mi tam v té mé rodné Lučné ani kámen nepatří. Holenkové, vždyť to není ale pravda! Vždyť v tom vašem kraji vám přece patří

všechno, nač se podíváte. Je tam vaše nebe, vaše lesy, rybníky, pole, všechno vám patří jako nějakému knížeti.

(Podle Fr. Rachlíka)

6. Do následujících vět postupně doplňte neurčitá zájmena někdo, něco, leckdo, lecco(s), ledakdo, ledaco, kdosi, cosi:
Dítě se … bojí. — Věnoval … pozornost. — Jistě … zpozoroval. — Hovořili jsme o … . — Seznámili jsme se s … .

7. Do následujících vět doplňte postupně záporná zájmena nikdo, nic. Nezapomeňte, že musíte přitom užít slovesných tvarů se záporkou ne-:
Např.: Dítě se nikoho nebojí.
Dítě se … bojí. — Věnoval … pozornost. — Jistě … zpozoroval. — Hovořili jsme o … . — Seznámili jsme se s … .

8. Slova v závorkách nahraďte vhodnými zápornými nebo neurčitými tvary zájmen či příslovcí:
Např.: Nevím, kde mám kávu, (-kam) jsem ji položila. — Nevím, kde mám kávu, někam (kamsi) jsem ji položila.
Můžeme jít na kávu (kdy-) a (kam-), jestli budeš chtít. (-kdo) by si mohl pomyslet, že přeplavat tu řeku je něco velmi snadného. (-kdo) ví, že někteří živočichové dovedou běhat po vodní hladině, aniž by se namočili. (-si) kdysi řekl, že nejlepší obranou je útok. Ať se (jak-) snažila, dobrý oběd se jí uvařit nepodařilo. Neměla jsem recept, tak jsem to (-jak) zkoušela, ale není to ono. (Kdy-) jsem tam přišla, vždycky mi něco nabídli. Vyprávěl o tom (co-) nepodstatného. Tohle ovoce se už (-kde) nedá sehnat. (-jak) mi to pořád nechutná. Na něco takového jen tak (-kde) nenarazíš.

9. Určete, které výrazy jsou neurčitá zájmena, které záporná zájmena a které nejsou vůbec zájmeny:
někdo, kdosi, nikam, několik, nějaký, cokoli, kdykoli, nikdy, několikrát, jakýsi, někde, nijak, kamsi, kdekoli, čísi, nikdo, nic.

10. Vyhledejte přísudky jmenné a podtrhněte je:
Ta dívka je moje sestra. — Náš dům stojí v hlučné ulici. — Věra se velmi zajímá o zvířata. — Proto je zvěrolékařkou. — Radek byl úplně klidný. — Bude Honza vítězem? — Ten obraz není moc hezký. — Třešně už zrají. — Ty třešně jsou krásně červené.

11. Doplňte i/y v přísudku:
Stoly byl… plné dobrot. Naši vyhrál… . Chyby v pravopise dělal… jen někteří žáci. Vinohrady hlídal… psi. Některé chaty byl… vykradeny

zloději. Před školou se dívky bavil... s chlapci. Hodiny ukazoval... půlnoc. Petrovy narozeniny jsme oslavil... už včera. Děti byl... čistě oblečené. K obědu byl... brambory. U potoka rostl... kočičky. Rozbil... se mi brýle. Sněhuláci, které jste, holky, postavil..., už roztál... . Splašil... se vám koně. Lidičky, co jste tam dělal...? Houpací koníčky se mi líbil... . Princezně se rozsypal... korále. Ledoborci vyplul... už za soumraku. Dni uběhl... jako voda. Minulé dny byl... deštivé. Zlí jazykové tvrdil-, že se rozvedla. Dnové jeho se krátil... .

12. Doplňte správnou koncovku přísudku při několikanásobném podmětu:
Tu povídku četl... dívky a chlapci. — Petr a Alena se seznámil... o dovolené. — Otec a matka žil... na venkově. — Na oslavu přijel... teta a strýc. — Matematické olympiády se zúčastnil... všechny žákyně i někteří žáci. — Na louce se pásl... ovečky a berani. — Všechny květy a poupata uvadl... .

13. Doplňte správnou koncovku:
Např.: Několik diváků vstal..., aby lépe viděl... — Několik diváků vstalo, aby lépe viděli (shoda podle smyslu).
Několik diváků vstal..., aby lépe viděl... . Deset studentů přišl... hned po obědě, aby nám pomohl...přestěhovat kancelář. Skupiny turistů se procházel... po městě a obdivoval... jeho architekturu. Stovky lidí vyšl... do ulic Starého Města, aby oslavil... konec starého roku. Několik zvědavců postával... kolem kuchaře, ale ochutnat nedostal... .

14. V následujících větách obměňte pořádek slov tak, aby se postupně kladl důraz na jednotlivé výrazy:
Např.: Našel jsem to až večer. — Až večer jsem to našel.
Maminka slyšela všechno z kuchyně. — Na jaře se k nám vracejí zpěvaví ptáci. — Sestra již od deseti let pomáhala matce při obsluze. — Při učení a opakování používejte učebnici gramatiky. — Božena Němcová žila dvě léta v Nymburce.

15. Podtržené výrazy ve větách dejte na první místo a upravte slovosled:
Trochu bych si vzal. To jsem si vymyslel já. Neřekli jsme mu nic. To by se mu jistě povedlo. Včera se tam byl podívat. Už bych měl jít. Někdy jsme taky chodili ven. Už bychom to nikdy neudělali. Na něco bych se vás rád zeptal. Nebyl bych si to jakživ pomyslel. Nechtěl bych to dělat často. Nestačil jsem se na to vůbec podívat. Já jsem tam přišel pozdě. Tahle kniha je snad o něco lepší. Napřed jsem se musel trochu rozhlédnout. Sám bych na to nebyl nikdy přišel. Mohlo by se vám to podařit. Chtěl bych se na to někoho zeptat.

16. Výrazy uvedené v závorkách doplňujte do vět. (Někdy je nutno slovosled věty změnit):

Např.: Neviděli jsme ho rok. (celý, dlouhý, ten) — Neviděli jsme ho celý ten dlouhý rok.

Zůstal tam několik měsíců (letních, nejhezčích, těch). — V místnostech bylo tma (čtyřech, těch, prázdných, všech). — Sestra odešla (na fakultu, dnes, dřív). — Dám ti to (na stůl, zítra, někam). — Napsal jsi to správně (teď, celkem, už). — Chodím na houby (někdy, rád, sám, do lesa). — Nepovedlo by se to (jemu, nikdy, už, tak). — Zapomněli na něj (všichni, prostě, úplně). — To nevadí (mně, vůbec, nikdy). — Bratr by napsal (mi, něco, o tom). — Koupil několik knih (tu, si, on). — Můžeme pomoct (my, vám, s tím).

17. Přeložte do češtiny:

а) Ми нікого не будемо чекати. — Від когось він це чув. — Це нічого не варте. — Для кого тобі це потрібно? — Ні до кого не ходи. — Він міг знайти спільну мову з будь-ким. — У сьогоднішній газеті він прочитав дещо цікаве. — Ніколи йому ніхто не нагадував про цю помилку. — До кого ви сьогодні увечері йдете в гості? — Про цей випадок розказували що завгодно. — Я ніде про це не читав. — Деякий час він нам навіть не телефонував. — Ні про який компроміс не може бути й мови. — Він не знав відповіді на жодне запитання. — Це може повторитися через якийсь час. — Я не знаю, чи прийшли вони до якогось висновку.

б) Діти провели канікули у бабусі. — Петро з Яною пішли в театр. — Наші спортсменки виграли кубок світу з гандболу. — Навесні зазеленіли дерева, в садах зацвіли вишні, птахи прилетіли з теплих країн. — Більшість хлопців і кілька дівчат пробігли дистанцію за кілька хвилин. — Минулої осені добре вродили овочі й фрукти. — В саду працювали мати, син і дочка. — Туди приходили хлопці і дівчата. — Чоловік, жінка та їхня дитина увійшли в будинок. — Син і дочка вже були самостійними.

18. Ke kterému ustálenému rčení se svým významem nejvíce blíží biblické přísloví "Miluj bližního svého jako sebe sama"?

a) Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
b) Co sám nerad, druhému nečiň.
c) Oko za oko, zub za zub.

Z aforismů

V nouzi dá ti radu každý dobrý přítel, ale málokterý dá ti mouky pytel.

(Karel Havlíček Borovský)

Текст: ◂ Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus *(zkráceno)* *(Podle Mileny Vonkové).*

Додаткове читання: ◂ Vrozené sklony psa. *Miroslav Horníček.*

Граматика: ◂ Прийменники. Первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники. Таблиця значень прийменників. Інфінітивні речення.

Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus

(zkráceno)

Chodce, který si na ulici zaujatě polohlasem povídá sám se sebou, bychom ještě před nedávném považovali za neškodného, smutně komického šílence. Dnes už tento úkaz není ojedinělý ani udivující, nehledejme však za ním šílenství, ale mobilní telefon.

Váš nepostradatelný společník mobil, tak rychle postupující z kategorie výstřední luxus do kategorie běžná samozřejmost, nejenže ilustruje informační explozi, signalizuje další vítězství nad technickými sny, ale dokonce je i zdrojem nových, nebo spíš znovuobjevených sociálních vztahů. Není tak vzdálená doba, kdy v oblasti společenských norem, forem a reforem bylo na předním místě úpěnlivé volání ke kolektivismu. Je drobným historickým paradoxem, že tak dokonalé odezvy se tomuto požadavku dostalo až nyní. Všichni se se vším svěřují[1] všem. Všichni na všechny všechno vědí. Všichni se nahlas přede všemi ke všemu přiznají. Co víc by si mohli někdejší hlasatelé kolektivismu přát? Konečně jsme popřeli soukromí, konečně jsme zveřejnili své city a pocity, konečně jsme se vydali hrdě, bez falešného studu se svým privátním názorem napospas[2] veřejné kritice. Konečně přestal existovat privátní názor. Naše názory jsou společným majetkem, naše starosti i radosti jsou společné, stejně jako naše lásky a nenávisti. Konečně přestalo existovat soukromé vlastnictví myšlenek![3]

Nezanedbatelná je i role tohoto fenoménu pro obyčejnou, věčně hladovou lidskou zvědavost. Jak rádi se dozvíme, že ten spěchající elegán s kufříkem

právě slíbil šéfovi, že bude v kanceláři za minutku, že ta nastrojená silnější dáma jede do kosmetického salónu, aby si dala masáž a melír. Je fascinující mít takový přehled o programu svých náhodných bližních. Nepotřebujete video ani románové novinky, lidské osudy před vámi defilují v tramvaji, ve vlaku, v metru, na chodníku, v obchodě, v restauraci...

Navíc proti filmové či literární transformaci mají tyto svěží sekvence výhodu autentického, přímého vstupu. Vstoupíte mezi zaměstnance a zaměstnavatele, mezi manželský pár plánující nákupy potravin na dnešní večeři, mezi milenecký pár plánující společnou dovolenou, mezi rozhádaný pár[4] plánující rozchod. Někdy se díky melodramatickým výkonům telefonujících hrdinů hranice mezi uměleckou produkcí a životem samotným povážlivě stírá. Takového vystoupení jsem byla svědkem v jednom pražském knihkupectví. Do velebného ticha se linul podmanivý dívčí hlas přesvědčující kohosi, že on je ten nejúchvatnější a nejskvělejší, že na něj nemůže, ale opravdu nemůže zapomenout a že se musí ještě někdy setkat. V prostředí literární svatyně jsem si dovolila předvídat pokračování — "a kdybychom se víckrát nesetkali, bylo to překrásné a bylo toho dost"[5]. Nešlo však o pásmo z Nezvalovy poezie, ani o rozhlasovou hru, šlo o soukromou intervenci mladičké majitelky mobilního telefonu, která ukryta za regálem atlasů světa takto obohacovala poslechové zážitky[6] všech přítomných, dokonce bez nároku na drobné do klobouku[7].

Přiznám se, že když začala s tím, jak mu vše vysvětlí raději po telefonu, protože některé věci se do očí říkají těžko[8], odešla jsem z obchodu. Člověk přece nemusí slyšet všechno.

(Podle Mileny Vonkové)

SLOVNÍČEK

autentický автентичний
defilovat, -luji, -lují дефілювати
exploze, -e *ž.* вибух
fascinující захоплюючий, зачаровуючий
fenomén, -a *m.* феномен
hlasatel, -e *m.* диктор
kolektivismus, -mu *m.* колективізм
linout se, *zprav. 3. os.* **-ne, -nou** линути *звідки*
majetek, -tku *m.* майно, власність
melír, -u *m. hovor.* меліровка волосся
mladičký юний, молодий
náhodný випадковий
nastrojený одягнений нарядно
někdejší колишній
nepostradatelný обов'язковий, необхідний
neškodný нешкідливий, безневинний
nezanedbatelný відчутний, суттєвий
obohacovat, -cuji, -cují збагачувати
odezva, -y *ž.* відгук
ojedinělý поодинокий, винятковий
pásmo, -a *s. mym.* уривок
podmanivý захоплюючий, чарівний
popřít, popřu, popřou заперечити, відкинути
povážlivě суттєво
povídat si, -dám, -dají говорити
privátní особистий

předvídat, -dám, -dají передбачати
přehled, -u *m.* огляд
přiznat se, -nám, -nají *k čemu* признаватися *у чому*
rozhlasová hra п'єса по радіо
rozchod, -u *m.* розлучення
samozřejmost, -i *ž.* банальність
sekvence, -e *ž.* послідовність
soukromí, -í *s.* приватне життя
spíš швидше, скоріш за все
stud, -u *m.* сором
svatyně, -ě *ž.* святе місце
šílenec, -nce *m.* божевільний, навіжений
šílenství, -í *s.* божевілля
úchvatný захоплюючий, хвилюючий
úkaz, -u *m.* явище
úpěnlivý відчайдушний
velebný величний
výkon, -u *m.* виконання
výstřední екстравагантний
zaujatě захоплено, з цікавістю
zdánlivě з вигляду
znovuobjevený знову відкритий, знову винайдений
zvědavost, -i *ž.* цікавість, інтерес
zveřejnit, -ním, -ní обнародувати

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. svěřovat se *komu s čím*	ділитися *з ким про що*
напр.: svěřovat se příteli se svými problémy	ділитися з другом своїми проблемами
2. dát / vydat napospas *koho komu*	віддати / кинути *кого* на волю *чию*
3. soukromé vlastnictví myšlenek	приватна власність на думки
4. rozhádaný pár	двоє людей, що посварилися
5. "a kdybychom se víckrát nesetkali, bylo to překrásné a bylo toho dost".	уривок з відомого вірша чеського поета В. Незвала (1900—1958) "Sbohem a šáteček".
6. poslechové zážitky	враження від почутого
7. dokonce bez nároku na drobné do klobouku пор.: drobné do klobouku	навіть не претендуючи на винагороду милостиня або дрібні гроші, якими наділяють вуличних музикантів перехожі
8. některé věci se do očí říkají těžko	про деякі речі важко говорити в очі.

Doplňková četba

Vrozené sklony psa

Šel jsem uprostřed několika set jiných chodců a náhle jsem na protější straně ulice uviděl psa. Šel — jako my všichni — za svým cílem nebo za svým pánem, ale já měl náhle silný pocit, že tento pes — nedbaje dopravního ruchu —

přejde ulici a kousne mne do nohy. Jen tak. Bez rozčilování. Přejde, kousne, vrátí se na svůj chodník a půjde dál. Věřil jsem, že pes má dva vrozené sklony: nenávist ke kočkám a potřebu kousnout právě mne. To neznamená, že jsem psy neměl rád. Naopak — s každým jsem se posléze spřátelil, ale moje cesta k našemu vztahu vedla končinami strachu a chvílemi nevyslovitelné hrůzy. Mnozí mi radili. Souhlasil jsem s nimi. Uznávám, že před psem nesmíte dát najevo pocit strachu, ale nedat najevo pocit strachu je stejně nemožné jako dát najevo pocit, že dáváte růžové barvě přednost před zelenou.

(Podle M. Horníčka. Dobře utajené housle)

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Прийменники (předložky). **Первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники** (vlastní [původní] a nevlastní [nepůvodní] předložky)

У чеській мові, як і в українській, прийменники є незмінними службовими словами, які виражають просторові, часові, причинові та ін. значення. Вони виявляються лише у сполученні з іменниками, займенниками або числівниками, рідше — з прикметниками, з якими вони утворюють прийменникові конструкції (předložkové vazby).

Розрізняються первинні (непохідні) і вторинні (похідні) прийменники.

Первинні виступають лише у функції прийменників (напр., z, s, od, do, v, na, pro, k, za, před, u та ін.).

Більшість первинних прийменників (крім k, bez, proti) можуть виступати дієслівними префіксами, пор.: vnést, snést, pronést, zanést, odnést та ін.

Вторинними (похідними) є прийменники, що утворилися від повнозначних слів — прислівників, іменників, словосполучень прислівникового значення, напр.: kolem (domu), blízko (nádraží), místo (nás), pomocí (přátel), prostřednictvím (školy), kromě (soboty), vůči (rodině), kvůli (tobě), vinou (jeho), v důsledku (výzkumu), jménem (delegace) та ін.

Вторинні можуть виступати в реченні і як прийменники, і як інші частини мови, найчастіше — як прислівники, пор.:

Projel okolo nás (předložka) — Často jezdí okolo (příslovce).

Posadila se vedle Evy (předložka) — Bydlí vedle (příslovce).

Вторинні прийменники можуть складатися з кількох слів: vzhledem k, s ohledem na, za účelem.

Прийменники керують відмінками, з якими вони вживаються: do domu, k domu, na dům, o domě, před domem.

Деякі прийменники вживаються лише з одним відмінком:

G.: bez, do, od, u, z, kromě — bez rodičů, do školy, od lesa, u vody, kromě matky.

D.: k(e), směrem k, kvůli, díky, vůči, proti, naproti, — k lékaři, naproti škole, vůči tobě, kvůli sestře.

A.: ob, pro, přes, mimo, skrz — ob den, pro chléb, přes most, mimo Prahu

L.: při — při penězích.

I.: s(e) — s tebou, se sestrou.

Частина прийменників вживається з двома відмінками:

A. + L.: na, o, po, v/ve — položit na stůl — ležet na stole, usilovat o něco — mluvit o něčem, rozpadnout se v prach — setkat se v bytě, po celou dobu — po nějaké době.

A. (kam?) + I. (kde?): nad, pod, za, před, mezi, za: letadlo vzlétlo nad město — letadlo letí nad městem, přijít pod most — být pod mostem, dojít před dům — stát před domem, přišel mezi nás — byl mezi námi.

Деякі прийменники вживаються з трьома відмінками:

G. + A. + I: za — za jasného rána, za dům, za domem.

Для полегшення вимови у прийменників **s, z, k, v** відбувається вокалізація: **se, ze, ke (ku), ve:** se sestrou, se psem, ze zeleniny, ke kočkám, ke schodům, ve škole, ve dveřích. У деяких усталених виразах і складених прийменниках вживається форма **ku**: ku podivu, ku prospěchu, ku pomoci, ku Praze, kupříkladu (i ku příkladu), kupředu, а також у математичних виразах **a : b** читаємо "á ku bé".

Прийменники s i z

Прийменник **s** вживається лише з орудним відмінком, напр.: s babičkou, s bolestí, s radostí.

В усіх випадках можна вжити прийменник **z** з родовим відмінком: z kamene, pochází z Prahy, z pořádné rodiny, nejlepší z nás.

З родовим відмінком може також вживатися прийменник **s**, але лише у значенні "з поверхні чогось", пор.: shodit knihu se stolu *скинути книжку зі столу*, sundat tašku s lavice *скинути сумку з лавки.* У значенні "з середини чогось" вживається прийменник **z**, пор.: vyndat knihu ze stolu, ze skříně *витягнути книжку зі столу, з шафи.* У випадках, коли важко визначити, про яку поверхню йдеться, вживання прийменника **z** буде завжди правильним.

Прийменник **s** зі знахідним відмінком вживається лише у виразах být s to *бути спроможним / бути в силі* (nebyl s to odpovědět ani na jednu

otázku *він не міг / не був спроможний відповісти на жодне запитання*), kdo s koho *хто кого* (ještě se uvidí, kdo s koho *ще побачимо, хто кого*).

При вживанні прийменників у чеській мові маємо пам'ятати про так звані дієслівні керування. Ціла низка чеських прийменників має відмінне від української мови керування, пор.:

bát se *o co*	боятися *чого*
blahopřát *k čemu komu*	вітати *з чим, кого*
bránit se *před čím*	захищатися *від чого*
být pyšný *na co*	пишатися *чим*
být spokojený *s čím*	бути задоволеним *чим*
čekat *na koho, co*	чекати *кого, що*
jít *pro co*	іти *за чим*
pokračovat *v čem*	продовжити *що*

Таблиця значень прийменників

Předložky	Příklady	Předložky	Příklady
bez/beze + G.	bez přestávky, beze mne	pod/pode + A. (kam?) pod/pode + I. (kde?)	pod stůl pod stolem
během + G.	během prázdnin	podél + G.	podél řeky
do + G. (místní, kam?) (časová, dokdy?)	do města do soboty	podle + G.	podle pravidla
k/ke + D	k domu, ke škole	pro + A. (účelová; příčinná)	pro maminku; pro nemoc
kolem + G. (místní) (časová)	kolem stolu kolem poledne	proti/naproti + D	proti poště, jeden proti všem
kromě + G.	kromě tebe	před/přede + A. (místní — kam?) před/přede + I. (místní — kde?) (časová — kdy?)	před dům před domem před prázdninami, před týdnem

kvůli + D. (příčinná; účelová)	kvůli tobě jsem dostal; rád to kvůli tobě udělám	přes + A.(místní) (časová) (míra) (připustka; příčinná)	přes hory přes noc přes sto korun (i)přes špatné počasí; měl dopravní nehodu přes špatnou viditelnost (*obec.čeština*)
mezi + A. (kam?) mezi + I. (kde?)	mezi okno a dveře mezi oknem a dveřmi, mezi studenty	při + L. (časová) (podmínka; připustka)	při obědě při dobré vůli můžeme práci dokončit včas; při nejlepší vůli vám nemůžu pomoci
mimo + G.	mimo tebe	s/se + I.	s bratrem, s úmyslem
na + A. (kam?) na + L. (kde?)	na stůl na stole	skrz/skrze + A. (místní)	skrz okno
nad/nade + A. (místní — kam?) (způsobová) nad/nade + I. (místní-kde?)	nad stůl nad mé síly nad stolem	u + G. (místní — kde?) (stav)	u Prahy být u vytržení, být u vidění
o + A. (komparace) o + L. o + L. (časová, kdy?)	starší o dva roky o tobě o dovolené, o Vánocích	v/ve + L. (místní — kde?) v/ve + A (časová — kdy?)	v Praze ve středu, ve dvě hodiny
ob + A.	ob den, ob dům	vedle + G. (místní — kde?); kromě koho čeho	vedle hotelu; vedle češtiny ovládám velmi dobře i polštinu

od/ode + G. *(původ, původce)*	od tebe láhev od mléka;dopis od přítele	z/ze + G. (místni — odkud?) (příčinná; důvodová)	z Prahy z lásky; od smíchu nemůže mluvit
po + A. (časová — jak dlouho?) po + L. (místní — kde?, kudy?) (časová — po uplynutí čeho?) (pův.vlastníka, zdroj, příčina)	po celý rok po celé zemi, po ulici po obědě, po roce zdědit něco po někom, šaty po sestře, nevolnost po jídle	za + A. (místní — kam?) za + A. (důvod něčeho) za + I. (místní — kde?) za + G. (časová)	za roh odměna za práci, pokuta za přestupek za rohem za války za Karla IV.

Інфінітивні речення

У чеській мові речення з інфінітивними конструкціями мають як спільні, так і відмінні риси порівняно з українською.

Спільним для обох мов є вживання інфінітива:

1) після модальних дієслів, пор.: Musím / můžu / chci tu práci udělat včas. *Я повинен / можу / хочу зробити цю роботу вчасно.* Chci se poradit o tom s maminkou. *Я про це хочу порадитися з мамою.*

2) з дієсловами руху, пор.: Zítra musím jít k lékaři. *Завтра я повинен іти до лікаря.* Každé léto chci jezdit k moři. *Кожного літа я хочу їздити на море.* Otec jede pracovat do Německa. *Батько їде працювати в Німеччину.* Nedá se nic dělat, máme už jít. *Нічого не поробиш, ми маємо вже іти.*

Відмінні риси виявляються в таких синтаксичних моделях:

1) після дієслів мовлення при різних підметах у складному реченні в чеській мові вживається форма умовного способу. В українській виступає інфінітивна конструкція, пор.: Učitel oznámil studentům, aby odevzdali referáty do týdne. *Викладач сказав студентам здати реферати протягом тижня.* Kamarádka mě poprosila, abych koupila lístek do kina i pro ni. *Подруга мене попросила купити квиток в кіно і для неї // Подруга мене попросила, щоб я купила квиток в кіно і для неї.*

2) в підрядному реченні умови при різних підметах у чеській мові вживається форма умовного способу зі сполучником **kdyby**, в українській мові — інфінітивна конструкція або умовний спосіб, пор.: Kdybyste zajistili servis, vaše výrobky by se lépe prodávaly. *Якщо забезпечити технічне обслуговування, ваші вироби краще продаватимуться. // Якби ви забезпечили технічне обслуговування, ваші вироби краще б продавалися.*

3) в підрядному реченні мети при однакових підметах у чеській мові вживається форма умовного способу зі сполучником **aby**, в українській мові — інфінітивна конструкція, пор.: Přišel jsem, abych ti všechno vysvětlil. *Я прийшов усе тобі пояснити.*

4) в підрядному реченні часу при однакових підметах у чеській мові вживається форма дієслова дійсного способу зі сполучником **než** "перш ніж; перед тим, як", в українській мові — інфінітивна конструкція, пор.: Než odejdete, zavřete okno. *Перед тим, як піти, зачиніть вікно.*

5) в чеських реченнях для вираження модальних відтінків необхідності, можливості, наміру, бажаності, поради, розмірковування вживаються форми умовного способу, в українській мові — конструкції з відімінною або подібною будовою, пор.: Měl byste se poradit s lékařem. *Вам би слід було порадитися з лікарем.* Kdybys raději mlčel! *Краще б ти мовчав!* Já bych něco snědla! *Мені б щось з'їсти!* Něměli bychom na víkend jet do hor? *Чи не поїхати нам на вихідні в гори?* Kdybych tak (kéž bych) jednou uviděla Paříž! *Побачити б мені хоч раз Париж!* Že by to mělo tak velký význam? *Невже це має таке велике значення?*

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Co vás napadne, když uvidíte na ulici chodce, který si zaujatě povídá sám se sebou?
2. Zdrojem jakých informací je v dnešní době mobilní telefon?
3. Proč má článek Marie Vonkové název Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus?
4. O jaký kolektivismus běží?
5. Posloucháte cizí telefonní hovory (například v tramvaji, v metru apod.), nebo se snažíte je raději nevnímat?
6. Umíte si představit svůj život bez mobilního telefonu?
7. Jaké změny vnesl do vašeho života mobil? Jsou tyto změny jenom pozitivní?

8. Představte si situaci, kdy vás znělka mobilního telefonu zaskočila: a) během přijímacího pohovoru na univerzitu; b) uprostřed rušné křižovatky; c) v průběhu důležitého obchodního jednání; d) při večeři s příjemným partnerem, na kterém vám velmi záleží. Volá přítel, který si od vás naléhavě potřebuje půjčit peníze. Jak budete reagovat?
9. Co si myslíte o těchto technických vymoženostech: osobním automobilu, mobilním telefonu, počítači, internetu, televizi, rádiu, CD přehrávači, mikrovlnné troubě, žárovce, letadlu, hodinkách? Seřaďte je podle jejich nepostradatelnosti pro vás a svou volbu zdůvodněte.

2. Zinscenujte dialog podle tohoto scénáře:
A: Honza volá příteli na mobil.
B: Přítel není v dosahu.
A: Je nervózní. Potřebuje si s ním promluvit o svém problému. Asi tak za hodinu začalo spojení fungovat.
B: Říká, že je v horské chatě a kdy se vrátí do města.
A: Začíná s ním mluvit.
B: Uvažuje, jak by mu pomohl, něco začíná radit, avšak signál se přerušuje.
A: Honza reaguje.

3. Převyprávějte text Na vlastní uši aneb konečně kolektivismus a vyprávění napište.

4. V textu Vrozené sklony psa najděte předložky a vypište je.

5. Najděte původní a nepůvodní předložky:
Už se zase těšíme na léto. Bez počítače se asi neobejdu. Za Prahou si uděláme desetiminutovou přestávku. Schoval jsem to mezi knihy. Narodila jsem se v Kyjevě. Bude to ku prospěchu věci. Za dlouhých zimních večerů si rád čtu. Po maturitě budu chodit na univerzitu. Není s to kloudně uvažovat. Koupil jsem to pro tebe za sto korun. Ten kabát mám od babičky. Cesta vedla do lesa, směrovala k němu, ale končila u pole. Udělejte to beze mě. Zpod keře vylezl ježek, začal pobíhat po zahradě a mezi stromy, až se dostal podél plotu k naší verandě. Nic proti Pavlovi nemám, ale nemůžeš popřít, že jsme ten zápas prohráli jeho vinou. Při tak špatném počasí bude těžké připravit dobrý terén pro sobotní fotbalový zápas. Přes otcův zákaz šel na fotbal. Místo Petra pojede Pavel. Vůči Petrovi nemám námitek. Po babičce Monika zdědila velký dům. Vzhledem k vašemu zdravotnímu stavu musíte zůstat v posteli. Celý den přemýšlel o své nemoci. Navzdory dešti bylo venku příjemně. Díky tobě mám z angličtiny jedničku. Vinou těch jarních mrazů meruňky letos nejsou.

6. Doplňte vhodné předložky:

Děti dostaly peníze ... kino. ... školy chodíme ... náměstí. Přijeli ... kolech. ... vlády Karla IV. se Praha stala centrem kultury a vzdělanosti. Potřebuji ty knihy ... svou práci. ... dokončení oprav se ... budovy přesune knihovna. Vážíme si ho ... jeho pravdomluvnost. Udělej to ... svého zvyku. ... spaním si budu chvilku číst. Letiště je uzavřeno ... husté mlze. ... návratu ... lázní se babička cítí mnohem lépe. Udělali jsme to mamince ... radost. Ty buchty jsou jako ... maminky. ... obědě půjdeme ... procházku. ... mlze je snadné ... horách zabloudit. Zloděje chytili ... otvírání dveří. ... takovouhle rýmou bys měl být ... posteli. ... špatné počasí zůstali doma. Přednesl celou báseň ... jediného zaváhání.

7. Doplňte předložky s, se, z, ze:

a) výrobek ... dřeva, chléb ... sýrem, pocházet ... dobré rodiny, kniha ... obrázky, jeden ... nich, jako ... vlny, pracoval ... radostí, kdo ... koho, spadl ... skály, jel ... otcem, spokojit se ... málem, ... stromu na strom, ... lety rostou zkušenosti, bavit se ... hosty, který ... vás, dívat se ... okna, jeden ... mála.

б) Cizinci se dívali ... rozhledny na Prahu a okolí. Polévku jíme ... hlubokého talíře. Shodil vázu ... stolu. Opotřebované bankovky byly staženy ... oběhu. Kalendář spadl ... psacího stolu. Opisujte ... tabule pozorně! Mnoho lidí se přestěhovalo ... venkova do měst. Veverka rychle skákala ... větve na větev. Znám ho velmi dobře ... každodenního styku. Úroda byla svezena ... polí a ... luk. Na výstavě jsme viděli krásné výrobky ... kovu, ... dřeva i ... skla. ... tohoto mraku nebude déšť. Nejsem ... to ten případ pochopit. Sejde ... očí, sejde ... mysli. ... jeho zdravím to jde ... kopce.

8. Rozhodněte, zda "Vodopád se řítil se skály" je správně napsané?

9. Použijte ve větách vhodné předložky během, vedle, před, mezi, o, po, pro, proti, za, s, z.

10. Vysvětlete, co znamená:

V rozporu s jeho přáním, s přihlédnutím k našim možnostem, vinou politiků, zásluhou rodičů, díky tvé pomoci, je vůči němu nespravedlivý, je vůči ní zaujatý, v rámci mezistátní dohody, pokud jde o můj názor, ve srovnání s letošním počasím, co se týče mého stanoviska, navzdory špatnému počasí, jménem naší delegace.

11. V každém řádku seřaďte správně slova, která vyjadřují zesilování významu:

Vzor: nikdy, občas, někdy, často, stále: stále → často → občas → někdy → nikdy

a) blizoučko, opodál, daleko, blízko, těsně u

b) radost, klid, pláč, smutek, smích

c) vítr, bezvětří, uragán, vánek, vichřice

12. Přeložte do češtiny:

а) Бабуся витягнула зі столу альбом зі старими фотографіями. — З тяжким серцем він прощався з друзями. — Мати зібрала посуд зі столу. — Підручник призначений для студентів. — Він хоче приїхати на один місяць до Чехії. — За увесь час вона не вимовила жодного слова. — Це буде на користь справі. — Під час навчання він часто бував у бібліотеці. — Через кілька років вони стали хорошими друзями. — Вона витратила на книжки понад 500 крон. — Під час обіду всі мовчали. — Згідно з цим правилом кому тут не пишемо. — Біля Праги є стародавній замок Карлштейн. — Незважаючи на погану погоду, вони поїхали в гори.

б) Чи не залишитися мені сьогодні дома? — Я був би дуже радий, якби ви мені допомогли. — Лікар йому рекомендував ще тиждень залишатися дома. — Ярка мене попросив зачекати його перед університетом. — Знати б його адресу, ми послали б йому запрошення. — Завтра ми маємо від'їжджати додому. — Він прийшов мені розказати про свої плани. — Якщо ти підеш на виставку, я піду з тобою. — Чи не поїхати нам на вихідні на дачу? — Якби мені з ним поговорити! — Ти ж хотів з ним зустрітися! — Мама мене попросила зачинити двері. — Відпочити б мені хоч трошки!

 Humor

Někteří sklerotičtí řidiči si na rozličná místa v autě lepí cedulky s tím, co nesmí zapomenout udělat.

Malá skleróza — VYPNOUT SVĚTLA, VYPNOUT BLINKRY apod.

Velká skleróza — BRZDA JE TEN PRAVÝ PEDÁL.

Vrchol sklerózy — "Kam jsem jen tu cedulku dal?"

Citáty

Básník neumírá svým tělem, ale nezájmem čtenářů.

Každý, kdo něco dělá, prochází obdobím úspěchů a neúspěchů.

(Miroslav Horníček)

Текст: O Alelidech.
Karel Čapek
(Z knihy "O lidech").
Додаткове читання: O naříkačích.
Karel Čapek.
Граматика: Сполучники.
Сурядні і підрядні сполучники.
Кома в складносурядному реченні.

O Alelidech

Karel Čapek
(Z knihy "O lidech")

Alelidé, to je takový zvláštní druh lidí, kteří ke všemu, s čím se setkají, mají nějaké "ale", nějakou svou výhradu. Jejich řeč není "ano ano" ani "ne ne", nýbrž "ano, ale" nebo "ne, ale". Kdybyste jim řekli, že dvakrát dvě jsou čtyři, odpovědí vám na to pohotově a s jakousi převahou: "Ano, ale dvakrát tři, pane, je šest." Načež od vás odejdou s uspokojením, že se nedali[1] a že to vaše tvrzení uvedli, jak se říká, na správnou míru[2]. Kdybyste si oddychli, že už se, chválabohu, trochu dlouží den, namítnou něco na způsob: "Ano, ale tím se jistě hospodářská mizérie nezlepší." Kdybyste se z nějakých naléhavých důvodů pohoršili, že Petr je zloděj a huncút, odpovědí: "Ano, ale tamhle Capl není o mnoho lepší[3]." A tak dále.

*

Jak známo z mluvnice, *ale* je spojka odporovací. Alelidé nic nevyvracejí ani nepopírají, nýbrž jenom odporují; kladou všemu jakýsi odpor; jsou to od nátury špatní vodiči, ve kterých se ztrácí sdělovaná energie. Nepopírají, že dvakrát dvě jsou čtyři; dají jenom najevo[4], že na tom tak mnoho nezáleží[5], že si tu čtyřku můžete dát za klobouk[6] a že jsou na světě důležitější fakta, na příklad to, že dvakrát tři je šest. Kdybyste před nimi vytáhli z vody tonoucí dítě, neřeknou vám, že jste to neměl dělat; spíš se vyjádří asi v ten smysl, že vaše jednání bylo sice správné, ale že na lodi Prinzipessa Mafalda utonulo tři

sta nebo kolik osob a ty že nikdo z vody nevytáhl. Můžete pomoci chudému, ale tím se ještě, holenku, nerozřeší sociální problém. Zkrátka nemůžete udělat nic, ani vyslovit nic, aby se na to nedalo pověsit nějaké *ale*. Od toho tu jsou alelidé; oni vždycky mají víc rozumu, vždycky si vzpomenou na něco, co není obsaženo a splněno v dané situaci a co tedy lze káravě vytknout jako nedostatek, neúplnost a špatné řešení.

*

Být alečlověkem má své výhody:

1. Vědomí intelektuální převahy, s níž opravujeme a "odkazujeme do náležitých mezí" činy i poznatky svých bližních.

2. Příznivou možnost nic nedělat, nýbrž obírat se jenom zaujímáním svého stanoviska, vytyčit své výhrady a tím jaksi uplatnit své já.

3. Konečně hluboké uspokojení z toho, že takto můžeme nejúspěšněji otravovat druhé lidi.

*

Toto zásadní "ale" je povětšině nemocí intelektuálskou. Prostý člověk má spíš co dělat s věcmi než se stanovisky k nim; nesnaží se odlišit své já od druhých nějakými výhradami nebo zdůrazňováním svého zvláštního hlediska.

Proto to intelektuálové prohrávají, jakmile jde o věci obecné; pro samé výhrady přestávají být schopni prostého, rozhodného ano nebo ne. Všechny pravdy, které by mohli potřebovat, jsou pro ně ověšeny samými "ale", která je omezují. Proto se ve veřejném životě tak často ztrácejí pravdy a jsou nahrazovány něčím neskonale primitivnějším; totiž hesly.

Alelidé prohrají všechno, čeho se dotknou; zůstane jim jenom jejich "ale". Chraň nás pánbůh od alelidí!

SLOVNÍČEK

heslo, -a *s.* гасло
hledisko, -a *s.* точка зору
holenek *i* **holeček** *zprav. v oslov.* **holečku** голубчику
huncút *zast. nespis.* негідник, мерзотник
jednání, -í *s.* поведінка
káravě докірливо
načež а потім, а тоді, після чого
namítnout, -nu, -nou заперечити
obírat se, -rám, -rají займатися
oddechnout si i oddychnout si, -chnu, -chnou полегшено зітхнути
odpor, -u *m.* опір, протидія
otravovat, -vuji, -vují *hovor. expr. koho čím* набридати *кому чим*
pohoršit se, -ším, -ší *nad kým, čím* обуритися *ким, чим*

převážně здебільшого, переважно
stanovisko, -a *s.* точка зору, позиція
uplatnit, -ním, -ní застосувати, використати
uspokojení, -í *s.* задоволення
vodič, -e *m.* лідер
výhrada, -y *ž.* застереження
vyvrátit, -tím, -tí спростувати

Doplňková četba

O naříkačích

(zkráceno)

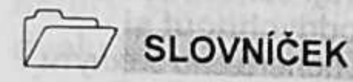
"Brejden, pane, jak se máte?"
"Aále špatné, pane, za nic to nestojí."
"No, no, a co vám chybí?"
"Ale to víte, starostí je —"
"Copak vy víte o starostech, pane! Já bych chtěl bejt na vašem místě."
"To byste to chyt! A jak se vede vám?"
"Ale to víte, bídné. A co zdravíčko?"
"No tak tak. A rodina zdráva?"
"Ještě to ujde. No tak máucta."

To je normální československý rozhovor, který by měl stát hned na první stránce každé praktické cvičebnice jazyka českého. Téměř bez výjimky prvním slovem propuká náš člověk v nářek a stížnosti na svůj osud.

Jsme národ naříkačů; obyčejně se setkáváme, jen abychom si navzájem pobědovali, že se nám vede mizerně, ačkoli nás vlastně nijak nezajímá, jak se tomu druhému vede; je to už jen taková formalita, tak jako když Angličané mluví o počasí. Upřímně řečeno, ozývá se v tom spíše snaha jevit se malým a ubohým, než skutečná nespokojenost; je v tom taková vnitřní nesvoboda a nedůvěra. Jako naše pozdravy, tak i naše konverzační zvyky ukazují, že snáze se mění státy a ústavy, zákony a řády, než lidské mravy. Ostatně ani nečekáme, že nám někdo bude věřit.

Tak tedy: Jak se vám vede?

(Karel Čapek)

SLOVNÍČEK

chybět, -bím, -bějí *co komu* бракувати, не вистачати
jevit se, -vím, -ví виявлятися
máucta *citosl.* моє шанування
mizerně дуже погано, кепсько
mrav, -u *m.* звичай
nářek, -řku *m.* нарікання, скарга
naříkač, -e *m.* людина, яка жаліється

navzájem взаємно
ostatně до того ж, до речі, зрештою
ozývat se, -vám, -vají лунати, чутися
pobědovat, -duji, -dují скаржитися
propukat, -kám, -kají вибухати *чим*
snaha, -y *ž.* прагнення, зусилля
stížnost, -i *ž.* скарга

LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. dát se	поступитися
2. uvést / přivést na správnou míru *co*	показати в правильному світлі *що*
3. není o mnoho lepší	не набагато кращий
4. dát / dávat najevo	дати / давати зрозуміти
пор.: nevěřil mu, ačkoli to nedal najevo	він йому не вірив, хоч і не показав цього
5. na tom tak mnoho nezáleží	це не має великого значення
záležet *komu na kom, čem*	важливо, має значення *для кого, що*
напр.: záleží mi na tom	для мене це важливо
6. dej si to (strč si to) za klobouk *expr.*	це нікому не потрібно / закиньте та й плюньте.

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Сполучники. Сурядні і підрядні сполучники
(Spojky. Souřadicí a podřadicí spojky)

Сполучник — службове слово, яке виражає синтаксичні зв'язки між словами або частинами складного речення. Чеські сполучники, за винятком двох — aby і kdyby, є словами незмінними.

В чеській мові, як і в українській, залежно від типу синтаксичного зв'язку сполучники поділяються на сурядні й підрядні.

Сурядні сполучники виражають відносну граматичну рівноправність між членами речення або між сурядними реченнями.

Чеські сурядні сполучники і сполучні вирази виражають такі взаємні відношення:

Семантико-синтаксичні відношення		
вид	приклади сполучників і сполучних виразів	приклади вживання
єднальні (slučovací): слова і речення з'єднуються між собою як рівнозначні	a *а*, i *і*, (a)nebo *або*, ani *ні*, ani-ani *ні... ні*, jak-tak *як ... так*, hned-hned *то ... то*, jednak-jednak *з одного боку.., з другого боку; по-перше.., по-друге..; як.., так і*	Školní zvonek se rozezněl a žáci ožili. Snědli jsme všechny zákusky i ovoce. Neměl otce ani matku. Sejdeme se ráno nebo odpoledne? Chtěl hned to, hned ono.
протиставні (odporovací): друге речення заперечує зміст першого	ale *але*, (a)však *але, однак, проте*, nýbrž *але, а*, leč *проте, однак, та*, jenže *тільки, лише*, a přece *а все-таки, все ж таки*, nicméně *однак, все ж, проте*, sice-ale *хоч і ...але*, zato *зате*	Blížil se konec přestávky, ale křik neustával. Pozvali jsme ho, on však naše pozvání odmítl.
градаційні (stupňovací): друге речення підсилює зміст першого	ba *навіть, аж*, ba i *навіть і*, dokonce *навіть*, ba ani *навіть не*, nejen-ale i *не лише... але й*, nejen-nýbrž i *не лише... але й*	Rád u nich učil, dokonce se na jejich skupinu těšil. On nás zklamal, ba přímo podvedl.
розділові (vylučovací): виражають значення взаємовиключення або чергування явищ	(a)nebo *або*, či *або, чи*, čili *або, чи, або ж, інакше*, buď- buď *або ... або*, buď-nebo *або ... або*, ať-nebo *або ... або, чи ... чи*, ať-či *чи то ...чи то*	Ukliď si pokoj, nebo se nebudeš dívat na ten film. Ze školy jdu buď do knihovny, buď utíkám rovnou domů.
причинні (důvodové): друге речення виражає причину дії першого речення	neboť *бо, тому що, через те що*, vždyť *адже*, totiž *тобто, власне*	Nechoď ven, vždyť prší. Začínám se učit, vždyť pololetí je už za dveřmi.
наслідкові (důsledkové): друге речення виражає наслідок дії першого речення	proto *тому, через те*, a proto *а тому*, tedy *отже, таким чином*, (a) tudíž *отже, через те, тому*, a tak *а тому*, a tedy *а тому*	Bylo mu špatně, proto odešel. Jednou to ale matku již omrzelo, a tak se rozhněvala.

Єднальний сполучник **i** зв'язує два однорідних члени речення, але не речення. Як правило, він передає значення доповнення, пор.: Ovoce i zelenina byly čerstvé. Přijeli naši příbuzní z Prahy i z Plzně.

Підрядні сполучники виражають граматичну залежність підрядного речення від головного. Їх поділ на види залежить від типів підрядних речень.

Найпоширеніші підрядні сполучники і сполучні вирази: že *що*, jak *як*, aby *щоб, аби*, který *який*, jenž *який*, jakmile *як тільки*, když *коли, якщо*, kdyby *якби*, -li *коли, якщо, як*, protože *тому що, через те що*, poněvadž *тому що, через те що*, ač(koli) *хоча*, kam *куди*, kdy *коли* та ін.

Кома в складносурядному реченні
(čárka v souvětí souřadném)

До складносурядних належать речення, які складаються з синтаксично рівноправних частин, поєднаних між собою сурядним зв'язком. Основним засобом сурядного зв'язку в чеських реченнях, як і в українській мові, є сполучники і сполучні вирази.

У складносурядному реченні кома **ставиться** перед сполучником **a,** якщо він виражає протиставний зв'язок (у цьому випадку сполучник **a** можна замінити сполучником **ale**), напр.: Čas utíkal, a nikdo nepřicházel. *Час минав, а (= але) ніхто не приходив.* Měl by ses učit, a ne sedět u televize. *Ти мав би вчитися, а не сидіти біля телевізора.*

Кома також **ставиться** перед розділовим сполучником **nebo,** напр.: Je ta knížka tvoje, nebo je vypůjčená z knihovny? *Це твоя книга, чи ти взяв її в бібліотеці?*

Кома завжди ставиться перед сполучниками **ale, avšak** і перед парними сполучниками **ba i, ba ani, buď — nebo, jednak — jednak, jak — tak i, ani — ani, a proto, a tedy, a tak** та ін., напр.: Obloha byla sice zamračená, avšak stále nepršelo. Jednak nemám čas, jednak se mi nechce. Nesplnili jste své povinnosti, a proto nedostanete ani odměnu. Buď se mu omluvíš, nebo mu nechoď na oči.

В складносурядному реченні кома ставиться при безсполучниковому зв'язку, напр.: Tráva byla zažloutlá, květiny spálil sluneční žár.

Кома **не ставиться** перед сполучниками **a, i, nebo, ani,** якщо вони виражають єднальний зв'язок між членами речення або між сурядними реченнями, напр.: Odložila knihu a šla do kuchyně. Nemocný nejí ani se nepohybuje. Odpoledne půjdeme na koupaliště nebo můžeme jít do kina.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Čím se vyznačují lidé, kterým se říká alelidé?
2. Čemu odporují alelidé?
3. Jak je autor líčí?
4. Jaké vlastnosti přisuzuje autor alelidem?
5. Jaké důvody uvádějí alelidé?
6. Jaké jsou výhody být alečlověkem?
7. Jsou to podle vás opravdu výhody? Proč?
8. Proč mezi prostými lidmi alelidi skoro nepotkáme?
9. V čem spočívá Čapkova idea?
10. Znáte někoho, kdo by se podobal alelidem?
11. Jací lidé jsou nejbližší vaší životní filozofii?

2. Najděte v textu O alelidech slova a výrazy, které vyjadřují autorův vztah k alelidem.

3. Vyprávějte svými slovy obsah textu O alelidech.

4. V textu *O naříkačích* najděte spojky souřadicí a podřadicí a spojovací výrazy.

5. Najděte spojky. Určete vztahy mezi souřadně spojenými větami:
Odešla, aniž pozdravila. Přijeli dědeček i babička. Jít tam, či raději zůstat doma? Hned prší, hned svítí slunce. Vysokou školu sice nemá, zato je pracovitý. Jednak nemám čas, jednak se mi nechce. Parlament zákon schválil, nicméně pan prezident jej nepodepsal. Ten obraz byl tak krásný, že se u něho všichni návštěvníci zastavovali. Spal, jako by ho do vody hodil. Odešel, neboť ho bolel zub. Prohráli jsme, protože nám chybělo štěstí. Utíkal, až se za ním prášilo. Je zima, a proto jsem si vzal svetr. Byl velice unaven, a nadto se ještě nachladil. Začne-li pršet, schováme se tam pod tu lípu, která stojí u té zahrady. Pokud matka a otec pracovali, tak jsme se měli dobře.

6. Rozlište spojky souřadicí a podřadicí:
Jestliže bude pršet, zůstaneme doma, nebo půjdeme do muzea. Zatímco maminka vařila oběd, já jsem psal úkoly. Jakmile se najím, přijdu a budu vám pomáhat. Nic si nevzal, třebaže měl hlad. Kdykoli jel do Kyjeva, vždy

se u nás zastavil. Nebudu mu telefonovat, nýbrž mu napíšu dopis. Nevěděl, co dělat, a proto čekal, až přijdou rodiče. Šli a šli, až přišli do černého lesa. Pavel i Petr vyhládli, neboť od rána nic nejedli. Aspoň vám uvařím čaj, abyste se zahřál. I když mě to těší, úplně spokojen nejsem, poněvadž jsem nedosáhl toho, čeho jsem dosáhnout chtěl. Je-li ti zima, vezmi si ještě druhou deku. Kdybyste tolik nekřičeli, tak bychom lépe slyšeli. Pozvali jsme i Pavla, ale nemohl přijet, neboť byl nemocen.

7. Do následujících vět doplňte čárky:

Pozdravil jsem ho ale on mi na pozdrav neodpověděl. Přijdete v sobotu nebo v neděli? Sliboval mi že se přijede podívat ale ani nepřijel ba ani nenapsal. Trvalo dlouho než jste nám odpověděli. Blýskalo se a hrom nebylo slyšet. Tyto místnosti jsou prostranné ale neútulné. Chtěl jsem jít na procházku ale dalo se do deště. Všichni se opět dali na pochod jakmile déšť ustal. Nevím budu-li moci přijít. Neodpověděl mi na dopis ba ani nezatelefonoval. Zadní branka byla zamčená a tak jsme museli celou zahradu obejít. Dosáhli jsme úspěchů třebaže jsme museli překonat mnohé překážky. Když se ozvalo zvonění na konci hodiny všichni si oddechli. Nemůžu jít do kina s vámi protože se musím na zítřek učit. Mysleli jsme že rodiče budou už doma ale pak jsme zjistili že jim ujel vlak. Šli jsme kam nás oči vedly. Nezalili záhony ani neposekali trávu na zahradě. Ta nová hra kterou jsem dostal k narozeninám je velmi zajímavá. Maminka říkala abys ty knihy odnesl dědečkovi. Kdo má ještě hlad může si vzít chleba se sýrem nebo jablko.

8. Spojte věty do souvětí, doplňte čárky:

Mluvíš příliš potichu. Neslyším tě.
Vrátíš se z tábora. Pojedeme navštívit babičku.
Nová tramvajová linka začne jezdit v srpnu. Do té doby budou na nádraží jezdit autobusy.
Vrátili jsme se z horské túry. Bolely nás nohy i ramena.
Znám Petra odmalička. Věřím mu.
Ten svetr se mi moc líbí. Je příliš drahý.
Rádi ho u nás vidíme. Je s ním vždycky dobrá zábava.
Dojeli k rybníku. Hned se běželi vykoupat.
Nemohli jsme ti oznámit změnu v rozvrhu. Nezastihli jsme tě doma.
Přišli jsme na nádraží pozdě. Vlak měl naštěstí zpoždění.
Říkal jsem ti to. Nemáš chodit v promočených botách.
Musíme se starat o vzácné stavební památky. Zanechali nám je naši předkové.
Nedráždi toho psa. Kousne tě.

Ten slovník mají vedle v knihkupectví. Neznám bohužel jeho cenu. Nerozmýšlel se ani chvilku a vběhl do dveří. Chtěl se schovat před deštěm.

9. Kde bude čárka?

Zde se pracuje zbytečně nerušit!

10. Přeložte do češtiny:

Час минав, але ніхто не приходив. — Він навіть чути про це не хотів. — Діти не прибрали в кімнаті, ані не сходили в магазин за хлібом. — На небі не було ані хмаринки. — Він не подарував їй на свято квіти, навіть їй не зателефонував. — Тихо, ані не шелесне. — Ярміла захворіла грипом, тому всі канікули пролежала в ліжку. — Я думав, що ти вже не пам'ятаєш, що мені говорив. — Ми шукали їхній номер телефону в записнику, але не знайшли. — Гонза вирішив, що піде зустрічати маму. — Мілена сердиться, тому що ми її не почекали. — Або ти зробиш все, як слід, або нікуди не підеш. — Ішов сильний дощ, а тому поїздку довелося перенести на іший день. — По-перше, ці черевики на мене великі, а по-друге, вони мені зовсім не подобаються. — Цей костел не XVIII століття, у XVIII столітті він був лише реставрований. — Ці рослини не потрібно часто поливати, але вони мають бути у тіні. — Сонце вже давно зійшло, але повітря ще було прохолодним.

Citát

Dobře zacházet s částicemi není vždy snadné. To vyžaduje spolehlivý cit pro jazyk i jemné odstínění významů zdánlivě blízkých, ale přece jen těžko zaměnitelných. Možná, že bychom to mohli přirovnat k zacházení s dirigentskou taktovkou, jejíž pomocí se dá naznačit, jak je ve skladbě co uspořádáno a jaký důraz na co klademe. Vždyť právě o takové rozlišení by při dobré stylizaci mělo jít.

(Jiří Kraus)

Текст: ◂ Na city jsou citoslovce (zkráceno) *Světla Čmejrková (Z knihy "Čeština, jak ji znáte i neznáte").*

Додаткове читання: ◂ Zlatý kolovrat. *K. J. Erben (Ze sbírky "Kytice").*

Граматика: ◂ Частки.
Семантична характеристика часток.
Вигуки.
Складнопідрядне речення.
Типи підрядних речень.

Na city jsou citoslovce

(zkráceno)

Světla Čmejrková

(Z knihy "Čeština, jak ji znáte i neznáte")

V jedné Čapkově pohádce učila vlaštovka stavět ptáky hnízdo, vzala do zobáčku zrnko nehašeného vápna, to se jí začalo v zobáčku hasit a pálit a vlaštovka začala naříkat: *Jejdanečku, to pálí! Kryndypána, to štípe! Kruciturci jejej šmankote ochochoch au lalala ouha krucinál jemine hu safra fujloty propána jána jemináčku ojej achich uf panenko skákavá krucifagot ouvej mami ójejkote echech lidičky brrr krucipísek ujuj pro pánečka sakulente óhoho ajaj krutiputi, teda takhle se hasí vápno!*

V tomto úryvku z Čapkovy pohádky je shromážděno něco mezi třiceti a čtyřiceti citoslovci. Společné je jim to, že jsou to slova expresivní, citová: odtud dostala název — **citová slovce** čili **citoslovce.** Vyjadřují emocionální stavy mluvčího, přičemž u některých citoslovcí je hned z jejich podoby patrné, jaký emocionální stav, libý či nelibý, vyjadřují: citoslovce *heč, sláva* nebo *hurá* vyjadřují pocit triumfu, *jéee* nebo *juch* pocit radosti, *mňam* libost především chuťovou, *uf* je výrazem námahy, *jauvajs* nebo *ouvej* vyjadřují bolest, jako tomu bylo v našem úryvku, *br* nebo *fuj* ošklivost, *pha* nebo *pf* vyjadřují opovržení, *hrome, hergot* zlost a láteření, *a jejej* překvapení. Jestli příjemné nebo nepříjemné, to už záleží na intonaci, s jakou jsou vyřčena: *A jejej* se stoupavou intonací oproti *a jejej* s intonací klesavou. Slůvka *ach, och* a jim podobná jsou spíše sémanticky prázdným signálem emocionality. Může

to být zoufalství nebo soucit: *Ááá, to je mi Vás líto. Ach, to je hrozné*, nebo nuda, rezignovanost: *Ááá, to je nuda, ach jo.* U citoslovcí zkrátka záleží na intonaci: *Aaa, to jsi ty?* může vyjadřovat libost, ale jindy třeba zklamání: *Aaaa, to jsi Ty.*

Citoslovce jsou totiž výrazy blízké povzdechům a výkřikům, jimiž provázíme mluvený projev. Často předcházejí jasné artikulaci toho, co vlastně chceme sdělit. Jsou projevem bezprostředního a většinou bezděčného reagování na to, co se děje. Proto se také citoslovce hodně liší od ostatních slovních druhů, jsou jakoby z úplně jiné roviny sdělování. Mívají blízko ke gestům: chytáme se při nich za hlavu, rozhazujeme ruce, doprovází je živá mimika v tváři, smích nebo zděšení.

Významově se od ostatních slov liší tím, že nemají jasný sdělovaný obsah, tzv. pojmovou náplň, nic nepojmenovávají. To má zpětný vliv na jejich podobu: jejich zvuková stránka podléhá změnám, a také různým komolením. Velmi nápadné je to u skupiny citoslovcí, která vyjadřují klení. V jejich etymologii je jasná stopa toho, že jsou odvozena od pojmenování nebo oslovení sakrálních: *panebože, pane na nebi, kristenanebi, prokrista, kristepane, ježíši kriste, ježíšmarjá, marjápano* apod. Zřetelný sakrální původ mají také citoslovce *krucifix, sakra.*

Zvláštní skupinu tvoří ta, jimiž se obracíme na děti, všelijaké *bububu, papá, ty ty ty, ani muk.* Dále citoslovce, jimiž se obracíme na zvířata, jako *aport, čehý, vijóó* a *prr.* A pak skupina méně zdvořilých citoslovcí, jako *hybaj, kuš* a *marš.* Jsou ovšem také slušná nebo alespoň přijatelná kontaktová citoslovce: *hej, hola, hele, helejte, tumáte,* ale i *člověče*, nebo varianta *čeče*, pomineme-li méně zdvořilé varianty citoslovečného oslovení. Citoslovce jsou tedy slůvka vycházející z emocí mluvčího, případně namířená na posluchače. Odkaz k obsahu, předmětu sdělení je tu oslaben.

K citoslovcím ovšem patří ještě jedna zcela zvláštní skupina slov, totiž slova zvukomalebná. Ta mají i určitý obsah, ale je charakteristické, že ho nepojmenovávají, ale napodobují: *prásk, frnk, vrz, haf haf, mňau, kykyryký.* Tím se vlastně citoslovce vymykají principům pojmenování běžným ve slovní zásobě. U žádného jiného typu slov nemůžeme odvodit význam slova z toho, jak slovo zní.

Zvukomalebnost a apelativnost citoslovcí způsobuje určitou fonetickou výjimečnost tohoto slovního druhu, neobvyklost hláskových kombinací a zvukovou výraznost: častá jsou např. zdvojení slabik: *bububu, tram ta dadá.*

Protože jsou citoslovce výrazná rytmicky i rýmově, hodně jich najdeme v dětských říkánkách, např. ve verších Žáčkových[1]:

Zvonky zvoní: Cinkylinky,
Kde je Jakub? U maminky!
Dupy, dupy, klapy, klapy
takhle chodí všichni chlapi,
dupy dup a klapy klap,
z louže rovnou pod okap.
Hopsa hejsa hop hop hop,
takhle skáče lidoop.
Klube se to ze skořápky
má to zobák má to drápky
kulí oči volá: Píp,
budu se mít venku líp?

SLOVNÍČEK

aj *citosl.* ай!
bezděčný мимовільний
brrr *citosl.* брр
doprovázet, -zím, -zejí супроводжувати
drápek, -pku *m. zdrob.* кігтик, пазурець
gesto, -a *s.* жест
haf *citosl.* гав
hasit, -sím, -sí гасити
hej *citosl.* гей! агов! гов! агей!
hele, helejte *citosl.* дивись! дивіться!
hola *citosl.* ей, гей, агов, гов, агу, го-го
hybaj *citosl.* марш, гайда
jejej *citosl.* ах, ой, ой-ой-ой, ай-ай-ай
ježíši křiste *citosl.* Господи!
ježíšmarjá *citosl.* Господи! Господи помилуй!
klení, -í *s.* прокльон
klesavý *ve spoj.:* **k. intonace** спадна інтонація
komolení, -í *s.* перекручування
krucifix *citosl.* чорт його бери
kulit oči *expr.* витріщати очі
kykyryký *citosl.* кукуріку
láteření, -í *s.* лайка, сварка
libost, -i *ž.* задоволення
libý приємний, позитивний
lidičky, -ček *m. mn. expr.* людоньки, люди добрі!
lidoop, -a *m.* людиноподібна мавпа
marš *citosl.* марш, рушай, гайда
mluvčí, -ího *m.* мовець
mluvený projev, -u *m.* мовлення
mňau *citosl.* няв
námaha, -y *ž.* зусилля
nápadný яскравий
napodobovat, -buji, -bují наслідувати, повторювати, копіювати
nehašené vápno, -a *s.* негашене вапно
nuda, -y *ž.* нудьга
odvodit, -dím, -dí вивести
odvozený похідний
och *i* **oh** *citosl.* ох, ой, о, ах, ай
okap, -u *m.* ринва
opovržení, -í *s.* презирство, зневага
oproti порівняно *з ким, чим*
ošklivost, -i *ž.* потворність, бридкість
ouha *citosl.* ой
ouvej *citosl.* ой, ай
pálit, -lím, -lí пекти, палити
panebože *citosl.* Господи, Боже
panenko *citosl.* пресвята Богородице
pocit, -u *m.* відчуття, почуття
pojmová náplň, -ně *ž.* зміст поняття
posluchač, -e *m.* слухач
povzdech, -u *m.* зітхання

prokrista *i* **prokristapána** *i* **pro krista pána** *citosl.* Боже мій, Господи Ісусе, батечку мій
propána *i* **propánaboha** *i* **propánajána** *i* **propánakrále** *citosl.* Боже мій, батечку мій
předcházet, -zím, -zejí *čemu* передувати *чому*
přičemž причому
rezignovanost, -i *ž.* покірність, покірливість
rozhazovat, -zuji, -zují наказувати, віддавати наказ
říkanka, -y ž. дитячий віршик, примовка
sakra *citosl.* чорт його бери, до чорта, до біса, до дідька, хай йому чорт
sakrální сакральний, ритуальний
sdělování, -í *s.* повідомлення
shromáždit, -dím, -dí зібрати
skořápka, -y *ž.* шкарлупа
slabika, -y *ž.* склад
slovní druh, -u *m.* частина мови
slovní zásoba, -y *ž.* словниковий склад мови
soucit, -u *m.* співчуття
stav, -u *m.* стан
stopa, -y *ž.* слід
stoupavý висхідний
štípat, -pu *i* **-pám, -pou** *i* **-pají** щипати, кусати, жалити
tumáte *citosl.* нате *hovor.*
uf *citosl.* ух
vápno, -a *s.* вапно
vlaštovka, -y *ž.* ластівка
výjimečnost, -i *ž.* винятковість, надзвичайність
výkřik, -u *m.* вигук, викрик
vymykat se, -kám, -kají *komu, čemu* виходити за межі *чого*
vyřčený висловлений
zděšení, -í *s.* жах
zklamání, -í *s.* розчарування, незадоволення
znít, *zprav. 3. os.* **zní** *i* **znějí** звучати
zobáček, -čku *m.* дзьобик
zrnko, -a *s.* зернятко
zvukomalebný звуконаслідувальний

Doplňková četba

Zlatý kolovrat

A slyš, na záspí kroků zvuk,
a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk!
"Spíš, má panenko, nebo bdíš?[2]
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
a zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?"

A před chalupou z koně hop!
a na chalupu: klop, klop, klop!
"Holá hej! otevřte mi dvéře,
zbloudil jsem při lovení zvěře,
dejte vody pít!"

K. J. Erben
(Ze sbírky Kytice)

SLOVNÍČEK

holá hej *citosl.* гей
hop *citosl.* гоп, гопля
ťuk *citosl.* тук, тук-тук, стук
záspí, -í *s. zast.* призьба
zdalipak чи

 LEXIKÁLNĚ-GRAMATICKÉ POZNÁMKY A LINGVOREÁLIE

1. Jiří Žáček (1945) — відомий сучасний чеський поет, автор багатьох гумористичних збірок, пародій та епіграм: Okurková sezóna (1981), Tři roky prázdnin (1982), Rýmy pro kočku a pod psa (1987) та ін.

2. Spíš, má panenko, nebo bdíš?	Ти спиш, моя люба, чи ні?
	це сон чи дійсність?
bdít	не спати, бути на ногах
пор.: sním či bdím?	у сні це чи наяву?

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Частки. Семантична характеристика часток
(Částice. Sémantická charakteristika částic)

Частки — незмінні слова, які надають окремим членам речення або самостійним реченням додаткових відтінків значення — питання, побажання, спонукання, виражають почуття і ставлення мовця до висловлюваної інформації, напр.:

Ať *хай, нехай, ну і дарма:* Ať se děje, co děje. *Хай буде, що буде.* Ať se tam pěkně chováš! *Дивись, поводься там добре!* Pospěš si, přijdeme pozdě! — Ať! *Поспіши, запізнимось! — Ну і нехай!*

Kéž *хоча б, хоч би, хай би:* Kéž by už pršelo! *Хоч би вже пішов дощ!* Kéž se toho dožijeme! *Дожити б нам до цього!*

Nechť *хай, нехай:* Nechť přijde! *Хай він прийде!* Urazí se, ale nechť! *Він образиться, ну й нехай!*

Což *хіба, невже, та що (там) й казати, нема чого й казати:* Což je to zakázané? *Хіба це заборонено?* Což ten, ten to umí! *Що про нього говорити, він це уміє!* Zas ti to nevyšlo, což? *Що й казати, знову це в тебе не вийшло!*

Copak *невже, хіба, як це, нічого й говорити:* Copak ten, ten umí spravit všecko. *Що про нього говорити / про нього нема чого й говорити, він усе вміє полагодити.* Copak to nevíš? *Хіба / невже ти цього не знаєш?*

No (виражає здивування, погрозу, невпевненість) *ну, та ні*: No to snad ne! *Ну, цього, мабуть, не може бути!* No, to je pěkné! *Ну нічого собі!* No počkej, až tě chytím! *Ну, зачекай, ось я тебе спіймаю!* No a teď mám pokoj! *Ну а тепер я маю спокій!*

Zejména *зокрема:* Důležitá je zejména kvalita. *Важливою, зокрема, є якість.*

Možná *можливо, напевно:* Možná někde pršelo. *Можливо, десь ішов дощ.* Udělám to pokud možná ještě dnes. *Я зроблю це по можливості ще сьогодні.*

Také (підкреслює, наголошує важливу інформацію) *також, ще:* Také on se toho zúčastnil. *І він теж узяв у цьому участь.* Co má také dělat? *А що йому лишається робити?* To je také nápad! *Оце ще фантазія!*

Частки найчастіше стоять на початку речення і вказують на емоційний характер висловлення. Частки не з'єднують речення, цим вони відрізняються від сполучників. Як і сполучники, вони не є членами речення.

У функції часток можуть виступати інші частини мови, наприклад, сполучники (ať, ale, že, aby, zdalipak), прислівники (právě, asi, prý, tak, již, už, ještě), пор.: *Ať* to uklidíte včas! *Щоб ви це вчасно прибрали! Ale* sluší ti to! *Але ж як це тобі личить! Že* se ti chce! *Правда ж, тобі хочеться цього! Aby* se jim tak něco nestalo! *Тільки б з ними нічого не трапилося!* Zdalipak to víš? *Чи знаєш ти про це?* On *prý* není doma. *Кажуть, його немає вдома. Tak* už pojď! *Так іди-но вже сюди! Tak* vidíš! *Ось бачиш!*

Частками є слова **ano, ne** у відповідях на запитання, напр.: *Ne*, já už tam nepůjdu. *Ні, я туди вже не піду. Ano*, máš pravdu. *Так, маєш рацію.*

Це частки, які є реченнями.

Вигуки
(citoslovce)

Вигуки — це особливий лексико-граматичний клас незмінюваних слів, які є засобами вираження (але не називання) емоцій, почуттів, експресивних оцінок, вольових спонукань мовців, напр.: **ach** *ах, ох, ой,* **brr** *брр, б о, ой,* **pst** *тсс, цить,* **hej** *ей, гей,* **hle** *он, глянь,* **haló** *алло,* **bác** *бац, бух,* **cink** *дзень,* **haf** *гав,* **bú** *му-у* та ін. Значення вигуків має конкретно-ситуативний характер і розкривається у контексті за допомогою інтонації, міміки, жестів.

Вигуки, які виражають голоси і звуки, називаються звуконаслідувальними (zvukomalebná), напр.: checheche *ха-ха*, břink *брязь*, bác *бац*, vrkú *уру-уру*. Від них є можливим утворення дієслів, пор.: vrkú — vrkat *воркувати*, bu — bučet *мукати*, mňou — mňoukat *нявкати*, cin, cink — cinkat *дзеленчати*, haf — hafat *гавкати*, ťuk — ťukat *стукати*.

Вигуками є деякі усталені форми інших частин мови, напр.: panečku *батечку (мій)!, оце так!*, holenku *голубчику, батечку*, běda *ой лихо!*

Вигуки, як правило, не є членами речення, у мовленні вони виділяються інтонацією, на письмі — комою або знаком оклику, напр.: Ach, to je krása! Je, vy už jste tady. Nu, copak to znamená? Fuj, dej mi s tím pokoj. Br, odnes to pryč! Běda! Co si mám počít!

Лише деякі вигуки, найчастіше звуконаслідувальні, можуть бути в реченні дієслівним присудком, напр.: A rozzlobená kamarádka jen prásk (= práskla) dveřmi a byla na schodech. Vrabec frnk (= frnknul, uletěl) na strom. A před chalupou z koně hop! (= seskočil).

Складнопідрядне речення. Типи підрядних речень
(Souvětí podřadné. Druhy vět vedlejších)

Складнопідрядне речення (souvětí podřadné) в чеській мові, як і в українській, є синтаксичною конструкцією, яка складається з головного речення (věta hlavní) та з одного або кількох підрядних речень (věty vedlejší), які граматично залежать від головного речення. Речення, від якого граматично залежить інше речення, називається головним (věta řídící). В складнопідрядному реченні з послідовною підрядністю перша підрядна частина виступає головним реченням (věta řídící) стосовно другої підрядної частини.

Підрядні речення приєднуються до головного підрядними сполучниками (a, ale, že, když, aby, poněvadž та ін.) або сполучними виразами — відносними займенниками (kdo, co, který, jenž), відносними прислівниками (kde, odkud, kdy) та прислівниками іншого типу (tedy, dokonce, nejen, vždyť, totiž). Підрядні речення, що приєднуються до головного сполучниками, називаються сполучниковими (věty spojkové), а ті, які приєднуються відносними виразами, називаються підрядними реченнями відносними (věty vztažné).

Класифікація підрядних речень ґрунтується на синтаксичному критерії — який член головного речення підрядне речення розвиває. Згідно з цим критерієм розрізняються підрядні речення підметові (podmětná), присудкові (přísudková), з'ясувальні (předmětná), означальні (přívlastková), дуплексивні (doplňková), обставинні (příslovečná).

Druhy	Otázky + věta řídící	Spojky a spojovací výrazy	Příklady (kurzivou jsou označeny vedlejší věty)
Věta podmětná (vyjadřuje podmět věty řídící)	kdo? co?	kdo, co, že, aby, kdyby, kde, kdy aj.	*Kdo se bojí,* nesmí do lesa. Není nutné, *abys tam šel.*

Věta přísudková (vyjadřuje přísudek jmenný, zpravidla po sponě věty řídící)	jaký (-á, -é)?	jako, jak, jaký (-á, -é)	Řeka byla, *jako by ji postříbřil.* Nejsi, *jak ses dělala.*
Věta předmětná (vyjadřuje předmět věty řídící)	pádové otázky (kromě 1. a 5. pádu)	že, aby, když, kdo, co, kde, kam, odkud, kudy	Chtěl jsem vědět, *kdo to udělal.* Přemýšleli o tom, *co by se dalo zlepšit.* Jsem zvědav, *kdy se vrátí.*
Věta přívlastková (vyjadřuje přívlastek podstatného jména ve větě řídící)	jaký (-á, -é)?	kdo, který, jenž, kde, kdy, že, aby, jak	Mám ráda lidi, *kteří dělají s velkým zaujetím svou práci.* Čekal na příležitost, *aby mi to řekl.*
Věta doplňková (vyjadřuje doplněk věty řídící)	jaký (-á, -é)? jak?	jak, kterak	Petr si představoval Vaška, *jak by si počínal na jeho místě.*
Věta příslovečná (vyjadřuje příslovečné určení věty řídící)			
• místní	kde? kam? kudy? odkud?	kde, kam, kudy, odkud aj.	*Kde se pivo vaří,* tam se dobře daří.
• časová	kdy? odkdy? jak dlouho?	až, když, jakmile, dříve než, sotvaže, zatímco, pokud, než	*Až se maminka vrátí,* bude mít radost. Počkám na tebe, *dokud nepřijdeš. Zatímco já budu připravovat večeři,* ty si napiš domácí úkoly.
• způsobová	jak? jakým způsobem? do jaké míry? jak hodně?	jak, jako, jak-tak, čím-tím, více-než, takže, že, aby aj.	Spí, *jako by ho do vody hodil. Jak si ustele*š, tak si lehneš. *Čím víc se snaží, tím* se mu lépe daří. Dělal, *jako že ho nevidí.*

• příčinná (důvodová)	proč?	že, protože, poněvadž	Bude asi pršet, *protože vlaštovky létají nízko.* Nepřišel, *poněvadž pršelo.*
• účelová	proč? za jakým účelem?	aby	Zastavil se, *aby nabral dech.*
• podmínková	kdy? za jaké podmínky?	když, kdyby, jestliže, -li	*Jestliže přijedete,* uděláte nám radost.
• přípustková	i přes jakou skutečnost?	ač, ačkoli(v), třebaže, přestože, i kdyby, i když	*Třebaže jsem tě dlouho neviděl,* často jsem na tebe myslil.

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Co vyjadřují citoslovce?
2. Jaká citoslovce vyjadřují libý či nelibý emocionální stav?
3. Jaká je role intonace u citoslovcí?
4. Čím se liší citoslovce od ostatních slovních druhů?
5. Jaká citoslovce mají sakrální původ?
6. Jaká citoslovce jsou zvukomalebná?
7. Co je příznačné pro zvukomalebná citoslovce?

2. Přečtěte si text a vypište z něj citoslovce:

Kolik zvuků můžete slyšet za časného rána na venkově! První se ozve kohout pronikavým kikiryký, následují ho ptáci svým čimčará, štilip, štilip a holubi hlubokým vrkú-vrkú. Pak o sobě dají vědět slepice dosud ještě tichým ko-ko-ko, přidá se dobytek hladovým búú, íhaha a méée. Potom už se na dvoře ozve vrz a klap otvíraných dveří, je slyšet kroky a hlasy hospodáře a hospodyně.

3. Doplňte do vět vhodná citoslovce:

A kočka pořád … . Pes celou noc štěkal … . Tady je velmi ošklivo, … … to jsem se lekla. To mě bolí, …! … , to je ale překvapení! …, už mi přeteklo mléko.

4. Napište esej s uvedenými citoslovci:
mňau, brr, haf, au, ach, panečku, běda, prásk, frnk.

5. Přečtěte si text a najděte částice:
"To já měl jeden zvláštní případ," promluvil doktor z Hořiček. "Jednou vám v noci spím jako dudek, když tu někdo ťuká na okno a volá: "Doktore! Doktore"!
Otevřel jsem okno a řekl jsem: "No copak je? Potřebuje mne někdo?"
"Ano," mluvil ze tmy úzkostný a sladký hlas. "Pojď! Pojď a pomoz!"
(K. Čapek. Devatero pohádek)

6. Z textu vypište částice:
Nemá patrně čas. — Tehdy bydleli ještě v Praze. — To už je opravdu protivné chování. — Že se nestydíš! — Jestlipak mi pomůžeš? — A bude tady klid! — Běda ti tam zlobit! — Ty chceš vážně skočit z nejvyššího můstku? — Asi to bude pravda. — Bude mu tak dvanáct let. — No tak se nezlob, vždyť už jdu. — Byli jsme už všichni připraveni. — Což nám nikdo nepomůže? — Však ty poznáš, kdo je tvůj opravdový kamarád! — Zřejmě se někde zdrželi. — Ať si v pět zpátky! — To je mi pořádek.

7. Přečtěte si následující věty, řekněte, jak částice pozměňuje jejich obsah:
Babička přijede zítra. — Babička možná zítra přijede. — Babička snad zítra přijede. — Babička jistě zítra přijede. — Babička opravdu zítra přijede. — Babička určitě zítra přijede. — Babička prý zítra přijede. — Copak babička zítra přijede? — Copak babička zítra nepřijede? — Tak babička zítra přijede!

8. Jmenujte nějaké částice a použijte je ve větách.

9. Utvořte věty s těmito částicemi:
ať, kéž, nechť, prý, asi, patrně, pravděpodobně, možná, zřejmě.

10. Zkuste v níže uvedených větách nahradit částice jinými synonymními částicemi:
Opravdu přijdu. — Prý se přestěhovali do Prahy. — Vlak jede jen v neděli. — Vždyť je teprve pět hodin. — Kéž by už byly prázdniny!

11. Utvořte dvojice vět, v nichž budou mít daná slova různou platnost:
To (jako zájmeno a jako částice), tak (jako příslovce a jako částice), že (jako spojka a jako částice).

12. Určete vedlejší věty podmětné a přísudkové:
Kdo lže, ten krade. — Není všecko zlato, co se třpytí. — Bylo mi líto, že právě ona mě zklamala. — Kdo jednou zklame, ten už důvěru těžko získá. — Jaký pán, takový krám. — Obloha byla, jako by ji vymetl. — Kdo si zamiloval svou práci, ten vyhrál půl života. — To, co se stalo, mě velmi zarmoutilo. — Kdo chce dosáhnout skvělých výsledků, musí vynaložit veškeré úsilí. — Konečně se mu zdálo, že mu porozuměl. — A najednou se stalo to, co dávno čekal.

13. Určete vedlejší věty předmětné:
Pověz mi, co čteš, a já ti povím, jaký jsi. — Co se v mládí naučíš, v stáří jako když najděš. — Poraďte mi, kde mám vysadit stromky. — Učitel nám doporučil, abychom si koupili nový slovník. — Stále se nemohl odhodlat, aby jí řekl pravdu. — Slíbil mi, že přijde včas. — Měl vždycky, co chtěl. — Nabídl mi, že mi pomůže. — Já zdravím, koho potkám. — Lidé se často vysmívají tomu, čemu nerozumějí. — Řekl nám, že už se sem nikdy nevrátí. — Zbytečně jsem se snažil, aby to rodiče nevěděli. — Poradili mu, aby jí koupil růže.

14. Určete vedlejší věty přívlastkové a doplňkové:
Nemohl dlouho najít stránku, na kterou si tu poznámku napsal. — Pes, který štěká, nekouše. — Nachytal jsem ho, jak nám krade jablka. — Hledal v novinách ten článek, v němž se psalo o novém Kunderově románu. — Za nějaký den jsme dostali od maminky dopis, abychom za ní přijeli. — Pavel neměl tušení, že něco takového je možné. — Víra, že dobro nad zlem zvítězí, pomáhala mu v dobách nejtěžších. — Zahlédl jsem srnku, jak se mihla mezi stromy a zmizela v houští. — Začínal mít jistotu, že jeho práce bude mít úspěch. — Bylo to tak krásné místo, o jakém dosud jen snil. — Je otázka, zda to dokážeš. — Šel cestou, kudy chodíval za mlada. — Babička nerada opouštěla domek, kde se jí po léta tak dobře žilo. — Matka si představovala syna, jak pilně do noci studuje.

15. Určete typy vedlejších vět příslovečných:
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. — Šel tam, kam ho nohy nesly. — Utíká, jako by mu za patami hořelo. — Tváří se, jako by neuměl do pěti počítat. — Asi bude změna počasí, protože je těžký vzduch. — Musíš rozsvítit, abys lépe viděl. — Budu mít radost, jestliže za mnou přijedeš. — I když měla stále mnoho práce, vždycky si našla chvilku ke čtení. — Zlobila se na manžela, protože denně chodil pozdě domů. — Byli jsme šťastni, když se otec vrátil z nemocnice zdráv. — Jezdil každý rok do

lázní, aby upevnil své zdraví. — Nebude-li pršet, nezmokneme. — Kam oko dohlédlo, všude se rozkládaly hluboké lesy. — Kupoval vždy drahé dárky, třebaže měl málo peněz. — Pršelo, jako když leje z konve. — Až se vrátím z dovolené, určitě vám zavolám. — Ačkoliv byl nemocen, přece se snažil pracovat. — Když půjdeš kolem, zastav se u nás.

16. Určete druhy vedlejších vět:

Vždycky mě zlobí, když musím zbytečně čekat. — Překvapilo nás, že koncert navštívilo tak málo lidí. — Je nutné, abyste se mu omluvili. — Líbí se mi, jak je přítel trpělivý. — Co se slíbí, má se dodržet. — Zubní lékaři vyžadují, abychom si čistili zuby po každém jídle. — Překvapilo nás, že se rodiče vrátili tak brzy. — Dlouho se zjišťovalo, co bylo příčinou nehody. — Opravdu mě mrzí, že mi nedůvěřuješ. — Obloha byla, jako by ji vymetl. — Hlavní je, že jste se uzdravil. — Smál se, až se za břicho popadal. — Je mi líto, že mě zklamala.

17. Přeložte do češtiny:

а) Хіба ти це не знаєш? — Він, напевно, вже пішов. — Імовірно, що вони нас покличуть на весілля. — І не соромно тобі! — Ну нічого собі! — А чи не випити нам кави? — Ну й порядок тут у вас! — Напевне, буде дощ. — Хай би прийшли всі! — Брат про це, можливо, забув. — У вас нова квартира, чи не так?

б) Той є твоїм другом, хто ніколи тебе не зрадить. — Хто іншому яму копає, сам у неї впаде. — Вона хотіла знати, коли я повернуся додому. — По радіо передавали, що скоро похолодає. — Нарешті я знайшов книгу, яку так довго шукав. — Вона побачила свого брата, який тікав від розгніваного батька. — Який батько, такий і син. — Я не спатиму, поки ти не повернешся додому. — Він написав нам, що скоро приїде у гості. — Наостанок він озирнувся туди, де стояв його рідний дім.

Z aforizmů

Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl, a je, tak má být, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.

(Jan Werich)

Текст: ◂ Májová kouzelnice (úryvek). *Josef Škvorecký (Z knihy "Prima sezóna").*

Додаткове читання: ◂ Bujný oř je mluva lidu študáckého. *Jaroslav Žák (Z knihy "Cesta do hlubin študákovy duše").*

Граматика: ◂ Літературна і нелітературна чеська мова. Характерні риси чеського розмовно-побутового мовлення (obecná čeština). Студентський сленг. Пряма і непряма мова. Знаки пунктуації при прямій мові.

Májová kouzelnice

(úryvek)

Josef Škvorecký
(Z knihy "Prima sezóna")

Když jsem zas, s dvěma dvojitýma porcema, vyběhl z cukrárny, holka už na náměstí nebyla. Nad náměstím se černaly zámecké věže, slunce se jich už dotýkalo, a jediná cesta vedla přímo k tomu magickému seskupení, do strmé stráně mezi šeříky.

Vyrazil jsem po ní.

"Probůh!" pravila. "To jste nemusel přinášet tolik moc."

Řekla to jako báseň přeloženou z nějakého krásného originálu.

"Co pro vás eště můžu udělat?"

"Už nic," řekla.

"Prosím vás, to ne. Něco pro vás udělat musím!"

"Proč? Na to není žádný zákon".

"Je, náhodou. A velice přísnej."

"Co říkáte!" podivila se holka. "To jsem nevěděla. A je to říšský zákon nebo protektorátní?"

"Světověj," řekl jsem. "Uznávanej všema válčícíma stranama. Jestli se podle něj nezachovám, stihne mě určitě trest."

"No to by bylo velmi hloupé. To se radši zachovejte."

"Tak co mám pro vás udělat?"

"Co chcete."

"Bude to mnohem víc podle toho zákona, dyž řeknete vy, co chcete."

Koukla na mě zlatýma očima a řekla:

"Víte, kde na zámku je vojenský hřbitov? Rostou tam plané růže. Přineste mi jednu. Ale budu na vás čekat jenom," podívala se na hodinky, které jí visely na řetízku kolem krku zrovna mezi jejími kopečky," "— jenom přesně pět minut. Až vám řeknu teď —"

"Pět minut? Dyť je to děsně daleko!"

"Myslela jsem, že ctíte zákony," vzhlédla ke mně. "Přirozeně budete utíkat. Takový jeden malý přespolní běh." Hleděla na mě, na tváři se jí objevilo zklamání. "Ach! Já si myslela, že nežvaníte. Ale vy žvaníte. Jako většinou všichni."

"Nežvanim!" zvolal jsem. "Poběžím jako maratónskej běžec —"

"Já nechci, abyste umřel!"

"Dyž nesplnim příkaz, musim stejně umřít."

"Tak běžte," pravila. "Teď!"

SLOVNÍČEK

ctít, ctím, ctí шанувати
děsně *expr.* страшенно
planý дикий
protektorátní протекторатний
přespolní běh, běhu *m.* крос
přirozeně звичайно
říšský державний
stráň, -ně *ž* схил
strmý крутий, стрімкий
šeřík, -u *m.* бузок
uznávat, -vám, -vají визнавати
vyrazit, -zím, -zí кинутися
zachovat se, -vám, -vají учинити, повестися
zklamání, -í *s.* розчарування
žvanit, -ním, -ní *hanl.* базікати, патякати

Doplňková četba

Bujný oř je mluva lidu študáckého

(zkráceno)

Jaroslav Žák

(z knihy "Cesta do hlubin študákovy duše")

Autor je hluboce přesvědčen, že si získal srdce národa studujícího hlavně tím, že dovede mluviti jeho mateřštinou. Je zajisté dobře známo, že chce-li někdo poznat duši cizího národa, musí se naučit jeho jazyku. Osvojit si študáckou řeč není úkol nijak snadný. Laik se patrně domnívá, že jde o nějakou lidovou formu češtiny, leč jaký to omyl! Spíše porozumí normální dospělý

Čechoslovák sovětskému občanu arménské národnosti, jenž se snaží mluvit rusky, než vlastní matička svému synku.

Leč přidržíme se zase libozvučné študácké řeči. Jsou dva dobré důvody, proč si študák vytvořil vlastní jazyk. Je to jednak reakce na spisovnou mluvu školní, kterou je krmen celý boží den, kterou k němu promlouvají učitelé a která naplňuje stránky učebnic. I snaží se spisovně vychovávaný študák ve svém soukromém životě mluvit co nejnesprávněji, a proto nevysloví žádné slovo normálně, nýbrž aspoň změní koncovku, aby si odpočinul od školní češtiny. Druhý důvod je touha po mužnosti a chlapském vyjadřování. Proto oplývá jazyk študáků silnými výrazy a úslovími.

Není snad řeči na světě, v níž by se dala provozovat taková kouzla s koncovkami jako v češtině. Potupné zakončení slova na -oun dá se s úspěchem užít u výrazů jako *krkoun* (sobec), *hezoun* (krasavec), kdežto u slova *blboun,* kde je tato koncovka obvyklá, vytvoří študák mazlivé *blbouš a* podle toho pak *skvělouš* apod.

Podle užívaného *"kliďas"* vznikají překrásné tvary jako *džentlas, klobás* (klobouk, též kakánek, tralaláček, hlavokryt ap.), *svrchas* (svrchník, též utíkáček).

Velkoryse a zároveň jaksi ležérně zní koncovka -ák, s níž, podle vzoru lidového *pošťák, rošťák* tvoří študák tato mužná slova: *profák, dobrák, dosták, tahák, děják, šporťák,* a dále *konfrňák* (konference), *biják, slohák* (slohový úkol).

Úžasné výrazové možnosti dají se ukázat na jednom slově, třeba, dejme tomu, *kompozice.* Mluví-li študák úplně vážně, oznámí třídě, že dnes bude *kompóna.* Při rychlém přepadu provedeném pohotovým kantorem zařve toliko: *"Kluci, kóna!"* Mazlivě, zejména o kompozici, která dobře dopadla, užije něžného výrazu *kompka, kompuška, kompónka.* "Zkoněná" kompozice zove se *koňajzna.*

Všimli jste si jistě, jak sportovní horečka ovlivnila študáckou mluvu. Slova jako *banán* (pětka), *forvardi* (žáci v přední lavici), *dobrý skóre* (slušné vysvědčení), *přihrát* (napovídat), *zahrát na roh* (uniknout pětce), *hodit ručník do ringu* (kapitulovat před kantorem) apod.

Detektivka je docela obstojné *četivo* čili *čtivo,* plnicí pero je *plnivo, a* dokonce guma je zvána *gumivo.*

Mužná zkratka se docílí i tím způsobem, že se prostě vynechá méně důležitá slabika, například *sták* (dostatečná), *páčko* (opáčko), *Píček (Josef), psorka* (profesorka), *cúra* (cenzura) atd.

Ještě připojíme několik přepěkných slov, hlavně substantiv a sloves, jež ukazují, že lid študácký má duši tvořivou a poetickou. Co řeknete například výrazům, jako jsou: *vejcuc* čili *auscus* (výtah), *požer* (dobré jídlo), *čutból*

(kopaná), *prachodárce* (otec), anebo jak se vám líbí samorostlá slovesa jako: *vosmočit* se (obléci smoking), *jít se narodit* (jít do Národního divadla) apod.

Básnické založení študákovo projevuje se nejskvěleji při tvoření názvů pro záchod. Kromě obvyklých názvů *dvojnulka, kancelář* apod. vyskytují se slova eufemisticky vystihující pravý účel oné místnosti, totiž *záchranná stanice, garáž, azyl, zotavovna, ordinační síň, čajovna, bar, budoár.* Odtud termíny *jít na čaj, na šálek moka.*

Nebylo by na škodu, kdyby pilný vědec si dal práci a podrobně zpracoval studentský slang ku potěše lidí milujících legraci. Byla by to obšírná kniha. My jsme jen podali nejtypičtější ukázky.

SLOVNÍČEK

chlapský чоловічий
kouzlo, -a *s.* чари, чаклунство
laik, -a *m.* дилетант, нефахівець
leč але, однак
ležérně фамільярно
libozvučný мелодійний
obstojný пристойний, непоганий
obšírný обширний
oplývat, -vám, -vají бути багатим, рясніти
pravý справжній, істинний
připojit, -jím, -jí приєднати, включити
študák, -a *m. ob.* студент
úsloví, -í *s.* вираз
úžasný надзвичайний, дивовижний
velkoryse з розмахом, масштабно
vyjadřování, -í *s.* висловлювання, вираз
zajisté безперечно

POZNÁMKY KE GRAMATICE

Літературна і нелітературна чеська мова
(spisovná a nespisovná čeština)

Літературна чеська мова, яка є унормованою мовою спілкування в писемній та усній практиках (публічна мова державних діячів, радіо і телебачення, засобів мас-медіа і под.) функціонує у двох формах — книжній і розмовній. Поряд з літературною формою в сучасній чеській мові типовою для повсякденного розмовного мовлення є нелітературна форма — розмовно-побутове мовлення (obecná čeština). Взаємодія літературної мови і розмовно-побутового мовлення відбувається в сфері повсякденної мовної комунікації через розмовну чеську літературну мову (hovorová čeština). Мовний статус розмовної чеської літературної мови (hovorová čeština) ще не до кінця з'ясований, оскільки не існує

чіткої межі між мовними явищами розмовної чеської літературної мови (hovorová čeština) і розмовної чеської нелітературної мови (obecná čeština). Дискусію з цього питання, яку в 60-х роках започаткував акад. Б. Гавранек ("Studie o spisovném jazyce", 1963) і Я. Бєліч ("Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné", 1958), продовжили А. Єдлічка ("Spisovný jazyk v současné komunikaci, 1978"), Я. Гронек ("Obecná čeština", 1972), П. Сгалл і Я. Гронек ("Čeština bez příkras", 1993). Очевидно, що фундамент для існування різних форм національної мови закладався в період чеського національного відродження, коли у чеській мові, яка обирала шляхи свого подальшого розвитку, виділилися різні функціональні стилі. Крім розмовно-побутової мови (obecná čeština), до нелітературних форм чеської національної мови належать діалекти, сленг, жаргон, арго.

Характерні риси чеського розмовно-побутового мовлення (obecná čeština)

Для мовної ситуації Чехії характерним є явище диглосії. Поняття диглосії передбачає, на відміну від двомовності або багатомовності, обов'язкове оціночне протиставлення наявних у суспільстві двох функціональних різновидів мови: високого (у т.ч. урочистого, літературного) і низького (простого, розмовного). Різниця між літературною і нелітературною (obecná čeština) формами чеської мови в спеціальній літературі описана на фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексичному рівнях.

1. Фонетичний рівень.

Є кілька відхилень від літературної норми, причому в перших двох випадках найвиразніше реалізуються варіативні можливості довгих голосних. Наведемо приклади:

1) **é > ý/í** (в середині кореня найчастіше після **l**): haléř > halíř, mléko > mlíko, lépe > líp, polévka > polívka, okénko > okýnko, méně > míň, а також в закінченнях прикметників: starý boty, velký domy, nový sousedi, hezký holky, nový auta, to nebude [...] slavný; takový ty obrázky та ін.

Деякі з названих рис розмовно-побутового мовлення перейшли в розмовну літературну мову, на сьогодні вони є дозволеними формами: svlíknout, lítat, polívka та ін.

2) дифтонгізація **-ý / -í > -ej:** mýdlo > mejdlo, dobrý > dobrej, cizí > cizej, celý > celej, cítit >cejtit, mýt >mejt, krásný > krásnej, starý > starej, nevěrný > nevěrnej, divný > divnej, takový pomalý > takovej pomalej.

Наведені приклади автори іноді свідомо вживають як стилістичний засіб досягнення експресивності або іронічності висловлення.

3) **ú > ou:** úroda > ouroda, úvoz > ouvoz, úřad > ouřad, útrata > outrata;

4) **o- > vo-** на початку слів: on > von, okno > vokno, otrava > votrava, ohromný > vohromnej, omáčka > vomáčka, oves > voves, opice > vopice, oheň > voheň, а також на межі префікса і кореня: naopak > navopak, pootočit > povotočit, zorat > zvorat. Але варіація **o- > vo-** не відбувається в словах іншомовного походження: oliva, opera, omeleta, ordinovat, originál, а також в інших чеських словах, напр.: ovoce aj.

5) експресивні подовження голосних:

vzadu > vzádu, dcera > dcéra, dveře > dvéře, pivo > pívo, pole > póle, moře > móře, Bože! > Bóže! nahoru > nahóru, spolu > spólu;

6) в деяких випадках, навпаки, відбувається скорочення голосної в кінці слова: nevím > nevim, prosím > prosim, domů > domu, dávám > dávam;

7) спрощення груп приголосних на початку слова: džbán > žbán, hřbitov > řbitov, když > dyž, lžíce > žíce, hřebík > řebík, vzpomenout > spomenout, vzbudit > zbudit, vždycky > dycky; jméno > méno, jsem > sem, ještě > eště, jestli > esli; усередині слова: prázdný > prazný, přijdu > přídu, půjdu > pudu, vezmu > vemu; jablko > japko, řemeslník > řemesník, šestnáct > šesnáct.

Інші консонантні реалізації: nějaký > ňákej, lepší > lepčí, menší > menčí, častěji > častěj, pořád > porád, schovat > skovat, sáhnout > šáhnout, vlaštovka > vlašťovka; зміна **k > g:** plakát > plagát, demokracie > demogracie.

2. Морфологічний рівень.

1) іменники усіх трьох родів мають в орудному відмінку уніфіковане закінчення **-ama:** hradama, strojema, synama, mužema, předsedama, soudcema, ženama, zeměma, písněma, kostma, městama, autama, mořema, kuřatama, náměstíma, s náma, s těma vlastníkama;

2) у прикметників і займенників при відмінюванні на місці літературних закінчень **-ý, -ého, -ému…** з'являються **-ej, -ýho, -ýmu… :** dobrej, dobrýho, dobrýmu, dobrým, můj, mýho, mýmu.., starého > starýho, starému > starýmu; do takovýho kroužku; každý v mým věku; podle toho předběžnýho výpočtu;

3) у числівників на місці літературних форм з'явилися: dvou > dvouch, dvěma > dvouma, třemi > třema, čtyři > čtyry, štyry, čtyřmi > čtyřma;

4) у дієслів на місці літературних форм з'явилися: jsi > seš (seš moc dobrej), bych > bysem, abychom > abysme, bychom >bysme; відмічається скорочення дієслівних форм: neseme > nesem, dělají > dělaj; скорочення

кінцевого **-l** у формах минулого часу, напр.: nesl > nes, vedl > véd, řekl > řek, mohl > moh.

3. Синтаксичний рівень.

1) не вживаються форми допоміжного дієслова **být** у минулому часі: já jsem to věděl > já to věděl; byli jsme tam > my tam byli;

2) спостерігається надмірне вживання вказівних займенників ten, tendlec(ten) і особових займенників: co tady ta holka vlastně má; takže ty nejzákladnější informace; už těch informací stačí; podle toho předběžnýho výpočtu; Von Pepík asi nepřijde;

3) вживання виразів з модальними функціями: hele, prej і под.;

4) вживання виразів типу Už mám uvaříno, uklizíno, nakoupíno;

5) вживання займенника **co** замість відносних сполучників: Chlap, co tu byl; Chlapa, co ho viděli; Chlapovi, co s nim mluvili; Vojáci, co postavili most;

6) відмічаються випадки частого вживання розмовних часток **jo** а **no**, напр.: no a třeba nám; no tak aspoň та ін.

4. Лексичний рівень.

На рівні лексики відмічаються вживання таких слів, як akorát *якраз, саме*, bezva *чудовий*, kámoš *товариш*, pasovat *личити*, vocaď *звідси*, kšeft *бізнес*, brácha *брат*, ségra *сестра*, fešák *красивий, елегантний чоловік*, sranda *жарт*, barák *стара будівля*, kravál *гвалт*, kecat *базікати*, flákat se *тинятися*, huba *пелька*, furt *постійно*, fůra *віз, вагон (багато) чого-небудь*, basta *досить*, fajn *прекрасно*, fér *чесний, порядний*, cvok *псих, ненормальний*, průšvih *велика неприємність*, na Václaváku *на Вацлавській площі* та ін.

Багато лексичних засобів, що вживаються в неформальній комунікації, — це експресивно забарвлені слова: textíky, lidičky, v klídečku, studentíky. Емоційність часто підсилюється прислівниками hrozně та strašně (hrozně baví, hrozně ráda, strašně moc chtěla, strašné ráda).

Спонтанне чеське мовлення характеризується неорганізованим, нестандартним порядком слів, вставними *tak, no, teda, že,* частим вживанням нелітературних мовних засобів.

До так званої "обецної чештіни" належить цілий ряд професійних, жаргонних, сленгових слів, передусім сленгу студентського, спортивного, туристського.

Студентський сленг

Для студентського сленгу характерні експресивність, яскрава образність, оригінальна індивідуальність, стислість, влучність, каламбури,

варіантність і словотвірна продуктивність, які відрізняють усне мовлення від письмового. Наведемо приклади: profesor > prófa, profesorka > psorka, učitelka > úča, otec > prachodárce, diplomová práce > diplomka, gymnázium > gympl, na/po gymplu, velká skupina > mega party, internet > pavučina; studentská kolej > kolejnice, jít o něco, týkat se něčeho > klusat (Oč tu kluše? = O co tu jde?), úřad práce > byro dřiny, pijácká akce > chlastačka, zmiz > izčezni *z ruš.*, klíč > kej *z angl.*, laboratorní práce > kolaborát, školní jídelna, menza > Maryša, milión korun > meloun, zbabělec > měkoň, mluvnice > mlčnice, miss > myš, český salám s octem a cibulí > národ'ák, vepřo-knedlo-zelo > pepřo-snědlo-zblelo, knedlík > snědlík, studentský řízek > studenej řízek, osmnáctiny "osmnácté narozeniny" > setiny, hlavní město > stolice *z ruš.*, ruština, ruský jazyk "učební předmět" > rujina, cigareta > tuberka, zmlknot > vypnout se.

Назви місяців і днів тижня: leden > sveden, únor > úmor, březen > hřezen, duben > buben, květen > kytken, červen > zelen, červenec > modřenec, září > svítí, říjen > říhen, prosinec > prasinec; úterý > tubery, středa > vředa, čtvrtek > krtek, sobota > kokota та ін.

Пор. синонімічні ряди студентського і шкільного сленгу в українській мові: студент > бурсак, клієнт; підручник > драник, молитовник, цеглина; школа > акваріум, бурса.

Пряма і непряма мова
(přímá a nepřímá řeč)

Під час спілкування часто виникає необхідність передати чиєсь мовлення. Іноді важливо передати не лише зміст, а й саму форму та інтонацію. Відповідно до цього існує дві форми передачі чужого мовлення: пряма і непряма мова.

Прямою мовою є чуже мовлення, передане дослівно, з повним збереженням змісту, форми та інтонації. Співвідношення прямої мови і слів автора (uvozovací věta) в мовленні виражається інтонацією, а на письмі — відповідними розділовими знаками. Напр.: "Nezapomeň se zastavit u matky," řekl jsem mu, "má o tebe strach."

Прямій мові властиві лексичні і синтаксичні засоби, притаманні розмовній мові: емоційно-експресивні слова, частки і вигуки, неповні речення, формули ввічливості, слова-речення (напр.: viď, viďte, víš, prosím tě / vás, podívej se, že ano, hele, ukaž та ін.).

Пряма мова часто супроводжується словами автора, які вказують, кому вона належить. У тій частині речення, яка є словами автора, можуть вживатися різні дієслова, які позначають процес мовлення: říct, pravit,

křičet, ptát se, žádat та ін. Напр.: "Co ty na to?" řekl za chvíli. "Prosím?" nerozuměl jsem. "Jak si to představuješ?" požádal ho o vysvětlení.

Знаки пунктуації при прямій мові

Як і в українській мові, в чеській пряма мова відокремлюється на письмі лапками або тире. Але, на відміну від української мови, в чеській мові існують певні відмінності щодо знаків пунктуації між прямою мовою і словами автора.

В кінці прямої мови лапки ставляться тільки після відповідного пунктуаційного знака.

Пряма мова виділяється такими знаками:

1. Якщо слова автора стоять перед прямою мовою, то після них ставиться дві крапки, а пряма мова береться в лапки і пишеться з великої літери: Kluk si povzdechl: "Kdybychom tak nějaký ten poklad našli!"

2. Якщо слова автора стоять після прямої мови, то пряма мова починається з лапок, в кінці прямої мови ставиться відповідний пунктуаційний знак (кома, знак питання, знак оклику, три крапки), лапки закриваються: "Poklady jsou skoro všude," řekl Tom. "Kde začneme kopat?" zeptal se Huck. "Tatínek, tatínek!" volaly děti.

3. Якщо слова автора стоять всередині прямої мови, вони відділяються комами: "Nezapomeň se zastavit u matky," řekl jsem mu, "má o tebe strach."

Якщо слова автора розділяють пряму мову на межі двох речень, то кожна частина прямої мови пунктуаційно оформляється згідно із вищезазначеними правилами: "Já si na to sáhnu, co?" zkouší Stanislav. "Mám si sáhnout?" a potahoval ruku.

* * *

Чуже мовлення, передане не дослівно, без збереження форми та інтонації, а тільки із збереженням змісту, називається **непрямою мовою**, пор.: "Poklady jsou skoro všude," řekl Tom. // Tom řekl, že poklady jsou skoro všude.

Непряма мова (непряме питання) граматично залежить від дієслова (дієслівного присудка) слів автора і є підрядним з'ясувальним реченням, напр.: "Petře, kam utíkáš?" ptal jsem se já Petra. // Ptal jsem se Petra, kam utíká. "Petr ztratil klíč," ozvalo se za dveřmi. // Za dveřmi se ozvalo, že Petr ztratil klíč.

Непряма мова як підрядне речення не має самостійної інтонації та підпорядковується головному реченню.

Імперативне речення прямої мови замінюється у непрямій мові на підрядне з'ясувальне зі сполучником **aby:** Okamžitě přijď sem! // Požádej ho, aby okamžitě přišel sem або Požádej ho, ať okamžitě přijde sem.

У непрямій мові обмежене вживання засобів емоційного забарвлення розповіді, зокрема не вживаються вигуки та емоційні частки, напр.: viď, nu, že і под.

CVIČENÍ

1. Vyhledejte prvky obecné češtiny v úryvku Májová kouzelnice. Vypište je a převeďte do spisovné češtiny.

2. Přečtěte si záznam rozhovoru a pak odpovězte na otázky a splňte úkoly pod textem:

A: Prosim!
B: Prosim vás, soupravu šusťákovku na chlapce patnáct roků. Má sto teda vosumdesát centimetrů, ale je hubenej jak tyčka.
A: Kolik má?
B: Patnáct.
A: Ale né, jak sté řikala že je vysokej?
B: Sto osumdesát, a hubenej je, strašně.
A: Tak to nevim pani. Na sto osumdesát, to sou velký pánský potom, sedumaštyrycítky.
B: No tak tu nejužší, tu jedničku.
A: No né, počkejte, jednička je na sto šedesát, to sou eště dětský velikosti, na sto osumdesát jedině tohleto. Menší by mu byla krátká.
B: Ukažte... no ta by mu stačila. A to je jaká velikost?
A: No to je ta sedumaštyrycítka!
B: Aha, tak to jo, tak to já vemu tuhle.

Odpovězte na následující otázky:
a) Kdo je mluvčí A? Kdo je mluvčí B? Kde se rozhovor odehrává?
b) Najděte v rozhovoru prvky nespisovné výslovnosti, prvky nespisovného tvarosloví, nespisovná slova, neobvyklý slovosled, neúplné věty.

(Podle M.Hirschové)

3. Přečtěte si nepřipravený mluvený projev. Upravte vyprávění bez zbytečných slovních vycpávek, odstraňte nespisovná slova a tvary a nahraďte je spisovnými:

Úplně obyčejné prázdniny

Jo, tak co sem teda dělal o prázdninách. No, tak ze začátku sem byl na táboře, že, teda i s bráchou, v Suché Rudné, no. No bylo to tam docela dobrý, dobrý děcka tam byly, byla sranda. Chodili sme na bazén, měli sme

soutěže, no, s bodama za uklízení teda taky, ale na to sme moc dobří nebyli, ale pak sme dostali body za přípravu táboráku, čoveče to bylo bezvadný, normálně sme s vedoucim káceli suchej strom, sekerama, a pak sme ho řezali. Tak sme dostali dort, potom. No a dyš sme se vrátili z tábora, tak sme byli týden doma a pak sme jeli s našima na Šumavu, já uš si nepamatuju, jak se to tam menovalo, bydleli sme v takové chatě a na jídlo sme chodili do hospody, párkrát sme si pekli buřty na ohýnku. Otec nás pořád tahal na túry, že přej je to tam neprozkoumanéj prales, no, tak co naděláš, že. Ale jeli sme se podívat do Německa, no nic moc, čoveče, zas nějaký historický památky, a strašně sme tam zmokli. Pak sme byli u babičky a jezdili na kole na rybník, ale koupat se moc nedalo, tam je hnusná voda, no a jinak uš celkem nic, pak sme přijeli domu, a tady sme chodili na bazén, no a bylo po prázdninách.

(Podle M.Hirschové)

4. Převeďte tento úryvek, napsaný obecnou češtinou, do jazyka spisovného:

Brácha Kim

Táta má pravdu, říkal jsem si. Myslím si o sobě, že jsem kdovíjakej, že se všechno rychlejc naučím a že si umím vymejšlet, ale to všechno stojí asi za bačkoru, když jsem přitom zbabělej nebo když si myslím, že Kim je akorát dost dobrej, aby myl nádobí v mastnej vodě. Kim si neumí sice vymejšlet, ale radši šel do nemocnice a třeba i umře, ale když řekne, že něco neprozradí, tak to taky dodrží.

A zase přišel večír a já byl už po kolikátý doma sám. Nezbylo mi nic jinýho než si vlízt do postele, a znovu mě to přepadlo a já začal brečet, ale tak, že mi z toho bylo čím dál tím hůř. Od tý lítosti, ze strachu o Kima, ale taky z pomyšlení, že možná zůstanu navždycky sám, bez mýho malýho hodnýho bráchy Kima, kterej je o tolik lepší než já.

(Podle V. Stýblové)

5. Přečtěte si následující úryvek z pohádky Jana Wericha. Převeďte text do neutrálního spisovného jazyka:

Žil kdys kdes chlap. Dá se říct též muž či kmán, jak kdo chce. Já ho zvu chlap. Nu a on krad ten chlap. Krad, co moh a kde moh. Zvlášť, když měl hlad.

Byl den jak květ, pták pěl, klas zrál a nad vším jas. Jen hvozd se tměl, tam kde spal chlap. Spal den a noc, neb pil jak Dán*. Když jím třas chlad, vstal a chtěl jít dál, leč měl hlad. Jed by. A pil! Spíš pil, jen mít zač. Měl ret jak troud. Vždyť se dá jít na lup, i když je den. Tak šel.

* Pít jako Dán — пити *(про алкоголь)* дуже багато.

Jde, až zří plot, a na něm čte: Je tu zlý pes!
"Zlý pes — a to se mám bát? To snad ne!" a just tam šel krást. Leč pes tam byl. A zlý! A jak! Jak ďas!

(Jan Werich)

6. V následujících řadách významově blízkých slov podtrhněte slova stylově neutrální. U dalších slov určete jejich stylistické, žánrové (knižní, hovorová, básnická) nebo citové (expresivní) příznaky. Pracujte se slovníkem:

muž — chlap — kmán — chlapík — chlapisko — pán;
vidět — zřít — zhlédnout — koukat — hledět — zírat — dívat se — patřit — pohlížet — čumět — vejrat;
světlo — jas — svit — záře;
hvozd — les — háj — lesík;
říci — pravit — povědět — promluvit — pronést — podotknout — vyjádřit (se) — vypovědět — vyprávět — sdělit — oznámit;
mluvit — breptat — kecat — žvanit;
spát — spinkat — hajat — chrápat — hajinkat;
pít — chlastat — chlemtat — bumbat;
jíst — hamat — papat — žrát — dlabat — hltat — hodovat — cpát se — živit se;
pes — pejsek — psisko — psíček — hafan — pejsánek;
ale — avšak — však — leč — nýbrž — naproti tomu — na druhé straně — jenže;
ne — nikoli — ani nápad — ani za nic — to zrovna — ani mě nehne — to tak — to by tak (ještě) scházelo — ani náhodou — nikdy — kdepak — za nic na světě — vůbec ne — nikdy — za žádnou cenu — v žádném případě;
ano — zajisté — opravdu — ba — toť — ba právě — určitě — baže — ovšem — samozřejmě — jasně — rozhodně — dobrá — O.K. — jistě — jo — no — třeba — to se ví — v pohodě — tak jest — jak by taky ne;
zloděj — poberta — nenechavec — dlouhoprsťák — kapsář — lupič — loupežník — bandita;
odcizit — ukrást — vzít — přivlastnit si — koupit něco za pět prstů — votočit — štípnout — seknout;
lup — kořist — plen;
opilý — zlitý — nametený — napařený — ožraly — chemicky upravený;
zlý — špatný — nedobrý — bídný — nemilosrdný — nelítostný — neúprosný — krutý — tvrdý;

bát se — mít strach — strachovat se — obávat se — chvět se — třást se — klepat se — mít v kalhotách;
protože — poněvadž — ježto — neb — neboť — jelikož — vždyť;
smát se — hihňat se — řehtat se — chlemtat se — válet se smíchy — řvát smíchy — smíchy se popadat za břicho — řehonit se — chechtat se;
plakat — brečet — bečet — slzet — bulit — vzlykat — řvát — naříkat — fňukat — ronit slzy;
dělat — pracovat — konat — činit — makat — dřít (se) — být zaměstnán — kutit;
hlupák — ťulpas — ťululum — hňup — trouba — moula — pitomec — blbec — kretén — vrták — blb — mameluk — omezenec — trumpeta;
legrace — švanda — zábava — veselí — psina — sranda — hlína — žert — vtip — fór — šprým — humor;
sprostý — hrubý — neomalený — nezdvořilý — hulvátský — vulgární — neslušný — necudný — nestydatý;
unavený — znavený — upracovaný — zemdlený — zmožený — umořený — vysílený — vyčerpaný — utrmácený — uštvaný — utahaný;
dobrý den — ahoj — těpic — nazdar — těbůh — buď zdráv — čau — servus — má poklona — ruku líbám.

(Podle Přemysla Hausera)

7. Vyhledejte prvky knižnosti (popř. archaičnosti) v následujícím textu:

Nikdy bych nedopustil, aby slovo *kretén* dostalo výhost z národního slovníku a výraziva, a aby ji dostalo s odůvodněním, že to je slovo naprosto zbytečné, když přec máme tolik dobrých slov českých: *blb, blbec, pitomec, hňup* a jiná ještě.

Takovou argumentací byste mě nijak nepřesvědčili. Uznávám sice rád a vděčně uznávám — hned *blb* a *blbec* jsou slova skvělá, nádherná, velkolepá. Ale v jazyce, drazí, o odstíny jde, na odstínech záleží, s odstíny stojí a padá každá kultura jazyková.

A teď se soustřeďte, zamhuřte oči, jako činí zkušení koštéři vín, a zkoumejte rozdíly ve zvukovém ladění, akustickém a tím i jakostním charakteru mezi slovy *blb, blbec* a slovem *kretén.* Uznáte pak se mnou, že:

blb a *blbec* jsou poddajné, vláčné, bořivé bláto a mláto, čvaňhavé, mlaskavé; mokřina intelektu, tratoliště mozečku, žbluňk ... žbluňk ... žbluňk ... hmota polotekutá, roztékavá, těstovitě kypivá;

kretén — toť geologická formace velmi pevná, hornina žulovitá, útoč na ni, jak chceš, výsledek budou vždy jen vrypy povrchové, dokud se neodhodláš použít třeskaviny.

Je tedy mezi *blbcem a kreténem* povahový rozdíl velmi značný.
Jsou to dva různé světy. Asi na tento způsob:
blbec autor — kretén kritik.

(Pavel Eisner. Čeština poklepem a poslechem)

8. Doplňte dvojtečky, uvozovky a čárky:

Petr řekl Tohle se mi ale vůbec nelíbí. Myslíš, že ten vlak ještě stihneme? obávala se babička. Paní Janáčková volal listonoš máte tady doporučený dopis! Mám hrozný hlad a taky mám žízeň hlásil Honza hned ve dveřích. Monika se opatrně zeptala A mě byste s sebou nevzali? Ten těžký kufr ponesu já slíbil Pavel. Milan se rozzlobil Kdo ti dovolil brát moje věci?

9. Převeďte přímou řeč v nepřímou v úryvku od Josefa Škvoreckého Májová kouzelnice.

10. Napište stručně o příhodě, kterou jste zažili ve škole, doma, o prázdninách apod., a využijte přímé řeči.

Humor

Začínající učitelka si chce na své třídě vyzkoušet poznatky z psychologie: Každý, kdo si myslí, že je hloupý, ať se postaví. Po chvilce se v tiché třídě postavil Pepíček. Kantorka povídá: Pepíčku, tak ty si myslíš, že jsi hloupý? Ne, prosím, ale přišlo mi nefér nechat vás stát jedinou.

Z aforismů

Člověk je bohatý tím, co učinil pro druhého.

(J.W.Goethe)

Chybovat je v povaze každého člověka, ale jen hlupák na svém omylu setrvává.

(Cicero)

Vtipkuji tím způsobem, že říkám pravdu. To je ten nejlepší vtip na světě.

(G.B.Shaw)

Humor je koření života a kdo je jím řádně prosolen, uchová se dlouho čerstvým.

(České přísloví)

ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

A

a to а саме
absolvent, -a *m.* випускник вищого навчального закладу
akce, -e *ž.* захід
akrobat, -a *m.* акробат
aktivní активний
ale але, однак
alespoň принаймні, бодай, хоча б, хоч
alkohol, -u *m.* алкоголь
ananas, -u *m.* ананас
angína, -y *ž.* ангіна
angličtina, -y *ž.* англійська мова
apoštol, -a *m.* апостол
areál, -u *m.* територія, ареал; **sportovní a.** спорткомплекс
architekt, -a *m.* архітектор
árie, -e *ž.* арія
artista, -y *m.* артист
asi приблизно
asistent, -a *m.* асистент
atletika, -y *ž.* атлетика **lehká a.** легка атлетика, **těžká a.** важка атлетика
auto, -a *s.* автомобіль
autobus, -u *m.* автобус
autobusový автобусний
automat, -u *m.* автомат
automatický автоматичний
až аж

B

babiččin бабусин
babička, -y *ž.* бабуся
balík, -u *m.* пакунок
balit, -lím, -lí обгортати, загортати
balkón, -u *m.* балкон
banán, -u *m.* банан
banka, -y *ž.* банк
bankovka, -y *ž.* банкнота
barevný кольоровий
bariéra, -y *ž.* бар'єр
barokní бароковий
barva, -y *ž.* фарба
bavit se, -vím, -ví розмовляти, спілкуватися, розважатися
bavlněný бавовняний
bazén, -u *m.* басейн
beránek, -nka *m. zdrob. k* **beran** овечка, **obětní b.** жертва
běh, -u *m.* біг
bez без
bezesporu безперечно, беззаперечно
bezstarostný безтурботний
blanket, -u *m.* бланк, формуляр;**vyplnit b.** заповнити формуляр, заповнити бланк
blesk, -u *m.* блискавка
blízký близький
blíž ближче
blížit se, -žím, -ží наближатися
bohužel на жаль
bolest, -i *ž.* біль
bonboniéra, -y *ž.* коробка цукерок
bota, -y *ž.* черевик
bouřka, -y *ž.* гроза, буря
brambor, -u *m. i* **brambora, -y** *ž.* картопля
brankář, -e *m.* воротар
bratr, -a *m.* брат
bratranec,-nce *m.* двоюрідний брат
bruslení, -í *s.* ковзанярство
bruslit, -lím, -lí бігати на ковзанах, кататися на ковзанах
brzda, -y *ž.* гальмо; **záchranná b.** стоп-кран
brzy швидко, скоро, незабаром
budoucí майбутній
bufet, -u *m.* буфет, закусочна
bydlet, -lím, -lí жити, мешкати
bydliště, -ě *s.* місце проживання
být zaměstnaný працювати
byt, -u *m.* квартира

C

celní prohlídka, -y *ž.* митний контроль
celník, -a *m.* митник
celodenní цілодобовий
celoroční цілорічний
celouniverzitní загальноуніверситетський
celý увесь, цілий
cenný цінний, дорогий
cesta, -y *ž.* дорога, шлях
cestovat, -tuji, -tují подорожувати, мандрувати
cestovní kancelář, -e *ž.* туристична агенція
cestovní šek, -u *m.* дорожній чек
cihlový цегляний
cíl, -e *m.* мета
cirkus, -u *m.* цирк
cirkusový цирковий
císař, -e *m.* імператор
cítit se, -tím, -tí почувати себе
citrón, -u *m.* лимон
cizinec, -nce *m.* іноземець
cokoli що завгодно, будь-що
ctižádost, -i *ž.* честолюбство
cukr, -u *m.* цукор
cukrárna, -y *ž.* кондитерська
cukrovinka, -y *ž.* цукерка
cvičení, -í *s.* вправи; **praktická c.** практичні заняття
cvičit, -čím, -čí займатися гімнастикою
cyklistický велосипедний

Č

čaj, -e *m.*чай
čas, -u *m.* час
část, -i *ž.* частина
částka k výplatě виплачувана сума
často часто
čekárna, -y *ž.* зал очікування
čekat, -kám, -kají очікувати, чекати
čelné místo чільне місце
čelo, -a *s.* лоб
černooký чорноокий
červen, -vna *m.* червень
červená řepa столовий буряк
česat se, češu, češou (vlasy) розчісувати
Česká republika, -y *ž.* Чеська Республіка
Česko, -a, *s.* **Čechy** *ž. mn.* Чеська Республіка, Чехія
česky по-чеськи, чеською мовою
český чеський
čeština, -y *ž.* чеська мова
číslo, -a *s.* число, номер; **vytáčet/ vytočit č.** набирати /набрати номер
čistit, -tím, -tí чистити, **č. si zuby** чистити зуби
čistý чистий
číšník, -a *m.* офіціант
čitelně розбірливо, чітко
člověčí людський
čokoláda, -y *ž.* шоколад
čtvrtek, -tka *m.* четвер

D

dál далі
dálka, -y *ž.* далечінь
další наступний, подальший
dárek, -rku *m.* подарунок
dát, dám, dají дати
datum, -ta *s.* дата
dávka, -y *ž.* порція, доза, норма
dcera, -y *ž.* дочка
děj, -e *m.* дія, подія
dějepis, -u *m.* історія
dějiny, -jin *ž. pomn.* історія
déle довше
dělnický робітничий
dělník, -a *m.* робітник
delši довший, триваліший
den, dne *m.* день; **všední d.** буденний день, будень
denně щодня, кожен день
denní денний, добовий
déšť, deště *m.* дощ
deštivý дощовий
deštník, -u *m.* парасолька
dešťový дощовий
dětský дитячий
dětství, -í *s.* дитинство
devizový kurz курс валют
dieta, -y *ž.* дієта
díky дякуючи *кому, чому*
dílo, -a *s.* твір, витвір, праця
dirigent, -a *m.* диригент

dispozice, -e *ž.* розпорядження, **mít k d-i** мати в своєму розпорядженні
dít se *jen 3 os.* **děje, dějí** відбуватися, діятися
dítě, -ěte *s., mn.* **děti** дитина, *мн.* діти
divadlo, -a *s.* театр
dívka, -y *ž.* дівчина
dlouhodobý довготривалий
dlouholetý багаторічний
dnes сьогодні
dnešní сьогоденний, **d. doba** сучасність, сьогодення
do до
doba, -y *ž.* період, час
dobrodružství, -í *s.* пригода, авантюра
dobrý добрий, хороший
dobře добре
docela в цілому, загалом
docent, -a *m.* доцент
dočíst, -čtu, -čtou дочитати, прочитати
dodnes досі, дотепер
dohodnout se, -nu, -nou домовитися
dokázat, -žu, -žou довести, доказати
doklad, -u *m.* документ
dokonat, -nám, -nají завершити, довершити
dokonce навіть
dokončit, -čím, -čí закінчити, скінчити
doktor, -a *m.* лікар
doma дома
domácí домашній, вітчизняний
domácnost, -i *ž.* домашнє господарство
domluvit se, -vím, -ví домовитися
domnělý гаданий, уявний
domov, -a *m.* рідна домівка
domů додому
donést, -su, -sou принести
dopis, -u *m.* лист; **doporučený d.** рекомендований лист; **obyčejný d.** звичайний лист
dopisní поштовий
doprava, -y *ž.* транспорт, **městská d.** міський транспорт
dopravní транспортний, **d. prostředek** транспортний засіб
dort, -u *m.* торт
dosahovat, -huji, -hují досягати
doskákat, -ču, -čou дострибати
dospělost, -i *ž.* дорослість
dostat se, -stanu, -stanou дістатися, потрапити
dostat, -stanu, -stanou одержати, дістати
dostávat, -vám, -vají одержувати, отримувати, діставати
dostihy, -ů *m. mn.* (кінні) скачки
doufat, -fám, -fají сподіватися
dovnitř усередину
dovolat se, -lám, -lají *koho, čeho* дозватися, догукатися, додзвонитися
dovolená, -é *ž.* відпустка
doznít, -ním, -nějí затихнути, стихнути
dozrát, -raji, -rají дозріти, доспіти
dozvědět se, -vím, -vědí дізнатися, довідатися
dráže дорожче
drobné, -ných *m. mn.* дрібні *(гроші)*
drobný дрібний
drogerie, -e *ž.* магазин косметичних, хімічних та інших дрібних товарів
druh, -u *m.* різновид
druhý другий
dřevěné uhlí деревне вугілля
dřina, -y *ž.* каторга, важка робота
dub, -u, doubek *m.* дуб, дубок
důchod, -u *m.* пенсія
důležitý важливий
dům, domu *m.* дім, будинок, **panelákový d.** *hovor.* **panelák** панельний будинок
důstojný шановний, поважний
dveře, -í *ž. pomn.* двері
dvůr, dvora *m.* двір, подвір'я
džín(s)y, -ů *m, ž. pomn.* джинси

E

euro, -a *s.* євро
expres, -u *m.* експрес *(поїзд)*

F

fakulta, -y *ž.* факультет; **f. sociálních věd** факультет соціальних наук, **matematicko-fyzikální f.** фізико-математичний факультет, **f. mezinárodních vztahů** факультет міжнародних відносин, **historická f.** історичний факультет,

biologická f. біологічний факультет, přírodovědecká f. природознавчий факультет
falešný лицемірний, нещирий
fandit, -dím, -dí *hovor. komu, pro koho* вболівати
fanoušek, -a *m.* уболівальник
fantastický фантастичний, неймовірний
federativní федеративний
film, -u *m.* фільм, natočit f. зняти фільм
filozofický філософський
finálový фінальний
firma, -y *ž.* фірма
formulář, -e *m.* бланк, формуляр
fotbalista, -y *m.* футболіст
fotografie, -e *ž.* фотографія
fotomodelka, -y *ž.* фотомодель
foukat, -kám, -kají дути, віяти, дмухати
freeride [frírajd] -du *m.* фрирайд *(спуск на сноуборді або на лижах у непідготовленій місцевості)*
freestyle [frístajl] -u *m.* фристайл
fronta, -y *ž.* черга
fučet, -čím, -čí дути, свистіти
fungovat, -uji, -ují працювати, функціонувати
fyzický фізичний
fyzika, -y *ž.* фізика

G

galerie, -e *ž.* галерея
garsonka, -y *ž.* готелька *розм.*
gauč, -e *m.* тахта
genialita, -y *ž.* геніальність, геній
geometrický геометричний
gotický готичний
gymnázium, -ia *s.* гімназія

H

hadr, -u *m.* ганчірка
hala, -y *ž.* зала, вестибюль
halenka, -y *ž.* блузка
haló *citosl.* алло
hasič, -e *m.* пожежник
hasičský пожежний, h. sbor пожежна команда
házená, -y *ž.* гандбол
házet, -zím, -zejí кидати, метати
herec, -rce *m.* актор, артист
herečka, -y *ž.* актриса, артистка
hezký красивий
historický історичний
hit, -u *m.* хіт
hlaholit, -lím, -lí лунати, звучати
hlas, -u *m.* голос
hlásit, -sím, -sí повідомляти, сповіщати
hlášení, -í *s.* повідомлення, рапорт
hlava, -y *ž.* голова
hlavně переважно
hledat, -dám, -dají шукати
hlediště, -ě *s.* глядацька зала
hloupý дурний
hned одразу
hodina, -y *ž.* урок, заняття, година
hodinářství, -í *s.* годинниковий магазин; майстерня для ремонту годинників
hodit se, -dím, -dí годитися, підходити
hodně багато, дуже
hodnota, -y *ž.* ціна, вартість
hodný добрий, хороший, вихований
hojit, -jím, -jí гоїти, загоювати
hokej, -e *m.* хокей
hokejista, -y *m.* хокеїст
holit se, -lím, -lí голитися
horečka, -y *ž.* гарячка, температура
horolezectví, -í *s.* альпінізм
horský гірський, horský tok гірський потік
horší гірший
hořící палаючий
hospodářský сільськогосподарський, економічний
hospodářství, -í *s.* економіка, господарство, národní h. національна економіка
hostitel, -e *m.* господар, хазяїн
houba, -y *ž.* гриб
houska, -y *ž.* булка
hovězí, -ího *s.* яловичина
hovor, -u *m.* розмова, бесіда; telefonický h., *hovor.* telefonát телефонна розмова, místní <telefonický> h. міська <телефонна> розмова, meziměstský <telefonický> h. міжміська

<телефонна> розмова, **mezistátní <telefonický> h.** міжнародна <телефонна> розмова
hračka, -y *ž.* іграшка
hrad, -u *m.* замок
hranice, -e *ž.* кордон
hranolky, -lek *mn. ž.* картопля фрі
hrát, hraji, hrají *na co* грати *на чому*
hrom, -u *m.* грім
hřiště, -ě *s.* футбольне поле, тенісний корт
hubený худий, худорлявий
hudba, -y *ž.* музика
hudební музичний, **h. věž** *hovor.* музичний центр
humanitní гуманітарний
hypermarket, -u *m.* гіпермаркет

CH

chata, -y *ž.* дача
chladivý прохолодний, освіжаючий
chlazený охолоджений
chléb, -a *m.* хліб
chlebíček, -čka *m.* бутерброд
chlubit se, -bím, -bí хвалитися, вихвалятися
chodba, -y *ž.* **1.** коридор **2.** прихожа
chodec, -dce *m.* перехожий
chodit, -ím, -í ходити
chodník, -u *m.* тротуар
chrám, -u *m.* собор, храм
chřipka, -y *ž.* грип
chuť, -ti *ž.* смак
chutnat, -nám, -nají смакувати, бути смачним
chůze, -e *ž.* хід, хода
chvíle, -e *ž.* хвилина, **horká chvilka** неприємний момент
chybět, -bím, -bějí *komu co* не вистачати, бракувати
chystat se, -tám, -tají готуватися, збиратися

I

index, -u *m.* залікова книжка
informační інформаційний
informatika, -y *ž.* інформатика
informovat, -muji, -mují інформувати, повідомляти
injekce, -e *ž.* ін'єкція
intelektuální інтелектуальний
Internet, -u *m.* інтернет
internetový інтернетовий
inzerce, -e *ž.* оголошення

J

jarní весняний
jazyk, -a *m.* **1.** язик **2.** мова
jednání, -í *s.* дія
jednoduchý простий, нескладний
jednota, -y *ž.* товариство, об'єднання; **tělovýchovná j.** спортивне товариство
jednotlivý окремий
jehla, -y *ž.* голка
jehličnatý хвойний
jeho його
jejich їхній
jemný ніжний, делікатний, тонкий
jen(om) лише
jeskyně, -ě *ž.* печера
ještě ще, іще
jeviště, -ě *s.* сцена
jezírko, -a *s.* озерце
jídelní lístek, -tku *m.* меню
jídlo, -a *s.* їжа, страва, **hotové j.** готова їжа, **j. na objednávku** порційна страва, **hlavní j.** друга страва, **bezmasé j.** вегетаріанська страва
jinak інакше, по-іншому
jinde в іншому місці, деінде
jiný інший, інакший
jiskřit, -řím, -ří іскрити, виблискувати
jistě само собою, звичайно
jitro, -a *s.* ранок
jízda, -y *m.* їзда
jízdenka, -y *ž.*, квиток, білет; **zpáteční j.** зворотний квиток
již уже
jméno, -a *s.* ім'я
jogurt, -u *m.* йогурт

K

k до
kabát, -u *m.* пальто
kabelka, -y *ž.* сумочка
kabinka, -y *ž.* кабінка

kakao, -a *s.* какао
kalendář, -e *m.* календар, **nástěnný k.** настінний календар
kamarádit, -dím, -dí товаришувати, дружити
kamarádka, -y *ž.* подруга
kámen, kamene *m.* камінь
kancelář, -e *ž.* канцелярія, офіс
kanoistika, -y *ž.* гребля на каное
kartáček, -čku *m.* щітка, **k. na zuby** зубна щітка
kašlat, -lu, -lou кашляти
kašna, -y *ž.* фонтан
katedra, -y *ž.* кафедра
káva, -y *ž.* кава
kavárna, -y *ž.* кав'ярня
každoročně щороку, кожен рік
každý кожний, кожен
kdepak *část.* де там!, куди там!
kdysi колись
kečup, -u *m.* кетчуп
keř, -e *ž.* кущ
kino, -a *s.* кінотеатр
kiwi *neskl. s.* ківі
klasický класичний
klenot, -u *m.* дорогоцінність
klička, -y *ž.* петля
klid, -u *m.* спокій
klidně спокійно
klimatizace, -e *ž.* кондиціонер
klouzat, -zám, -zají ковзати(ся)
klub, -u *m.* клуб
kluk, -a *m.* хлопець
kmen, -e/-u *m.* плем'я, основа
knedlík, -u *m.* кнедлік — варене борошняне тісто круглої форми
knihkupectví, -í *s.* книжковий магазин
knihovna, -y *ž.* бібліотека
koberec, -ce *m.* килим
kobliha, -y *ž.* пончик
kokakola, -y *ž.* кока-кола
koláč, -e *m.* пиріг
kolej, -e *ž.* гуртожиток
kolik скільки
kolo, -a *s.* велосипед, **horské k.** гірський велосипед
komora, -y *ž.* палата
komorní камерний
koňak, -u *m.* коньяк
konat se, *zprav. 3. os.* **-ná, -nají** відбуватися, проходити
koncert, -u *m.* концерт
končit, -čím, -čí кінчати, закінчувати
konec, -nce *m.* кінець
konečně нарешті, врешті-решт, зрештою
konfekce, -e *ž.* магазин готового одягу
koníček, -čku *m.* хобі
konkurz, -u *m.* конкурс
kontakt, -u *m.* контакт, зв'язок
konzervatoř, -e *ž.* консерваторія
kopaná, -é *ž.* футбол
kosmonaut, -a *m.* космонавт
kostel, -a *m.* костел, храм
kostlivec, -vce *m.* скелет
koš, -e *m.* корзина
košík, -u *m.* кошик
košíková, -é *ž.* баскетбол
koupaliště, -ě *s.* купальний басейн
koupelna, -y *ž.* ванна кімната
kouř, -e *m.* дим
kousek, -u *m.* шматок
kouzlo, -a *s.* чародійство, чари
koženka, -y *ž.* штучна шкіра
kožený шкіряний
krajina, -y *ž.* місцевість, пейзаж
krajkový мереживний
královna, -y *ž.* королева
kras, -u *m.* карст
krásný красивий
krasobruslení, -í *s.* фігурне катання
krém, -u *m.* крем, **holicí k.** крем для гоління, **opalovací k.** крем для засмаги
krk, -u *m.* шия
kroj, -e *m.* національний костюм
krutý жорстокий, суворий, лютий, страшний
křída, -y *ž.* крейда
křiklavý крикливий, галасливий, яскравий
křišťálový кришталевий
křižovatka, -y *ž.* перехрестя
který який, котрий
kudrnatý кучерявий
kufr, -u *m.* валіза
kuchyně, -ně *i* **kuchyň** *ž.* кухня
kukátko, -a *s.* бінокль

kulatý круглий
kulturní культурний
kupé *neskl. s.* купе
kupec, -pce *m.* торговець
kupka, -y *ž.* купка, гірка
kurt, -u *m.* корт, тенісний майданчик
kuřák, -a *m.* курець
kus, -u *m.* шматок, частина, клапоть
kvalitní якісний
květináč, -e *m.* вазон, квітковий горщик
květinářství, -í *s.* квітковий магазин
Kyjev, -a *m.* Київ
kyselý кислий

L

Labe, -e *s.* Лаба
laboratoř, -e *ž.* лабораторія
láhev, -hve *ž.* пляшка
lahůdka, -y *ž.* ласощі
lákat, -kám, -kají приваблювати, вабити
lákavý привабливий, спокусливий
lakomý жадібний, скупий
lampa, -y *ž.* лампа, **stojací l.** торшер
laskavý ласкавий, привітний
lavice, -e *ž.* лавка, лава, парта
lednička, -y *ž.* холодильник
ledovcový льодовиковий
legitimace, -e *ž.* проїзний квиток
lehký легкий
lék, -u *m.* ліки, медикаменти, **brát léky / užívat léky** приймати, вживати ліки
lékárna, -y *ž.* аптека
lékař, -e *m.* лікар
lékařka, -y *ž.* лікарка
lékařský лікарський
lenošit, -ším, -ší лінуватися, ледарювати
lepší кращий
let, -u *m.* політ
letadlo, -a *s.* літак
létání, -í *s.* переліт
letenka, -y *ž.* квиток на літак
letiště, -ě *s.* аеродром, аеропорт
letní літній
léto, -a *s.* літо, **v létě** влітку
letuška, -y *ž.* стюардеса
líbit se, -ím, -í подобатися
lid, -u *m.* народ, люди
lidé, -í *mn.* люди
limonáda, -y *ž.* лимонад
linka, -y *ž.* лінія, сполучення; **pevná l.** стаціонарна (телефонна) лінія
líný ледачий, лінивий
lípa, -y *ž.* липа
lístek, -tku *m.* квиток, **kurzovní l.** курс валют; **nápojový l.** карта вин, перелік напоїв у меню; **podací l.** квитанція
listnatý листяний
literární літературний
literatura, -y *ž.* література
loučení, -í *s.* прощання
lóže, -e *ž.* ложа
ložnice, -e *ž.* спальня
luka, luk *s. pomn.* луки
luxusní комфортабельний, прекрасний
lyžovat, -žuji, -žují займатися лижним спортом, бігати на лижах
lžíce, -e *ž.* ложка

M

macecha, -y *ž.* мачуха
malebný мальовничий
malíř, -e *m.* маляр, художник
málokdo мало хто, небагато хто
malý малий
manažer, -a *m.* менеджер
manžel, -a *m.* чоловік
marketingový маркетинговий
marný марний, даремний
máslo, -a *s.* масло
maso, -a *s.* м'ясо
matematika, -y *ž.* математика
matka, -y *ž.* мати
maturita, -y *ž.* іспит на атестат зрілості
mávnutí, -í *s.* помах (руки)
med, -u *m.* мед
mejdan, -u *m. slang.* вечірка
měkký м'який
měna, -y *ž.* валюта; грошова система
menza, -y *ž.* студентська їдальня
město, -a *s.* місто
městský úřad, -u міська рада
metro, -a *s.* метро
mezi між, поміж
míčové hry ігри з м'ячем
milion, -u *m.* мільйон

milovat, -luju, -lují кохати, любити
milovník, -a *m.* любитель
milý милий, приємний
mimochodem мимохідь, між іншим
minerálka, -y *ž.* мінеральна вода
minerální мінеральний
minimum, -ima *s.* мінімум
ministerstvo, -a *s.* міністерство, **m. školství** Міністерство освіти, **m. zdravotnictví** Міністерство охорони здоров'я, **m. zahraničních věcí** Міністерство закордонних справ, **m. vnitra** Міністерство внутрішніх справ, **m. kultury** Міністерство культури, **m. průmyslu** Міністерство промисловості
minuta, -y *ž.* хвилина
mírný помірний, м'який, слабий
mířit, -řím, -ří цілитися, мітити, прямувати
místenka, -y *ž.* плацкарта, квиток
místnost, -i *ž.* приміщення, кімната
místo, -a *s.* **1.** місце **2.** замість
mladý молодий
mlčenlivý мовчазний
mléko, -a *s.* молоко
mlha, -y *ž.* туман, мряка
mluvit, -ím, -í говорити
mluvnice, -e *ž.* граматика; **historická m.** історична граматика
mnoho багато
mnohokrát багато разів
moc дуже, вельми, забагато
moc, -i *ž.* влада; **výkonná m.** виконавча влада, **zakonodárná m.** законодавча влада
mocný сильний, могутній
moderní модерний, сучасний
módní модний
modrooký синьоокий
moment, -u *m.* момент, мить
monarcha, -y *m.* монарх
Morava, -y *ž.* Моравія
moře, -e *s.* море
mořský морський, **m-é pobřeží** морське узбережжя
Moskva, -y *ž.* Москва
most, -u *m.* міст
moudrý розумний
mouka, -y *ž.* мука
možná можливо
možnost, -i *ž.* можливість
mrak, -u *m.* хмара
mráz, -u *m.* мороз, *zdrob.* **mrazík, -u** *m.* морозець
mrazicí морозильний, **m. box** морозильна камера, **m. skříň**, *розм.* **mrazák** холодильник
mrazivý морозний, морозяний
mražený заморожений, морожений
mrkev, -kve *ž.* морква
multimediální мультимедійний
musit / muset, -ím, -sí мусити, бути повинним
muzeum, -ea *s.* музей
mužstvo, -a *s.* команда
myčka, -y *ž.* посудомийка
mýdlo, -a *s.* мило
myslit, -lím, -lí *na koho, co* думати *про кого, що*

N

nabídka, -y *ž.* пропозиція
nabídnout, -nu, -nou запропонувати
nabízet, -žím, -žejí пропонувати
nábytek, -tku *m.* меблі
načerno *(їхати)* зайцем
nacházet se, -zím, -zejí зустрічатися, траплятися, знаходитися, міститися
nadarmo даремно
nádherný пишний, розкішний, чудовий, прекрасний, гарний, надзвичайний
nádobí, -í *s.* посуд
nádraží, -í *s.* вокзал
nádražní вокзальний, **n. hala** вестибюль на вокзалі, **n. rozhlas** радіо на вокзалі
nadšený натхненний, захоплений
najednou раптово, враз, несподівано
najíst se, -jím, -jedí наїстися
najít, -jdu, -jdou знайти, найти
nakonec зрештою, нарешті
nakreslit, -lím, -lí намалювати, накреслити
nákup, -u *m.* купівля, покупка
nakupovat, -puji, -pují купувати, закуповувати
nálada, -y *ž.* настрій

náledí, -í *s.* ожеледь, ожеледиця
náležet, -žím, -ží належати
náměstí, -í *s.* площа
naopak навпаки
napětí, -í *s.* напруження
naplánovat si, -nuji, -nují запланувати
naprosto цілковито, цілком, абсолютно
například наприклад
náročný вимогливий, вибагливий
nebývalý надзвичайний, небувалий
národnost, -i *ž.* народність, національність
narození, -í *s.* народження, **místo n.** місце народження
narozeniny, -in *ž. pomn.* день народження
náruč, -e *ž.* обійми
naříkat, -kám, -kají ридати, голосити
následovat, -duji, -dují йти слідом, наслідувати
naslouchat, -chám, -chají слухати, прислухатися
nastat *3 os.* **-stane, -stanou** настати, наступити
nastoupit, -pím, -pí сісти, увійти *(у транспорт)*
nástupiště, -ě *s.* платформа
nastydnout (se), -nu, -nou застудитися, простудитися
nátura, -y *ž.* натура
návrh, -u *m.* пропозиція
navrhovat, -huji, -hují пропонувати, вносити пропозицію
návštěva, -y *ž.* **1.** відвідини **2.** гість
návštěvník, -a *m.* відвідувач, гість
navštěvovat, -vuji, -vují відвідувати, ходити в гості
navštívit, -vím, -ví відвідати, прийти у гості
název, -zvu *m.* назва, заголовок
nazývat se, -vám, -vají називатися
ne не
nebe, -e *s.* небо
nebeský небесний
nebezpečný небезпечний
neblahý нещасний
něčí чийсь
nedávno недавно, нещодавно
nedbalý недбалий
neděle, -e *ž.* неділя
nechat , -chám, -chají залишити, лишити
nejdřív найраніше, найперше
nejdůležitější найважливіший
nejen — ale не лише, але й; не тільки, але й
nejstarší найстарший, найстаріший
nejvíc найбільше
nejzápadnější найзахідніший
někam кудись, куди-небудь
někdo хтось
několik кілька, декілька
několikaposchoďový кількаповерховий
některý який-небудь, деякий
nemocnice, -e *ž.* лікарня
nemocný хворий
nemotorný неповороткий, незграбний
nemyslitelný немислимий, неймовірний
nenadále несподівано, негадано
nenapodobitelný неповторний
nenávratně безповоротно
neobvyklý незвичний, незвичайний
neočekávaný несподіваний, нежданий, негаданий
neoznačený незакомпостований
nerozhodný нерішучий
nesmírně неймовірно, надзвичайно
nesmírný безмежний, безкрайній
nesnesitelně нестерпно
nespravedlivý несправедливий
nestálý непостійний, мінливий
neteř, -e *ž.* племінниця
neúnavně невтомно
neustálý постійний, безперервний
neústupný упертий, непоступливий
nezbytný необхідний
neznámý невідомий
nicnedělání, -í *s.* байдикування
nikde ніде
nikdo ніхто
nikdy ніколи
nízký низький
nížina, -y *ž.* низина
noc, -i *ž.* ніч
noční нічний
nominovat, -nuji, -nují призначати/призначити

nos, -u *m.* ніс
novina, -y *ž.* новина, **noviny** *mn.* газета, **předplatit si n-y** передплатити газету
nový новий
nudle, -e *ž.* локшина
nula, -y *ž.* нуль
nůž, nože *m.* ніж

O

obálka, -y *ž.* конверт
obarvit, -vím, -ví пофарбувати
občas інколи, час від часу
období, -í *s.* період, сезон; **roční o.** пора року
oběd, -a *m.* обід
obětavý самовідданий, жертовний
obchod, -u *m.* магазин
obchodní торговий, торгівельний, **o. dům** універмаг, **o. středisko** торгівельний центр
obchodník, -a *m.* бізнесмен, торгівець
obilný зерновий
objevit se, -vím, -ví з'явитися, постати
objevovat, -vuji, -vují відкривати, знаходити
oblečení, -í *s.* одяг
oblek, -u *m.* **1.** одяг, одежа **2.** чоловічий костюм
oblékat se, -kám, -kají одягатися
obliba, -y *ž.* любов, симпатія, популярність
oblíbený популярний, улюблений
obličej, -e *m.* обличчя
obloha, -y *ž.* небо, небозвід
obouvat, -vám, -vají взувати
obr, -a *m.* велетень, гігант
obrana, -y *ž.* захист, охорона
obraz, -u *m.* картина
obrovský величезний
obrození, -í *s.* відродження, **národní o.** національне відродження
obsadit, -dím, -dí зайняти, посісти
obsah, -u *m.* вміст, зміст
obsahovat, -huji, -hují містити
obstarat -rám, -rají улаштувати, потурбуватися
obtěžovat se, -žuji, -žují турбуватися, непокоїтися
obuv, -i *ž.* взуття
obvod, -u *m.* район міста, **správní městský o.** адміністративний район міста
obvykle зазвичай
obyčejně звичайно, просто
od від
odbíjená, -é *ž.* волейбол
odcestovat, -tuji, -tují поїхати, виїхати
oddaně віддано, вірно
oddělení, -í *s.* відділ
oddělený окремий, відокремлений
oddělovat, -luji, -lují відділяти, відокремлювати
odění, -í *s.* одяг
odesílatel, -e *m.* відправник
oděv, -u *m.* одяг
odcházet, -zím, -zejí іти, виходити, від'їжджати
odjezd, -u *m.* від'їзд, виїзд
odkud звідки
odlet, -u *m.* відліт
odletět, -tím, -tí відлетіти
odložit si, -žím, -ží відкласти, залишити, зняти верхній одяг
odměna, -y *ž.* премія, винагорода
odolat, -lám, -lají вистояти, витримати
odolnost, -i *ž.* витривалість
odpočívat si, -vám, vají відпочивати
odpoledne, -e *s.* друга половина дня
odpovídat, -dám, -dají відповідати
odtud звідти
ojedinělý винятковий
okamžik, -u *m.* мить, момент, хвилина
okénko, -a *s.* віконце
okolí, -í *s.* околиця
okolní навколишній
okraj, -e *m.* край, околиця
okusit, -sím, -sí *čeho, co* пережити, пізнати *що*
omezit, -zím, -zí обмежити
omezovat se, -zuji, -zují обмежуватися
omyl, -u *m.* помилка
opačný протилежний, зворотній
opálený засмаглий
orientální східний
opalování, -í *s.* засмагання
opatrnost, -i *ž.* обережність, обачливість

opravář, -e *m.* ремонтник, механік
opravdový справжній, дійсний
opravdu дійсно, насправді
opravit, -vím, -ví полагодити, відремонтувати
ordinace, -e *ž.* приймальня, кабінет лікаря
ordinovat, -nuji, -nují приймати хворих
organizovat, -zuji, -zují організовувати, організувати
orchestr, -u *m.* оркестр
orientovat se, -tuji, -tují орієнтуватися
orloj, -e *m.* куранти
osobní věc особиста річ
ostatně зрештою
ošetřovat, -řuji, -řují надавати медичну допомогу, доглядати
ošklivý гидкий, бридкий
otec, otce *m.* батько
otevřený відчинений
otevřít, otevřu, otevřou відчинити, відкрити
ovoce, -e *ž.* фрукти, **tropické o.** тропічні фрукти
ovocný фруктовий, **o. pohár** фруктовий салат
ovšem 1. звичайно, певна річ, звісно; **2.** але, однак, проте
označit (si), -čím, -čí позначити, відзначити
oznamovat, -muji, -mují повідомляти, сповіщати
ozývát se, -vám, -vají лунати, бути чутним, озиватися

P

pacient, -a *m.* пацієнт
pád, -u *m.* падіння; відмінок
pahorkatina, -y *ž.* пагориста місцевість
pak потім, далі
palačinka, -y *ž.* млинець
pálit, -lím, -lí пекти, палити, обпікати
palma, -y *ž.* пальма
pamatovat si, -tuji, -tují пам'ятати
panelákový панельний
paní, -í *ž.* жінка, пані
papír, -u *m.* папір
papírnictví, -í *s.* паперова крамниця, канцтовари
paprsek, -sku *m.* промінь
parašutizmus, -mu *m.* парашутизм
párátko, -a *s.* зубочистка
parlament, -u *m.* парламент
party *neskl. ž.* вечірка
pas, -u *m.* паспорт
pásek, -sku *m.* пояс, ремінець
pasový паспортний, **p-á kontrola** паспортний контроль
past, -i *ž.* пастка
pastel, -u *m.* пастель
patro, -a *s.* поверх
patřit, -řím, -ří належати
pečivo, -a *s.* хлібобулочні вироби
pedagogický педагогічний
pěkně красиво, добре, гарно
peněženka, -y *ž.* гаманець
peníz, -e *m.* монета, *zprav. mn.* **peníze** гроші; **vybírat peníze** одержувати гроші; **vyměnit si peníze** поміняти гроші
penze, -e *ž.* **1.** пенсія **2.** (в готелі) пансіон
pepřenka, -y *ž.* перечниця
perla, -y *ž.* перлина
péro, -a *s.* перо, пружина
perspektivní перспективний
pěší пішохідний, **p. zóna** пішохідна зона
pěšky пішки
pevný міцний, постійний
pití, -í *s.* пиття, напій
pivo, -a *s.* пиво
plamen, -e *m.* полум'я, вогонь
platit, tím, -tí 1. платити **2.** бути дійсним
plátno, -a *s.* полотно, екран
plavání, -í *s.* плавання
plavky, -vek *ž.* плавки, купальний костюм
pláž, -e *ž.* пляж
ples, -u *m.* бал
plešatý лисий
pleť, -ti *ž.* шкіра
pletený плетений, в'язаний
plný повний
plocha, -y *ž.* поверхня, площа, площина
plomba, -y *ž.* пломба

plyn, -u *m.* плита, **sporák na p.** газова плита
pobřeží, -í *s.* узбережжя
pobyt, -u *m.* проживання, перебування
poctivost, -i *ž.* чесність, порядність
počasí, -í *s.* погода
počátek, -tku *m.* початок
počet, -čtu *m.* кількість, чисельність
počítačový комп'ютерний
počítat, -tám, -tají рахувати, лічити
počkat, -kám, -kají почекати
podání, -í *s.* заява
podávat, -vám, -vají подавати
podchod, -u *m.* підземний перехід
podíl, -u *m.* частка, доля
podívat se, -vám, -vají подивитися, глянути
podmínka, -y *ž.* умова
podnik, -u *m.* підприємство
podnikatel, -e *m.* підприємець
podniknout, -nu, -nou здійснити
podobný *komu* схожий *на кого*
podrážka, -y *ž.* підметка, підошва
podřízený, -ého підлеглий
podzim, -u *m.* осінь
pohádkový казковий
pohled, -u *m.* погляд, зір, вид
pohoda, -y *ž.* спокій, затишок
pohodlný зручний, комфортний
pohovka, -y *ž.* диван, канапа
pohromadě разом, укупі
pochopitelně зрозуміло, певна річ
pojistit, -tím, -tí застрахувати
pojmenovat, -nuji, -nují назвати
pokladna, -y *ž.* каса
pokladní, -í *ž.* касир(ка)
pokoj, -e *m.* кімната, **obývací p.**, *hovor.* **obývák** жила кімната
pokoušet se, -ším, -šejí намагатися; спокушати
pokračovat, -čuji, -čují продовжувати
pokrýt, -kryji, -kryjí покрити, устелити
pokuta, -y *ž.* штраф
Polák, -a *m.* поляк
poledne, -e *s.* обід
polední полуденний
polévka, -y *ž.* суп
polibek, -bku *m.* поцілунок
polička , -y *ž.* поличка
poliklinika, -y *ž.* поліклініка
poloha, -y *ž.* місцезнаходження, розташування
Polsko, -a *s.* Польща
polštář , -e *m.* подушка, матрац
pomeranč, -e *m.* апельсин
poměrně відносно, порівняно
pomocník, -a *m.* помічник
poničený понівечений, пошкоджений
ponožka, -y *ž.* шкарпетка
poplatek, -tku *m.* плата, такса
popovídat si, -dám, -dají поговорити, порозмовляти
porucha, -y *ž.* розлад, неполадки, перебої
pořád1, -u *m.* програма
pořád2 весь час, постійно, завжди
pořádat, -dám, -dají організовувати, організувати, упорядковувати
poschodí, -í *s.* поверх
poskytovat, -tuji, -tují подавати, надавати
Poslanecká sněmovna, -y *ž.* палата депутатів
posloužit si, -žím, -ží пригощатися, частуватися
posluchárna, -y *ž.* аудиторія
pospíchat, -chám, -chají поспішати, квапитися
postava, -y *ž.* зріст
postavení, -í *s.* позиція, розташування
postavit, -vím, -ví поставити, побудувати
poste restante *nezm.* до запитання
postel, -e *ž.* ліжко
pošta, -y *ž.* пошта; **hlavní p.** головпоштамт, **letecká p.** авіапошта
poštovní поштовий, **p. poukázka / složenka** поштовий переказ; **p. schránka** поштова скринька, **p. směrovací číslo** поштовий індекс
potit se, -tím, -tí потіти
potmě потемки, у пітьмі
potok, -a *m.* потік, струмок
potom потім
potravina, -y *ž.*, *zprav. mn.* харчові продукти
potřebovat, -buji, -bují потребувати, мати/відчувати потребу

potřeba, -y *ž. zprav. mn.* речі, приладдя, товари, **elektrické p-y** електротовари
poušť, -ě *ž.* пустеля
pouze лише
povaha, -y *ž.* характер, вдача
považovat, -žuji, -žují *koho, za koho, co* вважати, приймати *кого, що за кого, що*
povést se *zprav. 3. os.* удатися *кому що*
pověst, -i *ž.* переказ, сказання, легенда
povídat (si), -dám, -dají говорити, балакати
povídka, -y *ž.* оповідання
povinnost, -i *ž.* обов'язок
povolání, -í *s.* покликання, професія
pozdě пізно
později пізніше
pozdní пізній, запізнілий
pozdravit, -vím, -ví привітати, зустріти
poznat, -nám, -nají познайомитися, пізнати
pozorovat, -ruji, -rují спостерігати, стежити
pozvání, -í *s.* запрошення
požádat, -dám, -dají попросити
práce, -e *ž.* робота, праця; **trh p.** ринок праці; **záchranné p.** рятувальні роботи
pracovat, -uji/u, ují працювати
pracovitý працьовитий
pračka, -y *ž.* пральна машина
prádelník, -u *m.* шафа для білизни, комод
prádlo, -a *s.* білизна
praktický практичний
prakticky практично, на практиці
pramenit, *zprav. 3. os.* **-ní, -ní** витікати, брати початок
prášek, -šku *m.* порошок, таблетка
prát, peru, perou прати
pravděpodobně імовірно, можливо
pravdomluvný правдомовний
právě саме
pravěký доісторичний, стародавній
pravidelný регулярний, правильний
právnický правознавчий
praxe, -e *ž.* практика
prázdniny, -in *ž. pomn.* канікули
prázdný порожній
pražit, -žím, -ží смажити, підсмажувати
premiéra, -y *ž.* прем'єра
prezentace, -e *ž.* презентація
prezident, -a *m.* президент
prchnout, -nu, -nou 1. утекти **2.** пролетіти, проминути
pro для
probojovat se, -juji, -jují пробитися, прорватися
probouzet se, -zím, -zejí прокидатися
prodavač, -e *m.* продавець
prodavačka, -y *ž.* продавщиця
prodejna, -y *ž.* крамниця, магазин
profese, -e *ž.* професія
profesionálně професіонально
profesionální професіональний
profesor, -a *m.* викладач, професор
prohlídka, -y *ž.* огляд
procházet se, -zím, -zí прогулюватися
projekt, -u *m.* проект
proměnit, -ním, -ní 1. обміняти, виміняти **2.** перетворити, змінити
proměnlivý мінливий, змінний
prominout, -nu, -nou вибачити, пробачити
promoce, -e *s.* вручення диплома про вищу освіту
pronikat, -kám, -kají проникати, пробиратися
prosba, -y *ž.* прохання
prostě просто, нескладно
prostěradlo, -a *s.* простирадло
prostředek, -dku *m.* засіб, **dorozumívací p.** засіб спілкування; **komunikační p.** засіб зв'язку
prostředí, -í *s.* середовище, оточення
prostřední середній, *розм.* середульший (син)
protékat, *3 os. j.* **-ká** протікати, текти
protivný відразливий, осоружний
proto тому
protože тому що
provozovat, -zuji, -zují проводити, здійснювати, організовувати, виконувати
pršet *zprav. 3 os.* **prší** дощить, іде дощ
průmysl, -u *m.* промисловість
průmyslový промисловий

průprava, -y *ž.* підготовка, тренування
průvodčí, -ího *m.* провідник
průvodka, -y *ž.* накладна, супровідний лист, поштовий бланк
první перший
prý кажуть, мовляв, ніби
přání, -í *s.* бажання, побажання
přát, přeji, přejí бажати
přece все-таки, все ж, проте, однак
před перед
předehra, -y *ž.* увертюра, прелюдія
předkrm, -u *m.* закуска
předložit, -ím, -í показати
předmět, -u *m.* предмет; **vyučovací p.** навчальна дисципліна
přednášet, -ším, -šejí читати лекцію, викладати, читати курс
přední головний, чільний, передній
předpis, -u *m.* інструкція, рецепт
předpoklad, -u *m.* умова, припущення, здогад
předpověď, -di *ž.* передбачення, прогноз (погоди)
předsíň, -ně *ž.* передпокій, *розм.* прихожа
představení, -í *s.* вистава
představit, -vím, -ví познайомити, відрекомендувати
přehánět, -ním, -nějí перебільшувати
přeháňka, -y *ž.* короткочасний дощ, дощик
přehrada, -y *ž.* **1.** перегородка **2.** гребля
přecházet, -zím, -zejí переходити, проходити, **p. na zelenou** переходити на зелене світло
přechod, -u *m.* перехід
překonat, -nám, -nají перемогти, подолати
přenést, -nesu, -nesou перенести
přepážka, -y *ž.* перегородка, віконце
přes через
přeskočit, -čím, -čí перескочити, пропустити
přesně точно
přestávka, -y *ž.* перерва
přestěhovat se, -huji, -hují переселитися
přestoupit, -pím, -pí пересісти, зробити пересадку
přestupovat, -puji, -pují пересідати, робити пересадку
převážně переважно, більшою мірою
příběh, -u *m.* пригода, подія
příbor, -u *m.* прилад
příbuzný, -ého родич
příbytek, -tku *m.* житло, оселя
přidat, -dám, -dají додати, докласти
přihlásit se, -sím, -sí записатися, зареєструватися, подати заяву
přihláška, -y *ž.* заявка
přicházet, -zím, -zejí приходити, прибувати
příchod, -u *m.* прихід, прибуття
příjem, -jmu *m.* приймання, прийом
příjemce, -e *m.* одержувач
příjemný приємний
příjezd, -u *m.* приїзд, прибуття
příjezdový під'їзний
přijít, -jdu, -jdou прийти
přijíždět, -dím, -dí приїжджати, приїздити
přikrývka, -y *ž.* ковдра, покривало
přílet, -u *m.* приліт
příliš надто, занадто, надміру
příloha, -y *ž.* гарнір
přinést, -nesu, -nesou принести
připít si, -piji, -pijí підняти келих, випити
připoutat se, -tám, -tají прив'язатися, пристебнутися
příprava, -y *ž.* підготовка
připravovat se, -vuji, -vují *k čemu, nač* готуватися *до чого*
připravovat, -vuji, -vují готувати
příroda, -y *ž.* природа
přírodní природний, **p. rezervace** заповідник
přírodopis, -u *m.* природознавство
přírodovědecký природознавчий
přísloví, -í *s.* прислів'я
příslušenství, -í *s.* вигоди, комфорт, обладнання
přispívat, -vám, -vají допомагати, сприяти
přistát, -stanu, -stanou зробити посадку, приземлитися
přístup, -u *m.* доступ
přistýlka, -y *ž.* додаткове ліжко

příště наступного разу, у майбутньому
příští наступний
přítel, -e *m.* друг *pl.* **přátelé** друзі
přítomný теперішній, нинішній, присутній
přízemí, -í *s.* перший поверх, цокольний поверх
příznak, -u *m.* ознака, прикмета
příznivý прихильний, позитивний
přizpůsobivost, -i *ž.* пристосованість
psací письмовий, **p. pult** письмова стійка, конторка; **p. stůl** письмовий стіл
ptáče, -ete *s.* пташеня
půjčit, -čím, -čí позичити
půl половина
puntík, -u *m.* цяточка, горошок
působit, -bím, -bí 1. *co komu* завдавати *чого кому* **2.** *na koho čím* справляти враження *яке на кого*
půvabný привабливий, чарівний
původ, -u *m.* походження
pyšný гоноровитий, пихатий

R

rada, -y *ž.* порада
raději, *hovor.* **radši** краще
rádio, -a *s.* радіо
radnice, -e *ž.* ратуша
radostný радісний
ráj, -e *m.* рай, едем
rajče, -ete *s.* помідор, томат
rameno, -a *s.* плече
rámus, -u *m.* гамір, галас
ranní ранковий, **r. čtvrthodinka** ранкова фіззарядка
ráno, -a *s.* ранок
rčení, -í *s.* вислів, вираз
recepce, -e *ž.* бюро обслуговування, адміністратор (у готелі)
recept, -u *m.* рецепт
regál, -u *m.* полиця
reklamní рекламний
reliéf, -u *m.* рельєф
remíza, -y *ž.* нічия
renesance, -e *ž.* Ренесанс, Відродження
restaurace, -e *ž.* ресторан
rezervovat, -vuji, -vují резервувати
ročník, -u *m.* курс
rodič, -e *m., zprav. mn.* батьки
rodina, -y *ž.* сім'я
roh, -u *m.* **1.** ріг **2.** кут, куток
rohování, -í *s.* бокс
rok, -u *m.* рік; **dvakrát do roka** два рази на рік; **za rok** через рік
role, -e *ž.* роль
román, -u *m.* роман
rómský циганський
rovně прямо, рівно
rovněž так само, однаково
rovný рівний, прямий
rozdělení, -í *s.* поділ
rozdělovat, -luji, -lují розділяти, ділити
rozdílný різний, відмінний
rozdmýchávat, -vám, -vají роздувати, роздмухувати
rozehnat, rozeženu, rozeženou розігнати, розвіяти
rozhlas, -u *m.* **1.** радіомовлення (точка) **2.** радіо (організація)
rozhodčí, -ího *m.* суддя, арбітр
rozhodnutí, -í *s.* рішення
rozhoupat, -pu/-pám, -pou/-pají розгойдати, розхитати
rozhovor, -u *m.* розмова
rozkvést, -kvetu, -kvetou розцвісти, зацвісти
rozloučit se, -čím, -čí попрощатися
rozšířený розширений, поширений
rozšířit, -řím, -ří розширити
roztomilý милий, чарівний
rozvitý розвинений
rozvoj, -e *m.* розвиток
rozvrh, -u *m.* розклад, **denní r.** розпорядок дня
rozžhavený розпалений
ruční ручний
ručník, -u *m.* рушник
rukáv, -u *m.* рукав
rukavice, -e *ž.* рукавичка
rum, -u *m.* ром
Rusko, -a *s.* Росія
rušno шумно, гомінливо
růst, roste, rostou рости
různý різний
ryba, -y *ž.* риба
rybník, -a *m.* став, ставок
rychle швидко

rychlobruslení, -í *s.* швидкісний біг на ковзанах
rýma, -y *ž.* нежить

Ř

řád, -u *m.* правила, розпорядок, **jízdní ř.** розклад (руху) поїздів; **letový ř.** розклад польотів
řada, -y *ž.* ряд, низка
řádit, -dím, -dí зараховувати
řasa, -y *ž.* вія
říci, řeknu, řeknou сказати
ředitel, -e *m.* директор
ředitelna, -y *ž.* директорський кабінет
Řek, -a *m.* грек
řidič, -e *m.* водій
říjen, -jna *m.* жовтень
říkat, -kám, -kají говорити, казати
římský римський
řízek, -zku *m.* відбивна

S

sáček, -čku *m.* пакетик, кульок
salám, -u *m.* ковбаса
salát, -u *m.* салат
sám, sama, samo сам, сама, саме
samoobsluha, -y *ž.* супермаркет
samozřejmě звичайно, певна річ, зрозуміло
sáňkovat, -kuji, -kují кататися на санчатах
sázet, -zím, -zejí 1. садити **2.** робити ставку
sbírat, -rám, -rají збирати
sbírka, -y *ž.* колекція, збірка
sbohem прощавай(те), бувай(те) здоров(і)
sbor, -u *m.* трупа, колектив; хор
sborovna, -y *ž.* учительська
scéna, -y *ž.* сцена
sehnat, -ženu, -ženou дістати, роздобути
sejít se, -jdu, -jdou зустрітися, побачитися
sekretářka, -y *ž.* секретарка
semestr, -u *m.* семестр; **zimní s.** зимовий семестр, **letní s.** літній семестр
semifinále *neskl. s.* півфінал
seminář, -e *m.* семінар
Senát, -u *m.* сенат
seno, -a *s.* сіно
seriozní серйозний
sestra, -y *ž.* сестра
sestřenice, -e *ž.* двоюрідна сестра
sešit, -u *m.* зошит
severoitalský північно-італійський
seznam, -u *m.* список
seznámit, -mím, -mí познайомити, представити
shánět, -ním, -nějí роздобувати, діставати
shoda, -y *ž.* **1.** подібність, схожість **2.** одностайність, порозуміння
scházet se, -zím, -zejí зустрічатися
schovat se, -vám, -vají сховатися, заховатися
sice хоча і, а то, а не то, інакше
sídliště, -ě *s.* район, житловий масив
sídlo, -a *s.* місцеперебування, резиденція
siesta, -y *ž.* відпочинок
silný сильний
sípavý сиплий, хриплий
síť, -tě *ž.* сітка; мережа
sjednocený об'єднаний, єдиний
sjíždět se, -dím, -dějí з'їжджатися, збиратися
sklář, -e *m.* склороб, скляр
sklenička, -y *ž.* склянка
skoro майже
skoupě скупо, стримано
skromný скромний, невибагливий
skříň, -ně *ž.* шафа
skutečný дійсний, реальний
skvělý блискучий, розкішний
skvostný дорогоцінний, коштовний
slabý слабкий
sladkost, -i *ž.* солодощі
sladký солодкий
slalom, -u *m.* слалом
slánka, -y *ž.* сільниця
slavistický славістичний
slavnostní урочистий
sleva, -y *ž.* знижка
Slezsko, -a *s.* Сілезія
slibující обіцяючий

Slovák, -a *m.* словак
slovanský слов'янський
slovník, -u *m.* словник
slovo, -a *s.* слово
slunce, -e *s.* сонце
slunko, -a *s.* сонечко
slunný сонячний
slušet *3 os. j.* **-ší** бути до лиця, личити
slušnost, -i *ž.* ввічливість, порядність
slušný пристойний, порядний
služba, -y *ž.* **1.** послуги, обслуговування **2.** служба, служіння
slyšet, -ším, -ší чути
směnárna, -y *ž.* пункт обміну валют
směr, -u *m.* напрям, напрямок
smetana, -y *ž.* сметана
SMS *hovor.* **smska** смс-повідомлення
smutný сумний, сумовитий
snad певно, мабуть, либонь
sněhulák, -a *m.* снігова баба
snídaně, -ě *s.* сніданок
sníh, sněhu *m.* сніг
snímek, -mku *m.* **1.** знімок **2.** фільм
sobota, -y *ž.* субота
socha, -y *ž.* скульптура
sochař, -e *m.* скульптор
sólista, -y *m.* соліст
sotva ледве, ледь, насилу
současný сучасний, одночасний
souhlasit, -sím, -sí погоджуватися
soukromý приватний
soulad, -u *m.* гармонія
souměrný симетричний
souprava, -y *ž.* сервіз; комплект *(одягу, інструментів)*
soused, -a *m.* сусід
sousedit, -ím, -í бути сусідами
sousedství, -í *s.* сусідство
soutěž, -e *ž.* змагання, конкурс
soutěžit, -žím, -ží змагатися
spát, spím, spí спати
spěchat, -chám, -chají поспішати
spílat, -lám, -lají *кому, čemu* лаяти *кого, що*
spisovatel, -e *m.* письменник
spíše скоріше
spočítat, -tám, -tají порахувати, полічити
spojovat, -juji, -jují поєднувати, об'єднувати
spokojený задоволений
společenský суспільний
spolehlivě безвідмовно, вірно, надійно
sport, -u *m.* спорт, **letní s.** літній вид спорту, **zimní s.** зимовий вид спорту; **vodní s-y** види водного спорту; **extrémní (adrenalinové) s-y** екстремальні види спорту, **pěstovat s.** займатися спортом
sportovat, -tuji, -tují займатися спортом
sportovec, -vce *m.* спортсмен
sportovní спортивний, **s. hala** спортзал
spravedlivý справедливий
sprcha, -y *ž.* душ
sprchovat se, -chuji, -chují митися під душем
spropitné, -ho *s. hovor.* чайові
sraz, -u *m.* зустріч
stačit, -čím, -čí вистачати / вистачити
stále постійно, безперервно
stan, -u *m.* намет
stánek, -nku *m.* кіоск
stanice, -e *ž.* станція, зупинка
starat se, -rám, -rají *o koho, oč* піклуватися *про кого, що*
starobylý стародавній, прадавній
starost, -i *ž.* турбота, клопіт
starší старший, старіший
starý старий
stát se, stanu, stanou стати, зробитися
stát, stojím, stojí 1. коштувати **2.** стояти
stát, -u *m.* держава, **orgán správy s-u** орган державного управління
státní державний, **s. zřízení** державний устрій
stavba, -y *ž.* будівля
stavební будівельний
stavět, -vím, -vějí будувати
stavitel, -e *m.* будівельник, архітектор
stěhovat se, -huji, -hují переїздити, переселятися
stejně однаково
stejný подібний, однаковий
stezka, -y *ž.* стежка, стежина
stisknout, -nu, -nou потиснути (руку)

stolek, -u *m.* столик
stolička, -y *ž.* кутній зуб
stonat, stůnu, stůňou *s čím* хворіти *на що, чим*
stráň, -ně *ž.* укіс, схил
strana, -y *ž.* **1.** сторона, бік **2.** партія
strop, -u *m.* стеля
strýc, -e *m.* дядько
střed, -u *m.* центр
středisko, -a *s.* осередок, пункт
střední середній
středověký середньовічний
student, -a *m.* студент
studentský студентський
studený холодний
studie, -e *ž.* стаття, нарис
studium, -ia *s.* навчання; **bakalářské s.** бакалаврат, **magisterské s.** магістратура
studovat, -uji, -ují вчитися
studovna, -y *ž.* кімната для занять
stupeň, -pně *m.* **1.** сходинка **2.** ступінь, рівень **3.** градус
styl, -u *m.* стиль
soud, -u *m.* суд
suchý сухий
supermarket, -u *m.* супермаркет
sušenka, -y *ž.* сухе печиво, коржик
suterén, -u *m.* підвальний поверх
svačina, -y *ž. (другий)* сніданок
svačit, -čím, -čí снідати, закусувати
svalnatý мускулистий
svatba, -y *ž.* весілля
svatý святий
svérázný своєрідний, самобутній, оригінальний
svěřovat se, -řuji, -řují *komu* довірятися, відкриватися
svět, -a *m.* світ, всесвіт
světlooký світлоокий
světlý світлий
svetr, -u *m.* светр, джемпер
svítit, -tím, -tí світити, світитися
svléknout se, -kám, -kají зняти, роздягнутися
svobodný неодружений, нежонатий
svůj свій
syn, -a *m.* син
synovec, -vce *m.* племінник
sypat, -pu/-pám, -pou/pají сипати
sýr, -a *m.*сир, **tavený s.** плавлений сир, **tvrdý s.** твердий сир

Š

šálek, -lku *m.* чашка
šampon, -u *m.* шампунь
šatna, -y *ž.* гардероб
šaty, -ů *m. pomn.* одяг
šéforganizátor, -a *m.* головний організатор
šikovný моторний, спритний
široký широкий
škola, -y *ž.* школа, навчальний заклад; **základní š.** початкова школа, **střední š.** загальноосвітня середня школа, **odborná š.** професійна школа, **vysoká š.** вищий навчальний заклад; **mateřská školka** дитячий садок
školačka, -y *ž.* школярка
školák, -a *m.* школяр
šlehačka, -y *ž.* вершки
šok, -u *m.* шок
špagety, -ů *m. pomn.* спагеті
špatný поганий, лихий
špinavý брудний
šplouchání, -í *s.* хлюпання
šplouchat, -chám, -chají плескати(ся)
šťastný щасливий
štědrý щедрий
štíhlý стрункий
šunka, -y *ž.* шинка
švestka, -y *ž.* слива

T

tabule, -e *ž.* дошка, **elektronická t.** електронне табло
tajemný таємничий
také також
taktovka, -y *ž.* диригентська паличка
takže отже
talent, -u *m.* талант
tamhle *hovor.* там
tančit, -čím, -čí танцювати
taška, -y *ž.* сумка
tatínek, -nka *m.* тато, татусь
taxík, -u *m.* таксі

téci *і* **téct** *zprav. 3 os.* **teče, tekou** *і* **tečou** текти
tedy отже, таким чином
telefon, -u *m.* телефон; **mobilní t.** *hovor.* **mobil** мобільний телефон
telefonní телефонний; **t. automat** телефонний автомат; **t. číslo** телефонний номер; **t.karta** телефонна картка; **t.síť** телефонна мережа
telefonovat, -nuji, -nují дзвонити, телефонувати
telegraf, -u *m.* телеграф
telegram, -u *m.* телеграма, **obyčejný t.** звичайна телеграма, **pilný t.** термінова телеграма
tělesný фізичний, тілесний; **t-á výchova** фізичне виховання
televize, -e *ž.* телебачення, *розм.* телевізор
tělo, -a *s.* тіло
tělocvična, -y *ž.* спортзал
ten цей
tenis, -u *m.* теніс, **stolní t.** (ping-pong) настільний теніс
tenkrát тоді, в той час
teologický теологічний
teplota, -y *ž.* температура, **zvýšená t.** підвищена температура, **t. stoupá** температура підвищується, **t. klesá** температура падає; **měřit si t-u** міряти температуру
teplý теплий
tepna, -y *ž.* магістраль, артерія
termín, -u *m.* строк, термін
textil, -u *m.* текстиль
těžký важкий
tchán, -a *m.* свекор, тесть
tchyně, -e *ž.* свекруха, теща
ticho, -a *s.* тиша
tisícovka, -y *ž. розм.* тисяча (банкнота)
tisk, -u *m.* преса
tiskací друкарський; **t. písmo** друковані літери
tlačítko, -a *s.* кнопка
tleskat, -kám, -kají аплодувати
tlustý товстий
tmavooký темноокий
tmavovlasý темноволосий
tmavý темний
to це
tok, -u *m.* течія, потік, плин
tolik стільки
tón, -u *m.* тон
topení, -e *s.* опалення; **ústřední t.** централізоване опалення
tradičně традиційно
tramvaj, -e *ž.* трамвай
tramvajenka, -y *ž.* трамвайний проїзний квиток
trasa, -y *ž.* траса, маршрут
trénink, -u *m.* тренування, тренінг
trénovat, -nuji, -nují тренувати(ся)
trest, -u *m.* покарання
trhat, -hám, -hají смикати, сіпати
trochu трохи, трішки
trolejbus, -u *m.* тролейбус
truhlář, -e *m.* столяр
trvat, -vám, -vají тривати, продовжуватися
tři три
třída, -y *ž.* клас
túra, -y *ž.* похід, **pěší t.** туристичний похід
turista, -y *m.* турист
turistický туристичний
turistika, -y *ž.*туризм, **pěší t.** піший туризм
tuzemsko, -a *s.* батьківщина, своя країна
tužka, -y *ž.* олівець, **propisovací t.** кулькова авторучка
tvaroh, -u *m.* сир
tvář, -e *ž.* обличчя
tvorba, -y *ž.* творчість
tvořit -řím, -ří створювати, творити
tvrdý твердий
tvůj твій
tvůrčí творчий
tykat, -kám, -kají звертатися на "ти", тикати
tým, -u *m.* команда

U

ubrousek, -sku *m.* серветка
ubytování, -í *s.* **1.** надання житла, розміщення на квартирі **2.** житлові умови
účastnit se, -ním, -ní брати участь

učebna, -y *ž.* учбове приміщення
účel, -u *m.* мета, ціль; **za tímto účelem** з цією метою
účes, -u *m.* зачіска
učesaný причесаний
účet, účtu *m.* рахунок
účetní бухгалтер
učiliště, -ě *s.* училище
účinkující, -ího *m.* виконавець ролі
učit se, učím se, učí se вчитися, навчатися
učitel, -e *m.* вчитель; **třídní u.** класний керівник
udělat, -lám, -lají зробити
uhasit, -sím, -sí погасити, загасити
uhodit, -dím, -dí ударити
uchvátit, -tím, -tí схопити, захопити, загарбати
ujmout se, -mu, -mou *čeho* взятися *за що*
ukazovat, -zuji, -zují показувати, демонструвати
uklánět se, -ním, -nějí кланятися
uklidnit se, -ním, -ní заспокоїтися
úkol, -u *m.* завдання, мета
Ukrajinec, -e *m.* українець
ukrajinsky по-українськи, українською мовою
ukrajinský український
úlevně з полегшенням
ulice, -e *ž.* вулиця, **slepá u.** тупик
umělec, -lce *m.* митець
umělecký мистецький
umělý штучний; **u-é vlákno** штучне волокно
umění, -í *s.* мистецтво; **výtvarné u.** образотворче мистецтво
umývadlo, -a *s.* умивальник
umývat se, -vám, -vají вмиватися
unavený стомлений
únik, -u *m.* втеча
únor, -a *m.* лютий
uplatnění, -í *s.* застосування, запровадження
úplně повністю
uplynout, -nu, -nou минути, проминути, пройти
upozornit, -ním, -ní звернути увагу
upravený прибраний, охайний
upřímnost, -i *ž.* відвертість, щирість
upřímný відвертий, щирий
určitě точно, певно
určitý певний, точний
úřad, -u *m.* установа, управління
úřední державний
úředník, -a *m.* службовець
úsek, -u *m.* частина, відрізок
úschovna, -y *ž.* камера схову
úsilí, -í *s.* зусилля, намагання
uslyšet, -ším, -ší почути
usměvavý усміхнений
usnout, usnu, usnou заснути
úspěch, -u *ž.* успіх
uspěchaný квапливий, метушливий
úspora, -y *ž.* заощадження
ústa, úst *s. pomn.* рот, вуста
ústav, -u *m.* інститут
ustýlat, -lám, -lají застилати
utěrka, -y *ž.* кухонний рушник
utíkat, -kám, -kají тікати, бігти, рятуватися
utkat se, utkám, utkají зустрітися
útok, -u *m.* напад
utrácet, -cím, -cejí витрачати, тратити
uvaděčka, -y *ž.* білетерка
úvaha, -y *ž.* міркування, роздум
uvažovat, -žuji, -žují міркувати
uvidět se, -dím, -dí побачитися, зустрітися
uvnitř всередині
uzavřít, -řu, -řou закрити, зачинити
území, -í *s.* територія
úzkostlivý тривожний, зляканий
úzký вузький
uznat, -nám, -nají визнати
úžasný дивовижний, вражаючий

V

vábení, -í *s.* спокуса, зваба
vagón, -u *m.* вагон, **spací v.** спальний вагон; **vagón první třídy** вагон першого класу
vana, -y *ž.* ванна
vánek, -u *m.* вітерець
Vánoce, -noc *ž.* Різдво

vánočka, -y *ž.* різдвяний здобний калач
vanout *zprav. 3 os.* **-ne, -nou** віяти, дути
vápencový вапняковий
vařit (si), -řím, -ří варити, куховарити
váza, -y *ž.* ваза
vážit, -žím, -ží важити
vbrzku скоро
včas вчасно, своєчасно
vdaná одружена, заміжня
věc, -i *ž.* річ
večer, -a *m.* вечір
večeře, -e *ž.* вечеря
vědec, -dce *m.* вчений, науковець
vědecký науковий
vedle біля, поблизу
vedoucí провідний
vejít, vejdu, vejdou увійти
velehory, -hor *ž. mn.* високогір'я
velikost, -i *ž.* розмір
velkolepý величний, прекрасний, розкішний
Velkomoravská říše, -e *ž.* Великоморавська імперія
velký великий
velmi дуже
venku надворі
věnovat se, -nuji, -nují *čemu* присвячувати, віддаватися *чому*
vepřový свинячий
veřejně публічно, прилюдно
veřejný громадський, публічний
veselý веселий
veslování, -í *s.* веслування
vést, vedu, vedou вести
vestibul, -u *m.* вестибюль
věšák, -u *m.* вішалка
věta, -y *ž.* речення
většina, -y *ž.* більшість, більша частина
věž, -i *ž.* вежа
vchod, -u *m.* вхід
víc більше
video, -a *s. hovor.* відеомагнітофон, відео
videorekordér, -a *m.* відеоплеєр
vidina, -y *ž.* видіння
vidlička, -y *ž.* виделка
vichřice, -e *ž.* шквальний вітер, буря
víkend, -u *m.* вихідні *(дні)*
vina, -y *ž.* провина, вина
vinice, -e *ž.* виноградник
víno, -a *s.* вино; **vinná réva** виноградна лоза
vítězství, -í *s.* перемога
vítr, větru *m.* вітер
vízum, -za *s.*віза; **vstupní v.** в'їзна віза
vjezd, -u *m.* в'їзд
vláda, -y *ž.* уряд, **předseda v-y** голова уряду, прем'єр-міністр
vládce, -e *m.* правитель, володар
vlak, -u *m.* поїзд, потяг, **osobní v.** пасажирський поїзд, **rychlík** швидкий поїзд
vlakový залізничний
vlastenec, -nce *m.* патріот
vlastně власне, по суті
vlévat se, -vám, -vají впадати
vlhký вологий, мокрий
Vltava, -y *ž.* Влтава
vnitrozemský внутрішній, континентальний
vnučka, -y *ž.* внучка, онучка
vnuk, -a *m.* внук, онук
vodní pólo, -a *s.* водне поло
volat, -lám, -lají дзвонити, телефонувати
volba, -y *ž.* вибір, вибори
volnost, -i *ž.* вільність
volný вільний
vonět, -ním, -nějí пахнути
vozík, -u *m.* возик
vrána, -y *ž.* ворона
vrátit se, -tím, -tí повернутися
vrchní, -ího *m.* старший офіціант
vrchol, -u *m.* вершина
vrchovina, -y *ž.* височина
vrstevník, -a *m.* одноліток, ровесник
vstávat, -vám, -vají вставати
vstup, -u *m.* вхід
všední щоденний
všechno усе
všichni усі
všimnout si, -nu, -nou *něčeho* помітити *що*, звернути увагу *на що*
vtipný дотепний
vtrhnout, -nu, -nou удертися, вторгнутися

vůz, vozu *m.* 1. віз 2. автомобіль; **jídelní v.** вагон-ресторан
vybavení, -í *s.* устаткування, обладнання
vybavit, -vím, -ví оснастити, спорядити
výběr, -u *m.* вибір
vybírat, -rám, -rají вибирати
výborný чудовий, відмінний
vybrat, -beru, -berou вибрати
vybudovat, -duji, -dují побудувати, спорудити
výhodný вигідний
vyhořet, -řím, -ří згоріти, вигоріти
vyhřátý вигрітий
východoevropský східноєвропейський
výchova, -y *ž.* виховання; **tělesná v.** фізичне виховання, фізкультура, **hudební v.** музичне виховання, **výtvarná v.** уроки малювання та естетичного виховання
výjimečný надзвичайний, винятковий
výkon, -u *m.* виконання
výlet, -u *m.* екскурсія
vynikající унікальний, пречудовий
vypadat, -dám, -dají виглядати, мати вигляд
výpravčí, -ího черговий по станції, диспетчер
vypravovat, -vuji, -vují розповідати, оповідати
vyprodaný проданий
výrazný виразний, яскравий
vyrážet , -žím, -žejí вирушати
výrobek, -bku *m.* виріб, продукт
vyrůst, vyrostu, vyrostou вирости
vyřídit, -dím, -dí виконати, передати, владнати
vysílat, -lám, -lají посилати, направляти
vysoko високо
vysokoškolák, -a *m.* студент
vysoký високий
výsledek, -dku *m.* результат, **tipovat v.** передбачати результат
výstava, -y *ž.* виставка
výstavní виставочний; **v. síň** виставковий павільйон
vystoupit, -pím, -pí вийти
vystřídat, -dám, -dají перемінити, змінити
vysvětlovat, -luji, -lují пояснювати, висвітлювати
výše, -e *ž.* висота
výtah, -u *m.* ліфт
vytrvale наполегливо, старанно
vytrvalost, -i *ž.* витривалість
výtvarný образотворчий
vytvoření, -í *s.* утворення, формування
vyučování, -í *s.* уроки, заняття, навчання
výzdoba, -y *ž.* оздоблення
vyznačovat se, -čuji, -čují виділятися, вирізнятися, відзначатися
význam, -u *m.* значення
významný видатний, визначний
vzdělání, -í *s.* освіта
vzdělanost, -i *ž.* освіченість
vzhled, -u *m.* вигляд, зовнішність
vzniknout, *zprav. 3. os.* **-ne, -nou** виникнути, утворитися
vzpírání, -í *s.* підняття ваги
vztah, -u *m.* зв'язок, відносини; **příbuzenské vztahy** родинні зв'язки
vždy, *hovor.* **vždycky** завжди
vždyť адже
vžít se, vžiji, vžijí освоїтися, обжитися

W

windsurfing, -u *m.* **[-sér- i -ser-]** віндсерфінг

Z

z з, зі, із
za за, через
zábava, -y *ž.* розвага
zabloudit se, -dím, -dí заблукати
záclona, -y *ž.* занавіска, гардина
začátečník, -a *m.* початківець
začátek, -tku *m.* початок
začínat, -nám, -nají розпочинати, починати
zadarmo безкоштовно, даром
záhadně загадково, таємниче
zahájit, -jím, -jí відкрити, розпочати
zahlédnout, -nu, -nou побачити, помітити

zahrada, -y *ž.* сад, **botanická z.** ботанічний сад
zahradní садовий
zahraničí, -í *s.* закордон
zahraniční закордонний
záchod, -u *m.* туалет
zajímavost, -i *ž.*цікавість
zajímavý цікавий
zajištěný забезпечений
zajít, zajdu, zajdou зайти
zákazník, -a *m.* покупець, клієнт
základní фундаментальний, основний
zákusek, -sku *m.* закуска
zalepit. -ím, -í (dopis) заклеїти (лист)
založit, -žím, -ží закласти, заснувати
zámečník, -a *m.* слюсар
zámek, -mku *m.* замок
zaměření, -í *s.* спрямованість, направленість, орієнтація
zaměstnání, -í *s.* **1.** заняття, робота **2.** професія, праця
zaměstnavatel, -e *m.* роботодавець
zanedlouho незабаром, невдовзі, скоро
zapadat, -dám, -dají заходити (про сонце)
zápas, -u *m.* бій, боротьба; **zápas v klasickém stylu / řeckořímský z.** класична боротьба
zápisník, -u *m.* блокнот, записна книжка
zaplnit se, -ním, -ní заповнитися
zápočet, -čtu *m.* залік
zařízený умебльований, обставлений
zase знову, знов-таки
zásilka, -y *ž.* відправлення, посилка, пакунок; **z. na dobírku** посилка післяплатою / накладною платою
zaskočit, -čím, -čí заскочити, забігти
zasloužit si, -žím, -ží заслужити, стати гідним *чого*
zasněžený засніжений
zásoba, -y *ž.* припаси, резерв, запас
zástavba, -y *ž.* забудова
zastávka, -y *ž.* зупинка
zastoupit, -pím, -pí заступити, замістити
zatelefonovat, -nuji, -nují подзвонити, зателефонувати
zatím поки що, тим часом, поки
zatínat, -nám, -nají стискати, зціплювати (зуби)
zaujatý захоплений, зацікавлений
zaujímat, -mám, -mají займати, посідати
zavařenina, -y *ž.* варення
zavazadlo, -a *s.* багаж
zavazadlový багажний; **z. prostor** місце для багажу
závěrečný заключний
zavézt, -vezu, -vezou відвезти, завезти
zavinit, -ním, -ní спричинити *що*, стати винуватцем
zavírat, -rám, -rají зачиняти, закривати
zavolat, -lám, lají 1. викликати **2.** подзвонити
zavřít, -vřu, -vřou закрити, зачинити
zaznít *zprav. 3. os.* **-ní, -ní** зазвучати, залунати
zazvonit, -ním, -ní задзвонити
zažít, -žiji, -žijí *co* прожити, пережити
zážitek, -tku *m.* враження
zboží, -í *s.* товар, товари
zbožnost, -i *ž.* набожність
zbraň, -ně *ž.* зброя
zbytek, -tku *m.* залишок
zdědit, -dím, -dí *co po kom* успадкувати *що від кого*
zdobený оздоблений, прикрашений
zdravit, -vím, -ví вітатися, здороватися
zdravotní лікувальний, медичний; **z.pojištění** медична страховка; **z. středisko** медичний центр, поліклініка
zdržet se, -žím, -ží пробути, затриматися
zedník, -a *m.* муляр
zejména особливо, головним чином
zelenat (se), -nám, -nají зеленіти
zelenina, -y *ž.* овочі
zelí, -í *s.* капуста
země, -ě *ž.* **1.** земля, суша **2.** країна
zemědělec, -lce *m.* хлібороб, землероб
zeměpis, -u *m.* географія
zeptat se, -tám, -tají спитати, запитати
zhubnout, -nu, -nou схуднути, змарніти

zimní зимовий
získat, -kám, -kají знайти, здобути, одержати
zítřek, -řka *m.* завтра, завтрашній день
zjistit, -stím, -stí з'ясувати, встановити
zkáza, -y *ž.* загибель, пошкодження
zkažený зіпсований, розбещений
zklamání, -í *s.* розчарування
zklamaný невиправданий, зраджений
zkontrolovat, -luji, -lují проконтролювати, перевірити
zkoušet si, -ším, -šejí 1. перевіряти, випробовувати **2.** приміряти
zkouška, -y *ž.* іспит, екзамен; **přijímací z.** вступний екзамен, **závěrečná z.** випускний іспит, **státní z.** державний екзамен, **maturitní z.** іспит на атестат зрілості, **uspět u z-y** скласти іспит
zkrátit, -tím, -tí укоротити, скоротити
zkusit si, -sím, -sí 1. спробувати, випробувати **2.** поміряти
zkušenost, -i *ž.* досвід
zlověstný лиховісний, поганий, лихий
zlý злий
zmeškat, -kám, -kají запізнитися
zmizet, -zím, -zejí зникнути, щезнути
zmrzlina, -y *ž.* морозиво
znamenat *3. os.* **-ná, -nají** значити, означати
znamení, -í *s.* знак, ознака
známka, -y *ž.* **1.** марка; **nalepit z-u** наклеїти марку; **2.** оцінка
známý відомий, знайомий
znát, znám, znají знати
zpěv, -u *m.* спів(и)
zpěvák, -a *m.* співак
zpoždění, -í *s.* запізнення
zpráva, -y *ž.* повідомлення, звістка
zpravidla як правило, зазвичай
zrada, -y *ž.* зрада, зрадництво
zrádný зрадливий, ненадійний
zrcadlo, -a *s.* дзеркало
zrovna саме, якраз
zrušit, -ším, -ší закрити, ліквідувати, скасувати
zrzavý рудий, рижий
zřejmě неприховано, відверто, очевидно
zřídka рідко, не часто
zřítit se, -tím, -tí зсунутися, осунутися, розвалитися, провалитися
ztěžovat, -žuji, -žují ускладнювати
ztloustnout, -nu, -nou потовстіти
zub, -u *m.* зуб
zubní зубний; **z. pasta** зубна паста
zúčastnit se, -ním, -ní взяти участь
zúčastňovat se, -ňuji, -ňují брати участь
zůstat, zůstanu, zůstanou залишитися, лишитися
zvážit, -žím, -ží зважити
zvlášť окремо
zvláštnost , -i *ž.* особливість
zvolit, -lím, -lí обрати, вибрати
zvonek, -nku *m.* дзвінок
zvonění, -í *s.* дзеленчання
zvonit, -ním, -ní дзвонити, дзеленчати
zvyšovat, -šuji, -šují підвищувати, надбудовувати, підносити

Ž

žádný жодний, ніякий
žák, -a *m.* учень, школяр
žákyně , -ě учениця, школярка
že що
židle, -e *ž.* стілець
žiletka, -y *ž.* лезо
život, -a *m.* життя
žízeň, -zně *ž.* спрага
žvýkačka, -y *ž.* жувальна гумка

ЛІТЕРАТУРА

Bischofová J., Confortiová H., Cvejnová J., Čadská M., Holub J., Lánská L., Palková Z, Turzíková M. Prahová úroveň. Čeština jako cizí jazyk. — Praha, 2001.

Cvejnová J. Co chcete vědět o České republice. — Praha, 2003.

Čechová M. a kol. Čeština — řeč a jazyk. 2., přepracované vydání. — Praha, 2000.

Čechová M., Styblík V. Čeština a její vyučování. — Praha, 1998.

Čmejrková S., Daneš F., Kraus J., Svobodova I. Čeština, jak ji znáte i neznáte. — Praha, 1996.

Eisner P. Chrám i tvrz. Kniha o češtině. — Praha, 1992.

Havránek B., Jedlička A. Česká mluvnice. — Praha, 1991.

Havránek B., Jedlička A. Stručná mluvnice česká. — Praha, 1998.

Hirschová M. Český jazyk. — Olomouc, 2000.

Hirschová M. Český jazyk. — Olomouc, 2001.

Kaločová J. Česká čítanka pro cizince. — Ostrava, 1996.

Melichar J., Styblík V. Český jazyk. — Praha, 1999.

Novotný M. Zákulisí slov. — Praha, 2003.

Palková Z. Fonetika a fonologie češtiny. — Praha, 1994.

Sgall P., Hronek J. Čeština bez příkras. — Praha, 1993.

Šimková M. Čeština pro cizince. — Praha, 2000.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. — Praha, 1998.

Slovník spisovného jazyka českého: I.-IV. díly. — Praha, 1958—1971.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycívh hodnotíme. — Olomouc, 2002.

Styblík V., Čechová M., Hauser P., Jedlička A. Český jazyk. — Praha, 1992.

Trnková A. Cvičení z české mlivnice pro cizince. — Praha, 1998.

Ukrajinsko-český slovník: I.-II. díly. - Praha, 1994, 1996.

Vonková M. Fejetony, eseje, komentaře k životnímu stylu v České republice 90. let. — Praha, 2003.

Андерш Й.Ф., Даниленко Л.І., Паламарчук О.Л., Русанівський В.М., Федонюк В.Є. Українсько-чеські паралелі в текстах і ситуаціях. Розмовник. — К., 2002.

Даниленко Л.І., Паламарчук О.Л. Перекладаємо чеською. Українсько-чеські прийменникові і безприйменникові конструкції. — К., 2001.

Граматика чеської мови / Й.Ф.Андерш, Т.І.Матвієнко, Г.І.Неруш, О.Л. Паламарчук, В.М.Русанівський. — К., 1992.

Чесько-український словник: У 2-х т. — К., 1988, 1989.

Навчальне видання

ДАНИЛЕНКО Людмила Іванівна

ЧЕСЬКА МОВА

Підручник для студентів вищих навчальних закладів

Друге видання

Художній редактор *О. О. Міхнушов*

Малюнки *А. А. Шаланського*

Коректор *О. В. Романенко*

Комп'ютерна верстка *В. М. Виноградова*

Підписано до друку 18.09.07. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 31,62. Умовн. фарбовідб. 33,02. Обл.-вид. арк. 33,29.
Наклад 3000 прим. Зам. 7-741.

Видавництво "Довіра"
вул. Кіквідзе, 2/34, Київ-103, 01103

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
серія ДК № 669 від 14.11.2001 р.

ВАТ "Поліграфкнига"
вул. Довженка, 3, Київ-57, 03057

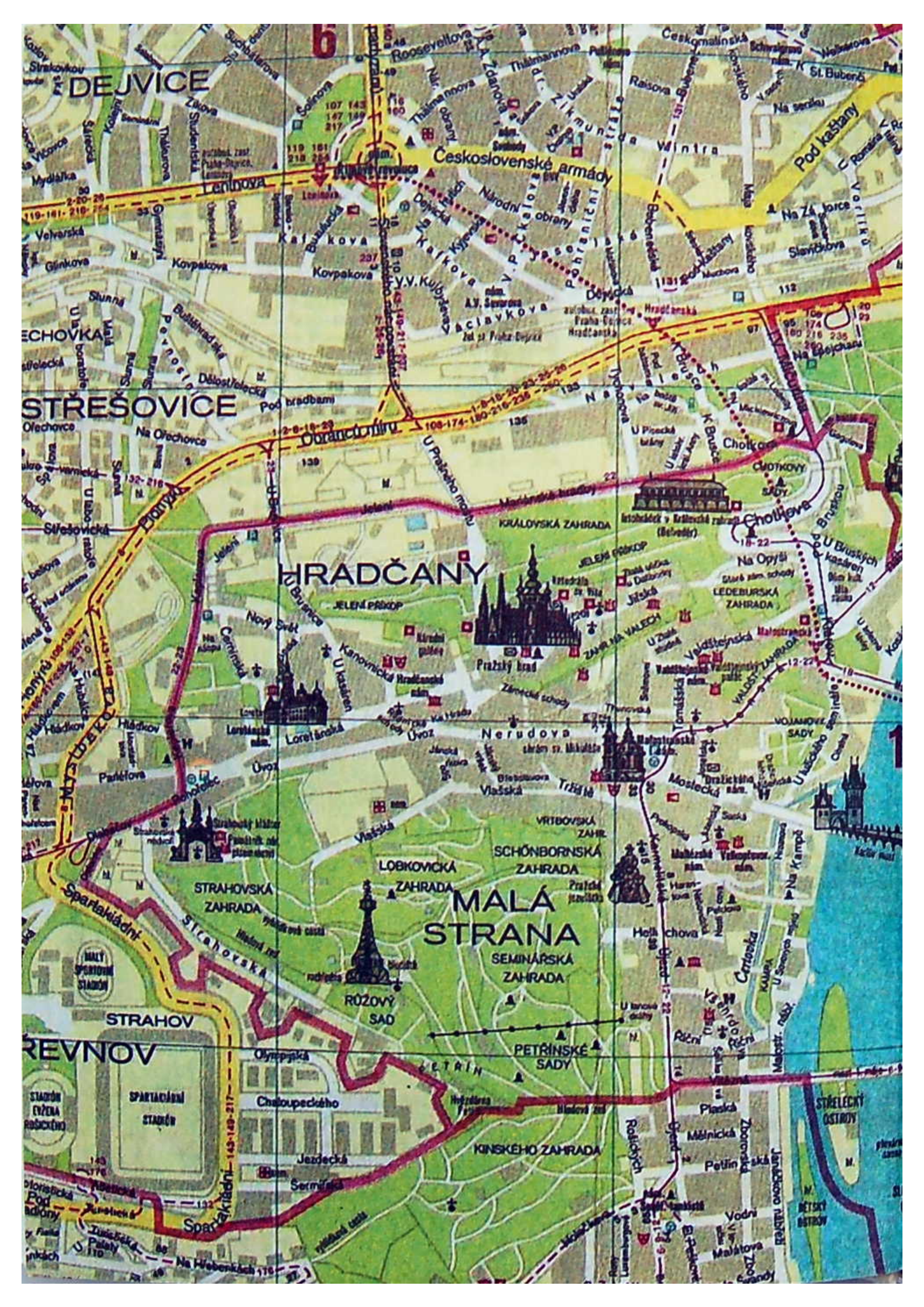
Даниленко Л. І.

Д18 Чеська мова: Підруч. для студентів вищ. навч. закл. — 2-е вид.— К.: Довіра, 2007. — 543 с. — Бібліогр.: С. 543.

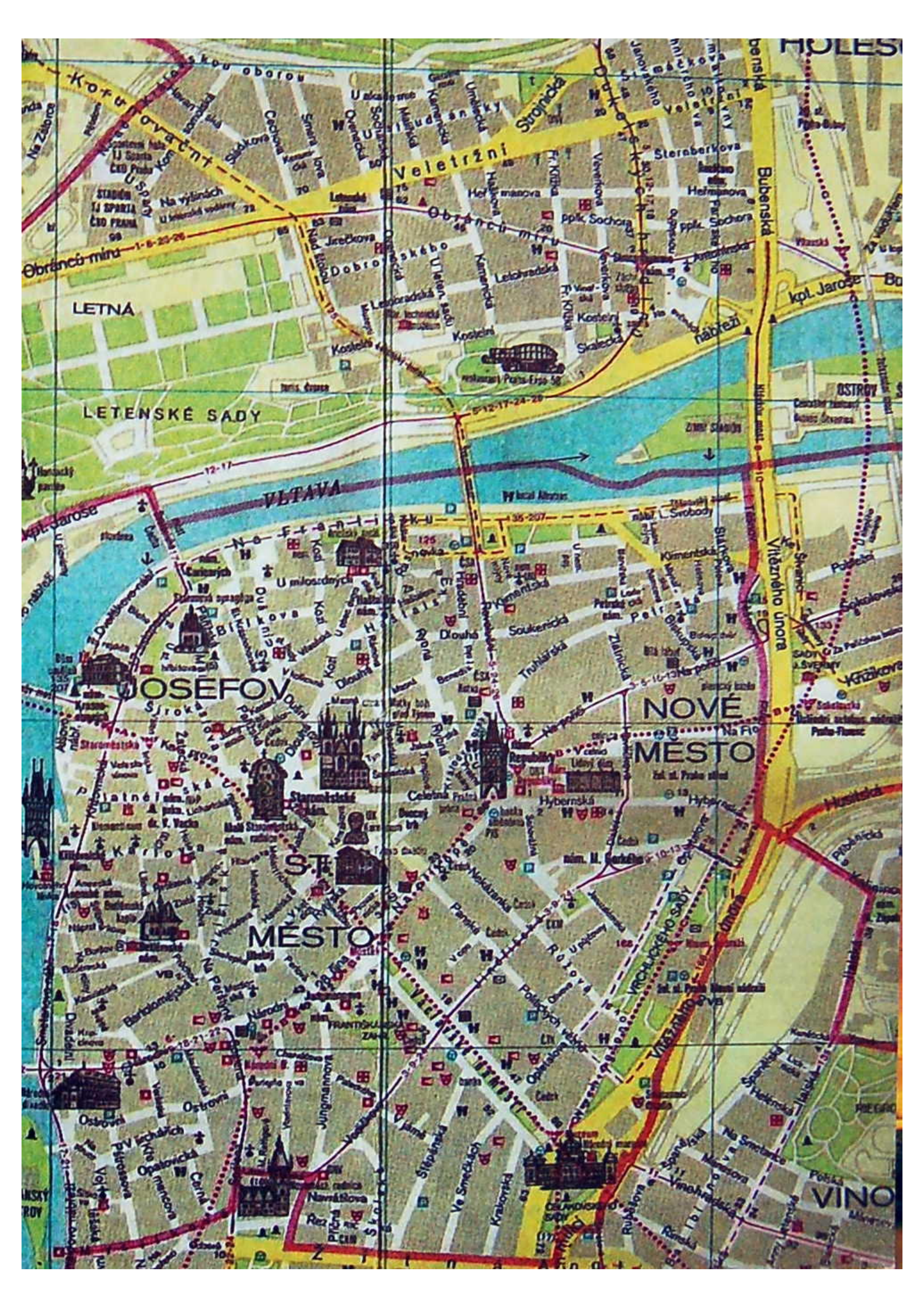
ISBN 978-966-507-216-4

Підручник "Чеська мова" є базовою навчальною книгою, в якій системно викладено основи фонетики, морфології та синтаксису чеської мови в зіставленні з українською з позицій комунікативного підходу і з урахуванням особливостей рідномовного оточення. Призначений для студентів вищих навчальних закладів — філологів, міжнародників, істориків, економістів, а також для всіх бажаючих ґрунтовно вивчити чеську мову.

ББК 81.2ЧЕХ-923

6
DEJVICE
STŘEŠOVICE
HRADČANY
MALÁ STRANA
STRAHOV
REVNOV
Československé armády
Leninova
Pod kaštany
Kafkova
Kovpakova
Dejvická
Na Ořechovce
Pod bradbami
Jelení
Mariánské hradby
Chotkova
KRÁLOVSKÁ ZAHRADA
JELENÍ PŘÍKOP
CHOTKOVY SADY
LEDEBURSKÁ ZAHRADA
Pražský hrad
Nový Svět
Kanovnická
Loretánská
Nerudova
Úvoz
Vlašská
Tržiště
Valdštejnská
Karmelitská
Újezd
Hellichova
VOJANOVY SADY
VRTBOVSKÁ ZAHR.
SCHÖNBORNSKÁ ZAHRADA
LOBKOVICKÁ ZAHRADA
STRAHOVSKÁ ZAHRADA
SEMINÁŘSKÁ ZAHRADA
RŮŽOVÝ SAD
PETŘÍNSKÉ SADY
KINSKÉHO ZAHRADA
STŘELECKÝ OSTROV
Strahovská
Spartakiádní
SPARTAKIÁDNÍ STADIÓN
Olympijská
Chaloupeckého
Jezdecká
Na Hřebenkách
Mělnická
Vítězná
Petřínská
Říční
Plaská
Všehrdova
Na Kampě
Čertovka
KAMPA

LETNÁ
LETENSKÉ SADY
VLTAVA
JOSEFOV
NOVÉ
MĚSTO
ST.
MĚSTO
Veletržní
Obránců míru
Bubenská
Vítězného února
Heřmanova
Šternberkova
Strojnická
Umělecká
Kamenická
Čechova
Sládkova
U Sparty
Na výšinách
Nad štolou
Jirečkova
Dobrovského
Letohradská
Kostelní
Skalecká
pplk. Sochora
kpt. Jaroše
nábřeží
ZIMNÍ STADION
U milosrdných
Bílkova
Dušní
Široká
Kozí
Dlouhá
Soukenická
Truhlářská
Revoluční
Klimentská
Petrská
Na poříčí
Hybernská
Celetná
Ovocný trh
Rybná
Karlova
Na příkopě
Panská
Růžová
Opletalova
VRCHLICKÉHO SADY
Národní
Na Perštýně
Jungmannova
Vodičkova
Štěpánská
Ve Smečkách
Krakovská
Opatovická
Ostrovní
Vojtěšská
Křižíkova
Sokolovská
Husitská
Italská
Španělská
Vinohradská

Л. І. ДАНИЛЕНКО
ЧЕСЬКА МОВА
ISBN 978-966-507-216-4
9 789665 072164
ПІДРУЧНИК